STRĂBĂTÂND SECOLELE
IV

„UNUL DINTRE CEI MAI MARI POVESTITORI AI GENERAȚIEI SALE."
— *LIRE MAGAZINE* —

Seria de autor

ERIC-EMMANUEL SCHMITT

Lumina fericirii

TRADUCERE DE DORU MAREȘ

ROMAN

ERIC-EMMANUEL SCHMITT

STRĂBĂTÂND SECOLELE

Volumul IV

LUMINA FERICIRII

ORIGINAL: LA LUMIÈRE DU BONHEUR (2024)

Traducere de Doru Mareș

2025

PARTEA ÎNTÂI

AURORA CEA CU DEGETE TRANDAFIRII

1

Lespedea grea se închisese deasupra noastră. După vuietul înspăimântător, s-a lăsat o liniște de mormânt. Piramida și-a regăsit singurătatea.

— Îmi doresc să fii al meu, numai al meu, a șoptit ea.

Tone de pietre ne pecetluiau soarta. Înmormântați de vii, nu aveam să mai ieșim niciodată de acolo. Să strigi n-avea nici un rost, nici să sfredelești zidurile, să sapi în pământ n-ar fi dus nicăieri, iar dislocarea unei bucăți de stâncă ar fi provocat inevitabil o prăbușire. Monumentul fusese conceput pentru a-l apăra pe faraon de războaie, de armate, de epidemii, de intruși, de trecerea anotimpurilor, de orice fel de amenințare, chiar și de cea a Timpului.

Acest monstru arhitectural sfida mileniile. Mumia primise un mormânt pentru eternitate, iar noi, o temniță pe vecie.

— Al meu, numai al meu…

Câștigase, iar acum se cuibărea la pieptul meu, zgâriind tăcerea cu firicelul ei de glas.

Construcția impenetrabilă mă uluia. O celulă de temniță se deschide către lume printr-o ferestruică, dar această incintă minerală închisă etanș anula tot ce era în afară. Când treci peste un anume grad de izolare, nu mai ești nicăieri. Ce se găsea oare în jurul giganticului mausoleu? Pentru moment, ne aduceam aminte: un teren nisipos presărat ici-colo cu palmieri, nu departe de Nil, pe malul dinspre soare-apune. Dar în cazul în care acest peisaj avea să se schimbe, noi nu ne-am mai fi dat seama, închiși între zidurile compacte, fără nici o crăpătură prin care să pătrundă cea mai mică licărire a zilei, fără nici o ferestruică prin care să se strecoare un pic de aer proaspăt de afară, da, natura s-ar fi putut preface fără ca noi s-o aflăm.

Cum am putea ști dacă brusc universul s-ar întoarce cu susu-n jos, dacă ghețarii de la miază-noapte s-ar topi revărsându-și șuvoaiele pretutindeni în jur, dacă o pădure luxuriantă ar încercui piramida, dacă această bucată de pământ ar ajunge să plutească pe mări, sau chiar să își ia zborul spre bolta întunecată printre stele și planete?

Nu e nimic mai neliniștitor decât să-ți pierzi reperele, ajungând să te ai doar pe tine însuți drept unic reper. Mă simțeam amețit așa, lipsit de dreptul la amețeală.

— Îmi doresc să fii al meu, mi-a spus din nou. Numai al meu.

O contemplam pe Noura, ale cărei trăsături pâlpâiau în lumina torței.

Niciodată nu mi se păruse atât de străină cea pe care o iubeam. Cum de și-a permis să facă asta? Să decidă singură asupra destinului nostru, al amândurora, să ne prindă în capcana asta. S-ar fi comportat altfel cel mai rău dușman al meu?

— Ar fi trebuit să mă întrebi și pe mine, Noura.

— Nu, te-ai fi speriat.

— Da, mi-ar fi fost teamă, aș fi refuzat și acum ne-am fi petrecut vremea în altă parte, nu în fundul unui mormânt.

M-a prins de mână.

— Nu trebuie să te temi.

— Greșit! Sunt înspăimântat!

A lăsat capul în piept, atentă și înțelegătoare.

— Am să te ajut să treci prin această încercare, Noam.

— Noura, nu m-ai înțeles: de tine sunt îngrozit. De tine! Cine ești tu?

Cum de-ai îndrăznit să faci așa ceva?

M-am eliberat din strânsoare și m-am îndepărtat câțiva pași. Din păcate, spațiul era atât de strâmt, că imediat m-am și izbit de zidul de piatră. Nu doar că putrezeam într-o temniță, dar mă și ciocneam de colțurile carcerei strâmte.

Cum simțeam o apăsare în piept am încercat să-mi reglez respirația. Efect al imaginației sau cruntă realitate, mi se părea că până și aerul încremenise în vintrele imensului cavou, sub presiunea pereților imenși de piatră. Bătăile inimii mi s-au accelerat. Mușchii mi s-au încordat. Brusc am fost inundat de sudoare și de la subsuori mi se răspândea miros de panică.

Noura a încercat să mă liniștească:

— Lasă-mă să-ți explic, Noam. Ca orice om de aici, de jos, urmează să murim, sau măcar să trecem prin ceva asemănător.

— De ce? am urlat.

Strigătul mi s-a răspândit pe coridoare până în măruntaiele piramidei, ricoșând în suprafețele de granit, destrămându-se apoi în câteva secunde. Preț de-o clipă, ecoul mi-a creat iluzia liniștitoare că mai mulți Noam erau cuprinși de indignare odată cu mine. Cu toate acestea, am rămas la pândă, cu simțurile încordate, cu o luciditate tot mai mare; distingeam pe suprafața zidurilor detalii care până atunci îmi scăpaseră, auzeam în interiorul edificiului sunete imperceptibile mai înainte, ca și cum m-aș fi găsit în cala unei corăbii gemând sub asaltul intemperiilor. Întregul corp mi s-a mobilizat, gata s-o șteargă de-acolo.

Noura a continuat:

— Am studiat îndelung muritorii. Sentimentul timpului care se scurge îi face să aprecieze importanța clipei prezente. Ideea că într-o zi totul se va termina le intensifică fericirea în loc să le-o slăbească. La fel cum sarea dă savoarea unei mâncări, conștiința propriei vulnerabilități îi face mai buni, mai afectuoși. Iubești mai intens când moartea stă la pândă.

— Vrei să insinuezi că nu te-am iubit îndeajuns? Te-am așteptat, te-am căutat. Tu ești cea care, în Egipt, și-a luat tălpășița.

— Fugeam de Derek, amintește-ți. Derek, care ne persecuta, Derek, care căuta răzbunare. Ne-am

apărat pe amândoi împotriva acestui monstru.

Avea dreptate, desigur. Fratele meu vitreg nu suporta faptul că Noura și cu mine formam un cuplu, gelozia lui răsfrângându-se deopotrivă asupra ei, cât și a mea. Apetitul insațiabil pentru amor, niciodată satisfăcut, l-a transformat într-un frustrat plin de mânie; atins, ca și noi, de capacitatea de a se recompune și de a nu îmbătrâni, a fost tot timpul pe urmele noastre, dușmănindu-ne. Totuși, necazurile pricinuite de Derek mi se păreau un fleac pe lângă coșmarul pe care Noura mă făcea acum să-l trăiesc. În culmea disperării, nu mai țineam cont nici de circumstanțele atenuante, nici de explicații sau analize, nu voiam decât să-i arăt cât de mult greșise.

— Mă iubești, deci mă ucizi?

— Aia nu prea era dragoste, Noam.

— Cu siguranță! Cum ai putut să-mi faci așa ceva? am întrebat, și-am arătat cu degetul mormântul faraonic.

— Nu prea era dragoste, a insistat ea, și nu din vina noastră. Ci din cauza condiției noastre. Nu ne temeam de nimic. Nici de scurgerea timpului, nici de ravagiile lăsate asupra cărnii, nici de boli, nici de moarte, căci suntem deja recreați. Nu ne iubeam cum trebuie pentru că nu ne păsa. Tu ți-ai trăit propriile aventuri, eu pe ale mele, ca și cum nu era nici o grabă să ne regăsim.

— Ai dreptate: nu prea era dragoste! Din ce în ce mai puțină, de altfel!

Într-atât încât nici nu știu dacă te mai iubesc.

Habar nu aveam dacă spuneam adevărul sau îmi doream doar să o rănesc, într-atât furia îmi întuneca rațiunea și-mi anula orice judecată, vorbind în locul meu. Când am văzut-o pe Noura îngălbenindu-se la auzul cuvintelor mele, am profitat și-am adăugat:

— De fapt, știu foarte bine ce sentiment mă încearcă: te detest.

S-a repezit spre mine, s-a agățat cu brațele de gâtul meu și m-a implorat cu ochi umezi:

— Nu! Asta nu! În câteva zile vom pieri de sete și de foame. Să nu ne irosim timpul certându-ne. Te rog!

— Îmi pare rău, dar nici nu se pune problema să fiu de acord cu planul tău.

În clipele care mi-au mai rămas nu-mi doresc decât un singur lucru: să mă descotorosesc de tine.

Noura s-a prelins pe dalele reci de piatră, ca și cum forța care o menținea în picioare ar fi părăsit-o dintr-odată. A început să plângă ușor, pe tăcute. Unele lacrimi sunt făcute să atragă atenția, altele exprimă dorința de a dispărea; cele pe care le vărsa Noura erau dintre cele din urmă, pline de rușine și confuze.

M-am îndepărtat, incapabil să deosebesc în atitudinea mea cât era furie și cât groază. Dornic să evit spectacolul durerii ei, m-am târât spre camera regală.

Acolo odihnea faraonul Suzer. Cât orgoliu arăta cadavrul! Mai multe pânze îi acopereau goliciunea: pielea era ceruită; corpul îmbălsămat era înfășurat strâns în fâșii de pânză; totul în patru sicrie, unul într-altul, având vag formele trupului – un cap mare, lipsit de gât, așezat între niște umeri rotunzi –, unul gravat cu numele său, al doilea marcat cu hieroglife indicând drumul, al treilea acoperit de formule magice pentru a-i asigura protecția divină, al patrulea, foarte bogat împodobit, pe care jaspul, cornalina și plăci de lapislazuli erau incastrate în aur; în sfârșit, sarcofagul, o cuvă din calcar sculptat care îi servea drept barcă pentru a călători în lumea de dincolo.

De pe pereții din jur, mai mulți Anubis cu cap de lup și urechi mari, ciulite, se uitau la noi. Jos de tot, o frescă reprezenta piedicile pe care Suzer le va întâlni în regatul umbrelor, dar și cuvintele-cheie cu ajutorul cărora i se vor deschide porțile.

Am oftat. Încăperea era oare grandioasă, sau jalnică? Fie era îmbarcarea pentru o minunată călătorie, justificând toată osteneala, eforturile făcute și sumele cheltuite, fie nu era decât o amăgire izvorând nu dintr-o cunoaștere de netăgăduit, ci din speranțe în van, avânturi himerice, dintr-o dorință derizorie de alinare. În fond, urma să aflu, cât se poate de aproape de defunct cum eram. Oare voi vedea acel *ba*, dublul său spiritual, ieșind din mumie?

O mână mi-a atins, temătoare, spatele.

— Nu m-am așteptat la o asemenea reacție din partea ta, Noam. Mă gândeam că vei înțelege…

M-am întors spre ea, iritat.

— Acum mă mai și critici!? Îmi reproșezi că nu aplaud ideea ta genială, că nu găsesc un dram de inteligență în strălucita ta strategie? Poate ar trebui să te felicit, să-ți mulțumesc că ne-ai sechestrat aici, gata să putrezim câteva mii de ani? Îți agravezi situația, Noura! Să nu-mi mai vorbești niciodată.

Am luat-o pe coridor în cealaltă parte, retrăgându-mă într-o altă încăpere, mult mai strâmtă.

Mi-era frică de moarte? Nu chiar. Știam că organismul meu sfârșește întotdeauna prin a se recompune. Dacă avea destulă umezeală cât să se refacă, revenea la viață. Încercasem deja de mai multe ori această incredibilă regenerare în timpul mai multor convalescențe, sub îngrijirea Nourei.

Amintirea însă mă deranja. Mă răstisem la cea care, în mai multe rânduri, mă veghease cu dragoste de-a lungul reîntoarcerii mele la viață. Merita oare ura asta a mea? Atitudinea categorică de care dădeam dovadă îmi mirosea a nerecunoștință… Totuși, haosul în care pluteam decurgea din puterea excesivă pe care Noura își permitea să o exercite asupra mea. Luase o decizie pentru amândoi, hotărâse pentru mine. Mă atrăsese cu voioșie într-o cursă mortală, convinsă că-mi

pregătea o minunată surpriză. Cum aveam să ne regăsim după așa ceva? Ne despărțea o prăpastie. Nu mai împărtășeam nici aceleași idei, nici aceleași dorințe.

În orele următoare, poate chiar zile-n șir, Noura nu s-a mai aventurat pe teritoriul meu. Îmi respecta dorința de a o rupe cu ea, s-a oprit și din plâns, ceea ce, chiar dacă continuam să îi port pică, îmi făcea ceva mai tolerabilă vecinătatea ei.

Activitatea mea se limita la un singur lucru: supravegherea încăperii funerare. Oare voi putea surprinde acel *ba* al lui Suzer, pe cale să se smulgă din cele patru sicrie? Îl așteptau obiectele de mobilier, patul aurit, scaunele sculptate. Se va înfrupta din alimentele puse la păstrare în amfore? Se va folosi de veșmintele de schimb și accesoriile pentru toaletă care-i umpleau lăzile? Se va unge cu uleiurile parfumate orânduite la căpătâi? Le va cere servitorilor, acum sub formă de statuete, să îl slujească?

Nu, nu se întâmpla nimic. Dublul lui Suzer rămânea ferecat în fundul mormântului.

Dezamăgirile veneau unele după altele… După Noura, venise rândul lumii de dincolo, conform credinței egiptene. Totul se golea de sens. Pe când scontam să descifrez misterul în chiar miezul încăperii funerare, nu se petrecea nimic, nu vedeam decât un cimitir al făgăduințelor. Ce diferență între această fadă nemișcare și doctrina religioasă care îi însuflețea pe egipteni, obsedanta pregătire pentru moarte care i-a ocupat întreaga existență lui Suzer încă de la naștere, energia depusă pentru a construi acest mormânt gigantic, costul său în aur, în vieți omenești – pentru că, așa cum se întâmpla mereu, mulți muncitori pieriseră pe șantier… Nu sesizam nici o ectoplasmă, nici o sclipire a vreunui spirit. Nici măcar vreun foc viu. Domnea un calm desăvârșit.

Aş fi vrut să meditez asupra morții, dar nu reușeam, gândul nu-mi stătea decât la a găsi o ieșire, la ușa care aici lipsea. Edificiul, acest loc construit dintr-un bloc de piatră, din serii de mici încăperi și o cameră regală, un spațiu bizar ticsit cu relicve adunate fără simț estetic sau ordine, respira o tristețe insuportabilă. Lăsându-mi privirea să alunece până la marginile acestei construcții slab luminate de torță, edificiul se dovedea coșmaresc, plin de umbre sinistre și de forme indistincte.

Mi se uscase gura. Oboseala mă înțepenea. În mers, am fost cuprins de amețeală. Pentru că mă păștea deshidratarea, am decis să recurg la lichidele închise în vasele depuse în încăperea funerară.

Le-am deschis, am ales substanța cea mai puțin dezgustătoare și am dus-o la intrarea pe coridor. După ce am sorbit câteva înghițituri, am strigat cât m-a ținut gura:

— Am lăsat aici ceva de băut.

Fraza a străpuns atât de brusc liniștea, încât am tresărit.

Ceva mai târziu, vocea frântă a Nourei a murmurat, șovăitoare:

— Mulțumesc.

Nu supraevaluam nici starea de bine, nici răgazul pe care avea să ni le acorde această băutură, ce risca să se dovedească mai mult nocivă decât salvatoare, dar aveam de ales?

Torțele se împuținau. În cotlonul unde le depozitasem, aprindeam una nouă de la flacăra celei precedente. În curând, aveam să fim condamnați la întuneric. Când ne mai rămăseseră doar trei, mânia mi-a dispărut și m-a pătruns imaginea Nourei în mijlocul tenebrelor.

Șovăitor, m-am îndreptat către locul în care se găsea și i-am zărit silueta, îngenuncheată. M-am apropiat mai mult. Și-a ridicat capul, cu o mină îngrijorată, după care a dat să se ridice văzând că

privirea nu-mi mai era acuzatoare și că schițam un surâs. Încurcat, mi-am dres glasul, neștiind cum să încep. Mi-a luat-o înainte:

— Iartă-mă, Noam.

M-am lăsat pe vine în fața ei, articulațiile mi-au trosnit. I-am privit trăsăturile fine, nasul elegant, gura ca tivită, expresivă, vie în ciuda oboselii. Să iert? S-o iert că m-a constrâns la a o privi cum se stinge și să mă sting la rândul meu? S-o iert că se sinucide, că mă ucide, că ucide iubirea noastră?

Imposibil.

— Mi se păruse frumos, a reluat pe un ton vinovat, frumos ca povestea noastră, violentă, intensă, pentru totdeauna. Ce idee proastă! Complet nebunească. Sufeream că aparțineai altei femei, că te topeai după ea.

— Te făcuseși nevăzută.

— Așa este.

— Când m-ai chinuit la fel cu Abram, am îndurat, dar nu ți-am purtat pică.

— Ei bine, eu ție, da! Da, așa sunt eu. Ca o ciumă, egoistă, posesivă, ranchiunoasă. Nu suport să-mi faci tu mie ce-ți fac eu ție. Îmi pierd mințile.

Văd roșu în fața ochilor. Ne-am îngropat aici deopotrivă din furie și ciudă.

Pentru a te avea în sfârșit numai pentru mine.

— Numai al tău pentru a muri mai degrabă decât pentru a trăi.

— Nu vom muri. Vom dispărea o vreme.

— Așa e. N-o să murim, dar nici n-o să trăim.

S-a ghemuit la pieptul meu.

— Iartă-mă.

Din ce aluat să fiu făcut oare? Mintea își închipuie că îmi călăuzește viața, când de fapt pielea o face: atingerile dintre noi mi-au modificat starea de spirit. Furia mi s-a risipit. Dintr-odată înduioșat, mi-am dorit să mă apropii de ea, să o strâng în brațe, să o fac să uite de locul acela lugubru în care putrezeam.

— Te iert.

A o ierta însemna să nu o mai văd limitată doar la acea greșeală, ci să mi-o reconstitui în întreaga ei complexitate. Noura nu însemna doar acest gest insolit și crud; de-a lungul timpului, se arătase capabilă de generozitate, de devotament, de sacrificiu, de infinită răbdare, de sentimente dezinteresate, Noura însemna o multitudine de gesturi sau nici unul! Simplul ei nume desemna o enigmă inepuizabilă, izvorul unui fel de a fi și de a reacționa care avea să mă marcheze pentru totdeauna, comportament uneori minunat, altă dată mai degrabă greu de îndurat, dar mereu surprinzător.

— Te iert din toată inima.

A tors ca o pisică, frecându-și botișorul de pieptul meu.

— E nevoie de trei zile pentru a muri de sete, Noam. În trei zile, pentru noi ceva se va schimba. O stingere. Urmată de o lungă absență.

Mi-am apropiat buzele de ale ei și i-am spus cu voce caldă, calmă:

— Vom trăi cele mai frumoase trei zile din întreaga noastră existență.

Ne-am îmbrățișat. O, acel sărut nu avea însă gustul celor de-odinioară, nimic din prospețimea, vivacitatea, dulceața ca de miere, totuși, grație lui, am intrat într-o nouă dimensiune: tot ce nu demult ne-ar fi dezgustat nu ne mai atingea. Trecusem dincolo de senzația de rânced, acru, pergamentos, mizerabil. Duhoare, deshidratare, dureri nici nu mai contau: aceste trei zile vor fi o sărbătoare.

Niciodată nu voi uita câtă bucurie pot aduce graba și disperarea. Totul căpăta strălucirea unei despărțiri pe vecie. Fiecare dată apărea ca prima și ultima, fiecare secundă era prețioasă. Pe când eram tot mai slăbiți, stomacul ne tortura și cea mai mică mișcare ne sfâșia, iar pielea ne devenise scorțoasă ca de pergament, ne-am regăsit totuși în asta un soi de vitalitate. Mângâieri, sex sălbatic, excitații

senzuale, făceam tot ce corpul încă ne mai permitea. Și depănam mărturisiri, glume, fantezii. Noura avusese dreptate: moartea dă o savoare intensă vieții.

După care nu ne-a mai rămas aproape nimic de băut și de mâncat.

După care ne-au lăsat puterile.

După care am folosit și ultima bucată de cârpă și o minusculă bucată de lemn cărora le puteam da foc. De îndată ce flacăra care ardea piciorul unei mese de joc de-abia a mai pâlpâit, întunericul a devorat tăciunele și l-a înghițit.

S-a făcut beznă. Apăsătoare. Înăbușitoare. Densă.

Nu ne mai puteam repera decât prin sunete și atingeri.

Oricum, nu mai reușeam să ne mișcăm. Ne stingeam. Ne uscam văzând cu ochii. Liniștea adăuga tenebrelor sinistra ei complicitate.

A venit momentul în care Noura, slăbită, epuizată, la capătul puterilor, s-a ghemuit lângă mine. Nu-mi mai răspundea decât printr-o ușoară strângere a degetelor. Am început să nu mai percep bine realitatea. Mi se părea că disting încă labirintul de coridoare și canale din jurul meu; îmi doream să zăresc șerpi, șopârle, șobolani, viermi, o bătaie de inimă, un freamăt de viață, ceva viu, dar degeaba.

Simțurile mi se degradau. Spiritul mi se ofilea. Toate problemele dispăruseră. Până și speranța. Până și neliniștea.

Cred că am murit după Noura.

*

În acest moment al povestirii, mă expun riscului de a surprinde.

În ciuda a ceea ce egiptenii au dorit să ne facă să credem, nimeni nu deține secretul morții. Oricine ar pretinde că știe în ce constă – neantul, lumea de dincolo, un infern, un paradis, un purgatoriu, o

lume populată de spirite, un ținut subteran, un regat al veșniciei – ar depăși limitele cunoașterii umane și s-ar dovedi un impostor. Asupra acestui subiect nu împărtășim decât necunoașterea. Aici mă simt obligat totuși să depun mărturie, istorisind cât mai exact cu putință ceea ce am putea numi decesul meu.

Moartea mea nu a reprezentat un sfârșit.

Dacă, într-un anume fel, m-am stins, pe de altă parte m-am reaprins.

Când viața mi-a părăsit corpul, mi-am abandonat trupul și m-am ridicat mai presus de mine. Am simțit un fel de ușurare contemplând întreaga scenă în care distingeam clar detaliile, deși totul în jurul meu era negru-tăciune.

Mi-am privit cadavrul și, strâns lipit de mine, pe cel al Nourei. Zăceam acolo, încremeniți într-o îmbrățișare eternă. Eram frumoși. Frumoși de tinerețe.

Frumoși de serenitate. Frumoși de dragostea noastră. Această îmbrățișare finală marca o mare împlinire, cea a unui cuplu unit atât în viață, cât și în moarte.

Umbră plutind pe deasupra noastră, oare aveam totodată puterea de a mă deplasa până în inima piramidei? Nu. Dar să ies? Nici atât. Totuși, raportul meu cu universul nu se mai exercita prin prisma puterii: nu pretindeam nimic, doar pluteam. Desigur, rămâneam aproape de Noam, pe deasupra căruia zburam, dar nu mai eram fizic atașat de el, existam de-o manieră imaterială, asemenea unui abur dens.

Oare Noura trecea printr-o transformare similară? Această întrebare mă bântuie și în ziua de azi, dar pe-atunci nu mă preocupa. Nimic nu mă tulbura și în asta consta fericirea. Nici nevoi, nici lipsuri nu mă sâcâiau, mă detașasem de orice dorință, atât a trupului, cât și a spiritului. Mă găseam pe tărâmul unei dulci plenitudini. Dedesubtul meu o vedeam deci pe Noura în brațele

lui Noam, dar nu-i întâlnisem spiritul. Nici pe cel al faraonului. Să se fi aflat acestea oare într-o altă dimensiune decât a mea? Niveluri diferite de căutare și de neliniște ne făceau fără îndoială imposibilă reîntâlnirea. Nu dădusem nici de spiritele strămoșilor mei, al mamei, al unchiului Barak, ale celor pe care-i iubisem. Oare piramida, această fortăreață acoperită de nisip, să mă fi împiedicat? Cine îi oprea să vină pentru a se contopi cu mine? Dacă astfel de gânduri se nasc în acest moment de sub pana mea, pe-atunci nici nu-mi treceau prin minte. Nu resimțeam lipsa a nimic.

Secolele se scurgeau încetul cu încetul.

Câte să fi fost? Nu avem cum le număra.

Egiptenii au avut probabil dreptate asupra a două puncte: *ba* și eternitatea.

Ba al meu, dublul meu spiritual, scăpase din învelișul de carne și continua să existe. Cât despre eternitate, piramida mi-o oferea ținându-mă izolat, rupt de anotimpuri, de creșterea apelor Nilului, de zi și de noapte. Timpul nu se scurge decât dacă este marcat de repere făcute pentru a-l măsura, descompus în ritmuri care să-l determine. Pentru mine, timpul nu mai trecea, era suspendat. Era un timp de dincolo de timp.

Eternitatea, poate…

Deodată se aud niște pocnete.

Zgomotul mă trezește.

Bubuiturile devin mai clare. Bocănituri. Zdruncinături.

Conștiința mi se adună, schimbă starea în care se găsea și se așază la pândă.

O izbitură cu un obiect greu. Un prelung scârțâit jalnic, apoi un răsunet ca de rupere a unui sigiliu. Strigăte de victorie. Urlete venind dinspre fațada de est. Bărbați. Un suflu de aer proaspăt, o energie palpabilă!

O licărire străpunge întunericul. După dislocarea câtorva blocuri de piatră, un fascicul orbitor își

croiește drum cu brutalitate. O rază de soare piezișă pătrunde în piramidă.

Mai multe siluete se strecoară de-a lungul labirintului de coridoare.

Hoți.

Ajung până în camera faraonului. Cotrobăie, răscolesc, descuie, destupă, selectează. Înșfăcând obiectele din aur, sunt uimiți că mobilele fuseseră tăiate și arse. Unii se gândesc că alți jefuitori de morminte le-o luaseră înainte, la care alții le răspund că era imposibil, pentru că n-ar fi lăsat tot ce era mai valoros. Vacarm! Fie că se bucură sau se-njură, toți zbiară. Sunt mânați de lăcomie, crudă, animalică, agresivă. Pur și simplu forța vitală a tâlhăriei, pe care nici un scrupul nu o poate opri.

— Ia uitați-vă la ăștia doi!

Un adolescent murdar ne-a descoperit pe mine și pe Noura. Și-atunci mi-am dat seama în ce măsură corpurile ni se degradaseră. Erau de nerecunoscut.

Mai ales al Nourei.

— Au bijuterii, brățări, coliere, inele.

— Nu-i atinge! a spus șeful. Nu sunt mumificați. Sigur e plin de gândaci de bălegar și de scorpioni care le mișună prin vintre.

Puștiul s-a dat înapoi. Evident, bietele noastre carcase îi făceau silă.

Căutătorii de comori cheamă întăriri. Zeci de tâlhari, aflați afară, dau buzna în încăperea regală. Încearcă să deschidă capacul sarcofagului din piatră. Mușchii li se încordează. Dinții le scrâșnesc. Piepturile le gâfâie.

Uf! Au reușit să bage un levier din lemn sub capacul din calcar. Își continuă treaba. Au reușit! Scot afară din cuvă sicriul luxos ornat.

Consfătuire. Să-l jupoaie înăuntru, sau afară? Ceartă. Învălmășeală.

Înjurături. Șeful decide: aici.

În timp ce puștii recuperează pietrele prețioase, lapis-lazuli, ornamentele din aur, cei mai solizi scot lăzile din lăzi, mâinile puternice le ajung la mumia înfășurată în bandaje și smulg bijuteriile care-l împodobeau pe Suzer. Ordin de repliere. Destul au devalizat, devastat, jefuit; golesc vasele funerare și lasă resturile pe jos.

Părăsesc piramida prin deschizătura prin care au intrat, lăsând mausoleul deschis. Nu mai pun la loc blocul de piatră. Nu e nevoie să-și ascundă fapta, le este de ajuns să fugă la timp.

Se face din nou liniște. Altfel decât înainte. Piramida își schimbă starea acolo pe unde pătrund aerul, căldura, lumina. Există din nou nopți, zile, temperaturi, anotimpuri.

Se face liniște. Ani și ani. Câți oare?

Secolele se îndesesc, se îmbogățesc de detalii – o nevăstuică, păsări, șoareci, o întreagă dinastie de scarabei – însă nemișcarea persistă.

Apoi apa pătrunde prin canalul deschis în peretele dinspre est.

La început discretă, devine mai apoi vicleană, se vâră ca o viperă și câștigă teren. Îi crește nivelul. Iată că a astupat coridorul. Se apropie de locul unde ni se odihnesc leșurile. Mă uit la noi: două carcase, sau mai degrabă două mormane de oase acoperite de o piele pergamentoasă. Apa ajunge până la noi, ne înconjoară, ne acoperă, crește și mai mult. Suntem înghițiți. Monumentul este înghițit de ape.

Și dintr-odată fluxul se inversează, ca și cum o divinitate ar fi decis să golească piramida. Și așa, rămași îmbrățișați, alunecăm, plutim, o ștergem de-acolo, printre o grămadă de resturi, lovind vasele funerare și statuetele pe care apa le purta pe unde.

Nilul, pradă celei mai puternice revărsări din istoria sa, ne poartă cu el.

Rămășițele noastre pământești urmează cursul canalului, ies din piramidă și se pierd în infinitul lichid.

Din acest punct, spiritul mi se încețoșează și se risipește. Nu-mi mai amintesc nimic.

*

Un rățoi mă privea cu atenție, cu ochii lui rotunzi.

Întinderi fluide foșneau în jurul papurii verzi, ai cărei ciucuri se înclinau sub mângâierea adierilor de vânt. Eram întins în apă.

Irișii galbeni ai rățoiului, incrustați în mijlocul unei pete de pene cafenii, mă fixau cu insistență. Atenția-i stăruitoare nu era întreruptă decât de scurte fornăieli, de piruete fugare, semnele unei vigilențe constante.

Aerul era curat, liniștit, aproape alb, de o transparență orbitoare. În depărtare zbura un stol de gâște sălbatice, cărora le auzeam strigătele triste și tandre. Lângă mine, un mănunchi de crini în floare răspândea o aromă suavă, care se amesteca cu mirosul puternic de mâl și de frunze în descompunere.

Eram protejat ca într-un cocon de patul jilav al mlaștinii.

Rățoiul mi-a pus, întrebător, ciocul portocaliu pe frunte.

Am tresărit, m-am înfiorat, după care mi-am mișcat mușchii feței făcând câteva grimase.

O bătaie triumfătoare din aripi mi-a însoțit reacția. Pasărea confirma unui public invizibil: „Vedeți, v-am spus eu: e viu!“

Totuși, abia ce m-am ridicat, că zburătoarea s-a speriat și a șters-o alunecând pe undele liniștite, la fel de repede ca o lespede care ricoșează pe suprafața apei. S-a alăturat unor rățuște pufoase, dar și unei rațe sau unui alt rățoi – imposibil de stabilit, pentru că rățuștele din Egipt, masculi sau femele, sunt împodobite cu același penaj bej. De

acolo, dintr-odată indiferent, palmipedul m-a privit cu dispreț, și-a întins gâtul, s-a transformat în șef de coloană și, lopătând sigur pe el, a deschis drum familiei sale, lăsând în urmă o dâră unduindă de scânteieri.

Odată ridicat în picioare, clătinându-mă încă, am început să observ împrejurimile. Spațiul întins, mlăștinos, aparținea fără îndoială deltei Nilului, aproape de mare. Ce m-a făcut să cred asta? Mirosul neplăcut, ușor sărat care venea dinspre nord, bâtlanul cenușiu care, cu umblet precaut, cerceta mâlul, stolul de ibiși sacri din dreapta, elegantele picioroange îmbrăcate în alb și negru, nelipsite din peisajul egiptean.

Nivelul apei mi-ajungea cu greu până la mijlocul coapsei, pășeam prin mâl în căutarea pământului ferm. Ce fericire să fac acest efort! Mi-am regăsit supletea, vigoarea corpului, mișcările mușchilor dornici de încordare, pofta înflăcărată de provocări și aventuri. Sângele îmi clocotea de nerăbdare.

Savuram din nou beția renașterii.

Un escadron de păsări flamingo roz a țâșnit dinspre sud, și-a schimbat direcția de zbor spre stânga, m-a acoperit cu umbra lui, după care a dispărut la orizont. Urmărindu-i traiectoria, am zărit o formă care s-a ițit din stufăriș.

Părul lung, negru, îi acoperea umerii, profilul fin i s-a întors în direcția spre care dispărea norul de păsări.

Noura!

*

Mai e nevoie să vă spun ce se petrecuse? Evident, monstruoasa creștere a Nilului inundase piramida ridicată în apropierea fluviului, după care apele, retrăgându-se, ne-au aruncat în exterior. Purtați de reflux, am fost duși până la urmă într-un soi de macerator mâlos. Umezeala din jur

alimentase elementele necesare regenerării noastre.

Experimentasem deja astfel de reveniri la viață, Noura o singură dată, dar nu discutaserăm aproape deloc despre asta, pentru că se întâmpla în mod natural, dincolo de voința noastră și chiar de implicarea noastră. Ca vindecător, renunțasem să-mi mai explic fenomenul.

Două întrebări ne preocupau cu mult mai mult: unde și când.

Unde dracu' ne găseam? Imediat am emis ipoteza deltei egiptene, însă Noura mi-a obiectat că lenta noastră plutire în derivă ne-ar fi putut duce mult mai departe. Poate că fuseserăm purtați până în mare înainte de a eșua pe vreun mal… Mi-a adus aminte de periplul sarcofagului în care, demult, în vremuri îndepărtate, fusesem închis și pe care l-a găsit pe coasta feniciană.

Când? Câți ani, câte secole, poate chiar milenii, să se fi scurs? Întrebarea ne dădea amețeli. Cum evoluase omenirea? Mai exista omenire?

Gândul acesta mă șoca. Să se descotorosească Pământul de oameni, asta era o o idee care nu mi-ar fi dat niciodată prin minte odinioară, în copilăria mea preistorică, pe când întâlneam atât de puțini bipezi, dar atâtea animale, și când coexistam în echilibru cu celelalte specii. Or de-atunci, în Mesopotamia, în Egipt, marile civilizații au crescut, orașele la fel, megalopolisurile; drumurile împărțeau teritoriile, canalele irigau culturile, bariere delimitau ogoarele, anumite animale nu ar fi supraviețuit dacă nu ar fi fost domesticite, altele au fost vânate până la frontiera spațiului invadat de activitățile noastre.

Pe scurt, într-atât s-au extins oamenii și au căpătat atâta importanță, încât, mereu pe picior de război, riscau la fiecare pas să piardă totul.

De câte ori îi vorbeam despre asta, Noura se distra:

— Noam, se pare că îți place să vezi numai ce e mai rău.

— Oamenii mi-au adus multă suferință, natura, niciodată.

— Îți verși focul pe ei. După părerea mea, oamenii sunt mult prea răi și vicioși ca să se distrugă de tot. De altfel, iată dovada…

S-a ridicat pe vârfuri și mi-a arătat în depărtare o apariție mișcătoare. Pe măsură ce imaginea se contura, am reușit să disting, mijindu-mi ochii, trei căruțe trase de boi, înconjurate de câțiva indivizi.

— Așadar, acolo e un drum și oamenii încă există, a strigat ea. Acum rămâne de aflat ce limbă vorbesc.

— Să mergem!

A izbucnit în râs și m-a atins cu degetul.

— Ești gol-pușcă, Noam.

— Și tu la fel.

Ca de obicei, a fost nevoie să dea buzna ceva străini, pentru ca să resimțim nuditatea ca anormală.

— Vrei să te ung cu nămol din cap până-n picioare? i-am propus eu.

— O idee mai bună n-ai?

Fără a mai aștepta o clipă, m-am năpustit în fața convoiului, afișând o atitudine pudică, cu spatele încovoiat, cu mâinile încrucișate în dreptul sexului, cu aerul înspăimântat al cuiva căruia îi fuseseră furate hainele.

Convoiul s-a oprit de cum am apărut. Îmbrăcat într-o haină lungă, bălțată, un bărbat cu fața lată, cu cercei mari la urechi, cu coliere la gât, a înaintat spre mine. Mi-a vorbit într-o limbă străină. Văzându-mi aerul stupefiat, a reformulat în egipteană:

— Cine ești? Ce cauți aici?

Ușurat, am jucat o scenă pe care o ticluisem dinainte:

— Ne scăldam, eu și nevastă-mea. Când am ieșit din apă, îmbrăcămintea nu mai era. Hoții,

fără-ndoială.

Imediat bărbatul s-a întors spre însoțitorii săi și, cu venele gâtului umflate, s-a răstit la ei ca și cum ar fi reluat o conversație întreruptă:

— V-am zis că pe-aici colcăie de tâlhari la drumul mare! Pricepeți acum de ce vă zic să fiți cu ochii-n patru, adunătură de leneși ce sunteți! Căscați bine ochii! Și țineți cuțitul la-ndemână.

M-a măsurat iarăși din cap până-n picioare.

— Ce vrei?

— Să-mi vinzi niște haine.

Chipul i s-a luminat.

— Pică bine: am de vânzare! Și multe alte lucruri. Cum ai de gând să plătești? Bănuiesc că te-au jefuit și de bani!

Mi-a urmărit privirea: tocmai realizasem că la mâini aveam încă brățările din aur garnisite cu pietre prețioase. A conchis:

— Perfect! Merg pe încredere. Sigur vom găsi un mod să ne-nțelegem.

Ochii îi scânteiau uitându-se cu atenție la bijuteriile care îmi confereau un aer de onorabilitate: după care și-a îndreptat privirea spre silueta Nourei în mijlocul stufărișului și i-am sesizat o licărire lascivă. Am reacționat prompt:

— Înțelegi, desigur, că mai întâi trebuie să aleg niște haine pentru soția mea și să i le duc.

Licărul din ochi i s-a stins, și parcă i-a căzut fața.

— Bine-nțeles, bine-nțeles, a mormăit.

Am avut mare noroc să-l întâlnim pe Charaxos cu echipajul său. Odată îmbrăcați, ne-am continuat drumul alături de ei, mergând pe lângă boi, într-o atmosferă veselă și prietenească. Charaxos, negustor, cumpăra marfă din Egipt și pleca apoi să o vândă în nord. Accentul pe care îl avea rezulta din originile sale: văzuse lumina zile pe o insulă mediteraneeană, unde se vorbea grecește, ceea ce-l făcea să aspire anumite vocale de la începutul cuvintelor și să pronunțe litera *t* într-o manieră

stranie, ținând vârful limbii între incisivi, așa cum vor avea să facă mai târziu englezii cu al lor *th*. Figura-i luminoasă, ieșind de sub o coamă de abanos, devenea cea a unui copil visător de îndată ce-și aducea aminte de Lesbos, insula lui natală.

— De ce-ai părăsit-o dacă ți-e atât de dragă?

— N-am părăsit-o decât ca să mă întorc cu și mai multă râvnă.

— Ai fi putut rămâne acolo.

— Nu și cu sora pe care o am. Se vede că nu o cunoști.

Am ajuns la Djekhaper, un oraș negustoresc căruia Charaxos, asemenea tuturor grecilor, îi spunea Naucratis, și căruia i se mai spunea și „Stăpâna Corăbiilor“. Se povestea că fusese întemeiat de oamenii care veneau dinspre mare, nu de egipteni. De fapt, Naucratis constituia portul Egiptului orientat spre Grecia, iar elenii, cu îngăduința faraonilor care s-au succedat și contra unor servicii, îl cam dădeau drept al lor. Charaxos ni l-a lăudat pe noul faraon, Necho II, ale cărui acțiuni aveau să-i favorizeze negoțul dincolo de orice așteptări. De fapt, Necho căuta un mijloc de a lega Mediterana de Marea Roșie: la ordinele sale, sute de mii de bărbați erau pe cale să sape un canal larg care ar fi mers de la Marea Roșie până la Nil, ceea ce le-ar fi permis corăbiilor să vină și să plece, să se facă schimb între mărfurile din bazinul mediteraneean și cele provenind din Țara Punt.[1]

Într-un han din Naucratis, unde mâncam împreună cu Noura, în compania lui Charaxos, l-am evocat într-o doară pe faraonul Suzer și pe tatăl acestuia, Meri-Uzer-Ra. Nici unul dintre comeseni, nici măcar cei mai bătrâni care, în fundul încăperii, jucau senet, nu au știut despre ce vorbeam. De-acum dinastia faraonică se trăgea din Sais, oraș din apropierea deltei, de-aici înainte devenit capitala Egiptului unificat. Sais? Memfis nu mai deținea supremația de odinioară, iar Teba nici atât. Fără a mai face alte cercetări, am început să ne gândim că

poate șederea noastră în piramidă, urmată de revenirea la viață, s-a prelungit în timp – mult mai târziu am reușit să stabilesc că ne-au trebuit nouă sute optzeci de ani ca să ne facem din nou apariția printre cei vii.

Neștiind spre ce loc să ne îndreptăm, Noura și cu mine am ales să locuim provizoriu la Naucratis. De ce nu? Aveam nevoie să descoperim cum se schimbase lumea, și-apoi ne bucuram să fim în preajma extravagantului Charaxos, care rămăsese în port pentru că aștepta livrarea unor mărfuri, înainte de a-și închiria corăbiile și de a ieși din nou în larg.

Charaxos îmi stârnea curiozitatea. Gură mare, voce de stentor, gata oricând s-o dea pe-njurături, era însă capabil de o delicatețe încântătoare: acest voinic, acest mâncău devorator de carne capabil să omoare un bou dintr-o singură lovitură de pumn, își garnisea impozanta statură cu bijuterii și răspândea arome de parfumuri îmbătătoare. Altfel prietenos, călduros, era apucat uneori de crize violente de furie, ajungând să fie foarte brutal cu aceia pe care, cu câteva ore mai devreme, îi acoperise de favoruri și de mângâieri. Dacă discuta aprig despre prețul unui vas cu o persoană a cărei figură îi displăcea, dădea imediat o sumă nebunească unui chip angelic, pentru același obiect. Dar cea mai mare pasiune a lui erau prostituatele, pe care le adora de-o manieră la fel de incoerentă ca pe toate celelalte lucruri. Nu trecea de la o târfă la alta, cum fac de obicei amatorii, nu iubea decât una odată, și-o iubea cu adevărat. Acest colos cu temperament sangvinic adora să cultive un atașament sentimental și, deși își plătea prostituata cu tarif fix, o umplea de buchete de flori, de țesături foarte scumpe, de mirodenii, mici bijuterii și chiar îi compunea poeme încântătoare. Prins în mrejele iubirii cum alții dau în patima băuturii, uita rapid meseria desfrânatei, la fel și de felul în care o întâlnise, și

se credea ca și însurat cu ea. Inevitabil, cădea pradă geloziei, la început bănuieli, urmate de scene conjugale, recurgând la urmăriri, apoi, când flagrantul delict se producea, spumega de furie, trădat! Din fericire, în acele momente își vărsa focul doar pe sine, fără ca vreodată să lovească vreo curtezană sau vreun client; se dădea cu capul de pereți, își smulgea veșmintele și se îneca în băutură până în pragul comei. Mă descumpănea capacitatea lui de a se arăta de fiecare dată uimit de un anume eveniment care se repeta și pe care totul îl făcea previzibil.

În viața lui se succedau cu viteză melancoliile adolescentului amorezat și izbucnirile de încornorat furibund. Mă întrebam dacă acest tip de comportament îi făcea plăcere sau îl întrista. Noura, mai fin observator decât mine, considera că de fapt se hrănea din aceste contraste, din această lipsă de continuitate, căutând stările paradoxale tocmai pentru a se simți viu.

Într-o seară mi-am permis să-i vorbesc, pe când se pusese pe băut, disperat de faptul că își surprinsese aleasa inimii pe cale să-și desfacă picioarele pentru un client.

— Tu nu iubești decât femei pe care nu ar trebui să le iubești, Charaxos.

Visezi la fidelitate, dar nu umbli decât cu prostituate. Te bagi singur în situații fără ieșire.

— Fără ieșire? Soră-mii i-a reușit.

— Sora ta a reușit să schimbe oamenii?

— Se vede că n-o cunoști pe soră-mea.

Cu cât discutam mai mult cu el, cu atât îmi dădeam seama în ce măsură îl preocupa această făptură, care constituia pentru el un punct de referință. Oare nu asta era cheia? Convins că nici o femeie nu o va egala vreodată, pornea la fiecare aventură ca învins și făcea în așa fel încât să-i fie întărită convingerea.

A aduna eșec după eșec îi permitea să o venereze ca pe un idol dintr-un templu sacru,

inaccesibil.

Pe când îl însoțeam ca să-și inspecteze navele, i-am împărtășit aceste gânduri. În loc să izbucnească, așa cum mă așteptam, a schițat un zâmbet tandru.

— Ai dreptate: soră-mea e femeia vieții mele. De altfel, are același efect asupra tuturor celor pe care-i întâlnește.

— Nu crezi că exagerezi?

— Se vede că nu o cunoști pe soră-mea.

Convoiul cu mărfuri – minereu de aur extras din deșertul nubian și fildeș venit din sudul extrem – întârzia, și această amânare îl exaspera pe Charaxos.

Într-o după-amiază, pentru a-i schimba proasta dispoziție, i-am propus să-l ajut să țină contabilitatea, o îndeletnicire pe care o relua cu tot mai multe suspine de oboseală pe zi ce trecea. Nota totul, doar că pe papirusuri disparate, astfel că petreceam ore în șir ca să reconstituim ordinea a ceea ce cumpărase ori vânduse de-a lungul ultimelor luni. Apoi mă apucam să fac calcule, adunări, scăderi, înmulțiri. Nu era de așteptat? Charaxos nu dovedea mai multă logică în conducerea afacerilor negustorești decât în altele, cheltuind mai mult decât câștiga.

Temându-mă că n-o să suporte câtuși de puțin să fie pus în fața faptului împlinit și că o să explodeze de furie, i-am demonstrat cu mare blândețe, coloană cu coloană, starea catastrofală a socotelilor, toate în pierdere.

Ascultându-mă cu atenția unui copil de opt ani, a șoptit cu drăgălășenie:

— Tare amuzant… Parc-ai fi soră-mea când mă boscorodește. Mereu îmi reproșează că risipesc banii părinților.

— Pe mine nu mă interesează ce avere aveți, Charaxos, însă pot să-ți confirm că pierzi tot mai mult pe zi ce trece, și nu câștigi nimic. Dacă vei

continua așa, riști să-ți aduci familia la sapă de lemn.

— A, da? Așa să fie? a lăsat să-i scape, nepăsător.

— O să-ți ruinezi sora, am insistat, presupunând că acest argument va avea greutate.

— Să-mi ruinez sora? A nu, e imposibil! Bogăția ei se ascunde-n altă parte.

Se descurcă întotdeauna. Se vede că nu o cunoști pe soră-mea.

În timp ce Charaxos se afunda tot mai tare în plictis, sperând în fiecare zi să-i ajungă convoiul cu mărfuri de preț, Noura și cu mine ne obișnuiam ușor-ușor cu întoarcerea la viață. În mod ciudat, odată trecută beția primelor clipe, nu prea ne simțeam în largul nostru.

Avuseseră loc multe schimbări. Deși de multă vreme nici ea, nici eu nu ne mai temeam de schimbări, cea de acum nu ne atrăgea cine știe ce: în acest port comercial, nu-și avea locul decât munca grea, toată lumea nu viza decât profitul, banul circula mai abitir decât sentimentele. Atracția câștigului mobiliza pe oricine și adevărata limbă comună se limita la a face socoteala. Să muncești, de acord, dar pentru ce? Nu descopeream nimic care să ne entuziasmeze în modul în care se închegau legăturile dintre oameni, în care erau nutrite speranțele, în care erau concepute credințele ori spiritualitatea.

Noi, care proveneam din civilizații ale reveriei, în care propensiunea pentru visare și meditație se dovedea a fi punctul central, găseam această civilizație ca fiind teribil de cu picioarele pe pământ.

În rest, cuplul nostru traversa o perioadă delicată. Totul mergea înainte pe traiectoria obișnuinței mai mult decât prin forța de coeziune. Era oare de ajuns? Aveam rezerve în a mă exprima cu sinceritate în fața Nourei, o neîncredere strecura

permanent între noi un filtru. Episodul din piramidă răsuna încă în ființa mea, mă încăpățânam să nu îl consider nici greșeală, nici naivitate, ci mai degrabă o trădare, pentru că Noura luase decizii unilaterale.

În consecință, o nouă preocupare se insinua în mine: a o iubi pe Noura nu însemna să-i accept puterea absolută; trebuia să mă respecte, altminteri dragostea ei m-ar fi strivit în loc să mă hrănească. Așa că nu participam la discuțiile noastre decât din vârful buzelor. Ce să se fi întâmplat cu fratele meu vitreg Derek? Unde să dau din nou de Tibor, tatăl Nourei, condamnat la nemurire la o vârstă înaintată, pe când se pregătea să treacă dincolo într-o stare vecină cu agonia? Aceste subiecte mă afectau în cel mai înalt grad, totuși nu mai reușeam să le cercetez pe aceeași lungime de undă cu Noura.

Cât despre dragoste, făceam dragoste, desigur, cu toate acestea dovedeam mai multă aplicație decât entuziasm. Futeam cinstit. Loial. Îmi făceam treaba din toată inima. Nu asta se cheamă datorie conjugală? Dorința nu a fost niciodată o problemă pentru mine, simpla vedere a unui trup feminin avea asupra mea un efect rapid care mă arunca spre el; în plus, Noura exercitase întotdeauna o influență senzorială asupra mea, și și-o păstra. Ne strângeam așadar în brațe, însă îmi păstram controlul. Nu mai încercam acea renunțare instantanee de sine, acea adeziune la necunoscut, acel sentiment că trăiești un moment unic, căruia să-i cedezi în aceeași măsură cu să-i alimentezi flacăra, nu, acționam cu onestitate, acordam timpul necesar, străduindu-mă cu meticulozitate să îmi satisfac partenera și juisam corect. În ciuda evidențelor organice, mă regăseam frustrat. De-a lungul hârjonelilor pândeam secunda când aveam să uit de mine, în care ne vom topi unul în celălalt, pe scurt, pândeam momentul în care voi înceta să mai stau la pândă. Nimic de felul acesta nu se

producea însă. Făceam dragoste cu nevasta mea. Nici urmă de abandon. Nimic aventuros. Nici o surpriză. Ceva ce semăna cu un fel de mâncare cunoscut, consumat cu plăcere.

Noura își dăduse și ea seama de asta, chiar dacă mi se părea că, în ce o privea, atingea extazul. Îi ocoleam privirea întrebătoare, reușeam să mă eschivez încercărilor ei de a cere explicații, o evitam în ciuda apropierii zilnice.

Unde să mergem?

Acesta era singurul punct pe care îl abordam deschis. Încotro alesese lumea să se îndrepte? În care colț de pe pământ strălucea geniul uman? Dacă această întrebare nu avea aproape deloc sens la vremea în care hoinăream în sânul naturii, ajunsese tot mai precisă din momentul în care oamenii începuseră să inventeze civilizații. Până aici, experimentaserăm diverse centre urbane – Babel în Mesopotamia, Memfis în Egipt –, însă unde oare să se fi aprins cel mai nou focar de civilizație? Din conversațiile despre port, care ne ajungeau la urechi umblând prin piețe și prin hanuri, părea că energia se concentrase în nord; conform zvonurilor, insulele grecești și Attica dovedeau un stil de viață nemaiauzit, care fascina călătorii. Ne simțeam atrași de acele locuri și am învățat cu și mai mare fervoare limba greacă pe care toată lumea o folosea la Naucratis, nu numai Charaxos și ai lui.

Oare să încercăm aventura dincolo de Egipt?

Eram deja acolo cu gândul, când destinul avea să decidă în locul nostru.

Charaxos și-a primit în sfârșit aurul și fildeșul. În ajunul plecării, a fost prins în mijlocul unei reglări de conturi la Naucratis. Dându-i cu prea multă insistență târcoale lui Myrhin, o prostituată de care se îndrăgostise, a trebuit să se confrunte cu un alt bărbat la fel de prins ca el, dar care era cel care o întreținea, și acesta bolnav de gelozie. Cei

doi au ajuns la bătaie, rivalul lăsându-l pe Charaxos ca mort de-a latul drumului. Când l-au găsit, marinarii lui l-au adus la han. Le-am spus că sunt doctor, Noura fiică de vindecător, și-am încercat amândoi să-l salvăm pe Charaxos.

Neghiobul era solid, a supraviețuit. De cum a putut articula câteva cuvinte, a cerut să se ridice ancora.

— Sora mea își va face griji.

— Îți așteaptă întoarcerea la o dată precisă?

— Da, nu, în sfârșit, va mirosi că s-a întâmplat ceva nelalocul lui.

— Va mirosi?

— Se vede că nu o cunoști pe soră-mea.

Charaxos se încăpățâna, sporind argumentele: că i se va bloca încărcătura, că va risipi banii lăsând echipajul să vegeteze în port, că va rata piețe importante. I-am atras atenția că starea în care se găsea necesita încă îngrijiri, trebuia să-i schimbăm bandajele, să-i curățăm rănile, să-i stopăm infecțiile, să-i potrivim atelele.

— Haideți să plecăm împreună! ne-a rugat hodoronc-tronc.

Și-așa ne-am îmbarcat Noura și cu mine spre insula Lesbos.

*

Să se fi datorat potopului pe care l-am înfruntat demult, când apele năprasnice au acoperit în întregime pământul și când am rătăcit luni de zile la bordul arcei noastre? Nu-mi place marea decât de departe. Nu o admir decât de pe țărm, când numai privirea o atinge ușor. De îndată ce mă aventurez pe suprafața ei sau mă arunc în valuri, neliniștea zdrobește orice alt considerent.

Ce ascunde sub mângâierea undelor? Ce creaturi se zbenguie în adâncuri?

Chiar dacă valurile se arată calme, vesele, sclipitoare, nu sunt eu prost: măruntaiele ei mă amenință. Suprafața netedă, întinsă, servește drept

momeală, ascunzând un univers lăuntric populat de forțe misterioase, locuit de entități imperceptibile. Înălțimi ascuțite, genuni sfâșiate, abisuri ascunse, rechini, balene, calamari uriași, plante carnivore, monștri cu un comportament imprevizibil, iată adevărata natură a mării. Orizontalitatea ei se constituie într-o fabuloasă minciună: adevărul ei este pe verticală, sunt hăurile uriașe, insondabile, este prăpastia. În timp ce navigatorii își închipuie că se orientează căutând nordul, sudul, estul, vestul, eu știu că adevărata direcție se desfășoară de sus în jos. Marea ne cheamă spre scufundare. A pluti se dovedește o performanță de fiece clipă, fatalmente tranzitorie, contra naturii, fragilă, derizorie; fără nenumăratele eforturi ale marinarilor, destinul care-i pândește pe călători se rezumă la naufragiu. Aplecându-mă deasupra apei, cad pradă vertijului acvatic, care se înrudește cu cel terestru, deoarece constă în teama de a nu fi absorbit.

Pe vasul lui Charaxos luptam deci cu această spaimă, un rău numai mental de vreme ce nu vomitam. Pe de altă parte, Noura, sprijinindu-se în coate de copastie, cu părul ciufulit de vânt, surâdea spre depărtări, inspirând zările cu nările fremătânde, cu ochii închiși, frumoasă de să-ți taie respirația. Cât despre Charaxos, odată ajuns la bord, se și metamorfozase în Poseidon, zeul grec al mărilor pe care-l văzusem pe vasele pictate. Cu bustul gol în fața rafalelor de vânt și a valurilor înspumate, cu trupul de culoarea lutului ars, cu barbă inelată, cu ochii holbați de la babord la tribord, afișa o bucurie sălbatică în a sfida elementele naturii.

Din fericire, am avut parte de vreme bună pentru navigare, evitând etesianul[2] și făcând până la capăt traversarea fără a ne umple de stropi aduşi de vânt. În primele zile, această parcă rătăcire cu cele patru corăbii ale noastre m-a deprimat. Cel căruia îi place să străbată pe jos pământul, în lung

și-n lat, nu e bun de navigator: eu, cel care adoram să bat la pas câmpurile, să mă îmbăt de aromele sale, să ascult concertul naturii, nu pricep mai deloc dragul de a te îmbarca pe ape. Nimic nu-mi atrăgea privirea, peisajul era neschimbat, domnea monotonia. Pe cât mersul reprezenta pentru mine un scop, pe atât a naviga se limita doar la a fi un mijloc de a mă deplasa. Scopul era destinația, nu călătoria. Nu mă încerca decât un soi de grabă ca dârele pe care le formam pe suprafața apei să se închidă și corăbiile să acosteze.

Însă totul s-a schimbat când am ajuns în Marea Egee, bogată în insule.

Niciodată orizontul nu rămânea gol. Mereu se iveau forme, joase, înalte, întinse ori mai reduse ca dimensiuni. Unele insule aveau reputația de a fi neprimitoare, căci erau lipsite de surse de apă și de resurse, sau simple aglomerări de bolovani, sol sărac acoperit de mărăcini, pe care caprele își duceau traiul în lipsa păstorului; altele se arătau colorate, acoperite de păduri, presărate cu copaci în floare printre pinii întunecoși care urmau măslinilor argintii.

În sfârșit, într-o dimineață, când răsărea soarele, insula Lesbos a răsărit și ea în fața ochilor noștri. Imensă, plină de verdeață, stăpânită de două piscuri, părea un continent.

— Cât de curând o s-o cunoașteți pe sora mea, ne tot pisa Charaxos, trecându-și limba peste buze, ca și cum Lesbos cu ale sale două mamele muntoase ar fi prefigurat-o.

Flota noastră a ajuns în portul Mytilene, în partea de sud a insulei, după fâșii de pământ primitoare, protejate din depărtare de blânde forme de relief vălurite. Charaxos a sărit pe cheu, zburdând din pescar în hamal, din gură-cască în trecător, din marinar în negustor, strângând în brațe pe fiecare, începând conversații zgomotoase și înflăcărate. În scurt timp nici nu mai știa încotro

să-și întoarcă privirea, atâția insulari veneau în fuga mare, bucuroși să-l reîntâlnească.

După care și-a depozitat cu grijă marfa, a scos din stoc câteva obiecte menite să servească drept cadouri și-am pornit la drum, însoțiți de măgari, pentru a ajunge la Eresos, nu departe de plajă, satul în care locuiau ai săi.

O femeie în pragul ușii ne privea venind.

— Și iat-o pe sora mea.

La ce trebuia să mă aștept? Charaxos îmi vorbise atât de mult despre ea, că mi-o imaginasem înaltă, or ea era minionă. Deși îi lăudase peste măsură frumusețea, nu am descoperit decât un fizic obișnuit, firește, nu lipsit de șarm, dar fără splendoarea promisă. Elogiile repetate la adresa autorității și influenței sale extraordinare nu se potriveau nicidecum cu zâmbetul simplu pe care am văzut-o schițându-l.

Ne-a primit cu amabilitate. Vocea deopotrivă caldă și radioasă m-a învăluit ca o ghirlandă, sau poate să fi fost frazarea vioaie, suplă, care parc-ar fi dansat, sau cuvintele prietenoase. Dintr-odată, Noura și cu mine am avut impresia că deveniserăm persoanele cele mai importante de pe pământ.

Ne-a arătat un perimetru înconjurat de copaci, unde ne așteptau niște scaune. Trei fete ne-au adus imediat de băut citronadă, un lichid cu aromă de anason, iar conversația s-a legat cu un firesc fără egal. Ne simțeam bine, așezați cum eram sub tamarixul ale cărui ramuri trandafirii cerneau razele soarelui fără a le împiedica de tot, și fără a face prea răcoare.

Chiar dacă limba greacă ne scăpa în parte, o stăpâneam totuși suficient cât să o înțelegem pe sora lui Charaxos, să-i putem răspunde și să prindem subtilitățile formulărilor, mereu pline de înflorituri.

Savurându-mi întoarcerea pe pământ ferm, o observam totodată cu atenție pe gazda noastră.

Proaspătă în ciuda celor treizeci de ani bine trecuți, își etala părul roșcat care, împodobit cu flori violet, îi punea în valoare fruntea regulată, inteligentă. Deasupra nasului drept și a gurii tivite dezvăluind dinții minusculi, apăreau ochii umbriți de genele lungi, care mi s-au părut banali la început, dar care îi aduceau privirii un captivant amestec de intensitate și abandon. O ușoară corpolență îi rotunjea în chip voluptuos silueta fără a părea grasă, făcând-o atrăgătoare și molatică în același timp. Acest plăcut durduliu spunea ceva despre ea: era plină de senzualitate, de poftă de viață, gurmandă, potrivindu-se cu peisajul încântător care oferea din belșug fructe, viță-de-vie, flori, păsări. Cu pielea satinată, fermă și întinsă, expunea privirii picioarele-i bronzate și cât să-ți faci o idee despre sânii magnifici, lipsită fiind de orice oprelişte ori disimulare sub orice rochie ar fi purtat.

Întâlnirea ne devenise o clipă suspendată, detașată de cursul normal al lucrurilor. Fetele ne-au adus niște mere splendide, și-am descoperit că, printre tufișurile de tamarix, într-o împletire de trunchiuri și rămurișuri, înfloriseră trandafirii; petalele acestora făceau să se strecoare un parfum suav și dulceag.

Fără ca noi să ne fi dat seama, sora lui Charaxos, sub pretextul ospitalității, a pus la punct toate detaliile șederii noastre la Lesbos. În ciuda protestelor noastre jenate, ne-a pus la dispoziție o casă care se învecina cu livada de măslini a familiei, a promis că îi va anunța pe toți despre statutul meu de medic și, mai ales, ne-a enumerat sărbătorile care stăteau să vină – procesiuni, petreceri populare, concursuri de dans, de muzică, de poezie –, îmbiindu-ne de pe-acum să luăm parte la mii de plăceri.

Charaxos, de obicei gălăgios și volubil, o asculta cuminte, ca un copil cu ochii strălucind, aprobând-o din cap. În prezența surorii sale, acest

uriaș cu temperament debordant nu avea mai mult de zece ani. Doi frați mai mici, însoțiți de neveste, ni s-au alăturat. După care Charaxos, deși ziua se afla deja spre asfințit, i-a cerut surorii sale să ne cânte. Fetele i-au adus o liră. Mi-am dat seama atunci că degetele-i erau puternice, bătătorite, prevăzute astfel cu acea protecție a pielii care să le permită vreme de ore să alunece pe corzi fără a sângera, iar aceste mâini antrenate mi-au adus aminte, nu fără nostalgie, de Meret, iubita mea egipteană. În umbra roz pal a tamarixului s-a ridicat un murmur melodios.

Jinduiesc și ard.
Din nou, Iubirea, de mădulare zdrobitoare,
Mă chinuie, dulce-amar.
Pe nesimțite, își face loc.
Din nou e Iubirea stăpână pe inima mea sfâșiată,
Asemenea vântului care, din înalturi,
Asupra stejarilor s-a abătut.
Ai venit, bine-ai făcut:
Mi-era poftă de tine.
Mi-ai aprins în inimă
O vâlvătaie care mistuie.
Nu știu ce trebuie să fac,
Simt în mine două suflete.
Nu știu ce ardoare, stăpânitoare, nu mă lasă
Să pier și să văd țărmurile
Cu lotuși, sub mantia de rouă.
Pe mine uitării m-ai dat.

Atingând ușor corzile lirei, gazda noastră îmi mângâia deopotrivă, cu tandrețe, strunele inimii. Vocea ei gravă, aproape șoptindă, se împletea cu arpegiile fluide, nu cânta despre o iubire anume, ci iubirea în general, retrezind astfel în mine o multitudine de amintiri reunite sub numele Dragostei, acest zeu ale cărui vizite le venerăm cu toții. Niciodată până atunci nu mai auzisem

cuvinte devenite pe dată atât de familiare, învolburând senzații cunoscute, dar încă neformulate. Întorcându-mă spre Noura, am constatat că o tulbura o aceeași surpriză. Scurtul poem vibra adânc, prin depărtările din noi! Nu numai că ne amintea momente unice, dar ne arăta că, în străfundurile intimității fiecăruia, oamenii seamănă între ei. Vorbind despre ea, gazda noastră vorbea despre mine și despre noi toți. Poezia ei țesea legături neașteptate, un soi de fraternitate pe care o alipea condiției noastre.

Fără nici cea mai mică ezitare, ne-am alăturat corului fraților, cerând sus și tare încă un nou poem.

Gustă fericirea ce le e dată zeilor
Cel care poate alături de tine
Să fie și să te privească,
Acela care cu-a glasului tău dulceață se desfată,
Care-ntâlnește vraja râsului tău.
Râsul tău prea bine-l știu,
Inima mi-o topește.
Ah! Știi că dacă te zăresc
Fie și pentru o clipită,
Atunci îndată pe buzele-mi
Își dă duhul fără de vlagă bucuria.
Limba parcă mi s-ar fi sfărâmat,
Și dintr-odată, în miezul cărnii mele,
S-a strecurat un foc nevăzut.
Privirea mi se-nceţoşează
Și în urechi un zgomot zumzăie.

Ce paradox! Cântecele de dragoste sunt tânguiri care se cer retrezite la viață iar și iar. Câtă bucurie în durere! Sora lui Charaxos exprima speranțele himerice, amărăciunile din dragoste, deopotrivă-ncurajând căderea în mrejele iubirii. Tânguirea-i se prefăcea în elogiu și suspinul i se confunda cu extazul.

Sesizându-mi emoția, Charaxos s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit la ureche:

— Ei bine, de-acum o cunoști pe soră-mea.

Astfel s-a desfășurat întâlnirea mea cu poeta Sappho.

*

Insolența, cu precădere la femei, m-a sedus dintotdeauna. Impertinența sfidând convențiile, cutezanța celor care gândesc și se comportă după cum vor ele, afișarea unei libertăți desconsiderând orice impediment adaugă farmecului feminin o strălucire care mă-mbată. Pe dată am presimțit pericolul pe care-l reprezenta Sappho pentru mine: era făcută din același aluat ca Noura. Dacă nu putea rivaliza cu fizicul perfect al eternei mele logodnice, atingea totuși excelența, căci geniul, atunci când este sincer și natural, te face pur și simplu frumos. Una peste alta, eram pe punctul să cedez și să mă-ndrăgostesc.

M-am decis să fiu precaut, nu atât dinspre partea ei, cât dinspre a mea.

Sarcina se dovedea cu atât mai delicată cu cât aflasem cât de puternic își revendica independența cea care-mi stârnea dorința. Într-adevăr, Sappho, măritată și mamă a unei fiice, Kleis, se purta după pofta inimii. Bărbatul ei, Kerkylas, venit din Andros, el însuși avut, renunțase să mai considere că legătura lor oficială i-ar fi asigurat dreptul asupra lui Sappho. Fără ca vreo ceartă să-i fi ținut departe unul de celălalt, locuia mai tot timpul pe unul dintre domeniile care le aparțineau, aflat în cealaltă parte a insulei. Când ne-am cunoscut, Sappho trăia o intensă aventură cu un efeb, Phaon, pe care am avut ocazia să-l zăresc, un băiat oacheș ca un baton de scorțișoară, a cărui delicatețe avea ceva feminin.

Noura și cu mine ne-am instalat în locuința Privighetorilor, numită astfel datorită păsăretului

misterios care ciripea prin boschetele din vecinătate.

Prezența acestora constituia atracția principală a clădirii luminoase și curate, aducându-i un autentic rafinament sonor. Pe când altădată nu auzeam decât cântecul ascuțit și frust al pițigoilor, aici privighetorile improvizau adevărate concerte. În general, aceste muziciene rămân închise în cea mai adâncă tăcere pe timpul zilei și nu-și încep vocalizele decât spre apus, compunând serenade neașteptate în care ciripitul, de o intensitate de necrezut pentru o pasăre cât două degete de mică, răsună peste tot în jur. Cascade de note argintate se ridicau către lună, ca o ofrandă adusă bolții cerești; triluri diafane înfloreau în inima întunericului, umplând noaptea de o armonie răvășitoare, creând, prin scânteierile lor, o legătură între pământ și stele. Preschimbau simplul gângurit ridicându-l pe culmile expresivității, sporindu-i subtilitățile și lăsând astfel impresia că stăpânesc multitudinea de nuanțe ale sufletului. În fiecare seară, stând întins sub bolta scânteietoare, nu mă puteam împiedica să nu văd în asta un cadou din partea lui Sappho, dacă nu chiar mai mult: poetesa nu-mi trimitea oare micii săi frați înaripați pentru ca eu să visez fără încetare la ea?

Primeam drept în inimă versurile ei pline de vrajă, deopotrivă melancolice și vesele, de-o frământare nemărginită, accelerându-mi clocotirea sângelui prin vine.

Acești trimiși ai lui Sappho mă obsedau cu atât mai mult cu cât nu-i puteam zări aproape niciodată. Siluetele li se topeau printre frunze și penajul, urzit în discrete nuanțe castaniu-aurii, reflecta penumbra ce stătea să vină.

Luptam zi de zi împotriva puterii vrăjitorești a lui Sappho. Femeia asta mă hipnotiza. Spre marele meu noroc, Noura i-a devenit foarte repede prietenă.

O parte din mine se simțea bine să le vadă pălăvrăgind ore-n șir. Asta mă liniștea și mă ținea la distanță. Puteam astfel să mă dedic noilor mei pacienți, destul de puțini la număr, și cercetărilor asupra calităților terapeutice ale plantelor de pe insulă, în special arbuștilor de fistic. Unul dintre ei, arborele de mastic, producea o sevă care mi se părea că are virtuți antiseptice. Un altul, terebintul, cultivat mai ales pe colinele din Chios, insula învecinată, mi-a atras atenția în mod deosebit. Rășina acestuia, de un alb-verzui, puternic mirositoare, avea reputația că vindecă tusea și dezinfectează gâtul dacă este adăugată în miere. Intra de asemenea în compoziția teriacului, acest elixir suprem al medicinii grecești, făcut dintr-o mulțime de plante și din șopârle uscate. L-am testat separat, urmând învățămintele primite de la maestrul meu Tibor, care se ferea de amestecuri.

— Sunt mereu în pragul exilului.

Sappho ne-a mărturisit curând îngrijorarea ei, mie și Nourei. Pe măsură ce înțelegeam cum funcționa insula Lesbos, sistemul politic, organizarea, am ajuns să înțelegem mai bine ce o strângea ca într-un clește pe prietena noastră.

Insula era guvernată de un tiran, ceea ce nu reprezenta o excepție, pentru că toate orașele-stat grecești cunoscuseră același regim. Exercitând o putere absolută, Myrsilos pusese mâna pe tron asasinându-și predecesorul. După obiceiul locului, se sprijinea pe clanuri, favorizând unele dintre ele. Ce legitimitate avea? Cea a forței. Mai deținea și altele? Termenul „tiran“ nu conținea nici o conotație negativă pe vremea aceea: tirania în sine nu era văzută nici rău, nici bine, se făcea doar distincție între tiranii buni și cei răi.

Myrsilos se clasa printre cei mai răi. Practica arbitrarul și abuzul, schimbând regulile cu viteza cu care vântul mătura arhipelagul. Nimeni nu era la adăpost de vreo arestare nedreaptă, de un proces

părtinitor, de o expropriere sau de o confiscare de bunuri.

Familia lui Sappho, bogată și influentă de generații, era oarecum la adăpost, deoarece își țesuse legături de interese, de colaborare, și chiar de prietenie cu diverse familii importante. Dacă tiranul Myrsilos i-ar fi atacat, se expunea riscului de a pierde susținători esențiali supraviețuirii sale. Se limita la ușoare neplăceri, tracasări permanente, nu prea apăsate, pentru a le aminti cine e cel care guvernează.

Această sechestrare a insulei de către tiran nu o împiedica pe Sappho să-l critice cu orice ocazie, chiar dacă se temea imediat de reacția lui. De unde și frica permanentă că va fi trimisă în exil. Să pleci, dar să rămâi în viață. Pe de-o parte, Sappho iubea viața, pe de alta, tiranul nu avea de gând să o execute.

Însă exilul lui Sappho se situa la un alt nivel. Resimțea în cel mai înalt grad sentimentul efemerității. „A muri e o nenorocire, altfel zeii nu ar mai fi nemuritori." Știa că existența e fragilă, trecătoare, pândită la fiecare pas de dispariție. „Cel care este frumos nu rămâne așa decât preț de-o clipită." La optsprezece ani scrisese un poem despre decrepitudine.

Deja anii mi-au ofilit trupul.
Mi-au albit părul negru,
genunchii nu mă mai țin.
Iubesc floarea tinereții.
Inima mi-e îndrăgostită de soare,
Inima mi-e îndrăgostită de frumusețe.
Ah! dacă pântecele meu ar mai putea
să dea viață, ah! dacă laptele
ar putea să-mi umfle sânii, cu bucurie
aș merge să-mi caut alt soț.
Însă vârsta deja m-a atins,
bătrânețea mi-a încrețit pielea.
Iubirea-și întoarce fața de la mine,

și-i urmează tinereții.

În Lesbos, dacă Myrsilos era boala, Sappho era remediul. Tiranul strivea viața sub pretextul că o conduce, în timp ce Sappho o celebra. Cânta beția de a exista, dorința triumfătoare, atracția dintre ființe, bucuria domestică la îndemâna fiecăruia. Însuflețea insula atât prin faptele sale, cât și prin versuri, organizând petreceri, învățându-i pe adolescenți să danseze, să cânte, să împletească cununi de flori, să-și confecționeze veșminte elegante. Niciodată nu fereca poarta iubirii, nici nu se dădea înapoi de la dragoste. Nimic nesănătos nu transpărea din ființa ei. Și nici nimic excesiv, în ciuda amplorii înflăcărărilor ei. Nu îl trimisese ea recent la plimbare pe tânărul Phaon, sfătuindu-l cu blândețe să meargă să-și caute iubite de vârsta lui?

— Mă eviți? s-a arătat uimită într-o zi, pe când, după un delicios prânz în familie, ne plimbam împreună în fundul grădinii de unde începea plantația de viță-de-vie.

Am pălit.

— Nu.

— Totuși, pari distant… Știu de la Noura că nu-ți stă în fire. Petrec mult timp cu ea, dar mi-ar face mare plăcere să-l petrec și cu tine. De ce te temi?

De mine?

— O, în nici un caz. Eu… mă familiarizez cu locurile, încerc să descopăr repere.

— Există alte repere în afara simplei bucurii de a trăi? a murmurat, încolăcindu-și brațele în jurului gâtului meu.

Eram paralizat. Stătea atât de aproape! Îi simțeam trupul cald lipit de al meu, pieptul greu și atrăgător, nările mele inspirau parfumul pe care-l răspândea părul ei roșcat și bogat împodobit cu violete. O parte din mine își dorea să prelungească această îmbrățișare printr-un sărut, cealaltă ezita. A biruit cea din urmă și m-am smuls din strânsoare cu stângăcie, confuz.

— Eu… eu… nu pot să fac asta.

Și-a înclinat capul fără a mă pierde din ochi.

— Din cauza Nourei?

— Dacă m-aș lăsa pradă dorinței, Sappho, nu te-aș iubi pe jumătate, ci mult prea mult.

Un zâmbet i-a dezvăluit dinții micuți.

— E frumos ce mi-ai spus.

S-a apropiat din nou și-am simțit că destinul îmi atârna de un fir de păr, că șederea la Lesbos avea să se dea complet peste cap, și, pentru a-i da dreptate deplină celei care mă socotea ca fugind de ea, am șters-o cât mă țineau picioarele.

O dovadă a naturii ei extraordinar de generoase: nu mi-a purtat pică. În zilele următoare, comportamentul ei față de mine a fost la fel de afectuos ca mai-nainte. Tindeam să cred că pericolul fusese înlăturat. Câtă naivitate!

Dacă refuzi nu înseamnă că te-ai și vindecat. Deplinătatea senzuală a lui Sappho, parfumul ei, tot ceea ce răspândea ființa ei, părul de foc, subtilitatea binefăcătoare a spiritului său mă obsedau încă și mai tare după acea îmbrățișare de la marginea viei, din care m-am eschivat.

Sappho aducea adesea aezi din insulă sau de pe continent pentru festivitățile, banchetele, ceremoniile religioase pe care le organiza. Chiar dacă locuitorii din Lesbos gustau epitalamele sale, poeziile pe care le recita la nunți, ea considera că ar trebui să fie auzite și alte talente decât ea; angaja artiștii și îi plătea. Aezii se prezentau la cerere, din oraș în oraș, din loc în loc, din locuință în locuință, pentru a-și declama textele epice sau povestirile eroice. Acei poeți-muzicieni, în stare să cânte cele șaisprezece mii de versuri din *Iliada* și douăsprezece mii din *Odiseea*, dispuneau, desigur, de o memorie excelentă, dar mai ales alimentau publicul stabil cu o memorie esențială: memoria împărtășită. Deoarece, la acea vreme, puțini oameni știau să citească și să scrie, dar cu toții

aveau urechi și curiozitate, transmiterea se făcea pe cale orală. Atracție binevenită, aezii aduceau mai mult de-atât, făcând posibilă o identitate greacă, adică o proprietate comună asupra ficțiunilor, gândurilor, gesturilor, care crea un liant spiritual între diverse ființe umane. Astfel, *Iliada*, care redesena războiul Troiei, permitea insularului să-și descopere înrudirea cu țăranul din Attica sau cu soldatul din Pelopones. Ahile, Agamemnon, Elena, cei doi Ajax deveneau strămoșii fiecăruia; transmiteau valori, modele de conduită, cum ar fi Ahile, vajnicul luptător care plânge, bărbăția neexcluzând lacrimile. Cât despre Ulise din *Odiseea*, acel conducător atât de înamorat de soție, dar atât de puțin grăbit să se întoarcă acasă, acesta propunea un soi de model al grecului exemplar, isteț, descurcăreț, mincinos când era cazul, rătăcitor, dar atât de atașat de pământul său, fidel Penelopei chiar dacă sensibil la farmecele lui Circe și al lui Calypso, așadar un paradox care reflecta idealul pe care fiecare îl căuta uitându-se-n oglindă.

Apariția unuia dintre aezi m-a frapat în mod deosebit. Înalt, slab, uscat aproape, apleca spre noi fața-i descărnată, arămie, a cărei barbă aspră amintea de frunzele spinoase ale ciulinilor arși de soare. Dincolo de pleoape, în loc de iriși, ochii îi erau de un alb opalin. Bărbatul își pierduse vederea încă de la naștere. Cu toate acestea, când începea să povestească, toate culorile vieții se adunau la un loc. Îmi spuneam că, în adâncul minții sale, imaginile se succedau cu repeziciune în spatele orbitelor și, neavând pe unde să treacă, se decideau să alunece mai jos, metamorfozându-se în sunete care scăpau afară în fraze rostite de vocea lui energică și gravă. Acest orb te făcea să vezi aievea parcă, avea geniul viziunii, își imagina tot ce de fapt nu întâlnise nicicând, armele, priveliștile, veșmintele, scutul lui Ahile făurit de Hefaistos. De îndată ce se oprea, tăcerea răsuna

încă de tot ce povestise. Ceva ce prinsese viață și refuza să se stingă. În aer vibrau încă lumi apuse retrezite la viață, în care adierea înserării purta aievea forța inspiratoare și visurile eroilor din povești, pe scurt se răspândea un parfum de nemurire. Și-atunci când pleca, nu un actor sau un cântăreț ieșea din scenă, ci mai degrabă o strajă care lua înapoi cu sine, cu mare grijă, un tezaur ascuns în spatele oblonului ochilor săi opaci.

— Vorbește-mi despre acest Homer, am rugat-o.

— Vai, cât pot să țin la el! a exclamat Sappho. Îl ador. Deși nu se știe cu exactitate nimic despre el.

— A, da? Mi s-a spus că e originar din Chios, insula învecinată.

— Da! Și din Corint! Din Smirna! Din Cyme! Din Colofon! Toate aceste orașe își revendică onoarea de a-i fi găzduit nașterea. Și nu spun minciuni.

Sunt convinsă că toate au absolută dreptate: Homer s-a născut de mai multe ori și în mai multe locuri.

— Nu înțeleg.

— Homerii au proliferat! Poemele îi sunt autentice, însă nu există doar un singur poet. De secole, aezii și-au luat în sarcină răspunderea să pună laolaltă și să dea mai departe epopei în versuri. Din momentul în care vei cunoaște mai bine cânturile din *Iliada* și *Odiseea* vei sesiza formulele care se repetă, pe cele care spiritualizează iluzia continuității, pe acelea care jalonează memoria.

Pe deasupra, episoadele sunt juxtapuse mai degrabă decât intrinsec legate.

Punctele de vedere se modifică. Această armonie doar schițată îmi miroase a lucrare colectivă. Dar, te rog, n-o spune mai departe. Nici noi, poeții, nu discutăm niciodată subiectul. Oamenii își închipuie că în spatele acestui monument se află o singură persoană și astfel le strigă aezilor: „Cântați-ne din Homer!“ Odinioară

nimeni nu era mistificat. Asta a schimbat cursul vremurilor: faima naște fraieri.

Prin contrast, înțelegeam mai bine ceea ce era inovator la Sappho. Homer, și apoi, mai recent, Hesiod dispăreau din spatele versurilor pe care le compuneau, lăsând de la bun început muzele să vorbească: „Cântă, zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul“, începea primul; „Muze ce din Pieria prin cântece laudă-aduceți, glăsuiți despre Zeus, în imnuri slăviți-vă tatăl!“ aclama celălalt. În timp ce ei se comportau ca niște mesageri ai divinității, Sappho îndrăznea să spună „eu“. De-o cutezanță nemaiîntâlnită, se povestea pe sine și povestea lumii prin propria-i simțire. Pana-i unică era legată de o conștiință unică. Ea e cea care a inventat lirismul, acest mod în care, scriind despre sine, vorbești tuturor. Sappho, pătimaș de liberă, pătimaș îndrăgostită, se arăta și pătimaș de originală. De la această masă de scris, unde îmi aștern acum memoriile, două mii șase sute de ani mai târziu, mă întreb dacă nu ar trebui să o considerăm pe Sappho o clarvăzătoare, cea care a deschis drumul acelor pe care aveam să-i denumim autori. Da, sunt convins de asta: primul scriitor al umanității a fost o scriitoare.

— Femeile nu fac decât să coasă. Nu și eu! Prefer pana de scris furcii de tors.

Sappho nu se preocupa nici să fie o deschizătoare de drumuri, nici să revoluționeze, ci se mulțumea să fie Sappho.

Îmi era tot mai greu să o evit. Oare Noura își dăduse seama că ceva mă frământa? Mă observa cu afecțiune, îmi respecta pudoarea și trata cu înțelegere aplecarea mea spre izolare. Cum i-aș fi putut mărturisi că o iubesc pe cea cu care de-acum își petrecea tot timpul?

Pentru a înceta să mă mai gândesc la Sappho, m-am decis să îmi duc corpul la epuizare și să-l arunc, extenuat, în pat în fiecare seară, fără a mai

tânji după ea. Alergam, înotam, făceam escalade prin carierele de marmură azurie. Degeaba! Starea de beatitudine fizică provocată prin epuizare mă invita să visez și mai mult la ea…

Totul avea darul de a mă împinge spre ea. Tiranul se ținea de fapte nedrepte unele după altele, biciuia nevinovați, ordona căsătorii forțate, îi arunca în temniță pe cei care nu-i arătau considerație, instituia taxe tot mai mari pe mărfuri. Pe lângă constrângerile violente, folosea constrângerile disimulate, ajungându-se ca adesea opozanții săi să se sinucidă sărind de pe vreo stâncă… Sappho, care se tot ruga de Afrodita să o facă să se îndrăgostească, să nu lase ca sentimentele să-i slăbească, îmi părea un antidot împotriva acestui regim lipsit de dreptate și de scrupule. Bucurându-se de clipa prezentă, își crease un paradis în mijlocul infernului. Plăcerile contra politicului. Intimitatea contra vieții publice. Dorința contra ordinii. Apologia voluptății devenea dintr-odată la ea înțelepciune încununată de virtute.

Bucuria de a trăi oferea un motiv pentru a trăi.

După care a venit acea zi, care părea tuturora să fie una de sărbătoare și care avea să se dovedească o zi nenorocită pentru mine.

Și totuși începuse bine… Mă simțeam bine în zori. Plecând de acasă, unde toată lumea dormea, dând ocol satului încă amorțit, m-am plimbat pe cărărui, profitând de acea senzație specială pe care ți-o dă o insulă: de fiecare dată când aruncam privirea către mare, simțeam că mă găsesc unde trebuie, la loc sigur. Preț de mai bine de două ore am străbătut pantele acoperite cu viță-de-vie, după care m-a așezat pe marginea teascului. Sub acest azuriu, mă topeam, mă dizolvam fără griji. Încetul cu încetul, pe boltă s-a incrustat un soare de plumb. M-am întors în satul care în sfârșit se trezise, pe unde pisici filiforme își ascuțeau

ghearele de trunchiurile de jujubierii din boabele maro-roșcat ale cărora puștii își făceau coliere. Plecate cu rufele la spălat, fetițele își împleteau coronițe pentru nuntă, nu numai din cele tradiționale din lauri și trandafiri, dar și mai fanteziste, în care strecurau deopotrivă mentă, hasmațuchi, măghiran, șofran și chiar anason. Un alt tip de coafură, princiară, garnisită cu violete, era rezervată lui Sappho. Insula nu avea însușirea obișnuită pe care o au insulele de a fi un soi de punte, de punct între continent și mare, în poziție periferică. Acolo te simțeai în centrul lumii. De altfel, inima universului nu era unde se găsea Sappho?

Țârâitul cicadelor, din ce în ce mai nebunesc și exasperat, începea să răsune. Sătenii se vor aduna grupuri-grupuri, în ținute foarte colorate, îmbrăcate doar la zi mare, muzicanții își vor drege vocile, mesele pline de bunătăți sunt deja întinse, paharele cu băuturi din fructe sau cu vin mai mult sau mai puțin îndoit cu apă au fost și ele aranjate. Bucuria se instalase printre gazde, dar pe mine mă cuprinsese o stare de rău. Frustrarea mă ținea deoparte de toată veselia dimprejur, o stare de invidie mă instiga să urăsc totul. Gelozia nu mi se îndrepta numai către bărbații care dansau cu Sappho, către femeile care cântau cu ea, către Noura, care nu știu ce urzea tot mai des cu Sappho, nu, se consolida într-o gelozie universală, aducându-mă până la a denigra voioșia și a lua orice strigăt sau suspin de plăcere, oricât de nevinovat ar fi fost, drept o insultă adusă mie, dacă nu chiar o lovitură de pumnal. Mă consideram cel mai nefericit dintre bărbați. Și cele câteva semne cu mâna făcute de Noura și Sappho, pentru a mă prinde într-un alai în care picioarele goale călcau iarba moale ca petalele de flori, mi s-au părut dovezi de compătimire, nu dovezi ale dorinței. Rămas în retragere, am sfârșit prin a mă izola de-adevăratelea și-am șters-o spre locuința noastră.

Acolo, mi-am zis că amărăciunea are să mi se mai domolească odată ce întunericul va începe să rărească luminile. Dar nici vorbă, casa se arăta groaznic de goală pe măsură ce noaptea o cuprindea. Absența Nourei se impunea cu intensitate, dar ea probabil continua să se distreze de minune.

Conștient că fără îndoială nu avea să se întoarcă pentru a se culca, obiceiul ei în serile de bal, m-am întins în pat și deodată am izbucnit în plâns.

Lipsită de motive, această criză m-a doborât, adăugând o încărcătură suplimentară necazurilor mele.

O siluetă a apărut pe terasă. L-am recunoscut pe Alceu, nepotul lui Sappho, un tânăr melancolic, cu ochii fardați și părul coafat.

— Pentru tine, mi-a zis întinzându-mi un papirus cu sigiliu. Mă întorc la petrecere.

Și-a plecat imediat.

Am deschis mesajul și m-am dus afară, la lumina lunii pline, nerăbdător să-l citesc.

Vino. Te doresc. În mine zace focul arzător al dorinței pe care tu l-ai aprins.

Sappho

N-am ezitat o clipă. După ce m-am spălat rapid, m-am năpustit plin de voioșie spre cărarea pe care mersesem atât de des cu inima grea. Soarta hotărâse ca așa să se întâmple. Urmarea nu mai ținea de voința mea. Adio scrupule!

În fața vilei, o servitoare cu o torță în mână mă pândea. M-a condus în grabă pe la exteriorul terasei spre care dădea camera lui Sappho, mi-a anunțat prezența stăpânei și s-a făcut nevăzută. Două lumânări împrăștiau licăririle lor tremurătoare pe pereții sidefii de un albastru închis.

— Apropie-te, m-a instigat Sappho din fundul camerei.

Am înaintat cu pași mici, pe de-o parte din prudență, pentru că nu vedeam mare lucru, și-apoi pentru a mă bucura de moment.

— Ard de nerăbdare, a insistat cu vocea catifelată care-mi dădea fiori de plăcere.

Când am ajuns la marginea patului, am ghicit niște umbre care se întrepătrundeau printre numeroase perne. Am crezut că mă înșel și m-am aplecat spre pat.

Atunci două brațe au ieșit din așternuturi și m-au prins de umărul drept.

— Vino, a murmurat Sappho.

Din cealaltă parte s-au ivit alte două brațe care mi s-au agățat de umărul stâng.

— Vino, Noam, e atât de mult timp de când jinduim după tine!

Fără să fi avut răgazul de a-mi da seama ce se întâmplă, Sappho și Noura m-au înlănțuit. Cele două femei pe care le iubeam, pe una dintotdeauna, pe cealaltă de câteva luni, mă așteptau, goale, în pat.

*

Bărbatul beat nu are habar de propria beție, o trăiește fără a o conștientiza și fără distanțare. Așa a fost și pentru mine în mijlocul trioului nostru. Cum să nu înflorești între aceste două femei? Cum să reziști tandreții dublate?

Cum să nu primești un astfel de cadou? Le doream pe amândouă, căci le iubeam pe amândouă.

Niciodată nu m-am crezut atât de atrăgător ca între cele două care mă lăsau să înțeleg că mă doresc, dar că ar fi putut și să se lipsească de mine. Mă simțeam, într-un mod extrem de plăcut, diferit, dacă nu chiar străin. A obține un loc în acel univers strict feminin îmi aducea o plăcere nouă. Mă voi încumeta oare să le spun? În cuplu, îmi închipuiam că femininul îmi aparținea; în acest trio, eu aparțineam femininului. Eram intrusul, alesul,

oaspetele de onoare. Geometria noastră sentimentală evoluase. Până acum, Noura și cu mine formam un cuplu. În prezent, acel cuplu se estompase în beneficiul unui altul, acela al Nourei și al lui Sappho, în care eu devenisem invitat. Dorința reciprocă urma să fie de acum înainte triangulară.

Modul de funcționare a unui trio aduce cu sine un avantaj: ne scapă de gelozie. Nu se ajunge la echilibru decât dacă te abții să iscodești, să stai la pândă, să invidiezi și, mai ales, să ții contul activităților celorlalți doi, săruturi, conversații, timp petrecut împreună. Într-un trio se impune să depășești sentimentul de posesiune ca să ajungi să împarți. Sappho nu ținea nimic ascuns; după părerea ei, zeul Amor se afla în spatele tuturor acțiunilor, și deci le justifica; tocmai pentru că el ne adusese împreună, nu trebuia să ne fie rușine: afișa trioul nostru în văzul lumii. Firescul cu care o lua pe căi îndrăznețe mă uimea. În timp ce eu mă simțeam de parcă eram pe cale să trec peste o regulă, deturnare care-mi producea o mulțumire confuză, această magiciană a iubirii nu sfida pe nimeni și nimic, mărginindu-se să trăiască în felul său.

Prin ea, observam oamenii insulei și reușeam să-mi dau seama despre modul în care priveau moravurile. Grecii se arătau politeiști în toate. În același fel în care adorau mai mulți zei și zeițe, ceea ce conducea la toleranță, admiteau și diversele tipuri de senzualitate. La fel precum vântul care se schimbă, dorința, polen purtat de boarea primăverii, era supusă volutelor, vâltorilor, curenților de aer, aterizând când ici, apoi reluându-și zborul, când colo. Vivacitate. Suplețe. Lejeritate. Sexualitatea nu se năștea în intimitatea ființelor, ci în voia evenimentelor. Astfel, cineva se putea refugia într-o zi în brațele unui bărbat, într-alta în cele ale unei femei, și acest comportament nu ajungea să definească persoana, așadar invers de

cum avea să se întâmple în decursul secolelor următoare[3].

Niciodată nu am savurat femininul așa cum am făcut-o în Lesbos, în mijlocul acelor femei puternice, hotărâte, care transformau viața într-o sărbătoare plină de energie, libertină și veselă. În rest, pe această insulă, zeița Hera avea însemnătate mai mare decât soțul ei, Zeus, Hera a cărei pasăre, păunul, înfrumuseța grădinile, Hera care îl lăsase fără vedere pe prezicătorul Tiresias pentru că îi dezvăluise lui Zeus că femeile simțeau de nouă ori mai multă plăcere decât bărbații, Hera, care, fără iubite ori iubiți, incarna puterea și grația. Era venerată Artemis, iutea la mânie și-n reacții zeiță a vânătorii, a naturii sălbatice și a nașterii copiilor, și exista un cult pentru Hecate, binevoitoarea zeiță a fertilității, protectoarea marinarilor și a călătorilor.

Doar că iată, după câteva luni, ceea ce-mi plăcuse atât de mult începea să mă plictisească. Dacă până acum mă bucurase nespus să mă pierd în jocuri voluptuoase și diverse, pline de mângâieri și neprevăzut, bogate în lâncezeală și topiri lascive, odată atracția noutății pălind, extazele au retrezit o mai veche nemulțumire: Noura făcea ce voia cu mine. Ea hotăra. Mă folosea după bunul-plac. Cea care mă sechestrase într-o piramidă împotriva voinței mele mă închidea acum într-o altă temniță, rafinată, încântătoare, excitantă și dulce, cu toate acestea o relație închisă, în care ea era cea care stabilea regulile.

Îndoielile se strecurau în pretinsa mea fericire. Oare-mi dorisem ceea ce mi se întâmpla? Nici măcar nu-mi dăduse prin cap. Îmi aducea vreun beneficiu?

Dacă m-ar fi întrebat cineva ce preferam, mi-aș fi arătat nostalgia după o legătură amoroasă exclusivă. Doar că… nimeni nu-mi punea această întrebare. Și mai ales nu Noura, și nici Sappho.

Mă angajam în trioul nostru mai mult decât mă dăruiam lui. Imaginea senzuală mascase până

atunci tot restul. Or de-acum îmi analizam sentimentele. O iubeam pe Sappho? Mă fascina, mă seducea, o admiram, totuşi eram sigur că dacă ar fi pus capăt legăturii noastre nu ar fi fost sfârşitul lumii pentru mine. Încă o iubeam pe Noura? Da, fără-ndoială, însă cu duşmănie! Nutream tot atâtea sentimente negative cât pozitive la adresa ei.

Noura nu mai era numele afectivităţii mele primordiale, ci mai degrabă al manipulării. Îmi conducea viaţa. Chiar dacă mă adaptasem, nu îmi cerea niciodată părerea asupra a nimic, se folosea de perfecta cunoaştere a calităţilor şi defectelor mele pentru a mă aduce acolo unde-şi dorea. Urmărea fericirea mea, sau a ei? A noastră, mi-ar fi răspuns, fără îndoială, dacă m-aş fi hazardat să o întreb.

În realitate – îmi dau seama astăzi, când scriu aceste rânduri – nu pe ea o detestam, ci eram dezgustat de puterea pe care o exercita asupra mea, vreau să zic puterea pe care i-o acordasem. Ca să fiu cinstit, pe mine ar fi trebuit să mă detest, să-mi urăsc propria slăbiciune, propria dependenţă, propria supunere, însă fiinţa umană e astfel construită încât se descarcă foarte repede de orice vină şi, examinându-şi greşelile, le pune pe seama celorlalţi. În loc să-mi reproşez incapacitatea de a-i ţine piept, o învinuiam pe ea de intransigenţă.

— Uneori e mai bine să fugi de ceea ce iubeşti.

Această părere pe care Charaxos a lăsat-o să-i scape într-o noapte, pe când beam un pahar de vin pe chei, m-a pus serios pe gânduri. Îndepărtându-se sub pretextul că face negoţ, fratele rupsese brusc legăturile cu sora pe care o venera, care-l impresiona atât de puternic, care ocupa un loc atât de amplu în viaţa lui. Putusem constata de altfel în ce măsură aceste peripluri erau unele de curăţire pentru el: la întoarcerea din călătoriile în Egipt, debarca viril şi cuceritor, după care, de fiecare dată

în timpul popasurilor în Lesbos, se transforma într-un papă-lapte, acceptând fără să crâcnească tot ce-i cerea sora lui. Charaxos, având o personalitate plămădită din contradicții, nu era cu siguranță un model de reușită, dar trebuia să admit că descoperise mijlocul prin care să nu fie redus în permanență la rolul de cățeluș ce stă într-un colț, lângă sobă.

Pe când, a doua zi dimineață, corăbiile lui alunecau pe marea ce se-ntindea ca o oglindă strălucitoare în lumina soarelui, mi-am zis: „Când se va întoarce, voi lua o hotărâre."

De fapt, hotărârea era deja luată. Zilele care au urmat nu au făcut decât să mi-o cimenteze mai temeinic. Aveam să plec. Năzuiam să mă eliberez de orice influență, să devin eu însumi – o aventură pe care n-o încercasem niciodată.

Cum să le spun? Dar chiar am s-o fac? Dacă Noura și Sappho se vor opune plecării mele și mă vor implora să renunț, mă temeam că le voi da ascultare.

Îmi voi ține gura.

Această hotărâre secretă, dar fermă, mi-a reînsuflețit ultimele săptămâni petrecute în compania celor două iubite ale mele. Mă lăsam din nou în voia lor, știind că acest abandon e provizoriu, mă lăsam chiar manipulat ca o jucărie sexuală, ceea ce mi-a arătat că se dovedea mai ușor să te comporți ca un obiect decât ca subiect.

În sfârșit Charaxos s-a întors din expediția în Creta și ne-a anunțat că va pleca a doua zi.

Mi-am isprăvit preparativele. Pe lângă unguentele din plante și instrumentele medicale, am adunat și papirusuri: *Iliada*, *Odiseea*, cărțile lui Hesiod – *Teogonia*, *Munci și zile* –, poemele lui Sappho. Am adăugat bijuteriile mele și niște haine.

Noura nu a ghicit nimic. I-am scris un mesaj:

E cu neputință să te iubesc atât de mult cât te iubesc, Noura. Dar această iubire nu mă face

fericit. Mai rău, mă rănește. De foarte mult timp deja, nu încetezi să mă aduci în situații pe care numai tu le-ai dorit. Părăsesc, așadar, insula Lesbos.

Mi-e ciudă pe tine tot la fel de mult pe cât te iubesc, mi-e ciudă pe tine cu patimă.

Nu încerca să mă găsești, mă voi ascunde. Trăiește-ți viața și consideră că am murit.

Cât o privește pe Sappho, nu i-am lăsat nici un mesaj. Spre deosebire de Noura, ei nu-i eram dator cu nimic. Noi ne oferiserăm unul altuia o grămadă de lucruri într-un același moment, în armonie. Simțeam că nu am de formulat nici o umbră de reproș, că nu am de dat nici o explicație. Dragostea vine, dragostea pleacă. Își schimbă doar forma.

Dis-de-dimineață, am sărit ușurel din patul în care dormeam toți trei, mi-am înșfăcat bagajele pe care le ascunsesem în grădina casei, mi-am luat la revedere de la privighetori și-am zbughit-o spre port.

Când am aterizat, abia suflând, pe ambarcațiunea lui Charaxos, acesta s-a arătat uimit.

— Ce? Pleci? Eu credeam că tu, cu nevastă-ta și soră-mea…

— Foarte adevărat, Charaxos. Însă totul are un sfârșit. Încerc să fiu stăpânul propriului meu destin.

Charaxos nu s-a mai obosit să-mi răspundă. O grămadă de gânduri i se învălmășeau în scăfârlie, și-a rămas cu gura căscată, cu ochii holbați, ca și cum ar fi fost un simplu privitor, stupefiat, al furtunii din mintea sa, pierdut între fluxul și refluxul de cuvinte. După care s-a dezmeticit și, renunțând să mai spună ce-i trecea prin cap, a conchis:

— Văd că de-acum o cunoști pe soră-mea.

*

Eram oare în toate mințile? Traversând apele turcoaz ale golfului din Corint, iată-mă fugind de Noura, pe care o căutasem secole de-a rândul. Ce stranie răsturnare de situație! Nici nu îndrăzneam să mă gândesc la reacția ei la descoperirea scrisorii. „Consideră că am murit." Regretam că scrisesem această frază, care mi se părea dintr-odată crâncenă. Poate că, atunci când te desparți, n-ar trebui exagerată fermitatea, pentru a găsi forța de a merge până la capăt? Nu mi-era clar ce anume mă fermecase: femeia puternică, femeia hotărâtă, femeia care nu se mulțumea numai să trăiască, ci să-l și atragă pe bărbat spre viața la care ea visa. Nici vorbă să fac cale-ntoarsă. Mă îmbarcasem deja spre întâlnirea cu mine însumi.

Charaxos m-a lăsat cu boccelele pe o vastă plajă de nisip auriu.

— Rămâi pe țărm. Nu înota aici. Sunt o groază de rechini.

Am încuviințat din cap. Mi-a arătat cu mâna, deasupra noastră, dincolo de livezile de măslini și pădurile de pini și stejari, un munte stâncos tăiat de negură – sau invers.

— Sus este teritoriul zeilor. Numai Apollo se duce pe-acolo câteva luni pe an. Poate îți va lăsa vreo grotă. Grecii nu se aventurează, se opresc jos, la templele sanctuarului.

— Bărbați? Femei?

— Și bărbați, și femei.

— Nu mă feresc decât de femei.

Charaxos a făcut o grimasă compătimitoare, arătându-mi astfel cât de mult mă înțelegea.

Și brusc mi-a strecurat ceva în palmă.

— La început, asta o să te facă să suferi. Mai apoi însă, îți va aduce bucurie.

Țineam între degete un mic buchet de floricele uscate, ale căror petale păstrau intactă frumoasa culoare violet legată de sora lui, Sappho.

— Am și eu unul la fel, mi-a spus ca pentru a se scuza.

După care le-a făcut semn marinarilor și corabia a luat din nou drumul mării. Deasupra pânzelor care se pierdeau în depărtare, o misterioasă pasăre singuratică dansa în vânt, cu largile-i aripi desfăcute.

Și-așa m-am stabilit pentru o vreme la Delphi[4].

Intermezzo

Noam lasă stiloul, dă scaunul înapoi, trage adânc aer în piept, își întinde brațele și picioarele formând o stea cu patru ramuri. Câteva trosnituri însoțite de furnicături în articulații îi înviorează corpul. Expiră prelung. Scrisul produce o delicioasă uitare de sine din care nu-ți revii decât cu un soi de indispoziție: smulgându-te din fața cărții, te regăsești în propriul trup, te întorci la identitatea obișnuită, la cele ce te înconjoară, într-o manieră la fel de bruscă ca întoarcerea subită a unui cosmonaut la gravitație.

Cercetează camera aruncând o privire de jur-împrejur. Tonuri de bej.

Mobilier minimal. Lipsit de personalitate. Camera standard a unui hotel obișnuit din secolul XXI. Noua sa locuință? Refugiul, mai degrabă. Încă o dată, Noam a dispărut; încă o dată, Noura mersese prea departe; încă o dată, el a trebuit să se îndepărteze.

Caietul deschis în care își scrie memoriile conține pe stânga o pagină înnegrită de scrisul lui, iar în dreapta o pagină albă care așteaptă urmarea.

Străbate camera în lung și-n lat. Două mii cinci sute de ani mai târziu, e tulburat de ceea ce scoate la lumină povestea lui. Apariția bruscă a acelor vremuri îndepărtate îl bulversează. Măcinat de regrete, nu știe dacă e de acord cu Noam cel care a părăsit paradisul din Lesbos, acel giuvaier ascuns într-un sipet albastru închis și, în inima acelei bijuterii, celălalt giuvaier reprezentat de trioul lui

amoros cu Sappho și Noura. Nostalgia, necruțătoare, îi aduce doar senzații delicioase: alunițele, curbura șoldurilor femeilor, această zonă cărnoasă pe care adoră să o mângâie, părul lor lung care se amesteca prin așternuturi, ațipitul de după orgasm, templul frumos mirositor al patului unde se exprimau sălbăticia și rafinamentul sufletesc, departe de meschinărie și gelozie. Noam se învinovățește că a considerat-o pe Sappho amanta soției lui, că a redus-o la o simplă componentă a unei ecuații amoroase experimentale, pe când acea femeie incarna însăși Dragostea, și o va incarna pentru totdeauna grație poemelor salvate de la pieire, care vorbesc până în cea mai adâncă fibră oamenilor acelor vremuri. Noam consideră că a fost cam nătărău.

În același timp, știe că a retrăi un sentiment prin filtrul scriiturii te îndepărtează de ceea ce te încerca în acele clipe. Cine are dreptate? Privirea prezentului, sau cea retrospectivă?

Noam merge la baie, unde diverse mici pancarte verzi îndeamnă clientul să respecte planeta economisind apa și utilizând cât mai puțin posibil prosoapele. Zgârcenia patronilor și-a găsit o justificare ecologică.

În fața oglinzii de deasupra chiuvetei, Noam se privește atent, gata deopotrivă să se aprecieze și să se urască. De multe ori își întreabă propria reflectare pentru a analiza o situație. Greșește, astăzi ca și ieri, că se ferește de Noura, care îl fascinează și pe care nu o înțelege? Un surâs i se desenează pe buze. Îl fascinează tocmai pentru că nu o înțelege. Atracția lui Noam nu se limitează la chipul sau trupul celei pe care o iubește, nici la calitățile sau defectele acesteia, ci ia amploarea chemării irepresibile către mister. De când a întâlnit-o, nu face decât să caute, să fugă și să se întoarcă la această enigmă vie. Printre toate lucrurile inexplicabile din univers se află și Noura;

de-a lungul mai multor milenii, nici ei, precum nici stelelor sau creației nu le-a descoperit cheia.

Noura își împarte viața cu Sven, un militant ecologist suedez, frumos, încrezător, care se simte atât de bine în pielea lui. Fiica lor, Britta Thoresen, în vârstă de cincisprezece ani, s-a erijat în icoană mondială a ecologiei, fiind un simbol al acestei cauze pentru toată lumea, în mod special pentru tineri.

Noam nu numai că nu înțelege ce a atras-o pe Noura la Sven, dar în el persistă și îndoiala asupra maternității, căci Noura nu a putut niciodată să aibă copii. Deși s-au regăsit, Noam și Noura au omis în mod deliberat să abordeze anumite subiecte, preferând reconcilierea în locul explicațiilor exhaustive.

În pofida împăcării, Noura a încălcat din nou înțelegerea. Deși conveniseră ca ea să facă în așa fel încât să-l evite pe Derek, acesta hăituind-o de când se știu și putând ajunge, prin intermediul ei, la Noam, iată că ea se afișează la brațul lui în cursul unei serate de caritate din California, sub ochii a mii de spectatori conectați la rețelele sociale.

Imediat ce Noam a văzut imaginile pe ecran, și-a luat în grabă câteva lucruri și a părăsit apartamentul pe care îl închiriase la Los Angeles. A șters-o în mare grabă, fără să încerce să afle mai multe. Contrar a ceea ce ar fi făcut oricine, nu s-a dus prea departe, ci doar în cealaltă extremitate a imensului oraș, într-un loc mărginaș lipsit de gust și stil, o periferie a periferiei, dotat cu mobilier funcțional la preț scăzut. Cel mai bogat dintre state oferă cartiere care nu alunecă totuși în tot ce poate fi mai sărac. În orice caz, nici Nourei, nici lui Derek nu le va da prin cap să cotrobăie pe-acolo.

Îi sună telefonul. Noam uitase complet de el. Scufundarea în această lume tehnologizată este de dată prea recentă pentru a se vedea în orice

moment, ca marea parte a contemporanilor, neîncetat în compania telefonului mobil, știind permanent unde l-a lăsat.

Își coboară privirea. Aparatul e pus la încărcat pe polița de deasupra chiuvetei și afișează numărul Nourei.

Care și-a ieșit deci din minți…

Noam simte o tainică dublă bucurie: e mulțumit că ea își face griji și încântat să nu-i răspundă. Una dintre problemele Nourei e impulsivitatea.

Când trebuie să acționeze, se comportă imprudent și periculos. Noam simte că dincolo de acest obiect gălăgios, vibrând furios, cerând să fie apucat în mână, se agită prea multă energie, prea multe pretenții, prea multe forțe contrarii prin comparație cu ceea ce visează el acum.

Odată ce telefonul a încetat să mai sune, Noam aruncă o ultimă ocheadă în oglinda care îi reflectă o figură tristă. Își întoarce privirea.

Dacă a refuzat să răspundă acestui prim apel, știe că nu va rezista celui de-al doilea. Mai știe și că această distanțare nu va aduce soluția. Fuga trage de legăturile dintre oameni, le slăbește, le diluează, dar nu le întrerupe.

Părăsește reflectarea din oglindă pentru a o sonda pe cealaltă, cea de odinioară, care prinde viață în paginile caietului.

E necesar să continue să scrie. Să reia povestea de unde a lăsat-o.

2

Grecia nu era decât zumzet. Un murmur aproape.

Cuibărit între stâncile muntelui Parnas, îi percepeam în mod nelămurit îndepărtata-i existență prin cântecele ce urcau pe cărarea sacră în timpul procesiunilor, prin monumentele votive ridicate la marginea drumurilor.

Trăiam în scobitura unei peșteri cu izvoare susurânde, ai cărei pereți, pe care apa șiroiește necontenit, îmi aduc răcoare și izolare. Singurătatea crease în jurul meu o cochilie protectoare. După plecarea de bunăvoie, nu mai întreținusem relații cu oamenii; o circumspecție temătoare mă reținea să cobor, să mă implic în viața de acolo, să frecventez preoții din Delphi, să intru în legătură cu pelerinii veniți din diverse orașe, care se îndreptau toți spre templu, astfel că nu mă aventuram pe cărări decât în zori, convins că singurul martor mi-era doar soarele. Asemenea unui animal rănit, îmi lingeam rănile departe de tot și de toate. Rana mea era Noura; boala, neîncrederea.

În cea mai mare parte a timpului, înaltul masiv muntos Parnas era pustiu.

Fiind un refugiu al lui Apollo, grecii îl considerau sacru; îl mai știau și ca teritoriu aspru, neprimitor, dacă nu chiar ostil, pentru că oricine se aventura pe-acolo avea de înfruntat vânturile care băteau cu putere, de îndurat frigul atât de pătrunzător, încât copacii luptau pentru supraviețuire. Când furtunile se dezlănțuiau pe creste, le rupeau crăcile, iar torenții surpau pământul și arborii erau scoși din rădăcină, câte-o lovitură de fulger le despica trunchiurile, și chiar îi smulgeau fără milă, doborând stejari și pini. Iarna, zăpada încremenea acele locuri. Pe timp de vară, câțiva păstori își conduceau turmele până la baza stâncilor. Dacă vreunul dintre ei se aventura totuși să suie costișa, cu pas temător, la primul scârțâit al pietrișului, la prima piatră care o lua la vale, îndrăznețul, temându-se că muntele îl va respinge, se grăbea s-o ia la fugă înainte ca acesta să-și dezlănțuie mânia. Ciobanii, după ce dormiseră direct pe pământ înveliți în cojoace, se ocupau toată ziua de capre, pe care aveau grijă să le ferească de vulpi și lupi, după care se reîntâlneau la adăpătorile din bolovani, unde animalele lipăiau

fără griji. Cum nu-și îndreptau niciodată privirea spre pisc, treceam neobservat.

Mai jos de ascunzătoarea în care mă aflam, se căscau alte caverne săpate în stânca muntelui sacru, mai accesibile, care atrăgeau credincioșii, convinși că acolo se adăpostesc o muză, o nimfă, zeul Pan. Odată ofrandele lăsate – fluiere, inele, oseminte pentru divinație, figurine din bronz sau argilă arsă –, făceau cale-ntoarsă, epuizați în urma ascensiunii. Nici măcar cei mai curioși nu îndrăzneau să meargă mai sus de-atât.

Rămânând deasupra orașului, absorbit de lectura din Homer și Hesiod, mă interesau prea puțin chestiunile omenești. Chiotele, imnurile, peanele, bătăile de tobe, cântările din fluier, lungile melopei senzuale cântate la *auloi*[5] mă impresionau prea puțin, îmi astupam urechile pentru că îmi doream atât de mult ca acest tumult să rămână vag, confuz, nedeslușit, la distanță. La fel cum zeii se hrănesc din fumul jertfelor, eu îmi hrăneam existența din simple ecouri.

În schimb, îmi aruncam neîncetat privirea spre valea Pleistos, îngustă, acoperită de livezi de măslini care se întindeau până la țărmul golfului. Din înălțimile muntelui Parnas, cuprindeam cu ochii două mări, strălucirea celestă pudrând cu argint atât frunzele, cât și spuma valurilor: o mare de un gri pal, vărgată de nenumărate crengi, și o mare cu unduiri albastre care, la orizont, se confunda cu cerul. Întreaga panoramă strălucea, sidefie primăvara, luând mai apoi nuanțele florilor uscate de îndată ce soarele dogora. Stând să contempli, ajungi să nu mai vezi, ci să auzi. Nemaibăgând în seamă concertul frenetic al cicadelor care țârâiau, savuram muzica luminii, o simfonie subtilă a cărei armonie emana din vibrațiile pe care razele le impuneau peisajului; blânde și leneșe în zori, tăioase la prânz, ample spre asfințit, deveneau grave, solemne sub bolta înstelată.

Fugisem de oameni. De femei mai ales. Îmi duceam existența de unul singur, uitat, ignorat. Poemele lui Sappho zăceau într-o boccea pe care n-o desfăceam niciodată, însă îmi pusesem la capul culcușului în care dormeam buchetul de violete uscate, la care, din când în când, mai aruncam câte-un ochi melancolic.

Uneori, bineînțeles, mă prindea cheful să râd, să dansez, să cânt, să mă duc la câte-o petrecere, să mă amestec în vreun grup voios, să mângâi părul unei femei, să-i simt pielea lipită de a mea, să-i strâng trupul cald. Și-atunci, pe furiș, cu capul acoperit cu o glugă, mă alăturam unui șir de pelerini, le ascultam conversațiile, cumpăram pâine, brânză, pânzeturi, produse pe care nu puteam să mi le fac singur. Totuși, nu întârziam prea mult, păstrând în suflet legământul de la început: de a mă constrânge la izolare, cu prețul de a mă plictisi. Nici să iubesc, nici să urăsc pe cineva. Doar să trăiesc. Asemenea copacilor. Ca și ei, prindeam rădăcini; ca și ei, aveam nevoie de aer, apă și pământ; ca și ei, chibzuiam fără grabă.

Timpul se scurgea.

Generațiile se succedau.

Nimeni nu-și dădea seama că eram și eu prin preajmă. Nimeni nu ghicea că acolo sus, pe coama muntelui Parnas, o ființă traversa deceniile fără să îmbătrânească. O asemenea descoperire n-ar fi tulburat pe nimeni, probabil aș fi fost luat drept un zeu, poate chiar Apollo însuși, care, după părerea grecilor, alterna șederile de câte nouă luni la Delphi cu expedițiile din munții Helicon.

Mai e nevoie să vă spun că, autoizolat cum eram de un veac în acest perimetru sacru, nu l-am văzut niciodată pe fiul lui Zeus? Ba mai mult, că nu le-am zărit nici pe cele nouă muze despre care se presupune că îl însoțesc… Mi-ar fi plăcut să o întâlnesc pe Calliope, care să-mi povestească epopei, pe Clio, care să mă învețe Istoria, pe Erato, care să-mi susure la ureche poeme erotice, pe

Terpsihora, care să mă prindă în dansul ei, pe Euterpe, care să mă legene pe aripile muzicii ei, iar Melpomene, pe ale cântului… Cu siguranță, Thalia m-ar fi distrat cu ale sale comedii, Polimnia m-ar fi inițiat într-ale retoricii și Urania mi-ar fi dezvăluit misterele astronomiei. De câte ori, lăsându-mă pradă credinței naive a grecilor, n-am visat la asta cu invidie și n-am izbucnit în lacrimi zugrăvindu-mi toate aceste scene? Totuși, îmi dădeam seama că toată această reverie se învârtea în jurul unei singure ființe, că atribuiam muzelor trăsăturile Nourei, ceafa ei, grația, surâsul, privirea ironică, farmecul insolent, până la buclele care-i atingeau ușor obrajii, pe scurt, divagațiile limitate la obsesia mea nu erau bune decât să-mi aducă alte noi variațiuni ale Nourei!

Care e diferența dintre iubire și idee fixă? Deși nu era prin împrejurimi, Noura sălășluia în mine, domnea pretutindeni, cu precădere în imaginația mea ce relua în buclă orice amintire. Deși mă credeam vindecat de ea, simpla idee a reușitei îmi confirma înfrângerea: să pretind că am uitat-o însemna să mi-o reamintesc. A crede că nu mă mai gândeam la ea însemna să mă gândesc iar și iar.

Noura își avea lăcașul în fiecare ungher al minții mele. Noura cea necontenit prezentă.

Cu toate acestea, rezistam. Și mă felicitam pentru asta – semn evident că această consecvență a hotărârii mă uluia. Voisem să mă stabilesc într-o altă eternitate, o eternitate fără ea; totuși, din ce în ce mai des, mă ajungea din urmă preocuparea pentru lucrurile omenești și, în spatele acesteia, curiozitatea în privința Nourei. Unde era? Ce făcea? O fi rămas în Grecia? De altfel, cum mai evolua această lume? Plecam urechea din ce în ce mai atent la bârfe, zvonuri, valul de informații care se revărsau asupra Focidei.

Din noroc sau din nefericire, locuiam în centrul universului. Zeus, suveran al cerurilor și stăpân al tuturor zeităților, îl desemnase astfel, fiindcă își

pusese amprenta asupra acestui spațiu ridicând *omphalos*-ul, acel buric din calcar alb sculptat în formă conică, și, mai mult, nu unul masculin, jalnică cicatrice concavă, cât unul al unei femei însărcinate, aflate la apogeul sarcinii, debordant, triumfător, simbol al fecundității. Toate drumurile plecau de la Delphi. Toate drumurile se întorceau la Delphi. Pe jos sau în cârca animalelor, locuitorii lumii grecești, din Sicilia, de la Marea Neagră, din Armenia sau din Siria, înfruntând bandiții, cărările abrupte, veneau să dea piept cu destinul în inima sanctuarului panelenic. Templul adăpostea oracolul sacru în care zeul cu sfaturile lui bune își desfășura previziunile.

În fiecare a șaptea zi a lunii, pelerinii îi adresau întrebări lui Apollo prin intermediul Pythiei. Subiectele puse pe tapet mergeau de la banalul „Cine mi-a furat haina?“ la îngrijorătorul „Orașul îmi va fi asediat?“, trecând prin teme precum „Câți copii o să am?“, „Sunt într-adevăr tatăl băiatului meu?“, „Trebuie să plec în exil?“. Nu exista nici un colonist a cărui călătorie să nu fi început chiar de aici. Nici un general care să-și fi făurit planurile înainte de a fi consultat chiar oracolul. Nici o repudiere care să nu se fi sprijinit pe o profeție obținută chiar aici. Dificultatea nu consta în a pune întrebări, ci în a desluși răspunsul. Prorocirile se arătau a fi poetice, ambigue, și chiar opace.

Vai de cel care își închipuia că i-ar fi înțeles prea repede sensul! Astfel, când Cresus, regele Lydiei, întrebase: „Ce se va întâmpla dacă pornesc un război împotriva regelui Persiei?“, iar oracolul răspunsese: „Dacă-i ataci pe perși, vei distruge un mare imperiu“, Cresus trăsese concluzia că putea merge la luptă; or el a pierdut; ambasadorului pe care l-a trimis la Delphi să-i ceară socoteală Pythiei pentru că mințise, aceasta i-a întors-o: „Eu vorbeam de imperiul tău, nu de cel persan.“ Din contră, atunci când, în timpul invaziei persane, atenienii, aflați în inferioritate numerică, au

întrebat dacă zeii le sunt favorabili și Pythia i-a sfătuit „să construiască un zid din lemn“, strategul Temistocle s-a remarcat interpretând acest avertisment ca o încurajare în a-și masa flota – un zid de corăbii din lemn – în strâmtoarea Salamina, față în față cu vasele lui Xerxes, astfel încât cele trei sute de trireme grecești au înfrânt cele opt sute de galere persane.

La început, nu m-au interesat decât întinderile sălbatice din împrejurimile Delphiului: contemplam valea întinsă, luminoasă, în formă de cerc, care păstra un echilibru perfect între cer și pământ, vegheată de golful din Corint cu tenta lui turcoaz. Imensitatea, astfel desfășurându-se, se aduna acolo, între brațele muntoase, stâncile abrupte, golașe, de unde șerpuiau, mai agile chiar decât țiparii, pâraie care unduiau printre bolovani, tufișuri, livezi de măslini.

Ansamblul era pentru păsări un adevărat paradis; cele răpitoare se învârteau în cerc, corbii cenușii la fel, scoțând țipete discordante, mii de păsărele voioase țopăiau nu departe de fluturii cafenii cu aripioare garnisite cu galben; păsăretul era de o asemenea abundență, încât se spunea că aici descoperiseră cei din vechime, tot studiindu-le zborul, arta divinației.

Din păcate, caracterul eminamente sacru al locului, credințele adânc înrădăcinate în suflet conform cărora locuitorii din Delphi datorau totul zeilor și nimic oamenilor, începea să se piardă. Nu numai că turme de capre se cățărau pe povârnișuri, că întinderi de grâu umpleau terasele amenajate, poduri din piatră treceau peste râurile învolburate, dar, în plus, lăcașurile sacre se înmulțeau, sculpturile la fel, averile își disputau măreția, ex-voto-urile umpleau cărările pe unde suiau măgarii. Chiar și vulturii părăsiseră muntele, preferând să dea târcoale în jurul cărnii fripte în onoarea zeilor sau hoiturilor animalelor sacrificate în fața templelor. Omenescul își punea amprenta peste tot

– omenescul, vasăzică tot ce poate fi mai rău și mai bun.

Urmărisem de departe războaiele medice care făcuseră orașele din Grecia să se unească împotriva Imperiului Persan și să izgonească armatele lui Darius și Xerxes. Constatam din depărtare că după victoria grecilor renășteau gâlcevile.

Vedeam cum orașele se întreceau în daruri către temple, aducând unele după altele statui – tauri din insula Korkyra, căpetenii ateniene de la Marathon, tineri soldați spartani din bronz –, tot atâtea ofrande care vorbeau, dincolo de pioșenia recunoscătoare, despre haos, destrămări, antagonisme politice, despre fala unuia întru înjosirea celuilalt. Triumfurile mergeau umăr la umăr cu dezastrele. De-a lungul anilor, am sesizat la locuitorii din Delphi visul de unitate grecească, unitate care de fapt nu exista. Deși vorbeau o limbă comună și venerau aceiași zei – cu specificitățile locale –, grecii formau o entitate eterogenă. Numai un oraș își dorea cu ardoare convergența panelenică, chiar dacă detractorii afirmau că o făcea doar pentru beneficiul său: era vorba despre Atena.

După câte se spunea, un nou regim politic, dar și bizar în același timp, fusese instaurat. De-a lungul experienței mele multiseculare, mi-a fost dat să întâlnesc varii regimuri: unele puneau puterea în mâinile unui singur om – conducător, despot, tiran – sau în cele ale unei elite – aristocrați, preoți, familii bogate. Concentrarea puterii constituia norma, și-asta mi se părea caracteristica esențială a oricărei guvernări. Or Atena, în mod inovator, stabilise o împărțire scrupuloasă și minuțioasă a puterii între miile de locuitori. Îi numea pe aceștia cetățeni, iar regimul, democrație[6]. O astfel de concepție mi se părea deopotrivă imposibilă și periculoasă, chiar nu-mi dădeam seama cum putea funcționa o astfel de himeră. Și totuși funcționa,

căci Atena prospera. Acest oraș exercita asupra mea o fascinație irepresibilă.

Să-mi rup legământul?

Într-o dimineață, fără să stau mult pe gânduri, m-am spălat, mi-am tăiat barba, mi-am pus o bucată de pânză în jurul coapselor și o tunică imaculată și-am coborât spre lăcașurile de cult.

Marea răspândea vapori de căldură, înainte ca soarele să ajungă să usuce peisajul.

Apropiindu-mă de templul lui Apollo, am văzut-o strecurându-se acolo pe Pythia. După ce se purificase în apele izvorului Castalia, înfășurată într-o mantie din lână, a înaintat cu pas furișat, preocupată să nu fie observată.

Femeia cu fața triunghiulară, devorată parcă de imenșii ochi bulbucați, cu albul ca nesfârșit, cu cearcăne vineții, mergea țeapănă, în ciuda tinereții; corpul i se mișca mecanic, lipsit de vlagă. În mod evident, regimul la care o constrângea funcția pe care o deținea o epuiza… Aleasă de preoți, petrecea ore interminabile în transă pentru a-i mulțumi pe pelerini sau se pregătea când templul era închis; ca să intre în starea hipnotică și să-l întâlnească pe zeu, era necesar să se preschimbe în instrument, să se golească de sine, să se detașeze, să devină disponibilă, pasivă, să suprime orice obstacol interior, gând sau sentiment parazitar, să-și părăsească trupul și spiritul mestecând frunze de dafin și inhalând fumuri fetide. Îl primea pe zeu în maniera în care luna reflectă lumina soarelui. Divinația le costa scump pe ghicitoare; sarcina le uza atât de tare, încât clerul pregătea mai multe clarvăzătoare în același timp, fie pentru a înlocui vreuna ajunsă la capătul puterilor, fie pentru a mări numărul de consultații în caz de aglomerație extremă. Contrar zvonurilor care circulau, Pythia nu trebuia să fie nici virgină, nici să aparțină aristocrației; tânără, bătrână, avută, săracă, educată sau analfabetă, trebuia să aibă ușurința de a se

transforma în medium, propensiune pentru a se lăsa posedată și chiar pustiită de zeu.

Deși am ajuns devreme la templu, vreo sută de bărbați și femei așteptau deja. Cu veșmintele mototolite, cu pleoapele pline de urdori și umflate, cei care veniseră să consulte oracolul dormiseră aici, pe jos, dornici să-și asigure un loc la rând. Agitați, înfierbântați, își strângeau acoperămintele în boccele, flecăreau despre toate și nimic – mai ales nimicuri –, sporovăiala ridicând totuși un zid de netrecut pentru secretele pe care aveau să le încredințeze numai oracolului. M-au primit ca pe un nedorit, mai mult, ca pe un intrus, căci, cum nu mă așezasem alături de ei cu noaptea-n cap, le păream proaspăt și binedispus. M-am hotărât să mă postez în fața inscripțiilor gravate în piatră. Cea dintâi care apărea privirilor, „Cunoaște-te pe tine însuți“, îndemna la a-ți cunoaște limitele. „Nimic prea mult“ recomanda moderație. Cât despre cea de-a treia, mi-era teamă să o analizez, într-atât cultiva ambiguitatea: „Ai făgăduit, ai dat de necaz.“

Câte-un meșteșugar își despacheta cu grijă vasul de ceramică fin decorat, câte-un muzician își flutura lira din lemn aurit. Fiecare vizitator avusese grijă să aducă daruri, modalitate prin care își manifesta credința și își arăta dinainte gratitudinea. Dincolo de generozitate și pietate, nimic nu reflecta mai bine nivelul social decât ofrandele: majoritatea oamenilor lăsau ceva mărunțiș; cei săraci, pâine, prăjiturele, nuci; cei bogați, bijuterii, geme, monede de aur.

A început consultarea oracolului. La intrarea în templu, un preot scund și îndesat, însoțit de cinci ajutoare, invita pe fiecare solicitant să arunce apă rece peste o iedută: dacă animalul se cutremura, asta arăta aprobarea lui Apollo de a pătrunde în naos. S-a iscat mare scandal când un bărbat, venit din Tracia, nu a obținut nici o reacție din partea animalului. Vrând să reia operațiunea, s-a lovit de

refuzul preotului, dar omul a insistat, tunând și fulgerând, a urlat, tonul a urcat, participanții s-au luat la ceartă, iar în final bărbatul a fost dat afară din templu. Când să-mi vină rândul, teama a pus stăpânire pe mine. Ce ușurare când ieduța și-a scuturat blana! După ce am depus ofranda, un pumnal lucrat manual, la picioarele ajutorului de preot însărcinat cu donațiile și sacrificiile, am pătruns în sanctuar.

Luând-o în jos pe scări, am ajuns în sala de sub templu. După ore de așteptare, aerul răcoros de aici, amestecat cu miresme neobișnuite, mi-a produs o stare de bine. I-am zărit imediat pe cei doi preoți înghesuiți într-un colț întunecat, cu instrumentele de scribi pe genunchi, dar nici urmă de Pythia. Știam că se găsea undeva mai jos, așezată pe un scaun cu trei picioare, în fața unei scobituri de unde emana, sub formă de vapori, o duhoare nesănătoasă a pământului; nu îi simțeam prezența decât după voce.

Preoții mi-au poruncit cu asprime:

— Adresează-i întrebarea lui Apollo.

Mi-am dres glasul.

— Ar trebui să mă duc la Atena, sau să rămân aici?

Preoții s-au întors către acea scobitură și au repetat:

— Trebuie să se ducă la Atena, sau să rămână aici?

A urmat o tăcere lugubră. Mi-am închipuit că întrebarea trebuie să se înalțe până la Apollo, ceea ce, inevitabil, dura ceva timp. Zeul o examina și scruta viitorul. Și-asta lua ceva timp. Răspunsul va sfârși prin a cădea din cer?

Din întuneric s-a auzit un foșnet, un plescăit de salivă, zgomotul unei înghițituri în sec, și vocea s-a ivit din străfunduri, pe cât de slabă, pe atât de sacadată.

— De… parte… tu… va muri… Atena.

De ce-mi era teamă n-am scăpat: n-am înțeles nimic.

Preoții aveau sarcina de a reconstitui spusele Pythiei plecând de la strigătele dezarticulate ale acesteia. Au șușotit între ei, s-au pus de acord, după care s-au întors spre mine. În cor au enunțat vorbele oracolului fără cea mai mică ezitare:

— Zeul a spus: „O parte din tine va muri la Atena."

Unul dintre ei a înscris sentința pe o tăbliță de ceară, pe care apoi mi-a întins-o, pe când celălalt îmi făcea deja semn să plec.

Și iată-mă din nou la aer curat, sub soarele arzător, cu urechile asurzite de vacarmul cicadelor, rumegând mesajul: „O parte din tine va muri la Atena."

Cum să-l interpretez? Prin gura Pythiei, Apollo introdusese în prevestire o nuanță esențială, spunând că o parte din mine, una singură, va muri la Atena.

Dar care? Un picior? Corpul? Spiritul? Amintirile? Vreo aspirație?

Multitudinea de posibilități mă amețea. Ce mă aștepta oare? O întâmplare fericită, sau vreun eveniment nedorit?

Pe de altă parte, am sesizat că asta nu răspundea direct întrebării mele. „Ar trebui să mă duc la Atena, sau să rămân aici?" Oracolul certifica faptul că această călătorie va avea loc dacă mesajul său însemna: „Vei pleca la Atena și o parte din tine va muri acolo"; în schimb, mesajul putea tot la fel de bine să dea de înțeles că: „Dacă vei merge la Atena, o parte din tine va muri, deci nu te duce acolo", pentru a mă avertiza asupra acestei expediții.

De obicei, există temerea ca aflarea viitorului să nu ne îngrădească libertatea. Dar, dimpotrivă, nimic nu o face mai arzătoare. Oracolul cere să întorci mesajul pe toate fețele, deschizând un câmp de reflecție care te face să oscilezi între

multitudinea de interpretări, înainte de a te opri asupra unei alegeri.

Voi pleca la Atena?

Dintr-odată s-a auzit un urlet. Izbucnirea lui ascuțită spinteca văzduhul într-un siaj de stupoare și disperare.

Am tresărit. De unde izbucnise țipătul? Mi-am aruncat ochii în jur și-am zărit o adunătură de curioși ale căror priviri erau îndreptate spre templul de jos. M-am avântat, am coborât cărarea stâncoasă și am observat o tânără întinsă la pământ.

— Scorpion!

Lividă, ridicată într-un cot, făcea semn cu mâna scuturată de tremurături.

— Scorpion! Înțepătură!

Gemea, cu privirea îngrozită.

— Nu vreau să mor!

În timp ce am îngenuncheat și i-am prins încheietura mâinii, i-au dat lacrimile în colțul ochilor, după care au început să-i curgă pe obrajii rotunzi.

Pe dosul mâinii, eritemele începeau să înconjoare o înțepătură evidentă.

— Sunt medic. Liniștește-te.

În loc să-mi dea ascultare, se contorsiona, scuturând din cap, din picioare, cu ochii dați peste cap. Efectul panicii, instalat înaintea celui al veninului, îi producea crampe.

— Te rog, încearcă să-ți controlezi respirația.

Devorată de angoasă, nici măcar nu încerca.

— De unde a apărut scorpionul?

Cu un gest, a mai reușit să arate spre povârnișul aflat un pic mai departe, după care a început să tremure din tot corpul. Sprijinindu-se de trunchiul unui măslin, pesemne că răvășise grămada de pietre care îl împrejmuiau; mișcarea deranjase vreun scorpion, animal de noapte, care o înțepase din reflex de autoapărare. Am întins-o cu grijă pe pământ și am început să scormonesc printre

pietrele din jur. Aveam în minte să prind cât mai repede un scorpion, acela care o rănise sau un altul, nu conta!

Sub o dală care acoperea niște spații goale, am zărit două arahnide cu coajă groasă și clești lungi și subțiri, dintre cele mai de temut, a căror mărime – de cel puțin trei degete – le sporeau toxicitatea. L-am înșfăcat pe cel care, încremenit de surpriză, nu o luase la fugă, l-am strivit în palme înainte ca acul veninos să fi putut să acționeze; de îndată ce m-am întors la femeie, i-am aplicat mixtura pe încheietura mâinii rănite.

Ea a urlat, s-a chircit toată, s-a zbătut, însă nu i-am dat drumul din strânsoare până când nu am fost sigur, după trosniturile carapacei și sunetul flasc al lichidului lipicios, că am zdrobit arahnida, transformând-o într-o pastă uniformă. Învățasem în Egipt că, dacă acoperi cu un scorpion mort plaga străpunsă de un congener, se va produce o ameliorare salvatoare. Apoi am șters resturile și i-am pus o pietricică pe rană pentru a-i mai potoli durerea.

După câteva minute, am observat că metoda îi redusese inflamația.

— E foarte bine, am șoptit. O să te vindeci.

Pe dată, respirația i-a devenit mai puțin gâfâitoare. A mormăit câteva cuvinte muiate de exces de salivă:

— Ești sigur?

— Bineînțeles!

A clipit de câteva ori și-a leșinat.

Nu m-am alarmat. Extrema sensibilitate de care dădea dovadă, precum și zbaterea interioară o făcuseră ușor impresionabilă, predispusă la leșin. În țârâitul cicadelor, am mers la fântâna din apropiere, am muiat în apă o parte din pulpana scurtei mele tunici, după care m-am întors și i-am udat tâmplele.

Am zâmbit în sinea mea. Bine că-și pierduse cunoștința, pentru că operațiunea m-a obligat să-

mi descopăr coapsele, ba chiar mai mult, așa că mă bucuram pentru această necunoscută că avea ochii închiși.

Cât despre mine, era altă poveste. Să fi fost din cauză că nu mai privisem o femeie de atât de aproape de multă vreme? Cât i-a durat amețeala, cu cât o priveam mai atent, cu atât imaginea trezea în mine fiorii pe care i-ar fi produs niște mângâieri adevărate. Ovalul perfect al feței mă fascina: se asemăna cu o măslină roz-pal. Carnea obrajilor se rotunjea deasupra unei bărbii discrete și se lărgea spre o frumoasă frunte netedă, imaculată. Genele lungi, mătăsoase, nasul mic, urechile delicate păreau grațioase rafinamente adăugate de penelul unui pictor, în timp ce părul moale, ondulat, împletit cu panglici îi aureola chipul, punând în valoare finețea tenului. Totul era rotunjime la ea. Sub rochia de cânepă ghiceam sânii tari, șoldurile pline, umerii cărnoși. Încă și mai încântătoare, degetele de la picioare aveau drăgălășenia celor de bebeluș, moi, grăsulii, satinate, invitându-te parcă să le săruți.

Când a redeschis ochii, m-am îmbujorat, ca prins în flagrant delict. Din lumina care i-a traversat privirea mi-am dat seama că îmi ghicise încurcătura, dar o contracție de durere a întrerupt pe dată acest schimb mut.

— Au… Ce mă doare capul!

A dat să se ridice. Grimasele i-au schimonosit figura.

— Nu pot.

— Mai odihnește-te. O să fie bine.

Încă neîncrezătoare în mine, m-a examinat cu atenție, după care s-a liniștit.

— Mi-ai spus că ești medic? Cum te cheamă?

Stupefiat, după câteva secunde de confuzie, m-am auzit răspunzându-i:

— Argos.

A zâmbit. Patronimul părea să-i inspire încredere.

— Argos cel care așteaptă…

— Da, i-am confirmat. În *Odiseea*, câinele Argos își așteaptă stăpânul, pe Ulise.

— Și tu pe cine aștepți?

M-am posomorât. Dintr-o străfulgerare înțelesesem ce însemna numele care-mi ieșise în mod spontan pe gură – din întâmplare, crezusem. Ce prăbușire! Deși mă crezusem retras din lume, de nezdruncinat, liniștit, eram tot în punctul de plecare. După exemplul câinelui Argos, așteptam. O așteptam pe Noura. Sau așteptam să mă descotorosesc de amintirea Nourei.

Timp de un secol, tot ceea ce făcusem pentru a ieși de sub vraja ei, aici, în singurătatea delphiană, se arăta a fi fost o stare de scurtă durată. Nu promisiunea unei noi ere, ci o simplă pauză. Nu o retragere: o anticameră. De câte ori nu m-am mințit singur!

Sesizând că eram năpădit de gânduri neplăcute pe care le tot rumegam, tânăra a bolborosit:

— Scuză-mi curiozitatea. Iartă-mă. Eu mă numesc Daphne.

M-am înduioșat. Purta în chip admirabil numele nimfei! Avea grația și farmecele acesteia. Ca să nu rămân mai prejos, am riscat o aluzie la povestea mitică.

— Nu e periculos pentru o Daphne să frecventeze colina lui Apollo?

Conform legendei delphice, după ce ucide uriașul și înspăimântătorul șarpe Python, Apollo îl ia în râs pe zeul Eros, cu fizicul lui de băiețandru, care abia de putea să întindă coarda arcului. Dornic să se răzbune, Eros scoate din tolbă două săgeți, una care provoacă dragostea și cealaltă care o stinge. Spre Apollo o trimite pe cea cu vârful de aur: Apollo se îndrăgostește pe loc de nimfa Daphne. Apoi Eros, cu siguranță ranchiunos, o trimite pe cea cu vârf de plumb către Daphne, pentru ca aceasta să rămână indiferentă. Apollo, zeul ce vedea limpede totul, prea puțin clarvăzător

de această dată, o spionează pe Daphne, o urmărește. Ea îl respinge. El se miră. În ciuda declarațiilor pasionale, ea fuge cât o țin picioarele. Începe o urmărire. În momentul în care pretendentul prea insistent e gata să o prindă, Daphne, cuprinsă de groază simțind suflul zeului în ceafă, cedează oboselii, pălește, se întoarce spre ceruri și îl conjură pe Zeus să o salveze. „Ia-mi frumusețea, darul acesta funest!“ De îndată ce pronunță cuvintele, mâinile îi amorțesc, o scoarță fină începe să o acopere, părul îi înverzește, brațele i se lungesc în chip de ramuri, iar picioarele-i firave prind rădăcini: s-a preschimbat în laur. Deși fusese repezit de ea, Apollo păstrează totuși o puternică afecțiune pentru Daphne și îi șoptește plantei: „Pentru că nu vrei să fii soția mea, o să fii arborele meu.“[7]

Tânăra nu s-a pierdut:

— Săgeata cu vârf de plumb am primit-o la naștere. Acum m-aș așeza cu plăcere în fața uneia din aur.

Totul lăsa să se înțeleagă că era pe cale să-mi facă avansuri, dar, din nou, niște junghiuri i-au schimonosit figura și s-a chircit la pământ. Deși își venise în fire, Daphne nu depășea șocul înțepăturii; pe lângă faptul că o măcina îngrijorarea, corpul continua să reacționeze puternic la venin, mâna i s-a acoperit de plăgi roșietice, bătăile inimii i s-au accelerat, picături de sudoare datorate febrei i se scurgeau pe pielea lăptoasă.

— Unde locuiești? am întrebat. Te duc acasă.

— Nicăieri. În noaptea asta am dormit sub cerul liber.

— Atunci am să te duc la un han.

Am ajutat-o să se ridice. Deși se sprijinea de umărul meu, s-a prăbușit după câțiva pași. Am avut doar timpul necesar să o prind înainte de a da cu capul de pietriș.

Ce să mă fac cu o femeie în stare de inconștiență în brațe? În văzul lumii.

Pelerinii deja șușoteau.

Am afișat mina hotărâtă a bărbatului căruia nu-i pasă de astfel de situații, am ridicat-o curajos, am luat-o pe poteci și, dispărând dincolo de pâlcurile înalte de lauri, am suit muntele de îndată ce am ajuns la adăpost de privirile curioșilor. Unde aș fi putut-o îngriji mai bine decât în peștera mea nici prea călduroasă, nici prea rece? Eu, mizantropul care nu dădusem voie nimănui pe-acolo timp de o sută de ani, aduceam o perfectă necunoscută mirosind a măghiran în ascunzătoarea mea. Când o străfulgerare de bun-simț m-a pus în gardă asupra riscului pe care mi-l asumam, mi-am spus în sinea mea: „Nu exagera: ea se confruntă cu pericole mai mari decât tine." Beția acțiunii m-a făcut să las deoparte orice prudență.

Am îngrijit-o tot restul zilei. Cu fiecare oră care trecea, era tot mai bine. Pe seară, s-a destins, s-a rezemat confortabil pe pernele umplute cu ierburi pe care i le aranjasem și m-a privit cu aer jenat.

— Îmi pare rău că te deranjez.

Accentul ei plăcut, precis și elegant, îi completa de minune farmecul.

— Nu face nimic. Pe medic nu-l deranjează să îngrijească.

A dat din cap.

— De unde ești? am întrebat-o.

— Din Atena.

Brusc am invidiat-o. A precizat:

— Am venit să o consult pe Pythia.

— Și ce să vezi, n-ai mai avut cum.

— Ba da! Am intrat a treia de dimineață.

A căzut pe gânduri. Fără-ndoială, ca noi toți, se oprise pentru a medita la ceea ce îi dezvăluise oracolul.

— Ești mulțumită de profeția lui Apollo?

Fața i s-a luminat:

— O, foarte mulțumită!

Părea că vrea să spună mai multe, dar se abținea. Suplă, și-a îndoit genunchii și, prinzându-i cu brațele subțiri, i-a dus la piept.

— Datorită ție, mă voi întoarce la Atena. Totuși, nu mă voi înapoia decât cu o condiție: aceea de a fi alături de soțul meu.

Am rămas cu gura căscată.

— Unde e soțul tău?

— Aici.

— La Delphi, printre pelerini? De ce nu ți-a sărit în ajutor?

— Ce știi tu? a făcut ea.

— Erai singură când am intervenit! Nimeni nu a avut grijă de tine.

A zâmbit pentru sine, ca și cum asta nu mă privea. Atitudinea ei mă deconcerta.

— De ce o ții una și bună că soțul tău era acolo când nu era? Ca să-l scuzi cumva? După părerea mea, îl iubești prea mult.

— Poate.

Și-a ridicat capul și m-a privit fix în ochi.

— În orice caz, deja îl iubesc.

— Pe cine?

— Pe soțul meu.

— Cine e soțul tău?

— Tu.

M-am ridicat. Și ea la fel. M-am dat un pas înapoi. Înălțându-se pe vârfuri, și-a apropiat cu hotărâre buzele de ale mele. Deși făcuse gestul cu fermitate, expresia ei interogativă mă implora: „Vrei?“ Contrastul dintre îndrăzneala gestului și încurcătura în care se găsea mă dădea peste cap. Și-apoi cum să-i reziști frumuseții ăsteia încântătoare? Buzele mele i-au lăsat buzele să urce până la ele și le-a primit cu tandrețe. M-am cutremurat. Străbătut de unde lascive, am luat inițiativa a ceea ce avea să se întâmple, strecurându-mi încet limba în gura ei, foarte încet, în egală măsură pentru a ațâța dorința și pentru a o domoli. Dulcea ei rezistență m-a incitat să pătrund

mai adânc și cerul gurii i se muia pe măsură ce mă adânceam în ea. Un suspin de plăcere a ieșit din piepturile noastre.

Am strâns-o în brațe. Trupurile ni se potriveau la perfecție, ca făcute unul pentru altul. Cu ochii închiși, ne descopeream pipăindu-ne. Palmele mele i-au atins ușor spatele îmbietor și catifelat, extraordinara curbură a șoldurilor, fesele bombate care au tremurat la atingere; degetele ei mi-au mângâiat părul de pe piept cu atingeri de care nici că știusem vreodată, apoi mi-au dezmierdat mușchii tari ai abdomenului și au tot coborât. Voi reuși oare să nu-mi pierd mințile? Excitat, îmi închipuiam că mă dorește, că o doresc, și că, asemenea adulților învățați cu jocurile sexuale, o să ne dăruim plăcere.

Când penisul a pătruns-o, și-a înăbușit un mic strigăt și m-a prins pe dată în menghina brațelor ei. M-a ținut așa mult timp, obligându-mă la mișcări de mică amploare. În mod vizibil, această femeie dezghețată știa cum poate amantul să o aducă la orgasm. Interzicându-mi să mă dezlipesc de ea, forțându-mă la mișcări de șolduri precise, impunând ritmul căruia ea îi comanda accelerările, a început să se îmbujoreze, să gâfâie, să geamă, iar izbiturile mele s-au răsfrânt cu generozitate în ea; deodată, după un spasm puternic, a scos un urlet de plăcere. Eu, care îmi amânasem ejacularea cât mai mult timp posibil, nu mi-am mai reținut seva.

Câteva clipe mai târziu, după mângâieri și sărutări de recunoștință, m-am desprins din îmbrățișare. Stupefiat, am văzut că o pată de sânge murdărise salteaua de paie: Daphne îmi dăruise virginitatea ei! Convins că aveam de-a face cu o amantă desăvârșită, cu o virtuoză a voluptății, cu o femeie care se bucura de bărbați, îi interpretasem greșit ardoarea. Avea cutezanța timidelor, nu aroganța desfrânatelor. Autoritatea îi decurgea din candoare și din lipsa de experiență, și chiar din teama de a suferi, și nu din obișnuință.

— Ce dar mi-ai făcut, Daphne! Sunt într-adevăr primul?

A chicotit cu gentilețe pe post de răspuns.

— De ce eu? am insistat.

— Pentru că tu ești acela.

Fixam amândoi cu privirea tavanul peșterii, garnisit cu o dantelă de spumă care domolea reliefurile stâncilor.

— Apollo mi-a vorbit prin intermediul Pythiei. Zeul mi-a…

S-a întrerupt. Neputând să-mi înfrânez curiozitatea, am încurajat-o:

— Ce l-ai întrebat?

— Sora mea mai mare e măritată. E rândul meu de-acum. De cinci ani…

De vreme ce de-acum trec de douăzeci de ani, îmi dau seama că găsesc mereu mii de motive pentru a-i refuza pe pretendenții care mi se prezintă.

— Te comporți la fel ca adevărata Daphne…

— Exact! a confirmat. Totuși, mă necăjeau moliciunea asta a mea, lipsa de entuziasm. Așa că l-am întrebat pe Apollo dacă voi întâlni în sfârșit bărbatul care îmi va plăcea.

— Și ce ți-a răspuns?

— „Vei fi înțepată și această săgeată te va conduce la el."

M-a măsurat din cap până-n picioare:

— Săgeata e acul scorpionului. El m-a adus până la tine.

Era convinsă. Ar fi fost inutil să-i sugerez și alte interpretări.

S-a încruntat din sprâncene și buzele i s-au țuguiat.

— Și tu? Ție ce ți-a spus oracolul?

Mi-era imposibil să fiu tot atât de transparent. M-am tot gândit și răzgândit, după care am declarat:

— Că o să merg la Atena!

A avut o tresărire de bucurie.

— Vezi, totul se potrivește: noi suntem iubiții lui Apollo. Și-a dorit această întâlnire și uniunea noastră. Când plecăm?

— Mâine.

*

În cadrul unei schimbări, nu noutatea e cea care surprinde, ci naturalețea cu care o primim. Să merg alături de Daphne spre Atena mi se părea ceva firesc, căci urmam calea destinului.

Carnală și spirituală, în relația noastră domnea familiaritatea. Acceptând șocul seducției, culcându-ne apoi imediat împreună am ars etape care iau atât de mult timp pentru a fi depășite; nu am stat de vorbă, nu am stat să ne întrebăm dacă ne plăceam unul pe altul și nici dacă să facem dragoste sau nu, fără nici o ezitare, fără nici o întârziere întru domesticirea celuilalt. Totul s-a concretizat cu rapiditatea și claritatea unei evidențe. Eros, prezent pe muntele Parnas în acea dimineață, scosese din tolbă două săgeți din aur și ne ochise.

Daphne și Argos, iubiții lui Apollo…

Să ne spunem „te iubesc", să ne îmbrățișăm, să ne unim sexele era de la sine înțeles. Și nu ne-am lipsit de aceste bucurii de-a lungul celor patru zile de călătorie.

Un măgăruș pe care-l închiriasem ducea desaga lui Daphne și lucrurile mele – îmi luasem din peșteră tot tezaurul, nu fără a îngropa acolo câțiva bani și buchetul de violete, ascunse cu grijă într-o crăpătură de stâncă… Animalul avea copita sigură, ochi frumoși cenușii, urechile ascuțite, pătrunzătoare, exuberante; ne însoțea cu o bonomie complice.

— Daphne, pune-ți boneta. Locul ei e pe cap, nu în mână.

— Nu vreau să am părul cărunt![8]

Tot drumul, Daphne a ciripit veselă, dar nu ca o vrabie care te tot bate la cap cu aceleași lucruri, ci mai degrabă ca o privighetoare de finețe, care reinventează în permanență notele de flaut ale cântecului său. Grație imaginației debordante, vedea lucrurile într-un mod aparte și proiecta asupra lumii prospețimea ei. La o răspântie, acolo unde alții văzuseră o bătrână care tăia iarba cu secera, cu ochii ascunși la umbra basmalei, Daphne percepea o zeiță costumată care veghea asupra dragostei noastre. Dacă cerul se acoperea de nori, ea vedea în asta intervenția lui Zeus ca să ne scape de căldura apăsătoare. Dacă te luai după ea, zorii ne urau bună dimineața, iar înserarea pregătea patul regăsirilor noastre, pe care noaptea le adăpostea. Propria poezie o făcea superstițioasă: dacă o nevăstuică ne tăia calea, refuza să se mai miște din loc înainte ca altcineva să traverseze cărarea sau să arunce trei pietre în față. Daphne descifra universul prin prisma propriilor dorințe și sentimente.

Totul era pus în ordine, armonios, în jurul ei. Naivitatea-i cuceritoare nu-mi displăcea; în preajma ei, mă simțeam dacă nu chiar în centrul universului, măcar pe-aproape.

— Ce tiran ar putea obliga un măslin să rămână fără încrețituri? a exclamat a doua zi dimineață.

Profitam de o oprire sub lumina filtrată de o livadă de măslini. Sprijinită de un trunchi masiv, scobit, cu crăpături, Daphne atingea ușor scoarța aspră, mângâind diformitățile care evocau niște monștri în curs de metamorfozare, țintuiți în lemn și pe cale de a se elibera.

— Ce tiran ar putea obliga un măslin să rămână fără încrețituri?

Fraza scotea la iveală ateniana iubitoare la fel de mult de libertate, ca de măslini. Sub acest dom vegetal cu tente verzi-albăstrui, mi-a povestit cum fusese fondat orașul ei natal:

— Atena și Poseidon își disputau protecția orașului numit pe atunci Cecropia. Pentru ca locuitorii să poată alege între cei doi, au făcut miracole.

Poseidon a lovit pământul cu tridentul și a provocat izbucnirea unui izvor cu apă sărată, în timp ce Atena a făcut să crească un măslin în mijlocul Acropolei. Poporul a votat pentru Atena. Arborele cu frunziș peren, cu scoarță care nu putrezește, dăruiește hrană, fertilitate și bogăție. De neînvins, rezistă pe vecie. Unul și mai mulți, el simbolizează organizarea noastră politică, democrația, mii de frunze adunate pe un singur trunchi.

Dacă grecul de rând își privea orașul cu mândrie – mi-am putut da seama de asta trăgând cu urechea la templu –, Daphne, ca orice ateniană, își venera orașul cu orgoliul superiorității, o preeminență despre care pretindea că are dovezi de necontestat. Hotărât lucru, Atena mă atrăgea.

Deși călătoream descotorosiți de tot ce era de prisos, preumblându-ne alături de măgăruș prin arșiță sau sub cerul înstelat, Daphne ne ospăta pe cinste. Alegea fără cusur brânzeturi, fructe; folosindu-se de un biet foc improvizat între bolovani, reușea să pregătească bucate delicioase. O mâncare cu presură friptă mă delecta în mod deosebit. În timpul zilei, îmi arătase pasărea cu penaj pământiu, cu cioc alungit, care, zburând în stoluri pe sub ramuri, se îmbuiba cu smochine trecute.

— Uite ortolanii! Vara, părăsesc pădurile unde se ascund cât construiesc cuibul și se aventurează până în livezile de smochini sau în vii. Și-atunci nu se mai hrănesc cu insecte, ci cu fructe. Degeaba încerci să le alungi, revin pe loc.

După spusele degustătorilor, dintre păsările mici acestea sunt cele mai gustoase. O să cumpăr dacă vom găsi negustori care le prind în laț.

Ceea ce s-a și întâmplat în ora următoare. Cum m-am arătat indignat auzind prețul exorbitant pe care îl cerea vânzătorul de păsări pentru patru exemplare minuscule, mi-a replicat:

— Dacă ortolanul ar fi mare cât un fazan, am da pe el cât pentru un pogon.

Seara, după ce le-a gătit, Daphne mi-a servit păsările învelite într-o frunză mare de viță, cu nervuri, frumos mirositoare. Mușcând din ele, am fost uimit.

Carnea grasă și delicată lăsa în gură savoarea fructelor cu pulpă moale, suculentă, parfumată pe care le ciuguliseră.

A cincea zi am ajuns în apropiere de Atena.

Înainte să ne apară în fața ochilor, i-am ghicit prezența prin semnele care o anunțau. Plantațiile de măslini s-au îndesit, ordonate, mărginind drumul, asemenea unor santinele la post. Circulația s-a intensificat; călătorilor din ce în ce mai numeroși li se adăugau cărători sau cărătoare de apă, negustori de pește sau de legume, căruțe, călăreți, soldați. În sfârșit, prinși în îmbulzeală, mergeam pe lângă zidurile de apărare ale orașului. Mă temeam să nu fiu strivit… Daphne s-a apropiat de o santinelă; a arătat spre mine, anunțându-l cu aristocraticul ei accent atenian:

— Soțul meu, un metec din Delphi.

Metec, habar nu aveam ce însemna asta, dar santinela, lămurită, ne-a lăsat să trecem.

Să scriu că am fost uluit nu e suficient pentru a spune ceea ce simțeam: Atena mă entuziasma.

Eram stupefiat. Spectacolul mi se părea atât de neașteptat, de parcă aș fi debarcat de pe o altă planetă. Niciodată, în orașele pe care le văzusem mai înainte, nu întâlnisem acest tip de rezultat. Venit dintr-o lume aproape sălbatică, unde vânătorii-culegători erau nomazi, asistasem la apariția primelor sate și a bordeielor care se înghesuiau cu grijă în apropierea surselor de apă.

După care, în Mesopotamia și mai apoi în Egipt, văzusem orașe extraordinar de puternice; cele de pe Tigru și Eufrat, încercuite de ziduri de apărare, de canale, exprimau lipsa de măsură a despotului care le guverna, dovadă a unei puteri absolute; cele pe de Nil, vaste, subliniau mai degrabă lipsa de măsură a zeilor, amintind prin piramide, prin numeroasele statui gigantice, prin templele așezate într-o aliniere monumentală că eram reduși la statutul larvei muștei de carne în fața misterului. Aici, excesul dispărea: Atena se afișa la scară umană. Străzi, piețe, construcții îi primeau pe locuitori într-o arhitectură care, în loc să intimideze, îi includea. Chiar și colina care trona în centru, alba Acropole plină de temple pestrițe, nu strivea cartierele construite în jur, ci constituia un reper pentru oricine. Groaza fusese izgonită, armonia învinsese fastul, Atena emana bucurie.

Statuile erau la fel de multe ca vrăbiile. Deja familiare, ridicate peste tot, se încălzeau la soare sau se bucurau de umbră, ascultând discuțiile locuitorilor și odele cicadelor. Nu se înrudeau cu nici una dintre cele pe care le văzusem mai-nainte. Tineri bărbați spetindu-se și tinere femei lascive înfățișau zeii importanţi care locuiau în Olimp, pe Hermes mesagerul, pe Ares războinicul, pe Hera protectoarea familiei, pe Afrodita seducătoarea, pe Artemis vânătoreasa. Zeus și Poseidon aveau dreptul la o înfățișare mai coaptă, atletică. Atena m-a pus în încurcătură: gânditoare, îmbrăcată cu o rochie plisată, se sprijinea în suliță. Am crezut că am făcut o confuzie. Până la ea, în statuar, nu remarcasem nici sulița, nici gândire, nici pliuri – accesoriile erau lipite de individ, chipurile rămâneau doar măști, veșmintele luau forma trupului –, nu, n-am contemplat niciodată un corp ieșind cu atâta naturalețe din sterilul de calcar, nici vreo zeiță punându-și întrebări, nici mineral care să se prefacă în țesătură fluturând în vânt.

Ce diferență față de coloșii egipteni! La Memfis sau la Teba, artiștii puneau pe picior de egalitate piatra și ideea. Era imposibil ca în fața unui faraon monumental să uiți de blocul din care fusese construit, de greutatea acestuia, de densitatea granitului. Silueta se ținea dreaptă, era întotdeauna reprezentată din față, încordată, hieratică, dintr-o singură bucată, cu brațele încrucișate, cu picioarele paralele, mai puțin când genunchiul stâng era adus un pic înainte. Materialul și conceptul mergeau mână în mână, fără ca unul sau altul să prevaleze.

Grecii nu se mulțumeau să umfle sau să sculpteze volumele, lăsaseră deoparte rigiditatea, eliberau subiectul de suportul de piatră și membrele acestuia de blocul mineral. Ici, se ridica un braț, pentru ca palma să mângâie o ceafă. Colo, se întindea un picior, pe când celălalt se relaxa. Balansul șoldurilor, care imprima o mișcare spatelui sau umerilor, dădea viață efigiilor din marmură. Echilibrul rezulta din proporții, nu din bucata de piatră adusă din carieră. Acești Apolloni și aceste Afrodite arătau o consistență organică, care nu se datora masei din care dalta le decupase.

— Mi-e sete. Să ne oprim puțin.

Daphne s-a așezat pe o bancă la umbră, nu departe de o fântână unde femei cu căldări, amfore, ceaune luau apă. Măgărușii care le cărau așteptau alături.

— Nu te interesează decât statuile, mi-a reproșat cu veselie, dar țin să-ți spun, dacă vrei să știi, că pe-aici se găsesc cam tot atâtea puțuri și fântâni.

Și-a scos plosca, s-a dus către grupul de femei, le-a spus câteva cuvinte și le-a luat-o înainte pentru a o umple. Când s-a întors, m-am minunat:

— Ce le-ai spus?

— Nimic.

— Ei da! Ți-au dat voie să treci în fața rândului.

— O, dar nu sunt decât niște sclave.

Tonul convins a închis orice discuție.

Viespile roiau în jurul nostru, zumzăitoare, agasante, după care, dezamăgite că nu beam vreun nectar dulce, s-au îndepărtat. De pe zidurile de piatră, pisici languroase, cu ochii mijiți, le pândeau cu discreție.

După ce mi-am potolit setea, am reluat examinarea statuilor a căror prezență crea această atmosferă unică. Senzuali, liniștiți, lipsiți de încordare, zeii ieșiseră la aer. Deși de la distanță păreau inexpresivi, de aproape fețele le degajau doar emoții precum stăpânire de sine, autoritate, serenitate, dar niciodată pasiuni virulente precum frica, disprețul, cruzimea, ura. Zeii făceau paradă de calitățile lor. Pe cât, în povestirile tradiționale în care se vorbea despre aventurile lor, comiteau cele mai groaznice excese, expunându-se criticilor, pe-atât pe socluri își arătau perfecțiunea propriei ființe. La dreapta, Zeus, cel ce ținea catastiful ordinii și dreptății, răspândea o autoritate suverană, departe de acel Zeus mincinos, asasin, corupător, ademenitor, violator, care-și dezlănțuia fulgerele la cel mai mic impuls al temperamentului său coleric. Aproape de chiparos, Hera făcea pe mama cea bună și nevasta blândă, fără nici o legătură cu Hera geloasa, ranchiunoasa, răzbunătoarea. De deasupra fântânii, Hermes se spălase de șiretenie, de pozne, de egoismul lui inconsecvent. Atena își ștersese de pe chip aroganța pe care o dovedea, în anumite ocazii, această zeiță a cumințeniei și a înțelepciunii, la adresa celor pe care îi considera proști sau inculți. Aceste portrete vorbeau cu claritate despre ceea ce aștepta orașul de la locuitorii săi: cumpătarea, trimițând în lumea concretă dorința ce sălășluiește în adâncul sufletului nostru, justa măsură. Tot acest mediu echilibrat, desfășurându-se din statuie în statuie, din piață în piață, ne umplea spiritul. Din zeii colerici de altădată, extrăgea zei minunați, capabili să ne lumineze. Și astfel promova un om inedit, responsabil, înfloritor, rezistent, înțelept.

— Ia uite-l pe Pericle!

Daphne mi-a arătat cu degetul un bărbat. Chiar izolat pe muntele Parnas, auzisem vorbindu-se despre Pericle, care era asociat în mintea tuturor cu creșterea puterii Atenei. De când se ocupa de chestiunile publice, orașul se îmbogățise, se construiseră temple magnifice, mai ales Panteonul care încorona Acropola cu ale sale lăudate frize în basorelief.

— Cum așa? Se plimbă fără gardă, fără soldați?

Daphne s-a distrat pe seama stupefacției mele.

— De ce nu? E un cetățean ca oricare altul.

— Dar deține puterea.

A ridicat din umeri.

— Deține puterea pe care i-au încredințat-o cetățenii. Ce i s-a dat poate să i se și ia. Totul e trecător. Pe cei care se agață de putere îi detestăm.

— Păi și-atunci cum de se bucură de o asemenea reputație?

— Pentru că a convins comunitatea. Pentru că a fost ales strateg de mai multe ori, una dintre puținele funcții care nu sunt trase la sorți, ci decise prin vot.

Nu înțelegeam mare lucru din explicațiile ei, dar am încercat să nu ghicească asta. De altfel, nici nu-mi lăsa timp.

— Argos, avem o problemă spinoasă.

De fiecare dată când pronunța acest nume, îmi lua ceva timp să-mi dau seama că e vorba despre mine.

— Locuiesc la sora mea mai mare. E un soi de urzică.

— Poftim?

— Nu e chiar o fire plăcută și se crede tutorele meu de când ne-au murit părinții. Vreau să spun că nu pot să fac ce vreau. Dacă-i mărturisesc că la Delphi ne-am hotărât să rămânem împreună, poate să muște.

— Să muște?

— Și încă de mușcătură te mai vindeci. Xantipa e-n stare să se supere și mai tare, să mă sechestreze, să mă otrăvească, să născocească cine știe ce minciună doar pentru a te trimite în fața tribunalului. Turbarea nu-i duce lipsă de imaginație. Îi bagă pe toți în sperieți.

— Și de ce stai la ea?

— Am de ales? Se comportă ca soră mai mare, dorește tot ce e mai bun pentru mine, dar părerea mea nu contează. Să găsim o gazdă, te instalezi acolo și eu o să mă întorc singură acasă. O să folosim zilele care urmează pentru a ne gândi la cum o putem îmbuna.

Am prins-o de minunata ei mână.

— N-am chef să mă despart de tine.

Încântată, mi-a umplut obrajii de sărutări, după care mi-a șoptit la ureche:

— O să ne întâlnim cât mai des posibil. Noaptea, cu siguranță… Xantipa doarme buștean, n-o trezește nimic, poate doar, uneori, propriile sforăituri.

— Și soțul ei?

— O, el e de treabă, dar nu e mai niciodată pe-acasă. Ceea ce nu ajută deloc caracterul surorii mele.

— Copii au?

— Un băiat, Lamprocles. Ceilalți au murit la naștere.

— Doar unul?

— Bărbatul ei nu e niciodată acasă, ți-am mai spus!

Daphne s-a ridicat rapid și am plecat să căutăm un loc unde să mă cazez.

Odată părăsite întinsele spații aerisite – temple, agora, colina Pnyx, teatrul lui Dionysos – care adunau cetățenii și credincioșii, umblai prin inima unei alte Atene, neatinsă încă de ambițiile urbanistice, cu străzi neregulate, niciodată drepte, care luau forma dealurilor și a trecerilor construite între ele.

Fațadele erau diferite, când largi aici, când înalte alături, prea vetuste puțin mai încolo, sau care îți săreau în ochi de noi ce erau; uneori, unele construcții erau ieșite din aliniamentul celorlalte case, fără a se ști de ce.

Admiram dibăcia lui Daphne: în sandalele ei împletite, picioarele de un alb lăptos rămâneau neatinse după ce mersese pe drumurile pline de praf, imaculate în ciuda străzilor nepavate. Mergând de-a lungul canalelor de scurgere, sărea, fără să-i pese, peste băltoace, ocolea mizeriile cu pasul ușor.

Când gunoierii, grupuri de sclavi, curățau șanțul, o lua pe unul dintre cele alăturate.

— De fapt, e mai bine să te fi făcut nevăzut înainte ca aceștia să se apuce de treabă, a precizat, căci de îndată ce îi zăresc, oamenii își aruncă repede apele murdare în fața lor. Xantipa a propus ca gunoierii să își anunțe sosirea sunând din zurgălăi sau clopoței, dar nimeni nu i-a dat ascultare. Va trebui așteptat ca un bărbat s-o spună pentru ca orașul să țină cont de asta. Bun, ne apropiem!

Ne-am continuat drumul de-a lungul ulițelor al căror aer era înmiresmat de fumul frigăruilor pe care le frigeau matroanele pe grătare.

— Mai bine mergi pe mijlocul străzii, mi-a strigat Daphne.

Nu am ascultat-o. Mi se părea mai înțelept să merg pe lângă ziduri decât să risc să alunec în rigola plină de lături.

Și-atunci m-a izbit un perete.

Lovitura mă împiedica să-mi dau seama ce se întâmplase.

Amețit, am rămas stupefiat, cu nasul usturându-mă, cu-o durere de frunte, în fața unor scânduri care nu erau acolo cu o clipă mai-nainte. Măgărușul cu ochi de catifea pe care-l trăgeam după mine a început să ragă.

Un cap s-a ițit de după canat și mi-a strigat cu ton de reproș:
— Am bătut!
— Poftim?
— Am bătut. N-ați auzit?
Bățos, necunoscutul s-a depărtat și a închis la loc ceea ce avea să se dovedească a fi ușa casei sale.
Văzându-mi înfățișarea complet derutată, Daphne a izbucnit în râs:
— După părerea ta, de ce crezi că merg pe mijlocul străzii?
— Păi…
— Ușile se deschid de la interior către exterior. Dau direct în stradă!
Pentru a evita accidentările, nu se bate la ușă înainte de a intra, ci înainte de a ieși.
M-a tras de mână în ideea de a nu o mai tărăgăna.
— Pe aici se găsesc mereu camere.
În zona în care ajunsesem, clădirile cu tencuială deschisă la culoare aveau două niveluri. Proprietarii stăteau la parter și, dacă nu erau împovărați de o familie prea numeroasă, închiriau etajul oamenilor veniți de la țară în Atena, negustorilor în tranzit sau străinilor în trecere pe-acolo.
După câteva încercări nereușite, Daphne a zărit un ins voinic care suia niște olane pe acoperiș.
— Duris!
— Bună, frumoasa mea.
— Le scoți, sau le pui?
— Le înlocuiesc! În sfârșit s-a cărăbănit javra aia din Chios!
Veselă, Daphne a exclamat către mine:
— Gata!
Apoi a strigat în direcția celui care punea la locul lor plăcile de argilă corai.
— Îți aduc un chiriaș. Din Delphi. Plătește în avans.

— Pentru cât timp?
— O lună.
Voinicul cu barbă zbârlită, cu fire albe și negre, m-a privit din cap până-n picioare, și-a șters fruntea și a mormăit cam cu părere de rău:
— Fie.
În timp ce bărbatul cobora, Daphne mi-a explicat situația.
— Proprietarii, când au de-a face cu un prost plătitor, iau măsuri drastice.
Fie desființează ușa, fie smulg țiglele de pe acoperiș. Duris tocmai a izbutit să scape de un armator din Chios, care l-a escrocat un anotimp întreg.
Duris și cu mine am convenit rapid un preț și mi-am transferat boccelele de pe măgăruș în cele două camere strâmte cărora le devenisem locatar.
— Leagă-ți animalul în curtea fratelui meu, m-a rugat Duris cu un gest al mâinii.
Numai ce le-am întors spatele, urmat de măgărușul care făcea zgomot din copite, că Duris a început să o bată la cap pe Daphne cu întrebări, încercând să afle cum ne-am cunoscut. De cum am reapărut, Daphne mi-a șoptit la ureche:
— Dispar, că altfel cartierul o să clevetească și bârfele o să ajungă până la Xantipa. Nu locuiesc decât la trei străzi distanță. Ai observat? O scară din lemn urcă direct la tine. Pe-acolo o să vin. Pe diseară.
S-a întors, a schițat doi pași și s-a întors, neliniștită:
— Ce faci, te ții după mine?
— Ca să știu unde locuiești.
Și-a mușcat buzele, dezorientată.
— Dă-mi voie să-ți spun un lucru: orice s-ar întâmpla, nu te băga.
— Poftim?
— Ce se petrece între mine și sora mea ne privește doar pe noi două. Stai deoparte, nu te-amesteca. Ne-am înțeles? Juri?

— Jur.
Daphne s-a îndepărtat. Mersul i s-a schimbat. Înainta fără convingere, cu umerii încovoiați, cu ceafa ruptă parcă, cu bărbia-n pământ, dintr-odată lipsită de măreția și alura sa degajată: o fetișcană rușinoasă care se reîntorcea fără tragere de inimă în casa părintească.
Am urmat-o de la distanță, cu discreție, ca să nu mai pun și eu gaz pe foc.
După trei străzi, s-a oprit în fața unei clădiri mai înalte și mai mari – datorită aspectului anexelor se putea ghici un lung patio la interior.
Nu departe de intrare, un servitor care mătura a strigat, surprins:
— Daphne!
Am văzut-o tresărind. Celălalt a repetat, pe un ton vesel de această dată:
— Daphne! S-a întors Daphne!
În mod evident, mesajul era pentru toți ai casei. Imediat, ușa a scârțâit și și-a făcut apariția o femeie. Daphne a parcurs distanța care le despărțea târșâindu-și picioarele.
Palma a răsunat imediat ce-a trecut pragul casei.
— Idioato, credeam c-ai murit!
Daphne, frecându-și obrazul drept, a întrebat cu o candoare prefăcută:
— Dacă eram moartă, m-ai mai fi plesnit?
Și a venit și a doua palmă.
— Era să mor de îngrijorare.
— Ești mulțumită acum?
O a treia palmă a zburat pe post de răspuns.
Daphne a înțeles că trebuia să lase deoparte ironia și să se explice. Trecători șocați se opriseră și o fixau pe împărțitoarea de palme. Xantipa le-a întâlnit privirile indignate.
— Ce e?
A țipat la ei, gata să sară la bătaie:
— Am sacul plin. Cine mai vrea una? Nu? Faceți nazuri?

Gură-cască au luat-o din loc, conștienți că o ocheadă prea insistentă îi punea în pericol. Xantipa s-a rățoit la ei:

— Valea, nu e nimic de văzut pe-aici!

Indivizii s-au făcut nevăzuți. Înțepenit în colțul unei maghernițe care mă făcea aproape invizibil, n-am pierdut nici o fărâmă din întreaga scenă.

Impozantă și mică în același timp, Xantipa se reducea la un cocoloș așezat pe o sferă. Capul avea dimensiuni ridicole în comparație cu corpul, ca o cireașă călare pe un bostan, cu atât mai mult cu cât brațele mici și picioarele scurte arătau mai puțin a membre cât a excrescențe absurde alipite masei de carne.

Fața, în mod special, te surprindea. Xantipa n-avea bărbie; oricât ai fi căutat-o, n-ai fi găsit-o; fără-ndoială fusese înghițită de gâtul incomodat de un fel de gușă. În schimb, nasul, care adesea dă echilibru figurii, aici o dezechilibra, chiar o făcea să dispară prin dimensiune; era greu de spus ce formă are, acvilin, încovoiat, turtit, coroiat, cârn, dacă nu cumva, despicat de găurile nărilor întunecate, se înrudea cu o trufă. Cât despre păr, negru, rar și soios, contrasta cu sprâncenele zbârlite, groase, mereu încruntate, de-o măreție nesăbuită. Gura, de o formă ciudată, lăsa la vedere un șir de dinți minusculi, îngălbeniți, dezgoliți. Un smoc de păr apărea la colțul drept al buzei. Pielea brună, plină de pete roșii, a obrajilor flasci, era plină de puncte a căror virulență descalifica termenul de „alunițe“, binemeritându-l mai degrabă pe cel de negi. Cât privește ochii, chiar dacă înfundați în orbite, ajungeau să iasă un pic în afară de sub pleoapele încercănate. Dacă portretul ei ar fi fost opera vreunui artist, ai fi zis că intenția acestuia fusese ca, într-o seară, la beție, să reinventeze fizionomia umană dând peste cap orice proporție, confundând esențialul cu accidentalul. Fața Xantipei apărea ca o multitudine de detalii

inutile și jenante care ieșeau în prim-plan. De fapt, ansamblul trăsăturilor ei se rezuma la o greșeală.

Xantipa tot mârâia:

— Unde-ai fost?

— La Delphi.

— De ce nu mi-ai spus?

— Nu m-ai fi lăsat să mă duc.

O a patra palmă își luă zborul, mai rapidă decât o săgeată.

— Tot ce se poate, a consimțit Xantipa, masându-și palma, contrariată de parcă Daphne ar fi fost cea care o lovise. Ce-ai căutat acolo?

— L-am consultat pe Apollo.

Xantipa și-a ridicat ochii spre cer.

— Sărmana de tine… Și Apollo te-a băgat în seamă?

— Mi-a vorbit! a protestat Daphne.

— A, da? a rânjit soră-sa. Apollo ăsta chiar are timp de pierdut! Și ce ți-a prezis?

— Că o să mă mărit!

A răsunat o a cincea palmă.

— Evident că o să te măriți. Dar Apollo ar face mai bine să nu se amestece.

Cu o mână s-a scărpinat în cap și cu cealaltă pe burtă. Buzele, umezite de salivă, i s-au schimonosit.

— Și de ce, de altfel? Mie la ce mi-a folosit un soț? Numai griji și-un singur copil.

— Poate că nu ai cel mai potrivit soț? s-a hazardat Daphne.

O nouă palmă i-a luat piuitul. Hotărât lucru, o conversație cu Xantipa era o performanță atletică.

— Daphne, nu vreau să duci aceeași viață ca mine. M-am măritat cu cel pe care mi l-a adus tata și mai bine aș fi luat un catâr. De ce crezi că cedez în fața capriciilor tale de atâția ani? Nu te voi forța să iei pe cineva care nu-ți place.

Mai bine ajungi fată bătrână decât să ai o căsnicie proastă.

Spunând aceste cuvinte, și-a deschis larg brațele, a zâmbit și-a exclamat cu glas de trompetă:

— Scumpa mea, mi-am făcut atâtea griji pentru tine! Vino aici, ticăloaso!

Eram stupefiat: urâta o trata pe frumoasă drept ticăloasă! La care invitație, Daphne s-a repezit la pieptul surorii sale. Cea mare, ușurată, a sărutat părul celei mici și i-a mângâiat obrajii pe care îi pălmuise.

Daphne a aruncat o privire în direcția mea, pentru a-mi arăta că, dincolo de faptul că știa unde mă postasem, puteam să fac cale-ntoarsă fără griji. Am ieșit din ascunzătoare și-am șters-o, timp în care cele două femei au dispărut în casă.

*

Primele săptămâni la Atena m-au copleșit. Trupul, inima, spiritul mi-erau înflăcărate.

Daphne venea la mine în fiecare noapte. Pe străduțele întunecoase pe care se avânta fără lampă sau vreun sclav cu o torță, se furișa, urca pe scară și-mi râcâia ușor la ușă. Obligați la clandestinitate, regăsirile noastre erau și mai intense; nu mă mai săturam nici să tot trăncănim, nici să ne mângâiem și nici de veselia nelipsită care domnea de când ajunseserăm împreună.

Într-o seară, cu un pahar de vin în mână, pe când ne destindeam ciugulind smochine uscate și semințe de lupin cu sare, Daphne s-a apucat să-mi descrie personalitatea complexă a Xantipei, cea care dăduse farmecul frumuseții pe aplombul de caracter.

— O face din orgoliu! Pentru că, fără să vrea, înfățișarea ei îi dezgustă pe oameni, a decis să îi terorizeze cu bună știință. Așa se impune.

— Cum e soțul ei? La fel de urât ca ea?

— După mine, se potrivesc de minune.

— Ce bine că s-au zgârcit la înmulțire!

— Săraca soră-mea… Știi, înjură mai ceva decât un marinar, se comportă ca o brută, dar m-am putut bizui pe ea pentru a-i îndepărta pe pretendenții de care mă îndoiam. Știe foarte bine ce face. În fond, mă respectă și-mi apără libertatea cu ghearele și cu dinții. Nimeni nu mă iubește mai mult decât ea.

— Greșit! am spus eu, ridicând mâna.

Iubita mea s-a topit de plăcere și mi-a întors-o:

— Dar tu câtă vreme o să mă iubești?

— Cât o să vrei.

Celui care-și închipuie că îi răspunsesem superficial, ca un iubit inconștient gata de orice pentru a se face plăcut, țin să-i precizez că, dată fiindu-mi nemurirea, râvneam sincer să îi fiu alături până când avea să se plictisească de mine.

În timpul zilei, exploram orașul. Fascinat, constatam cât era de înfloritor, cosmopolit, plin ochi de verdeață, de meșteșugari, navigatori, artiști, avocați veniți de pe toate meleagurile. Datorită flotei, militară și comercială, domina cu insolență. De când cu războaiele medice, care avuseseră loc cu câteva decenii mai înainte, toate orașele grecești se coalizaseră împotriva invadatorilor persani. După victorie, stabiliseră un fel de împărțire între cele două cetăți principale, Sparta și Atena, surori rivale. Fiecare deținând câte o rețea de alianțe, au convenit că nu vor rupe acest echilibru. Or Atena își transformase aliații în vasali, entitățile prietene în colonii din care obținea venituri importante și pe care nu avea nici o reținere să le amenințe, și chiar să le pedepsească dacă se lăsau greu înduplecate să plătească. Chiar dacă în interiorul cetății Atena cultiva democrația, dincolo de ziduri era imperialistă.

Sparta protestase și între ele s-a pornit un război. Cincisprezece ani de lupte duseseră la un armistițiu care acoperea de fapt un conflict mocnit, după care, de curând, ostilitățile reîncepuseră.

Pericle incarna această guvernare dornică de libertate la interior, adeptă a forței în exterior. Pe cât posibil, mă plimbam prin agora pentru a înțelege sistemul politic respectiv, însă statutul meu de străin, dezvăluit de accentul pe care îl aveam, îi făcea pe atenieni să fie reținuți în a mi se destăinui și trebuia să mă mulțumesc cu frânturi de conversație care-mi ajungeau la urechi din întâmplare.

Într-o dimineață, Duris, gazda mea, mă aștepta în capul scării. Matahala umflată își frângea mâinile, jenat, cu fruntea în pământ și cu broboane de sudoare pe gâtul lat.

— Ești medic, așa cum mi-a spus Daphne? Fratele meu nu reușește nicicum să se ridice pe picioare.

M-a condus acasă la Kalabis, care, îmbogățit grație livezilor de măslini, locuia în clădirea imensă de alături, al cărei hambar îmi adăpostea măgărușul.

După ce am trecut prin mai multe încăperi, am urcat câteva trepte și-am intrat într-o cameră întunecată, împodobită cu covoare scumpe și obiecte din argint, unde ardea niște tămâie.

— Ți-am adus pe altul, l-a anunțat Duris.

Trei indivizi înfășurați în mai multe straturi de in colorat stăteau în jurul lui Kalabis, întins în pat, alb ca varul, văicărindu-se.

— Și tipul din Kos? a articulat bolnavul printre schimonoselile de durere.

— Sclavii tăi umblă după el prin tot orașul. Se pare că nu s-a întors încă la el în insulă.

Cei trei indivizi au ridicat din umeri. Era evident că nu dădeau doi bani pe tipul din Kos. După ce Duris a ieșit din cameră, m-au măsurat din cap până-n picioare, cu ostilitate.

— Numele?

— Argos.

— De unde ești?

— Din Delphi.

Răspunsul i-a impresionat. Am înțeles atunci că acești doctori puneau pe umerii mei întreaga reputație de care se bucura Delphi, fiindcă acest templu panelenic era deosebit de respectat, fiind un loc renumit pentru cure miraculoase.

— Din ce familie?

Și-atunci mi-am amintit că în Grecia, practica medicală implica apartenența la o dinastie: se vindeca din tată-n fiu. Cum nu exista nici școală, nici învățământ oficial de medicină, experiența se transmitea în familie.

— Strămoșul meu Podalirius era fiul lui Asclepios.

Ce enormitate spusesem! Am jucat la cacealma pretinzând că mă trag din zeul vindecător despre care vorbea Homer. Era clar că o să pufnească în râs și o să dea în vileag toată escrocheria. În loc de asta, mi-au zâmbit, încântați.

— Bine-ai venit, vere! Noi, toți trei, ne tragem din Machaon, celălalt fiu al lui Asclepios.

Mă crezuseră? Mințeau la rândul lor? Mă găseam în fața unor naivi, sau a unor cinici? În orice caz, reacția lor nu-mi inspira nici cea mai mică încredere.

Îmbrăcămintea lor caraghioasă, cu mai multe rânduri de țesături colorate puse unele peste altele, cu franjuri, prinse în agrafe, bătea la ochi într-atât, încât îi bănuiam cel puțin de înfumurare, dacă nu chiar de impostură.

Lăsat deoparte din cauza flecărelilor noastre mondene, Kalabis ne-a reamintit de prezența lui scoțând un suspin de durere.

— Să începem! a zis cel mai vârstnic dintre ei, care mesteca încontinuu frunze de laur.

S-a aplecat spre Kalabis.

— Nu te mai poți mișca încă de dimineață. Ai insultat vreun zeu ieri?

— Nu.

— Gândește-te mai bine. Ai scuipat în fața unui templu? Ai călcat în picioare vreo ofrandă? Ai dat

peste vreun ex-voto?

— Nu.

— Nu te gândi numai la ce-ai făcut, ci și la ce-ai spus. Ai folosit vreo expresie injurioasă la adresa vreunui zeu?

— Nu.

— Mă dezamăgești foarte tare, Kalabis. Nu vrei să cumpănești cum trebuie ce-ți cer.

Mai mult ofensat decât decepționat, i-a dat cuvântul colegului său roșcovan. Acesta a îngenuncheat lângă suferind:

— Ai fost la război?

— Da.

— Ai fost rănit?

— Da.

— Unde?

Cu greutate, Kalabis i-a arătat undeva la spate, în regiunea lombară.

Doctorul, reținându-și cu greu satisfacția, a întors pacientul pe o parte și a atins punctul dureros.

— Aici?

Kalabis a schelălăit și stacojiul s-a ridicat.

— Nu e nici un dubiu: o bucată de lance a rămas înfiptă-n carne. Am tratat mii de cazuri asemănătoare. O să te rogi deci la Atena și la Ares, zeii războiului. O să-ți dau niște incantații excelente, foarte eficiente.

Al treilea doctor l-a oprit să-și declare victoria:

— Ia spune-mi, Kalabis: când ai fost la război?

— Acum douăzeci de ani.

— Și niciodată n-ai simțit durerea în toți acești ani?

— Niciodată.

— Ciudat, dacă porți de-atâta timp o bucată de fier în tine… Ce fel de armă te-a atins?

— O piatră aruncată cu praștia.

Bărbatul s-a umflat în pene, încântat că-și ridiculizase colegul, și-a pus în ordine pliurile himationului și a decis:

— Trebuie dus la templul lui Asclepios pentru a îndeplini un ritual de incubație. Să doarmă acolo o noapte. De vreme ce boala are origine divină, zeii îi vor apărea în vis fie pentru a-i vindeca răul, fie pentru a-i transmite tratamentul. Numai prin intermediul viselor se accede la ceea ce e de dezvăluit.

Kalabis a obiectat că nici nu se punea problema să fie transportat, atât cât îndura asemenea chin. Doctorul l-a întrerupt:

— Atunci să meargă fratele tău la templu și să doarmă în locul tău!

Incubarea unui apropiat funcționează foarte bine prin substituție. E de ajuns să fie de-același sânge, și-așa poate întâlni zeul pentru a-l consulta. Nu mai târziu de luna trecută, am asistat la un caz de acest gen. Mama a venit în locul fiicei sale, o hidropică obeză, și s-a supus incubației. A avut un vis pe care mi l-a și povestit: zeul i-a tăiat capul fetei și i-a atârnat cadavrul de picioare, cu gâtul în jos; au curs valuri de lichide adipoase, după care zeul a potrivit la loc capul pe gât. Când s-a întors la fiică-sa, aceasta era vindecată. Datorită mamei, a cărei prezență în templu a servit drept legătură, fata a primit, la rândul ei, același vis fără să trebuiască să se deplaseze. Zeul o vindecase.

Colegii lui au ridicat ochii spre cer. În acel moment a intrat un individ îmbrăcat într-o mantie lungă bej deschis, care părea să fie tipul din Kos.

Ceilalți nici nu l-au băgat în seamă și, dintr-o privire, m-au poftit și pe mine să pun un diagnostic.

M-am așezat pe vine, l-am auscultat pe bolnav, am observat rigidități musculare în diferite părți ale corpului, l-am mișcat cu grijă, rugându-l să execute anumite mișcări – să ridice picioarele, să-și îndoaie și să-și întindă genunchii. Am conchis:

— Kalabis suferă de sciatică. Durerea îl arde de la spate până la gleznă. Să-l învelim în pături și am

să-i prescriu două unguente. Unul îi va calma durerea, al doilea îi va grăbi vindecarea.

Cei trei doctori m-au țintuit cu privirea, indignați.

— Ce? Fără rugăciuni? Fără incantații? Fără să se apeleze la Apollo sau la șarpele Python, tu, care ai fost educat la Delphi?

Format de Tibor în timpurile animismului și fiind în preajma medicilor egipteni, elaborasem o sinteză care mă făcea să utilizez rețete în care nu-și aveau locul nici magia, nici religia. Cei trei bărbați, tremurând, și-au scuipat în sân, ca să alunge primejdia sacrilegiului meu. Cel mai bătrân, lipsindu-mă dintr-odată de considerația pe care mi-o acordase, a șuierat:

— Nebunie!

S-a întors către Kalabis, apostrofându-l cu voce tăioasă:

— Bun, alege.

O voce a răsunat în spatele nostru:

— Permiteți, domnilor?

Tipul din Kos s-a apropiat. Ceilalți s-au dat repede înapoi, de parcă acesta ar fi puțit.

— Scuzați-mă că mă interpun înainte să vă aruncați osișoarele pe jos sau să treceți la pânda zborului păsărilor. Altfel spus, tolerez aceste practici cât timp nu-i dăunează bolnavului. Între ele și nimic nu există nici cea mai mică diferență.

Cei trei doctori bombăneau, retrași într-un colț. Fără să ia în seamă agitația, tipul din Kos s-a așezat la căpătâiul lui Kalabis. I-a atras mai întâi atenția că lipsea din cameră un vas cu apă, că încăperea cu pereți orbi nu se putea aerisi, că locuința, deși măreață, avea multe etaje, o mulțime de scări și multe spații incomode. Apoi a stat de vorbă cu el, s-a interesat ce mânca și ce bea, cum se deplasa, dacă a frecventat gimnaziul pentru a face atletism sau lupte. S-a interesat despre ce lucrează, despre bani, despre necazurile de negustor, după care a încheiat astfel:

— Un medic trebuie să poată spune ce a fost, să recunoască ce este și să anunțe ce va fi. În cazul tău, converg mai multe cauze: acorzi prea mult timp treburilor pe care le ai de făcut, bei prea puțină apă, duci o viață sedentară și ieri te-ai dedat prostește la o partidă de lupte cu pumnii în plin soare. Prea mult uscat și prea puțin umid. Din cele patru elemente din care suntem alcătuiți, ai favorizat pământul, focul, dar ai neglijat aerul și apa. Organismul tău produce fiere în exces. Confratele meu de la Delphi a văzut bine: o sciatică te țintuiește la pat.

— Și ce e de făcut? a gemut Kalabis.

— Natura rămâne cel mai bun medic. Odihnește-te, durerile se vor diminua, flexibilitatea o să-ți revină. Pe de altă parte, continuarea tratamentului va presupune o schimbare a obișnuințelor: vei bea mai multă apă, vei face plimbări, va trebui să practici sporturi ușoare. Mai bine te îngrijești înainte de boală decât după.

S-a ridicat și a venit alături de noi în cercul pe care îl formam în jurul bolnavului.

— Și acum, hotărăște-te! a strigat bătrânul cu pielea roasă parcă.

Mi s-a părut amuzant că pacientul, obligat să își aleagă medicul, și-a ales în egală măsură și boala. Era evident că metoda de a alege se înscria în practica meseriei, căci, după ce Kalabis l-a arătat pe tipul din Kos, ceilalți trei au salutat fără ranchiună și s-au retras. Am luat-o pe urmele lor, când o mână m-a reținut.

— Te rog, mi-a șoptit bărbatul din Kos, diagnosticul tău s-a dovedit exact și ai pomenit despre niște poțiuni despre care nu știu nimic. Învață-mă despre ele.

Am acceptat cu un semn al mâinii. Ne-am ocupat de Kalabis pentru a-i aduce cât mai mult confort și alinare, după care am părăsit casa.

Figura medicului nu-i trăda câtuși de puțin vârsta, atât de deschisă, de sinceră, cu trăsături

puternice și simetrice fiind, încât degaja mai ales calități spirituale, precum franchețe, rigoare, sinceritate. Era deja chel, cu bărbia acoperită de barbă, încălțat cu sandale, îmbrăcat sobru, cu trup suplu și puternic, numai vână. Nu trebuia decât să-l vezi mergând, alunecând cu pas ușor, fără zgomot, pe străzi, evitând trecătorii, aplecându-se mlădios pentru a trece pe sub oiștea vreunei căruțe, pentru a simți în el o puternică forță echilibrată.

Ne-am petrecut ziua discutând. Bărbatul din Kos – o insulă din confederația ateniană – mă uluia. Avea un comportament neobișnuit: nici vorbă să recurgă la zei pentru a explica o boală, nici chiar melancolia sau epilepsia, acest „rău divin"; după părerea lui, o maladie nu avea o singură cauză, ci mai multe, care se găseau atât în corp, cât și în condițiile de viață, natură, mediu înconjurător, obișnuințe. Adevărat fenomen în epocă, acest medic se detașa de divin, de spiritual, de credință sau de superstiție. În practica sa, aplica principiul ordinii și al exigenței care avea să fie numit mai târziu raționalitate.

Până seara, legasem acel fel de prietenie specifică celor care împărtășesc aceeași pasiune. Ne-am jurat să ne revedem zilnic și să facem schimb de cunoștințe. Mi-a spus adresa unde locuia, și eu pe a mea, după care, la plecare, ne-am dat seama că nu făcuserăm cunoștință.

— Mă cheamă Argos.

— Pe mine Hipocrate.

— Pe mâine, Hipocrate?

— Jur.

*

Nu aveam să-mi dau seama imediat în ce măsură întâlnirea lui Hipocrate avea să-mi schimbe existența, ci să descopăr săptămâna următoare.

Dacă Daphne mă călăuzea în cercetarea spiritului atenian, Hipocrate în cea legată de

terapii, frații Duris și Kalabis mă ajutau să înțeleg mai bine neobișnuita organizare din Atena.

Deoarece contribuisem la vindecarea sa, convalescentul Kalabis m-a invitat să mâncăm niște tocană de pește, în compania lui Duris, de îndată ce soarele va ajunge la apus. Spera să se restabilească repede, căci, pe lângă activitățile negustorești, era metronom, adică unul dintre magistrații însărcinați cu supravegherea greutăților și a măsurilor. Chiar dacă această responsabilitate revenea unui număr de zece persoane, care formau colegiul, nu voia să piardă timpul, căci performanțele economice ateniene depindeau de acțiunile sale.

Recunoștea însă că această însărcinare îl chinuia mai puțin decât magistratura anterioară, când fusese numit astinom, adică cel care administra poliția stradală.

— Cum ai câștigat aceste competențe?

— N-am nici o competență. Nici în combaterea delictelor, nici în greutăți și măsuri. De fiecare dată, am fost tras la sorți.

Majoritatea celor șapte sute de magistrați delegați de popor primea o parte de autoritate timp de un an. Toți cetățenii sănătoși la trup și la minte, buni meseriași și cu un comportament corect în familie aveau acces la putere, fără diferențieri în funcție de avere. Din egalitatea civică, Atena a desprins și o egalitate de competențe. Tragerea la sorți ilustra așadar acest egalitarism. Din moment ce erai cetățean, erai capabil să te ocupi de oraș.

Singurele excepții prevăzute de legiuitor: anumite însărcinări de ordin financiar, militar, religios, dar și unele foarte tehnice, cum ar fi funcționarea portuară și gestiunea apelor. În acele cazuri, magistrații nu mai erau trași la sorți, ci aleși. Postul de comandant militar se arăta capital la acea vreme, când neînțelegerile și confruntările erau din belșug, fiecare oraș din Grecia constituind o entitate de sine stătătoare. Dincolo de inteligența

în luptă, se cerea ca respectivul comandant să posede două calități: bogăția și elocvența.

Se cerea să fie avut, pentru a nu-și construi averea făcând uz de funcție, și trebuia să stăpânească arta oratoriei pentru a putea convinge masele să-l voteze și armata să-i urmeze ordinele.

— E păcat că nu ai avut până acum posibilitatea să-l asculți vorbind pe Pericle, a suspinat Duris. Nu numai că te cucerește cu vorba lui dulce, dar și argumentele au greutate de bronz. N-are rival. Iată de ce e reales comandant de ani de zile.

— Sper să-l ascult într-o zi.

— Nu prea văd cum: ești un metec.

Încet-încet începeam să înțeleg ce însemna cuvântul lui Daphne, care mă prezentase drept „metec din Delphi“. Termenul, fără nimic peiorativ, însemna om liber care nu era născut în Atena sau nu provenea dintr-o familie ateniană. Orașul era plin de meteci, bogați sau strâmtorați, care contribuiau la reușita sa economică și artistică. Numai că nu participau la exercitarea puterii, fiind doar rezidenți fără cetățenie ateniană.

În seara aceea am întrebat-o pe Daphne:

— Nu te deranjează faptul că sunt un metec?

S-a gândit și mi-a răspuns:

— Nu te deranjează faptul că sunt femeie?

Am izbucnit în râs:

— Care e legătura, Daphne?

— Femeile și metecii sunt excluși de la cetățenie.[9] Xantipa îmi vorbește mereu despre asta. Le îndeamnă pe femeile din Atena să se revolte pentru a-i obliga pe bărbați să împartă puterea cu ele.

A zâmbit, malițioasă:

— I-am propus un mijloc de a obține împărțirea puterii.

— Care?

— Abstinența sexuală. Ca toate femeile să refuze să se mai culce cu bărbații lor atâta vreme cât aceștia nu ne acordă cetățenia.[10]

Am hohotit.

— Nu-i rău! S-ar putea să funcționeze.

— Nu cred. Să luăm cazul Xantipei și al meu. Dacă Xantipa nu se mai culcă cu soțul ei, acesta nici măcar n-o să observe. Cât despre mine, nu aș fi în stare să mi te refuz.

I-am sărutat ochii poznași, apoi buzele făcute pentru cele mai subtile voluptăți.

— Când o să mă prezinți Xantipei?

Pielea pe care i-o ciuguleam a fremătat. Daphne s-a desprins din îmbrățișare.

— Caut un mijloc… Xantipa mă privește ciudat. Așa-mi vine să-i mărturisesc totul, însă, în fața ei, mă simt vinovată.

— Vinovată de ce?

— Vinovată! Condamnabilă! Criminală! Are acest efect asupra tuturor.

Oricine are impresia că ea vede tot ce-i mai rău în el.

Și-așa viața își urma cursul, Daphne noaptea, Hipocrate ziua, frații Duris și Kalabis la masă.

Observația atenienei mele asupra statutului inferior al femeii mă cufundase în perplexitate. Veneam din lumi revolute în care femeile contau mai mult de-atât, nicicum reduse doar la grijile căminului. Mesopotamia, Egiptul chiar le plasaseră uneori în fruntea treburilor comunității. Aici, numai dacă abordai ideea și ajungeai de tot râsul.

Și Duris, și Kalabis și-au lovit coapsele, amuzați.

— Femei la putere? De neînchipuit, nici chiar la barbari!

— Argos, chiar n-ai mai văzut femei de multă vreme? Trupul lor nu a fost făcut pentru război.

— Totuși, am obiectat eu, mi s-a spus că în Sparta trupe de femei s-au arătat a fi soldați redutabili.

Fețele li s-au crispat, ca de fiecare dată când se vorbea despre Sparta. După o tăcere grea, Duris a lansat:

— Sparta e Sparta.

Fratele lui l-a aprobat. S-au închis în sine, semn că fie se schimba subiectul, fie conversația se terminase.

— Femeile îți dau uneori sfaturi bune, am reluat.

— Ca să te aducă la sapă de lemn, da!

— Duris! Să le restrângi puterea, fie! În schimb, să le negi inteligența, asta nu-nțeleg. Atena de exemplu…

— O zeiță, fiică a lui Zeus! a mârâit Duris.

— Argos nu greșește, a intervenit Kalabis. Femeile dau sfaturi excelente.

Uită-te la Aspasia.

— Aspasia? m-am mirat eu.

— Partenera lui Pericle.

— Curva aia a lui, da! l-a corectat Duris.

Uitând de prezența mea, frații s-au luat la harță.

— Partenera lui, a repetat Kalabis pe un ton doct. Aspasia nu are dreptul să se mărite cu Pericle pentru că nu e de pe-aici.

— Exact, o străină, din categoria metecilor…

— Îți atrag atenția că spui asta în fața lui Argos, și el un metec.

Duris mi-a aruncat o privire, a ridicat din umeri și a murmurat:

— O femeie din Milet, o nerușinată…

Kalabis s-a întors către mine:

— Aspasia este elegantă, cultivată, savantă, foarte versată în treburile politice. Pericle a cunoscut-o pe când era deja însurat și tată a doi băieți. S-a separat de nevastă și-a îndrăgit-o pe Aspasia într-atât, încât trece pe-acasă de mai multe ori pe zi pentru a o săruta. La ei, ea pregătește banchete la care conversația strălucește și animă spiritele. Îi aduce mult lui Pericle.

— Ba deloc! a vociferat Duris. L-a prins în mreje, îl joacă pe degete. Le-a declarat război celor din Samos numai ca să-i facă ei pe plac, pentru că e născută în Milet și pentru că Samosul a avut neînțelegeri cu Miletul. Aspasia, Elena, tot aia! Toate războaiele au fost pornite din cauza femeilor. Vezi-l pe cel din Troia!

— Duris, bietul de tine, îl idolatrizezi atât de tare pe Pericle, încât, pentru a-l scuti de orice reproș, arunci totul asupra Aspasiei.

— Perfect: dacă n-ar fi fost ea, nu s-ar fi păcălit niciodată.

— Ba n-are nevoie de ea ca să se înșele.

— O curtezană, o hetairă, o curvă…

— Retrage ce-ai spus!

— Se știe bine că era prostituată.

— Nu: se cleveteşte întruna despre asta, dar nu se știe nimic.

— Urmează să fie judecată în curând pentru proxenetism.

— Dacă vrei să o insulți, așteaptă întâi să piardă procesul!

— De ce îi tot iei apărarea? Ești unul dintre foștii ei clienți?

— Cretinule! Își împarte viața cu Pericle.

— Patul!

— Viața!

— Ce dovadă mai vrei că e nefastă? Tu și cu mine ne luăm la ceartă din cauza ei. Cea mai mare onoare pentru o femeie este să nu se vorbească niciodată pe seama ei.

— Chiar și pentru femeia lui Pericle, bărbatul despre care se vorbește cel mai mult?

Fără a încerca să îi potolesc, am ieșit din cameră și am plecat în căutarea lui Hipocrate, cu care mă gândeam să petrec după-amiaza. Ne luaserăm obiceiul să vizităm bolnavii, la care, negreșit, dădeam peste vindecători mistici și șarlatani; cu toate acestea, am putut constata cu bucurie că

pacienții se încredeau din ce în ce mai mult în metoda hipocratică.

Înainte de apus, Hipocrate aduna, în curtea locuinței sale, mai mulți tineri care doreau să învețe cum să îngrijească bolnavii. În Grecia, nici un curs, nici o diplomă, nici o școală nu forma în această profesie, oricine își putea spune medic, era suficient să pictezi o plăcuță din lemn, s-o țintuiești deasupra ușii și localul devenea un cabinet cu tot cu laborator de farmacie. Lucrul mă șoca, eu veneam din Egipt, unde medicii erau pasibili de sancțiuni, și chiar să fie executați, în caz de eșec. Aici doar îți pierdeai reputația și clientela, nimic altceva.

O dată, deși generos în a-și transmite cunoștințele, Hipocrate s-a întrerupt în timpul unei pauze și mi-a mărturisit reticențele pe care le avea:

— Tinerii ăștia nu fac parte din clanul lui Asclepios, dintr-o familie de medici ca tine și ca mine.

— Capacitatea de a vindeca crezi că se transmite pe cale naturală, la fel precum ochii albaștri sau căprui?

— Nu. Ești medic din tată-n fiu prin absorbție.

— Deci se deprinde?

— Exact.

— Atunci de ce să-i respingi pe cei care vor să învețe?

— Ai dreptate, Argos, ar trebui creată o școală pe insula mea, o școală deschisă celor care simt că au vocație de vindecători. I-aș putea învăța arta de a pune un diagnostic și pe cea a farmacopeii.

Seara, m-am reîntâlnit cu Daphne, care mi-a adus o minunată prăjitură cu miere pe care o pregătise în timpul zilei. Pe când o ronțăiam, am întrebat-o:

— Ce crezi despre Aspasia?

— O admir. Este unicul specimen din întreg orașul care nu respectă regula ce ne este impusă nouă, femeilor: să rămână nevăzute și tăcute.

A pufnit în râs înainte să adauge:
— Dimpreună cu sora mea Xantipa, desigur.
— Unii nu o apreciază pe Aspasia.
— Pentru că Pericle o adoră. Și-a părăsit nevasta, o aristocrată ateniană de același rang și familie, ca să trăiască alături de o străină, o fată din Asia Mică!
Asta deranjează spiritele înguste. Ba mai mult: nu numai că lui Pericle îi plac femeile, dar iubește o femeie, una singură. Din cauza asta, e luat drept efeminat.
— Tu mă găsești efeminat?
— La nebunie!
Aceste cuvinte au stârnit îmbrățișări voluptuoase care ne-au cadențat noaptea și care au reînceput în zori. Fiecare s-a bucurat de mai multe ori de corpul dăruit de celălalt.
Foamea a pus capăt mângâierilor noastre. Deschizând ușa, Daphne a dedus după lumina de afară și după activitățile din cartier că uitasem de scurgerea timpului și că dimineața era în toi. A zâmbit, după care, dintr-o străfulgerare, a pălit.
— O, Argos, nu mai suport să tot trebuiască să ne despărțim! Trebuie să îi vorbesc Xantipei. Ce să-i spun? Cum?
Pusese întrebarea cu voce tare, pentru sine, nu pentru mine. Preocupată, a așteptat ca strada să se mai golească de lume, a tras cu urechea la zgomote, a coborât scara în grabă și s-a îndepărtat. Daphne nu mai era ea de îndată ce-și înfrâna elanurile și-și sacrifica bucuria; înfrânându-se, o covârșea îngrijorarea și-i întuneca strălucirea. Întristat, am văzut-o dispărând cu un amestec de milă și mândrie, milă față de tracasările ei, mândrie de a o fi împlinit.
Am ratat întâlnirea: în acea zi, Hipocrate plecase din zori la Pireu să îngrijească marinarii și soldații răniți. Cu atât mai rău! Lasciv, m-am tolănit în pat; buzele, pielea prea își aminteau de noaptea trecută ca să mă apuc de altceva, nările simțeau încă

parfumul ei, aromele de ierburi, de lemn, condimentate și ușor dulcege de măghiran, chiar și mâinile mele parcă încă o atingeau pe Daphne când atingeau cearșaful.

După-amiază m-am plimbat prin Atena. Încă de la primul contact cu acest oraş, remarcasem două trăsături pe care, două mii cinci sute de ani mai târziu, aveam să le recunosc: inventa prezentul și lua drept barbar restul lumii.

Atena inventa prezentul, căci, spre deosebire de Mesopotamia sau Egipt, nu lua trecutul drept referință. În ochii despoților mesopotamieni sau ai faraonilor, a guverna cum se cade însemna să te reîntorci la sursă, să mergi înapoi pe vremea zeilor. Trebuia reprodus trecutul, ba chiar reinstaurat, în cazul neplăcut în care societatea s-ar fi îndepărtat de model. O nostalgie a originii atribuia prezentului culorile unui trecut decăzut. Din contră, grecii credeau că la început bântuiau haosul, dezordinea, luptele; Cronos, fiul zeului primordial Uranus, i-a tăiat sexul tatălui său cu o lovitură de seceră; apoi și-a mâncat toți copiii, cu excepția lui Zeus, care l-a făcut să-și scuipe afară frații și surorile, după care a pus mâna pe putere, acest Zeus care el însuși se dedase mai întâi unor imunde acte de violență, dar care s-a înțelepțit ușor-ușor. De fapt, zeii s-au cizelat, sfârșind prin a deveni zei de calitate zeiască. Ordinea s-a instaurat încetul cu încetul. Astăzi însemna deci mai mult decât ieri, ziua de azi rezolva crizele de ieri. Prezentul triumfa asupra trecutului. Nimeni nu-și imaginase vreodată asta! Pentru oamenii de-odinioară, Istoria depăna decăderea; pentru greci, Istoria împlinea progresul.

Da, Atena lua drept barbar tot restul lumii. Apetitul ei pentru măsură blama orice exces. Dacă orașul Atena punea preț pe glorie și mărinimie, le diferenția totuși de pompă și ostentație. Parcurgându-l, ca să mă destind, îmi dădeam seama *a posteriori* de grosolănia brutală a

mesopotamienilor, pretențiozitatea absolută a egiptenilor, abuzul cuceritor al perșilor. Justa măsură, aceasta este lovitura de pumnal dată de atenieni în tot ce nu era astfel: pentru totdeauna, avea să ia peste picior grandilocvența, să dezumfle umflarea în pene, să-și râdă de megalomanie, să denunțe etalarea luxului, să ridiculizeze parada lipsită de modestie. Dacă existau mai multe civilizații, nu era pe lume decât o civilizație civilizată: Atena.

Străbătând-o în acea după-amiază, încercam o stare de spirit diferită față de săptămânile trecute. Euforia lua locul curiozității. Nu mai bântuiam pe străzi cu intenția de a observa, de a nota, ci mă preumblam, calm, îndestulat, cu simțurile domolite, cu ochii pe jumătate închiși, dornic să revăd anumite locuri, să iau din nou la pas vreun anume templu, din simpla plăcere de a regăsi spații anume, vreun chioșc, fântâni, umbrare, statui. Pe nesimțite, am sesizat o înclinare a balanței: odată ce-am ajuns să mă deprind cu obiceiurile și cu reperele, Atena mi-a devenit familiară, nu-mi mai era străină; nu mai era orașul pe care-l vizitam, ci în care locuiam; Atena devenise orașul meu.

Această revelație m-a dat peste cap. Sentimentul de apartenență nu mă cuprindea prea des; rătăceam de secole, condamnat să nu mai pot admira niciodată lacul pe malul căruia mă născusem. În așa măsură încât această schimbare îmi dezvăluia un posibil viitor: aici mi se vor scurge zile fericite împreună cu Daphne, aici îmi voi practica meseria de medic și poate voi ajunge să-mi pierd accentul.

Pentru a sărbători această decizie, am scormonit prin magazinele de bijuterii și-am găsit niște coliere de coral care aveau să pună în valoare carnația lăptoasă a lui Daphne.

La întoarcerea acasă, am fost abordat de Crantor, un efeb pe care-l întâlnisem la Hipocrate.

— Argos, te-am căutat peste tot. Oamenii Aspasiei solicită prezența lui Hipocrate. Cum nu s-

a întors încă din Pireu, le-am propus să vii tu în locul lui. Doica Aspasiei, cea care a crescut-o din copilărie, tocmai a căzut la pământ, și-a pierdut cunoștința. Nu reușesc nicicum să o trezească. Te rog, vino cu mine acasă la Pericle.

Intrigat, mi-am înșfăcat bocceaua – spre deosebire de medicii greci și chiar de Hipocrate, nu plecam niciodată la o consultație fără câteva licori și instrumente, bisturie, cautere, pensete, comprese, bandaje necesare artei mele – și l-am urmat pe Crantor.

Servitorii ne pândeau sosirea în fața somptuoasei vile a lui Pericle. Se prea poate să mă fi luat drept Hipocrate, căci, fără să stea pe gânduri sau să-mi spună vreo vorbă, au deschis ușa greoaie, îmbrăcată în aramă, și am intrat într-un hol de marmură. Alte slugi au preluat schimbul și ne-au condus de-a lungul coridoarelor până într-o cameră ce dădea spre o grădină interioară cu tufișuri luxuriante.

M-am apropiat de o cincuagenară ciolănoasă, cu ochii închiși și pleoape violacee. Aplecându-mă, mi-am dat seama că, în ciuda aparențelor, avea suflu vital, pe nări expirând aer. M-am temut imediat să nu fie vorba despre o comoție cerebrală, un exces de lichid în craniu care generează paralizie.

— Aspasia discută în fundul grădinii, vine imediat! m-a anunțat o matroană.

În depărtare, am zărit o femeie care discuta cu doctorii pe care-i întâlnisem când cu sciatica lui Kalabis. Nu o auzeam, totuși schimbul de replici părea dur. Enervată, Aspasia îi contrazicea, punându-i la punct. Nu distingeam încă decât silueta-i grațioasă, rochia lucitoare, colorată, cu falduri perfecte, fluturânde, brațele-i fine pline de brățări de aur. Le-a întors brusc spatele și s-a îndreptat către noi.

Panica m-a cotropit: Noura!

Nu Aspasia, concubina lui Pericle, era cea care venea drept spre mine, ci Noura.

O secundă am rămas stupefiat. S-a apropiat. Din reflex, m-am întors, mi-am luat bocceaua și-am șters-o cu pași mari. Slujnicele au strigat după mine rugându-mă să rămân, iar Crantor s-a luat după mine. Frica îmi dăduse aripi.

Odată trecut pragul, am fugit în galop până când vila lui Pericle nu s-a mai văzut.

Crantor m-a ajuns din urmă, lac de sudoare.

— Ce te-a apucat? mi-a strigat în pragul asfixiei.

— Nu știu cum să tratez un astfel de caz, am bolborosit eu. Mai bine s-o consulte Hipocrate.

— Hipocrate nu s-a întors din Pireu!

Luând-o din nou la goană, i-am strigat înainte de a o coti pe o străduță:

— Nu o să mai întârzie mult!

După un al doilea cartier traversat în graba cea mai mare, mi-am recăpătat suflul și-am reușit să-mi mai trag sufletul.

Noura aici! Cea căreia i se spunea Aspasia era Noura. Cea pe care o venera Pericle era Noura. Ah, acum înțelegeam de ce personalitatea Aspasiei provoca reacții atât de puternice și de diverse! Noura avusese dintotdeauna darul de a dezlănțui pasiuni, fie era adulată, fie detestată.

„Să rămân? Nici nu se pune problema, m-am gândit atunci. Noura *alias* Aspasia nu va cunoaște niciodată identitatea aiuritului de medic de la Delphi, care a luat-o la goană ca înțepat de un tăun. În orice caz, viitorul doicii ei leșinate o preocupă mai mult. Ce glumă, de altfel, doica asta! Noura a îmbrobodit și-a mituit o femeie din Milet pentru a-i atesta nașterea pe acea insulă. Ba poate chiar îi convine să moară complicea fără să divulge escrocheria?“

Pe când începea să se-nsereze, am trecut în fugă pe-acasă, trebuia acționat repede. Să-mi strâng lucrurile și să dispar înainte ca Daphne să își facă

apariția. „Ce pretext să folosesc? Nici unul, pentru că deja voi fi șters-o, însă am să-i scriu… Ce? O să vedem mai târziu. Pentru moment, e necesar să mă îndepărtez definitiv de Noura, deci de Atena. Noura nu trebuie să știe nimic de mine."

La apus, am urcat pe scara din lemn cu balustrada mâncată de cari și am intrat în cameră. Strângându-mi hainele și încălțămintea, mă întrebam unde să bag bijuteriile pe care le cumpărasem pentru Daphne. Să le las aici? Să i le trimit însoțite de un bilet cu explicații? Ne vom mai revedea oare? Mă pregăteam, ca spunând adio Atenei, să-i spun adio și lui Daphne?

Aveam să rezolv a doua zi această bătaie de cap. Secundele îmi erau numărate.

S-a lăsat noaptea de-a binelea, cartierul era scăldat în întuneric. Se răspândea un miros de cenușă, de carne la frigare, mirosul nopții care se lăsa.

Cum nu-mi doream să-l întâlnesc pe Duris, necum să mă justific, am coborât tiptil scara, ca un hoț.

— El e! a strigat o voce.

M-am întors. Dintr-odată strada a fost luminată de opt bărbați cu torțe în mâini. M-au încercuit.

— Tu ești Argos?

Întrebarea mi s-a părut ridicolă. Sau mai degrabă mi s-a părut ridicol să răspund la ea. N-am zis nimic.

— Cine tace consimte! a hotărât vocea.

O siluetă masivă a ieșit din întuneric și s-a postat între flăcările a două torțe.

— Prindeți-l și legați-l.

Imediat, m-am strecurat la dreapta, mizând pe agilitate și pe efectul surpriză. Din păcate, cei opt cu torțe ascundeau un alt rând de bărbați, numeroși, înzestrați cu pumnale, bice și funii.

Am reușit să-i dau în lături pe patru dintre ei, însă ceilalți s-au năpustit asupra mea toți odată, așa

că am fost azvârlit, lovit și m-am trezit legat fedeleș.

Bărbații cu torțe s-au apropiat de mine, întinzând flacăra spre fața mea.

Am lăsat fruntea în pământ, înfrânt, conștient că, dat fiind faptul că nu părăsisem Atena la timp, pierdusem lupta.

— Ia să vedem, a articulat vocea.

Silueta masivă a mers legănat până în mijlocul zonei luminate de flăcări și-am simțit un miros de salvie. Xantipa, mai îngrozitoare decât mi-o aminteam, mă privea fix.

— Deci tu ai violat-o pe soră-mea?

Am vrut să deschid gura pentru a protesta, când ea a și dat ordinul:

— Puneți-i căluș și închideți-l.

Intermezzo

Cum s-a mai schimbat singurătatea!

În camera de hotel de-o sobrietate monastică, Noam își limitează interacțiunile cu femeia de serviciu și cu livratorii de pizza; totuși, deține o fereastră spre lume, dar nu aceea plină de praf care dă spre parcarea cu bătrânele ei Pontiacuri, cu învechitele Chevroleturi, cu Fordurile Mustang obosite și alte mașini altădată strălucitoare și puternice, ci televizorul suspendat pe perete.

De cum îl pornește, ecranul revarsă imagini, sunete, altercații, polemici, contraacuzații, comentarii, iar Noam se simte invadat, ba chiar copleșit.

Știrile năvălesc de peste tot din univers, expunându-l într-un minut la o secetă care declanșează un incendiu de pădure, la o inundație catastrofală, la un ciclon, la un anticiclon, la un război în desfășurare la opt mii de kilometri, la o ceartă între vecini care a degenerat, la un cutremur, la descoperirea unei mumii, la o fotografie din cosmos trimisă de o sondă. Niciodată lumea nu a

fost atât de prezentă în viața oamenilor ca astăzi. Acest potop de știri creează totuși o situație ciudată: o singurătate de proporții. Creierul lui Noam se străduiește să prelucreze informațiile. Prea numeroase, prea diverse, îi stârnesc interesul preț de câteva minute, după care îl împietresc, îl tâmpesc și finalmente îl adorm. Nu reușește să coexiste cu un univers filmat, transmis la puțin timp după înregistrare, montat, cu cronici și efecte sonore. Fie această lume de imagini și sunete constituie singura realitate, și-atunci Noam nu mai înseamnă nimic; fie se rezumă la simulacre tehnice și ideologice, pe care Noam nu are decât să le anuleze și să redevină centrul vieții sale. Nu e loc pentru două entități diferite, una numerică, alta din carne și sânge, laolaltă.

Noam alternează orgii din actualitate și faze de liniște în timpul cărora, întins pe spate, stă cu ochii-n tavan, unde se-nvârte un ventilator care pare că amenință în fiece clipă să se desprindă. Afară domnește o căldură sufocantă, apăsătoare. E imposibil să mergi desculț pe trotuarele de jăratic, doar dacă nu te bucuri, ca anumiți locuitori din cartier, de excrescențe îngălbenite pe tălpile mai groase decât o pingea.

Descriind sosirea la Atena și aducându-și aminte de uimirea în fața acelui regim politic incongruent, Noam evaluează drumul parcurs. În prezent, conform celor de pe ecran, democrația este revendicată peste tot. Aceasta a evoluat mult, desigur: înglobează o populație amplă, incluzând femeile, deși exclude și acum metecii, cel puțin o perioadă; în sfârșit democrația este considerată ca fiind un drept mai mult decât un avantaj. Triumfă de-acum, în așa măsură încât servește drept camuflaj regimurilor autoritare care organizează alegeri – sau simulacre de vot –, truchează rezultatele de la urne și transformă despoții în aleși. Pe scurt, democrația camuflează inclusiv sistemele totalitare.

Cineva bate la ușă. Proprietarul hotelului vrea să știe cât timp crede Noam că va mai sta aici și-i cere plata în avans. Noam promite că o va face.

Neplăcerile se țin lanț. Nu mai are nici un ban. Chiar dacă, de-a lungul secolelor, a îngropat ici-colo niște rezerve de aur și de pietre prețioase, prevăzând să le scoată în timpul renașterilor sale sau prin șansa din timpul călătoriilor, nu a ascuns niciodată comori în California, pentru că nu mai trăise pe acest teritoriu îndepărtat unde locuiau nu chiar de atât de multă vreme amerindienii. Când părăsise în grabă apartamentul, văzând că Noura relua legătura cu Derek, nu-și luase decât hainele. De altfel, ce să mai fi luat?

Până atunci, sculpta antichități egiptene pentru a câștiga câțiva dolari. Și acum?

Trebuie să reînceapă să facă asta. Însă granitul e scump, nu mai are nici un fel de scule, iar ciocanul și dalta ar produce un adevărat vacarm. Va recurge la metoda lui cea mai simplă de falsificator: va fabrica tăblițe din lut ars pe care să inscripționeze texte sumeriene. Nu costă nimic, în afară de argilă. De-a lungul secolelor, a cunoaște limba din Mesopotamia s-a dovedit a fi de prisos, însă începând din anii 1950, au început să se facă săpături, exhumări, să se descifreze urmele acestei prime civilizații, încât clienții au ajuns chiar să-și dispute tăblițele acoperite cu semne cuneiforme.

Sună telefonul.

Noura.

Rezistă, fixând aparatul și ținându-și respirația, ca pentru a-și ascunde prezența. Ce-o fi vrând să-l anunțe? Cum va justifica faptul că s-a împăcat cu Derek? În mod cert, Derek, instalat în Silicon Valley, finanțează numeroase societăți de înaltă tehnologie, susținând proiectul transumanist; dar Noura nu mai are nevoie de el. După atentatul terorist, fiica ei Britta, pe care o are cu Sven Thoresen, a fost îngrijită perfect de către cei de la

Eternity Labs, clinica experimentală care a salvat-o. De ce s-o fi apropiat iar Noura de Derek?

Telefonul amuțește, epuizat de-atâta sunat și vibrat.

De data aceasta totuși, Noam regretă că nu a răspuns. Dacă nu reușește să-și închipuie ce vrea să-i spună Noura, asta nu înseamnă că ea nu are ceva să-i dezvăluie. Cât de excesiv se arată împotriva ei! Fie se dăruiește de tot, fie prea se închide de tot. Noura nu-i inspiră cumpătare.

Iese. Trebuie să facă rost de argilă. Apoi va grava tăblițele, le va arde în cuptorul de la pizzerie, mituindu-l pe fiul patronului care îi livrează pizza de două ori pe zi, după care se va folosi de rețelele oficiale sau obscure de pe web pentru a-și vinde falsurile.

Merge ore bune pentru a scăpa din zona urbanizată. De cum ajunge la mărăcinișuri și la pădure, se uită după râuri, știind că argila le acoperă adesea albia. Din păcate, regiunea nu e chiar propice formării de argilă de calitate, bună de lucrat. În schimb, dă peste niște papură din care își confecționează tije cu care să scrie. La întoarcerea în cartier, constată că nici un butic nu vinde materiale necesare artiștilor plastici – acest gen de dughene se află în Silver Lake, cartierul boem, foarte departe. Ce e de făcut? De altfel, nu mai are bani.

Mergând de-a lungul unui hangar, printr-un ochi de geam pe jumătate deschis observă un atelier de pictură, mulaj, sculptură, graffitti și matrițe.

Blocuri de argilă destinate ucenicilor sculptori sunt puse pe niște rafturi.

După câte află, edificiul aparține unei asociații care urmărește să ajute tinerii defavorizați din zonă să scape de delincvență. Programul e subvenționat de mai mulți mecena.

Clădirea își închide porțile. Ultimii adolescenți se împrăștie, în timp ce profesorii de artă plastică pun lacătul la uși. Luându-și un aer indiferent și

relaxat, Noam se plimbă prin împrejurimi, examinând cum ar putea intra odată venită noaptea.

La miezul nopții, se îndreaptă spre hangar. Fără a ezita, escaladează fațada din spate până la o mică trapă, situată la etaj, care i se păruse a fi rămas întredeschisă pentru aerisire. O deschide și, în ciuda îngustimii, se strecoară în toaleta minusculă. Operațiune reușită! Încântat, Noam deschide ușa și dă buzna pe scări.

În momentul în care ajunge în holul de la intrare, încep să sune sirenele.

Sistemul de alarmă urlă cu putere. Noam nu știe ce să facă. Să încerce să fugă pe la parter în speranța că va găsi vreun culoar și să ajungă imediat afară, sau mai bine să se întoarcă în toaleta de la etaj și să-și reia acrobațiile? Sunetele alarmei îi sparg urechile.

Prin geamurile prăfuite, vede niște girofaruri la capul străzii. Sosesc mașinile de poliție. Fără să mai piardă o secundă, urcă din nou la toaletă și se agață de cadrul ferestrei.

Nimeni. Cei aflați în patrulare se agită în fața intrării. Drumul e liber.

Liniștit, coboară de-a lungul fațadei cufundate în întuneric, pipăie zidul cu degetele în căutarea unor puncte de sprijin. Când ajunge pe pământ, o mână îi imobilizează capul de betonul rece în timp ce cealaltă îi pune cătușele.

— L-am prins! a strigat polițistul. La secție!

PARTEA A DOUA

SOARELE OLYMPIEI

1

Un balot.

Fusesem aruncat ca un balot în fundul unui cotlon întunecat. Niște chingi mă împiedicau să mă mișc și-o cârpă înfundată în gură mă oprea să strig după ajutor. Cu ceafa și coastele strâns legate, respiram cu greu, atât de tare strânseseră acei zbiri frânghiile și călușul. Mă simțeam nu doar copleșit, dar și jignit. Poate n-ar fi trebuit să mă las prins? Având în vedere numărul celor care mă atacaseră, n-aș fi avut nici o șansă să scap; or, prins în ambuscadă, reacționasem violent, și legăturile care îmi făcuseră vânătăi pe corp păstrau ceva din impetuoasa rebeliune. După secole de existență, nu învățasem deci nimic?

Era un chin să stau așa, imobilizat în beznă deplină. Cu siguranță, Xantipa, torționara mea, avea să-și facă apariția, altfel ar fi dispus deja să fiu înjunghiat, dar așteptarea se prelungea la infinit, odioasă, înjositoare, adăugând un supliciu moral suferinței fizice.

Din când în când, percepeam sunete, tropăituri ușoare și fluierături ascuțite. După ce am sperat să fie vorba despre prezențe umane, am observat că erau șobolani, lucitori, furișându-se, ieșind din varii găuri, strecurându-se de-a lungul zidurilor. „Hoarda asta de burtoși mă consideră un intrus mai degrabă decât ceva comestibil“, mi-am zis, liniștindu-mă la gândul că abundența gunoaielor aruncate pe străzi le va fi de ajuns și nu se vor atinge de mine, mai ales că șobolanii adoră ochii, această delicatesă, mustoasă și savuroasă, minune de aliment pe care-o înghit prima dintr-un cadavru, asemenea corbilor. Totuși, când unul dintre ei și-a întins mustățile spre degetele mele de la picioare, molfăind, am tresărit și, deși cu botniță, am reușit

să scot un fel de bâzâit sonor; animalul s-a dat înapoi, s-a retras și a fugit să-și avertizeze frații; și-au reluat rondul fără să mă mai atingă.

Oare Daphne avea habar de ce mi se întâmplase? Și-o fi dat seama că fusesem închis chiar aici, dedesubtul dușumelei pe care pășea? Aveam două obiective: să fug de Noura și s-o păstrez pe Daphne; primul îl excludea pe cel de-al doilea. Însă în minte îmi stabilisem o ierarhie a priorităților, alta decât în ajun, când mă covârșise frica: Noura trecuse pe planul doi; nu numai că nu mă remarcase, dar părea să se descurce de minune sub numele de Aspasia.

O licărire mi s-a răspândit pe umeri; caverna s-a luminat slab.

Ridicând chepengul, Xantipa, cu o torță în mână, a coborât scara, șobolanii au șters-o să se ascundă, și visam să pot face la fel.

Ajunsă pe ultima treaptă, a venit către mine, plecând capul, căci tavanul scund o obliga să se încline. Mi-a fost dat să văd încă o dată ce disproporție era între corp și cap, primul masiv, celălalt mărunt. Însă disproporția a dispărut când fața i-a ajuns la câteva degete de a mea; urâțenia trăsăturilor mi-a captat întreaga atenție. Nimic regulat, nimic simetric, nimic armonios pe chip; când mi s-a adresat, gura i s-a mișcat fără permisiunea nasului cu nări fremătând ori a ochilor cu pupile amenințătoare, în timp ce, mai sus, fruntea rămăsese impasibilă.

— Avem de vorbit.

S-a dus pe la spatele meu, a prins nodul călușului pe care l-a desfăcut, smulgându-mi și-un smoc de păr în trecere.

— Și dacă strigi, nu se va auzi. Te sfătuiesc totuși să te abții.

Eliberat, am scuipat, după care am tras o gură de aer zdravănă.

— Apă, te rog.

Chiar dacă privirea furibundă insinua că dramatizez, s-a executat. Cu ajutorul unui vas ascuns în spatele scării, mi-a turnat un firișor de lichid în gură.

— E bine acum? Domnul e dispus la o conversație?

Am aprobat din ochi.

— Deci mi-ai violat sora.

— Nu, Daphne nu putea să spună așa ceva.

A scos un schelălăit.

— În orice caz, o s-o spun tuturor.

— De ce-ai face-o?

Mi-a aruncat o privire pătrunzătoare, surprinsă că am reușit așa repede să dau în vileag meschinul și crudul său joc care o conducea la absurdități.

Aflându-mă în avantaj, am prins curaj:

— Pentru că o iubești pe Daphne, nu-i dorești decât fericirea. Află că și eu îi vreau binele.

Sinceritatea mea a derutat-o.

— O iubesc pe Daphne, am continuat eu, și Daphne mă iubește.

— Câtă aroganță!

Jucând cu cărțile pe față, am ars niște etape.

— Ai luat-o cam repede… Deci, spui tu, Daphne este îndrăgostită de tine?

Doar i se pare. Efect al primei dăți.

— Și poate cea din urmă?

Rapiditatea replicilor o irita. Printre bodogănelile ei, am continuat:

— Veghezi cu tandrețe asupra lui Daphne, ai scăpat-o de căsătoriile care i s-au propus și care îi repugnau. Acum vrea în sfârșit să se mărite cu un bărbat.

Întrerupe-mă, Xantipa, dacă greșesc.

Xantipa a zărit o ladă din lemn, a împins-o spre mine făcând-o să alunece cu piciorul și s-a așezat. Parfumul ei ușor dulceag și camforat m-a învăluit.

Așezată în fața mea, părea la fel de scundă ca și dacă ar fi stat ridicată, într-atât îi erau de scurte picioarele, și când se apleca în față, împiedicată de

abdomenul umflat, nu se îndoia, ci se rostogolea. Cenușiul pupilelor mă scruta, în timp ce sprâncenele stufoase și apropiate, desenându-i pe chip o expresie exasperată, îi întăreau izbucnirea de furie.

— Cine ești?

— Argos din Delphi.

— Și părinții?

Fără umbră de ezitare, am răspuns:

— Demandros și Deianira. Sunt morți.

Apoi, pe principiul că o minciună gogonată întrece uimirea cea mai mare, am riscat enormitatea care îmi reușise deja o dată:

— Demandros, tatăl meu, se trăgea din Podalirius, fiul lui Asclepios.

— Da, sigur. Cum sunt eu nepoata Afroditei!

Nu mergea! Arțăgoasa Xantipa nu împărtășea naivitatea suratelor ei ateniene.

— Nu contează, ești grec! a încheiat ea. Ca să minți în halul ăsta trebuie să ții de poporul lui Ulise.

Până la urmă, șiretenia mea funcționase în parte. După ce își făcuse cheful să mă chinuiască, Xantipa s-a lăsat ghidată de bunul-simț. Gânditoare, s-a ridicat, cu o lovitură de picior a aruncat cât colo lada și s-a întors spre mine:

— Unirea ta cu Daphne este de neconceput: un metec din Delphi, o femeie din Atena! Din cauza ta, va aduce pe lume copii care nu vor putea să fie cetățeni. Cetățenia ateniană cere un tată care să fie cetățean atenian.

Pericle a înscris asta în lege.

— Dar…

— E cu neputință! Nu voi tolera o asemenea nelegiuire.

În acel moment, chepengul s-a întredeschis în susul scării și o voce de puștoaică a spus bâlbâindu-se:

— Stăpână, s-a întors soțul tău.

Xantipa s-a enervat. Evident, neașteptata apariție îi strica planurile. S-a năpustit, a cutremurat scările urcându-le și și-a făcut monumental apariția pe podeaua care a trosnit sub greutatea ei. De-abia închisă trapa, că deasupra mea a și început o discuție între Xantipa și soțul ei.

— Ce-ai făcut, Xantipa? a întrebat acesta revoltat, cu ton tăios.

— Ăsta-i felul tău de a-mi spune bună ziua?

— Daphne plânge în camera ei. Am aflat ceea ce ai îndrăznit să faci ieri-seară.

— Așa, că a venit vorba de ieri-seară: tu pe unde-ai umblat? Dacă aș fi știut, tu ai fi fost ăla legat fedeleș.

— Dă-te la o parte și lasă-mă să-l văd.

— De ce?

— Lasă-mă să-l văd! Femeie, sunt sau nu la mine acasă?

— La tine-acasă, drăgălașule, chiar dacă mă întreb cum de reușești să-ți mai amintești, având în vedere că nu mai dai pe-aici. O s-o sfârșești ca un câine vagabond!

— Întreci măsura!

— Nu, nu eu.

— Xantipa!

— Ia-ți labele de pe mine. Nu mă-mbrobodești tu pe mine c-o mângâiere.

— Xantipa!

— Am zis: ia-ți labele, bețivanule! Păstrează-ți răsfățurile pentru șleahta ta de neghiobi și de prostănace.

— Ești nesuferită, Xantipa.

— Și-ncă te mai miră?

Chepengul s-a ridicat. O siluetă masculină a inspectat din ochi beciul, după care s-a hotărât să coboare scara.

Xantipa, care țopăia în spatele bărbatului, a reușit să treacă pe lângă el, s-a proțăpit în fața mea și, întorcându-și bustul, mi l-a arătat:

— Ți-l prezint pe Socrate, soțul meu. Mă rog, când își mai aduce aminte chestia asta!

*

Socrate a poruncit să fiu dezlegat și eliberat. În sala de recepție din cadrul vilei, ne relaxam lungiți fiecare pe câte un pat pentru banchet. Fresce viu colorate, ilustrând podgorii, chiparoși, păsări dădeau impresia că ne găseam în mijlocul unui peisaj campestru, senzație confirmată de un parfum ambiental care combina aromă de lavandă, lemn de cedru și lămâie.

— Ai grijă ce spui, Argos, m-a prevenit Socrate cu voce aspră, căci Xantipa trebuie că ascultă în spatele ușii ăsteia, iar Daphne după cealaltă.

Un mormăit ne-a confirmat că, fără să se sinchisească să se ascundă, Xantipa se găsea dincolo de perete.

— Te rog să ierți rătăcirile soției mele. Sângele gata să se-nfierbânte și temperamentul ei năvalnic agravează situațiile pe care pretinde că le rezolvă.

De dincolo de ușă, un al doilea mormăit a marcat dezaprobarea Xantipei.

— Totuși, este o femeie curajoasă, virtuoasă. Chiar dacă a tot încercat să-și ascundă calitățile, mai ales de mine, soțul ei, nu înseamnă că nu le are. Îi port stimă și afecțiune.

O tăcere a semnalat faptul că Xantipa lăsase pentru moment deoparte furia, ba chiar era încercată de un fior de mulțumire. Socrate mi-a oferit ceva de băut. Chiar dacă era prea devreme pentru a ne ameți, am simțit că acea căldură familiară pe care spera să o vadă născându-se între noi presupunea împărțirea acelui nectar, așa că am acceptat pocalul.

Pe când aplecasem urechea la flecărelile din agora, desigur că auzisem de Socrate, unul dintre sofiștii Atenei, acei învățați specializați, capabili să-și structureze un discurs, să se sprijine pe argumente, să provoace emoție printre auditori și

să obțină adeziunea generală. Aici, influența ținea aproape exclusiv de cuvânt. Procesele și politica cereau calități de orator: odată ce aparțineai primei clase cenzitare, fără o dibace folosire a cuvintelor, nu era chip nici să acuzi, nici să absolvi de vină. Nu numai că frazele perfect țesute schimbau cursul unei vieți, dar și iscau realitate, război sau pace, nenorocire sau bucurie.

Nimic nu era mai apreciat decât elocvența. A ignora retorica, această tehnică de persuadare, spulbera și cea mai mică speranță, cuvântul făcând parte din instrumentarul puterii. În consecință, lecțiile lui Protagoras, Euathlos, Prodicos, Socrate, acești învățați care-și vindeau iscusința, erau la mare căutare.[11]

Având parte de o reputație extraordinară, Socrate mi se părea totuși foarte obișnuit.

Era un omuleț vânjos, cu mișcări iuți. Ochii lui strălucitori parcă nu aveau astâmpăr sub ovalul pleoapelor, fugeau ba la dreapta, ba în sus, în jos, la stânga, ca și cum ceva îi gâdila, fără a putea spune dacă globii se agitau datorită a ceva care îl distrăgea sau solicitărilor celor din jur. În schimb, buzele se dovedeau foarte bine controlate. Socrate voia să spună ceva? Atunci își ordona ideile înainte de a deschide gura, și, în preambulul discursului, figura i se reorganiza, serioasă, concentrată.

Un lucru nu era în regulă în legătură cu fizicul său. Nemișcat sau în mers, își aranja neîncetat veşmântul scurt făcut dintr-o stofă aspră, trăgându-l când de un umăr, când peste burdihan, când la spate sau pentru a-și acoperi sexul; dacă la început am crezut că este prost croit, am înțeles că de fapt corpul cu picioare strâmbe se dovedea prost alcătuit, pe cât de viguros, pe atât de dizgrațios. Dacă în detaliu nimic nu te dezgusta cu adevărat, ansamblul te surprindea. Robuștii mușchi posteriori ai gambelor echivalau în lățime cu coapsele slăbănoage; talia rămânea marcată, dar coborâtă sub pântece; brațele scoteau la iveală o

fermitate nervoasă, în timp ce bicepșii îi atârnau flasci, mai albicioși decât miezul unei salate. În Socrate coabitau un bărbat copt și un moș: pe piept avea un soi de blană neagră, netedă, tunsă, fără legătură cu barba mare, argintie, și nici cu tonsura care îi dezvăluia țeasta lucioasă. La el găseai în părți egale elemente feminine și masculine: sub fruntea virilă, arsă de soare, brăzdată de riduri adânci, buzele moi, cărnoase, lascive, umede, se prelungeau cu smocuri de păr niciodată tăiate. Cât despre nas, ca și cel al soției sale Xantipa, era ca un bot de fiară, ceea ce, pe lângă umerii păroși, adăuga o ambivalență, o oscilație între uman și animalic. Mă simțeam în încurcătură în prezența lui, neputând spune dacă îmi plăcea sau îmi displăcea, neștiind cui sau la ce mă adresam.

— De ce nu ai venit să ne ceri permisiunea de a fi împreună cu Daphne?

— Am avut intenția de a o face, dar ea m-a împiedicat. Îi era frică.

Un tropăit în spatele ușii ne-a amintit în ce grad Daphne nu fusese lipsită de perspicacitate.

— Dă-mi niște motive pentru care să îți acord încrederea, Argos.

— O iubesc pe Daphne.

— Te îndepărtezi de subiect. Cu cine am de-a face? Cine sunt părinții tăi?

— Să fi avut cei mai buni sau cei mai răi părinți din lume, cu ce ar schimba asta situația? Nimeni nu se aseamănă cu tiparul alor săi. Tu însuți, Socrate, te definești prin părinți?

A făcut o pauză, mai obișnuit să pună întrebări decât să răspundă.

— Da, a afirmat el domol. Mama profesa meseria de moașă și practica mea se întâlnește cu a ei: ajut inteligențele să-și nască ideile.

— Și tatăl tău?

— Tăia în piatră. La rândul meu, ca pedagog, sculptez discernământul tinerilor, îi formez spre a deveni ei înșiși. Părinții mei lucrau materia, eu

lucrez spiritul. Atenție, Argos, tu răstorni situația, nu eu sunt cel care trebuie să se justifice. Îmi pari foarte isteț… Daphne mi-a lăudat calitățile tale de medic. Cine te-a crescut? Cine te-a învățat?

Nici de astă dată nu vedeam altă ieșire decât minciuna, măcar parțială:

— Tibor, un vindecător din Tracia. A părăsit această lume. Moartea lui m-a zguduit atât de tare, că m-am refugiat într-o grotă din muntele Parnas. Am întâlnit-o pe Daphne în fața templului când tocmai fusese înțepată de un scorpion. După ce i-am acordat îngrijiri, am însoțit-o până la Atena. Apoi, a fost imposibil să ne despărțim și…

— Care e relația ta cu Delphi? Te vei întoarce acolo?

— Îmi doresc să mă stabilesc în Atena, aici totul se mișcă, se transformă, se făurește. Iar cumnata ta înseamnă pentru mine mai mult decât pământul natal.

Chipul i s-a asprit din nou, protestele mele sentimentale îl plictiseau, ba chiar îi displăceau. Ridicându-se, s-a așezat în fața mea.

— Îmi îngădui?

Mi-a ridicat ușor stofa tunicii, mi-a descoperit umerii, o parte a torsului, apoi și-a îndreptat privirea printre faldurile țesăturii la șolduri și de-a lungul abdomenului, după care mi-a cercetat mușchii picioarelor.

— Frumos și înțelept.

Cum de îndrăznea să se apropie atât de mult de mine, să mă atingă, să mă evalueze, ca pe un sclav de vânzare? Cu privirea arzătoare, și-a tras mâna ca și cum s-ar fi ars și a dat din cap.

— Ai merita să fii atenian.

În fața tonului glumeț pe care și-l luase pentru a formula această dorință irealizabilă, m-am posomorât.

— M-aș mulțumi cu statutul de metec.

Socrate a tunat și-a fulgerat: dacă aș fi fost înregistrat ca metec la Atena, aș fi păstrat

irevocabil o situație inferioară, condamnat să îmi închiriez o locuință, să plătesc în fiecare an, pentru a-mi menține fragilul statut, o taxă de douăsprezece drahme, adăugată multiplelor impozite la care aș fi fost supus; un cetățean care omoară un metec nu este urmărit decât pentru omucidere involuntară; în timpul unui interogatoriu, cetățeanul scapă de tortură, nu și metecul; în cazul vreunei prezentări la un proces, ar trebui să-mi găsesc un garant; în caz de război, aș rămâne un simplu hoplit sau marinar, fără speranța de a putea promova sau de a primi alte responsabilități, doar țintă de carne pentru săgețile dușmane; și, în primul rând, nu aș avea dreptul să fac politică, activitatea cea mai importantă, cea mai pasionantă din Atena.

— Nu-mi pasă, i-am întors-o eu. Dacă acesta e prețul pentru a trăi alături de Daphne, fie!

În timp ce Socrate mă privea fix, perplex, Xantipa tropăia pe la ușă.

Mobilizându-se din nou, Socrate mi-a aruncat:

— Câți ani ai?

— Nu știu exact. Părinții mei au murit când încă eram copil de țâță.

— Perfect!

Radios, Socrate mi-a făcut semn să am răbdare, a străbătut camera în lung și-n lat cu pas sprinten, analizând miile de ipoteze care-i treceau prin minte, le-a cântărit, le-a examinat, pe unele le-a eliminat, s-a oprit asupra altora. În sfârșit, mulțumit de conciliabulul interior, a venit din nou spre mine.

— E simplu, Argos! Pentru a fi recunoscut drept cetățean atenian, băiatul născut din părinți cetățeni trebuie să fie prezentat de tatăl său unei fratrii, apoi înscris într-o demă la optsprezece ani. Din acel moment, acesta accede direct în *ecclesia*, adunarea care ia toate deciziile, și, în anumite condiții, în magistraturi, în tribunale. Ridică-te. Repetă după mine.

Proțăpit în fața patului meu, a enunțat mai multe fraze dezlânate, mi-a ordonat să reproduc întocmai sunetele pe care le rostea, având grijă să îmi corecteze accentul. Odată concentrat asupra exercițiului, am reușit cu ușurință – faptul de a fi vorbit mai multe limbi, în secolele anterioare, mă făcuse să capăt o adevărată agilitate fonatoare.

— Minunat! Cred că vom reuși fără să întâmpinăm vreun obstacol.

Ce mai era și asta? Mă măsura, îmi lăuda finețurile legilor attice, și acum îmi dădea lecții de dicție? Familia lui Daphne, obsedată de statutul de cetățean, respingea pentru totdeauna legătura noastră. Agasat, am început să consider reputația intelectuală a lui Socrate ca fiind obținută într-un mod teribil de fraudulos. M-am așezat din nou, lăsând să-mi scape un suspin.

— Ah, nu, nu te-ntinde, mi-a trâmbițat. De îndată plecăm.

— Unde?

— La părinții tăi.

*

Era vremea siestei. Soarele condamna totul la nemișcare. Orizontul palid, cerul fără nori, tufișurile arse, caprele prăvălite în iarba îngălbenită, șopârlele apatice confundându-se cu crăpăturile pietrelor, nimic nu mișca. Atunci când am intrat în curtea fermei pierdute de lume, aflată la două ore de Atena, nici un servitor nu s-a grăbit să vadă ce e cu noi până nu am lovit cu ciocănelul în soneria metalică. Nimeni nu reacționa. Doar un măgar a notat sosirea noastră mișcând dintr-o ureche. Sclavii, dacă nu lucrau la câmp, dormeau.

— Nicocles trebuie să fie înăuntru, mi-a șoptit Socrate, ca și cum vocea lui risca să tulbure liniștea din jur.

Am intrat în casă. Clădirea, a cărei umbră răcoroasă s-a dovedit imediat reconfortantă, era ea însăși adormită; o dulce toropeală o amorțise,

sporind calmul și liniștea; niște muște dormitau pe tavan. Nu era treaz decât un firicel de lumină oblic, coborând dinspre grinzile dezarticulate de unde plana alene colbul aninat pe-acolo.

— Iată-l, a pufnit Socrate.

Pe un pat de paie se odihnea un bătrânel ridat până-n vârful degetelor.

Firav, tuciuriu, mai cioturos decât o coardă de viță, ținea gura deschisă cu buzele țuguiate, într-o grimasă de uimire copilăroasă, deopotrivă drăgălașă și aberantă printre toate acele pliuri. În ciuda căldurii verii, moșneagul își trăsese peste el mai multe pături din lână.

În cameră plutea un miros stătut, un amestec de urină, găinaț și rufărie mucedă. Timpul parcă stătuse în loc. Pereții decolorați, cositorul rămas fără luciu al oalelor, efigiile acoperite de un strat gros de praf, vasele din aramă coclită, dușumelele din piatră tocită, un buchet de flori uscate în nuanțe pale marcau o suspendare a zilelor. Ce se petrecea acolo? Dacă mai mișca ceva între aceste ziduri, mai nimeni nu le împodobea, nu le îngrijea, nu dădea atenție locului.

Înaintând câțiva pași, tălpile încălțărilor lui Socrate au făcut zgomot.

Adormitul a ieșit din letargie.

— Paseas! a schelălăit el bucuros, deschizând cu greu pleoapele.

De cum și-a dat seama că Socrate era cel din fața lui, a dat să-și retragă cuvintele, forțând tonul:

— O, vere Socrate! Ce plăcere!

Volubil, zelos, dezorientat, a început să turuie la urări de bun venit pe nerăsuflate. Sârguința i se asemăna cu o țâșnitură de apă străpungând coca unei nave: cuvintele se revărsau fără sfârșit.

Deși se adresa lui Socrate, din când în când mai arunca câte-o privire neliniștită spre Daphne și spre mine, care-l însoțeam.

Socrate i-a mulțumit așa cum liniștești un animal speriat, după care a făcut prezentările.

Bătrânul mi-a cântărit înălțimea, starea de sănătate, umbletul cu un soi de uluire. „Cum e cu putință?“ părea să-i spună privirea în care am citit un amestec de reproș și admirație. Și-a îndreptat ochii spre Daphne, care nu a părut că-i provoacă o tulburare asemănătoare, apoi a bătut din palme. Din nefericire, gestul s-a dovedit a fi eboșa fantomatică a unei amintiri, palmele uscate, tocite nescoțând nici un sunet; imediat, Socrate i-a preluat gestul, un bătut din palme puternic a răsunat în încăpere și două servitoare au apărut în fugă. După ochii lor holbați, am dedus că oaspeții nu se prea înghesuiau pe-aici. A urmat o agitație dezorientată care i-a pus față în față pe bătrân și slugile sale, nici unul nemaiamintindu-și cum se primesc musafirii.

— Nu te deranja pentru noi, Nicocles. Vrem doar să discutăm câteva clipe.

Ce mai avea de spus Socrate? Stârnit, Nicocles, în exces de zel și hotărât să se arate la înălțimea evenimentului, s-a apucat să dea femeilor o groază de porunci contradictorii. În sfârșit, ne-a invitat să ne așezăm pe niște bănci pe care acestea tocmai terminaseră să le curețe.

— Cărui fapt datorez onoarea vizitei tale, dragă Socrate? a întrebat el cu pompă, ca să fie sigur că respectă legile ospitalității.

— Presupun, a început Socrate, că nu mai ai vești despre Paseas?

La menționarea numelui, bărbatul a tresărit, după care a înțepenit ca paralizat. Dacă era evident că acest nume îl obseda până și în vise – mai devreme îl strigase prin somn –, nu mai era obișnuit să îl audă din altă gură.

Nu i-a venit sufletul la loc decât pentru a reuși să întrebe cu voce duioasă, plină de speranță:

— Dar tu?

— Din păcate nu, Nicocles.

Lacrimile au inundat ochii bătrânului. Emoțiile îi traversau chipul răvășit cu repeziciune, mai ceva

decât pe al unui copilaș. Întorcându-se spre Daphne și spre mine, ne-a mărturisit cu voce tremurătoare de mândrie:

— Paseas, fiul meu, un băiat de toată isprava… Da, un băiat de toată isprava! Cel mai bun băiat.

Daphne și cu mine l-am aprobat mecanic din cap. Încurajat, a continuat:

— Băiat bun. Atât de bun. Într-adevăr.

Socrate a preluat discuția:

— Nici unul dintre ambasadorii noștri n-a dat de urma lui pe nicăieri. A venit timpul, Nicocles, să înțelegi că nu se va mai întoarce.

— Haide, Paseas nu a murit în luptă! Mi s-ar fi adus cadavrul lui.

— E imposibil să fi luat parte la război, nu avea nici șaisprezece ani.

— De ce nu s-ar răscoli prin toată Sparta? Primele confruntări au început contra spartanilor, din câte știu. Cu siguranță ei l-au capturat.

— Spartanii nu se-ncurcă cu prizonieri, îi omoară.

— Atunci înseamnă că l-au reținut! Cu siguranță l-au integrat în trupele spartane! Un băiat așa de bun!

De cum îl menționa pe Paseas, repeta în buclă aceeași frază. Lăcrima.

Socrate i-a încălzit mâinile într-ale sale.

— Degeaba i-am întrebat pe spionii noștri din Sparta. Băiatul tău a dispărut acum patru ani și, cum ți-am spus de o mie de ori, trebuie să te împaci cu gândul morții sale. Dacă trăia, ți-ar fi dat un semn, ar fi găsit un mijloc, oricare ar fi fost să fie. Vă iubea atât de mult pe Ismena și pe tine. Un băiat așa de bun…

Uluit de cum îi luase Socrate litania din gură, Nicocles și-a plecat din nou fruntea, înfrânt.

— Ce mai face Ismena, soția ta?

Într-o clipă, Nicocles și-a regăsit aplombul și-a strigat în gura mare:

— Foarte bine. Foarte bine.

Socrate l-a privit cercetător, sceptic, abținându-se să insiste și a ajuns la scopul vizitei.

— Nimic nu-l va putea înlocui pe fiul tău, cu puterea, cu tinerețea, cu veselia lui, care vă împodobea casa. Îți propun să te lași totuși înconjurat de putere, tinerețe, veselie. Privește-i pe Argos și pe Daphne. Sunt frumoși, se iubesc: ar putea să vină să trăiască alături de tine.

Nicocles ne-a privit cu blândețe, neînțelegând unde voia să ajungă.

— Daphne, sora soției mele, a urmat Socrate, dorește să-și unească destinul cu acest efeb din Delphi. Ar putea să locuiască aici, să mențină prosperitatea fermei, să aibă grijă de voi când vă va ajunge vârsta.

— Vârsta deja ne-a ajuns, a suspinat bătrânul.

— Pe tine, cu siguranță, dar Ismena? Chiar dacă l-a născut târziu pe Paseas, este mai tânără decât tine. Ce se va întâmpla cu ea dacă mori? Te-ai gândit la asta?

Bătrânelul a avut o tresărire de panică.

— Sunt bine, și Ismena la fel. Ce-mi tot susuri la urechi, Socrate?

— Îți susur acordurile fericirii. Visez ca veselia să umple din nou această casă cu ajutorul acestui tânăr cuplu.

Bătrânul ne-a privit de jos în sus, ne-a gratulat cu o mișcare din pleoape care voia să însemne că ne găsea pe placul lui, dar că nu înțelegea nimic din păsăreasca vărului său.

— De ce-ar face asta?

— Pentru că, datorită ție, copiii lor vor putea fi cetățeni. Nu te și vezi aici, înconjurat de niște mici poznași care să te ia drept bunicul lor?

Deși perspectiva îi făcea plăcere lui Nicocles, după cum se vedea dintr-o străfulgerare care-i trecuse prin ochi, își pierduse de multă vreme obișnuința de a fi fericit și-a clătinat din cap.

— Da' de ce? a protestat el.

— Daphne este ateniană, însă Argos e din Delphi. Fiii lor, chiar născuți pe acest teritoriu, nu vor fi niciodată cetățeni. Dar, dacă accepți, vor fi.

— Dacă accept ce?

— Să-i dai posibilitatea lui Argos să obțină cetățenia ateniană.

— Nu dețin această putere.

— Ba da! Anunțând pe toată lumea că fiul tău s-a întors. Prezentându-l pe Argos drept fiul tău la fratrie. Înscriindu-l în registrul demei.

Stupoarea a acoperit cu pete roșietice pielea pământie a lui Nicocles, după care trăsăturile i s-au contractat de furie. S-a ridicat, s-a repezit clătinându-se spre mine, m-a măsurat din cap până-n picioare, și-a pregătit în gură un scuipat pe care să mi-l arunce în plină figură, dar, în ultimul moment, s-a aruncat la pieptul meu, în lacrimi.

— Tu nu ești fiul meu.

În timp ce-l țineam în brațe pe acest bătrân descărnat, Socrate a intervenit:

— Evident că nu e fiul tău. Nimeni nu-ți va înlocui fiul. Dă doar o șansă acestei tinere perechi, care, la rândul ei, îți va oferi darul de a-ți reînsufleți căminul. Nimeni nu va pune la îndoială cuvântul tău. Ultima oară, vecinii au văzut un băietan de cincisprezece ani. După patru ani, cel prezent aici poate semăna rezonabil cu el.

Nicocles m-a împins cu o mână. Ochii m-au parcurs asemenea unui penel care ar șterge totul.

În acea clipă, venind dintr-una dintre zonele ascunse ale casei, a intrat o femeie, susținută de două sclave. S-a împleticit până la unica fereastră, s-a scurs pe scaunul aranjat în apropiere și și-a aruncat privirea afară.

Socrate s-a îndreptat spre ea, umplând-o de complimente. Ismena nici n-a clipit. Încurcat, Nicocles a mers grăbit, cu pași mărunți, până lângă ei.

— Vorbește-i mai tare, Socrate, a gângăvit el. Ismena a ajuns cam tare de urechi.

Socrate s-a executat: a salutat-o pentru a doua oară cu o voce puternică, dar ea nu i-a răspuns nici de data asta. Nicocles a scos niște chicoteli.

— Eei, ne tachinează! O face dinadins ca să ne înveselească.

Și-a înmulțit cu subînțeles mutrele vesele, strecurându-se ușor spre ea.

— Cum o mai duci, draga mea?

Aproape fantomatică, Ismena era și nu era acolo. Mai degrabă grizonantă decât căruntă, nepieptănată, lipsită de grație, dar și de curățenie, rămânea împietrită într-o singură stare: de așteptare. Nici un cuvânt n-o atingea pe această prizonieră în propriul trup. De la înălțimea lucarnei, ochii stinși fixau razele de lumină nevăzând de fapt nimic; marginile livide, căzute, străbătute de vase de sânge ale pleoapelor arătau că vărsase șuvoaie de lacrimi, iar cearcănele vineții dovedeau că nopțile de nesomn îi accentuaseră imensa oboseală care o copleșea. O lipsă îi marca existența. O absență o aneantiza. În energia pierdută în așteptare am reperat dorința de a muri. La ce bun să-i supraviețuiești fiului?

Cele dintâi servitoare ne-au adus fructe și vin.

— A, iată! s-a înveselit bătrânul. Vor sosi și prăjiturelele!

Fără îndoială că imediat un servitor o ștersese în goană la vecini ca să ceară niște dulciuri cu miere. Din acel moment, Nicocles a ținut neapărat să gustăm smochinele uscate, ținând în echilibru bolul sub nasul Ismenei:

— Uite, draga mea, dulciurile după care te dai în vânt.

Aceasta nu s-a clintit. Chicotind și făcând cu ochiul, el a comentat cu aer complice:

— Ismena ține la siluetă. Indiferent de oră, pretinde că deja a mâncat. Ah, ce cochetă!

Socrate și-a pus mâna solemn pe mâna lui:

— Ce crezi despre propunerea mea?

Privirea lui Nicocles s-a întunecat.

— Acești tineri îmi plac mult, dar Paseas se va întoarce. Un băiat atât de bun! Nu e nici o-ndoială că într-o dimineață Paseas își va băga nasul pe ușă…

De altfel, las mereu ușa deschisă, pentru orice eventualitate. Nu-i așa, draga mea?

Deşi Ismena nici n-a clipit, Nicocles era convins că l-a aprobat. Hotărât lucru, practica, exhaustiv, refuzul de a recunoaşte realitatea. M-am aplecat la urechea lui Socrate și i-am șoptit:

— Să plecăm, te rog.

Socrate a încuviințat, zdrobit. S-a dus până în fața Ismenei, i-a urat toate cele bune, chiar dacă ea nu-l auzea, apoi s-a îndreptat spre ieșire. Din bună-cuviinţă, am mers și eu să o salut pe Ismena, căreia i-am debitat o formulă de politețe.

Ca și cum o picătură de ploaie i-ar fi căzut pe frunte, Ismena a bătut din pleoape și s-a întors încetișor.

Cu o intensă acuitate, m-a privit cu atenție. Căuta ceva anume în mine.

Căuta cu ardoare. A prins culoare în obraji, ochii i s-au aprins. Pentru o clipă, a crezut că găsise, s-a luminat, a schițat un zâmbet minunat de tandru, și-a întins mâna gata să-mi mângâie obrazul. Și deodată mâna a căzut la loc, privirea i s-a întunecat, trupul i s-a descompus, revenind la tensiunea de dinainte.

Nicocles asistase la trezirea fugitivă a soției lui. Bulversat, nu a reținut decât uimirea pe care i-o provocase vederea mea, neglijând decepția care a urmat.

L-a prins pe Socrate de cot și din cauza grabei, articulațiile i-au trosnit.

— Bine, accept propunerea ta, Socrate!

M-am întors către Daphne. Era la fel de confuză ca mine; ușurarea se asocia cu înduioșarea provocată de părinții îndoliați și cu impresia, contemplând acest cuplu de bătrâni, că ne întrezăream viitorul.

În cel mai profund ungher al sinelui meu o altă tulburare se adăuga: pentru o secundă, poate mai puțin de-atât, pe când Ismena mă devora cu privirea, recunoscusem în adâncul ochilor ei dragostea unei mame, dragostea mamei mele pentru mine, mama îmi fusese dintr-odată redată și-am crezut atunci, la rândul meu, că ceva pentru totdeauna pierdut s-a reîntors la viață.

Muștele au decolat de pe tavan și-au țâșnit în aerul jilav. Liniștea vibra. Pe când cu toții ar fi trebuit să ne bucurăm, cu toții aveam inima însângerată.

*

Daphne și cu mine eram grăbiți. De comun acord cu Socrate, decisesem să nu fiu prezentat apropiaților – familie, vecini, prieteni, discipoli – decât după ce Nicocles avea să facă declarația solemnă; admiterea mea în societatea ateniană trebuia să se producă sub numele de cetățeanul Paseas, așadar nu trebuia stricată surpriza. Coerența planului nostru cerea deci să am răbdare.

De când ne întorseserăm de la fermă, Socrate mă ținea închis la ei în casă și-mi interzisese să ies, iar Xantipa veghea ca eu să respect consemnul.

Trăiam în liberate în interiorul unei închisori. Și-asta nu era tot… Ocupam o cameră din spate, fără ferestre, și nu puteam să o vizitez pe Daphne decât însoțit de Xantipa. Deoarece vecinii îi raportaseră că la întoarcerea de la Delphi Daphne o întindea în fiecare seară la amant, această viperă de soră nu se îndoia că parcurseserăm toate etapele intimității, dar se prefăcea că habar nu are sau mai degrabă încerca să șteargă realitatea excluzând ipoteza.

Xantipa îi teroriza pe toți cei cu care avea de-a face, cu excepția lui Socrate.

Nimeni nu reușea să o îmbuneze. Să i te opui? Păi se pornea războiul. Să crezi că poți evita conflictul supunându-te? Te lua de cârpă lipsită de

caracter. Să speri că ai putea să-i intri pe sub piele aducându-i brânză de-aia de-i plăcea ei? Iat-o urlând că n-o să slăbească niciodată dacă îi faci poftă neîncetat. Să fi uitat să-i oferi aceeași brânză? Făcea spume, tuna și fulgera împotriva ta, înjura, ofensată că era înconjurată de infami egoiști. Socrate nu venise la cină?

Îl insulta de îndată ce își făcea apariția. Socrate venise la cină? „Ah, n-ai găsit alții mai buni în seara asta?“ Oricine i-ar fi făcut un compliment ar fi fost taxat de ipocrit. Oricine se abținea de la a o măguli o jignea. Aflată în permanență la pândă, reacționa la cea mai mică vorbă, sensibilă la cea mai mică solicitare, se arăta a fi extrem de emotivă. La fel ca Daphne. Or, pe când cea mică lua fiecare întâmplare cu o recunoștință veselă, cea mare se înfuria pe oricine. Dintre cele două surori vioaie și puternice, Daphne părea împlinită, Xantipa frustrată. Fără îndoială că cea mare se considera nedreptățită de multă vreme de lumea exterioară. Ce să fi provocat această nevoie de a agresa permanent? Momentul în care și-a dat seama că e urâtă? O singură ființă mi se părea că ar fi putut reuși s-o domolească, bărbatul ei; totuși, fie că Socrate nu știuse cum s-o ia, fie că ea devenise victima propriului rol de victimă, cert e că ocara le chinuia relația.

— În orice caz, datorită ție, Socrate petrece mai mult timp pe-aici, mi-a trântit-o într-o zi. Nu i-a rezistat niciodată vreunui amorez… Ce și-o fi închipuind când se înconjoară de băieți tineri și frumoși? C-o să mai fie ca ei?

Săracul…

Nu mă simțeam în largul meu în preajma lui Socrate. De cum ne întâlneam, avea o mare plăcere să mă studieze, plăcere pe care nu și-o ascundea, chit că eram singuri sau în compania altora.

— Frumos și înțelept, încheia adesea după ce mă contemplase.

Aparent, Daphne considera normal acest comportament; nu numai că nu se ofensa, ba chiar era de acord cu vorbele lui, dând din cap.

— De-abia aștept să devii cetățean, mi-a aruncat într-o seară, și să mergem la gimnaziu împreună! Așa voi putea să te admir în voie.

Am tresărit. Cum bărbații se antrenau la gimnaziu complet dezbrăcați, Socrate întrecuse limita afirmându-și nerăbdarea de a mă vedea gol. În loc să-l întreb direct despre aceste fantasme ale sale, am bălmăjit:

— Ce sport faci la gimnaziu?

A izbucnit în râs:

— Nici unul! Doar dacă a te consacra observației sau flecărelilor se poate numi sport. În ceea ce privește activitatea fizică, circul destul de mult, mergând pe străzile din Atena. Știai că îmi țin lecțiile plimbându-mă?

Picioarele se dovedesc a fi cei mai buni prieteni ai gândirii. Cu cât acestea se încălzesc mai mult, cu atât îmi vin mai bine ideile. Nu există problemă la care să nu găsești soluție printr-o plimbare cum se cade. Strada e locul meu de gândit.[12]

Deja dialogul nostru o lua pe căi diferite și aproape că mi-a fost rușine că îl suspectasem pe Socrate de mașinațiuni necurate. Acest om cultiva arta conversației ca nimeni altul; având în vedere culmile pe care îl propulsa gândirea, se întreținea deopotrivă cu interlocutorul și cu sine însuși, nerămânând niciodată prea mult asupra unei idei, agățându-se de o alta, analizând-o un moment și părăsind-o apoi pentru una nouă, pe cât de rezonabil în detaliu, pe atât de nebunesc în ansamblu.

Daphne făcea regulat drumul dus-întors între Atena și ferma lui Nicocles, pentru a culege din gura lui cât mai multe informații posibile despre Paseas.

Să smulgă de la bătrân ceva mai mult decât „Băiat bun! Un băiat bun, într-adevăr…“ se dovedea o adevărată încercare și necesita delicata ei răbdare. Cât despre soția lui, Ismena, aproape că nu mai ieșise din starea de prostrație după ce îl zărise fugitiv pe fiul ei în mine. Seara, mă deprindeam să îmbrac identitatea lui Paseas, memoram ce-i plăcea, glumele pe seama lui, numele vecinilor, în timp ce Daphne și Xantipa îmi corectau accentul, grijulii să vorbesc ateniana la perfecție.

Aceste pregătiri pe mine mă făceau morocănos, dar pe Daphne o amuzau, căci ne pigmentau legătura cu ceva romanesc. În ciuda limpezimii, sincerității și sufletului ei cinstit, se dădea în vânt după mister, clandestinitate, artificiu și considera că un parfum de taină făcea dragostea mai seducătoare.

Am aflat că Hipocrate părăsise orașul. Vestea îmi convenea pentru că mă cunoscuse sub numele de Argos din Delphi, care se trăgea din Podalirius, fiul lui Asclepios.

Mai rămânea problema fraților Duris și Kalabis.

— Nimic mai simplu, a mormăit Xantipa. Daphne nu are decât să le destăinuie sub pecetea secretului că Argos este fiul Ismenei și al lui Nicocles, întors în sfârșit, și să le ceară să nu divulge cu nici un chip această veste. Acest gen de preambul asigură nu numai împrăștierea informației, dar spulberă și neîncrederea celor care s-ar fi putut îndoi.

— De ce-ar fi vrut logodnicul meu să se ascundă?

— Pentru că îi era frică de reacția mea, a tunat Xantipa. Se temea că voi face scandal și că îi voi insulta părinții. Mi-ar sta în fire, nu?

După lucirea din ochii Xantipei, am înțeles că se amuza teribil de reputația ei de scorpie.

— Foarte bine, a aprobat Daphne cu veselie. Voi face cum zici!

— Termină cu râsul ăsta, o să ajungi să pari o toantă.

După cinci săptămâni de izolare, Socrate a considerat că ajunsesem să cunosc suficient de bine viața lui Paseas și că vorbirea îmi dobândise un accent local corect; nu ne mai rămânea decât să elaborăm o poveste plauzibilă care să justifice cei patru ani de absență. În fața Xantipei, a lui Daphne și a lui, am improvizat pe dată o minciună gogonată: niște pirați m-au răpit în timp ce navigam aproape de coastă, m-au prins și m-au vândut ca sclav în Tracia; timp de trei ani, fusesem umilit, bătut, obligat să trudesc într-o mină de aur, apoi într-una de argint; în sfârșit, în timpul unui transfer reușisem să fug; călătoria spre Atena, încetinită de multiple obstacole, durase un an.

Pentru că m-a distrat dintotdeauna să fabulez, le-am oferit mii de detalii despre aventurile prin care trecusem, peripeții, întâlniri, încât atunci când mi-am terminat povestea, Socrate, Xantipa și Daphne s-au uitat lung la mine, tăcuți, dezorientați.

— Câtă predispoziție spre minciună! a murmurat Socrate.

— Înspăimântător! a adăugat Xantipa.

— De unde-ți vin atâtea idei? s-a minunat Daphne.

Cum în memoria mea se întrețeseau mii de anecdote din atâtea secole, extrăsesem de acolo o groază de detalii fără să mai țin cont că o asemenea avalanșă de născoceli la un efeb de douăzeci de ani putea să lase cu gura căscată. Părându-mi rău că mă lăsasem luat de val, am încercat o eschivă:

— Ah, și voi? Maestrul meu Tibor mă lua mereu peste picior când venea vorba despre imaginația mea. Mărturisesc că, grație colecției sale de manuscrise, am citit foarte mult.

De dimineață, ca acțiune premergătoare eliberării mele, Daphne a plecat de cu zori. S-a

întâlnit cu Nicocles pentru a-l preveni că a doua zi noi, adică el și cu mine, urmează să jucăm scena reîntoarcerii. Îi va explica cum va trebui să o interpreteze, ținând la distanță servitorii, pentru că ne temeam cu toții că emoția îl va face pe bătrân, cam slab de înger, să gafeze. Eram extrem de agitat de o asemenea emoție! Pe mine, care rezistasem mai bine de o lună, aceste ultime ore mă exasperau. La capătul răbdării, îmi doream să o îmbrățișez pe Daphne, să o strâng la piept, să scap de răutatea Xantipei, să mă plimb alături de Socrate, discutând, așa cum le plăcea discipolilor lui să facă, să străbat străzile, spațiul lui de cugetare, să continui să descopăr Atena pentru a profita de acest oraș fabulos!

La prânz, deși nu o așteptam atât de devreme, Daphne se întorsese deja.

Roșie la față pentru că alergase în plin soare, se chinuia să-și domolească bătăile inimii; s-a sprijinit de piatra răcoroasă a zidului, în timp ce Xantipa i-a adus niște apă.

— S-a întors Paseas.

Ne uitam fix la ea, uluiți.

— Paseas s-a întors aseară, a repetat. Adevăratul Paseas! Ieri-seară!

Pe nerăsuflate, ne-a povestit despre ferma aflată în plină efervescență, servitorii în sărbătoare, Nicocles în pragul colapsului radiind de fericire, îmbrățișându-și băiatul, strigându-și bucuria, gesticulând în trecere de la Ismena, care ieșise din mutism, la Paseas. Uitând de planul nostru, aproape c-a sufocat-o pe Daphne strângând-o în brațe de cum a intrat pe ușă, i-a anunțat evenimentul ca pe o veste extraordinară, fără a-și da seama de durerea pe care ne-o provoca. Constrânsă de situație, Daphne a mimat bucuria, aflând chiar din gura lui Paseas ceea ce i se întâmplase. Ca o ultimă ironie, totul corespundea poveștii pe care o născocisem la repezeală: pirații, sclavia, deportarea, mina, cu diferența că fusese

vorba despre o exploatare de sulf în Sicilia. În rest, Paseas, fără îndoială atins de emanațiile minereului galben, tușea mult, afectat de o respirație șuierătoare.

La final, Daphne a izbucnit într-un plâns cu sughițuri.

— Fericirea lor m-a impresionat sincer, dar noi suntem într-o situație fără ieșire!

Vrând să mă aplec spre ea pentru a o consola, am primit o lovitură neașteptată din partea Xantipei:

— N-o atinge! C-o să rămâi ciung!

Înghețat, am privit-o pe Daphne plângând. Aceasta și-a ridicat fruntea.

— Pentru că aici nu putem trăi, îl voi urma pe Argos la Delphi.

Xantipa s-a interpus.

— Nici vorbă. Și nu te-ncăpățâna, că vă leg pe-amândoi și vă-nchid în pivniță.

Exasperată, s-a întors către soț.

— Socrate, fă ceva! La ce-ți folosește să fii cel mai deștept de pe pământ dacă nu poți să găsești o soluție pentru ăștia doi?

Xantipa, deși neprietenoasă, considera că devenisem partenerul surorii ei.

Socrate, cu ochii lui bulbucați, refuzând parcă pleoapele, gata să-i sară din orbite, s-a scărpinat în cap și-a oftat:

— Despărțiți-vă. Nu te vei căsători niciodată cu Daphne.

*

— Nu mă mai iubești?

Ce să-i fi răspuns lui Daphne? Deși atâta îi explicasem de ce mă resemnasem – ca să n-o smulg din orașul ei drag, ca să nu se certe cu familia – o intuiție tenace îi spunea că ascund ceva.

— Te iubesc, Daphne.

— Atunci de ce pleci?

De fapt, de ce plecam? O ținuse una și bună să mă stabilesc în Atena și puțin îi păsa de consecințe. Decât să mă piardă, prefera să sacrifice cetățenia viitoarei sale progenituri și puțin îi păsa de faptul că Xantipa sau Socrate se vor supăra. În orice caz, cotoroanța de soră-sa urla la ea de când se născuse.

— Mai târziu ai să mi-o reproșezi, Daphne.

— Ești sigur?

— O să mă învinovățești într-o zi.

— Când? Peste zece ani, peste douăzeci, peste treizeci de ani? Până atunci o să fim fericiți, Argos.

Numai pasiunea noastră conta pentru ea. Hotărâtă să-și abandoneze familia, voia să întemeieze una cu mine. Însă eu mă opuneam.

— Nu mă mai iubești, Argos.

— Te înșeli!

— Te-ai plictisit de mine. Normal: nu sunt nici foarte frumoasă, nici prea interesantă.

Obișnuită, din exces de ingenuitate, să-și atribuie toate greșelile, căuta la ea cauza a ceea ce presupunea a fi lipsa mea de iubire, acuzându-se că a eșuat în a-mi inspira o legătură solidă. Această autodepreciere la care recurgea mă mâhnea și-mi reproșam repercusiunile perfide ale tăcerii mele. Tocmai eram gata s-o iau în căsătorie și iată că acum nu aveam decât o grabă, de a o abandona, de a părăsi Atena. Totuși, cum puteam să-i destăinui motivul pentru care mă eschivam? Cum să-i mărturisesc pe nepusă masă că eșecul stratagemei noastre, de a-i uzurpa identitatea lui Paseas, mi-a adus aminte că era pură nebunie să mai rămân în orașul în care se găsea persoana de care mă temeam cel mai mult pe lume? Mai rău: dacă-i pomeneam de existența Nourei, dacă admiteam că vreau să plec din Atena ca să scap de o amantă cu care mă zbuciumam de secole, aș fi elucidat o enigmă adâncind un mister și mai mare… A-mi dezvălui condiția de nemuritor, situație pe cât de extravagantă, pe atât de puțin credibilă, ar fi stupefiat-o pe Daphne, și, mai ales, a-i destăinui

influența exercitată de Noura asupra vieții mele ar fi înspăimântat-o. Ar fi suportat oare gândul ca o femeie să fie stăpâna inimii mele într-atât încât să-mi petrec timpul fie căutând-o, fie fugind de ea? Nu mergeam nicăieri fără să mă gândesc la Noura, oriunde aş fi ajuns, orice aş fi făcut, inclusiv atunci când mă grăbeam să mă arunc în brațele unei alte femei.

Această rivalitate ar fi apăsat-o pe blânda Daphne cea mirosind a măghiran, subminându-i iremediabil încrederea în mine, dar și în ea însăși.

Socrate devenise ursuz. El, căruia până atunci îi plăcea atât de mult să mă vadă, se schimbase și nu-mi mai adresa decât rar câte un cuvânt, și acela lipsit de importanță. După cum se temuse Xantipa, își reluase plimbările fără țintă, diurne și nocturne, nemaiapărând decât arareori pe-acasă. Să-i fi fost ciudă pe mine? Mi-am dat seama că făcea tot ce putea pentru a mă înlătura, deoarece își căina neputința și că, sustrăgându-se, rărea ocaziile de a fi pus față în față cu aceasta.

Într-o dimineață, m-am trezit la cântatul cocoșilor și l-am descoperit pe Socrate în odaia mea, așezat în poziția lotus, la marginea saltelei. În penumbră, abia luminat de o slabă licărire cenușie venind dinspre o lucarnă de pe culoar, aducea cu un broscoi râios cu ochii bulbucați, cu pleoapele grele pline de umoare apoasă, cu lucirea străvezie a pielii. Surprins, m-am ridicat puțin. Mi-a aruncat cu voce dogită, sepulcrală:

— Sunt zorii zilei. Tocmai m-am întors acasă.

Pe corp i se prelingea o sudoare cu miros înțepător; din gura-i vlăguită, emanații de vinuri scabroase. Socrate mirosea a petrecere și a banchet.

— Frumos și înțelept, a mormăit fără șir de câteva ori la rând. Ce păcat!

Ochii lui, de obicei atât de sprinteni, se mișcau și acum, dar domol, într-un fel ce părea să se

sustragă controlului său; rămânea neîncetat cu privirea spre coapsele mele.

— M-am ocupat de tine astă-noapte, m-a anunțat. Nu mi-ai spus tu zilele trecute că nu ții neapărat să-ți practici meseria de medic?

M-am închis din nou în mine. De ce se-amesteca? Am pus lucrurile la punct pe un ton tranșant:

— Socrate, poimâine plec. Ceea ce voi face după aceea nu mă privește decât pe mine. Nu numai că nu am nevoie de tine, dar nu voi uita niciodată că, din cauza ta și a soției tale, renunț la Daphne. Ne-ai distrus fericirea. E inutil să mai adaugi ceva, prefăcându-te că ne faci un serviciu.

În ciuda stării de ebrietate, mi-a înțeles cuvintele și le-a luat ca atare, mușcându-și buzele. Ochii-i erau îndreptați cu hotărâre spre coapsele mele.

Timpul a stat. Bărbatul părea stupefiat. Furios, mi-am acoperit cu un gest precis coapsele cu cearșaful, ceea ce l-a adus la realitate și mi-a făcut semn din pleoape.

— Am găsit ceva de lucru pentru tine, Argos. Un loc la Pyrrhias, un negustor foarte bogat, ale cărui corăbii străbat mările în lung și-n lat.

— Cu ce scop?

— Exportă mărfurile ateniene și importă din străinătate.

— Și care ar fi interesul meu?

— Să te poți întoarce. La fiecare trei sau șase luni, debarci la Pireu.

— Și?

— O revezi pe Daphne.

Bineînțeles că îmi doream s-o revăd, dar, dacă dragostea noastră era imposibilă, nu era mai bine s-o rupem definitiv? Deloc în largul meu, deopotrivă tentat și bulversat, rumegam.

— De ce-mi propui asta, Socrate?

— Pentru că dacă în doi ani Daphne nu va fi ca înainte, în pofida plecării tale, aș putea să-mi reconsider părerea. Să fim înțeleși: nu-i doresc

asta, voi face totul pentru a evita să se întâmple. Însă, răspunzător de ea fiind, nu vreau să-i aduc nefericire. Îmi păstrez deci o soluție pentru viitor, un compromis pe care astăzi îl resping, dar pe care mâine… Mă consider tutorele lui Daphne, nu călăul ei.

— Acest scrupul te onorează, Socrate.

— Așadar, ce hotărăști?

Am inspirat adânc. Obsesia de a fugi de Noura era în contradicție cu dorința de a fi cu Daphne; or, propunerea lui Socrate rezolva dilema: pe mare, nu riscam să fiu reperat de Noura-Aspasia; pe țărm, puteam profita de momente tainice alături de Daphne. Cât despre viitor, nu știam dacă Daphne avea să se obișnuiască multă vreme cu absența mea, dacă această pasăre năvalnică va avea răbdarea unei Penelope, soția lui Ulise, care țesea, destrăma, țesea din nou, timp de douăzeci de ani. Ieșirea din această situație? Fie o despărțire consimțită, fie o reunire, în cazul în care, sătui de-acest război, Socrate și Xantipa ar fi lăsat garda jos.

— Deci? a susurat Socrate.

— Primesc!

Mi-am înfrânat frica de mare și ne-am pecetluit înțelegerea dându-ne mâna. În acel moment, cearșaful mi-a dezgolit din nou coapsele. Ochii lui Socrate au zburat din nou în acea direcție, unde și-a ațintit privirea, în timp ce buzele i-au articulat:

— Ce poate fi mai frumos decât coapsele unui bărbat?

Am fremătat. Hotărât să nu mă formalizez, i-am răspuns sec:

— Coapsele unei femei, nu?

Socrate a dat din cap, reflectând.

— Gleznele unei femei, mai degrabă.

S-a ridicat cu dificultate, clătinându-se, și s-a ținut de zid pentru a-și regăsi echilibrul.

— Celălalt avantaj ar fi că Daphne va lăsa baltă ideea de a fugi cu tine. Are rău de mare. Numai

când vede un vas, vomită.

Am zâmbit în fața ingeniozității lui. Șmecherul de Socrate încercase să găsească mijlocul prin care să o facă pe Daphne să rămână în Atena. S-a frecat pe frunte, la ochi, pe obraji, scoțând un sunet de rățoi fornăit.

— Hai, gata, trebuie să mă culc. A trecut atât de multă vreme, încât nici nu-mi mai aduc aminte cum se face… Să ai o zi bună, Argos.

S-a îndepărtat lovindu-se dintr-un perete în altul. Stranietatea siluetei lui, deopotrivă șovăitoare și bondoacă, pe cale să dispară în adâncul casei, îl definea pe Socrate: ambiguu, oscila între zi și noapte, între măsură și exces, între severitate și petrecere, între gustul pentru femei și dorința de bărbați, între fermitatea principiilor și acceptarea cu ușurință a realității. Acest om conținea în sine toate tensiunile, toate antagonismele și, spre deosebire de alții care se străduiau să le suprime, el și le asuma. Prea compozit, prea instabil și prea franc, Socrate mă epuiza. Așa cum își epuiza și soția, pe Xantipa. Așa cum se epuiza pe sine însuși…

Două zile mai târziu, însoțit de Socrate și de Daphne, m-am alăturat convoiului negustorului Pyrrhias. În curtea depozitului său din nordul Atenei – mai multe clădiri adăpostind o fermă –, șase căruțe la care erau înhămați boi puternici așteptau mărfurile ce urmau să fie îmbarcate pe corăbii în portul din Pireu. Sclavii încărcau care amfore cu ulei, care amfore cu măsline, care amfore cu o poșircă de vin atenian; trei zdrahoni pregăteau statuile de bronz; femeile terminaseră de împachetat obiectele fine de olărie, acele vase și boluri de ceramică pictată al căror secret numai Atena îl deținea și care încântau privirile familiilor bogate din jurul Mediteranei.

Daphne și cu mine merseserăm toată Atena fără să ne aruncăm nici măcar o privire. Ajunși la

Pyrrhias, eram tot încordați, de-o răceală glacială, mai mult unul lângă celălalt decât împreună. Nu reușeam să concepem că urma să ne despărțim pentru mai multe luni, dacă nu chiar pentru totdeauna. Încă din zori, gesturile noastre fuseseră asemenea unei roți care se-nvârte, făcute din automatism, nu din proprie voință, obiecte în voia unor forțe care apăsau asupra noastră. Fiecare părea să-și spună în sinea sa: „Se cade să fiu trist“, însă eu nu simțeam nimic și, în mod vizibil, Daphne nici atât. De ce? Nu era vorba nici despre decență, nici despre reținere; pentru a ne pune la adăpost de suferință, barasem calea emoțiilor, închisesem accesul către sentimente.

— Nu că vreau să mă laud, dar avem o vreme extraordinară!

Pyrrhias, prietenos și unsuros, având cam cincizeci de ani, cu părul de un negru care-și trăgea întreaga intensitate din vopseluri, ne-a invitat să urcăm alături de el în prima căruță, aflată în fruntea cortegiului, mai puțin grea și mai puțin încărcată, deoarece nu transporta decât cosmetice și unguente.

Cu voce ascuțită, mi-a pus câteva întrebări și-a găsit rapid felul în care mă putea folosi: postului de supervizor i-l va adăuga și pe cel de medic, foarte profitabil pentru echipaj, ba chiar și pentru echipajele intermediare aflate în diferite porturi mediteraneene.

— Mă felicit că te-am angajat, Argos.

Spunând asta, mi-a lăsat impresia că parcă el mă inventase.

Apoi a rugat-o pe Daphne să se așeze alături de el, i-a făcut câteva complimente pentru a-i arăta că stăpânea arta de a fermeca femeile și, fără să observe fața posomorâtă a iubitei mele, s-a întors către Socrate.

— E o scumpete, Socrate, de-a dreptul adorabilă, a conchis, satisfăcut de propria-i galanterie.

După care nici c-a mai băgat-o în seamă.

Convoiul s-a pus în mișcare. Fiecare căruță era condusă de câte un sclav mergând pe jos și care mâna cei doi boi. Abia ne târam.

Pyrrhias vorbea cu Socrate despre Atena, ca să mai treacă vremea. Reușita lui comercială, pe care o datora în parte orașului, îl obliga: cei bogați finanțau diferitele evenimente la care se creau legături, se marcau anotimpurile și care aduceau bucurie și mândrie locuitorilor. În această urbe, magistrații în funcție îi desemnau pe mecena, în funcție de avere, pentru a duce la îndeplinire cutare sau cutare manifestare, cum ar fi susținerea unui cor dramatic sau liric, finanțarea competițiilor sportive și pregătirea atleților. Lui Pyrrhias i se dăduse următoarea însărcinare: magistrat al Jocurilor.

— Nu vreau să mă dau mare, dar avem mai mulți băieți care posedă toate calitățile necesare. Pe distanță scurtă, Cleon aleargă la perfecție fără să atingă pământul, de-ai crede că pista e acoperită cu cărbuni încinși, așa zboară. O recrutare formidabilă. Țin foarte mult la el. Și el, de altfel… Mai e Pamphilos, băiatul vărului meu, care se încăpățânează să arunce cu sulița, deși are cotul un pic cam greu. Desigur, Leonidas își strivește adversarii la lupte și sper s-o ducă mai departe tot așa, în ciuda celor treizeci de ani bătuți pe muchie. În orice caz, așa mi-a promis. Dar nu e ușor, Socrate, nu e ușor deloc, cu toată sârguința mea neobosită. Philotas și-a scrântit glezna! Da!

Campionul absolut, cea mai mare șansă a noastră la Jocurile viitoare, îmi face una ca asta! Mie! Mie, care de-atâta timp îi fac toate poftele, când un fazan, când câte-o prepeliță, un bou, o oaie, un miel… După entorsă, Philotas nu mai are cum câștiga. În orice caz, acum nu e chip să-și urmeze antrenamentul. Și eu ce-o să prezint la pentatlon? Atena nu mai are candidat pentru cursa supremă. Toată lumea o să-mi sară-n cap și-o să

mă învinovăţească. Cu toate că nu eu i-am scrântit glezna lui Philotas, mi-ar plăcea să i-o pot împrumuta pe-a mea. Un coşmar! Să scapi o asemenea ocazie la câteva luni înaintea Jocurilor, când tot oraşul contează pe el! Ce cretin! Şi de-un egoism… Înţelegi, Socrate, că oamenii nu le vor mai da atenţie lui Cleon şi lui Pamphilos, chiar dacă aceştia se remarcă în disciplina lor, vor considera că Leonidas se mulţumeşte să fie Leonidas, nimic mai mult, şi nu vor mai vorbi decât despre faptul că Philotas nu a fost înlocuit, că n-am ştiut să-mi joc rolul, că eram prea ocupat cu afacerile pentru a-mi mai face griji pentru gimnast, pe scurt, aud deja criticile. Îmi vâjâie capul. Dacă bârfele ar ucide, aş fi fost acuşi mort de-a binelea!

Şi-a ţinut-o tot aşa, dezlânat, aproximativ, numai nimicuri, alternând elogiul propriei persoane şi plângeri împotriva nerecunoştinţei întregului univers. Numai palavre lipsite de elocvenţă. Socrate îl aproba printr-un mormăit sau printr-o clătinare din cap şi n-aş fi băgat mâna-n foc că-i şi asculta întregul monolog; cât despre mine, cotropit de acel talmeş-balmeş de cuvinte, am încetat să-i mai dau atenţie.

Am ajuns într-o zonă lăsată în paragină, cu teren uscat, unde nu erau decât bolovani şi pietriş. Greoaia înaintare a atelajului nostru avea ceva ce ţinea de implacabil. Daphne nu încetase să fixeze un punct din faţa ei, evitându-mi privirea; chipul ei cu obrajii bucălaţi de caisă coaptă nu avea nici o expresie.

Nuanţele nisipii ale drumului s-au înnegrit dintr-odată. De după un dâmb, au răsărit nişte bărbaţi înarmaţi.

— Nu mişcă nimeni!

— Dar… dar… dar… bălmăjea Pyrrhias fără-ntrerupere.

Înspăimântaţi la vederea tâlharilor, sclavii au oprit boii.

— Acum, mâinile la spate să vi le legăm, a zbierat șeful. Cine se împotrivește va fi înjunghiat.

În timp ce brutele au pus mâna pe sclavi, unul dintre ei a venit să se ocupe de noi.

— Coborâți! Păstrăm căruța, dar fără pasageri. Nu valorează nimic ca marfă de vânzare.

A râs, crezându-se amuzant. Dintr-odată a văzut-o pe Daphne.

— A, nu! Ia te uită, poate că…

Privind-o cu concupiscență, cu ochi arzători, cu un zâmbet libidinos pe buze, i-a făcut cu ochiul. Asta a fost scânteia care a declanșat în mine pălălaia: turbat, am sărit din căruță și, înainte ca bărbatul să aibă timp să reacționeze, i-am trosnit un pumn care l-a pus la pământ. Atunci doi dintre tovarășii lui au lăsat deoparte sclavii și s-au repezit să-și apere șeful, dar apucasem să înșfac echipamentul celui din urmă. Cu sabia și scutul în mână, i-am venit de hac primului; pe când îl înfruntam și pe al doilea, au dat năvală și ceilalți. Socrate a sărit și el din căruță, a înșfăcat în trecere niște arme și-a intrat în învălmășeală. Eram inferiori din punct de vedere numeric, dar superiori ca furie și determinare. M-au surprins vigoarea și precizia loviturilor lui Socrate; nu mă așteptam la o asemenea măiestrie războinică.

Tâlharii ne-au încercuit, însă faptul că reușisem să-i pun pe trei dintre ei la pământ încă de la început i-a făcut să devină circumspecți, să ezite. I-am dezarmat cu ușurință pe alți doi. După care, am trecut peste corpurile acestora pentru a-i înfrunta pe ultimii combatanți. „Am un avantaj care-i de-a dreptul o obrăznicie, mi-am zis, chiar dacă mi se întâmplă, ca oricărui altuia, să fiu grav rănit, știu că, spre deosebire de oricine, mă voi vindeca! Nu mă încurcă prudența care obligă să te ferești când ești atacat, să-mi scap pielea nu e un țel pentru mine, așa că-mi pot permite să-mi pierd mințile și să mă arăt un viteaz nesăbuit.“ Așa că m-am năpustit ca o erinie.

Panicați, ultimii doi atacatori au luat-o la fugă, ceea ce, în loc să mă bucure, m-a dezamăgit: lașii ăștia mă-mpiedică să-mi duc treaba la bun sfârșit! M-am luat după ei și le-am dat pe rând câte-o bătaie, așa ca să mă țină minte. Negru de furie văzând privirea lubrică îndreptată spre Daphne, n-am omorât totuși pe nimeni, dar i-am lăsat lați pe trei dintre bandiți, i-am pisat bine pe alți șapte, ceea ce avea să-i facă să-și pună întrebări privind meseria lor de tâlhari.

Pe când făceam cale-ntoarsă spre convoiul nostru, Socrate și Daphne s-au apucat să-i dezlege pe sclavi. Pyrrhias rămăsese cocoțat în căruță, mut, împietrit. Daphne s-a năpustit spre mine și m-a îmbrățișat cu ardoare.

Socrate se uita cu coada ochiului la noi.

— Ai dreptate, Daphne, e un băiat extraordinar, a bodogănit.

Vocea stridentă a lui Pyrrhias a trâmbițat:

— Extraordinar? Mai mult decât atât, Socrate! Este exact ce-mi trebuie.

Ne-am uitat la el cu stupoare. Pyrrhias bătea din palme, ca-n transă.

Socrate i-a strigat:

— Dar e deja stabilit, Pyrrhias. L-ai angajat pe Argos să-ți conducă afacerile în Egipt.

— Un asemenea băiat în Egipt? Ar fi să dai mărgăritare porcilor! Trebuie să rămână aici. Da, asta e! Va participa la Jocuri drept campionul Atenei.

Socrate a mârâit:

— Argos nu are dreptul să concureze la Jocuri: e metec.

Descumpănit, Pyrrhias s-a aprins în obraji și-a îngăimat arogant, cu spume la gură:

— Metec? Metec! Cine zice? Eu îți pot certifica faptul că e cetățean.

— Pyrrhias, nu devii cetățean așa dintr-odată, doar pentru c-ai zis tu.

Pyrrhias i-a făcut semn să tacă.

— O să plătesc.
— Ce să plătești? Cui?
— Pe cei care mă vor contrazice. Și, în plus, nici nu va fi cazul.
Pyrrhias a început să râdă, încântat.
— Aiurezi, a suspinat Socrate.
— Ba tu bați câmpii, sărmanul meu Socrate: dacă la Olympia Argos al tău va câștiga proba de pentatlon în numele Atenei, vezi bine că va fi cetățean!
Atenienii vor face moarte de om dacă cineva va susține contrariul!
Exaltat, și-a agitat pumnul în direcția sclavilor, apostrofându-i că nu se mișcă mai repede.
— La drum! Terminați această livrare la Pireu, n-o mai lălăiți atât! Eu am să-l conduc pe acest tânăr la gimnaziu.
Mi-a strâns mâna.
— Ești protejatul meu.
Cum Daphne se apropia surâzând, și-a modulat glasul pe un ton zglobiu:
— Ce nu fac eu pentru soarta unor îndrăgostiți? Ah, mă felicit pentru această expediție. Ce zi minunată!

*

Am crezut c-am intrat într-o casă de nebuni în aer liber. Bărbații erau goi.
Unii se sugrumau, alții își trăgeau niște lovituri de mai-mai să-și spargă dinții, ăia doi de-acolo tăbărau unul pe altul, cu capul înainte, ca niște berbeci furioși, ăștia de-aici se rostogoleau prin praf scoțând sunete de parcă erau niște purcei de lapte, ăia de-acolo se alergau unul pe altul, se loveau, se ridicau de jos, se aruncau, se puneau la pământ. Se guița, se gemea, se răgea. Ici, un brunet cu păr ondulat trăgea piciorul adversarului, mai încolo, un blond trăgea de propriul picior. În mijlocul acestui balamuc sub cerul liber, înconjurat de galerii cu colonade, câte unii alergau cu haltere

din piatră în mână; mulți săreau balansând aceste greutăți în spate și-n față. În altă parte, pe lângă arcade, niște tineri ungeau cu ulei fesele și spatele camarazilor; unii își dădeau pielea cu pudră colorată râzând în hohote; un pic mai departe, vreo doisprezece dintre ei se curățau unii pe alții cu strigile, un fel de răzuitori curbate. Alături, în casa unui mecena, dansatori indiferenți la frenezia din jur, repetau o coregrafie în sunetul suav și mlădios de *aulos*.

Unde nimerisem? În lumina strălucitoare și toridă a soarelui, se simțea miros de bărbat, agresivitate, dorință, sudoare, damf de ulei de măsline. O energie virilă plutea în aer. Nu exista altă umbră decât cea a porticurilor sau cea răcoroasă și albăstrie răspândită de platanul maiestuos din mijlocul gimnaziului. Niște indivizi mai în vârstă, în niște tunici scurte, zbierau la atleți; ascultându-i, am înțeles că vociferările răgușite erau de fapt sfaturi sau încurajări și că era vorba despre antrenori.

Gimnaziu înseamnă „loc în care te antrenezi gol“. De ce oare, în mijlocul unei civilizații rafinate, grecii ajunseseră la această constrângere barbară?

După spusele lui Pyrrhias, odinioară un concurent atenian se împiedicase în pânza din jurul șoldurilor, care îi alunecase în timpul unei curse de alergare; din motive de prevedere, înaintașii proclamaseră, în consecință, obligativitatea nudității.

— Mi s-a mai spus că asta vine de la un alergător, Orsippus din Megara, care, înainte de fiecare start, își scotea hainele și concura în cea mai simplă costumație. De vreme ce câștiga de fiecare dată, atleții au ajuns să îl imite.

Nimeni nu se mai încumetă în ziua de azi să se acopere de țoale. Și-apoi, nu e mai drăguț așa?

S-a uitat către efebi. Cu degetul lui grăsun mi-a arătat unul.

— Privește-l pe Theagenes, un băiat exemplar: obrajii imberbi, pieptul robust, umerii drepți, tenul rumen, fesele bombate, mădularul subțire. O perfecțiune de simetrie și armonie.

De fapt, nuditatea grațiosului și nonșalantului Theagenes nu deranja, ci te lăsa să admiri un corp splendid, la fel ca statuile care vegheau asupra vieții cotidiene a orașului. Adonisul cu ochi migdalați o știa foarte bine, așa că înainta cu mers unduios care făcea să-i strălucească în soare pielea mătăsoasă.

— Bun, gata cu flecăreala: la treabă! Am să-ți explic cum merg treburile pe-aici și-apoi îți voi da un antrenor.

Pyrrhias m-a condus într-o anticameră unde trona Heracle, ale cărui numeroase reprezentări sculptate ilustrau diversele-i fapte de vitejie, încleștările cu leul din Nemeea, hidra din Lerna, mistrețul de pe muntele Erimant, taurul lui Minos. Musculos, puternic, vânjos, eroul mitic prezenta o anatomie de neegalat. De acolo am intrat în vestiarul înțesat de materiale – sulițe, discuri, greutăți, caschete de luptă. Mi-am scos tunica, pânza din jurul șoldurilor, sandalele și le-am pus într-un coș. Fără să-mi arunce o privire, Pyrrhias i-a întins o monedă de bronz unui angajat însărcinat cu supravegherea hainelor.

Gol, am intrat într-un spațiu de dinainte de ieșire, camera pentru ungere.

Cu ajutorul unui polonic, un sclav vărsa într-un vas o oca de ulei cu care m-am dat pe corp, refuzând ajutorul unui puști care venise degrabă spre mine.

Operațiunea cerea timp și nu prea mi-a făcut plăcere; era ca și cum, în contact cu palma, pe măsură ce îl ungeam, corpul meu lubrifiat îmi devenea străin.

— Bună ziua, eu sunt Thasos.

Un bărbat înalt, doar cu o pânză în jurul șoldurilor, lat în umeri, cu pieptul sclipitor și

păros, cu gâtul mai lat decât capul, s-a proțăpit în fața mea. Cu privirea mă analiza bucată cu bucată.

— Pyrrhias mi-a cerut să te testez. Întoarce-te.

L-am ascultat. Privirea și-a continuat examinarea plimbându-se de-a lungul spatelui.

— Mmm… ai fese promițătoare. Cele înguste sunt slabe. Cele late sunt lente. Doar cele bine proporționate produc rezultate. Întoarce-te la loc.

L-am ascultat din nou, tot întrebându-mă de ce mă supuneam acestei tâmpenii. Thasos a dat din cap, conchizând:

— Dacă mă convingi, te voi antrena.

Thasos vorbea peltic. Acest sâsâit ieșind de pe buzele unui colos cu voce cavernoasă producea un efect bizar și mi-am dat seama că sâsâiala rezulta din faptul că, la fel ca la copii, îi lipseau câțiva dinți – Thasos și-i lăsase nu demult în nisip, în timpul unei cotonogeli.

— Cu ce să-ncepem? mi-a strigat. Probele individuale, sau luptele?

— Individuale, te rog!

Nu am avut nici o ezitare. Să fiu dezbrăcat nu-mi făcea plăcere, dar să mă frec de alți luptători îmi provoca silă! Speram ca primele patru discipline ale pentatlonului – alergare, săritura în lungime, aruncarea discului și aruncarea suliței – să ne ia destul timp cât să fiu scutit în acea zi de cea de-a cincea.

— N-are rost să trecem pe la *konisterion*, a hotărât.

Am fost de acord cu aer convins, deși nu știam ce însemna acest *konisterion*.

Am ajuns pe stadionul plin de mișcare, zgomot, praf și-am mers de-a lungul pistei de alergare. Atleții se antrenau. Culoarea brună a pielii arse de soare, cu textură densă, mă fascina. Uleiul de măsline scotea și mai mult în evidență arămiul acestor mediteraneeni care, după un întreg sezon în lumina astrului zilei, păreau statui din bronz. În comparație cu ei, păream de-a dreptul alb, fapt

confirmat de strâmbăturile în bătaie de joc ale acestora.

— Fă-ți încălzirea! mi-a sâsâit antrenorul.

Am rămas cu gura căscată. Să mă-ncălzesc? Era și-așa destul de cald!

— Fă-ți încălzirea ca să nu faci vreo entorsă.

Dezorientat, am coborât privirea. Thasos m-a ajutat învățându-mă cum se încălzea un atlet, întinderi, destinderi, mișcări care se făceau în serii de câte zece, pe scurt o completă punere în mișcare a corpului prealabilă trecerii la executarea propriu-zisă a probelor.

La cel mai mic salt, testiculele mi se bălăngăneau; făcând fandări și sărituri într-o parte, mi-am expus privirilor întreaga intimitate. Mă simțeam jenat.

Pudoarea mi se potrivește mai bine decât nuditatea. Cel puțin în public.

Singur în pădure sau pe malul unui râu, nu mă deranjează, orice s-ar întâmpla, ca lipsit de orice îmbrăcăminte, să încerc o voluptate mai mare în a mă mișca liber și în a-mi expune pielea la soare și la apă. Or, imediat ce apare vreo privire umană, îmi ascund sexul cu gest reflex, ca și cum protejându-l mi-ar reda integritatea – precizez că e vorba de o „privire umană“, căci, alături de câinele meu Roko, tovarășul cu care mi-am petrecut ani paradiziaci în Mesopotamia, am hoinărit sub ochii lui negri fără ca aceștia să facă vreo diferență între stăpânul îmbrăcat și dezbrăcat. E de ajuns să se ivească vreo privire de om că-mi și apare-n minte propria-mi goliciune! Imediat ce-mi dau seama de ea, fie o înlătur, fie mi-o asum cu îndrăzneală. Goliciunea mi se preschimbă atunci în veșminte. Tot atât cât o togă, o tunică, o uniformă, nuditatea spune ceva despre mine. Ce anume? Sfidare, seducție, familiaritate, detașare, totul depinzând de context și de martor.

După părerea mea, nuditatea nu avea nimic natural, se arăta circumstanțială. Am cunoscut trei

feluri de goliciune: cea a îndrăgostiților, cea de ordin medical și cea umilitoare. Nuditatea celor care fac dragoste consistă în a-ți oferi intimitatea partenerului, fără limite, acordându-i toate drepturile asupra ta. Cea medicală își pierde dimensiunea erotică pentru a nu păstra decât aspectul practic: îți oferi corpul ca pe un obiect de reparat. Nuditatea umilitoare e cea care ne înjosește, aceea a soldatului învins care este dezarmat, cea a sclavului care este vândut la piață.

Nuditatea din gimnaziul grec m-a făcut la început să nu fiu în largul meu.

Apoi, împărtășirea ei cu alții a relativizat-o. Ca la sfârșit, indiferența generală să o banalizeze.

— Hopa sus, facem o cursă.

Thasos a chemat trei atleți și ne-a aliniat la linia de start. Pista avea o lungime de șase sute de picioare[13], o distanță care-mi convenea, căci mă știam mai degrabă rapid decât rezistent.

— Mai-napoi, degetele de la picioare pe linia de marmură, a ordonat el.

— Fiți gata!

La semnalul lui, am țâșnit. Competitorii mei fugeau repede, totuși am ajuns primul, și m-au felicitat. Thasos îmi tot spunea să mă așez și să-mi trag suflul înainte de proba următoare.

Mă gândeam că nu am aptitudini pentru săritura în lungime: implica mânuirea greutăților și mai ales trebuia disociată partea de sus de partea de jos a corpului. Concurentul se plasa la punct fix și apoi trebuia să sară. În mod paradoxal, nu picioarele erau cele care trebuiau să ia elan, căci rămâneau fixate de sol, ci brațele: cu câte o greutate în fiecare mână, atletul angrena o mișcare de balansier urmând-o brusc și decolând de la sol pentru a ateriza cât mai departe posibil, de trei ori la rând, brațele trăgându-l înainte pe sportivul care la fiecare săritură profita de inerția precedentelor pentru a spori distanța.[14]

În pofida lipsei mele de experiență, grație mușchilor mei puternici, am obținut un rezultat echivalent cu al celorlalți, între patruzeci și cinci și patruzeci și nouă de picioare[15].

În schimb, am eșuat la aruncarea discului. Mânuiam ușor discul din bronz, dar îmi era greu să fac seria de gesturi menite să-i imprime forță adăugându-i precizie, nu-mi poziționam cum trebuia picioarele, pe care le îndoiam prea mult, mă roteam pe piciorul din față în loc de piciorul din spate, aruncam discul prea devreme sau prea târziu și, ca să fie tacâmul complet, după ce îl aruncam, când să-mi recapăt echilibrul, treceam peste linia interzisă.

— Ești nul ca tehnică! a zumzăit Thasos cu un șuierat sec. Începător la vârsta ta, ce rușine! Să ai mușchi nu e suficient, trebuie cap și exercițiu.

Pentatlon, își închipuia Pyrrhias? Ce infatuat! Nici nu merită efortul de a încerca.

Remarca m-a ofensat.

— Dă-mi o suliță! i-am replicat.

Aruncarea suliței necesita de asemenea să ai tehnică; pe asta o stăpâneam; din fragedă pruncie alături de tatăl meu, apoi de-a lungul secolelor care au urmat, vânasem animale sălbatice folosind deopotrivă arcul și sulița.

Sulița mea s-a înfipt din prima încercare într-o țintă depărtată, tremurând multă vreme. Atleții au aplaudat.

— Bine, a bombănit Thasos. O eventuală slăbiciune la aruncarea cu discul va fi compensată. Să trecem la lupte.

— Lasă-mă să beau niște apă și să mă odihnesc puțin.

Am spus aceste cuvinte cu plictiseala disprețuitoare a campionului care-și cunoaște corpul și capacitățile de recuperare. Înșelat de autoritatea tonului meu, Thasos a fost de acord. În realitate, intrasem în panică: străin de modul

atenian de confruntare, voiam să observ mai întâi luptele în desfășurare.

În picioare, luptătorii, dați pe corp cu nisip sau pudră, aruncau de trei ori adversarul la pământ cu ajutorul mai multor tehnici – prindere, menghină, târâre, aruncare. Dincolo de a se lua la bătaie unii cu alții, se foloseau de strategie pentru a-și menține avantajul. Picioarele lor rapide, sprintene, agile mă hipnotizau. Neavând o asemenea iscusință, m-am încăierat mereu doar pentru a mă apăra sau pentru a veni cuiva în ajutor, cu sentimentul necesității imediate și în ideea că orice lovitură era permisă. Vedeam deja ce risca să se întâmple din vina mea: neavând suficient control, aș fi fost la început dominat, după care, constrâns de situație, aș fi opus rezistență și mi-aș fi adunat forțele; la acest stadiu, riscam să-mi rănesc grav partenerul, dacă nu chiar mai rău. Până în acel moment, lupta nu reprezentase niciodată pentru mine decât o scăpare inevitabilă, în nici un caz un joc și cu atât mai puțin o artă.

M-am hotărât să-i vorbesc deschis lui Thasos. În șoaptă, i-am mărturisit că nu mă bătusem niciodată decât pe viață și pe moarte.

— Ai făcut ghiveci mulți bărbați?

— Mulți.

— Doi, trei, patru?

Am ridicat ochii spre cer, dându-i de înțeles că era pe căi greșite, foarte departe de adevărata socoteală.

— Învață-mă tu cum trebuie luptat, l-am rugat. Dacă nu, stadionul va fi înțesat de cadavre.

Din fericire, Thasos mi-a dat crezare, nebănuind nici o clipă că obiecția mea masca frică.

— Argos, am văzut în tine doar ardoare și disperare, elemente prețioase, indispensabile: posezi deja ceea ce eu nu are rost să te mai învăț. În schimb, îți voi arăta tehnica de luptă și cea de aruncare a discului.

S-a ridicat.

— Ne lipsește timpul. În mod oficial, e nevoie de nouă luni de pregătire pentru Jocurile Olimpice și noi nu dispunem decât de cinci. Totuși, dacă Pyrrhias o cere, nimeni nu va lua în seamă această abatere de la regulament.

Acum, du-te să te mânjești la *konisterion*. Alege pudra maronie. Pentru că, la drept vorbind, pielea ți-e atât de albă, iar curul tău trandafiriu trezește prea multă curiozitate și mai arată și bine, așa că…

S-a întrerupt mușcându-și buzele cu ceea ce-i mai rămăsese din dantură.

Am insistat:

— Că…?

— Că nu ești de-ai noștri! Gata, o să-mi țin gura: i-am jurat-o lui Pyrrhias.

În după-amiaza asta, după ce pleci de la gimnaziu, găsește o terasă, despoaie-te și stai la soare, mai ales când bate vântul din nord, care îndulcește razele și le face benefice. Așa nu voi mai fi bătut la cap în legătură cu tine. Nu mi-e uşor să explic de ce un cetățean atenian ajuns la vârsta ta nu a pus niciodată piciorul într-un gimnaziu. Pe moment, le spun eu „Tacă-ți gura“, dar asta nu poate dura la nesfârșit.

Identificând unde se găsea acel *konisterion*, o cameră situată sub galerie, locul unde te dădeai cu pudră sau cu nisip, m-am strecurat într-acolo, de data asta simțind arsura privirilor malițioase îndreptate spre posteriorul meu prea alb. Am ales o pudră acaju pentru a-mi face tenul mat și pielea mai puțin lipicioasă. Un puști s-a oferit imediat să mă ajute, dar l-am trimis la plimbare.

Până spre prânz, Thasos mi-a arătat noțiunile elementare privind lupta. Felul lui de a fi era asemenea imaginii corpului, aspru în aparență, maleabil în profunzime. Mi s-a adaptat și mi-a transmis de-o manieră eficace tehnicile de bază.

Când soarele a ajuns la zenit, Thasos mi-a adus cele necesare ca să-mi potolesc setea și m-a invitat

să iau loc pe o treaptă la adăpostul colonadelor.

A arătat spre o bancă, ceva mai departe, unde cinci bărbați în togi examinau cu atenție atleții.

— Îi cunoști?

— Nu, i-am răspuns.

— Ești sensibil la lingușire?

— Nu.

— Da' la bani?

— Nici atât.

— Îți dorești să cunoști lume multă?

— Mai ales asta nu. Nu înainte de olimpiadă.

Thasos mi-a zâmbit.

— Atunci să-i eviți pe ăia, mi-a spus arătând cu degetul spre cei cinci. Au putere, aur și-au venit să-și procure carne proaspătă de la gimnaziu. Se vor năpusti direct asupra unui novice ca tine.

În fața hohotelor mele, a protestat, vexat:

— Atena se reduce la un pat imens, Argos, iar gimnaziul e chiar miezul acestuia. Aici se-nnoadă totul. Cetățenii nu se însoară decât pe la treizeci de ani. Ți-nchipui deci cam cum se distrează până atunci… Iar unii dintre ei își păstrează obiceiurile și după această vârstă. Unde stai?

— La Pyrrhias.

— Ai o femeie?

— Da.

— Nu te mai atingi de ea. Un băiat?

— Poftim?

— Un eromenos[16]?

— Păi…

— Nici atât nu te mai atingi de el. Și lasă baltă și prostituatele, chiar dacă te mănâncă să le-o bagi. Abstinență! Nu-ți împrăștia sămânța. Păstrează-ți toată vâna, și sângele cel roșu și pe cel alb.

Prin „sânge alb“ voia să zică sperma – atunci mi-am adus aminte că Hipocrate îi spunea „sângele pierdut“.

— Pierderea spermei înseamnă pierderea sângelui, a continuat. Regimul de atlet cere castitate. După Jocuri, poți să ți-o tragi cât vrei,

însă din acest moment, centura de castitate: nu mai fuți! Dacă la vreun banchet convivii spun bancuri porcoase care te excită, o iei din loc. Dacă pe la vreun colț de stradă se încârligă câinii, întorci capul în altă parte.

Și-a șters fruntea.

— Cum mi-au mai curs și mie balele în anii ăia când concuram… Câtă tristețe să nu-mi văd seva decât dimineața, o pată pe cearșaf, fără să-mi pot aduce aminte visul care a provocat-o! Pe scurt, toate la timpul lor! Iată de ce – ai observat? – noi, antrenorii, purtăm fie pânza din jurul șoldurilor, fie un suspensor din piele care ține penisul captiv. Ei da! Nu mai avem sexul pirpiriu, pentru că, în sfârșit, ne folosim de el… Lung și flasc în repaus, depășește nivelul coaielor, în loc să stea chircit ca un puișor în cuibul păros. Ah, la gimnaziu îl detectăm imediat pe curvar. Argos, să-ți intre bine-n cap: dacă ți-o tragi, am să bag de seamă imediat[17].

Eram gata să pufnesc din nou în râs, însă figura lui preocupată m-a făcut să mă abțin.

— Cât despre hrană, nu-mi fac griji: cum ești cazat la Pyrrhias, o să te umfli de cărnăraie mai ceva decât un grec obișnuit. E ideal pentru un atlet. În rest, brânză proaspătă, vin asezonat cu ceapă crudă. Și-apoi, trebuie să dormi.

Membrele, mușchii, tendoanele extenuate nu vor avea parte de un medicament mai bun decât siestele scurte și nopțile odihnitoare.

Cu un asemenea program care nu prevedea zile prea captivante, mă temeam de momentul în care aveam să o reîntâlnesc pe Daphne la ieșirea de la gimnaziu: cum să-i spun că trebuia de-acum să fim abstinenți fără ca, din nou, să vadă în asta o răceală din partea mea, o dovadă incontestabilă a lipsei capacității ei de seducție?

În timp ce, cu mii de precauții, m-am hotărât să-i dezvălui noutățile, s-a înveselit peste măsură.

— Păi asta nu schimbă mare lucru, a exclamat.

— Poftim?

— Putem totuși să petrecem clipe minunate. E necesar doar să te reții la final.

I-am replicat că nu agream această concepție asupra castității și că mi se părea dificil, dacă nu chiar impracticabil să începi un act sexual fără a merge până la capăt.

— Nu simți plăcerea decât în acel moment? s-a îngrijorat ea.

— Nu, bineînțeles. O resimt în fiecare clipă, dar acela este momentul de vârf.

— O să faci înconjurul muntelui evitând să ajungi pe vârf. Ce noroc!

Pentru că există o problemă în ceea ce privește vârful.

— Care?

— Odată ce l-ai atins, s-a terminat, nu-ți mai rămâne decât să cobori.

Ingenuitatea lui Daphne o făcea să fie o ștrengară, îndrăzneață, cuceritoare.

În camera pe care mi-o repartizase Pyrrhias în casa lui uriașă, Daphne își luase obiceiul de a mă vizita după-amiaza, în timpul siestei mele oficiale, când făceam dragoste, dar fără să-mi răspândesc sămânța. Dacă în primele dăți m-a copleșit frustrarea, ba chiar și un soi de durere, am descoperit încetul cu încetul și beneficiile… Ejacularea impune o limită strictă sexualității masculine: după descărcare, te stingi. Câteva secole mai târziu, chirurgul Ambroise Paré nu avea să numească acest moment „mica moarte", atât de mult amețeala și frisoanele aminteau de agonie? Grație zbenguielilor noastre nesfârșite, îmbrățișările se prelungeau cât să experimentăm emoții nemaiîntâlnite, o voluptate intensă, reînnoită, care ne pătrundea de mai multe ori cu străfulgerări de fericire. Pe zi ce trecea, Daphne transforma amantul onorabil care presupuneam că sunt în amant prodigios: constrâns să nu mă mai gândesc la mine, să-i garantez plăcerea mai mult

decât mie, am ajuns însetat nebunește de trupul ei, de senzațiile pe care i le ofereau mângâierile mele, aducând-o la spasme cu repetiție, la orgasme multiple; cu mâinile, cu buzele, cu sexul, aveam impresia că ajunsesem să cânt la un instrument extraordinar, Daphne, incandescentă, recunoscătoare, abandonându-se mie, toată numai suspine, extaze, gemete. Dinspre partea ei, totul era numai plăcere; dintr-a mea, eram numai dorință. Îmi satisfăceam partenera rămânând, la rândul meu, nesatisfăcut. Ce tărie! Ce sentiment de putere! Cât eroism răsplătit! Erau tot atâtea renunțări câte bucurii, căci savuram o ejaculare mentală făcând-o să juiseze. De fapt, n-am venerat niciodată o femeie ca pe Daphne în timpul lunilor caste și lascive de pregătire pentru olimpiadă.

Desigur, lipsit de ejaculare, rămâneam crispat după toate acele hârjoneli, însă mă defulam a doua zi pe stadion. Sportul îmi permitea să-mi recapăt liniștea prin simpla descărcare de energie și investeam în antrenament o asemenea înflăcărare care nu putea fi potolită nicăieri altundeva, validând astfel diagnosticul lui Thasos: abținerea ameliorează performanțele atletului.

Urmând recomandările lui Socrate – să evit mondenitățile câtă vreme nu obținusem titlul de cetățean –, mergeam din camera mea de la Pyrrhias la gimnaziu fără să frecventez pe nimeni; pe nisipul încins de soare, mă limitam doar la conversațiile între patru ochi cu Thasos, antrenorul meu, schimbând doar câteva vorbe cu atenienii care se pregăteau în jur.

Nu toți acei tineri, cu o banderolă neagră pe cap, care le ținea părul și absorbea picăturile de sudoare, erau animați de febra victoriei, departe de asta; doreau mai degrabă să se mențină într-o formă fizică și socială bune decât să fie campioni. Practicau alergarea, aruncarea, dansul, artele marțiale ca o petrecere a timpului într-un mod sănătos și agreabil. Pentru asta, era necesar să fii

bogat, departe de grija zilnică care te condamna să-ți procuri hrana vânând, cultivând pământul, muncind. Având răgazul necesar, cetățenii se ocupau de trupurile lor. Cu siguranță, gimnastul aproviziona orașul cu soldați dacă s-ar fi declarat război, însă nimbul scânteietor al inutilului nu aureola mai puțin activitatea sportivă. Frumusețea care emana din aceasta era țelul.

Cultul frumuseții îi scotea în evidență pe cei care i se dedicau; a-ți petrece timpul la gimnaziu făcea dovada rangului superior al cetățeanului care nu avea grija sarcinilor vulgare. Grecii tocmai inventaseră sportul.

Puținii atleți cu care am mai stat la palavre făceau parte din cercul pugiliștilor. Plini de lovituri, cusuți, rămași fără câțiva dinți, deformați, cu fața șifonată, aceștia își sacrificaseră frumusețea. Insolită alegere… Nici mai tineri, nici mai puțin cetățeni, nici mai puțin înzestrați decât camarazii lor, optaseră pentru activități care le deteriorau figura și armonia siluetei. De ce? Îl preferau pe Heracle lui Narcis, își doreau să strălucească mai degrabă prin calități decât prin șarm, arborau un alt fel de frumusețe, cea a spiritului rezistent. Într-adevăr, corpurile lor dispuneau de o calitate esențială: curajul. Nasul strâmb, câte o pleoapă căzută, arcada spartă, urechile varză, cicatricile și urmele de răni, nimic nu le atesta mai mult bravura spiritului. Ceea ce pierduseră ca frumusețe recâștigaseră în glorie spirituală.

Îmi plăcea mult compania lor, atitudinea demnă și nu mai puțin modestă.

Deși se înfruntau aprig, arătau blândețe dincolo de lupta pe teren, acoperindu-și anturajul cu atenții curtenitoare.

Cel mai uluitor dintre ei, Leonidas, mă tulbura profund. Nu era cu nimic mai prejos decât Heracle, era ca o stâncă unsă cu ulei. O ceafă lată deasupra unui spate viguros. Pe membrele vânjoase mușchii

i se umflau, încordați, solizi; când își strângea mâinile, brațele puternice se contractau până în punctul în care volumele bine lucrate prin exerciții erau brăzdate de vene proeminente. Deasupra bărbii stufoase, se ridicau buclele arămii ale părului, și chiar şi sprâncenele îi erau asemenea unor sulițe gata să inspire teroare. Cu toate acestea, obrajii i se împurpurau la cea mai mică emoție, ochii de un albastru-violet nu s-ar fi îndreptat necuviincios către nici un chip de fată, iar vocea delicată articula fraze cu o timiditate timorată. Un suflet de vrabie se rătăcise în acest bivol.

De mai multe ori învingător la competiții importante, Jocurile Nemeene, Jocurile Pithyce, Jocurile Istmice și prestigioasele Jocuri Olimpice, Leonidas își câștigase aura, stofa, statura de erou. Legenda spunea că se născuse bolnăvicios, că fusese bătaia de joc a fraților mai mari și că, drept revanșă, își lucrase corpul grație voinței, ceea ce părea improbabil dacă era să te iei după statură, volumul cutiei toracice, mărimea încheieturilor. De îndată ce își făcea apariția la gimnaziu, puștii roiau în jurul lui, care pentru a-l unge cu ulei, care să-i dea cu nisip în strat gros, care să-l frece cu strigilul. Înflăcărați de evlavie, bâzâiau ca muștele în jurul lui, convinși că, atingându-l pe idolul sacru, se vor impregna de forța acestuia și vor căpăta un plus de bărbăție. Cu ochii pe jumătate închiși, Leonidas se lăsa pipăit cu bunăvoință, docil, pasiv, calm, ca și cum le-ar fi oferit altora o carcasă pe care nu era cu adevărat proprietar. În timpul antrenamentelor, efebii de cincisprezece ani îi cereau uneori să se măsoare cu el. Deși nu-i ajungeau nici până la bărbie, Leonidas le făcea pe plac, lăsându-le pentru câteva clipe impresia că pot doborî un uriaș, după care, cu o lovitură sigură și fără brutalitate, îi punea la locul lor și aceștia abandonau partida, covârșiți.

Leonidas se relaxa alături de mine. Poate pentru că ghicea că eram altfel, își descărca sufletul

încredințându-mi ceea ce ținea ascuns de alții. Astfel, într-o zi mi-a mărturisit:

— Nu vreau să mai particip la Jocurile Olimpice.

— De ce?

A suspinat, ștergându-și fruntea.

— Am deja atâtea victorii. Ce-ar aduce a nu știu câta coroană de lauri?

— Gloria Atenei. Cât despre tine, ai adăuga un nou capitol legendei personale.

— Nu crezi, Argos, că e mai bine să te oprești la timp? Să pleci în glorie?

Dacă mi-ar fi plăcut să lupt, aș fi continuat. Or mie nu mi-a plăcut niciodată să mă bat. Nu-mi place decât să triumf.

— Ți-e teamă că n-ai să mai obții triumful?

— Din punct de vedere fizic sunt la fel de puternic. În schimb, nu mai am acea râvnă, acea voință nebună de a câștiga, acea furoare de a învinge. Mi se rupe.

— Ai obosit?

— Dimpotrivă! Mă simt foarte destins. Nu am luptat niciodată împotriva celorlalți, ci împotriva mea însumi. După ce-mi dădeam seama care îmi sunt limitele, luptam și le depășeam. În toată această perioadă nu am avut decât un singur rival: copilul care am fost. Acum, după atâtea provocări și succese, am ajuns să mă apreciez la justa valoare, nu mă mai urăsc. Și iată că, destul de copt cât să nu mai fiu preocupat decât de ale mele, îmi doresc să-mi consacru timpul soției și băieților mei.

În acel moment, Hippomahos, un pugilist, s-a apropiat de el.

— Ești gata? i-a aruncat, cu picioarele depărtate, arogant și agresiv.

Leonidas s-a uitat la el. Am văzut în privirea acestuia că-l găsea pe îndrăzneț ridicol de închipuit.

— Gata! i-a replicat.

Ridicându-se, mi-a dat să-i țin inelul cu sigiliu, care l-ar fi putut răni pe adversar, și mi-a șoptit la ureche:

— Oricum, o să merg, stai liniștit. Nu știu să fac nimic altceva.

Hippomahos, mai puțin masiv decât Leonidas, cu mușchi proeminenți, picioare arcuite, brațe scurte, atâta se agita, încât lăsa impresia că în vine îi clocotea un sânge violaceu. Ochii negri îi străluceau de furie sub fruntea îngustă pe care și-o acoperise cu o cască din piele prinsă cu o cureluță. De cum au intrat în spațiul de luptă, s-a aruncat asupra lui Leonidas și-a început să-l lovească frenetic. Leonidas îl respingea doar lovindu-l cu dosul palmei. S-au măsurat apoi învârtindu-se în cerc. Unul făcea mișcări atente și economicoase, celălalt țopăia, febril și fără rost. Primul își calcula mișcările, celălalt se epuiza inutil. Combativitatea lui Hippomahos avea ceva de om nebun care ne plictisea atât pe Leonidas, cât și pe noi, spectatorii care asistam la luptă. Hippomahos se avânta, lovea, primea o dublă cotonogeală la schimb, și-apoi cădea. Nici nu mai țineam scorul eșecurilor răsunătoare. Totuși, se dezmeticea și pornea din nou la asalt, tot mai năucit, buimăcit, plin de ură, răvășit. Prin urmare, campionul s-a hotărât s-o încheie: l-a dat de-a rostogolul și l-a imobilizat venind cu picioarele deasupra lui. În mod normal, Hippomahos ar fi trebuit să ridice degetul mare pentru a-și admite înfrângerea, dar continua să se zbată, să se agațe, să se agite, să-l zgârie, să-l ciupească, în încercarea de a-și destabiliza adversarul care-l domina. Leonidas nu avea decât două soluții: fie îi spărgea cutia toracică, fie îl elibera din strânsoare. Îngăduitor, a optat pentru a doua, ceea ce, râzând, celălalt, a luat-o ca pe un triumf personal.

Oricât de nebunesc ar putea părea, bătaia cu pumnii a reînceput. Leonidas l-a forțat rapid pe Hippomahos să îngenuncheze și i-a prins capul

între bicepșii imenși. Nici așa celălalt nu a vrut să-și recunoască înfrângerea făcând semnul de renunțare. Leonidas, pierzându-și răbdarea, a tunat:

— Ce să faci cu un încăpățânat care nu vrea să recunoască defel că a pierdut?

— Eu, să pierd? a chițăit celălalt pe ton acru. Niciodată. Mai bine crăp.

— Nu mă provoca! Că-ți crăp capul ca pe-o nucă.

Considerând afacerea încheiată, Leonidas i-a dat drumul din strânsoare.

Roșu tot, amețit, Hippomahos a gâfâit câteva secunde. Deja echimoze vineții i se umflaseră la tâmple. Cu toate acestea, de îndată ce și-a mai revenit, s-a năpustit din nou asupra lui Leonidas, zgâriindu-l, sfâșiindu-l, apucându-l de sex, trăgându-l de păr. Leonidas a răspuns cu o lovitură sub bărbie.

Hippomahos a făcut un spectaculos zbor planat.

— Răutatea e soră geamănă cu prostia, a spus campionul scuipând scârbit.

Nimic nu-l putea opri pe nemernicul de perdant: Hippomahos s-a adunat de pe jos și s-a repezit, nebun de furie. Leonidas l-a prins sub el, blocându-i respirația.

— Chiar vrei să mori?

Cu restul de energie care-i mai rămăsese, Hippomahos se încăpățâna să-i reziste, cu spume la gură, cu obrajii tumefiați, cu venele umflate gata să-i pocnească. La limita răbdării, Leonidas i-a tras o scatoalcă de-a văzut stele verzi.

Cu brațele întinse ca pe cruce, cu fața plină de sânge către cer, Hippomahos zăcea nemișcat, în sfârșit potolit.

Leonidas s-a îndreptat de spate, ștergându-se pe mâini.

— Ce cretin!

*

S-o spun? După câteva luni, antrenamentul mirosea a bine: avea iz de victorie.

Leonidas și-a adăugat și el sfaturile celor ale lui Thasos, ceea ce mi-a prins bine. El, care practica toate genurile de lupte, mă forma în artele marțiale, care erau incluse în probele pentatlonului: lupta în picioare, fără lovituri de pumn, de picioare, fără posibilitatea de a fi apucat de coaie, în care nu erau permise decât prize de la mijloc în sus. Scopul era să-l faci pe adversar să atingă pământul de trei ori, fie cu coastele, fie cu spatele ori cu umerii.

Leonidas avea un întreg repertoriu de mișcări, de la „iapă nărăvașă“, când luptătorul își prinde partenerul de braț și-l trimite pe deasupra umărului său astfel încât acesta să cadă pe spate, până la „priza lui Poseidon“, când luptătorul, prinzându-și adversarul de șolduri, îl ridică și-l aruncă la distanță, cu capul înainte. Voltele, eschivele în plonjare, reculurile elastice se succedau.

În același timp în care mă învăța să execut aceste mișcări, Leonidas îmi spunea cum să le primesc și cum să reacționez dacă eram victimă.

La ieșirea de la antrenamente, stătea de vorbă cu mine, fără supărare.

— Ce sport nobil e lupta! Presupune mai multe interdicții decât permisiuni, cere stăpânire, duce la rafinament, se desfășoară cu stil. Prin comparație, boxul și lupta combinată cu box favorizează anarhia. Forța e singura care face legea în ceea ce le privește.

— Exagerezi, Leonidas! Actele care nu implică riscuri nu-ți aduc onoare.

— Mmmhh, onoare… În competiție, am rănit adversari cu zecile, și pe patru chiar i-am omorât. E bine că la Jocurile Olimpice concurenții nu pot fi acuzați de omucidere, altfel aș zăcea cine știe pe unde. Din vina mea, au fost aprinse lumânări funerare. Și-atunci onoarea…

De fapt, boxul se dovedea ucigător; nu numai că loviturile se concentrau asupra capului, dar luptătorul se îndârjea, odată pus la pământ adversarul; dacă acesta nu reușea să ridice degetul mare de la mâna dreaptă în semn de abandon, era dat gata, dacă nu chiar mai rău. Cât despre combinația de lupte și box, în afară de a te apăra mușcând, toate celelalte forme de atac erau permise, clește cu brațele, suciri ale picioarelor, ruperea de degete, lovituri în testicule, sufocare, strangulări, scos ochii. Prin capitulare, atletul evita să ajungă la moarte sau să rămână infirm. Era o încăierare în sânge și noroi în care corpurile se rostogoleau și se zbăteau pe un teren în prealabil săpat și muiat cu apă.

Ne apropiam de Jocurile Olimpice și Thasos nu mai putea de bucurie. I-a invitat de mai multe ori pe Pyrrhias și pe Socrate să asiste la progresele mele.

— Fără nici o îndoială, repeta continuu Socrate, Argos va câștiga pentatlonul pentru Atena.

Apoi mi-a strecurat la ureche:

— Și o vei câștiga pe Daphne, ca și viața cetățenească.

Excelența mea provocase o contagiune de ardoare: toți băieții se antrenau asiduu, și Pyrrhias era mai convins ca niciodată că Atena va domina jocurile.

La gimnaziu, entuziasmul devenise stare cotidiană, la care se adăugau excitarea și nerăbdarea.

— Ne îndreptăm către glorie, vom eclipsa celelalte orașe! șuiera adesea Thasos pe post de concluzie.

Prezent deseori, Socrate jubila observându-ne, fără să-mi pot da seama dacă era pentru că-și imagina viitorii noștri lauri sau pentru că ne contempla goi.

Daphne obținuse de la Xantipa, și ea hrănindu-se cu veștile despre succesul meu, dreptul de a

însoți echipa noastră la Olympia.

— Îţi jur că voi fi cuminte, mi-a suflat ea ștrengărește, și că îmi voi interzice orice mângâiere. Ăsta va fi efortul pe care îl voi depune eu pentru Jocuri.

— Din păcate, nu vei putea urmări probele: nu se admit femei măritate în public.

— Noi nu suntem căsătoriți!

Cu o săptămână înainte de evenimente, toți atenienii știau că orașul va fi reprezentat de adevărați campioni și că nu va avea de ce să roșească. Pyrrhias era deja proslăvit pentru performanțele sale. În loc să dezmintă, făcând apel la modestie sau la răbdare, el se grozăvea, se îmbujora la complimente și mormăia ștergându-și fruntea de sudoare: „Câtă muncă, pe Zeus, câtă muncă!“, încât un străin ar fi putut crede că el era cel care alerga, sărea, lupta, arunca discul și lancea.

În dimineața aceea, am repetat prizele de luptă cu Leonidas, operațiune care ne cerea o grijă sporită pentru că nu reproduceam doar gesturile, de-acum puneam și forță. Am revizuit răsucirile, cele de picioare, cele de brațe.

În timp ce treceam prin învârtiri în toate sensurile, atacuri și prinderi la sol, am sesizat apariția unui freamăt venind dinspre porticuri, urmat de o animație neobișnuită. Atleți și antrenori s-au regrupat.

Thasos s-a desprins cu regret de spectacolul prizelor noastre și-a strigat dintr-odată:

— Pericle!

Și-a făcut un salt de bucurie.

— Pericle ne face onoarea unei vizite! a țârâit printre dinți. Vine să ne încurajeze înainte de plecarea la Olympia.

Am întors capul și-am zărit silueta lui Pericle, în jurul căruia începeau să se strângă sportivii și antrenorii.

— O să-l întâlnim după ce vom fi terminat, m-a anunțat Leonidas.

Ne mai rămăseseră de executat trei figuri, aș spune periculoase. Primele două ne-au reușit cu măiestrie. Hotărât lucru, urmează să facem prăpăd la Jocurile Olimpice.

În timp ce ne poziționam pentru a începe ultima figură, ochii mi-au alunecat spre Pericle. La brațul lui era o femeie gătită cu o rochie vaporoasă.

Aspasia! Contrar regulamentului, soția lui Pericle intrase în gimnaziu. Și această femeie, obișnuită să încalce regulile, era Noura. Noura se găsea la două sute de picioare de mine!

În acea clipă, Leonidas a făcut prinderea în clește așa cum era prevăzut, imprimând o torsiune piciorului meu. Tulburat, incapabil să reacționez, am auzit un trosnet surd.

— Nu! a implorat Leonidas.

O durere fulgerătoare a urmat trosnetului articulației. M-am uitat la piciorul stâng: osul ieșise din articulația genunchiului. Partea inferioară, sărită din ax, nu se mai ținea de partea superioară, decât poate cu ajutorul pielii.

De durere – și poate de disperare – am leșinat.

Intermezzo

— Sunteți de naționalitate libaneză?

Avocatul din oficiu îl interoghează pe Noam. Fără fereastră, camera goală cu pereți de un verde pământiu e mare cât două dulapuri pentru mături. În tavan, niște țevi fac în permanență un zgomot surd de lichide care gâlgâie. De unde or fi deversând? De unde toată activitatea de deasupra? Acest vacarm surd îngreunează și mai mult atmosfera deja apăsătoare.

Imediat după arestare, polițiștii i-au enumerat lui Noam drepturile Miranda[18], cuprinzând posibilitatea de a păstra tăcerea, asistența unui avocat și atenționarea că orice declarație va putea

fi folosită împotriva lui în fața tribunalului. Cum nu știa nimic despre sistemul judiciar, dar amintindu-și că americanii suspectează întotdeauna un străin venit din Orientul Mijlociu, a cerut un apărător. Maestrul Alcazar, consilierul care i-a fost atribuit, nu are somptuos decât numele, în contrast cu silueta fragilă și bolnăvicioasă.

— Libanez. Cu pașaport în regulă.

Avocatul dă din cap și își aruncă ochii prin dosarul conținând trei pagini.

— Nu s-au găsit nici cele mai mici informații în ceea ce vă privește.

— O fi mai degrabă un semn bun, nu?

Avocatul îl cheamă la ordine, preocupat.

— Vă rog, nu o luați atât de ușor.

Ridicându-și fruntea, conchide:

— Raportul semnalează că ați fost arestat la ieșirea din clădirea unde pătrunseserăți prin efracție, dar că nu ați furat nimic. Desigur, patrulele se împăunează pretinzând că au intervenit atât de repede, încât nu v-au lăsat timp s-o faceți. Dar noi vom face precizarea că nu aveați în intenție să sustrageți nimic. Erați în căutarea unui adăpost pentru a avea unde să dormiți.

Nu-i așa?

Îl privește fix. Între ei ceva se tensionează. Insistă:

— Suntem de acord? Doar ați ocupat locul ilegal, în mod provizoriu.

Privindu-l drept în ochi pe omul legii, Noam aprobă. Cei doi se destind.

Alcazar știe că poate conta pe Noam tot atât cât Noam pe el.

— Firește, a continuat el, se pune întrebarea ce învârtiți pe-aici, în Statele Unite?

— Fac turism.

— În bagajul dumneavoastră depus în recepția hotelului s-au găsit niște caiete cu niște fraze scrise de mână.

— Vreau să devin scriitor.

Avocatul îl privește cu milă. O fi pentru că îl socotește pe acest dulce visător incapabil de așa ceva, sau pentru că el consideră că a scrie nu constituie o ocupație serioasă?

— Ce gen de cărți?

— De nici un fel. Genul meu.

Alcazar ridică ochii spre cer: nu vede în scriitură decât o activitate grotescă dacă nu este urmată de un scop lucrativ.

— Am în vedere să negociez o cauțiune pentru a vă elibera înainte de înfățișarea la tribunal. Puteți să o plătiți?

— Nu.

— Ar putea cineva să o facă pentru dumneavoastră?

Noam ezită… Pe de o parte, se consideră gata să putrezească în celula în care deja a fost plasat – dar oare pentru cât timp? —, pe de alta, se gândește din reflex la Noura, care îl caută cu înverșunare de câteva zile. Însă un asemenea strigăt de ajutor i-ar dezvălui faptul că se află la ananghie. Orgoliul lui va suporta oare?

— Pentru moment, veți rămâne aici. Înainte de înfățișarea de la tribunal, care nu știu când va avea loc, veți fi dus într-un centru de detenție.

Argumentul are efectul de a-l face pe Noam să ia hotărârea.

— Uitați, șoptește. Luați legătura cu această persoană.

A mâzgălit numele Nourei și numărul de telefon. Avocatul aruncă un ochi pe foaia de hârtie și murmură mecanic:

— Thoresen… Thoresen… ca Britta Thoresen?

— E mama ei.

Avocatul rămâne cu gura căscată. Obișnuit cu delincvenți mărunți, anonimi, maestrul Alcazar nu se aștepta să apere un client asociat cu icoana mondială a ecologiei. Se uită la Noam, încearcă să

facă abstracție de ceea ce exprimă fizicul lui mediteraneean, și îl descoase cu atenție curioasă:

— Ce legătură aveți cu ea?

— Sunt fostul soț.

— Și locuiți în California… din cauza Brittei?

Maestrul Alcazar își aduce aminte ce relatase mass-media de pe tot mapamondul: salvarea Brittei după un atentat sălbatic. Împotriva tuturor pronosticurilor, tânăra s-a refăcut aproape în totalitate la clinica Eternity Lab, ceea ce a demonstrat evoluția și puterea incredibilă a laboratoarelor transumaniste care înfloresc în Silicon Valley.

— Bine, mă voi ocupa.

Maestrul Alcazar îl salută și dispare. Noam este condus înapoi în celula comună, o imensă cușcă închisă cu gratii fixate într-un perete și prevăzută cu o bancă. Înăuntru se îngrămădesc mai mulți inculpați, unii descurajați, alții resemnați, alții nerăbdători, alții cuprinși de furie. Noam se-nghesuie într-un colț și rămâne tăcut. Niciodată nu a avut această senzație, poate doar în prea îndepărtata-i copilărie: să se simtă atât de firav în mijlocul altor bărbați. În jurul lui sunt grupuri de coloși, toți impozanți, unii musculoși, alții obezi, câte unii din amândouă. Mai deoparte, un uriaș dă pe rând dovezi de strălucire și flexibilitate. Noam le ascultă conversațiile; însă engleza lui tradițională, învățată pe vremuri la Londra, nu îi permite să înțeleagă schimburile de replici, în afară de *fuck* care ritmează ca o virgulă.

Pentru o clipă zâmbește imaginându-și-i aterizând într-un gimnaziu atenian din secolul al V-lea î. Chr. Imaginea îi arată cât de mult s-au schimbat criteriile de frumusețe: astăzi, trebuie mai degrabă să fii voluminos decât să aspiri la armonia formelor. Demonstrația de putere contează mai mult decât echilibrul de forțe.

Se plictisește.

După câteva ore, reușind să descifreze mai bine argoul și abrevierile de cuvinte pe care deținuții le foloseau în exces, începe să înțeleagă cum de ajunseseră acolo: trafic de droguri, violențe conjugale, vandalism, furt de autoturisme, spargeri, cam ca în cazul lui. Când s-au întors spre el întrebându-l ce urma să șterpelească din acea clădire, Noam n-a suflat o vorbă despre plăcuțele de argilă, lăsând să se înțeleagă că era vorba despre casa de bani a asociației.

La finalul zilei, un polițist, escortat de maestrul Alcazar, se apropie de celulă și îl scoate. Arestații îl iau la întrebări pe polițist. Țâșnesc înjurături.

Noam îi urmează pe polițist și pe avocat. Odată ajuns la capătul culoarului, se interesează:

— Noura Thoresen mi-a plătit cauțiunea?

— Mai ceva. Directorii asociației artistice au recunoscut că a fost o neînțelegere. Și-au dat acordul să puteți dormi acolo. Din nefericire, paznicul activase din greșeală alarma totală și nu pe cea parțială care permite mișcarea în interiorul clădirii fără a se declanșa. Sunteți liber.

Alcazar îl invită să intre în sala alăturată, de unde Noam își recuperează lucrurile personale. La final, zâmbind, îi strecoară:

— Vă așteaptă cineva afară.

Noam exultă. Până la urmă, acest deznodământ îl încântă. Sigur că e rușinat, umilit, nu tocmai glorios, ba chiar ridicol în ochii Nourei, dar și unul, și celălalt reușesc încă o dată să-și arate atașamentul indestructibil.

O limuzină așteaptă în fața comisariatului. Ușa se deschide. Ce bucurie s-o reîntâlnească pe Noura! Se strecoară în interiorul mașinii.

Britta Thoresen îi face loc pe banchetă. Se ferește când el se apropie pentru a o săruta pe frunte ca să-și arate bucuria revederii. De la înălțimea celor cincisprezece ani ai ei, îl anunță cu răceală:

— Mama nu știe nimic. Am prins telefonul avocatului, apoi am aranjat totul.

Noam rămâne încremenit, stupefiat.

— Sunt atâtea lucruri neclare în viața mamei, a reluat ea. Am nevoie să-mi spui tot ce știi.

2

— Nu-i adevărat… Nu se poate!

Al cincilea medic consultat de Pyrrhias a confirmat ceea ce declaraseră cei care de două zile se perindau la căpătâiul meu, confrații acestuia, antrenori, foști concurenți victime ale accidentelor: era de neconceput să mă ridic din pat în asemenea stare! Drept e că mi se promitea din vârful buzelor că într-un an îmi voi putea relua activitatea. Bineînțeles că nu voi mai practica atletismul și trebuia să pun cruce speranțelor de a deveni campion, în consecință să renunț la participarea la viitoarele Jocuri, ca și la oricare altă competiție.

Zăceam culcat pe spate, cu piciorul bandajat, cu o atelă care să-l mențină drept pentru a înlesni vindecarea. La marginea stadionului, un vindecător specializat în entorse, luxații și fracturi îmi dăduse îngrijirile necesare într-o manieră pragmatică, nesinchisindu-se prea mult de rugăciuni, purificări ori ofrande închinate zeilor.

De când fusesem readus acasă la Pyrrhias, Daphne jelea la marginea patului visul nostru olimpic distrus și statutul de cetățean spre care îmi îndreptasem toate eforturile. Chiar dacă se străduia să se arate tare, optimistă, voioasă, tandrețea îi căpăta o umbră de oboseală surdă, cea a disperării.

Gimnaziul era în doliu. Dacă performanțele mele îi împinsese pe camarazi spre excelență, căderea răspândise suflul înfrângerii: niște entorse tocmai pedepsiseră trei atleți, Thasos demisionase, cât despre Leonidas, nu scoteai mai nimic de la el, doar gemete, ceea ce lăsa să se presupună că și el

va trage linie în privința Jocurilor. Mai nimeni nu paria pe Atena.

Cel care se plângea cel mai tare – smiorcăindu-se – rămânea Pyrrhias, pe care dezertarea mea forțată îl făcea să lăcrimeze în permanență. De dimineața până seara, singur sau în companie, înșira tot ce oferise, cheltuise, sacrificase pentru gloria orașului său, după care se oprea, buimac, abătut, încremenit de deruta noastră completă.

Cât despre mine? Siderat, mi-am interzis orice judecată ori emoție, nu gândeam și nu simțeam nimic, aproape indiferent la catastrofa care mă lovise.

După care m-a cuprins furia. Noura! A nu știu câta oară, Noura provocase o nenorocire. Își dorise asta? Cu siguranță, nu. Deși o făcuse pe viteaza nesocotind regulamentul gimnaziului și însoțindu-l pe soțul ei Pericle, nu cred să fi dorit să facă rău atenienilor. Își dădea oare seama de rolul jucat în această încurcătură? Mă-ndoiesc – după toate aparențele, i se raportase că un atlet care promitea se accidentase, nimic mai mult. Nimeni nu și-ar fi putut imagina că în persoana acelui neofit se ascundea iubitul etern al Nourei, care la simpla vedere a acestei femei își pierduse controlul. În adâncul sufletului nu mă interesa decât să știu dacă Noura mă observase. Îl recunoscuse pe Noam?

Ancheta discretă pe care am întreprins-o pe lângă câțiva martori m-a liniștit: Aspasia și Pericle făcuseră stânga-mprejur înainte să fiu transportat la vindecător.

Să părăsesc Atena pe targă și să nu mai revin niciodată, oare nu ăsta mi-era destinul? Atrăgătorul oraș mă respingea sistematic; toate încercările mele eșuau. De ce să insist? Și, de altfel, cum? Nu mai eram decât un trup rănit, suferind, condamnat la săptămâni de nemișcare.

— Îmi dai voie să mă ocup de tine, prietene?

La trei zile după accident, Hipocrate, insul din Kos, care era în trecere prin Atena, a descins la

mine în cameră. Nefăcându-mi iluzii despre puterea lui de a mă vindeca, i-am acceptat totuși vizita; compasiunea acestuia mă mișca, iar revederea mă bucura. Daphne s-a făcut nevăzută pentru a ne lăsa singuri.

Hipocrate mi-a pus tot felul de întrebări. După obiceiul lui, căuta să descopere multiplele posibilități ale bolii înainte de a da un pronostic. Mi-a analizat piciorul.

— Ce bandaje ridicole! Mai degrabă frumoase decât folositoare. Cu adevărat bandaje ateniene… O să le desfac.

În mijlocul examinării, a schimbat brusc vorba:

— Nu ești născut la Delphi?

— E… e un pic mai complicat.

— Ești cumva altcineva decât mi-ai spus mie?

— Prefer să nu vorbesc despre asta, Hipocrate.

În timp ce-mi observa rana, s-a scărpinat în cap.

— Dragul de Argos mai adaugă o enigmă pe lângă toate celelalte. Cel mai mare mister al tău nu este nici originea, nici știința medicală, ci genunchiul.

— Ce-are genunchiul meu?

— Se reface.

— Normal.

— Normal, pentru că natura se repară. Dar nu cu această viteză.

A apăsat pe rotulă și pe mai multe puncte ligamentoase.

— Ar fi trebuit să urli de durere.

A examinat refacerea țesuturilor, reducerea inflamației, descreșterea pungilor de lichid și-a conchis:

— Deși acum trei zile ai suferit o luxație foarte puternică, piciorul arată ca după trei luni de recuperare. Din ce ești făcut?

— La vremea lor, mama și tata se restabileau foarte repede.

— Credeam că nu i-ai cunoscut, nu mi-ai vorbit decât despre un anume Tibor, unchiul tău.

— A, da?

— Argos, cine ești?

M-a privit cercetător. Mi-am ferit privirea. M-am închis în tăcere.

— Nu te cheamă Argos, de altfel. Nu?

Neprimind răspuns, a ridicat din umeri.

— Corpul e mai vorbăreț decât tine: îmi spune mii de lucruri pe care tu mi le ascunzi.

— Și că voi păstra tăcerea pentru totdeauna, i-am aruncat, înfruntându-i privirea.

Uitându-se în ochii mei, mi-a zâmbit.

— Îți mulțumesc pentru încredere, Argos. Nu am să spun nimic.

— Dar n-am pronunțat nici un cuvânt.

— Nu am să spun nimic din ceea ce tăcerea ta mi-a destăinuit.

A bătut din palme pentru a cere vin și, în momentul în care am ciocnit, mi-a adresat o privire complice: va păstra secretul. Chiar neavând habar ce ghicise Hipocrate, îl știam și loial, și inteligent, știam deci că nu mă va trăda. M-am relaxat. A cerut să ni se aducă vin alb, băutură care, după părerea lui era mai potrivită pentru persoanele în vârstă, cu un stil de viață sedentar, și mi-a recomandat, de îndată ce voi fi pe picioare, să aleg vinul roșu, mai aproape de nevoile persoanelor sănătoase care fac efort.

— Evită brânza, acest aliment păcătos. Și fasolea, care sporește flatulența.

Discuția a curs pe un ton firesc. Mi-a dezvăluit că-mi urmase ideea și înființase o școală la Kos. Pentru prima dată în lumea greacă, aceasta nu primea doar Asclepiazi, descendenți ai lui Asclepios care să-și transmită învățăturile și remediile din generație în generație, ci era deschisă tuturor celor care, indiferent de unde ar fi provenit, aspirau să devină medici.

— Îi învăț și-i și dezvăț în același timp, mi-a precizat râzând. În primul rând, îi dezbar de două obiceiuri oribile: să mai scuipe atunci când

întâlnesc un bolnav și să mai recurgă la fumigații pentru a îndepărta răul. Apoi, îi opresc să se raporteze continuu la zei. Când candidează, le propun un contract întocmit de mine.

— Un contract?

— Sub forma unui jurământ care stabilește garanții morale și financiare, de vreme ce nu aparțin Asclepiazilor. Iată: „Jur pe Apollo medicul, pe Asclepios, pe Higeea și Panaceea[19], pe toți zeii și zeițele, că voi duce la îndeplinire acest jurământ: să respect pe cel care m-a învățat această artă la fel ca pe propriii mei părinți, să împart cu el cele ce-mi aparțin și să am grijă de el la nevoie; să-i consider pe descendenții lui ca frați și să-i învăț această artă, dacă ei o doresc, fără obligații și fără a fi plătit; să transmit mai departe învățăturile acestei arte fiilor mei, fiilor maestrului, acelor discipoli care au jurat după obiceiul medicilor și nimănui altcuiva."

— Ai dreptate.

— Imaginează-ți că nu a fost de ajuns! Am mers din dezamăgire în dezamăgire… Un elev din Delos, venit la mine să studieze leacurile, și-a lichidat tatăl și unchiul pentru a-i moșteni și pe unul, și pe altul, după care a intrat în slujba unora care își doreau să se debaraseze de vreun nedorit. Un altul, odată ce a fost instruit, a început să practice, în insula natală Samos, avorturile pe sume frumușele. Deci, cum nu mai ținea, a trebuit să adaug câteva clauze în contract: ucenicul își ia un angajament față de pacienți.

A scos un sul de sub faldurile mantiei și mi l-a citit:

— „Voi folosi cele învățate spre binele pacientului; dacă este în detrimentul acestuia, jur să mă opun. Prescripțiunile mele vor fi făcute numai spre folosul și bunăstarea bolnavilor, ferindu-i de orice daună sau violență. Nu voi prescrie niciodată o substanță cu efecte mortale, chiar dacă mi se cere, și nici nu voi da vreun sfat

în această privință. Tot așa nu voi da unei femei un remediu abortiv. Îmi voi practica arta și îmi voi petrece viața în nevinovăție și în curăție. În orice casă voi intra, o voi face numai spre folosul și bunăstarea bolnavilor, mă voi ține departe de orice acțiune dăunătoare și de contacte intime cu femei sau bărbați, cu oameni liberi sau sclavi."

— La ce te gândești?

— La cei care se pretind specialiști în boli femeiești pentru a abuza de paciente. Cineva aflat în suferință poate fi păcălit cu ușurință. Ce ușor e să convingi o fetiță, ba chiar un băiețel, că făcând o felație și înghițind sperma se va vindeca!

— Și bârfele, zvonurile, cei care-și dau drumul la gură pe neașteptate? Nu ai prevăzut un jurământ de discreție? E nevoie ca bolnavul să poată să se destăinuie în voie medicului său, și ca, în schimb, să poată conta pe tăcerea acestuia.

— Secretul medical? Cum de nu m-am gândit!

Încântat, Hipocrate a completat textul. „Orice aș vedea sau aș auzi de la pacientul meu, în timpul unui tratament sau în afara lui, nu voi vorbi despre ceea ce nu e nici o nevoie să fie destăinuit, socotind că păstrarea tainei este o datorie."

Am recitit, am fost de acord, însă, imediat, m-a cuprins descurajarea.

— Acest contract nu are nici o valoare legală.

— Deține valoare morală.

— Cine o garantează?

— Zeii!

Hipocrate mă uimea: deși îi izgonise pe zei din domeniul medicinii, îi reintroducea elaborând acest jurământ. Cu ochii strălucind de bucurie, a mai compus în grabă câteva fraze. „Dacă voi respecta acest jurământ și nu îl voi călca, viața și arta mea să se bucure de renume și respect din partea tuturor oamenilor; dacă îl voi trăda devenind sperjur, atunci să se întâmple contrariul."[20]

Înainte ca Hipocrate să se retragă, l-am rugat să-mi facă rost de opiu.

Medicii greci cunoșteau această plantă căreia îi lăudau virtuțile și care intra în compoziția teriacului, poțiunea lor împotriva durerilor.

— De ce vrei opiu? Nu ai dureri.

— Dacă mă ridic, o să mă doară. Și mai mult, dacă sar sau alerg.

— Nebunie curată! a exclamat Hipocrate.

— Pentru oricine altcineva, dar nu și pentru mine, i-am răspuns calm.

A căzut pe gânduri.

— Un cultivator de mac, din nordul Atenei, produce un opiu excelent, atât de pur, încât sucul pe care îl extrage prin incizia capsulelor se dizolvă cu ușurință în apă și se topește sub razele soarelui. O să-ți aduc mâine.

Imediat ce Hipocrate a plecat, am chemat-o pe Daphne și am anunțat-o că plecăm, așa cum era prevăzut, la Olympia, cu echipa, pentru luna de selecții.

— Păi tu nu reușești nici să mergi, a protestat.

— Voi merge călare pe măgăruș.

— Ce rost are?

— Daphne, ai încredere în mine.

*

Niciodată nu mai văzusem o mulțime atât de densă, colcăitoare, pestriță, surescitată. Ca o curgere neîntreruptă, în valuri răsunătoare, o maree umană se desfășura în Elida. Fiindcă armistițiul olimpic le îngăduia locuitorilor din orașele grecești să se deplaseze fără opreliști și fără teama vreunei sancțiuni militare, se scurgeau puhoaie de atleți, antrenorii acestora, maseurii, familiile.

— Orice grec are două meserii, a lui și cea de specialist în atletism.

Thasos avea dreptate: cu o lună înainte de săptămâna de concurs, convoaiele se îndreptau spre Olympia, experți autoproclamați comentau

încontinuu fizicul sportivilor. „Ăla de-acolo, rămureaua aia cu trunchi slăbuț, plat ca un papirus, e un superb alergător de fond! — Eu l-aș alege pe ăla cu cracii până la buric: are fuleu mai mare. — Uită-te la brunetul ăla, cu pieptul lat și brațele voinice, cu coapse masive, îl ia pe distanță scurtă. — Nu, mai degrabă ăsta: e vânjos, asta îl ajută să fie iute. — Eu fac pariu că zdrahonul cu spate lat și cu umeri bine conturați va bate pe oricine la luptă. — Prostii! E țeapăn ca un ciomag. Ăla din stânga mi se pare foarte suplu. — Nu ajunge să fii flexibil, îți trebuie și sprinteneală. Eu îl prefer pe blondul cu barbă cârlionțată de-acolo, îl vezi?“

Încovoiat pe animal, cu piciorul bandajat, evident că nu stârneam nici un comentariu. Daphne mergea alături de măgarul cu frumoșii lui ochi blânzi.

La început îmbufnată, neînțelegând de ce rămâneam obsedat de Jocuri, a sfârșit prin a se mai lumina la chip, a zâmbi, a-și regăsi vivacitatea pe măsură ce înaintam și întâlnirile cu oamenii se înmulțeau. Care grecoaică n-ar fi visat să stea câtva timp la Olympia? Manifestarea se desfășura de secole o dată la patru ani, și trecea – pe bună dreptate – drept cea mai importantă, mai strălucitoare, mai faimoasă din lume. Să câștigi acolo îți conferea glorie eternă. Să concurezi îți aducea notorietate. Să asiști stârnea invidia. Mai de curând, niște învățați chiar și-au imaginat cum ar fi ca timpul să fie măsurat în olimpiade – în perioade de patru ani –, căci această unitate se dovedea comună tuturor orașelor care-și stabileau cronologia fiecare în felul său – Atena asocia anul cu arhontele ales la sfârșitul lunii iunie, Sparta cu epitropia care dă numele orașului, Argos cu preoteasa Herei –, această diversitate creând o imensă încurcătură și multă incertitudine pentru cel care dorea să dateze un eveniment.

Insistasem ca Thasos să revină asupra demisiei. În paralel, îl convinsesem pe Leonidas nu numai

că nu eram supărat pe el, dar și că voi fi prezent la Jocuri cu speranța de a savura ultimul său triumf; revigorat de argumentul meu, sfiosul uriaș se hotărâse să îmi facă această ultimă plăcere.

Era nevoie de două săptămâni pentru a merge de la Atena până în valea fluviului Alfeu[21], pe drumuri care, după ce-am părăsit orașul, au devenit rele, reducându-se la niște poteci, uneori pe versantul unei faleze precum Istmul Corint, ceea ce ne obliga să mergem în șir și ne încetinea mult deplasarea.

După Arcadia, pe unde merseserăm pe cărări șerpuind printre crestele muntoase, întâlnind păstori care, acoperiți până la sprâncene de cușme, ne salutau făcându-ne cu mâna din mijlocul turmei, am ajuns în valea înverzită a Alfeului, la Elis, orașul care organiza Jocurile, acolo unde se desfășura luna de calificări și de antrenament. Nu urma să ajungem la Olympia, care nu era un oraș, ci un sit, decât în săptămâna concursului propriu-zis.

Delegația ateniană a tras la un han, nu departe de arenă. Mângâind coama cafenie a măgărușului pe care tocmai îl legase de un țăruș, Daphne s-a întors spre mine, perplexă.

— Ești bine?

— De ce mă-ntrebi?

— Pentru că te comporți la fel ca toți ceilalți, ca și cum n-ai avea nimic.

Mă tem că n-ai înțeles că nu o să concurezi.

— Mmm? Ba bineînțeles că da, o să vedeți. Mâine o să rămân la pat.

Datorită opiului, am dormit buștean, cu Daphne, iubitoare, ghemuită la pieptul meu.

În zori, contemplând munții împăduriți, am putut savura mai bine ceea ce remarcasem în ajun: extraordinara frumusețe a luminii care scălda întreg locul. Scânteiere care însă nu te orbea, puritate care ascundea ceva insondabil, raze ce

poleiau totul în jur într-un înveliș sacru. Nu erau luminate doar obiectele, ci și sufletele, incitând la renunțare, la sinceritate; aici, Zeus chema la o dezvelire mai presus de toate, cea care expune atât inima, cât și pielea.

În timp ce Daphne dormea, mi-am desfăcut atela, bandajul, mi-am masat încetișor piciorul, mușchiul posterior al gambei care era amorțit, apoi, cu grijă, am pus ușor talpa pe pământ. Deși mă așteptam să nu-mi reziste genunchiul, acesta a suportat cu brio greutatea corpului. Nici un junghi. Din precauție, am mai luat o doză de opiu după care am riscat să fac câțiva pași testându-mi flexibilitatea.

Daphne a deschis ochii.

— Ce faci?

— M-am vindecat, Daphne.

— Nu e posibil. E efectul teriacului care-ți calmează durerea, asta nu înseamnă nimic. Potolește-te! Nu faci bine ce faci, n-o să mai ai nici o șansă să te mai recuperezi vreodată.

Speriată, a luat-o la fugă să-l caute pe Thasos în camera alăturată, iar acesta a dat buzna și-a început să mă dojenească printre dinți:

— Întinde-te imediat la loc în pat.

Le-am făcut o mică demonstrație, sărituri, piruete, acrobații. Discuția s-a-nveninat. De ce mă agitam mai tare țopăind, de-aia se strâmbau, ca și cum ar fi resimțit întreaga durere pe care eu nu o simțeam deloc. În ciuda strigătelor lor care te zgâriau pe urechi, o țineam pe-a mea, iar ei vociferau. Pentru a pune capăt scenei absurde, le-am ordonat să facă liniște.

— Thasos, nu îți cer decât un singur lucru: lasă-mă să particip la calificări.

Dacă o să cad fleașcă de la prima goană, cu atât mai rău! Dar o să vezi că n-o să cad…

Susținut de Daphne, Thasos, sâsâind mai ceva ca niciodată, s-a opus vehement, argumentând că

ținea mai mult la sănătatea mea decât la gloria Atenei.

— Perfect! am exclamat.

Și-am dat să ies din încăpere.

— Unde te duci? a tunat Thasos.

— Să stau de vorbă cu Pyrrhias.

Thasos și Daphne au venit după mine și s-au proțăpit în fața ușii pentru a mă împiedica să ies.

— Nu Pyrrhias!

— Mai ales nu el, i-a întărit Thasos spusele. Pyrrhias va încuviința și vom pierde orice control. Ar fi gata să te vadă murind pentru a obține o coroană de lauri. De acord, Argos, îți păstrez înscrierea la calificări. Dar până atunci, te rog din suflet, stai potolit. În numele lui Zeus, nu mai face nici o mișcare până la prezentarea atleților.

Mi-am dedicat următoarele două zile repausului, în timpul căruia am făcut totuși încălzirea și câteva exerciții pentru flexibilitate. În ciuda extraordinarei mele capacități de refacere, viitorul mi se părea incert: câtă vreme stăteam întins pe rogojină, mă îmbătam de optimism, dar, de îndată ce încercam să fac exerciții de gimnastică, simțeam fragilitate la nivelul genunchiului, care apărea sub formă de înțepături, de blocaje. Reușeam să fac întinderile dar cu teamă, înspăimântat în fiece clipă de călcături excesive, de elongații exagerate sau de aterizări prea brutale; pe scurt, mi-era frică de o mișcare care ar fi putut să-mi rupă vreun tendon, să-mi deplaseze osul ori cartilagiul. Lucid, simțeam vecinătatea pericolului, astfel că mă mișcam pe cât de determinat, pe atât de precaut.

A venit și perioada calificărilor și a antrenamentelor cu public.

În acea dimineață, atleții s-au adunat pe stadion în plină caniculă, înconjurați de autoritățile din Elis. Cei mai mulți dintre ei se strigau pe nume, își dădeau câte-un pumn în joacă, căci deja se

cunoșteau din vremea când concuraseră la Delphi, la Nemeea, în Corint și mai ales la Olympia, și pentru că participaseră la diverse concursuri chrematite[22], care le aduceau bani în loc de o cunună de lauri.

Zeci de tineri umblau de colo-colo goi sub soarele arzător, pe când sclavii, acoperiți cu o pânză în jurul coapselor, nivelau pista sau o dădeau cu nisip.

Atleții s-au prezentat apoi în fața celor zece judecători în robe albe, culoarea neutralității.

Această paradă a unor Apollo dați cu ulei, din care făceam și eu parte, mă impresiona. Cum îmi mai schimbasem părerea despre acest obicei al locului!

Nu-mi mai era jenă de propria-mi nuditate. Cei care pretindeau că aceasta restabilea egalitatea între indivizi, că făcea imposibilă etalarea bogățiilor prin bijuterii, accesorii ori ținute de gală se înșelau amarnic. Goliciunea nu constituia o lipsă – a veșmintelor –, ci un plus – cel al trupului. În realitate, grecul avut își afișa statutul etalându-și frumusețea, bronzul, forța, încrederea, stăpânirea timpului și a plăcerilor. Se îmbrăca în sport și nuditate.

A izbucnit un scandal: un bărbat se înscrisese ca fiind atlet din Beoția, or unii îl recunoscuseră pe efesianul pe care deja îl întâlniseră în acel an[23]. Din cauza comportamentului urât, orașul lui îl exclusese de la Jocuri. Impostorul a fost biciuit în văzul tuturor.

Mai ales boxerii și luptătorii-boxeri se examinau în amănunt unii pe alții.

Fără răutate, își dădeau unii altora porecle care vorbeau despre anatomia fiecăruia, precum: bizon, tăun, taur, păianjen, ogar, dihor. De îndată ce și-a făcut apariția Leonidas, cuvântul „urs“ a început să circule, iar zeci de aspiranți au anunțat că renunță la concurs, iar când și-a mai scos și hainele, dezertarea a fost și mai masivă.

Calificările au început cu proba aruncării suliței. Deși această disciplină mă obliga la o fandare, cu picioarele foarte depărtate, ea solicita mai mult puterea brațelor și a umerilor. Am câștigat fără să pățesc nimic. Thasos mi-a făcut cu ochiul de încurajare, dar i-am sesizat în privire o umbră de îngrijorare – cealaltă aruncare, cea a discului, constituia un adevărat pericol, cu înlănțuirea de torsiuni și de flexări ale genunchilor, cu acel dans al picioarelor, și apoi brusca detentă, explozivă și dinamică.

Pentru a doua probă, juriul a ales alergarea de fond, șase ture de stadion, o competiție care nu făcea parte din probele de pentatlon, așa că Thasos m-a trimis în camera mea, unde Daphne mă aștepta, hotărâtă să îmi facă masaj.

— Du-te de-aici, Daphne, m-am împotrivit. Cheamă un maseur. Altfel, știi tu cum se va termina…

— Cum?

— Ca până acum. Nu m-ai masat niciodată fără ca asta să se termine trăgându-ne-o…

— A, da? Eu nu-mi aduc aminte…

Alintându-se, cu pupilele dilatate, bătând din gene, a continuat cu pisicelile, fără măcar să mai încerce să facă pe mirata. Înduioșat, și mai ales aprins de dorința ei, m-am ocupat de ea întreaga după-amiază, într-atât o simțeam de lacomă după mângâieri. Evident, am avut grijă să nu ejaculez și pe când eram gata cu zbenguiala, a murmurat, aprinsă la față:

— Îmi pare rău, n-ar fi trebuit s-o fac, doar ți-am jurat. Dar știi ce-i mai rău? Că nici măcar nu mi-e rușine.

— Deloc-deloc?

— Ba da, un piculeț, cât să fie și mai bine…

A doua zi, juriul a avut de ales dintre candidații la cursa cu arma, care se desfășura în costume

militare, cu platoșă, lance, scut; așa că am profitat ca să mă odihnesc.

Dimineața următoare m-am dus din nou la stadion pentru săritura în lungime. Mi-era teamă de acest moment. Săritura presupunea trei poziționări de picior la sol, ceea ce îmi omora genunchiul. În mod miraculos, durerea nu m-a podidit decât la ultima aterizare. Am urlat. În afară de Thasos, toți ceilalți au crezut că era un strigăt de bucurie, pentru că sărisem o distanță deloc neglijabilă.

La întoarcerea în cameră, am recurs la opiu. Cum juriul consacrase următoarele trei zile curselor de care, mi-am urmat refacerea puterilor în doză forte, fără să mă mai dau jos din pat, oarecum mirat de Daphne, care doar mă acoperea de sărutări, între două glume și zvonurile pe care mi le povestea.

Cursa m-a găsit deci în formă. Alergam în serii de câte patru, după care venea din nou rândul câștigătorilor. Am ajuns primul dintre toate grupurile reunite. De-acum, Thasos manifesta mai puține rezerve, era mai încrezător și chiar își cerea iertare că se împotrivise.

A doua zi, la proba luptelor, juriul a anunțat că va proceda prin eliminare: cine pierdea o dată, părăsea competiția; cine câștiga, relua lupta cu un alt învingător.

Din prima clipă, participanții au dorit să se arate la înălțime, atât puternici, cât și buni tehnicieni – modelul lui Ahile, războinicul neîntrecut, inspira foarte puternic tineretul grec. Dotați cu o vergea bifurcată la capăt, jurații nu ezitau să aplice câte-o lovitură peste spate sau peste fese celor care încălcau în vreun fel regulamentul; dacă vreun îndrăzneț se întorcea să protesteze, îl excludeau pe loc. Atmosfera devenea încordată. Ne priveam cu mai puțină bunătate, știind că în curând vor fi puțini aleși dintre cei chemați; începeam să ne dăm seama că aparțineam unei mase de perdanți.

Evaluând capacitățile primilor luptători, am avut presentimentul că nu eram mai bun decât ei. Fără-ndoială, nu eram singurul care pusese acest diagnostic, căci mai mulți candidați au decis să abandoneze fără ca măcar să fi încercat – în timpul acestei luni de dinainte de concurs, te puteai retrage fără a te dezonora, spre deosebire de competiția olimpică, în care orice capitulare trecea drept lașitate.

I-am împărtășit această spaimă lui Leonidas. Perplex, trebuie că a admis, văzându-i pe acei zdrahoni bine legați, că sunt departe de a fi câștigător.

— Și ce e de făcut? l-am întrebat. Nu le sunt superior cu nimic.

— Întrece-i în hotărâre. Numai ea duce la victorie. Vrei dovada? Înainte de începerea fiecărei lupte, mă uit fix în ochii luptătorilor, la fruntea lor, și ghicesc după determinarea fiecăruia care din cei doi va învinge. Asta nu dă greș niciodată.

— Glumești?

— Ba deloc. Hai să încercăm.

De fiecare dată când începea un duel, îmi spunea cine va fi câștigătorul înainte ca acesta să intre în spațiul destinat confruntării; de fiecare dată, rezultatul îi confirma predicția. Leonidas mi-a zis în concluzie:

— Definește printr-un singur cuvânt motivul profund pentru care te afli aici.

Am căzut pe gânduri.

— Daphne!

— Atunci, gândește-te la Daphne, concentrează-te asupra ei și restul va veni de la sine.

Am fost chemat de jurați. Aveam drept adversar un lungan cât o prăjină, din Corint, care nu făcuse mare brânză la alergare, dar care strălucise la săritură și suliță. A venit spre mine zeflemitor, cu un zâmbet în colțul gurii, măsurându-mi statura mult inferioară față de a lui. Și-atunci mi-am spus: „Te vezi deja câștigător? Mare greșeală!“, după

care m-am însuflețit repetându-mi „Daphne“, având în minte imaginea ei și în nări parfumul de măghiran.

L-am pus de trei ori la pământ pe corintian. Și-acolo a rămas, buimac, neînțelegând ce i se întâmplase, în timp ce Leonidas țipa de bucurie.

A trebuit să susțin alte trei confruntări. În mai multe rânduri, genunchiul amenința să-mi cedeze; în timpul luptelor, l-am simțit din ce în ce mai solicitat, mai fragil, gata să se rupă, dar am avut grijă să îl eliberez din strânsoare la cea mai mică furnicătură: decât să risc să-l fracturez forțând musculatura, am preferat să schimb priza ca să-l pot relaxa. Astfel că am ajuns la finalul calificărilor, epuizat și psihic, și fizic, într-atât a trebuit să mă concentrez pentru a evita dislocarea.

Speram la o zi, două de repaus. Însă am aflat că vom urma pe rând, la aruncarea discului, începând chiar de a doua zi.

Gâtul mi se usca, picături de sudoare îmi perlau fruntea, pielea șoldurilor îmi era parcursă de frisoane. Fiecare dintre noi nu avea dreptul decât la o încercare, ceea ce ne obliga să ne mobilizăm forțele într-un unic efort. Când mi-a venit rândul, nu aveam decât două soluții: să mă cruţ, făcând mișcarea de-o manieră controlată sau să dau totul dintr-o aruncare pentru a învinge.

— Mulțumește-te să-ți asiguri trecerea mai departe, mi-a recomandat Thasos. Rezultatele anterioare îți asigură calificarea. Nu-ți asuma nici un risc.

Am încuviințat. Prinzând discul de bronz, mai greu la Olympia decât oriunde în altă parte, disc pe care l-am dat în prealabil cu nisip, ca să nu-mi scape din mâna unsuroasă, m-am așezat în spatele liniei trasate cu creta și m-am chircit în poziția de start. Și deodată m-am desfășurat. Ce se-ntâmplase?

În ultima clipă, m-am hotărât să nu fac treaba pe jumătate, așa că mi-am mobilizat întreaga energie:

discul a plecat din mâna mea, și-a luat zborul, a despicat aerul, s-a răsucit în jurul propriului ax cu o stabilitate care demonstra excelența elanului de impuls, după care a aterizat foarte departe, într-un loc în care cel care avea sarcina de a măsura se credea la adăpost. Strigăte și aplauze au urcat spre cer, salutându-mi performanța.

Am rămas stupefiat. Se părea că nu-mi dădeam seama de amploarea a ceea ce executasem. Thasos s-a repezit spre mine și m-a luat în brațe.

— Bravo, Argos! Ești calificat.

I-am șoptit la ureche:

— Thasos, nu mă lăsa jos, ține-mă în brațe, dacă nu, am să mă prăbușesc.

Mi-a cedat genunchiul.

*

Ros de curiozitate, Socrate nu rezistase: se întorsese la Elis cu o delegație de magistrați, de poeți, de dramaturgi și de atenieni bogați. Nimeni nu-l pusese la curent cu nenorocirea care mi se întâmplase. După ultimele vești, triumfasem în cadrul calificărilor, ca urmare a revenirii miraculoase. O asemenea omisiune nu avea în vedere să-i țină departe, cât să-i menajeze pe cei din jurul meu, echipa noastră și Pyrrhias. A trece sub tăcere acest ghinion era convenabil pentru toată lumea: ceea ce nu era spus nu exista. Nu numai că fiecare își dorea să continue să creadă că Argos va câștiga proba pentatlonului, ci chiar o credea. Diferența între speranță și calcul fusese anulată și mașinăria de zvonuri se pusese în funcțiune: Argos chiulea de la antrenamente? Fiindcă nu mai avea nevoie de ele. Nu mai era văzut prin preajmă? Își proteja secretele pregătirii. Șchiopăta, după spusele puținilor martori care-l întrezăriseră? Un șiretlic pentru a-și amăgi viitorii adversari.

Eram singurul care vedea victoria drept himerică. Chiar dacă două săptămâni și jumătate i-

ar fi permis genunchiului să se refacă, de-acum îmi dădeam seama cât de mare fusese nebunia de care dădusem dovadă în a mă crede prea repede vindecat. Totul trosnea din nou. Ambiția pe care o nutrisem în timpul primei convalescențe se risipise la începutul celei de-a doua. Nici vorbă să m-aventurez pe stadion, adio Jocuri.

Cu toate acestea, nu scoteam un cuvințel despre această decizie. Oboseala fizică, uzura mentală, dar și o formă de lașitate mă opreau să-mi anunț abandonul. Poate că l-aș fi putut mărturisi unor necunoscuți, dar nu lui Daphne, lui Thasos, lui Leonidas, într-atât simțeam că echilibrul lor depinde de mine, că bucuria de a fi le atârnă de a mea, că lipsa mea de optimism îl va înăbuşi pe al lor. Așa că i-am îndrumat pe toți pe o pistă greșită. Aveam impresia că sunt un bolovan care se duce la vale în prăpastie, fără nici o piedică, fără posibilitatea de a se mai opri, tot mai repede și mai repede, și mai disperat, fatalist, neputincios, în așteptarea coliziunii finale.

Înainte de ajunul Jocurilor, am plecat din Elis în Olympia, urmați de politicieni, preoți, artiști, muzicieni, oratori, poeți, dramaturgi, astrologi, bucătari, aruncători de flăcări, ghicitori, prostituate, gigolo, furnizori de animale destinate festinurilor sau sacrificiilor, ca și spectatori cu zecile de mii.

Toată lumea a dormit pe malul lacului Letrinoi, și-apoi, de dimineață, și-a terminat călătoria.

Cum să descrii Olympia? Un singur cuvânt îmi vine în minte: excesul.

Olympia se arăta excesivă în toate. Excesivă prin aglomerație, excesivă prin zgomot. Excesivă prin abundența gunoaielor. Excesivă prin căldura estivală, prin uscăciunea puțurilor secate, prin scandaloasa absență a hanurilor și a locurilor unde să tragi peste noapte. Excesivă prin diversele muzici care își făceau concurență din loc în loc. Excesivă prin multitudinea de temple, de altare, de

edicule, de statui, de ofrande înmulțindu-se exagerat printre platanii Crângului sacru. Excesivă prin sacrificarea fără măsură a animalelor care se auzeau continuu urlând de frică sau de durere, și fumurile gri și dense ridicându-se de la grătarele însângerate, stolurile de păsări răpitoare care dădeau târcoale pe deasupra norilor de fum, după care se năpusteau dintr-odată să înșface vreo ciozvârtă, roiurile de muște așezându-se peste tot, pe carnea friptă, pe cadavre, pe gunoaie, pe pelerini.

Zeus, domnul locului, era implorat de oameni cu apelativul Zeus-vânează-muște. Cu toate că acesta părea să le ignore rugile. Nu mai văzusem nicăieri atâtea reprezentări ale lui Zeus, ici cu bustul gol, colo înfășurat într-o mantie, bărbos, spân, purtând în mână fulgerul, simbolul său, statuile din bronz vorbind în detaliu despre multiplele-i funcții, zeu al ploii, al recoltei, al templelor, al căminului, al căsătoriei, al prieteniei, al fratriilor, al confederațiilor, model al regilor, arhetipul legiuitorului, etalonul vicleniei, idealul protectorului, prototipul izbăvitorului, referința curajului, stăpânul destinului. La Olympia totuși, titlul său esențial rămânea cel de Zeus al legămintelor.

Mergeam fără țintă pe la umbra violacee a platanilor, un vast crâng unde se ridicau mai multe statui ale învingătorilor, comandate și apoi depuse acolo de atleți sau de orașele lor recunoscătoare. Aproape peste tot, ghizi explicau curioșilor povestea acestor eroi, lăudându-le vitejia și spunând anecdote ajunse proverbiale.

Dacă nu puteam profita de Leonidaion, palatul rezervat ambasadorilor, aveam privilegiul de a ne odihni totuși sub un acoperiș, în partea estică a gimnaziului. Acolo, atleții beneficiau de camere, spre deosebire de pelerini, care dormeau sub cerul liber, cu picioarele la capul celuilalt, unii-ntr-alții ca spicele pe câmp, necăjiți de muște, sforăituri,

țipetele bețivanilor, ecourile petrecerilor. Doar câțiva prevăzători norocoși își închiriaseră, ba chiar își aduseseră cu ei corturi, într-un loc împrejmuit și păzit.

Jocurile începeau în acea dimineață.

Olympia se umpluse până la refuz. Patruzeci de mii de persoane ocupau un perimetru îngust în care, în restul anului, nu se găseau decât câțiva preoți și vreo șase păstori cu turmele lor de vaci sau de capre.

Logic vorbind, încă de la deșteptare ar fi trebuit să-mi declar retragerea. Or Daphne, în picioare cu mult înaintea mea, îmi pregătise un mic-dejun delicios, fremătând de speranță și de nerăbdare. Oare să-i aplic acest duș rece?

Așa că am șters-o.

În această primă zi, atleții și antrenorii se adunau în fața lui Zeus al legămintelor, o sculptură situată în apropierea Bouleuterionului; acolo jurau să respecte regulamentul probelor și să nu întreprindă nici o faptă necinstită, în timp ce judecătorii promiteau să nu se lase corupți. Însoțind delegația ateniană, am depus jurământul la unison cu tovarășii mei.

Ne-am îndreptat apoi spre un loc celebru și celebrat: templul lui Zeus, unde i se găsea efigia criselefantină[24], cea mai mare statuie din univers.

Construcția din calcar moale, în stil doric, înconjurată de coloane, avea un acoperiș nemaipomenit, făcut din marmură tăiată în formă de olane, ornat cu cazane din aur la cele patru colțuri, în timp ce în centru, chiar deasupra frontonului, se avânta o Victorie. Pe margini erau basoreliefuri care spuneau povestea cosmosului la greci, muncile lui Zeus, ale lui Heracle și ale lui Teseu.

— După jurământ urmează rugăciunea! a ordonat Leonidas. Haideți să-i cerem lui Zeus victoria.

Pentru că că Leonidas procedase dintotdeauna astfel și concurase de fiecare dată cu măreție, atenienii înțelegeau să facă la fel, cu aceeași rigoare, astfel că grupul nostru a intrat în templu. Și eu l-am urmat.

Statuia lui Zeus, bijuterie monumentală din aur și fildeș, m-a impresionat prin dimensiune și măreție. Pe un postament și un piedestal care se ridicau deja la trei metri înălțime, zeul tuturor zeilor, așezat pe un tron din lemn de abanos incrustat cu pietre prețioase, ne-a întâmpinat cu severitate, înalt de doisprezece metri. Capul încoronat cu ramuri ajungea până la tavan. Ca strivit, m-am văzut mai mic decât piciorul său încălțat cu sanda de aur și, chiar dacă o luasem pe galeria laterală, unde ajungeai pe o scară, nu am reușit să ating nivelul pântecului. În mâna dreaptă, elegantul și austerul colos ținea o Victorie, iar în cea stângă, un sceptru în vârful căruia se afla un vultur. Pielea de pe zonele dezgolite ale lui Zeus m-a uimit peste măsură, căci era fină, lăptoasă, ușor galbenă, lăsa impresia de viață – am aflat cu acea ocazie că bucățile de fildeș erau unse cu ulei pentru a fi protejate de umezeala în creștere din timpul iernii; de altfel, în fața statuii, mi s-a arătat vasul conținând acest lichid, așezat pe o dală neagră tivită cu alb, acolo unde Zeus și-a aruncat fulgerul în semn de recunoștință atunci când sculptorul Phidias îi ceruse părerea despre opera sa.

Au început rugăciunile, strigate, cântate, șoptite, tăcute. Oare cum să se fi simțit Zeus în mijlocul acestei întregi agitații, unui asemenea vacarm și atâtor tăceri? Și de ce grecii se adresau în unanimitate lui? N-ar fi fost mai bine să-și asigure sprijinul unor divinități mai puțin solicitate? De fapt, își formulau esența dorințelor către șef, el fiind cel care hotăra în ultimă instanță. Știau că Zeus nu aducea succesul unui atlet necredincios și slab pregătit, dar mai știau și că îl refuza unui

habotnic care se antrena peste măsură de zelos. Așa că îl ajutau să ia decizia cea bună, își îndeplineau sarcinile lor de oameni, cu modestie, metodic, ritualurile și ofrandele făcând dovada bunei lor credințe.

S-o mărturisesc? Aici, la Olympia, simțeam prezența apăsătoare a lui Zeus, pe când la Delphi nu sesizasem nici urmă de Apollo. În ciuda a ceea ce era în sufletul meu, m-am adresat lui, l-am invocat, l-am implorat. Oare deveneam grec datorită faptului că îmi doream atât de mult să ajung atenian?

Am avut apoi la dispoziție o întreagă după-amiază liberă, pentru că se desfășurau cursele de care, concursuri foarte populare. După spusele pariorilor, Atena avea puține șanse. Față de Daphne, care voia să asiste împreună cu Thasos, am pretins că preferam să mă odihnesc, lucru cu care amândoi au fost de acord.

Am plecat deci să mă plimb în răcoarea de absint a crengilor. Crângul sacru colcăia de pelerini, în ciuda faptului că mii dintre ei se duseseră la hipodrom.

Altarele fumegau, vânzători ambulanți ofereau câte ceva de băut sau de mâncat; unii, cocoțați în căruțe transportând ulcioare cu vin, întindeau cupe amatorilor. După ce i-am ocolit pe spartani, care furnizau câini de luptă cu spume la gură și care ar fi mușcat cu plăcere orice gambă la un simplu semnal, m-am lăsat pradă reveriei în mijlocul întregii îmbulzeli. Spre deosebire de celelalte manifestări grecești – Jocurile Pythice, Jocurile Nemeene și Jocurile Istmice –, Jocurile Olimpice ofereau numai competiții sportive, nu și spectacole de artă, nici de teatru, nici de muzică ori de recitare. Toată lumea însă dădea fuga aici, pentru că totuși Olympia constituia anticamera reputației, o scurtătură spre glorie. Fiecare venea aici să se arate: cântăreții cântau, dansatorii dansau, pledanții pledau, cuvântătorii cuvântau, pictorii

pictau, filozofii filozofau, sculptorii sculptau, poeții poetizau, iluzioniștii iluzionau, vânzătorii vindeau, trecătorii treceau, colportorii colportau, gură-cască întruna căscau gura, băutorii beau, clănțăii clănțăneau, chefliii chefuiau, seducătorii seduceau, pușii pe căsătorii se căsătoreau, futăcioșii futăceau, prostituatele se prostituau. Fiecare își juca rolul. Și eu?

Mă simțeam gol, găunos. Un superficial. O făcătură. Dacă mai aveam vreun dram de substanță, aceea era a unui impostor… Necinstit, viclean, fundamental trădător, mă dădeam mereu drept un altul, Argos în loc de Noam, atlet în loc de invalid, tânăr în loc de milenar, muritor în loc de nemuritor. Mă reduceam la o minciună ambulantă.

Posomorât, m-am întors târșâindu-mi picioarele în cameră unde m-am aruncat în pat ca să nu mă mai perpelesc atâta.

M-a trezit larma. Daphne, Socrate, Pyrrhias, Thasos se întorceau de la cursele de care discutând zgomotos. Pe lângă că Atena pierduse, Sparta, orașul rival, câștigase toți laurii. Așa că vociferau împotriva spartanilor, niște caricaturi de bărbați cu coama nici prea lungă, nici prea scurtă și capă purpurie. „Maimuțe cu curu' roșu! Normal că se-nțeleg bine cu armăsarii!“

Decepția îi făcea ranchiunoși.

După această umilire a superbiei ateniene, sperau că venind la mine vor avea parte de consolare. Daphne s-a ghemuit în brațele mele. Thasos m-a arătat cu mâna celor care îl însoțeau:

— Domnilor, iată-vă în prezența unei creaturi neobișnuite, deoarece pentatlonistul se cere să nu fie un atlet propriu-zis, o oaie cu cinci picioare. El trebuie să fie de categoria grea și totodată să se miște cu ușurință; masiv, chiar dacă scund; mai degrabă musculos decât viguros, deși în mod paradoxal mai mult viguros decât musculos; mai repede puternic decât suplu, dar și, în alte

momente, mai repede suplu decât puternic. Pe scurt, trebuie să fie Argos.

La încheierea discursului, am fost aplaudat. Socrate a conchis:

— Contăm pe tine să ne răzbuni pentru înfrângerea suferită. Și-acum, să-i respectăm liniștea lui Argos, care se pregătește. În astfel de ocazii nu suntem buni decât să bem, să mergem deci să tragem o dușcă!

S-au îndepărtat, lăsându-mă abătut. Pe lista ambivalențelor personale s-a mai adăugat următoarea: cel căruia i se acordă încrederea și care va înșela această încredere.

Datorită efectelor soporifice ale teriacului, am reușit totuși să adorm buștean.

În zori m-am apropiat de fereastră.

Afară se ivea noua zi. Bețivani, petrecăreți, muzicanți amuțiseră în sfârșit.

Un adolescent imberb și visător fredona, sprijinindu-se de coaja bicoloră a unui platan. Repeta o melodie suavă, delicată, plină de nostalgie, pe care am sfârșit prin a o asculta:

Ce e omul? O creatură efemeră, visul unei umbre. Dar când o rază de soare îl atinge ușor pe umăr, îndrăgește această lumină care-i face viața dulce, un adevărat dar de la zei.

Câtă înțelepciune uluitoare ieșea de pe aceste buze abia pornind în viață!

Vorbele acelea m-au uns pe suflet… Da, oamenii iubesc jocul, petrecerea, provocarea, trăiesc cu ideea că într-o zi nu vor mai fi, ard în fiecare clipă, se consumă ca acele de pin când li se dă foc. Și-atunci de ce eu, nepieritorul, nici trecător și nici vulnerabil, mă arătam deci așa de temător, prudent, laș? Nu le meritam.

Întorcându-mă, am zărit-o pe mătăsoasa și cărnoasa Daphne în brațele somnului. Sărmana…

Sconta pe o victorie din partea mea, pentru ea, pentru noi, pentru cuplul nostru care-și va întemeia o familie dacă voi căpăta statutul de cetățean. O s-o dezamăgesc? O să mă-ndepărtez cu nepăsare? O să fiu dat gata fără a mă lupta? Nu o meritam…

Buimac, m-am gândit să mă las în voia reflexelor. Corpul mi se înfierbânta fără mine. Ca toți ceilalți, îmi vedeam de antrenamente.

La prânz, în Crângul sacru, un mesager a dat semnalul de plecare din trompetă: participanții erau așteptați la stadion. Ca toți ceilalți, m-am îndreptat într-acolo.

Într-un tunel luminat de torțe pâlpâinde, mai slabe decât strălucirea licuricilor, cei douăzeci de atleți selecționați se dezbrăcau și se dădeau cu ulei.

Ca toți ceilalți, m-am uns și eu.

O fanfară de alămuri a răsunat; după fiecare semnal, vestitorul de la capătul pasajului urla câte-un nume, atât pentru mulțimea de afară, cât și pentru noi, cei de la interior; s-a anunțat și numele meu. Ca toți ceilalți, am ieșit.

Lumina năprasnică m-a orbit. Urletele publicului m-au cutremurat.

Vaporii fierbinți ai nisipului m-au țintuit locului. Totuși, împins de un resort interior, am înaintat, gol, uleios, cu pas regulat, cu inima bătându-mi de să-mi sară din piept, eroic și ridicol în același timp, sub miile de priviri care mă străpungeau, printre strigătele de slavă și insultele pe care din fericire extraordinarul vacarm mă împiedica să le aud clar – spectatorii tămâindu-i pe atleții din orașele lor și înjurându-i pe ceilalți.

Pe margine, i-am zărit pe antrenori înșirați în spatele unei bariere din lemn, în tribuna ce le era rezervată. M-am ferit să mă uit după Thasos, convins că acest gest de a mă mai liniști încă o dată risca în mod paradoxal să mă îngrozească și să-mi scadă puterile.

În timp ce atleții intrau unul câte unul, mi-am construit tactica, strategia de ultimă oră, cea a

disperării. Pentru că organismul nu ar fi putut să facă față celor cinci discipline, de ce n-aș încerca să exploatez o particularitate a concursului? La pentatlon, concurenții se întreceau în cinci probe, asta doar dacă nu se detașa mai repede un învingător: regulamentul stipula că dacă un atlet câștiga primele trei discipline obținea coroana din ramuri de măslin fără ca nimeni să se mai întreacă la ultimele două, alergarea și lupta. Am hotărât deci să dau totul încă de la început, mai degrabă decât să-mi calculez rațional dozarea forțelor.

Am căutat-o din priviri pe Daphne. Dacă femeilor măritate li se refuza dreptul de a asista la spectacol, celibatarele o puteau face, și nu mă îndoiam că Daphne se găsea printre ele. Din nefericire, fuseseră plasate în spate, atât de departe de spațiul în care ne găseam, încât cu greu le distingeam siluetele.

Trâmbițele răsunătoare au anunțat începerea concursului. Vuietul mulțimii s-a estompat din ce în ce mai mult până a ajuns doar o clipocire, după care s-a așternut liniștea, dar una agitată și încordată.

În acorduri de *auloi*, și-au făcut apariția niște adolescenți, maiestuoși, purtând cu ei elementele oficiale ale Jocurilor: sulițe, discuri, haltere.

— Discul! a trâmbițat vestitorul.

Prima disciplină, aruncarea discului, îmi lăsase o amintire traumatizantă.

Mă voi prăbuși imediat după, ca ultima oară? Nu aveam de gând totuși să mă menajez. „Daphne“, mi-am spus. „Daphne“, mi-am repetat. Numele ei îmi răsuna în minte când, cu mână sigură, am apucat discul.

— Pe tine am să te-ngrop în nori! i-am șoptit plăcii de bronz pe când îmi verificam priza.

M-am ghemuit, după care m-am desfășurat, am făcut o voltă fluidă și în același dinamică, apoi, chiar înainte să plec odată cu el, am dat drumul proiectilului răcnind. De ce răcnind? Pentru a fi

așa cum voiam, pentru a smulge strigătul durerii, pentru a scoate tensiunea din mine. În fapt, genunchiul, ca impresionat, a ținut la șoc. Discul a urmat un interminabil zbor planat și nu a căzut decât cu părere de rău pe pământ. Publicul, care se ridicase ca unul, și-a manifestat entuziasmul. Era de domeniul evidenței că mă plasam primul, totuși veneau la rând alți competitori, printre care un spartan redutabil. Furios pe mine, m-a imitat în momentul aruncării urlând de să-și spargă gâtul. Discul a căzut mai aproape decât al meu. Toți și-au folosit cele cinci încercări, mai puțin eu.

Judecătorul mi-a proclamat victoria. Partizanii Atenei au zbierat și apoi au cântat – tot mugind – un imn pentru Atena, zeița de pe Acropole, fiica preferată a lui Zeus, stăpânul Olympiei.

— Sulița!

Am apucat sulițele, fabricate dintr-un lemn ușor, de înălțimea unui om și de grosimea unui deget. De la prima aruncare, un teban, ale cărui execuții deveniseră foarte populare în ultimii ani, a obținut o performanță amețitoare, ovaționată pe loc. Ca să mă calmez, mi-am amintit mie însumi că mă foloseam de suliță de secole și că nu aveam egal la această disciplină. Dar am văzut dintr-odată capcana unei asemenea încrederi: prea sigur pe mine, riscam să eșuez. Așa că mai bine furia, frica pentru a-mi da putere! Imaginea, parfumul, numele lui Daphne m-au învăluit din nou. Când mi-a venit rândul, am urlat iar, aruncând sulița. Care s-a înfipt dincolo de semnul lăsat de teban.

Suporterii mei au exultat. Ultimii candidați, tulburați, mi-au împrumutat obiceiul de a urla, în speranța că așa își vor îmbunătăți tehnica. Au zbierat deci fără nici o rezervă, dar nu le-am cedat întâietatea.

Judecătorul a proclamat cea de-a doua victorie pentru mine. Atenienii au explodat, în culmea euforiei; într-o debandadă generală, au intonat un alt imn Atenei, de data aceasta urlând, atât de

exaltați, încât s-ar fi putut crede că între prima și a doua odă petrecuseră o noapte de beție.

— Saltul în lungime!

Aveam dreptul la cinci încercări. Judecătorul a decis ca, de-a lungul celor cinci sesiuni, eu să sar ultimul. Când au început adversarii mei, mi-am întors privirea în altă parte; muzica de *auloi* mă anunța când brațele acestora începeau mișcarea de du-te-vino, auzeam apoi sunetul aterizării după fiecare salt, și la final comentariile admiratorilor sau obida publicului.

La rândul meu, m-am hotărât să joc la risc: pentru a evita cele cinci încercări care sigur m-ar fi sfărâmat, voi miza pe reușita din prima. Dublez miza sau plec acasă! Totul sau nimic!

M-am așezat la linia de start, am ascultat sunetele de *auloi*, mi-am balansat brațele de câteva ori, mai mult decât de obicei, în ritm, apoi m-am lăsat purtat de greutățile care m-au făcut să decolez de la sol imaginându-mi că am aripi, și închipuindu-mi, pentru amortizarea șocului, că picioarele aveau să aterizeze într-un mediu lichid. Acest mod de a vedea lucrurile m-a ajutat să depășesc dificultățile. La ultima aterizare, am ajuns la două concluzii: sărisem mai departe decât ceilalți, iar genunchiul se zdrobise.

Atenienii au tunat de-a dreptul. O zvâcnitură tăioasă mi-a parcurs întreg piciorul, de la șold până la talpă. Mi-am mușcat buzele pentru a mă ține drept, am afișat o figură inexpresivă, reușind să simulez un umblet normal, și m-am așezat pe nisip, la marginea pistei.

Fiecăruia ne mai rămăseseră patru încercări. Voi reuși să-mi păstrez recordul? Acum, că soarta mi-era pecetluită, mi-am ațintit ochii spre concurenții care încercau din răsputeri să mă depășească. Când mi-a venit rândul, am schițat un gest arogant de refuz care voia să spună că nu aveam nevoie să mai încerc dată fiind mediocritatea adversarilor. O parte din public m-a huiduit, alta m-a aclamat.

Scena s-a repetat timp de jumătate de oră care mi s-a părut că s-a scurs mai lent decât întregul secol petrecut pe înălțimile Parnasului. După a cincea serie de încercări, judecătorul m-a declarat învingător. Câștigasem nu numai la această disciplină, ci întreaga probă a pentatlonului.

Zeloșii atenieni tropăiau, aplaudau, băteau din picioare, urlau cât îi țineau plămânii, molipsind de-acum și restul asistenței. Invectivele încetaseră.

Triumfam. O aceeași bucurie lega toate popoarele din Grecia.

Cum să mă ridic?

Am închis ochii, mi-am ținut respirația și mi-am ținut drept. În rotulă mi se înfigeau pumnale. M-am dus aproape demn până la masa din aur și fildeș unde mă aștepta coroana din ramuri de măslin tăiate din arborele sacru al Olympiei. În mijlocul hărmălaiei care-mi chinuia din ce în ce mai mult timpanele, judecătorul mi-a pus pe cap, în mod solemn, cununa.

În acea clipă, țâșnind de la tribuna unde se găseau antrenorii, un omuleț cu arătare stranie a încălecat peste balustradă și a alergat spre mine.

— Argos! Iubirea mea!…

Omulețul m-a strâns atât de tare, încât m-a făcut să cad. Publicul a izbucnit în hohote de râs. Am descoperit-o pe Daphne, deghizată în băiat.

Daphne care, în complicitate cu Thasos, se strecurase printre antrenori ca să nu piardă nimic din spectacolul glorificării mele.

Ce-a urmat nu-mi mai amintesc, pentru că mi-am pierdut cunoștința.[25]

*

De data aceasta, genunchiul m-a durut mai tare decât după căderea de la gimnaziu. Avânturile s-au dovedit a fi fost atât de violente, încât ani de zile, ba chiar decenii, o înțepătură fantomă, sfredelitoare, mi se tot înfigea în carne, fix în locul

în care cedaseră tendoanele. Deși rotula era perfect refăcută, o teamă surdă la ideea că s-ar fi putut oricând disloca reapărea de fiecare dată când îmi suprasolicitam piciorul. Din fericire, superstițiosul Pyrrhias nu prevăzuse un banchet chiar în acea seară, a câștigării pentatlonului. Cu regret ne-a anunțat că își lua angajamentul de a organiza un festin somptuos a doua zi. Pica extrem de bine pentru mine, căruia mi-era foame, dar nu de merinde, ci de îngrijiri și de odihnă.

Cu toate acestea, la asfințit, în timp ce vocile unui cor se ridicau din Crângul sacru, sărbătorindu-mi numele și victoria, a trebuit să îmi fac apariția, conform tradiției. Cu coroana de măslin pe cap și cu ghirlande de flori la gât, am ridicat mâna pentru a saluta mulțimea. Am fost îndelung aclamat, apoi am primit laude și complimente, stând cu spatele bine sprijinit de o coloană.

La întoarcerea în cameră, m-am repezit la fiola de teriac. Daphne mi-a oprit gestul.

— Am un antidot mai bun.

M-am uitat la ea, intrigat. Și-a desfăcut umărul rochiei, a lăsat-o să cadă până la glezne, oferindu-mi trupul gol, sidefat, perfect. Să fi fost energia concursului care supraviețuise în mine? Să fi fost fluidele iubirii care se acumulaseră în timpul castității forțate? Înflăcărat de ardoare, mi s-a aprins dorința, m-a cuprins un soi de furie erotică, am cuprins-o pe Daphne și-am strâns-o în brațe cu putere.

— Întinde-te, mi-a șoptit.

Mi-am scos febril tunica și m-am lungit pe spate.

— Nu care cumva să-ți scoți coroana și nici ghirlanda: o să mă culc cu un campion olimpic!

Am zâmbit.

— Vrei să fuți un nemuritor?

— Exact! Să nu te mai abții! Voi avea eu grijă de tine.

Și s-a ținut de cuvânt… Mi-a întors îmbrățișările, orgasmele pe care i le dăruisem; m-a eliberat de tot ceea ce păstrasem în mine de-a lungul acestor luni. Frecându-se, ondulându-se, rezistându-mi înainte de a-mi ceda, m-a făcut să juisez de mai multe ori în ea, până în cele mai fierbinți măruntaie, ceea ce de fiecare dată îi smulgea un geamăt care îi exprima bucuria, cât și mândria.

După a cincea explozie, a exclamat strângându-mi pentru o ultimă oară sexul în ea:

— Iată! În această seară, cu siguranță că am plămădit primul nostru copil.

— A, da?

— Mă rog, primul copil… De fapt, cred că am conceput mai mulți.

— Îmi doresc multe fiice, să ne umplem de mici Daphne.

— Ba nu, voinice, aș prefera o serie de Argoși în miniatură. De altfel, pentru asta m-am și pregătit: în fiecare zi, m-am rugat Hestiei și am dezmierdat membrul lui Polidamas din Crângul sacru...

— Poftim?

— Polidamas, știi bine… Cretanul, campionul la luptă și box.

— Daphne, ce tot spui?

— Adu-ți aminte, am fost să-l vedem ieri-dimineață! Polidamas care a zămislit optsprezece copii… Se zice că dacă-i mângâi organele genitale, rămâi gravidă în cursul anului respectiv. De secole, femeile atâta l-au frecat, încât statuia de bronz este complet lustruită în acel loc.

Cea de-a treia zi a Jocurilor mi-am petrecut-o recuperându-mă la pat, mulțumit să scap de ritualuri și ofrande. O imensă procesiune, condusă de judecători și preoți, pornea de la pritaneu, șerpuia pe sub frunzișul din Crângul sacru și se oprea la altarul lui Zeus. În susul scărilor, pe lângă țapi și oi, erau duse una câte una și o sută de

bovine care erau sacrificate. Apoi pulpele acestora, bucăți de carne de calitate rezervate zeului, erau puse la frigare pe urmele lăsate de cenușa din anii precedenți. Din camera mea nu percepeam decât ecourile tumultului, mugetele animalelor sub cuțitul sacrificatorilor și norii de fum dens.

Spre seară am ieșit șchiopătând, am traversat Crângul sacru, pe unde, pretutindeni, plutea mirosul acru de sânge, și m-am prezentat la banchetul organizat în cinstea mea într-un cort superb. În picioare între cele două torțe înalte care încadrau intrarea, Pyrrhias, cu zâmbetul până la urechi, m-a primit aducându-mi cu vocea lui stridentă laude a căror esență se adresa de fapt lui:

„Am spus-o de când te-am întâlnit prima oară, am mirosit imediat campionul, nu mi-am pierdut niciodată nădejdea.“ Anterior îmi fusese precizat că Daphne nu va putea lua parte la festin, căci era vorba despre o masă exclusiv între bărbați. În interiorul pavilionului, realitatea se dovedea a fi alta: printre torțe și lumânări, niște magnifice cântărețe din liră și din *auloi* interpretau o muzică languroasă, dansatoare înfășurate în voaluri transparente își ondulau lasciv șoldurile, în timp ce curtezanele țineau companie cetățenilor cu bani.

— Dragul meu Argos, ai vrea o curtezană? mi-a spus Pyrrhias ca și cum mi-ar fi propus un pahar cu apă.

— Nu, mulțumesc.

— Am oprit-o totuși pentru tine pe Crobyl, o minunăție.

— Nu, zău că nu.

— Bine! a chicotit. Domnul a cinat acasă, înainte de banchet? Cu atât mai rău pentru tine, o s-o iau eu pe Crobyl.

Mi-am rotit privirea înspre paturile de la banchet. Nu se găseau nici prostituate, nici neveste, numai curtezane, ceea ce dovedea gradul de rafinament al seratei. Prostituatele serveau nevoilor trupului, nevestele necesității de

reproducere; curtezanele, în schimb, nu foloseau nici unei nevoi, ele erau destinate plăcerii. Plăcerii frumuseții. Plăcerii conversației. Plăcerii unei distinse arte de a trăi. Plăcerii de a le asculta cum modelează șoaptele sau cântă la un instrument. Puteau fi recunoscute după carnația lăptoasă datorată ceruzei, după pleoapele cernite cu khol, după părul strălucind de la șofran.

Mâncau puțin, din vârful degetelor, beau și mai puțin și nu acordau atenție decât celui care scotea banul.

L-am întâlnit pe Socrate mai deoparte, lăfăindu-se pe divan. M-a privit fix, cu seriozitate:

— Astăzi ți s-a schimbat viața, Argos. Ai câștigat Jocurile, statutul de cetățean și inima lui Daphne. Bravo, măi băiete.

M-a încurajat să mă refac mâncând, prezentându-mi diferitele feluri, porcușori de lapte umpluți, măruntaie de scroafă la proțap, ficat prăjit în crustă de mațe fine de miel, alături de nelipsitele măsline, smochine, piure de năut și stafide.

— Pyrrhias ne-a răsfățat. A cheltuit cel puțin zece mii de drahme, cam cât câștigă un meseriaș în decursul unei vieți. Hotărât lucru, se sărbătorește pe sine zicând că te serbează pe tine. Da' nu ți-e foame?

Am luat un pumn de migdale.

— Haide, a insistat Socrate, profită de chiolhanul ăsta bun de-nviat morții.

Și-ncă și mai și un convalescent.

Deși mimând veselia, păstra o mină gravă, care mă intriga.

— Nu pari să te bucuri cu adevărat, Socrate.

— Mmm?

A clipit des, s-a uitat în dreapta şi în stânga, și-a mușcat buzele.

— Iartă-mă. Încerc o gratitudine sinceră pentru tine în seara asta, dar…

Și-a frecat umărul cu frenezie, apoi a început să tragă de tunică în diferite sensuri ca s-o repună în

ordine, fără să reușească.

— Înainte de a pleca din Atena, am vorbit cu strategul nostru, Pericle.

Diferendele dintre noi și Sparta se înveninează. Se anunță vremuri sângeroase. Euforia pe care o trăim aici, în această enclavă de pace, mi se pare și efemeră, și iluzorie. Se pregătește un război aprig. Iar acest război, Argos, nu se va limita la cel dintre Atena împotriva Spartei, nici la cel al aliaților noștri contra celor ai spartanilor, ci va fi un război al democrației împotriva oligarhiei, al regimului de cetățeni împotriva unuia de aristocrați.

— Atena îl va câștiga, la fel ca mine ieri.

— Da, Atena va triumfa. Atâta vreme cât vor exista cetățeni hotărâți – și mereu vor exista – și conducători competenți. Deocamdată îl avem pe Pericle, dar după aceea…

— E încă în putere.

— O să vină și-asta. Fiul său nu i-a moștenit calitățile. Nu văd nici un înlocuitor, cu excepția nepotului lui.

— Cine?

— Alcibiade, cel căruia i se spune frumosul Alcibiade. Pericle l-a luat la el după moartea părinților și eu îmi dau toată silința să-l formez. Cred mult în el. De altfel l-am adus cu mine printre bagaje, ca să descopere Olympia și să vadă întrecerile.

În acea clipă, s-au auzit râsete la intrare, apoi ciondăneli vesele. Se simțea o mișcare plină de energie. A apărut o gașcă de băieți.

— Iată-l! a strigat Socrate.

Frumosul Alcibiade și-a făcut apariția în mijlocul unui grup de tineri încântători. Era imposibil să-l confunzi. Strălucea ca o flacără. Ochii albaștri, ca și buclele blonde lipite de fruntea mată, reflectau lumina și, când a luat-o pe alee, cu tenul fără pată, buze cărnoase, bărbia catifelată de vagi tuleie, a făcut să intre odată cu el și veselia, energia, lipsa de griji. Zvelt, cu pieptul bombat, cu

șoldurile înguste, cu picioarele bine conturate, înainta cu pas hotărât, rapid, fără să se repeadă, atrăgând toate privirile. Tunica nu-i ascundea deloc trupul, care arăta două lucruri, tinerețea prin finețea pielii și voința grație mușchilor bine conturați și continuu încordați. Toată lumea a fremătat de plăcere când l-a văzut făcându-și intrarea. Alcibiade nu se mulțumea să fie irezistibil, ci era de-a dreptul contagios.

A ridicat în aer o cupă din cositor.

— Am venit aici pentru că mi s-a spus că se bea vin de Pramnos. E-adevărat?

La cei șaptesprezece ani, afișa siguranța unui chefliu înveterat. Adunarea a pufnit în râs. Alcibiade graseia un pic, ceea ce-i stătea bine și-i dădea o grație naivă, atrăgătoare, discursului.

Când m-a zărit a rămas încremenit. Îmbujorându-se, și-a aruncat paharul cât colo și a rostit cu voce puternică:

— De fapt, am venit pentru el, doar pentru el, învingătorul de azi.

Învingătorul de azi va fi învingătorul dintotdeauna!

S-a apropiat, a încremenit în fața patului meu, s-a aplecat, mi-a zâmbit, și dintr-o pornire de moment, fără să mă întrebe ce părere am, și-a lipit buzele de ale mele într-un lung sărut, umed, având curajul să-și lase limba să mă pătrundă și să o atingă pe-a mea. A fost un sărut dulce, fructat, topindu-se parcă.

Nu numai că i-am permis s-o facă, dar a fost cât pe ce să-l rețin când s-a dat înapoi.

Intermezzo

Încă o dată, Noam așteaptă.

Desigur, nu este captiv, pentru că poate s-o șteargă după pofta inimii din această căsuță din Santa Monica, cartier animat și plăcut al Los Angelesului, însă rămâne prizonierul așteptării.

Britta a ajuns la un acord cu el înainte de a-l instala aici. Termenii înțelegerii sunt cât se poate de limpezi: el vorbește, ea păstrează tăcerea.

Tânăra continuă să le ascundă tuturor prezența lui Noam în acea casă, mai ales mamei sale. Cât despre el, e gata să răspundă în curând întrebărilor pe care i le pregătește.

Construcția, mică, cu formă bizară, făcută din lemn, trosnește zi și noapte ca un biscuit. Aparține mătușii Ingrid, odinioară campioană de tenis suedeză, actualmente o bătrână doamnă tonică din California, etalându-și dinții albi, bermudele galbene, bluza roșie și saboții din plastic roz. Adeptă a culorilor vii, vesele, cochete, nu ezită să le aducă împreună în ținute sau machiaj, având darul de a surprinde și de a oferi astfel un permanent spectacol. Îți poți da seama mai bine de estetica mătușii Ingrid de îndată ce o vezi alături de însoțitorul ei, un maiestuos papagal brazilian cu nuanțe aprinse.

Dintr-un motiv pe care Ingrid nu vrea să îl dezvăluie, s-a certat cu Noura și cu nepotul său Sven. În consecință, Britta, apropiată din copilărie de mătușă, i-a telefonat în secret din Suedia și, acum că locuia la Los Angeles, s-a dus s-o viziteze fără știrea părinților.

Britta, deși încă slăbită, convalescentă, îndopată cu medicamente, și-a regăsit autonomia, caracterul de frondă, setea de independență. Însă în timpul vizitelor la mătușă, preferă să se deghizeze, ca să treacă neobservată, și nu stă prea mult. Încă nu s-a exprimat public de la atentat încoace; lumea întreagă, care a asistat la recuperare prin intermediul mass-media și rețele sociale, pândește momentul în care se va manifesta din nou; se presupune că alocuțiunea ei va marca spiritele, astfel că ecologiștii trepidează de nerăbdare.

În fiecare zi, Noam îi ține companie mătușii Ingrid, care nu mai părăsește livingul și nici nu se mai dezlipește din fotoliu de când au început

Jocurile Olimpice. Fostă medaliată la tenis, își păstrează gustul competiției și, la toate disciplinele care sunt transmise, își alege o favorită sau un favorit, după care urmărește competiția de la început până la sfârșit prin aceasta sau acesta. Cu ochi distrat, Noam socotește diferența dintre sportul de ieri și cel de azi.

Altădată se năzuia spre victorie; acum este îndrăgită performanța. Alergările fiind măsurate în zecimi de secundă, chiar când un atlet câștigă și urcă pe podium, reușita îi este minimalizată de comentariile care îi compară rezultatul cu recordul olimpic sau mondial. De când triumfă doar timpul obiectiv, sportivii, atunci când nu pierd, nici nu câștigă cu adevărat.

— De ce ai susținut în fața avocatului că ești fostul soț al mamei?

Britta, cu figura încordată de concentrare, îl privește fix pe Noam. Ochii albaștri aruncă sclipiri întunecate care, din start, exclud eschiva.

Noam și Britta discută singuri în living, căci mătușa Ingrid a dispărut la coafor.

Noam își amintește că dăduse această informație în arestul comisariatului, pentru ca avocatul adus din oficiu să accepte să ia legătura cu Noura.

— Am spus-o ca să-l fac pe maestrul Alcazar să o sune pe mama ta.

Gândește-te, nici măcar nu e cu putință. Uită-te la mine: la vârsta pe care o am, nu se poate să mă fi căsătorit cu mama ta acum mai bine de cincisprezece ani, înainte ca tu să te naști.

Britta dă încet din cap. Noam insistă:

— A fost doar o minciună improvizată pentru a-mi servi interesele.

Britta se încruntă.

— Ba nu, spuneai adevărul, i-a replicat.

— Pari să fii sigură pe tine.

— Pentru că am găsit asta printre lucrurile mamei.

Din buzunar scoate un lanț subțire pe care este agățat un pandantiv, o piesă în stilul gotic victorian, de sfârșit de secol XIX, al cărei medalion din aur combină motive medievale și egiptene. Britta apasă un mic buton, capacul se deschide și dezvăluie privirii o camee. Noam se cutremură recunoscându-și chipul gravat în semirelief alb pe un fond corai. E el, trăsătură cu trăsătură.

— Cum îți explici asta? a murmurat Britta, întinzându-i obiectul.

Noam luptă cu emoția. Habar n-avea că Noura comandase să i se sculpteze efigia și că o păstrase. Până la urmă se dezmeticește. Privirea inflexibilă a Brittei nu-l slăbește.

— Statisticile spun că toți avem câte o sosie, îi spune el. Dacă luăm în considerare câți oameni trăiesc pe-acest pământ și diversitatea genetică, fiecare dintre noi are, a avut sau va avea dreptul la copia sa perfectă. A mea trăia, după cum se vede, la acea vreme.

— O sosie căreia mama îi păstrează portretul printre bijuterii?

— Cu siguranță a dat de el prin vreun magazin de antichități.

— L-a primit de la mama ei.

Noam nu vede cum ar putea face altfel decât să continue să consolideze această fabulație.

— Atunci închipuie-ți ce șoc trebuie să fi avut când m-a văzut…

Întâmplările vieții să-i scoată în cale un libanez semănând cu portretul din anticul medalion de familie.

— Am cercetat. Mama nu are familie. Nu există nici o urmă. Bineînțeles că o justifică prin faptul că satul ei a fost dinamitat în timpul conflictului armat din Afganistan. Exploziile au lăsat-o fără părinți și au distrus arhivele. Dar, serios vorbind, cum să fie posibil așa ceva?

— Eu de unde să știu?

— Ești fostul ei soț.
— Ba nu. Am mințit.
În timp ce el caută să răspundă, afundându-se tot mai tare în încercarea de a se justifica, Britta afișează un calm îngrijorător.
— Bun, am înțeles ce mi-ai spus, Noam, întâmplarea, statisticile, sosia…
Totuși, există ceva și mai surprinzător. Noi am locuit aici, în California, în această casă, până când eu am împlinit patru ani. După care am plecat cu tata, care a trebuit să se reîntoarcă în Suedia. În mulțimea de bagaje, mama transporta și un mic cufăr portocaliu. Mi-a sărit în ochi cufărul portocaliu pentru că mereu îl ascundea în alt loc, ca și cum mama se străduia să îl facă de negăsit. M-a intrigat într-atât, încât, atunci când nu era atentă, am încercat să-l deschid. Zadarnic, de altfel. Când am plecat de aici, am comis o faptă de care mi-e și acum rușine: am ascuns micul cufăr.
Sufocându-se, Britta reușește apoi să își potolească respirația. Noam ghicește că tânăra care devenise între timp nu ar mai face niciodată o asemenea faptă reprobabilă.
— Odată ajunși în Suedia, mi-am agravat nelegiuirea. Am întrebat-o pe mama unde îi era micul cufăr portocaliu. S-a înroșit la față, i-au dat lacrimile și pe urmă a dezmințit, susținând că visasem, că nu avusese niciodată un asemenea obiect. În acel moment, mi-am dorit s-o cred. Asta mă elibera de greutatea vinei. Am ajuns chiar să mă conving că nu a existat niciodată acel mic cufăr portocaliu și că îl inventase imaginația mea. Acum, vino după mine.
În acea clipă, mătușa Ingrid a intrat în trombă.
— E ștafeta de patru ori o sută de metri! Pfui, am ajuns la țanc.
Înșfacă telecomanda și deschide televizorul. Instalându-se confortabil în fotoliu, îi aruncă mașinal Brittei un: „Ești bine, scumpa mea?“, fără

să se sinchisească de răspuns. Britta se ridică, o sărută pe obraz și îi spune că urcă în pod cu mine.

— În plină probă de patru ori o sută de metri? Cu americanii contra jamaicanilor? Mă rog… Să aplecați capul ca să nu vă loviți de grinda din dreptul celei de-a șaptea trepte. Sau a cincea? Nu urc niciodată acolo. În fine, fiți atenți.

Britta îl conduce pe Noam la etaj și împinge ușa unui dulap care ascunde o scară îngustă. Urcă amândoi. Căsuța scârțâie mai mult ca niciodată, deranjată de pătrunderea în partea ei cea mai intimă.

Podul îi obligă să meargă aplecați, căci acoperișul înclinat nu lasă prea mult spațiu. În spatele unor cutii, Britta îi arată o lădiță.

— Micul cufăr portocaliu pe care se presupune că l-am inventat. În realitate îl ascunsesem aici.

Îl ia și îl pune pe un geamantan, chiar sub lumina neonului.

— I-am forțat încuietoarea.

Îl deschide. Noam descoperă cu stupoare obiecte vechi din diverse ere, de la cea romană până astăzi, trecând prin Evul Mediu, apoi prin Renaștere și secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Diferite ca material, tehnică, estetică, acestea au un punct comun: reprezentarea lui.

Noam își vede portretul realizat de artiști din toate epocile.

— Cred că îmi datorezi niște explicații, a declarat Britta, privindu-l cu severitate.

PARTEA A TREIA

VREMEA ECLIPSELOR

1

— Ce sentiment mă încearcă?

Pericle urma să ne vorbească. În fața mulțimii, cu privirea hotărâtă, cu mimica precisă, cu gura energică, s-a adresat cerului, pentru a se încredința că zeii sunt de acord cu ceea ce gândea. Pericle nu ceda. La cei șaizeci de ani, drept ca un paloș, cu o singură șuviță de păr alb în păru-i negru ca de jais, părea mai mult copt decât bătrân; cele câteva riduri din dreptul ochilor erau semnul cert al experienței; barba perfect tăiată îi ilumina chipul bronzat cu nuanțele unei bărbății tonice.

Fremătam cu toții de nerăbdare, căci discursul avea să fie hotărâtor. Încă din zori, miile de cetățeni care formau adunarea ascultaseră cu ureche distrată cuvintele oratorilor precedenți. De ce? Pentru că nu vom lua o decizie decât după intervenția lui Pericle.

Descopeream viața politică a Atenei, la care participam de câteva luni.

Niciodată nu mi-aș fi imaginat un asemenea dispozitiv! Născut într-o lume în care conta doar forța, mai întâi printre animale, și-apoi printre oameni, concepeam puterea într-un mod simplu: puterea se năștea din putere, din nimic altceva, și domnea atâta vreme cât nu întâlnea o putere și mai mare. De la omul primitiv până la faraoni, trecând prin regii și reginele din Mesopotamia, mă confruntasem cu o putere de fapt, chiar și atunci când, precum cea egipteană, era pornită să se legitimeze atribuindu-și o origine divină. Atena ștersese această convingere. În locul ei, propusese o putere împărțită între mii de indivizi care se reuneau, discutau, făceau legi, își încredințau magistraturi, fie atribuite după noroc, fie obținute prin vot. Atena triumfase prin forța pură și

aruncase în aer dinastiile. Fiecare cetățean era egal cu ceilalți.

„Ce sentiment mă încearcă?“ spusese Pericle.

În acea dimineață, inimile ne-au vibrat. Fără îndoială trăiam ceea ce nici un alt popor nu mai trăise niciodată: posibilitatea de a porni un război sau, dimpotrivă, de a menține pacea. De milenii, războiul cădea pe capul oamenilor ca o fatalitate datorată fie constrângerii de a te supune conducătorului care îl decisese, fie din necesitatea de a rezista în fața inamicului. De data aceasta, ne revenea sarcina de a alege. Cetățenii vor vota pentru război? Procedura democratică nu-l putea oare exclude? Era de luat în considerare ca niște indivizi prosperi, fericiți, absorbiți fiecare de munca lor, de plăceri, de familie, să-și abandoneze confortul pentru spadă și sânge?

Conștiința pericolului putea trece peste interesele particulare?

Pericle urma să ne vorbească.

Unii erau enervați de importanța pe care acest aristocrat o obținuse în ultimii douăzeci de ani și aminteau mânioși că, una peste alta, era totuși un cetățean care putea fi oricând înlocuit de un altul, un strateg din cei zece aleși.

În numele a ce ar fi trebuit să ne uităm în gura lui? Denigratorii acestuia repetau că o polarizare în jurul lui Pericle contravenea esenței regimului, denunțându-i o anumită nostalgie pentru tiranie, și chiar întoarcerea insidioasă la aceasta: democrația excludea din principiu omul providențial!

Însă acești critici nu intimidau câtuși de puțin zdrobitoarea majoritate a cetățenilor. Simțeau că dacă democrația se dispensează de un conducător, e nevoie totuși o figură care să-l încarneze. Făcând distincție între profitul personal și binele comun, Pericle nu intervenea pentru sine, ci doar pentru oraș, dorindu-și-l mai puternic decât propria persoană. În deceniile scurse își stabilise o rigoare extremă; în timp ce demagogii măguleau gloata

căutând să-i obțină votul, vânzându-i gogoșile pe care dorea să le audă, Pericle știa cum să profite de ocazie. Pe când demagogii foloseau opinia gata formulată, Pericle ținea să clarifice respectiva opinie, s-o prelucreze, s-o modifice, să o provoace să evolueze. Nu răspundea la comanda multiplelor interese particulare sau egoiste preexistente, ci oferea o perspectivă de ordin civic, care avea în vedere interesul general. Dacă democratul și demagogul sunt două genuri de persoană create de democrație, atunci democratul o servește, pe când demagogul se servește de ea – ba mai rău, demagogul o deservește pentru a se înfrupta mai bine, deoarece îi transformă pe cetățeni în clienți, grupurile în comunități, și orchestrează mai degrabă prevalențele decât egalitatea, păsându-i doar de unii, în loc să se preocupe de toți.

„Ce sentiment mă încearcă?“ spusese Pericle.

Nimeni nu-l egala în plan intelectual și moral. Onest, incoruptibil, nu fusese niciodată prins cu mâța-n sac în ciuda eforturilor celor geloși pe el sau ale adversarilor, care se năpustiseră asupra Aspasiei, în încercarea de a-l discredita – și acolo, în ciuda unor procese absurde, eșuând. Democrația, acest regim fără cârmuitor, avea nevoie de un model, de un om preocupat de binele comun și de stabilitatea generală, care să nu o lase să se ofilească, ci s-o însuflețească. Trebuia vegheat asupra sănătății democrației, iar marele democrat se arăta a fi mai degrabă vindecătorul ei decât conducătorul.

— Ce sentiment mă încearcă, locuitori ai Atenei? Mereu același: să nu cedăm în fața peloponesienilor. Chiar dacă împrejurările se schimbă, eu nu îmi schimb părerea, nici atât cât spartanii: dacă intențiile nefaste ale acestora în ceea ce ne privește erau cândva manifeste, astăzi întunecă mințile. Preferă armele în locul discuțiilor.

Lângă mine, frumosul Alcibiade îl sorbea din ochi pe Pericle. Își admira unchiul dincolo de orice și se străduia continuu să-l înțeleagă ca persoană și apoi să-l copieze. Alcibiade nutrea un interes special pentru arta oratoriei; își îndrepta atenția atât asupra a ceea ce gândea Pericle, cât și asupra felului în care acesta comunica.

— Supuneți-vă poruncii spartanilor și în curând va trebui să ascultați și de alte cerințe, căci vor socoti supunerea voastră drept o mărturie a lașității.

În timpul războaielor medice, care, altădată, puseseră față în față orașele grecești și Persia, Atena și Sparta rivalizaseră cot la cot prin calități deosebite, Atena prin puterea navală bazată pe marinari și trireme, Sparta prin puterea armatelor de hopliți, datorată numeroșilor infanteriști ofensivi și experimentați. După înțelegerea panelenică, atenienii au ieșit întăriți din acele războaie, prădându-i pe perși pentru a compensa jefuirea Atenei, dezvoltându-și flota în Marea Egee și Marea Neagră, creând liga de la Delos, o alianță militară între mai multe orașe grecești, printre care și Lesbos.

Totuși, Sparta nu a văzut cu ochi buni acest pact prin care Atena, încetul cu încetul, aservise orașele, își impusese propria monedă și unitățile de măsură și greutate, regimul democratic, cultura. Rând pe rând, orașele i-au devenit vasale; uniunea, la început mutual consimțită, avea să fie menținută apoi prin forță. Cincisprezece ani mai devreme, Pericle făcuse pace cu spartanii decepționați, pentru treizeci de ani, perioadă în timpul căreia cele două orașe se opreau pe pozițiile existente și se angajau să nu-și ademenească unele altora aliații. Însă evenimentele recente scoteau la iveală impertinența Atenei, invidia popoarelor supuse și teama plină de gelozie a Spartei.

— Nu ne vom pleca în fața nimănui! Nu vom trăi tremurând pentru bunurile noastre.

Iată că, deși evita să pronunțe cuvântul, Pericle arăta avantajul războiului, care ar satisface și interesele personale, și interesul general; fără război, fiecare ar fi avut de pierdut totul. Un freamăt a străbătut adunarea.

Odată amintită apocalipsa, Pericle deschidea un alt orizont:

— Dacă izbucnește războiul, nu noi vom fi aceia mai slabi. Peloponesienii își muncesc singuri pământurile și n-au altă avere, nici individuală, nici colectivă.

Alcibiade, îmbujorat datorită entuziasmului, mi-a dat un cot.

— Formidabil! După ce i-a alarmat pe oameni, acum îi liniștește.

În largul lui, jovial, radiind de bună dispoziție, tânărul parcă asista la un joc, și nu la anunțarea unei catastrofe.

— Așa că, a reluat Pericle în zeflemea, nu iau în seamă conflictele care amenință să dureze și se duc prin alte părți, căci lipsa de mijloace nu le permite decât operațiuni de scurtă durată. Insuficiența resurselor lor financiare îi va paraliza. La război, ocazia potrivită nu așteaptă.

Alcibiade, căzut în admirație, mi-a șoptit la ureche:

— Ce șiretlic! Le prezintă lupta noastră drept cea a bogaților contra celor săraci. Concluzia? Cei mai săraci de aici se vor crede imediat bogați!

Pericle a continuat, cu mină cutezătoare, expresie obiectivă a dreptății și a adevărului:

— Dacă ne atacă țara pe uscat, noi le-o vom ataca pe mare. Alte teritorii n-au de unde scoate, în timp ce noi avem la dispoziție câmpii întinse și islazuri în insule și pe continent.

Apoi a strigat la imensa întindere de cetățeni așezați în fața lui.

— Copacii tăiați cresc la loc în timp scurt, pe când bărbații uciși nu vor renaște nicicând. Jelim oamenii, nu plantele. Să ne cruțăm viețile mai

degrabă decât fermele, plantațiile, câmpurile. Să strângem rândurile. Să supraveghem portul, orașul, să ne repliem între zidurile noastre de apărare. Și, dacă aș crede că e de datoria mea să vă conving, v-aș incita să prădați ogoarele noastre, arătându-le astfel peloponesienilor că nu vor obține supunerea pe această cale.

Alcibiade trepida.

— Excelent! Le flutură o nebunie irealizabilă pentru ca argumentul anterior să pară rezonabil.

Urmărea alocuțiunea lui Pericle ca și cum ar fi asistat la o cursă de care.

Aplecat înainte, pasionat, mi-a suflat:

— Și-acum va da dojenii sale culoarea emoției, ceva care să miște poporul.

— Gândiți-vă numai la tații noștri, care s-au ridicat împotriva perșilor și care, departe de a se fi găsit într-o situație asemănătoare cu a noastră, au părăsit ce aveau și-au reușit, prin proprie voință mai mult decât prin noroc, mai degrabă prin îndrăzneală decât prin mijloace, să-i împingă afară din țară pe barbari și să ne aducă la măreția de astăzi. Ei bine, să nu decădem. Să ne apărăm prin toate mijloacele de dușman, să ne dăm toată silința să le transmitem această moștenire urmașilor noștri, întreagă, nu împuținată.

Mulțimea l-a aclamat în picioare. Atenienii au decis confruntarea, ba chiar considerând că astfel li se împlinește visul, votul care urma să vină dovedind-o fără tăgadă.

În timpul pauzei pe care și-o acorda adunarea, l-am însoțit pe Alcibiade, care ardea de nerăbdare să-și complimenteze tutorele. Grație înțelegerii pătrunzătoare a situațiilor, s-a abținut să-l aplaude pe Pericle ca amator de retorică, s-a referit în primul rând la conținutul discursului și a discutat cu el serios despre necesitatea absolută ca Atena să intre în luptă.

M-am retras, agasat. Războiul… Deși atenienii inventaseră un sistem politic inedit care respingea

legea naturală, dreptul celui mai puternic, totuși nu putuseră să suprime violența. Oare atâta vreme cât vor exista oameni, va exista și războiul?

Cu figura răvășită, Socrate s-a apropiat de mine frecându-și fruntea.

— Trebuie să câștigăm, Argos, căci Sparta e o oligarhie. Democrația trebuie să facă dovada fermității sale în fața regimurilor autoritare, care trăiesc cu convingerea că aceasta rămâne fragilă, efeminată, coruptă de slăbiciune, confort, lux, divertisment, bucuria de a trăi.

După turul de scrutin care atesta intrarea în război cu Sparta, cetățenii s-au împrăștiat prin oraș. Pe străzi se auzeau strigăte de bucurie și cântece de victorie.

La ieșirea din agora, am șters-o strecurându-mă printre gură-cască și lipindu-mă de ziduri. Cum Aspasia turba de furie că nu putea să asiste la discursurile soțului ei, se posta adesea prin preajmă, ca să-l ia la întrebări cât mai repede. Așa și eu, tot din obișnuință, am apucat-o discret pe străduțele întunecoase, prin canalele care dădeau pe-afară. Până acum reușisem să scap de Noura. Dar oare pentru cât timp?

Ajungând în locuința pe care o găsiserăm pe neașteptate Daphne și cu mine, mi-am aruncat o privire surprinsă la dansurile improvizate, la cântecele în cor, la îmbrățișările de la fiecare colț de stradă. Curioasă reacție… Plutea o euforie care s-ar fi potrivit mai bine cu un sfârșit de război decât cu un început. Dacă acum două săptămâni li s-ar fi spus atenienilor că trebuie să-i atace pe spartani, asta i-ar fi întristat: acum îi ațâța, iar condamnarea la luptă se preschimba într-o soluție plină de bucurie. Să fi fost oare un efect al democrației care generează acțiuni voluntare mai degrabă decât impuse? O undă febrilă parcurgea cartierele, o efervescență plină de bucurie, o nevoie de a se bate vecină cu nerăbdarea, care dădeau atenienilor impresia de a trăi o minunată

aventură colectivă. În plus, se făcea astfel apel la caracterul competitiv al grecilor, o mentalitate pe care o cultivaseră în cel mai înalt grad – concursuri de elocință, de poezie, de tragedie, de pictură, de sculptură și bineînțeles întreceri sportive. Fiindcă erau încântați de orice rivalitate, de ce nu s-ar fi bucurat de un război?

Am ajuns acasă, o locuință de dimensiuni potrivite construită în jurul unui patio plin de flori. La umbra micului nostru măslin, Daphne îmi pândea sosirea pregătind niște turtițe din orz, cu un surâs pe buzele asemenea cireșelor.

— Știi deja? am întrebat-o.

— Ce?

— Decizia adunării?

— Nu mă interesează de adunare. Am ceva mai important să-ți spun.

Am înaintat spre ea, intrigat de nervozitatea ei exacerbată și de o sclipire a tenului altfel decât în mod obișnuit. Parfumul, o boare cu note de plante erbacee și lemnoase, o învăluia ca o aură. Mi-a luat mâna și mi-a pus-o pe pântec.

— Sunt însărcinată.

Am rămas cu gura căscată. Surâsul a venit să-i confirme cele afirmate. Am început să clipesc des.

— Da, m-ai auzit bine.

Am sărit s-o îmbrățișez. Cu lăcomie, am mângâiat-o cu senzația unei dedublări: corpul știa ce să facă, pe când spiritul nu reușea să se concentreze.

Pe neașteptate, lacrimile au început să-mi curgă, alunecând pe obraji, exprimându-mi deopotrivă fericirea și tristețea. Pe loc m-a învăluit imaginea fiului meu, singurul meu fiu, Cham, copilul scump pe care l-am adorat, cel pe care, sugar fiind, l-am legănat în brațele mele și pe care, murind, șaizeci de ani mai târziu, tot eu l-am ținut în brațe…

— O, dragul meu Argos, nu-mi imaginam că o să fii atât de emoționat, a murmurat Daphne, tulburată de plânsul meu.

Din locuințele învecinate răsunau chiote și imnuri.

— Ce se întâmplă? s-a neliniștit ea.

— Întreg orașul ne sărbătorește bebelușul, i-am strigat surâzând printre lacrimi.

Mi-a răspuns mecanic la zâmbet, cufundându-se în perplexitate. Nu i-am lăsat timp să cadă în dezorientare:

— Începe războiul, Daphne. La sfatul lui Pericle, adunarea și-a dat votul, în această dimineață.

Daphne m-a prins de braț.

— Nu vreau să te pierd.

— Nu o să mă pierzi. Mă voi bate ca un tată. Un tată care-și ocrotește soția și copilul. Crede-mă, Daphne, știu asta: voi supraviețui luptei. Îți jur.

S-a uitat la mine, mi-a simțit siguranța, liniștea, încrederea fantastică și, ușurată, convinsă, extenuată psihic, s-a cuibărit la pieptul meu. Acum ea era cea care plângea.

La ce cumplită ipocrizie mă-npingea destinul! Dacă în esență nu o mințeam pe Daphne, o înșelam prin exprimare: aveam să mă întorc viu și nevătămat din bătălii pentru că eram nemuritor, nu pentru că eram tată.

*

Ciudată atmosferă… Deși cerul era același, la fel și pământul, totuși în aer plutea o boare imperceptibilă, izul unui parfum indistinct care le insufla oamenilor o stare aparte: fremătau, exultau, erau plini de nerăbdare.

După mai mulți ani de pace relativă, în Grecia înflorise un tineret numeros, atât la Atena, cât și în Pelopones, și-acest tineret însetat de absolut, dar lipsit de experiență, era plin de admirație la ideea de război, abordându-l cu entuziasm. Spiritele erau înflăcărate de un ideal, o aspirație venită din vremuri arhaice, transmisă prin *Iliada* și *Odiseea*, care reînsuflețeau în permanență poemele,

povestirile, piesele de teatru: era vorba despre măreția de a te lupta, ba încă mai mult de a pieri în bătălie. Prin căderea pe câmpul onoarei, un om obișnuit devenea superior. „Dacă vei vei pieri astfel, amintirea îți va fi eternă, vei fi celebrat și vei dăinui în memoria tuturor pentru totdeauna." Nemurirea se obținea prin moarte, cerând un sfârșit eroic. Pierderea vieții nu însemna pierderea demnității, ci, dimpotrivă: căpătai mărire fiind răpus. Pentru tinerii legănați de această credință din fragedă pruncie, gustul pentru luptă și glorie excludea prudența ca hedonism.

Ca unul care, de-a lungul secolelor, fusese martorul atâtor carnagii, îmi venea câteodată să mă revolt împotriva acestei credințe care, pentru a fabrica mai mulți eroi, sfârșea întotdeauna prin a face mai multe cadavre. Păstram însă tăcerea, convins că nu va fi nimeni care să mă asculte.

Războiul se pregătea, iar copilul meu creștea în pântecele lui Daphne. Va triumfa oare viața?

Pentru moment, operațiunile se desfășurau în Beoția, la Plateea, departe de noi, și deocamdată nu ni se solicitaseră soldați. Mai degrabă bătăliile se comentau decât să se lupte efectiv. Dincolo de ardoarea marțială, care ne obliga să facem recensământul trupelor, armelor, corăbiilor, aliaților, viața se scurgea aproape în mod obișnuit în orașul în care două personalități atrăgeau în mod constant atenția: Pericle și Alcibiade.

Atena îl respecta pe Pericle și îl adora pe Alcibiade. Unul incarna rațiunea, celălalt frumusețea. Din fericire, eram în preajma amândurora. Totuși, a-i frecventa reprezenta un pericol: dinspre partea lui Pericle, era vorba despre Noura, dinspre partea lui Alcibiade… Însuși Alcibiade.

Inventam mii de pretexte ca să nu merg niciodată acasă la Pericle, căci știam că soția lui, scânteietoarea Aspasia-Noura, era prezentă la evenimente, împotrivindu-se principiului seratelor

limitate la casta masculină. „Cine zice banchet între bărbați, zice banchet cu prostituate și curtezane! tuna ea.

Domnilor, meritați mai mult de-atât. Iar noi, femeile, merităm să fim tratate mai bine.“ De fapt, toți cei care profitaseră de dineurile date de Pericle aduceau elogii Aspasiei, și frumoasă, și fină cunoscătoare într-ale politicii, și agilă în mânuirea conceptelor. Socrate fusese primul care îi lăudase virtuțile:

„Frumoasă și înțeleaptă.“ Expresia pe care o rezerva de obicei efebilor i-o destina acum Aspasiei.

Cât despre irezistibilul Alcibiade, care consacra destul de mult timp profesorului Socrate după ce îi alungase pe ceilalți învățători sofiști, se dădea în vânt după mine de când cu victoria de la pentatlonul olimpic.[26]

Alcibiade le avea pe toate. Înzestrat cu o frumusețe extremă, hărăzit cu un trup de atlet, beneficia de o inteligență excepțională, primise o excelentă educație și se bucura de o fire veselă.

Alcibiade le avea pe toate. Nu era cam mult? Un banchet mi-a dat ocazia să i le cântăresc…

În acea seară, l-am însoțit pe Socrate la poetul Agathon, un tânăr din Atena pe cât de bogat, pe atât de manierat și de chipeș. Cel din urmă o ținea de-o săptămână tot într-o petrecere, sărbătorind premiul pe care îl obținuse la un concurs de tragedie, ținând lanț festinurile la care îi ospăta pe membrii corului și pe prieteni. Mă jenam să merg; pe lângă că nu îl cunoșteam nici pe Agathon, nici operele sale, nici nu fusesem invitat. La insistențele lui Socrate, am acceptat. „Un invitat minunat este întotdeauna bine primit de o gazdă minunată.“

O conversație ne proțăpise, pe mine și pe Socrate, în mijlocul străzii.

Atunci când se împiedica de o problemă, Socrate se oprea în loc, medita, și nu se mișca

niciodată de-acolo înainte ca raționamentul să ducă la o soluție sau la convingerea fermă că de fapt nu exista soluție.

Așa că am ajuns în toiul dineului. Pe Agathon, discipol al lui Socrate, nu l-a deranjat că am dat buzna atât de târziu, pentru că ținea mult la fostul său mentor; de altfel, a observat că Socrate, de obicei în picioarele goale, își pusese sandalele în onoarea sa, fapt rar, și l-a rugat să se întindă alături de el.

Cât despre mine, am reușit să găsesc un pat nu departe de ei, care nu era ocupat de nimeni.

După ce toate resturile de la festin s-au întors în bucătărie, am trecut la libații – vinul nu se bea decât după masă.

— Și dacă ne-am descotorosi de dansatoare și de cele care cântă din *auloi*?

A sugerat Agathon. Desfrânarea mă cam plictisește. Să vorbim deci despre ceea ce nu se vorbește niciodată.

— Despre ce? a întrebat Socrate.

— Despre dragoste.

Un mormăit a parcurs întregul salon. Convivii, mirați de subiect, au început să protesteze: legăturile de suflet nu-i priveau decât pe ei, așa că nu vor dezvălui nimic.

— Agathon nu vă propune să vă destăinuiți, a strigat Socrate, ci să analizați.

— Să reflectați din punct de vedere filozofic, a confirmat Agathon puțin afectat.

— Filozofia nu este ea însăși iubire, a replicat Socrate, iubirea de înțelepciune?

Petrecăreții au aprobat din vârful buzelor. Socrate i-a dat cuvântul lui Phaidros, un tânăr aristocrat versat într-ale sofisticii, care surprindea prin ușurința abordării și gentilețea spontană. Așa că nu m-am mirat că a fost cel mai puțin reticent în a interveni în discuție.

— Care zeu să fie mai mare decât Amor[27]? a spus el. Se numără printre divinitățile cele mai

vechi, într-atât încât nu i se cunosc nici tatăl nici mama, și se arată a fi un binefăcător pentru umanitate. Dacă vrem să ne comportăm în mod cinstit, dragostea ne va îndruma. Nici înrudirea, nici onorurile, nici bogățiile nu ne inspiră cât o face ea. Ne îndepărtează de rău și ne aduce gustul a tot ce e mai bun; fără ea, nici cetatea, nici individul nu vor fi capabili de ceva măreț sau frumos. Îndrăgostitul nu roșește niciodată atât de tare ca în fața iubitului său, atunci când e surprins făcând ceva condamnabil. Ah, prieteni, dacă ar exista un mijloc prin care să poată fi instaurat un stat de îndrăgostiți și de iubiți, am obține societatea ideală, deoarece s-ar baza pe repulsia în fața viciului și pe stimularea virtuților. Și dacă s-ar forma o armată de îndrăgostiți și de iubiți, aceasta s-ar dovedi imbatabilă și ar cuceri lumea.

— Păi a existat așa ceva, a intervenit Socrate. În Beoția.

— Glumești! i-a întors-o Phaidros. Din Beoția nu poate veni nimic bun.

Invitații au hohotit.

— Ba da, anghilele! i-a corectat Agathon, care tocmai își servise invitații cu așa ceva.

Excepția a fost admisă, deoarece toți se dădeau în vânt după numitul fel de mâncare; drept care i s-a mulțumit din nou amfitrionului, dar au continuat să îl ia în derâdere. Atenienii își băteau joc fără încetare de beoțienii care treceau drept înceți, obtuzi, lipsiți de finețe, țărănoi iremediabili. Tachinarea mergea până la a scorni și chiar a răspândi anecdote care-i duceau pe aceștia în derizoriu. Lacul Copais, situat în centrul Beoției, le punea la dispoziție atenienilor o bază obiectivă pentru persiflare, căci umbla vorba că acest ansamblu de mlaștini fetide încărca atmosfera cu o duhoare grea, umedă, nocivă, care afecta creierul.

Socrate a reluat:

— Odinioară, la Teba, un batalion de îndrăgostiți semăna teroare și respect. Era compus

din cupluri de bărbați. Heracle și Iolaos le erau modelele.

Vă amintiți de Iolaos, nepotul și iubitul lui Heracle? Conducea carul alături de el; în timpul luptei cu hidra din Lerna, pe măsură ce tăia capetele monstrului, Heracle ardea locurile unde fuseseră acestea, ca să nu mai crească altele la loc. Heracle și Iolaos reprezintă însăși pecetea contopirii eroismului cu erotismul. Mormântul lui Iolaos de la Teba e de secole motiv de pelerinaj pentru cuplurile masculine care își declară pasiunea. Până într-acolo încât un important legiuitor din Teba, Philolaos, a dat mai târziu amploare mişcării.

Trebuie spus că Philolaus părăsise Corintul împreună cu iubitul său, Diocles, un campion olimpic, pentru a scăpa de mama celui din urmă, o scorpie absolută. Odată ajuns la conducerea guvernului, Philolaos a promulgat mai multe legi în favoarea cuplurilor masculine. De altfel, la Teba, pederaștii și erotomanii de asemenea se reculeg la mormintele lui Philolaos și Diocles, înmormântați față în față, într-un fără de sfârșit dialog. Pe scurt, la Teba a triumfat odinioară un batalion special constituit din îndrăgostiți, tineri, copți, un deplin de ardoare, un deplin de înțelepciune.

— Îți mulțumesc, Socrate, că mi-ai întărit spusele, a continuat Phaidros.

Un îndrăgostit preferă să moară decât să dea bir cu fugiții, sub privirea celui pe care îl iubește. Și nici nu poate să-și abandoneze prietenul sau să nu-i dea o mână de ajutor la nevoie. Zeul Amor înflăcărează oamenii pentru a-i transforma în eroi. Zeul Amor este un strateg invincibil. Numai îndrăgostiții știu să-și dea viața unul pentru altul, și nu vorbesc aici doar despre bărbați, ci și despre femei.[28]

Auditoriul a dat din cap îndelung, emoționat de respectiva evocare.

Mai mulți convivi au luat apoi cuvântul, criticând tabloul țesut de Phaidros.

I-au reproșat descrierea iubirii la singular, pe când, în materie de dragoste, paleta se dovedea mai largă. În orice caz, se puteau distinge cel puțin două tipuri, unul de ordin carnal și celălalt spiritual, vulgarul și sublimul. Primul te coboară, celălalt te înalță. Primul rămâne la nivelul pielii și al mucoaselor, celălalt ajunge la suflet.

Dintr-odată, Agathon mi-a spus că era rândul meu. Încurcat, din reflex, m-am agățat de ultima intervenție a lui Eutimos, un corist vehement, care se mărginea cu încăpățânare la o definiție precisă și limitată a iubirii.

— Iubirea nu este mică, e mare, am exclamat. Ea atinge nu numai oamenii, ci și universul.

Socrate s-a uitat la mine plin de curiozitate. Am simțit din plin presiunea invitaților care așteptau să dezvolt. Nu aveam cum rămâne cantonat într-o contradicție, era necesar să-i conving.

— Iubirea își exercită puterea peste tot. Domnește asupra animalelor și plantelor, asupra cerului și pământului, asupra soarelui și stelelor. Numai ea este cauza atracției, și-apoi a armoniei care decurge din ea. Nu se poate concepe ciclicitate a anotimpurilor fără iubire. Nu există naștere, credință și nici moarte în afara iubirii. Ce altceva încearcă vindecătorul, dacă nu să reinstaureze simetria într-un organism, să pună în acord părțile bolnave cu acelea sănătoase, să restabilească echilibrul fluidelor? Medicina este știința mișcărilor îndrăgostite ale corpului.

Formula finală marcase, ea singură, un punct, mi-am dat seama de asta în timp ce o pronunțam. În timpul alocuțiunii, frazele născuseră alte fraze, buzele mele mulțumindu-se doar să fie pe post de interpret docil, totul cu un plăcut sentiment de beție. Mă metamorfozasem într-un atenian veritabil: plăcerea de a perora mă împinsese spre perorație, bucuria de a gândi stimulase cugetările.

S-a auzit un murmur de satisfacție printre comeseni. Reacția acestora m-a intrigat. Aveam dreptate? Cine știe. Discursul meu avea vreo valoare? Habar n-aveam. În realitate, nu aveam nici cea mai vagă idee despre ceea ce spusesem, tot atât de dispus să-mi judec cuvintele ca fiind stupide ori pătrunzătoare. Atenție! Înclinația către perorație presupunea un risc și bunul meu simț mi-a trimis un semnal de alarmă: dacă inteligența noastră poate construi cu ușurință o teorie, numai prostia din noi mai stă s-o creadă.

Agathon i-a dat cuvântul lui Hermippe Chiorul. Unii s-au lins pe buze, convinși că urmează să se distreze; eu, în schimb, mă temeam de ce e mai rău, pentru că nu puteam să-l sufăr pe Hermippe Chiorul.

Era considerat comicul cel mai vajnic din întreaga Atenă; eu îl vedeam ca pe unul care, la fel de vajnic, strica cheful celor din jur. Deși nu asistasem la nici una dintre comediile sale la teatru, mi se povestiseră pasaje și îl ascultasem bătând câmpii în agora. Nimeni nu era văzut cu ochi buni de acest critic universal, nici bărbații, nici femeile, nici politicienii, nici eroii, nici zeii; sarcasmele sale zdrobeau întreg cosmosul. Indiferent de cine ar fi fost vorba, îi țintuia defectul și-l extindea peste întreagă acea persoană spre a o ridiculiza cu totul. Pericle îndrăgostit de Aspasia se transforma într-un nerod dus de nas de o ticăloasă, Zeus într-un futăcios recidivist, Hera într-o scorpie geloasă, Socrate într-un bețivan impertinent. Desigur, și-i lua de partea lui pe cei care se distrau, totuși la ce bun? Reducea ambițiile generoase la umori, la egoism, la nebunie. Îi făcea mici pe cei mari și nobilul meschin, aplatizând totul.

După el, nu era nici o fărâmă de salvat în noi! Mărturisesc că trăncăneala lui, dacă uneori m-a distrat pentru moment, mă lăsa, odată isprăvită,

fără chef, deprimat, dezgustat de rasa umană, fără speranța în ceva bun și complet fără viitor.

Ce urma să debiteze acest spirit răutăcios despre iubire? Hermippe Chiorul s-a ridicat, descoperindu-și pieptul, gâtul și o parte din trunchiul plin de cute.

Stigmatele timpului săpaseră riduri pe figura-i bronzată, acoperită de pete maronii care-i scoteau în evidență barba albă ca de vată. Singura rămășiță care amintea de tinerețea-i seducătoare era ochiul drept, de o nuanță gri-albăstruie ca umbra unei insule pe suprafața mării; celălalt era acoperit cu o banderolă, de unde și porecla. A făcut un pas înainte spunând:

— Într-un trecut îndepărtat, natura noastră nu era ca acum. Existau trei specii umane: masculul, femela și androginul. Fiecare ființă omenească era sferică, cu fundul și spatele bombate, patru mâini, patru picioare, două fețe identice pe un gât rotund, fețele opuse compunând un singur cap, patru urechi, două organe de reproducere și tot restul asemănător. Omul se deplasa cu ușurință; când voia să alerge, o făcea ca un saltimbanc care se rostogolește aruncându-și brațele în aer, făcând o serie de tumbe mai comode decât dacă și-ar fi folosit cele opt membre. Cele trei specii umane, de o vigoare extraordinară, i-au atacat pe zei. Netolerând o asemenea imprudență, Zeus, deliberând cu celelalte divinități, a luat următoarea hotărâre: „Să le slăbim oamenilor puterile. Am să-i tai în două și astfel vor șchiopăta pe două picioare. Dacă-și păstrează insolența, am să-i mai tai o dată și astfel vor fi condamnați să sară-ntr-un picior.“ La aceste cuvinte, i-a tăiat pe oameni în două, cum ai tăia un ou cu ața. Apollo, care îi dădea o mână de ajutor, le-a cusut la loc învelișul de piele, făcându-le un pliu la buric, în amintirea pedepsei. Or, după divizarea corpurilor, fiecare, părându-i rău după propria jumătate, s-a repezit spre ea; toți s-au înlănțuit și s-au luat în brațe din instinctul de a

se lipi la loc. Atunci Zeus, înduioșat, le-a transpus organele de reproducere în față – până atunci oamenii le purtau la spate. Datorită acestui subterfugiu, oamenii se acuplează. Această dispunere avea în vedere două rezultate: dacă îmbrățișarea avea loc între un bărbat și o femeie, atunci procreau pentru a perpetua specia; dacă se petrecea între doi masculi sau două femele, sațietatea urma să îi facă să se despartă pentru o vreme, timp în care să-și procure cele necesare existenței. De-atunci datează iubirea.

Reconstituind vechea natură, se străduie să contopească două ființe într-una singură, să vindece rana separării. Orice ființă își caută jumătatea. În timpul stării noastre anterioare, formam un tot unitar: iubirea este năzuința acelui tot. Nu vom cunoaște fericirea decât întâlnind partea lipsă din noi și revenind astfel la unitatea originară. Să preamărim iubirea.

Hermippe s-a așezat și, spre stupefacția noastră, s-a prăbușit, cu umerii scuturați de hohote de plâns, cu capul în piept. Socrate s-a dus lângă el și, fără a manifesta nici un fel ranchiună împotriva celui care îl luase peste picior, l-a cuprins în brațe, consolându-l și începând un tandru dialog pe șoptite.

În timpul ăsta, Agathon, ca o gazdă desăvârșită ce era, a creat o diversiune făcând apel la muziciană. Când Hermippe s-a mai liniștit, Socrate a venit lângă mine pe pat.

— Nefericirile văduviei, mi-a explicat. Soția lui, o încântătoare creatură pe care o adora, s-a stins la douăzeci de ani. Nu a înlocuit-o niciodată. Îmi închipui că acest comic își râde de toate ca să nu plângă. În această seară, a căzut în capcana propriei povești. Fabula, la început hazlie, i-a trezit pe neașteptate tristețea doliului.

— Nu l-aș fi bănuit niciodată.

— Sursele comicului se nasc adesea din fântâni de lacrimi.

Dintr-odată poarta exterioară a curții a răsunat de lovituri repetate. S-a auzit vocea lui Alcibiade, puternic luat de vin, care striga cât îl ținea gâtlejul:

„Unde este Agathon? Să mă conducă cineva la Agathon!“ La ordinul gazdei, sclavii i-au deschis.

Alcibiade a apărut în prag, având pe cap o ghirlandă mare de iederă și de violete și niște panglici.

— Salutare, prieteni. Primiți în mijlocul vostru un bărbat care deja a băut destul?

Reuniunea l-a ovaționat, rugându-l să intre.

— Sclavi, a cerut Agathon, scoateți-i încălțările ca să se așeze la masă cu noi.

Alcibiade, în timp ce dorea să-l onoreze pe Agathon desfăcându-și panglicile pentru a i le pune gazdei, l-a observat pe Socrate, așezat alături de mine.

— Socrate, o să mă supăr: ai făcut tu cum ai făcut ca să stai lângă cel mai frumos băiat din Atena.

— Cui îi faci o scenă de gelozie, Alcibiade? Lui Argos, sau mie?

Alcibiade a avut o reacție comică ridicând ochii spre cer:

— O, Zeus, scapă-mă de dragoste, am și-așa destulă!

S-a făcut haz de această mărturisire.

— Îmi păreți periculos de sobri, a urmat Alcibiade, chiar mă-ngrijorați. Pe cine ați desemnat regele festinului?

— Nu l-am ales încă.

— Atunci o să fiu eu! Dați-mi de băut!

Micul defect de pronunție și farmecul personal îi îndulceau dezinvoltura. A golit o cupă mare și-a lăsat să-i scape:

— Temeți-vă de starea în care o să ajung. Mămbăt repede. Spre deosebire de Socrate, care le suge de mama focului fără să se prăbușească vreodată.

— Pentru că eu savurez vinul, pe când tu savurezi beția, a precizat Socrate.

Agathon a bătut din palme pentru a calma spiritele, grăbit să revină la discuție și iritat că Alcibiade perturbase turnura intelectuală a seratei.

— Înainte de sosirea ta, fiecare dintre noi a vorbit despre iubire. E rândul tău, Alcibiade.

— Despre ce iubire ar trebui să vorbesc, cea pe care o nutresc pentru Socrate, sau cea pe care mi-o inspiră Argos?

Pronunțând aceste cuvinte, cu ochii albaștri ațintiți asupra noastră, a bătut din pleoape ca și cum ne-ar fi dat câte-o guriță fiecăruia, pe rând. Obișnuit cu avansurile lui Alcibiade, mi-am întors capul în altă parte. De cum intra undeva, acest băiat avea darul de a crea o atmosferă erotică prin felul provocator de a se mișca, de a flecări și, mai ales, de a privi lung pe fiecare, cu o strălucire veselă și în același timp lubrică în privire.

— E vorba de-aceeași iubire? l-a întrebat Socrate. Fără falsă modestie, mie nu mi se pare că din punct de vedere fizic pot rivaliza cu Argos. Poate mă-nșel, dar…

— Ia mai taci, Socrate, a tunat Alcibiade, îți interzic să-l critici pe cel mai bun prieten al meu! Pe care-l cheamă Socrate de altfel.

Râzând pe-nfundate, l-a arătat adunării pe Socrate:

— Domnilor, priviți-l pe singurul om în fața căruia roșesc. Da, vă spun sincer, față de el am un sentiment care altfel nu mă-ncearcă: rușinea. De îndată ce-i aud vocea, inima îmi tresaltă, iar discursurile îmi smulg lacrimi; de cum vocea îi scoate un clinchet, îmi îndrept privirea asupra mea și ajung să mă detest. Mă face să-mi scot din bârlog toate imperfecțiunile. Sigur, seamănă cu un satir, doar că n-are picioare de țap, de vreme ce se joacă cu vorbele mai ceva decât cântă satirul la flaut și, cu ajutorul muzicii sale unice, te cucerește, te vrăjește. Adeseori mă văd nevoit să îmi astup

urechile pentru a mă putea dezlipi de el, dar și mai adesea nu-mi doresc decât să-i rămân alături, și să-l ascult atât cât zeii îmi vor fi dat de trăit. Nu știu cum să mă port cu omul ăsta. Toată lumea crede că sunt iubitul lui?

Răspunsul a fost pozitiv.

— Toată lumea crede asta pentru că lui Socrate îi place compania băieților frumoși și pentru că petrecem mult timp împreună. Ei bine, aflați adevărul în această seară: nu sunt iubitul lui.

Au izbucnit gesturi și replici, zeflemitoare, dubitative. Nimeni nu dădea crezare acestei afirmații dintr-un al treilea motiv: Alcibiade era colecționar de cuceriri, atât printre bărbați, cât și printre femei, ca nimeni altul în Atena.

El le-a întrerupt protestele.

— Socrate, îmi permiți să povestesc ce a fost între noi?

Cu zâmbetul pe buze, Socrate a dat din cap.

— Pe vremea când venea să îmi predea lecții acasă, a început Alcibiade, îl bănuiam că era îndrăgostit de mine și m-am gândit să profit. Speram ca în schimbul dezmierdărilor să mă învețe totul. Pe dată, am trimis la plimbare toți profesorii ca să lucrez cel mai adesea singur cu Socrate. Speram ca, în cursul întâlnirilor noastre între patru ochi, să-mi țină discursul pe care un îndrăgostit i-l spune iubitului său. Degeaba! Îmi preda cursurile după care, la sfârșitul zilei, făcea stânga-mprejur și pleca. Mai apoi l-am forțat să facem împreună exerciții de gimnastică, și chiar să practicăm lupta, dar situația nu a progresat. Cum nu ajungeam nicăieri, m-am hotărât să-l atac direct. Așa că l-am invitat la cină, asemenea îndrăgostitului care îi întinde o cursă celui iubit.

M-a refuzat în mai multe rânduri până să cedeze. Prima dată, a plecat imediat ce masa s-a încheiat; din pudoare, l-am lăsat să plece. A doua oară, am prelungit întrevederea până târziu în noapte și, în momentul în care a dorit să se retragă,

am pretextat că e periculos să se aventureze la acea oră prin anumite cartiere din Atena, până când a acceptat să se culce pe un pat vecin cu al meu. Lampa stinsă, sclavii la odihnă, așa că i-am șoptit: „– Socrate, dormi? — Nu, mi-a răspuns. — Știi la ce mă gândesc? — Ia spune-mi. — Vrei să fiu iubitul tău, dar eziți să mi-o spui. Or eu îmi doresc să mă perfecționez și nu voi găsi alt sprijin mai bun decât al tău.“ A izbucnit în râs. „Dragul meu Alcibiade, îți mulțumesc pentru faptul că vezi în mine o frumusețe comparabilă cu a ta. Totuși, dacă încerci să te culci cu mine pentru a face schimb de frumusețe, să știi că nu ar fi un schimb corect. — Ce? — Da, băiete, acest schimb va fi în avantajul tău. Vei obține frumuseți reale contra frumuseții imaginare. — Iartă-mă, Socrate, dar trupul meu nu e deloc imaginar!“ i-am întors-o, luându-i mâna și punându-i-o pe pielea mea. „— Prietene, privește mai cu atenție. Perfecțiunea ta e efemeră, în timp ce aceea pe care ți-o pot transmite eu e eternă.“ Și-atunci m-am întins lângă el și am îmbrățișat această ființă minunată, și, ca un tată cu fiul său, am petrecut așa întreaga noapte. Mă respinsese pentru ca de fapt să mă primească în brațele sale. Sigur, îi place compania băieților frumoși, dar le respinge atracția cât nu vă puteți imagina. De-atunci vă-nchipuiți în ce confuzie mă zbat.

— Ce învățăminte ai tras din refuzul meu, Alcibiade? a întrebat Socrate cu blândețe.

— Ce forță îți conferă de fapt urâțenia! Ne pui în încurcătură fiindcă nu te îmbrățișăm. Și astfel ne dovedești că există ceva mai bun decât frumusețea fizică.

Socrate s-a destins și a reluat cu o voce plină de căldură:

— Alcibiade, curiozitatea, setea ta de frumusețe, de bunătate, de bine mă fascinează. Pasionat, viu, inventiv, viril, hotărât, ardent, mereu la pândă, ce bărbat! Cu toate acestea, trebuie să îți îndrepți pertinent elanurile pentru a le aduce la adevărata

lor menire. Dorința de frumos trebuie să fie îndreptată spre dorința de bine. De comun acord, am trecut peste aparențe. Tu cauți perfecțiunea și pentru asta vii la mine. Eu caut perfecțiunea și te educ întru perfecțiune. Îți dai seama că am depășit aparențele? Să știi că din dragoste n-am făcut dragoste.

Alcibiade și-a plecat ochii, cu obrajii îmbujorați.

— Îți mulțumesc, Socrate.

Agathon, supărat că nu mai constituia punctul de atracție al propriei recepții, invidios probabil pe sentimentele puternice pe care și le destăinuiseră Socrate și Alcibiade, a fornăit, a țipat la sclavi să fie adus vinul, după care l-a interpelat pe Socrate:

— Cunoașterea… cunoașterea!… Bineînțeles că toți ne dorim cunoașterea!

Cu toții rătăcim pe la jumătatea drumului dintre ignoranță și cunoaștere.

— Totuși, a replicat Alcibiade, unii merg mai repede decât alții.

S-a strâmbat ștrengărește.

— Iar pe alții îi ia somnul pe marginea drumului.

S-a pufnit în râs.

— Neștiutorul nu știe că nu știe, a adăugat Alcibiade.

— Și știutorul știe că știe, i s-a opus Agathon.

— Filozoful știe că nu știe nimic, a conchis Socrate.

A urmat o tăcere umbrită de alcool, îngreunată de oboseală, timp în care se răsuceau pe toate fețele ecourile discuției.[29] Invitații s-au pus de bine de rău pe picioare. Alcibiade i-a propus lui Socrate să-l însoțească, ceea ce Socrate a refuzat; cum asta aștepta, Alcibiade s-a întors spre mine și m-a invitat să ne prelungim seara.

— Să nu te culci cu el, mi-a șoptit Socrate la ureche, în timp ce Alcibiade își lua la revedere de la gazda noastră.

— Nici nu am de gând, i-am șoptit la rândul meu.
— O, poate fi atât de convingător… Și-apoi uneori poți ceda doar pentru a te elibera de o prea mare presiune.
— O faci cu cineva tocmai pentru a nu o face?
— Exact. Alcibiade nu duce lipsă de nimic, doar de a-i mai lipsi câte ceva.
Dacă vrei să rămână atașat de tine, nu-i da ceea ce-și dorește.
— Socrate, ești pe cale să-mi explici cum să seduci un seducător?
Când Alcibiade a revenit, i-am refuzat invitația pretextând că soția mea însărcinată mă aștepta.
— Oricum, sunt prea pilit ca să mai pot face ca lumea ceva, a suspinat Alcibiade, ca și cum dintr-odată prezența sau absența mea îi era indiferentă.
M-a condus totuși până acasă, amuzându-mă cu săltăreața sa conversație.
De cum am ajuns în pat cu Daphne, aceasta m-a privit țintă cu severitate.
— Alcibiade nu mai poate să se lipsească de tine? Dacă nu cumva tu nu te mai poți lipsi de el?
— Daphne! Ești geloasă?
— Îl știu capabil de orice.
— Doar mă știi incapabil să te înșel.
— De asta nu sunt așa sigură.
Am sărit ca ars, ofensat. Regretând că mă rănise prostește, a continuat cu și mai multe mângâieri și pisiceli și s-a cuibărit din nou la pieptul meu.
— Iartă-mă. Gelozia…
I-am ridicat bărbia și am privit-o drept în ochi.
— De fapt, ești geloasă pentru că-l placi.
— Ce?
— Nu-i așa că-l găsești irezistibil?
A mormăit, mușcând în joacă cearșaful care ne acoperea.
— Cunoști pe cineva care să-i fi rezistat lui Alcibiade?
— Socrate.

— Mmm…
— Și eu.
— Jură.
— Cum să-ți explic, i-am șoptit. Îmi place să fiu alături de el, îmi plac îndrăznelile, insolențele, laudele lui, mă uit cu admirație la acest prinț, mă înviorează frumusețea lui, dar nimic altceva.
— Aș vrea să te cred.
— Ce te-ar răni, Daphne? Să mă culc cu el – ceea ce nu am făcut –, sau să-l admir – ceea ce fac într-adevăr?
Întrebarea a amuțit-o. Am insistat:
— Ce e mai important în ochii tăi, o faptă, sau un sentiment?
Tăcea în continuare. Am reluat cu blândețe:
— Nu simți aceeași emoție față de el?
— Ba da, a admis ea cu voce slabă.
— Vezi, eu nu ți-o reproșez. Atunci tu de ce mă critici?
— Nu mi-e teamă de Alcibiade, cum nu mi-e teamă de tine. Despre mine mi-e teamă… Teamă de a nu-ți mai fi de ajuns. De a nu te mai atrage.
Am luat-o în brațe, reamintindu-i cât de mult mă fascina, cât mă împlinea.
Asta a avut darul de a o liniști.
Secolele se scurgeau, dar oamenii tot nu se schimbau: se lăsau atinși de gelozie. În numele căreia se ceartă, se sfâșie, se despart, se omoară. Ce amăgire! Nici un alt sentiment nu se insinuează mai pe ascuns decât gelozia: la început apare ca o componentă a iubirii, apoi ca o teamă de trădare, ca să se reducă în final la o lipsă de încredere în sine. Gelozia te păcălește și într-un alt mod: cel care o resimte îi atribuie cauza celuilalt, în timp ce ea se găsește de fapt în propria persoană.
În acea noapte, m-am crezut deștept elaborând o asemenea judecată definită, doar că evenimentele aveau să-mi arate că nu înțelesesem bine atitudinea lui Daphne.

*

Războiul bătea la ușă. Era deja aici. Cețurile de la hotare nu-l mai puteau ascunde.

Inamicul nostru, regele Arhidamos din Sparta, își masase soldații în Istmul Corint; trupele sporeau neîncetat, căci fiecare oraș aliat cu lacedemonienii își trimitea generalii, ca și două treimi din forțele armate. Ce să-nțelegi de-aici?

Că această coaliție avea drept obiectiv cucerirea Atticii, sau doar voia să ne impresioneze?

A început exodul. După cum preconizase Pericle în fața adunării, era necesar ca toată lumea să se retragă la Atena. Faptul nu-i deranja prea tare pe proprietarii atenieni de pământuri care-și duceau viața împărțindu-se între oraș și sat, în schimb îi dădea peste cap pe cei care trăiau pe pământurile lor tot anul, de decenii. Câtă suferință trebuind să-și părăsească ferma, satul sau orășelul! Să se smulgă dintre zidurile, din sanctuarele care le adăpostiseră tatăl, bunicul, strămoșii îi sfâșia. Fuseseră convinși că-și aveau rădăcinile acolo, asemenea copacilor, iar această situație care le tăia legăturile cu pământurile lor îi făcea să fie fragili, îi aducea într-o stare de slăbiciune, ba chiar le picura în suflet gustul morții.

Cât a ținut iarna, inamicii noștri nu s-au angajat în luptă, ci doar și-au adunat trupele și s-au așezat la pândă. În umbra acestei amenințări – pericol mai mult de ordin mental decât manifest –, evacuarea alor noștri se făcea fără tragere de inimă, în valuri neregulate. Azi drumurile erau pustii, a doua zi se umpleau de șuvoaie de exilați, unii mergând pe jos, alții în căruțe, toți cu copii și cu animale, sclavii urmând și ei ca niște bagaje, sau mai degrabă cărând bagajele. În aceste coloane vedeai pe unii cum avansau mânați de prudență sau împinși de teamă, pe alții de zvonuri, fie false, care anunțau câte un jaf, fie adevărate, care numărau soldații inamici masați la frontieră.

Evacuarea avea loc într-o liniște sumbră. Exodul cu de-a sila era preferabil panicii. Se evita astfel acel scapă-cine-poate-fiecare-pentru-sine, oamenii nu se călcau în picioare, fusese timp să fie aduși bătrânii și bolnavii, mulțimea mergea gârbovită fără a alerga care-ncotro, nici un copil nu era despărțit de părinți, familiile nu rătăceau în căutarea vreunui membru de-al lor, ca în timpul deplasărilor de populație prea bruște. Datorită corăbiilor, turmele putuseră fi duse în Eubeea sau în insulele învecinate.

În schimb, Atena abia reușea să primească aceste valuri de refugiați.

Dincolo de faptul că toate capacitățile obișnuite de cazare – hanuri, camere de oaspeți – erau supraîncărcate, apropiații sau prietenii, după ce i-au primit pe primii sosiți, nu i-au mai acceptat și pe următorii. Penuria făcea ravagii.

Majoritatea celor nou-veniți luau cu asalt zonele nelocuite din oraș, grădini, temple, turnuri, ziduri de apărare, care cum putea. Pe stadioane se creaseră adăposturi de-a lungul Marelui Zid și asta până în portul Pireu, și el colonizat. Numai Acropole, ținut închis de gărzile armate, rămăsese neatins – era necesar nu numai să fie respectat un loc sacru, dar și să fie protejat Tezaurul pe care îl adăpostea.

În primăvară au ajuns și ultimii migranți, reticenții convinși în fine de spectacolul dezolant al terenurilor depopulate și al caselor rămase goale, care nu mai avuseseră de ales decât să plece.

Ce făceau spartanii și aliații lor? Stăteau în așteptare. Regele Arhidamos, convins că Atena va capitula și își va trimite negociatorii, nu ataca. După părerea lui, un oraș constituit din cetățeni nu avea cum să opună rezistență, odată cu trecerea timpului oamenii și-ar fi pierdut elanul, n-ar fi fost dispuși să piară în luptă pentru a împiedica jefuirea proprietăților. Acest conducător al unui regim

autoritar desconsidera într-atât democrația, încât, credea el, să fluturi armele și stindardele de la depărtare era de ajuns pentru a o face să se plece.

La vremea când s-au copt grânele, Arhidamos și-a trimis în grabă un emisar, pe Melesippos, pentru a obține o înțelegere cu Atena. Însă Pericle i-a refuzat spartanului intrarea în oraș și acesta a fost trimis sub escortă până la istm. Melesippos s-a mărginit să le spună celor doi care îl însoțeau: „Această zi va marca pentru greci începutul unei imense nenorociri."

Arhidamos făcuse o greșeală temporizând lucrurile. Un război rapid i-ar fi oferit victoria, pe când această tergiversare le permisese atenienilor să se organizeze, să-și facă rezerve de aur și hrană, să-și strângă legăturile cu aliații, să-și mărească flota și să mobilizeze, pe lângă cele șaisprezece mii de soldați care ocupau garnizoanele și posturile de gardă, treisprezece mii de cetățeni și trei mii de meteci.

Pedestrașii lacedemonieni au năvălit în Attica. Jafuri, banditisme, ravagii, incendii, vandalismul lor nu a cunoscut margini, nici la Eleusis, nici la Acharne. Pământul ardea, cerul fumega.

Când ai noștri au văzut ororile comise de inamic, unii și-au dorit să iasă cât mai repede din Atena pentru a lupta. Cum să accepți distrugerea bunurilor tale? Tinerii descopereau bestialitatea jafurilor, bătrânii își aduceau aminte de războaiele medice, așa că toate spiritele se cutremurau de teamă și fremătau de furie. Niciodată nu se consultaseră atâția ghicitori ca în acel moment, însă aceștia nu ofereau decât oracole contradictorii. Acharnienii îl ponegreau pe Pericle, imediat urmați de toți cei copleșiți de mânie, dezgust, furia de a reacționa. Însă Pericle nu se lăsa pradă emoției, nici a lui, nici a altora, și nu reacționa niciodată sub imperiul acesteia; păstrându-și încrederea în corectitudinea judecății sale din timpul analizei făcute la rece înainte ca

totul să se încingă, își menținea strategia, chiar dacă se sustrăgea din ce în ce mai mult discuțiilor, în cadrul adunării sau altundeva.

Oare vara avea să-i dea dreptate?

În seara schimbării anotimpului, cerul era sângeriu. Flăcările incendiilor și dogoarea soarelui se împleteau pentru a lupta împotriva nopții ce stătea să se aștearnă, atmosfera se preschimbase din portocaliu în purpuriu, și-apoi în violet, iar cei câțiva nori joși, ca de cărbune, se întâlneau cu cohortele de fum opac și înăbușeau lumina. În această atmosferă de agonie, copilul nostru a cerut să vină pe lume. Strigătele lui Daphne făceau și mai grea atmosfera sinistră și-o sumbră presimțire m-a făcut să mă tem că avea să se întâmple o nenorocire. Însă Daphne, înconjurată de Xantipa și de moașe, avea să-l aducă pe lume, trei ore mai târziu, pe fiul nostru, care, la rândul lui, urla ivindu-se din sânge și tenebre.

Când Xantipa mi-a dat bebelușul, mi-am desfăcut tunica pentru a-l lipi de pieptul meu gol. Nu i-am văzut trăsăturile, nu-i simțeam decât căldura și dorința de a trăi.

„Numai de s-ar agăța de viață“, mi-am spus, bâiguind rugăciuni.

Mi-au revenit în minte toate bucuriile pe care le trăisem cu Mina, prima mea soție, bucurii urmate de săptămâni, luni și-apoi ani de tristețe: copiii, inevitabil, muriseră. Oare să mă atașez de acesta, sau să-mi rețin pornirea de afecțiune? Să-mi deschid inima? Sau să mi-o zăvorăsc?

— Cu cine seamănă? a strigat una dintre moașe.

Xantipa a repezit-o:

— Un nou-născut nu seamănă cu nimeni, doar a nou-născut. Trăsăturile i se vor contura mai târziu.

Apoi, cu o blândețe neobișnuită, a îngenuncheat să mângâie capul bebelușului lipit de pieptul meu.

— Plesnește de sănătate mormolocul ăsta. O să ajungă atlet.

De ce oare aveam sentimentul că mergeam ca pe sârmă, cu senzația că pot oricând cădea sau, dimpotrivă, merge mai departe, ca și cum aș fi presimțit vecinătatea nenorocirii, și totodată a fericirii? Oare să fi proiectat asupra micuțului toată spaima care-i sufoca pe atenieni? Îmi era teamă să arunc acest copil într-o lume aprinsă de război? Acesta era cadoul pe care i-l făceam?

— Te rog, pune-mi-l la piept, a murmurat Daphne, încă leoarcă de sudoare. Și îmbrățișează-mă.

Acele cuvinte s-au dovedit a fi hotărâtoare. Cuibărindu-mă la pieptul acestei femei adorabile, soția mea, m-am alăturat cu hotărâre de partea vieții și mi-am impus starea de optimism: copilul meu va crește, iar pacea se va reinstaura.

De fapt, în acea vară, chiar de-a doua zi, la ordinul lui Pericle, atenienii și-au pus la punct contraofensiva pe mare, atacând orașele înfrățite cu Sparta. O flotă de o sută de nave a înconjurat Peloponesul, după care i-a debarcat pe soldați, care l-au distrus și pustiit, în cadrul unor expediții pe cât de sângeroase, pe atât de rodnice, mai ales la Eghina, de unde i-au izgonit pe locuitori. Lacedemonienii au încetat să-și mai trateze adversarul cu înfumurare și au înțeles că nu vor obține victoria până în toamnă, așa cum crezuseră.

Cât despre mine? Le-am arătat responsabililor – susținut de Pericle și Alcibiade – că participam mai eficient la efortul de război de aici, ca medic într-o Atenă suprapopulată, însetată, aflată în suferință din cauza bolilor cauzate de lipsa de igienă, decât ca soldat în Elida sau în Locrida. Acest adevăr slujea dorinței mele ascunse: aceea de a o liniști pe Daphne și a-mi îngriji copilul.

I-am spus Milon, pentru că așa puternic, bine făcut, musculos cum era, ne amintea de celebrul atlet Milon din Crotona, căruia eu și Daphne îi admirasem atâtea statui în Crângul sacru; și

speram ca această alegere să-l ajute să învingă bolile copilăriei.

În noaptea în care s-a născut am constatat că nu avea caracteristica strămoșilor mei de sânge – cele două degete acoperite de o aceeași membrană – dar n-am dat mare importanță acestui fapt, căci, alături de Mina, remarcasem la acea vreme că vlăstarele mele nu aveau nici ele acel semn distinctiv. Fără îndoială, marca dispăruse de-a lungul timpului… Mai ales că pentru mine timpul se calcula în secole.

Eram împresurați de inamic. Totuși, așa cum prevăzuse Pericle, proviziile soseau, livrate cu ajutorul vaselor, deoarece zidurile de apărare și Marile Ziduri fortificate ne garantau accesul în portul Pireu. Soldații noștri, îmbarcați pe triere, reușiseră să cucerească orașele inamice, slăbite, lipsite de o treime din trupe pentru a ține piept asediului nostru. În aer se simțea parfumul victoriei.

În toamnă, după victoria de la Megara, a fost însă și multă jale, prea multă desigur, însă fără amărăciunea disperării în timpul tradiționalei ceremonii de omagiere a soldaților căzuți.

Vreme de două zile, rămășițele pământești ale acestora au fost aduse întrun cort unde familiile, prietenii, vecinii au putut depune ofrande la picioarele defunctului. În dimineața plecării cortegiului, osemintele au fost regrupate pe triburi și au fost puse în sicrie din chiparos. Dincolo de asta, a fost purtat pe umeri și un mare pat gol, patul celor dispăruți, cei cărora nu li se găsiseră corpurile.[30]

Procesiunea s-a îndreptat spre cea mai frumoasă suburbie a orașului, Kerameikos.

Alcibiade a tras sforile pentru a i se încredința emoționantul discurs cuvenit într-o asemenea ocazie; deși i se recunoșteau atâtea merite și vigoarea intelectuală necesare și ar fi trebuit să i se accepte solicitarea, în ultimul moment s-a

considerat că e nevoie de un bărbat cu experiență, astfel că i s-a cerut acest lucru lui Pericle, cu atât mai mult cu cât era considerat autor al ultimelor victorii. Stăpân pe el, Alcibiade mergea alături de mine spre Kerameikos, avid ca noi toți să asculte alocuțiunea lui Pericle, natura lui frumoasă lăsând imediat deoparte orice supărare.

Odată ajunși la cimitir, nu l-am urmat însă în rândul oficialităților, căci Aspasia-Noura era alături de Pericle, așa că m-am ascuns în mulțime pentru a fi cât mai departe de ea.

Pericle a început prin a-i omagia pe strămoșii care ne lăsaseră moștenire libertatea.

— Regimul nostru politic nu ia drept model legile altora, suntem mai degrabă exemple decât imitatori. În loc să depindem doar de unii, totul depinde de majoritate. Legea e pentru toți când vine vorba de diferende personale; cât despre titluri, ele nu înseamnă apartenența la o categorie, ci meritul ușurează accesul la aceste onoruri, iar sărăcia nu-l împiedică pe individ să-și servească statul.

S-a lansat apoi într-o apologie a culturii ateniene, tocmai pentru că în numele acestei vieți de-acum și de-aici acești soldați și-o pierduseră pe a lor.

— Ca remediu pentru oboseala noastră, îi asigurăm spiritului numeroase destinderi, concursuri și serbări religioase. Produsele de pe întreg pământul ajung aici la noi. Trăim ca un oraș deschis și fără constrângeri.

Cu abilitate, Pericle opunea viața dulce din Atena vieții aspre din Sparta.

Ce noroc să fii un tânăr atenian, și nu unul spartan! Acolo, autoritățile decideau totul: părinții își prezentau nou-născutul și, în funcție de frumusețe și de robustețe, acestea ordonau dacă să fie păstrat în viață sau omorât; apoi copilul creștea aproape în pielea goală, în regim dur, frecat cu vin pentru a-l fortifica, până la șapte ani, vârstă la care

statul îl lua din familie și se însărcina cu educația lui. Dar oare chiar să fi fost vorba despre educație? Mai degrabă de creștere ca de animal. Sau de dresaj. Ras pe cap, în picioarele goale, având dreptul la o singură manta pe an, dormind pe o saltea de paie alături de congeneri, băiatul învăța să devină soldat cu lovituri de bici și pedepse multiple. Totul distrugea în el libertatea, ca să nu se mai lase loc decât supunerii. Dacă i se inculcau câteva noțiuni elementare de citire sau cântare, ambiția fiecăruia se reducea la a recita la perfecție genealogia regilor spartani!

Era inițiat în atletism, conducerea carului, mânuirea armelor – lance, spadă, scut. Prin nuditatea constantă era făcut să suporte toate rigorile climatice în caz de lupte interminabile; prin subalimentarea de asemenea constantă, devenea capabil să reziste penuriei din timpul expedițiilor militare. Pe scurt, nu era învățat cum să trăiască într-o lume a păcii, ci cum să supraviețuiască de pe-o zi pe alta într-o lume a războiului. Ce diferență între spartanul care era învățat să se supună și Alcibiade care era învățat să se bucure!

— Or așa, respirând și savurând, în loc să tragem a rău, reușim să înfruntăm pericolele, cu un curaj care ține mai puțin de legi, cât de mentalitate. Ce câștig! Ne-am cruțat astfel să suferim dinainte și reușim să trecem peste dificultăți cu aceeași cutezanță ca aceia aflați continuu în suferință.

Pericle aducea laude domniei cuvântului împotriva celei a ordinului.

— Discuția nu pune un obstacol în calea acțiunii. Obstacolul ar fi mai degrabă să te lansezi în acțiune fără să o fi luminat anterior prin discuție.

Discernământul țintește mai corect decât ignoranța.

Așadar, dacă spartanul era condiționat la obediență, atenianul era condiționat la o bună

guvernare. Cum orașul Atena favoriza inteligența, judecata, libertatea, Pericle aducea dovada că de fapt se înfruntau două civilizații.

— Cu adevărat susțin: orașul nostru oferă o lecție vie. Atena nu numai că trebuie să-și apere acest model, dar să-l impună și altora, pentru că Atena reprezintă singura și adevărata Grecie. Nu, nu este vorba aici despre lăudăroșenie de moment, de cuvinte goale, ci despre un fapt: prin îndrăzneala noastră am obligat orice mare și orice bucată de pământ să își deschidă porțile și peste tot am ridicat monumente eterne.

În jurul meu oamenii își ștergeau lacrimile. Pericle îndemna la depășirea tristeții pentru a lăsa loc bucuriei și mândriei de a fi cetățean atenian.

— Iată de ce, în fața defuncților noștri, ca și în fața voastră, m-am oprit îndelung asupra concepției noastre privind acest oraș: lupta nu are aceeași miză pentru noi și pentru cei care nu dețin nici unul dintre avantajele noastre.

Ce pierde lacedemonianul prin pierderea vieții? Mai puțin decât noi. Se eliberează de o soartă abjectă, o existență în care nu așteaptă nici o bucurie; de fapt, moartea deja îi ronțăie viața, într-atât aceasta din urmă se arată împuținată, lipsită de plăceri, de autonomie, de libertate. Lacedemonianul riscă o minimă schimbare a condiției sale căzând în luptă. În timp ce noi…

Eroii noștri au renunțat la atât de multe; iar prin sacrificiul lor ne-au dăruit încă și mai multe. Zilele ne sunt făcute, știm asta, din varii vicisitudini: fericitul noroc constă în a găsi noblețea, fie în moarte – ca acești bărbați –, fie în îndurerare – asemenea vouă în momentul de față. Oamenii glorioși pe care îi înfășurăm astăzi în giulgiu, aici, au primit omagiul cuvenit, însă țin să adaug că urmașii lor vor fi de-acum înainte susținuți de către stat, pe cheltuiala acestuia, până la adolescență.[31] Acum, după ultimele lacrimi curgând pentru cei pe care fiecare i-ați pierdut, duceți-vă acasă.

Discursul lui Pericle a dat întregul sens funeraliilor, aducând consolare celor îndoliați și insuflându-le ardoare celor care în curând îi vor înlocui pe câmpul de luptă.

Ascultându-i vorbele am fost străbătut totuși de un anume sentiment: melancolia. Pericle evocase lumina singulară a Atenei ca pe un răsărit, pe când eu am simțit acolo un apus. Din părul său de abanos nu vedeam decât șuvița albă, un fir de argint țesut de însuși timpul. Câți ani putea rezista democrația?

Mi se părea că, dacă oamenii fuseseră capabili să inventeze acest sistem ideal, se vor dovedi incapabili să trăiască în el. În afară de forțele despotice exterioare care atacau democrația, diviziunile interioare se accentuau și o măcinau: unii își doreau războiul, alții pacea, alții un regim autoritar, alții o orientare care să-i favorizeze pe cei avuți, alții un guvernământ îndreptat numai în sprijinul săracilor, alții un haos și mai mare din aplecarea către risc și aventură. Pericle reușise să armonizeze aceste forțe contrarii. În acest început de război, deși criticat, reușea încă. Dar până când?

Și mai era o îndoială care mă frământa: oare ceea ce luam acum în calcul venea din mine, sau aveam această impresie prin empatie cu Pericle? Mi s-a părut dintr-odată ostenit, cu ochii lipsiți de strălucire, cu trupul susținut mai mult prin voință decât prin tonicitatea musculară, cu riduri exprimând mai degrabă oboseală decât experiență de viață. Când descrisese Atena drept un model nepieritor pentru secolele ce aveau să vină, am avut impresia că nu prezenta o imagine a viitorului, ci că deja îl cuprinsese nostalgia. Atena nu prospera, ci începea să se stingă…

Anii care au urmat aveau să-mi dezvăluie cât de corectă se dovedea această intuiție.

*

Dintr-odată asupra Atenei s-a abătut vâltoarea morții. Primul val a atins portul Pireu, unde un marinar s-a stins în urma unei febre puternice. Nimeni nu se aștepta să fie un adevărat val distrugător, s-a crezut că era vorba doar despre o spumegare. Apoi a fost răpus un căpitan. Apoi doi cărăuși. Apoi o familie care se refugiase acolo. Apoi clienții unui han urmați de întregul personal. Panica zguduia portul. Un jurat al tribunalului i-a bănuit pe spartani că puseseră otravă într-o fântână, astfel că s-a întreprins o anchetă privind sursele de apă de unde băuseră victimele. Or, asemenea unui tsunami care urcă din mare, infecția s-a propagat, parcurgând Marile Ziduri, și a ajuns până în partea de sus a orașului. Oamenii piereau cu zecile, cu sutele, cu miile, atinși de o epidemie devastatoare.

Dușmanul invizibil nu făcea nici o deosebire, lovind atât bărbații, cât și femeile, copiii și bătrânii, plăpânzii și zdrahonii, ciobanii subțirei ori rotofeii proprietari de pământuri; infesta deopotrivă bogatul și săracul, sclavul și magistratul, cetățeanul sau metecul; îl chinuia atât pe preot, cât și pe necredincios, pe omul de știință, cât și pe cel ignorant, pe filozof și pe cel mărginit. Cu toții simțeau mai întâi o arsură la nivelul capului, care le ardea interiorul craniului și le înroșea ochii. Apoi inflamația cobora de-a lungul gâtului, de la limba care devenea stacojie până la laringele vinețiu, când gura atinsă de maladie le exhala un miros fetid, de gunoaie și carne în descompunere. După care răul se scurgea spre plămâni, îngreunând respirația, provocând o tuse puternică, uscată, ca să ajungă în final la inimă. Sughițurile în gol, spasmele, slăbiciunea în tot corpul, leșinurile veneau unele după altele.

În timp ce această scurgere de lavă calcina interiorul corpului, la suprafață apăreau alte semne: pielea albăstruie, cadaverică, se umplea de pustule și ulcerații.

Primul reflex era să chemi doctorii, care prescriau teriacul, dar, vai, și aceștia au fost pe dată măturați de flagel; a doua reacție a fost ca fiecare să se roage la zeul în care credea, să aducă și mai multe ofrande, să sporească sacrificiile – din nefericire, într-un mod de neînțeles și scandalos, divinitățile nu răspundeau chemărilor, până și Zeus și Atena îi abandonaseră pe atenieni.

Înnebunit, băteam străzile pentru a acorda ajutor unora și altora.

Proximitatea sau contactul cu bolnavii ne punea în pericol, așa că i-am impus lui Daphne să stea departe de mine, și ea, și bebelușul, iar din prudență am decis să locuim și să mâncăm în camere separate. În ciuda activității mele permanente, panoplia de medicamente încercate de secole nu aducea nici cea mai mică ameliorare. Adoptând noua teorie a lui Hipocrate, care vedea organismul ca pe un sistem de fluide, am încercat să aplic o incizie superficială la nivelul picioarelor pentru a face să se scurgă răul. Toate eforturile au fost în zadar! Mă găseam în fața unui dezastru necunoscut, iar medicul din mine se reducea la un simplu martor al tuturor acelor agonii.

Nu exista remediu, nici omenesc, nici divin.

Alcibiade a contractat boala. Fără îndoială că țineam la el mai mult decât îmi imaginasem, de vreme ce vestea m-a dat peste cap. Am alergat într-un suflet și-am constatat, îngrozit, că întunecatele forțe ale morții erau pe cale să se abată asupra acestui băiat atât de frumos și de luminos. Departe de a urla, de a plânge în hohote, ca alții, tânărul își îndura degradarea cu o bravură atinsă de umor, care făcea dovada curajului său. Nici măcar o dată ochii nu și-au pierdut strălucirea și nici nu mă implora din priviri, ci se ținea de glume pe seama tusei continue și cavernoase șoptind: „Am pieptul cât un cufăr! Un piept de pugilist. Parc-aș fi Leonidas, nu?“

Treceam zilnic să-l văd, știind, conform observațiilor de până atunci, că se va stinge în cea de-a opta. În cea de-a șasea ardea tot, se chircea de durere, încins până la os, și cea mai subțire țesătură, cel mai fin puf îi irita pielea. În cea de-a șaptea, a ajuns la tortura setei extreme. Servitorii îi dădeau apă din abundență, dar degeaba! Un întreg potop nu i-ar fi putut domoli suferința mai mult decât o picătură de rouă. Pe străzi îmi era aproape imposibil să privesc manifestările acestui supliciu atroce; peste tot damnații, în speranța de a se răcori, își băgau mâinile și picioarele în apele înghețate ale râurilor, ba chiar intrau cu totul, în timp ce alții își băgau de-a dreptul capul în fântâni, ținând gura deschisă. În cea de-a opta zi, ciudat de calm, Alcibiade nu arăta nici tristețe, nici teamă, nici furie, ceea ce, în loc să mă liniștească, m-a făcut să presimt că moartea era pe-aproape. Poate că deja plecase?

În cea de-a noua zi, Alcibiade se simțea ceva mai bine. M-am temut de o remisie temporară, frecventă în ultimele momente de viață, acel mic tropăit pe loc înainte de marele salt. Așteptat de Hades în Infern, Alcibiade își va da cât de curând ultima suflare. Cu toate acestea, în cea de-a zecea zi, chiar dacă leoarcă de sudoare, a început să prindă culoare în obraji. În cea de-a unsprezecea, părea că renaște. Am putut constata cu bucurie că răul avea o altă ieșire posibilă decât mormântul: vindecarea.

Alcibiade să fie din nou printre noi! Voi avea oare curajul de a recunoaște că am simțit o bucurie sălbatică? Desigur, era indecent să te bucuri pentru un unic supraviețuitor în mijlocul hecatombei. Nu era noapte să nu afli că a pierit vreun apropiat: Pericle tocmai își pierduse fiul și sora, Thasos se dusese și el, soția lui Leonidas se prăpădise și ea într-o săptămână, Pyrrhias scuipa sânge.

Mai nimeni nu avea timp să-și plângă prietenii, angoasa făcea ca altruismul să pălească. Nu se

vedea decât moarte și se murea văzând cu ochii.

Foarte repede, numărul victimelor a depășit numărul de morminte. Iar a te ocupa de cadavre te condamna la a deveni unul dintre ele. Cei generoși, cei care se consumaseră pentru a liniști, a da să bea, a consola, și-apoi a oferi rămășițelor pământești ritualul funebru și un mormânt, se duseseră și ei. De-acum și cel laș, și cel fricos se duseseră și ei, la fel și cel egoist, deși izolat, ca o oaie uitată la pășune. Corpurile celor zăcând întinși umpleau străzile, trupuri de morți, de semimorți măcinate de putrefacție, părinți neînsuflețiți culcați deasupra copiilor fără suflare. De ce s-ar mai fi respectat uzanțele funerare?

Cei mai temerari depuneau în grabă resturile alor lor pe ruguri ridicate de alții; cea mai mare parte însă evita s-o facă.

Alcibiade a venit într-o dimineață la mine, însoțit de trei prieteni, Charmides, Critias și Antiochos, care, ca și el, se vindecaseră.

— Să curățăm orașul, Argos. Să nu lăsăm grămada de cadavre să ne umple de puroi. Să încercăm să strângem morții, să-i incinerăm sau să-i înhumăm.

La îndemnul său, întreaga noastră echipă s-a apucat să curețe străzile și cursurile de apă, să golească locuințele pestilențiale unde mai nimeni nu avea curajul să intre de teama contagiunii, să facă cumva astfel încât sanctuarele să nu se transforme în osuare în aer liber, pe unde câinii să rătăcească în căutarea stăpânilor, înainte de a închide și ei ochii. Vulturii zburau în cerc pe deasupra locurilor pe care le curățam; dacă unii, din instinct, se îndepărtau, cei care ciuguleau vreo bucată mureau după ce înghițiseră carnea în putrefacție.

Indiferent la duhoare, reușind să-și suprime greața instantanee pe care ți-o provoacă spectacolul putrefacției, Alcibiade conducea

neistovit operațiunile, neluând în seamă oboseala, găsindu-și forțele în convingerea că depunea tot efortul în slujba binelui.

Epidemia le dovedea tuturor ceea ce crezusem dintotdeauna: bolile nu sunt trimise de zei, nu au nici o legătură cu Cerul, nu trebuie interpretate ca o pedeapsă, dar nici supraviețuirea nu trebuie luată drept recompensă. Infecțiile nu au nimic de-a face cu viciul sau virtutea, ci au drept cauză elemente materiale. Alterarea sau echilibrul stării de sănătate nu sunt stări ale spiritului, ci ale trupului. În acest domeniu, Răul nu există, este vorba doar despre boli.

Această opinie, chiar dacă mă liniștea, îi deruta pe mulți. În ochii acestora, zeii erau pe ducă și chiar și ei urmau să crape cât de curând. Calamitatea marca sfârșitul păcatului și al greșelii. Din acel moment, pentru cei care credeau asta nimic nu a mai pus stavilă lașității și debandadei, comițând acte reprobabile, reglări de conturi, agresiuni, hărțuire, jefuiri, furturi, violuri. Să profităm astăzi cât se poate, căci un mâine nu va mai exista! De ce s-ar mai fi speriat de perspectiva unui proces sau a închisorii când vor muri azi-mâine?

Nu se temeau nici de oameni, nici de zei, nu-i amenința decât neantul cel de neocolit. Să se acupleze înainte de a crăpa! Să juiseze înainte de a dispărea! Să posede înainte de a pierde totul! Atena răsuna de înjurături, horcăituri, strănuturi, tuse seacă, urlete de suferință, amestecate cu strigăte lubrice, râsete blasfematoare, izbucniri de cruzime, chicoteli de cupiditate satisfăcută.

Prin contrast, Alcibiade mă uimea din ce în ce mai mult. Acest hedonist care, până în urmă cu ceva vreme, savurase plăcerile până la limita disoluției se consacra acum binelui public. Se îmbăta de devotament.

Într-o seară, chiar am simțit nevoia să-i adresez cuvinte de laudă:

— Mă uit la tine toată ziua, nu te dai în lături de la nimic ce e de făcut, inclusiv de la cele mai dezgustătoare treburi, și ai întotdeauna gesturi și cuvinte de îmbărbătare pentru cei năpăstuiți.

— Normal, Argos. Nu mă mai încearcă spaima, ci doar mila.

— Ce înțelegi prin asta?

— Că nu mă voi mai îmbolnăvi niciodată.

— De această boală cu siguranță nu, căci ai învins-o.

Mi-am dat seama de un lucru, într-adevăr: cei care supraviețuiseră dezvoltaseră un soi de armură – ceea ce, câteva secole mai târziu, va primi numele de imunitate.

— De nici o boală! a supralicitat Alcibiade. Nici una nu mă va mai atinge vreodată. În timpul acelor zile grele, am fost cufundat în apele Styxului și-am reușit să mă întorc. Acest privilegiu mă face invulnerabil.

Am luat aceste cuvinte drept o glumă frivolă, dar am descoperit în cursul serii că Alcibiade, la modul foarte serios, se credea într-adevăr invincibil.

După toate cele petrecute, de ce nu? Nu obținusem eu însumi nemurirea?

Alcibiade să fi devenit, în ciuda oricărei așteptări, tovarășul în fața căruia aș fi putut să-mi deschid inima mărturisindu-i adevărul?

Epidemia a ținut luni de zile. Afecțiunea, chiar dacă manifestându-se sub diverse forme, se răspândea în corp de sus în jos – de la cap spre fund, la unii, care se sfârșeau în urma unei diarei extenuante, de la cap până la extremități, la alții, ale căror mâini și picioare se necrozau. Daphne și Milon nu s-au îmbolnăvit, şi nici Socrate. Cât despre Xantipa, chiar dacă a contractat maladia, a scăpat.

— I-a fost frică de mine! le explica celor care o priveau uimiți.

Această nenorocire a fost numită „ciuma din Atena“; totuși, eu care, în timpurile care vor urma, am putut observa apariția mai multor ciume, pun la îndoială diagnosticul, căci dacă anumite simptome corespundeau, buboanele lipseau. În orice caz, ciumă sau nu, a omorât o treime din populație.[32]

Hipocrate, reținut în Kos, și-a făcut apariția abia când molima începea să se mai potolească. A încercat să grăbească stingerea ei aprinzând focuri în care arunca plante aromatice, isop, lavandă, rozmarin, cimbru, astfel încât fumul să purifice atmosfera și zidurile din Atena – el, care era împotriva folosirii fumigațiilor, metodă atât de răspândită printre confrați, a făcut asta după părerea mea mai mult pentru a mai liniști spiritele.

Se schimbaseră multe lucruri. Unii dintre cei prosperi dispăruseră, iar cei fără resurse le moșteniseră bunurile. Alții, pioși cândva, deveniseră niște canalii, iar pușlamalele se preschimbaseră în credincioși. Deși vindecându-se, unii își pierduseră vederea, alții memoria, precum Pyrrhias, ajuns complet amnezic și nerecunoscând-o nici măcar pe Crobyl, curtezana lui preferată, sau pe atleții lui dragi.

Pe când epidemia era în toi, adunarea l-a demis pe Pericle din funcția de strateg, dându-i și o amendă usturătoare. Bogații proprietari de vile, ca și marea masă de țărani sărmani, erau supărați pe el. Mai mult, cum să nu fi văzut originea flagelului în decizia lui de a începe războiul și de a aduna laolaltă pe toată lumea între zidurile Atenei? Suprapopularea generase o mortalitate sporită, accentuată de lipsa de apă, de igiena precară, de proliferarea puricilor. Pericle a acceptat fără să crâcnească; considerând că nu avea de ce să se justifice, nu s-a folosit de arta oratoriei pe care o stăpânea atât de bine.

Au fost trimiși ambasadori în Sparta. Fără nici un rezultat. Așa că asediul a continuat.

Până la urmă s-a ajuns la concluzia că Pericle fusese făcut pe nedrept țap ispășitor, punându-i-se în cârcă toate relele, admițându-se că, de fapt, nimeni nu era de vină.

Și-atunci adunarea și-a dat din nou votul, iar Pericle a fost reales strateg.

Sigur că lucra împreună cu alți nouă colegi strategi, dar nici unul nu se ridica la nivelul lui de reflecție și argumentație. Printr-un soi de consens, Pericle a fost repus la conducerea treburilor de stat. În plus, chiar exclus fiind și deși moartea celui de-al doilea fiu îl afectase profund, s-a comportat cu demnitate, spre deosebire de alții care se lăsaseră copleșiți de nenorocire.

Pe când iarna începea să-și facă simțită prezența înfrigurând atmosfera și scurtând zilele, mi-a bătut la ușă un servitor.

— Pericle a luat ciumă.

M-am albit.

— În ce stadiu e? am strigat cu o vagă undă de optimism, agățându-mă de răspunsul lui.

— La momentul setei! Deja i s-au înnegrit picioarele.

Detaliul mi-a provocat mare îngrijorare. Nimeni nu-și mai revenise din această fază, a necrozei.

— Toată casa te-așteaptă, a mai spus servitorul. Vino degrabă.

— De ce?

Cum nu făceam parte din cercul intim al lui Pericle – din cauză că fugeam de Noura! – nu aveam nici un motiv să mă găsesc la căpătâiul lui.

Servitorul a ridicat tonul:

— Nu tu l-ai salvat pe Alcibiade?

Am protestat. Asistasem la vindecarea lui Alcibiade, dar, spre marele meu regret, nu contribuisem cu nimic.

— Te rog! El e cel care te cheamă.

Cum să fi refuzat? Dincolo de conducător, aveam o mare admirație pentru omul Pericle. Cum

aveam să trăim fără o persoană de o asemenea statură?

Dacă cea mai mare personalitate a vremii avea nevoie de mine în ultimele sale clipe, nu se putea să nu alerg într-o suflare să-i fiu alături, indiferent care vor fi fost consecințele…

Apucând din reflex desaga, l-am urmat pe servitor. O noapte de smoală acoperea orașul. Niște făclii licăreau pe ici, pe colo, însă atmosfera sinistră lăsa mai mult impresia de priveghi decât de slab luminat.

La palat, am fost condus în camera lui Pericle.

În momentul în care am intrat, am zărit două lucruri pe care nu aș fi vrut să le văd: pe Pericle agonizând și pe Noura plângând.

Prea copleșită de amărăciune, nu m-a observat. M-am apropiat încetișor și am constatat că, din păcate, Pericle era în comă profundă. Așadar, nici o speranță! Strecurându-se până lângă Aspasia, servitorul i-a șoptit la ureche:

— Iată-l pe singurul om care îl poate îngriji.

Noura a ridicat capul și-atunci m-a descoperit. Trasă la față, a înțepenit, s-a făcut lividă, cu privirea fixă îndreptată spre mine. Am simțit cum camera ia foc.

Am rămas o clipă astfel. Încordați. Uluiți. Neputând să facem vreun gest ori să scoatem vreun cuvânt. Nici unul din noi nu-și putuse imagina că regăsirea avea să se întâmple astfel.

Am făcut un pas înspre ea.

— Nu pot să fac nimic pentru el, am murmurat.

Noura și-a coborât pleoapele. O lacrimă i s-a desprins de pe gene, prelingându-se pe nasul delicat.

— Dacă aș fi putut, am insistat, aș fi făcut-o din toată inima. Țin la acest om.

Mi-a aruncat o privire răvășită.

— O, și eu, atât de mult…

Și-a izbucnit din nou în lacrimi.

Abținându-mă cu greu să nu plâng și eu, cu ochii umezi, am dat să-i zâmbesc în dorința de o asigura astfel că nu îi voi face nici un reproș, că nu o voi judeca, că o înțelegeam și că-i împărtășeam durerea.

Scânteia pe care i-am zărit-o în ochi mi-a dat de înțeles că sesizase mesajul.

— Mulțumesc.

Chiar spusese asta? Mi s-a părut că aud acest cuvânt? Sau am visat?

Întorcându-se, a mângâiat obrazul aproape rece al lui Pericle și șuvița de păr alb. L-a privit îndelung, cu multă dragoste.

— Și-acum, lasă-ne, te rog.

M-am retras.

Mi-am petrecut întreaga noapte, buimăcit, rătăcind la întâmplare pe străzi.

Un cocoș a cântat în zori. Imediat, a sosit și vestea, circulând mai grabnic decât însăși lumina zilei: Pericle murise.

Intermezzo

În Santa Monica, Noam este în living, alături de mătușa Ingrid, care stă cu ochii ațintiți spre televizor. După săptămâni de convalescență, Britta va ține din nou un discurs. Tânăra imagine a ecologiei se exprimă în sfârșit în fața presei, de la înălțimea unei estrade generoase, pusă la dispoziție de primarul din Los Angeles, încântat să se asocieze cu o figură celebră pe tot mapamondul.

Singură, concentrată și incisivă, Britta nu are în vedere să farmece sau să convingă. Încruntată, cu sprâncenele exprimându-i furia, își expune gândurile prin intermediul unor fraze percutante.

— Nu vă mai mințiți, suntem în război. De fapt, pacea nu există. Nu cunoaștem decât simulacre. Pentru ca pacea să devină într-o zi realitate, e necesar nu numai ca toți să și-o dorească, dar și să susțină aceeași idee când iau cuvântul. Or fiecare

înțelege altceva prin pace. Pentru unii, nu este decât o stare permanentă de exploatare a populațiilor, pentru alții – a naturii, iar pentru alții – de favorizare a propriilor națiuni sau de a-și burduși seifurile cu bani. În realitate, oamenii, mai ales liderii politici și cei puternici, așteaptă de la pace un beneficiu comparabil cu acela adus de război: propriul profit, propria impunitate, menținerea privilegiilor, plăcerea lor imediată mai degrabă decât salvarea omenirii sau a generațiilor ce vor veni. Să dăm uitării această iluzie a păcii și să ne angajăm în adevăratul război, cel care a început pe nesimțite și pe care trebuie să-l câștigăm.

Fulgeră cu privirea dușmani invizibili. Ca întotdeauna, indignarea îi provoacă Brittei izbucniri violente, o forță încordată care nu se potrivește cu fragilitatea corpului.

— Chiar îmi amintește de bunica mea, Augusta! exclamă mătușa Ingrid din fotoliu. E exact ca ea! Bunica Augusta s-a născut mânioasă și a trăit toată viața mânioasă. Din prima clipă a simțit că ceva îi scapă și n-a suportat asta. E incredibil cât de tare se aseamănă! Sărmana puștoaică…

Ingrid nu acordă nici o atenție fondului și nici chiar formei frazelor Brittei; nu o interesează decât atitudinea tinerei.

— N-o să fie mulțumită niciodată.

După care aruncă o privire spre ceasul de la mână, temându-se că nepoata o va face să piardă competiția olimpică.

Pe ecran, Britta își continuă diatriba.

— Voi, adulții, ridicați consumul la nivel de scop și vedeți concurența drept unic model. Ne pervertiți copilăria și anii care vor urma după ce voi nu veți mai fi. Nici maturi, nici responsabili, voi, adulții, nu vă meritați acest titlul.

Suntem în război. Cine este inamicul? Noi înșine, această omenire arogantă, plină de nepăsare!

Se încheie transmisia. Ingrid schimbă imediat canalul pentru a prinde Jocurile Olimpice. Scoate un oftat de mulțumire.

Noam n-a fost foarte convins de prestația Brittei și speră ca, de îndată ce aceasta va putea scăpa de sub supravegherea Nourei și a lui Sven, va sta de vorbă cu el.

După confruntarea din pod, Noam a reușit să câștige ceva timp. În fața portretelor desenate, pictate, gravate, sculptate în diverse epoci, a putut mai întâi să-și dea seama de dragostea pe care i-o purta Noura strângând tot acest tezaur în micul cufăr portocaliu. Cât despre conversația cu Britta, din nefericire aceasta s-a împotmolit: dacă Noam alesese să joace cartea uimirii, prefăcându-se că nu înțelege nimic, susținând sus și tare că se găsea în fața unui adevărat mister, fata nu a crezut o iotă.

— Îmi ascunzi o sumedenie de lucruri. Iar mama și mai și.

Ce să-i fi răspuns? Arar întâlnise o persoană de o asemenea inteligență, dar iată că situația l-a obligat să o trateze ca pe o imbecilă.

— În ochii unui copil, adultul e mereu un sac plin de secrete.

— Nu mai sunt un copil! i-a strigat ea.

Sătul de acest război, Noam a sfârșit prin a-i mărturisi:

— Da, am multe secrete, Britta. Le țin pentru că nu-mi aparțin decât pe jumătate.

— Poftim?

— Acestea aparțin deopotrivă Nourei. Aș vrea să-ți împărtășesc secretele mele, dar nu și pe ale ei. Or sunt aceleași.

La început sceptică, temându-se de o nouă viclenie, Britta l-a privit îndelung și și-a dat seama că nu mințea.

— Dacă e pe-așa, atunci într-o zi o să vă strâng pe amândoi și-o să-mi spuneți tot adevărul.

Noam a dat din cap, gândindu-se că asta nu risca să se întâmple vreodată.

Spre seară, Britta, ascunsă sub un voal din bumbac și cu ochelari fumurii, a dat buzna în căsuța din Santa Monica.

Sosise în timpul ultimei întreceri de atletism televizate, așa că a putut sta de vorbă liniștită cu Noam, în bucătărie. Tulburată, și-a deschis inima mai mult decât de obicei. I-a mărturisit că îi era teamă să revină la viața publică, să fluture din nou stindardul cauzelor pe care le susținea. I-a mai destăinuit că, în ciuda complimentelor pe care le primise, inclusiv pe rețelele sociale, nu s-a simțit în largul său. O încercase un soi de dedublare: ca detașându-se de sine, se vedea reacționând, se asculta vorbind, se critica singură.

Emoționat de atâta franchețe, Noam i-a spus la rândul lui că era ușor decepționat și că i se pare că s-a mulțumit să reia vechile formule, fără să lanseze idei sau cuvinte noi.

— N-o tot iau de la cap, a protestat ea. Lumea mă constrânge la asta, pentru că nu vrea deloc să evolueze. Cum ea se repetă, mă văd nevoită să mă repet și eu.

După care a zâmbit sincer, fenomen rar întâlnit la ea.

— Nu, ai dreptate. Ca să fiu eu liniștită, m-am folosit de ceea ce știam că deja funcționase. Nu am făcut decât să o imit pe Britta Thoresen. M-am reciclat.

În timp ce amândoi au pufnit în râs, Ingrid a venit să le pregătească câte-un ceai. Când Britta i-a cerut părerea asupra prestației avute, Ingrid a fluierat de admirație.

— Extraordinar, draga mea Britta. O persoană neînsemnată ca mine n-ar ști să judece o personalitate ca tine.

Tăind o tartă cu mere pe care o făcuse de dimineață, le aruncă o privire complice:

— Trebuie să vă spun: sunt tare mulțumită.

— De ce?

— Că am rezolvat o problemă care mi-a amărât viața ani de zile.

— Care?

— Micul cufăr portocaliu!

Noam și Britta rămân mască. Ingrid insistă, mutându-și privirea de la unul la celălalt și luându-și un aer solemn:

— Faimosul secret al cufărului portocaliu.

— Ce? îngaimă Britta. Ai aflat secretul!

— Păi da. În sfârșit am elucidat misterul.

Noam, neștiind la ce să se aștepte, nu mai face nici o mișcare.

— Povestește! o roagă Britta prinzând-o de cot.

Figura mătușii se destinde.

— Închipuiți-vă că din cauza unui mic cufăr portocaliu m-am certat eu cu Sven și Noura. După plecarea voastră, pe când aveai patru ani, scumpa mea, Noura mi-a telefonat pentru a-mi spune că uitase aici un mic cufăr portocaliu.

L-am căutat. N-a fost chip să dau de el. Am vorbit din nou la telefon. S-a înfuriat. S-a supărat foarte tare, mi-a cerut să răscolesc peste tot, ceea ce am și făcut, i-am jurat că nu îl găsesc, ea a urlat la mine că era imposibil, pe scurt, tensiunea a escaladat, ne-am spus vorbe grele, Sven a intervenit, i-am reproșat comportamentul odios al soției sale, el i-a luat apărarea din principiu, l-au apucat năbădăile, m-au apucat și pe mine și-am rupt relațiile.

Se aude soneria.

— Ah, la țanc.

— Ce la țanc? întreabă Britta, curioasă peste măsură să afle urmarea poveștii.

— Ei bine, am găsit în sfârșit în pod micul cufăr portocaliu, ascuns sub niște cutii de carton. Așa că le-am dat telefon tatălui și mamei tale ca să le spun și să îmi cer scuze.

Ingrid scoate capul pe culoar pentru a vedea cine era dincolo de partea vitrată a ușii de la intrare.

— A, iată-i!

2

Vremuri de război, sau timp de pace? Uneori mă întreb ce consideră oamenii ca de la sine înțeles.

Din punctul meu de vedere, aș înclina spre pace, viața ne rezervă și-așa destule greutăți, violențe, ca să nu mai fie nevoie să mai adăugăm altele; totuși am impresia că ies din tipare, căci timp de mai multe milenii am parcurs mai mult perioade de ostilitate decât de armistițiu. S-ar crede că războiul constituie fundamentul tuturor lucrurilor care se întâmplă… Departe de ideea că înfruntările ar fi un eveniment deosebit care tulbură liniștea, acestea definesc cursul obișnuit al lucrurilor, în care încetarea focului constituie excepția. Privind peste secole, pacea se reduce la a fi intervalul dintre două războaie.

Atena se adaptase remarcabil la situație. Demonul uman este întotdeauna însoțit de fratele său geamăn, geniul: dacă oamenii nu se pot abține să nu se bată între ei, măcar se străduiesc să-și facă viața de zi cu zi suportabilă. O economie de război se instalase în oraș, dar și o cultură a războiului, în care sărbătorile, ritualurile, întrecerile ofereau tot atâtea ocazii de destindere. A apărut, de asemenea, o politică de război: din cauza luptelor care decimau populația și mai ales a ciumei care secerase o treime, adunarea s-a străduit să înlesnească accesul la cetățenie – Pericle însuși, care fusese totuși autorul unei legi restrictive în urmă cu douăzeci și doi de ani[33], ceruse asta puțin înainte de a muri. S-a trecut la schimbarea statutului bastarzilor. În societățile care au precedat iudeo-creștinismul, „bastard“ avea un sens obiectiv, lipsit de tenta peiorativă, desemnând copilul conceput în afara căsătoriei, fără noțiunea de greșeală, încă și mai puțin de păcat; acest vlăstar nu trăgea după sine oprobriul originii

rușinoase, dar era exclus de la succesiune. Căsătoria fiind concepută pentru a organiza proprietatea – și nu pentru a crea un cadru iubirii, cum se va considera prostește mai târziu –, copilul legitim moștenea bunurile părintești; bastardul nu primea nimic. Atena adăugase o limitare acestei legi: zgârcită cu cetățenia, o nega bastardului. Făcea distincția între bastardul tradițional – *Nothos* – și bastardul străin – *metroxenos.* Când un cetățean avea un copil cu o concubină înainte de căsătorie, sau în afara căsătoriei cu o amantă, o curtezană, o prostituată, și chiar cu o sclavă, acesta era un bastard tradițional, adică lipsit de drepturi civice. Când un cetățean concepea un copil cu o străină pe care o luase de nevastă, acesta, în ciuda legitimității sale, rămânea un bastard străin, și el exclus de la drepturile civice. În fața valului de oameni morți în luptă, adunarea poporului a decis să lărgească integrarea în rândurile cetățenilor a tuturor descendenților.

Funeraliile lui Pericle s-au desfășurat cu cea mai nobilă solemnitate.

Moartea nu i se rezuma la dispariție, ci constituia un întreg moment din istoria ateniană, care se stingea odată cu el. Pericle întruchipase dezvoltarea democrației, sprijinită pe un imperialism triumfător. Grație tributurilor care susținuseră orașele înainte de aderarea la liga de la Delos, Atena se îmbogățise, se transformase, se înfrumusețase – Pericle făcuse să se construiască, printre altele, templul Pantheon din inima Acropolei.

Trupul spălat, dat cu ulei, parfumat, îmbrăcat în alb, a fost depus timp de o zi pe o năsălie solemnă în holul locuinței sale. Întreaga Atenă s-a perindat prin fața rămășițelor pământești, toată lumea repetând că deja semăna cu o statuie de marmură. Masca funerară a demnității avute îi reținea pe vizitatori să se lase pradă manifestărilor excesive, obișnuite în astfel de ocazii, strigăte răsunătoare,

țipete oribile de jale, zgârieturile pe care bocitoarele și le făceau pe obraz.

Aspasia trăia aceste ultime omagii ca o enigmă. Nu-ți puteai da seama de nimic din ceea ce gândea sau simțea, și nu se știa dacă, fidelă obiceiului, își tăiase părul. Închisă în sine, strălucea prin lipsa de la momentul expunerii copului. Acoperită cu voal, s-a aflat, în timpul ceremoniilor, deopotrivă în mijlocul acestora, dar și deoparte; în centru, pentru că a urmat îndeaproape năsălia solemnă a celui pe care îl adorase, deoparte prin faptul că emana un asemenea aer de singurătate, că nimeni nu îndrăznea să se apropie de fragila și mândra ei siluetă. Chiar și Alcibiade, zguduit de pierderea celui care fusese ca un tată pentru el, respecta cumplita izolare a Aspasiei. Încă și astăzi mai cred că, în acea zi, cel mai mic contact ar fi rupt-o în bucăți. Am avut grijă să mă așez cât mai departe cu putință de ea și să mă fac nevăzut pentru a nu o împovăra și mai tare.

Nu am vrut să particip la celebrările care au urmat conform ritualului, acele dineuri oferite celor apropiați și prietenilor în cea de-a treia, a noua și a treizecea zi după înmormântare. Mi s-a povestit că Aspasia, cu fața acoperită cu o pânză subțire de in, nu și-a făcut decât o apariție fantomatică în timpul elogiilor și libațiilor, fără a scoate o vorbă. Toată lumea s-a mirat că nu s-a băgat în discuția care avut loc între Alcibiade și Tucidide, un individ grosolan și rigid, făcând parte dintr-o familie extrem de bogată care deținea mine de aur în Tracia. Amândoi împărtășeau o vie admirație pentru Pericle; în ciuda acestui punct comun, părerile le erau divergente când venea vorba despre moștenirea lăsată de defunct: Alcibiade vedea în Atena lui Pericle zorii unei noi epoci, pe când Tucidide, un crepuscul. După părerea efebului, strategul indicase calea democrației și dezvoltării ateniene, cetatea trebuind să se străduie de-acum încolo să tragă

foloase de pe urma moștenirii sale, să o dezvolte, să o desăvârșească. După Tucidide, Pericle reprezenta arhetipul statutului de cetățean, un model pe vecie pierdut, din păcate. „În numele democrației, a guvernat un cetățean“, a spus el, aducând elogii omului de stat.

Alcibiade se referea la popor, Tucidide, la virtute, convins că, pe viitor, puterea va ajunge pe mâna demagogilor, aceștia seducând masele și distrugând opera lui Pericle, bazată pe echilibru, onestitate și devotament față de interesul general. Aspasia, invitată de asistență să tranșeze conflictul dintre cele două păreri, a refuzat cu o mișcare din cap, indiferentă la tot ce nu privea durerea pe care o resimțea.[34]

Viitorul avea să arate că avea dreptate să nu valideze nici una dintre cele două poziții.

Ce era de făcut? De-acum Noura știa de prezența mea și, fără nici un dubiu, se interesase ce e cu acest medic foarte apreciat de Alcibiade, căsătorit cu cumnata lui Socrate și proaspăt tătic. Va da buzna la mine? Va aștepta să iau inițiativa?

Sentimentele mă năpădeau în voie, unele după altele. Am fi putut să fim iarăși prieteni după sinistra aventură din piramidă și după insuportabilele capricii din Lesbos? Deși mai înainte respinsesem ideea, dintr-odată am simțit că ar fi posibil. Ranchiuna mi se topise. Efectul trecerii timpului?

Efectul blândeții care se năștea din relația cu Daphne? Să o descopăr pe Noura pe punctul de a plânge în hohote m-a descumpănit: da, sufeream pentru suferința ei, am simțit nevoia imediată de a o ajuta, de a-i arăta că nu era singură pe lume, fără nici un sprijin. Mi-era ciudă pe o Noura puternică, tare; nu pe o Noura fragilă și vulnerabilă. Când am văzut cât e de confuză, am uitat de amărăciune și mi-am regăsit vechea afecțiune pentru ea. Eterna mea afecțiune? Era evident că nu dispăruse niciodată, numai că fusese acoperită de alte

simțăminte. Îmi doream tot binele din lume pentru Noura, nu-mi era de ajuns doar binele personal. În rest, cum să mă bucur, știind-o pe Noura sfâșiată?

Iată ce ar fi trebuit să spun la banchetul lui Agathon: a iubi înseamnă să acționezi gândindu-te că fericirea celuilalt e mai importantă decât a ta. Esența iubirii este sacrificiul. Iubirea presupune o dublă renunțare: să lași deoparte și egoismul, și plăcerea personală.

Rumegarea acestor gânduri mă tortura. Cui să mă destăinui? În nici un caz lui Daphne, care, mai mult decât orice, se temea că nu-mi mai inspiră o pasiune durabilă. Nici în fața lui Alcibiade, care ar percepe un susur exotic în tulburarea mea. În fața lui Socrate, poate? Ar fi considerat de necrezut că aș fi frecventat-o cândva pe văduva lui Pericle. De fapt, chiar cu Noura ar fi trebuit să discut. Oare își dorea asta? De ce nu venise încă la mine? De felul ei era zgârcită cu inițiativele – remarcasem asta de mai multe ori pe propria piele.

Această dilemă mi-a ocupat mintea timp de mai multe săptămâni înainte de a lua hotărârea de a-i trimite o scrisoare a cărei redactare mă preocupa în mod neplăcut: am însăilat-o de vreo zece ori căci, de îndată ce mi-o închipuiam pe Noura citind-o, mi se părea ba că e prea lungă, ba prea scurtă, prea naiv romantică, prea alambicată, prea afectată, prea studiată, prea conciliantă, prea sfidătoare. Am sfârșit prin a mâzgăli următoarele:

Noura, acum ai aflat și tu ceea ce eu știam de patru ani: și tu, și eu ne ducem viața în Atena. În fața deznădejdii tale, m-a părăsit orice umbră de furie. Mă simt pregătit să îți ofer prietenia mea. Aș putea să îți fac o vizită? Noam

Un sclav i-a dus biletul Aspasiei.

S-a întors cu mâna goală. Noura ezita. A doua zi l-am trimis pe sclav să se intereseze de vreun răspuns. I s-a spus că îl va primi în ziua următoare.

Mă consumam, frământat, incapabil să mă gândesc la orice altceva, în afară de Daphne și de Milon, deși într-o manieră mai degrabă impusă decât spontană, ca și cum i-aș fi luat-o înainte Nourei, înarmându-mă pentru refuz.

În sfârșit, a venit și răspunsul, adus de un servitor al Aspasiei.

În a patra zi a lunii, după sărbătorile dionisiace, la prânz.

Dintr-odată am explodat de bucurie: Noura era de acord! Scurtimea mesajului ei mi se părea dovada adeziunii ei absolute. Fără farafastâcuri și înflorituri, mă răsplătea cu un da imaculat. Noura și cu mine urma să ne vedem în încercarea de a construi o nouă relație. În orice caz, măcar să ne străduim.

Mai pe urmă am stat să mă gândesc. De fapt, ce acceptase? Să ne vedem.

Nimic mai mult. Nimic despre ce avea de gând, nici o emoție, doar o oră de întâlnire. Și dintr-odată concizia mesajului lăsa să se străvadă altceva: „Să vorbim, dar nu este totul câștigat."

Trebuia să aștept. Din fericire, în acea perioadă a anului, Atena organiza un moment special, sărbătorile dionisiace, care aveau loc în fiecare primăvară și ofereau o întrecere în domeniul teatral.

Nu participasem niciodată la sărbătoare, activitățile sportive, apoi războiul și mai apoi ciuma mă împiedicaseră. Poate că aș fi renunțat dacă prin memorie nu mi-ar fi umblat tot soiul de detalii și amintiri până în cea de-a patra zi a lunii. De altfel, menționarea sărbătorii în mesaj nu era oare o incitare la a mă duce acolo?

Pentru a ne da ocazia, lui Daphne și mie, să asistăm la concursul dramatic, Xantipa s-a oferit să se ocupe de micuțul Milon. Chiar dacă se dădea în vânt după spectacolele de teatru, îi era mult mai

drag băiețașul, care, nesinchisindu-se de urâțenia mătușii, îndrăgostit de parfumul ei de salvie, chiuia de bucurie la fiecare vizită a acesteia, primind-o cu brațele deschise și cu un zâmbet pe care îl adresezi unei adevărate minuni. Xantipa, puțin obișnuită să provoace un asemenea entuziasm, era deci topită după copil și nu se mai dezlipea de el.

În acea dimineață, ținându-ne de mână ca un cuplu ce eram, am ajuns la teatrul lui Dionysos, situat în partea de sud a Acropolei. Sub un soare blând, domnea o atmosferă de sărbătoare, din care răzbăteau chemări, chicote amestecând excitarea și nerăbdarea, într-atât populația Atenei pândise, de luni de zile, reluarea festivalului.

Intram pentru prima dată într-un teatru. Ce bizară harababură! *Proskénion*, o estradă destul de mare din lemn pe care personajele se mișcau după bunul-plac, avea trei intrări, câte una de fiecare parte și o alta centrală; pe toată lungimea, un decor din pânze pictate pe post de fundal ascundea culisele, obiectualul scenic, comedianții și semnifica locul acțiunii. În fața acestei platforme de joc era un amplu spațiu semicircular de pământ bătătorit, care se numea orchestră, unde se găseau muzicienii, dansatorii și corul. Spectatorii, dotați cu perne, se așezau de jur-împrejur, pe iarba care acoperea dealul – mai târziu, s-au ridicat gradene din piatră, dar la vremea la care am descoperit eu locul erau încă reunite elementele naturale cu acelea construite.

Se subestimează ceea ce Atena datorează reliefului ei alcătuit din dealuri și văi, căci acesta au oferit situri beneficiind de o acustică naturală. Precum acest teatru al lui Dionysos rezemat de un versant care trimitea înapoi sunetul.

Precum colina Pnyx de deasupra agorei unde se ținea adunarea poporului: nu numai că o întreagă mulțime se putea instala acolo, dar vocea oratorilor de la tribună răsuna până departe; în acest

auditorium natural, care primea un public de șase mii de persoane, discursurile puteau fi auzite până la ultimul rând de cetățeni care umpleau locul. Fără înclinația oferită de acel deal, s-ar mai fi putut practica democrația? Lipsite de o astfel de configurație, reuniunile ar fi fost limitate la consfătuiri restrânse, iar regimul ar fi fost înclinat spre oligarhie, ba chiar despotism. Să nu fie cu supărare marilor spirite care se cred mai presus de împrejurări, dar politica este totodată și o chestiune de climat și de relief.[35]

Serbările dionisiace începuseră. Daphne și cu mine am lipsit de la momentele consacrate concursului de ditirambi, și-apoi și de la cel de comedie – la care triumfase tânărul Aristofan. Am ajuns în mijlocul a ceea ce pasiona atenienii în cel mai înalt grad: cele trei zile dedicate tragediei.

Departe de febra care o cuprinsese pe Daphne încă de la deșteptare, m-am așezat, circumspect. Tragedie? Teatru? Nu știam nimic despre asta…

În așteptare, oamenii pălăvrăgeau zgomotos, dotați cu băutură și merinde, grijulii să-și ocupe spațiul în care vor rămâne până la lăsarea întunericului.

Serviciul de ordine, compus din purtători de vergele, intervenea dacă izbucnea vreun conflict. Publicul urma să asiste la patru piese scrise de același autor – trei tragedii și o dramă satirică. În următoarele două zile, era rândul altor dramaturgi să propună câte o tetralogie. La sfârșit, juriul urma să desemneze câștigătorul. Pronosticurile se făceau cu repeziciune, la fel și pariurile, căci, în anii anteriori, amatorii îi aplaudaseră deja pe Sofocle, Euripide, Philokles, poeții aflați în competiție.

Pe primul rând, înconjurat de personalități precum arhonții, Alcibiade, Socrate – am constatat că Aspasia nu li se alăturase –, trona marele preot al lui Dionysos, a cărui prezență era obligatorie, de vreme ce teatrul deriva din cultul dionisiac dintr-un motiv atât de vechi, că fusese uitat. Cuvântul

„teatru“ în sine mă intriga, pentru că, în grecește, însemna „locul unde se vede“ și „locul unde se petrec viziuni“. Dacă mi-am putut da repede seama în ce măsură erau potrivite cele două accepțiuni cu ceea ce se petrecea, mi s-a părut că spațiul se mărginea deocamdată la locul „unde puteai fi văzut“, într-atât atenienii aveau o plăcere nebună să-i privească cu insistență pe cei de față și să le trimită saluturi – cum tocmai făcea și Daphne.

Instrumentiștii și-au ocupat locurile în orchestră, au răsunat tobele și publicul a făcut liniște, apoi au început acele *auloi*, țiterele și lirele.

Corul a urmat linia muzicală, perfect, curgător, compact. Era dispus pe mai multe rânduri. Omogenitatea acestuia m-a surprins. Cu veșminte identice, ca niște armuri, cu măști în loc de căști, cu execuția sincronizată a mișcărilor, totul trimitea la unitatea unui batalion militar.

Coriștii, reprezentând aici locuitorii din Micene, și-au început povestea. Își cântau la unison mândria de a fi supușii magnificului și gloriosului Agamemnon. Din bucuria lor se înțelegea respectul pentru acest suveran aspru uneori.

Agamemnon și-a făcut apariția pe *proskénion*. Autoritar, cu timbru grav și profund, a proferat o sentință care ne-a lovit drept în stomac. Asistența a scos un oftat de spaimă. Agamemnon impresiona prin statura care depășea doi metri, prin vocea care tuna ca bubuitul unei tobe. Mi-a luat câteva secunde să înțeleg de unde gigantismul acela: actorul purta pe cap o mască imensă, ca o cască, mult mai mare decât propria-i figură, al cărei păr lung, negru și creț – o perucă – tripla volumul unei simple bonete; în plus, costumul matlasat îl făcea să pară și mai mare, iar sandalele înalte îi adăugau două picioare la înălțime.

Agamemnon își striga ura față de troieni și hotărârea de a asedia orașul pentru a o aduce înapoi pe Elena, cumnata sa, soțului ei Menelaos. Nu suporta faptul că vicleana Elena îl părăsise pe

regele Spartei pentru Paris, prințul din Troia; îi înfiera atât pe Elena, cât și pe Paris și întreg poporul troian. Și-a făcut apariția și Clitemnestra, soția acestuia. Cum știam că numai bărbații urcau pe scenă, interpretând deopotrivă rolurile masculine și feminine, întruchiparea reginei m-a uimit. Nu numai că rochia și masca prevăzută cu perucă aurită reprezentau o femeie de-o infinită eleganță, dar și actorul se mișca grațios, declamându-și versurile cu muzicalitate, culoare, dulceața mătăsoasă a unui superb glas feminin. Iluzia se dovedea perfectă.

S-a pornit o discuție între Agamemnon și Clitemnestra. Aceasta, respectuoasă, supusă, îl adora într-atât pe acest războinic, încât nu-i reproșa nici măcar brutalitatea de cuceritor – Agamemnon îi asasinase atât soțul, cât și fiul pe care îl avusese cu acesta. Din contră, își clama mândria de a-i fi dăruit patru copii, Ifigenia, Chrisotemis, Electra și Oreste, de-a lungul unui cânt la început languros, apoi pasional, ale cărui ultime note au stârnit ropote de aplauze.

S-a schimbat decorul, imaginându-se un țărm de mare. Corul, preschimbat într-un grup de soldați, ne-a povestit că, în golful Aulis, unde fuseseră masate trupele grecești conduse de Agamemnon, lipsa totală de vânt împiedica flota să ajungă în larg. Chilele corăbiilor putrezeau. Era imposibil de pornit războiul cu Troia. Oracolul i-a anunțat lui Agamemnon că era necesar să își sacrifice fiica cea mare, pe Ifigenia, pentru ca vânturile să se pornească.

Agamemnon se găsea într-o mare dilemă: fie își ucidea fiica, fie renunța la expediția de pedeapsă. Care parte din el va prevala în alegerea pe care o avea de făcut, tatăl, sau generalul? O iubea nespus pe Ifigenia, asupra căreia își revărsase întreaga afecțiune și grijă, oferindu-i o bună educație, și iată că dintr-odată, cum era conducătorul grecilor, se vedea nevoit să o sacrifice!

Clitemnestra a apărut la Aulis. Fără umbră de ezitare, și-a sfătuit soțul să nu le omoare fiica. Mai degrabă să ucidă războiul, lăsând corăbiile să zacă ancorate! Și-apoi, de ce s-ar bate? Să ucidă carne din carnea sa și mii de bărbați numai pentru a o aduce înapoi pe Elena, idioata de soră-sa, care îl ura pe Menelaos și care îl părăsise dinadins: câtă energie risipită! Ordinea familială e mai presus decât cea politică. Inima să fie pusă mai presus de interesele de stat!

Or, din ce Clitemnestra pleda mai tare în favoarea fiicei lor și a familiei, din asta Agamemnon protesta și mai vehement, reamintindu-i că realitatea nu se reduce la sfera domestică.

Degeaba știam ce urma să se întâmple, tot eram toți cu răsuflarea tăiată, prinși de schimbul de replici. Rămâneam fără suflu de fiecare dată când vorbea Clitemnestra, într-atât îmi doream să reușească să-l convingă pe Agamemnon și să-și salveze copila. După care, răspunsurile acestuia mă zguduiau, pentru că le simțeam îndreptățite. Pe scurt, eram de acord, pe rând, când cu unul, când cu celălalt. Aceste două personaje simbolizau cele două părți contradictorii din mine: cauza iubirii și cauza politică, interesul particular și interesul general. La început, mă gândeam: „Ce să aleg?“ Pe măsură ce piesa se derula, mi-am modificat întrebarea: „Cum să aleg?“

Clitemnestra avea dreptate din punctul ei de vedere, Agamemnon la fel.

Clitemnestra greșea după părerea lui Agamemnon; după Clitemnestra, Agamemnon era cel care se înșela. Așadar, coexistau două moduri ireconciliabile de a gândi corect. Alegând unul și suprimându-l pe celălalt s-ar fi rezolvat dilema, desigur, însă nu și situația de fapt. Reușita unuia nu încorona victoria adevărului, ci doar succesul uneia din tabere în detrimentul celeilalte. Adevărul

nu decurgea din triumful uneia din teze, ci se găsea în tensiunea din cele două, ambele plauzibile.

Fremătând, tocmai descoperisem tragedia, această invenție a grecilor care, până în ziua de azi, mi se pare că reprezintă culmea inteligenței: viața ne pune în fața unor situații complexe și de nerezolvat. Când două valori se află în opoziție, ne confruntăm cu două legitimități adverse care nu pot fi puse în acord. Să elimini una din ele nu aduce decât iluzia de a se fi găsit soluția, pe cât de artificială pe atât de provizorie, antagonismul rămânând tot acolo.

Tragedia scoate la iveală cu claritate aspectul conflictual al existenței.

În sfârșit, Agamemnon s-a hotărât: fiica lui va fi sacrificată.

Tensiunea a urcat, atât pe scenă, cât și în sală.

A apărut Ifigenia, subțire, fragilă, în picioarele goale, purtând o mică mască. Din reflex, protectoare, Clitemnestra a țâșnit încercând să o ascundă în faldurile mantiei, dar Agamemnon a împiedicat-o, prinzând-o de mână pe copilă. Aceasta s-a lăsat dusă; cu aerul serios și puritatea de copil, conștientă de soarta care îi fusese rezervată, nu a pronunțat decât câteva cuvinte: „Tată, mamă, vă iubesc. Știu ce mă așteaptă și mă voi supune vouă. Nu vă cer decât un singur lucru: să nu mai vorbiți despre mine. Niciodată! Pentru ca Ifigenia să nu devină nici numele sacrificiului, nici al nedreptății, nici al victimei, nici al eroinei. Să reprezinte de-acum numele a nimic. Să ștergeți cu totul amintirea mea, eu, cea care a trecut atât de repede prin lume."

A fost sfâșietor… În fața curajului acestei copile, publicul, cuprins de compasiune, își amesteca plânsul cu cel al Clitemnestrei.

S-a auzit un marș funebru, înfundat, care-ți îngheța sângele în vine, și niște indivizi deghizați în flăcări au înconjurat-o pe fată. Dintr-odată, începând violent cu trosnete de bici, muzica a

explodat într-un vacarm de nedescris, țipător și zornăitor, dezlănțuind un galop infernal. Aveai impresia că focul se propaga, orbitor, amplificat de zeci de ori sub razele soarelui care se răsfrângeau în mii de scântei pe costumele cu franjuri galbene, portocalii, roșii, într-o coregrafie frenetică. Strigăte răgușite se adăugau tumultului.

Neobosiți, muzicienii băteau fără milă în tobe, coriștii nu-și cruțau gâturile și nici dansatorii picioarele; într-o țesătură de brațe, de picioare, de capete aruncate spre spate, băteau din palme, loveau din călcâie, podeaua vibra, zurgălăii răsunau, hârâitorile erau învârtite în aer. Forța atrăgea mereu mai multă forță. Pe măsură ce artiștii răspândeau energia, aceasta îi reîncărca.

Frenezia era contagioasă. Mi se făcuse pielea de găină. Eram cuprins de transă. Sângele îmi clocotea. Abia m-am abținut să nu mă las purtat de val, să nu mă ridic în picioare și să nu particip la toată această beție. Picioarele dansatorilor, marcând timpii și contratimpii, dirijau tot ansamblul cu o putere imperioasă ce reducea întreg universul la sunetul și pulsațiile tobelor.

Tărăboiul demonic din jurul acelei inocente îmi inspira groază și milă.

Zgomotul s-a întrerupt dintr-odată, iar acalmia a căpătat tente lugubre, deși ecoul tumultului continua să-mi răzbată în urechi, voci, bubuitul loviturilor, plângerile sfâșietoare de *auloi*: Ifigenia murise.

Împleticindu-se, Agamemnon a interogat tăcerea. S-a adresat zeilor, cerându-le să-și țină promisiunea. Și-atunci ușor-ușor s-a pornit vântul care a umflat pânzele grecilor până la Helespont. Urma să aibă loc războiul Troiei.

Jertfa fiicei îi va aduce regelui victoria.

Pe când acesta s-a îndreptat spre armatele sale, Clitemnestra s-a prăbușit, sfâșiată, mută. După ce Agamemnon s-a îndepărtat, s-a ridicat și-a strigat spre silueta soțului ei: „Te urăsc, Agamemnon. În

ochii mei nu mai ești nici soț, nici tată. Ca urmare, te previn: bucură-te de război, numai el îți va mai oferi ultimele clipe de pace! Căci chiar înainte de întoarcerea ta, mă voi răzbuna."

Piesa luase sfârșit. Năuciți, spectatorii au aplaudat cu însuflețire. M-am întors, uluit, spre Daphne.

— Asta vrea să însemne teatru?

Ce revelație! Până în acel moment nu asistasem decât la lecturi publice susținute de un recitator. Niciodată nu mi se povestise o istorie în acest fel, cu personaje care spuneau replicile, iar corul care le comenta, cu decor care se schimba, cu orchestră și balet care duceau pasiunile la paroxism. Aici, acțiunea lua locul relatării.[36]

Cred că m-am îndrăgostit pe loc de această artă. Admirația nu mi s-a risipit nici după două mii cinci sute de ani; cu fiecare ocazie, mă pătrunde o încântare asemănătoare celei de prima dată. La teatru, moartea nu există.

Fantomele sunt vii, iar cei dispăruți pot fi văzuți pe scenă. Împrumutând corpurile și vocile actorilor, aceștia revin printre noi. Astfel, Agamemnon, Clitemnestra, Ifigenia au irupt în inima dimineții mele ateniene. Lumea invizibilă întâlnise vizibilul. Timpul fusese reinventat într-un spațiu transfigurat.

Mă uitam la Daphne, care aclama trupa cu lacrimi în ochi. Trăise aceleași emoții ca mine. Și-n jurul ei sute de persoane cu ochii înroșiți care, de asemenea, le împărtășiseră. Inimile ne bătuseră la unison. Miracol… Obișnuit să gândesc și să simt de unul singur, mă topisem în mijlocul unei experiențe colective. Împreună cu alții, dar nu pierdut în mulțime, fusesem smuls într-un mod atât de plăcut din izolarea care mă caracteriza.

Înainte de începerea celei de-a doua tragedii, am băut ceva să ne mai revenim. De-acum ardeam de nerăbdare.

S-a reluat spectacolul.

Corul de micenieni se bucura că, după zece ani de lupte, războiul Troiei se încheiase cu victoria grecilor și spera în reîntoarcerea regelui lor. A intrat Clitemnestra. Deși agitată, radia de bucurie. De ce? Nutrea o mare pasiune pentru iubitul ei, Egist, vărul soțului ei, care se împotrivise expediției la Troia și căruia Agamemnon îi încredințase provizoriu guvernarea pe timpul absenței sale. Dacă la început l-a sedus din răzbunare, mare i-a fost surpriza când s-a trezit iubindu-l pe Egist. Așa că nu vedea cu ochi buni întoarcerea pe neașteptate a lui Agamemnon.

Și de această dată actorul care-o incarna pe Clitemnestra ne-a uimit.

Detalii infime – o rochie roasă, un umblet mai greoi, o voce sigură – ne făceau să observam că trecuse un deceniu; această femeie părea la fel și diferită în același timp. Durerea îi înăsprise felul de a fi, neîncrederea îi impregna faptele, cuvintele. Chibzuia cu voce tare, în fața noastră: ce să fac? Să dau totul pe față? Să fug din Micene împreună cu Egist? Să-i ascund adevărul lui Agamemnon? Când Egist i-a spus că Agamemnon va aduce o prizonieră, pe Cassandra, fiica regelui Priam, o frumoasă ghicitoare pe care înfrângerea o adusese în sclavie, Clitemnestra a tunat de furie. Ce? Are îndrăzneala să se întoarcă la nevastă la brațul unei concubine? Pe scurt, soarta celor care călcau iarăși pe câmpia mănoasă a Argosului a fost pecetluită: Egist îl va elimina pe Agamemnon, iar ea urma să se ocupe de Cassandra.

Cei care se întorceau din luptă au fost primiți călduros cu o ipocrizie de necrezut. O oră mai târziu, Clitemnestra împlânta cuțitul în Cassandra, în vreme ce Egist îl îneca pe Agamemnon în baie.

Pe măsură ce se desfășura, acțiunea îmi stârnea stări contrare celor din primul episod: mai devreme crezusem că toți aveau dreptate, iar acum mi se părea că toată lumea se înșală. Agamemnon se comportase ca o brută lipsită de respect,

Cassandra profera injurii pline de ură la adresa grecilor, Clitemnestra se înverșuna împotriva unei învinse, Egist își lichida vărul pentru a-i lua nevasta și tronul. O epidemie a fărădelegii pusese stăpânire pe protagoniști. Totuși, m-am simțit pătruns de înțelegere: călăi fiind, deveneau victime. Nu erau puși de o parte nevinovații și vinovații de alta; răul și binele se găseau în fiecare. La finalul spectacolului, în timp ce Clitemnestra și Egist, cu mâinile pline de sânge, se bucurau de crimele comise, și-au făcut apariția doi copii, Electra și Oreste, care, în câteva clipe deveniseră orfani: tatăl le zăcea cu sângele scurs din trup, mama încetase să li se mai poarte ca o mamă.

După cea de-a doua tragedie, care ne entuziasmase tot atât de mult ca prima, ni s-a dat pauză. Luând masa pe iarbă, Daphne și cu mine am discutat despre comportamentul personajelor.

— Orice s-ar întâmpla, tot la rău se ajunge, a suspinat ea, chiar dacă se dorește binele. Ai observat și tu?

Chibzuind la numeroasele lucruri pe care i le ascundeam – nemurirea, iubirea pentru Noura, reîntâlnirea cu aceasta –, am aprobat-o gânditor.

— Și tu? am zis.

— Și eu ce?

— Și tu? Pariez că onesta și luminoasa Daphne nu a făcut rău nimănui.

S-a întunecat la față.

— Ei, și eu m-am confruntat cu răul. Dar din acel rău am încercat să păstrez numai binele.

— Când s-a întâmplat?

A pălit, s-a uitat lung la mine, cu durere, a ezitat, apoi s-a închis în ea.

— Fiecare cu secretele lui! Ești bărbatul, nu confidentul meu.

Aș fi putut-o oare contrazice eu, care o mințeam fără rușine?

Muzicienii și coriștii și-au reluat locurile în spațiul destinat orchestrei.

Aveam dreptul la o a treia tragedie.

De data aceasta, corul reprezenta femeile miceniene. Mâhnite, acestea se întrebau ce este cu boala care otrăvea orașul, vlăguind adulții și secerând copiii. Ce greșeală să fi făcut pentru a merita o asemenea pedeapsă? Ce păcat se ispășea astfel? Spectatorii se cutremurau de la un capăt la altul al teatrului lui Dionysos: întrebarea ne readucea în minte încercare recentă a ciumei exterminatoare. Corul a emis o ipoteză: cursese prea mult sânge în familia regală, iată de ce se supăraseră zeii.

Clitemnestra a înaintat la *proskénion*. Timpul, care nu-și înceta lucrarea, o uscase și-i dăduse o nuanță metalică vocii. Am fremătat: într-o singură zi, actorul cu mască reușise să amintească toate vârstele. Ce performanță!

Clitemnestra își cânta melancolică amărăciunea: Nu mai suporta să se privească în oglindă, se detașase de Egist, se certase cu fiica ei, Electra, care o condamna, refuzând să admită sângeroasa ferocitate a tatălui ei, regreta că nu-și mai cunoștea unicul băiat, Oreste, care fugise. Firește, întreținea relații corecte cu Chrisotemis, dar frumoasa și vesela cochetă, semănând cu Clitemnestra de la douăzeci de ani, îi amintea cât îmbătrânise.

Și-a făcut apariția un tânăr. În sufletul ei de mamă, Clitemnestra și-a recunoscut pe dată fiul, totuși s-a făcut pe dată nevăzută, într-atât îl simțea de înspăimântat, de frământat, de ostil. Băiatul era trimis de oracolul de la Delphi care-i poruncise să se întoarcă acasă și să își răzbune tatăl. Oreste trebuia să se întâlnească cu sora lui, Electra. Aceasta îl aștepta pentru a face dreptate. I-a explicat că trebuia să-i ucidă pe Egist și pe Clitemnestra. „Pe mama? De ce? Doar Egist a luat viața tatălui nostru.“ Electra a stăruit: Egist cedase în fața Clitemnestrei, care era adevărata vinovată.

Electra îmi displăcea. Cernită, austeră, plină de furie, ținea ca fratele ei să devină brațul armat al

dorinței ei de răzbunare. De ce n-o făcea chiar ea?

Mâna lui Agamemnon nu tremurase când își ucisese fiica, nici aceea a Clitemnestrei când făcuse la fel cu Cassandra, în timp ce Electra nu avea puterea părinților ei și nici curajul de a-și duce până la capăt relele intenții.

Așa că i-a trecut respingătoarea sarcină fratelui ei mai mic, un băiat curajos.

Clitemnestra a auzit discuția. A alergat la Egist pentru a-i spune adio.

Acesta nu a înțeles nimic din comportamentul ei și a conchis, văzând-o retrăgându-se în lacrimi, că soția lui își pierduse uzul rațiunii. Treizeci de secunde mai târziu, Oreste își asasina tatăl vitreg. După care a căutat-o pe Clitemnestra. Aceasta însă a venit singură la el. Imediat ne-am dat seama că aceasta îl iubea, dar că nu mai ținea la ea însăși. Și, deși nu își dorea decât să-l ia în brațe, să-l răsfețe, să-l consoleze, nu se putea arăta decât dură, odioasă, agresivă. Ghicind că băiatul nu avea să îndrăznească nicicând să ajungă până la a ucide, îl încuraja sporindu-și sarcasmele, batjocura, insultele. Jignit de infama ei insolență, Oreste și-a înfipt lama cuțitului în pieptul Clitemnestrei.

Aceasta s-a prăbușit mulțumindu-i. Lamentația ei a tulburat profund publicul: în acordurile unei melodii de o tristețe sfâșietoare, își cânta bucuria de a muri, de a părăsi această existență crudă, în care strânsese rătăciri după rătăciri și mai ales de a-și fi scăpat fiul de monstrul care-l concepuse. Ultimele cuvinte ale acestei mame au fost unele de iubire față de fiul matricid.

M-am ridicat pentru a ovaționa actorii, când niște ființe abjecte au dat năvală peste orchestră, în *proskénion*. Murdare, în haită, cu aripi scurte, cu spume la gură, șuierând furioase, eriniile, implacabilele zeițe venite din Infern, soseau să-l pedepsească pe Oreste. Teroarea a cutremurat publicul.

Înspăimântătoare, eriniile mânuiau bice și fluturat niște torțe verzi; din ochi li se scurgea sânge peste măștile mânjite cu pământ; pe vârful capului, pe post de păr, li se răsuceau șerpi. În sunet de instrumente dezacordate, într-o hărmălaie de lătrături și scheunat, îl torturau pe Oreste. Când acesta a reușit să le scape, s-au apucat să-l urmărească.

Unii spectatori au leșinat.

Eram oripilați, epuizați, storși. Aventura ne dusese foarte departe, în zonele întunecate ale naturii umane. Strigătele de bravo ne-au permis să ne regăsim reperele; și astfel am aclamat mult timp, foarte mult timp, poate că mai mult decât ar fi fost cazul, actorii, corul, muzicienii care răspundeau neîncetat, fiindcă trebuia să îndepărtăm chinurile îndurate.

După acea apoteoză și înainte de drama satirică, eu și Daphne am coborât dealul până în primul rând, unde Alcibiade, cu ochii sclipind, ne-a strâns în brațe.

— Ce minune trilogia asta! ne-a strigat. De-acum nici nu mai contează drama satirică, sunt convins că Philokles va câștiga. Știți că este nepotul lui Eschil?

Neștiind cine era acel Eschil, am tăcut. În schimb, Daphne a fost numai elogii, volubilă:

— Philokles are forța marelui Eschil, dar, spre deosebite de înaintașul lui, înmulțește personajele ca Sofocle și mai ales ca Euripide.

— Philokles l-a interpretat pe Agamemnon în prima tragedie, și apoi pe Egist în celelalte două. Chiar așa, însuși autorul!

— De necrezut! s-a mirat Daphne. A fost atât de deosebit de la rol la rol!

— Cel mai uluitor rămâne cel care a interpretat-o pe Clitemnestra! a exclamat Alcibiade. Ne-a făcut să uităm ce sex are și posedă o voce magică.

Philokles l-a descoperit în Corint și a ținut să-l invite în Atena.

Mi-am adăugat și eu laudele entuziasmului general.

— Atunci, haideți să-i salutăm și pe el, și pe Philokles. Dar și pe prietenul Agathon, care a finanțat capodopera asta.

Am trecut de barierele în fața cărora se găseau paznici cu nuiele, care apărau culisele pentru ca lumea să nu se repeadă înăuntru. După ce l-am felicitat pe Agathon, mecena evenimentului, Alcibiade ne-a dus la Philokles, care, eliberat de accesoriile din scenă, avea deja dimensiuni normale, chipul neted și ochi sclipitori. Complimentele care i se adresau le întorcea către defunctul său unchi Eschil, imensul poet tragic al generației precedente, care îl învățase tot ce știa. La insistența lui Alcibiade, a acceptat să ne conducă la Clitemnestra. Aceasta, sau mai degrabă acesta tocmai își scosese masca și s-a întors tot numai zâmbet.

Era Derek.

*

Când mă gândesc la clipa aceea…

Să mă regăsesc în fața fratelui meu vitreg a însemnat un adevărat șoc, în egală măsură surpriză și realitate de domeniul evidenței.

Realitate de domeniul evidenței? Cine mai bine decât Derek ar fi putut incarna un personaj cu mințile răvășite, într-un rol și de victimă, și de criminal? Victimă, fiindcă tatăl nostru, în perversitatea lui, îl părăsise, apoi amintindu-și că are un fiu, în ziua în care acesta împlinea opt ani, cu scopul de a-l castra. Criminal, fiindcă totul în el manifesta un astfel de comportament: mințea, trăda, manipula, tiraniza; sub identitatea lui Nimrod, apoi a lui Seth nu încetase să distrugă, să corupă, să atace ordinea lumii spre a o impune pe a sa. Mai mult, acest suflet torturat trăia într-o carne tot atât de torturată. Lipsit de testicule, deci de descendență, ba chiar de posibilitatea de a se

dezbrăca fără a speria, Derek târa înainte un corp prelung de bărbat bizar, căruia i se grefase un glas de femeie. Personaj tragic prin excelență, depozitar al tuturor ambiguităților, în același timp viril și feminin, suferind și crâncen, oferise Clitemnestrei brutalitatea, defectele, rănile, furia, disperarea lui.

Surpriză? Cum de nu ghicisem că el se ascundea în spatele măștii reginei miceniene? Deși de secole mă temeam de întâlnirea cu el, nu mi-a dat prin cap că s-ar fi putut transpune în miezul unei realități atât de ateniene, teatrul, mai ales că pe parcursul spectacolului schimbase continuu tonurile vocii, își modulase inflexiunile, se folosise cu virtuozitate de timbrul lui clar și puternic, prinzând publicul în boarea replicilor. Și așa, o zi întreagă, fără a bănui ceva, admirasem cu pasiune ființa cea mai nefastă pe care am cunoscut-o vreodată pe acest pământ.

Când s-a întors spre noi, nu m-a recunoscut în mijlocul grupului și, pe cât de extenuat pe atât de entuziasmat, a primit felicitările celor din jur cu o detașare politicoasă, pe care nimic nu a tulburat-o. Repede, să mă-ntorc pe călcâie, s-o iau la fugă, chiar dacă voi genera o busculadă, chiar dacă Daphne va rămâne uluită! Or ea, ca îndrăgostită, îl acoperea pe Derek de laude fără a-mi da drumul brațului.

Acesta s-a uitat la noi și a surâs mecanic. Faptul de a mă fi văzut nu i-a provocat nici o reacție. Nici n-a clipit. Să i se fi șters din memorie trăsăturile mele? Fulgerat de îndoială, am încremenit.

În realitate, privirea îi aluneca peste noi. După șase ore de performat, resimțea probabil o imensă oboseală care îl făcea să-și piardă sângele din obraji dar, mai ales, atenție nu-i dădea decât lui Alcibiade. Cu impetuozitatea lui obișnuită, frumosul și fermecătorul tânăr își depăna rafinat panegiricul, învăluindu-l pe Derek cu o privire pasionată, de parcă acesta ar fi apărut dintr-o matriță în care ar fi fost poleit cu aur topit.

Pe Derek complimentele îl făcuseră să se roșească tot. Deși menținându-se într-o rezervă modestă, tăcerea lui, mereu la pândă, cerea și altele: Alcibiade, legendarul Alcibiade, irezistibilul Alcibiade, steaua în urcare a Atenei, individul invidiat și râvnit în egală măsură de bărbați și de femei, îi neglija pe toți și pe toate pentru a nu avea ochi decât pentru Derek! La fel ca toți cei din jurul meu, eram eclipsat de efectul pe care Alcibiade îl producea asupra actorului.

Am reușit să o șterg din grup și am fugit să mă izolez la adăpostul tufișurilor de oregano prin care bâzâiau albinele. Inima îmi bătea de să-mi sară din piept. Să dau de Derek aici, sub cerul pur, inteligent și limpede al Greciei, într-o societate ispitită mai degrabă de raționalitate decât de forțe obscure? Ce era de crezut? În ciuda caracterului nociv al fratelui meu vitreg, observam mai multe elemente pozitive decât negative: în primul rând mă ignorase, ceea ce mă lăsa să locuiesc mai departe în Atena; apoi iradia de fericire. Ce putea fi mai normal? Lumea îl adora, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată. Secole de-a rândul nu inspirase decât spaimă, suspiciune, ură, nici pic de iubire. Ce revoluție! Stânjeneala pe care o inspira chipul lui fără mască dispăruse pe *proskénion*; transpunându-se în pielea unor ființe precum Clitemnestra făcea un atu din specificitatea lui extremă. Grație scenei, ranchiuna i se atenua tocmai exprimându-se. Poate că descoperise în sfârșit o ocupație care-i convenea? În fond, teatrul, care prezenta monștri, avea nevoie de asemenea monștri pentru a exista.

Această analiză a situației mi s-a părut dintr-odată prea optimistă. „Fii lucid, Noam! mi-am spus. Nimic bun nu poate veni de la Derek, doar ai mai constatat-o și altădată. Demonii lui – generați de violența tatălui nostru – l-au marcat pe veci, vai, și nici că-l vor mai părăsi. Orice echilibru se

va dovedi, dacă nu iluzoriu, atunci o excepție și precar.“

Și-atunci?

M-am hotărât să vorbesc cu Noura. Din fericire nu asistase la trilogia lui Philokles, căci Derek ar fi recunoscut-o în primul rând pe aceea al cărei chip nu avea cum să nu îl păstreze în memorie, la fel ca pe al lui Alcibiade. Trebuia să o previn să evite de acum teatrul lui Dionysos? După toate aparențele, cum se închisese în casă, nu intenționa să ia parte la festivități; poate că așa și-ar fi dorit, dar începând cu concursul de ditirambi s-a așezat lângă marele preot.

Am fost invitați să ne reluăm locurile. Mărturisesc că abia mi-am târât picioarele pentru a vedea drama satirică de închidere a zilei. Mi se părea ceva cu totul neînsemnat. Oare pur și simplu acest gen de spectacol nu mă impresiona? Ambiția de a face să se râdă – doar a face să se râdă – mi se părea mult mai jos prin comparație cu sublimul dramatic la care asistasem. Sau poate Philokles nu-și pierdea vremea cu genul comic? Cred că, mai ales după trei tragedii palpitante și întâlnirea neașteptată cu fratele meu vitreg, mintea nu-mi mai funcționa cine știe ce.

A doua zi, Daphne nu a trebuit să mă roage să mergem la teatru. Eram deja îndrăgostit nebunește de această artă. Faptul că împărtășeam același entuziasm și că ea cunoștea poeții mai bine decât mine dădea un suflu nou conversațiilor noastre, transformându-le în dialoguri pasionate. Cum o căldură sufocantă copleșise Atena, mașiniștii întinseseră o prelată pentru a proteja publicul de razele soarelui.

Sofocle, vechi prieten de-al lui Pericle, ne-a dăruit o tetralogie de înaltă clasă consacrată lui Oedip, dintre care o tragedie, *Oedip rege*, m-a zguduit profund. Răsunau în ea ecourile ciumei și mă plasa pe mine, ca spectator, într-o poziție insolită: știam mai multe lucruri despre Oedip

decât Oedip însuşi, îl vedeam rătăcind, înşelându-se, comiţând ireparabilul. În fond, spectacolul nu arăta cum este descoperit progresiv adevărul, ci cum se orbeşte – la propriu de altfel, fiindcă în final Oedip îşi crăpa globii oculari, ceea ce m-a tulburat cu atât mai mult, cu cât un nor a acoperit soarele chiar în acel moment…

În ultima zi scena a fost a lui Euripide, cel mai tânăr dintre cei trei poeţi, dar nu mai prejos. Acesta inventase o modalitate de a amesteca umorul cu drama, ceea ce a iscat o dezbatere feroce între Daphne şi mine. Eu apreciam combinaţia, pe când ea considera asta moartea tragediei. De fapt, nici unul din noi nu pretindea să aibă dreptate, pur şi simplu ne plăcea teribil disputa.

La încheierea competiţiei, juriul l-a clasat primul pe Philokles, al doilea pe Sofocle şi al treilea pe Euripide.[37]

*

În sfârşit a răsărit şi soarele dimineţii în care stabilisem întâlnirea cu Noura.

Nici un copil nu alerga încă pe străzi, doar pisicile, care se întorceau de la vânătoare, se plimbau între zidurile scunde care împrejmuiau casele şi acoperişurile pe unde ciripeau păsările.

Noura mă chemase la prânz, dar eu mă repezisem încă din zori la palatul lui Pericle, trepidând de nerăbdare înaintea faţadei acoperite cu viţă înmugurită. Doi sclavi bătrâni, cu mâinile atârnând, măturau pragul.

Le-am spus că sunt aşteptat de Aspasia. Miraţi, mi-au cerut să repet. Apoi, ridicând din umeri, au bodogănit:

— Aspasia a plecat de ieri cu cuferele şi servitorii ei. Pentru totdeauna, aşa a zis. Nu a vrut să ne spună unde.

*

Ce ironie! Atena mă lipsea de Noura și, în schimb, mi-l oferea pe Derek.

După ce o evitasem ani de zile, cu riscul de a se supăra Pericle pe mine, Noura dispărea în momentul în care am fi putut trăi o relație liniștită, iar eu, de acum, trebuia să-mi evit fratele vitreg.

Bineînțeles, Alcibiade m-a pus repede la curent cu locul în care se refugiase Aspasia. Locuia la țară, undeva în jurul Atenei, într-o casă plăcută, în mijlocul unei vaste proprietăți a lui Lysikles, un negustor bogat de vite, necioplit, roșcat și cu tendințe megalomane, care avea ambiția de a exercita o înaltă funcție politică. Fără îndoială îi oferea și sfaturile ei avizate. Totuși, cum spunea Alcibiade, „nu faci un măgar să cânte“ și, adăuga, „încă mai puțin un vânzător de oi!“. Cu toate acestea nu m-am aventurat pe acolo, fiindcă Noura îmi dăduse de înțeles, prin modul abil în care dispăruse, că nu dorea să ne întâlnim.

Viața și-a reluat cursul. Daphne m-a anunțat că mai purta în pântec un copil și asta m-a făcut să mă detașez de Noura. Poate că plecarea ei însemna:

„Concentrează-te asupra clipelor pe care le împarți cu Daphne“?

Bebelușul a venit pe lume într-o dimineață de Maimakterion[38], pe când o ploaie măruntă cădea peste oraș, într-o atmosferă de lipsă de activitate și de plictis, într-una dintre acele zile în care nu știi nici la ce să te aștepți, nici cu ce îți vei umple ceasurile care stau să vină. Mi-am strâns la piept nou-născutul încă îmbibat cu o unsoare albicioasă și ca de ceară, un băiat, cel de-al doilea, și mi-am zis, ca abstrăgându-mă, că eram fericit. M-am străduit să intru în rezonanță cu aerul căsuței în care Socrate, Xantipa, nevinovatul Lamprocles își trâmbițau bucuria. În realitate, visasem să am o fată, o Daphne în miniatură… M-am descurcat totuși cum se cuvine. I-am dat micuțului numele de Sophroniscos, ca omagiu adus tatălui lui

Socrate, care se numea așa, și am băut vin de Lesbos, care mi-a părut o amintire de rău augur a sejurului meu în acea insulă. Din ce în ce mai mult, în fața veseliei căreia îmi venea greu să mă alătur și care împurpura obrajii lui Daphne, consideram că trecutul meu, care atârna prea greu și care era condamnat la taină, îmi înlătura ușurința necesară pentru bucuriile simple ale cotidianului. Noaptea, așezând micuțul în leagăn, i-am murmurat la ureche: „Nu-ți face griji, Sophroniscos, totuși te voi iubi.“

Ciudată reacție, nu-i așa? Ei, nu chiar atât de ciudată: în decursul anilor care stăteau să vină aveam să sesizez câtă premoniție conținea acea iubire tristă și forțată… Deocamdată mă mulțumeam, săptămână după săptămână, să-l învăț pe Milon să vorbească și să-l tratez pe Sophroniscos, care era deseori bolnav.

Cât despre Derek, nu m-am întâlnit niciodată cu el, care trecea prin teatrele Greciei, zburând din oraș în oraș, solicitat de cei mai buni poeți tragici, Sofocle, Euripide, Philokles. Fie crea noi piese, fie, prin cine știe de colțuri de țară, juca din nou spectacolele prezentate la festivaluri de prestigiu.

Datorită timbrului său excepțional i se dădeau mai ales roluri feminine și toată lumea era uimită de capacitatea lui de a interpreta la fel de bine rolul Antigonei, o tânără, sau pe al Hecubei, o bătrână. Medeea lui a rămas celebră în memoria grecilor, iar eu am avut ocazia să o văd la Atena, în timpul următoarei sărbători a lui Dionysos.

În timpul trilogiei argonauților, am nutrit speranța că fratele meu vitreg s-a vindecat prin exercitarea noii sale meserii. Mai ales că incarna o Medee veselă, blândă, iubitoare, care-l contempla plină de dorință pe frumosul Iason.

Acesta, ca un nor, parcă nu atingea pământul. Apoi, povestea i-a cerut să meargă mai departe… Medeea îi punea lui Iason la dispoziție priceperea ei de vrăjitoare pentru a-l ajuta să învingă

încercările care-i permiteau să pună mâna pe Lâna de Aur. Provocările odată duse la bun sfârșit, Iason se întoarce la tatăl Medeei, cerând comoara făgăduită. Tatăl refuză. Înnebunită de furie, Medeea își ia ostatic fratele mai mic și fuge alături de Iason cu o corabie.

Când armata tatălui ei pornește în urmărirea lor, Medeea nu ezită să își taie fratele în bucăți pe care le răspândește pe mare, ceea ce întârzie urmăritorii obligați să recupereze rămășițele. Dacă autorul, Philokles, justifica atrocitatea prin nebunia Medeei și legitima ei apărare, Derek îmbrăca personajul în culori bizare: Medeei îi plăcea să facă rău, să distrugă. Cu pleoapele coborâte, nu m-am putut împiedica să nu mă gândesc cum Derek, cândva, își pusese zbirii să mă taie-n bucăți și să-mi arunce resturile de-a lungul Nilului.

Ororile se înmulțeau. Medeea se dezvolta hrănindu-se din omoruri.

Publicul tremura. Nimic nu mai oprea criminala. Manipulase patru fete pentru ca acestea să-și taie tatăl, pe regele Pelias, care uzurpase tronul lui Iason, apoi, în Corint, unde se instalase familia ei, se dezlănțuise descoperind că în inima lui Iason îi luase locul o rivală. Fără a mai recurge la cine știe ce tertipuri, i-a trimis tinerei Creusa o tunică otrăvită, care, imediat ce a fost îmbrăcată, i-a ars pe Creusa și pe tatăl acesteia, incendiind palatul. Indignată că Iason o repudiase după câte făcuse pentru el, copleșită de mânie, Medeea și-a înjunghiat apoi fiii, pe Mermerus și Pheres, pe care îi făcuse cu Iason.

Moment în care Derek și-a pierdut orice control, orice nuanță: în loc să sublinieze ambiguitatea răzbunării, să accentueze sfâșierea unei mame care-și ucidea cei doi copii pe care-i iubea, a lăsat loc unei furii sângeroase, unei violențe sălbatice, savorii delectabile a cruzimii. În fața mea era chiar perversiunea. Derek măturase tragicul pentru a se scufunda în dramă. Mai degrabă decât o persoană

scindată interior, interpreta o femeie rea. Pe de-a-ntregul rea. Călcând astfel în picioare coabitarea binelui cu răul, specific al tragediei.[39]

După dezlănțuirea de atrocități, am rămas copleșiți. O tăcere grea s-a abătut asupra colinei. După care aplauzele au început timide, nesigure, înainte de a crește la nivelul unui val imens care s-a revărsat peste scenă. Ne reveneam din spectacol aclamând. De la bravo la ura, reluam o distanță salvatoare. Confuzia a generat un triumf colosal.

În acea seară nu am putut scăpa de banchetul dat de Alcibiade acasă la el.

Încă o dată spaimele mi-au fost potolite: nedespărțindu-se un pas de gazdă, Derek avea pentru Alcibiade privirea Medeei către Iason la începutul poveștii lor de dragoste, miorlăia, surâdea, râdea, se prefăcea că e indiferent, lua poze afectate. Mi se părea ridicol și am observat că și Alcibiade gândea la fel ca mine, dar îl amuzau acele manifestări ridicole și era dispus să accepte excesele unui actor atât de deosebit.

În timpul festinului, Socrate a vorbit despre personajul Medeea.

— Nimeni nu este rău fiindcă așa vrea. În realitate, relele intenții nu există.

Crezi că faci bine, chiar dacă faci rău. Îți închipui, dacă nu că faci binele, cel puțin că ție îți faci bine. Un exemplu? Gelosul care ucide, Medeea care trece la represalii.

— După tine, i-a răspuns Alcibiade, Medeea se simte mai bine după ce comite crimele.

— Exact.

— Ce părere are minunatul nostru tragedian?

Alcibiade s-a întors spre Derek. Acesta, ca ieșind dintr-un vis, a rostit cu buzele strânse:

— Prefer să nu.

— Poftim?

— Medeea nu se simte niciodată bine, nici înainte, nici după. Nu e fericită înainte de a se îndrăgosti, nu e fericită nici după ce s-a răzbunat.

— Ce-i lipsește?

Cu privirea întunecată, Derek a adăugat pe un ton aspru:

— De ce ar fi ajuns să aibă ceva în minus?

Izbucnirea de autoritate a încremenit convivii. Derek a continuat:

— Poate că are ceva în plus.

— Așadar, ce? a întrebat cu blândețe Alcibiade.

— Absența scrupulelor. Scrupulele slăbesc. Cel puternic ignoră scrupulele.

— Morala, vrei să spui? l-a corectat Socrate.

— Morala e apanajul celor slabi. Cel puternic nu se încurcă cu așa ceva.

Socrate a rămas cu gura căscată. O astfel de negare completă a ceea ce el îi învăța pe alții l-a lăsat fără suflu și i-a întrerupt firul gândurilor. Apoi onestitatea lui l-a făcut să nu mai spună nimic, reflectând la uluitoarele afirmații ale lui Derek.[40]

Imediat, ca un val care se retrage lăsând marea netedă, Derek a revenit la atitudinea sa amabilă și și-a înmulțit atențiile față de Alcibiade.

Un vacarm s-a declanșat în fundul încăperii. Alcibiade a zâmbit.

— Pică bine! Haideți să vă arăt cea mai recentă achiziție a mea.

Ne-a rugat să-l urmăm. Muncitorii s-au dat la o parte și am descoperit, pe un soclu din piatră, statuia lui Alcibiade în întregime gol.

— Este ultima operă a lui Polykleitos.

Atena îl aprecia pe sculptorul Polykleitos, care rivaliza în îndemânare cu contemporanii săi, Phidias, ajuns la o vârstă respectabilă, sau prolificul Myron, specializat pe atleți.

Alcibiade a chicotit:

— De luni de zile îi pozez! N-am petrecut niciodată atâta timp dezbrăcat în fața cuiva.

Și a început să umble în jurul statuii pentru a o observa din diferite unghiuri.

— Mă tulbură să dau ocol propriului meu corp, a murmurat.

— La ce te gândești? l-a întrebat Socrate.

— Mi se pare că sunt frumos. Atât de frumos…

A ridicat din umeri și a oftat:

— Mă rog, s-o lăsăm baltă: e o iubire imposibilă.

A izbucnit în râs și toată lumea după el, deși nimeni nu știa dacă Alcibiade dădea dovadă de sinceritate sau de ironie – de amândouă, după părerea mea: umorul îi permitea să spună ce-i dădea prin cap, fără să i-o poată reproșa cineva.

— Cum se cheamă statuia? a revenit Socrate.

— Ezit. Fie *Eu*, fie *Narcis*.

S-a râs din nou. Derek, uluit de figura și de anatomia perfecte nu știa la cine să se uite mai mult, la sculptură sau la model. Alcibiade i-a luat du-te-vino-ul pupilelor ca pe o încercare de a evalua asemănările.

— O, poți verifica, l-a asigurat. Sunt chiar eu. Până la cel mai mic detaliu.

Mai mult, Polykleitos a ales o marmură fără cusur, lucru care mi se pare pe cât de politicos, pe atât de realist.

Și-a arătat pielea imaculată a brațelor. Strecurându-se în spatele statuii, i-a pipăit fundul tare și rotund.

— Ba da, ceva nu se potrivește. Dublul meu nu răspândește nici o căldură.

L-a luat de mână pe Derek și i-a dus-o la coapsa minerală, apoi la a sa.

— Simți diferența?

Derek a înghițit în sec de mai multe ori. Alcibiade a trecut la noi:

— Pe mine-ți vine să mă atingi, nu pe ea. Păi nu?

Pe Socrate îl distra mult scena, tipică acelui copil răsfățat.

— Cum se vede, ești gelos pe statuia ta.

— De-acum, nu.

— Ar trebui totuși să fii. Marmura este eternă, nu carnea ta.

— Ce știi tu? a ripostat cu obrăznicie Alcibiade.

M-a căutat din priviri și mi-a făcut cu ochiul pentru a-și sublinia cuvintele.

După ciuma căreia îi supraviețuise, Alcibiade se considera nemuritor. De fapt, cu talia lui zveltă, cu ochii sclipitori, cu pielea netedă, cu părul des, părea mereu tânăr.

Am plecat din locul în care era expusă statuia, în timp ce Derek a rămas nemișcat, continuându-și contemplarea pasionată. Spaima a pus stăpânire pe mine. Oare fiindcă-l văzusem pe Derek în rolul Medeei? Dintr-odată m-am temut că va începe cu Alcibiade o legătură nefastă. Nu știam ce aștepta de la aristocrat, era evident totuși că spera foarte multe, mult mai multe decât Alcibiade putea oferi oricui altcuiva. Cum să-i fi înfrânat elanul?

M-am adresat lui Alcibiade imediat ce am reușit să îl iau deoparte.

— Ferește-te, te rog, de actorul ăsta.

— Glumești, dragă Argos? Nu cumva confunzi actorul cu personajele pe care le joacă? Talentul lui îți tulbură judecata.

— Monștrii sunt interpretați cum trebuie doar dacă îi găsești în tine.

— Chiar așa? Atunci asta este valabil și pentru spectatorul tragediilor: ar fi atât de înfricoșat dacă nu ar întrevedea monștrii din el?

Corectitudinea observației m-a stupefiat. Alcibiade a continuat:

— Suntem cu toții în stare să ne comportăm ca niște monștri, Argos, numai ipocritul sau imbecilul, înfășurați în virtuțile lor, pretind contrariul.

Sunt apt pentru tot ce e mai rău. Și tu la fel. Iată de ce teatrul ne tratează: reprezentându-i, dă viață monștrilor noștri, dar, în același timp, ne scapă de ei. Când îi eliberează, ne eliberează de ei. Propune o purificare.[41] Deci crede-mă: jucând lupi,

tragedianul nostru s-a metamorfozat într-un mieluşel blând.

— Poate că ai dreptate, Alcibiade!

*

Un război care durează e un război care se-mpotmoleşte.

Războiul din Pelopones se dovedea confuz, necontenit, întortocheat.

Nimeni nu obţinea victoria decisivă. Operaţiunile ţineau mai degrabă de diversiune decât de o strategie susţinută, spartanii invadau cu regularitate Attica, atenienii dominau pe mare şi cucereau din când în când câte un cap de pod pe teritoriu inamic, precum Pylosul. Războaiele civile însângerau cetăţile în care atenienii susţineau partizanii democraţiei, iar lacedemonienii, partizanii oligarhiei. Divizarea slăbea Grecia, fără a desemna învingătorul.

O dorinţă de pace se năştea în ambele tabere. Prea multe ravagii! Prea multe oraşe devastate! Prea multe plantaţii arse! Prea multe violuri şi mai ales prea mulţi morţi! Cetăţile îşi pierdeau soldaţii, soţiile îşi pierdeau soţii, fiii şi fiicele îşi pierdeau taţii. Mamele începuseră să declare că nu vor mai naşte băieţi dacă aceştia erau destinaţi să ajungă carne pentru hrănit războiul.

Proviziile lipseau, comerţul suferea, viaţa politică şi ea era prost condusă.

Atena îşi lărgea tot mai mult corpul de cetăţeni: se preconiza încurajarea bigamiei prin legalizare[42], ba chiar eliberarea sclavilor care vâsleau la trireme.

În Sparta, pierderile provocau mare îngrijorare, căci apăruse teama de revolte interne, mai ales de o revoltă a sclavilor, preocupare spartană prin excelenţă.

Li s-a anunţat iloţilor – sclavi care aparţineau statului, dar de care profitau particularii – că vor fi

eliberați în conformitate cu meritele și serviciile strălucite pe care le aduseseră în timpul campaniilor militare. S-au prezentat două mii de iloți, care au și fost aleși în acest scop; aceștia și-au pus coroane de flori și, pe cât de mândri pe atât de liberi, s-au plimbat prin jurul templelor. În realitate, se aruncaseră într-o capcană: spartanii i-au eliminat, considerând că primii sclavi care își revendicaseră libertatea ar fi fost și cei mai puternici, mai puțin docili, mai rebeli, deci mai periculoși; au dispărut cu toții fără a se afla vreodată cum pieriseră. Obsesia lacedemoniană a securității dusese la acea înspăimântătoare crimă colectivă.

Atena a capturat trei sute de hopliți și astfel s-a deschis o breșă: a muri în luptă aducea onoarea unui spartan, în schimb, a fi făcut prizonier fără a lupta arunca asupra lui dezonoarea. Acest incident a împins susținătorii păcii să negocieze un acord între cele două cetăți, ambele sfârșite de puteri.

Atenianul Nicias a stabilit regulile împreună cu Agis II, regele Spartei, căruia bătrânul lui tată îi cedase tronul. De fiecare parte, schimbarea de echipă – Pericle murise, Archidamos abdicase – permitea o nouă orientare politică ducând la punerea la punct a unui tratat, numit de Nicias „pace“, hotărât pentru cincizeci de ani și care implica înapoierea prizonierilor și a teritoriilor ocupate.

Socrate și-a invitat discipolii și prietenii să sărbătorească vestea: se încheiau zece ani de conflict! Trebuia să ne bucurăm. Supraviețuitorii trebuiau să bea în cinstea celor morți.

Sub lumina aurie a torțelor, sclavii aduceau neîncetat platouri mari cu brânzeturi de capră, de oaie, de vacă şi pâini de tot felul, apoi pești fripți, calamari, creveți, arici de mare, scoici, ici o marmeladă de smochine, colo un piure de bob sau cepe umplute.

Întins pe un pat, Alcibiade nu mânca nimic, cu figura inexpresivă, cu privirea în gol. Cum Socrate insista să guste dintr-o pasăre umplută, a lăsat să-i scape:

— Socrate, pentru asta m-ai salvat?

Făcea aluzie la o expediție militară în Potidea, în timpul căreia Socrate îi salvase viața; într-o scurtă ciocnire de trupe, Alcibiade, infanterist, fusese rănit, iar Socrate, infanterist și el, l-a apărat riscându-și viața, pentru a-i permite să se retragă; fără acea intervenție, cadavrul tânărului ar fi fost cules de pe câmp.

— Pentru asta, odată ajuns cavalerist, mi-am agitat sabia în groaznica bătălie de la Delium? Pentru asta mi-au căzut atâția prieteni? Pentru asta mi-a fost decimată generația?

Alcibiade își petrecuse al treilea deceniu de viață în război. A bombănit:

— Toate acelea pentru asta…

— Pacea rămâne pace, a afirmat Socrate, nu un triumf militar.

— Ai orbit! Numai Sparta și Atena s-au angajat să fie pace. Corintenii, beoțienii, megarienii refuză s-o facă.

— Sigur că da, a admis Socrate, și asta constituie o amenințare.

— Asta dovedește că nu este vorba despre pace, ci despre un armistițiu.

Dacă la suprafață războiul nu mai există, clocește el dedesubt. Mă opun acestei păci.

— Ești pentru război?

— Nu m-ai ascultat, Socrate: nu sunt pentru război, sunt împotriva acestei păci. Spre deosebire de Nicias, nu vreau să mă înțeleg cu Sparta, ci s-o țin la respect.

Urma să împlinească treizeci de ani, vârstă la care devenea eligibil pentru responsabilități politice. Constituția ateniană considera că, ajuns în acest stadiu, individul căpătase suficientă experiență și echilibru pentru a lua parte la

activitatea cetățenească. În ideea de a candida pentru o magistratură electivă, Alcibiade o luase înainte; renumele înaintașilor săi îi oferea de la bun început considerație, iar relațiile pe care le avea îi dăduseră prilejul de a discuta, interveni, de a schimba cursul unor decizii. Cum avea să ajungă la vârsta cerută de lege, în calea ambiției lui nu mai stătea nici un obstacol.

— De altfel, de ce a negociat Nicias pacea? Pentru minele lui din Laurium.

— Nicias nu s-a gândit la propriul lui interes, ci a acționat într-al nostru.

— Ce tot spui! De zece ani spartanii îi distrug mecanismele, îi astupă puțurile, îi fură țevile, îi înfundă galeriile. Brutele alea au ghicit că războiul depinde mai puțin de arme și mai mult de bogățiile care le furnizează. Miile de sclavi pe care Nicias îi folosește acolo își petrec vremea reamenajând minele, în loc să le exploateze. Veniturile i-au scăzut groaznic.

— O iei razna, Alcibiade. Minele de argint, de aramă, de plumb pe care le dețin Nicias, Hipponicos, Philomonides au făcut bogăția și strălucirea Atenei.

Nu doar că așa am putut finanța drumurile, triremele, propileele de pe Acropole, dar am și bătut monedă, o monedă din argint de calitate, pe care am impus-o aliaților noștri. Fără ea, nu ai vedea cucuveaua ateniană pe banii din toată Mediterana.

— Pfff! Tot n-ai să-mi scoți din minte că tratatul lui Nicias nu relansează cu toată viteza exploatarea din minele lui.

Astfel Alcibiade a ajuns adversarul lui Nicias.

Cu douăzeci de ani mai în vârstă, Nicias, în pofida a ceea ce susținea Alcibiade, nu dezvoltase o obsesie a câștigului, nici pentru el, nici pentru altcineva, ba chiar acest moderat încercase întotdeauna să pună frână imperialismului. Îmi

plăcea mult compania lui, era un om calm, hotărât, ale cărui trăsături bine conturate, regulate, exprimau armonia intelectuală. Spre deosebire de Alcibiade, nu căuta să placă, și tocmai din acest motiv plăcea.

Inspira o simpatie spontană, care incita interlocutorul să se simtă în largul lui, pe când Alcibiade îl împietrea cu strălucirea ochilor lui turcoaz, cu bretonul de aur, cu carnea caramel, pe măsură ce glasul unduitor îl vrăjea ca sunetul unui fluier. Înaintea lui Nicias erai tu însuți; înaintea lui Alcibiade te transformai în pradă.

Înfuriat de acea putere liniștită de seducție, Alcibiade îl poreclea pe Nicias „idolul vânzătorilor de cârnați“, fiindcă imediat ce ajunsese la Atena acesta ținuse să își cumpere o concesiune minieră. Cum Alcibiade nu dădea atenție majorității, își sporea presiunea împotriva lui Nicias și își utiliza banii personali și rețeaua de relații pentru a influența politica, a denunța alianța cu Sparta și a dovedi că acea pace constituia un simulacru periculos. Realitatea îi dădea parțial dreptate: restituirile se desfășurau cu încetineală, despăgubirile la fel, urmate de ciocniri și de contestații. Cele două cetăți făceau una după alta greșeli, se trecuse de la un război fluctuant la o pace nesigură. Domnea numai instabilitatea.

Hyperbolos, un negustor, considera că divizarea Atenei, exacerbată de criticile și intrigile lui Alcibiade, ducea la un climat nesănătos. Dorind să asaneze acea atmosferă toxică, cel ce avea un atelier de lămpi s-a hotărât să recurgă la o practică specială: ostracizarea. Aceasta permitea expulzarea temporară a unui om considerat dăunător, în vederea echilibrului politic. În timpul exilului de zece ani, ostracizatul își păstra bunurile; apoi se întorcea fără a fi supus vreunei sancțiuni suplimentare.

Mi se părea înțeleaptă acea măsură provizorie, nonpunitivă, care îndepărta eventualii tirani sau pe

prietenii lor, prezervând parcursul democrației.

Anual, poporul vota prin ridicarea mâinii spre a hotărî dacă este cazul să se procedeze la ostracizare. Dacă răspunsul era da, se trecea la un al doilea vot, obligatoriu în prezența unui număr mare de cetățeni, precizându-se cui i se aplica procedura.

Hyperbolos a solicitat votul de principiu și l-a obținut. Rămânea întrebarea: cine urma să fie alungat?

Deși nu manifestase nici cea mai mică reacție în timpul adunării, de cum m-a văzut, Alcibiade mi-a strigat:

— Despre mine e vorba!

— Nu neapărat. Poate fi despre Nicias.

— Dacă-ți spun că Hyperbolos-Poșircă m-a luat la țintă. De zile-ntregi nu s-a mai îmbătat numai pentru a se întâlni cu tot felul de oameni și a-i convinge să declanșeze operațiunea.

— Încearcă să-ntorci vârful săgeții spre Nicias.

— Cu fiecare dintre noi ține câte o jumătate din oameni. Numai că, deocamdată, îmi lipsesc argumentele, nu am cum să-l atac mai mult decât am făcut-o. Habar n-am cum să ies din situația asta…

S-a întrerupt, venindu-i dintr-odată o idee.

— Argos, tu te înțelegi bine cu Nicias, nu-i așa? Du-mă la el.

Imediat ce am ajuns la Nicias, i-a comunicat că ostracizarea îl va lovi pe unul din ei. Ținând cont că ideologiile se deosebeau și provocau o fracturare printre cetățeni – ce poate fi mai banal, firește, în democrație, dragul meu Nicias? —, unul din ei ar fi putut fi condamnat la exil. Nu ar fi fost cazul ca, mai degrabă, să se organizeze pentru a evita acel risc?

Rivalii s-au înțeles, angajându-se să își mobilizeze susținătorii.

A sosit și ziua votului. Cetățenii au fost invitați să scrie pe cioburile lor din lut ars[43] numele celui

pe care doreau să-l excludă. După numărare, a fost desemnată victima: Hyperbolos. Cu șase mii de voturi, autorul moțiunii în favoarea ostracizării a fost chiar el ostracizat!

La ieșirea de la adunare, Alcibiade și-a ascuns relaxarea și a arborat o mină bosumflată.

— Ce păcat! s-a plâns. Mediocrul ăsta plin ochi de vicii și de vin prost a acaparat interesul tuturor. Șase mii de voturi! Cine și-ar fi închipuit că acest nimeni va ajunge la o asemenea notorietate? Vai, nu pentru indivizi de teapa lui au inventat părinții noștri ostracizarea, ci pentru ființe mai sclipitoare, mai redutabile. Alungarea acestei nulități ne pervertește Constituția.

— Bravo! a murmurat Socrate, bună manevră, băiete! Ți-ai salvat pielea.

Cu ochii dintr-odată sclipindu-i de o fulgerare războinică, Alcibiade i-a răspuns:

— Ba chiar mai bine… Dacă rămânem numai doi, Nicias și cu mine, inițiativa este deja a mea. Și sper s-o și păstrez.

Pentru Alcibiade a urmat o epocă plină de succese. Convins că nu exista modalitate mai bună pentru a atrage atenția poporului decât sportul, și-a întemeiat o herghelie de cea mai bună calitate cumpărând cai pursânge de la crescătorii din toată Grecia, a frecventat cu asiduitate târgurile de care, a plătit muncitori care să îmbunătățească roțile și osiile acestora. După care s-a dus la Jocurile Olimpice. Daphne și cu mine l-am însoțit împreună cu cei doi fii ai noștri, fermecați de tot ce se întâmpla acolo.[44] Nimeni altcineva, particular ori suveran, nu mai trimisese vreodată șapte atelaje pe câmpul de curse de la Olympia, doar el a făcut-o. Și a fost chemat de trei ori de herald pentru a primi coroana din ramuri de măslin, obținând primul, al doilea și al patrulea premiu. Atena exulta, la fel și cetățile aliate, iar în timpul petrecerii somptuoase pe care Alcibiade a organizat-o la Olympia în

zilele următoare, Efesul i-a dăruit un cort magnific împodobit, Chiosul, nutreț pentru cai, Lesbosul, vin pentru masă. Ca încununare, Myron, sculptorul, a dat primele lovituri de daltă pentru o viitoare statuie reprezentându-l pe Alcibiade conducând o cvadrigă – în realitate tot concursul stătuse în mijlocul publicului.

Grație acestui triumf, Alcibiade și-a sporit notorietatea și s-a ales cu admiratori fervenți. La întoarcerea la Atena era omului momentului.

Sesizând că îl putea eclipsa pe Nicias, a avut dibăcia de a nu o arăta imediat. A lăsat în seama altora rezolvarea conflictului din insula Melos. S-au înmulțit discursuri nemaiauzite până atunci, care apărau legea celui mai tare, nu justiția ori rațiunea. „O lege a naturii implică faptul că, dacă ești cel mai tare, să și comanzi.“ Ceea ce a dus la oribilul și nedemnul masacru din Melos: atenienii au executat toți bărbații din insulă, de vârstă aptă pentru război, și au trimis în sclavie femeile și copiii. Pentru ce atâta cruzime? Atena își întărea represiunea de teama altor revolte și a unor noi disfuncționalități. Exemplul dat în Melos trebuia să intimideze și să sublinieze intenția. Cât despre ura pe care evenimentul l-a trezit de jur-împrejur, lucrul acesta marca puterea ateniană.

Nu doar că Alcibiade nu a pronunțat nici un discurs în momentele acelea, dar a mai și jucat spectacolul indulgenței, salvând o tânără frumusețe a Melosului și făcându-i un copil pe care, ulterior, l-a crescut cu mare grijă.

Totuși, lava clocotise îndeajuns în crater, de acum avea să fie proiectată spre nori. Cum Alcibiade observase apatia Spartei cât timp fusese ocupat Melosul, a dedus că venise și ceasul lui.

Avea deci să sugereze cucerirea Siciliei? Un mic oraș, ca Atena, dar care absorbea acea insulă imensă? Cu toate acestea, lucrul nu li se părea atât de nebunesc atenienilor, fiindcă mulți dintre ei aveau rude pe acolo, prin coloniile grecești care o

populau, și cu toții știau că insula exporta grâu în mari cantități. De altfel, în dezbaterile sale private, Alcibiade nu se oprea doar la acea anexare, ci construia un plan mult mai ambițios. După Sicilia, de ce nu peninsula italiană? Și-apoi Cartagina? Și-apoi toate teritoriile barbare, laolaltă cu ibericii și galii. Ulterior ar fi fost suficient să revină în Peloponesul pe care să-l asedieze din toate părțile, pe uscat și pe mare, pentru ca Sparta să se supună Atenei. Grecia ar fi fost unită sub autoritatea ei, Mediterana ar fi ajuns grecească, dacă nu chiar ateniană, iar cetatea noastră ar fi domnit asupra unui imperiu colosal. Alcibiade propunea nimic mai puțin decât schimbarea cursului istoriei.

În pofida previziunilor pesimiste ale astrologului Meton, ideea s-a răspândit fulgerător: numeroși atenieni au început să viseze pe dată, cu ardoare, la așa ceva, alții au ridicat din umeri, unii au considerat că un astfel de zvon i-ar fi speriat eficient pe spartani.

Cum i-am cerut părerea, Socrate m-a invitat să mă plimb cu el prin locurile pe unde obișnuia să cugete, pe străzile Atenei, pentru a sta de vorbă.

— Socrate, sunt un admirator al democrației, dar am rezerve față de atitudinea ei imperialistă.

— Funcționează oare una fără alta? Nu trebuie ca toată lumea să mănânce cât dorește și banii să circule pentru a face posibilă democrația? Bieții spartani cu burta lipită de spinare îndură oligarhia.

— Anexarea altor cetăți s-a dovedit deseori nedreaptă în trecut și mai recent în cazul Melosului.

— Abandonarea ideii de imperiu ne-ar pune în pericol, a obiectat Socrate.

— Trăim noi în democrație, dar și sub tirania imperiului.

S-a uitat mirat la mine.

— Nici eu n-o puteam spune mai bine, mi-a dat dreptate.

Scărpinându-și zdravăn ceafa, a mormăit:

— Ai tot dreptul să fii îngrijorat: imperiul aspiră la expansiune, iar creșterea lui duce la asuprire. Ne expunem bolii lui Alcibiade.

— Ce boală?

— Să ai totul, dar să mai vrei încă. Maladia lui tot mai mult.

— Se tratează?

— Îl formez pe Alcibiade încă de pe când era copil. După moartea lui Pericle am făcut-o încă mai cu avânt. Mă gândeam c-are să se coacă. Dar continuă să confunde nebunia cu înțelepciunea.

Clipă în care ne-am întâlnit cu Xantipa și cu servitorii ei, care aduceau apă acasă. Îmbrăcată cu o rochie roșie care-i stătea groaznic, ne-a strigat:

— Pot merge și eu cu voi? Doar dacă nu vă e rușine cu…

— Dacă ție nu-ți este rușine cu bărbatul tău, nici mie nu-mi este rușine cu nevasta mea. Hai deci prin locurile pe unde cuget.

Mormăind ceva de neînțeles, femeia ni s-a alăturat nouă și conversației noastre.

— Alcibiade, a continuat Socrate, e la intersecția a două drumuri: cel care duce la plăcere și cel care duce la justiție. Personal îi recomand să-l aleagă pe-al doilea, să țintească sus, la înălțimea regilor Spartei sau Persiei și, fiindcă se ocupă de problemele publice, să dea concetățenilor noștri un exemplu de virtute.

— Alcibiade și virtutea? a exclamat Xantipa. Delirezi, Socrate, bietul de tine. Abia ce s-a însurat și deja și-a înșelat nevasta cu jumătate din Atena.

— De fiecare dată când discutăm, Alcibiade ia hotărârile potrivite.

— Zău? Și imediat ce v-ați despărțit, le uită. Binele îi intră pe o ureche și îi iese pe alta.

— Xantipa!

— Prea-ți place să-ți depeni învățăturile lui Alcibiade.

— E cel mai inteligent om pe care-l cunosc.

— E de-ajuns inteligența, când nu merge pe drumul drept? Alcibiade pricepe repede, gândește corect, admite argumentele, opune obiecții remarcabile, sare-n sus de plăcere la tot ce spui. Normal că te dai în vânt după gimnastica asta a voastră! Totuși, supraestimezi puterea lecțiilor tale: comportamentul lui Alcibiade nu păstrează nici urmă din ele.

Fără s-o mărturisesc, îi dădeam dreptate Xantipei: dacă Alcibiade, când se găsea în fața lui Socrate, afirma că dorește binele, imediat ce acesta dispărea, ceda altor tentații. Xantipa a conchis:

— Adori să dai sfaturi, Socrate, și chiar cred că sunt excelente, dar ai grijă să fie și ascultate.

Observând că în egală măsură îl tulburase și-l iritase pe Socrate, a făcut prudent un pas în lateral și ne-a salutat:

— Fug la mătușa Lampito, care mă așteaptă. Vă mulțumesc, domnilor, să stau cu voi la taclale a fost o încântare.

Chipul i-a schițat o grimasă teribilă, care ar fi trebuit să corespundă unui surâs grațios. Socrate nici n-a mai piuit până la plecarea ei.

Alcibiade trebuia să smulgă votul adunării pentru a începe expediția în Sicilia, iar Nicias, după cum era de prevăzut, i se opunea. Confruntarea dintre cei doi se anunța un eveniment al vieții politice pe cât de pasionant, pe atât de senzațional. Atena își juca prin aceasta viitorul.

Alcibiade a luat cuvântul cu o fermecătoare elocvență căreia un ușor defect de dicție îi rotunjea firul ideilor. Pe când „s“-urile șuierau, „r“-urile își luau avânt, ca zburând către „l“-uri, adăugând astfel frazelor tăioase o bunăvoință lipsită de energie, care le făcea mai puțin ofensive.

Abil, nu a amintit în fața adunării intenția esențială, despre care însă lăsase cu bună știință să se răspândească zvonuri, și s-a limitat la o cerere precisă: Segesta, o cetate aliată din Sicilia, cerea

ajutor în schimbul unei mari sume de bani. Adunarea a votat aproape în unanimitate trimiterea a șaizeci de nave la a căror comandă va participa și Alcibiade. Uluit, Nicias a atras atenția asupra riscului pe care și-l asuma Atena aventurându-se în apropierea coastelor siciliene, înțelegând stratagema lui Alcibiade, care, sub un pretext închipuit, calculase ca ulterior să își extindă obiectivele pentru a declanșa un război împotriva întregii insule.

Câteva zile mai târziu, Nicias a profitat de o ședință a adunării, legată de problema armamentului, pentru a-și dojeni concetățenii:

— La cel mai mic eșec, dușmanii noștri vor trece la ofensivă, lacedemonienii pândesc înverșunați modalitatea de a-și compensa pierderile.

Punem cetatea în pericol departe de port. Nu e cazul să aspirăm la un nou imperiu înainte de a-l consolida pe cel pe care-l avem. Nu trebuie să ne risipim resursele, ci să le refacem și să le întrebuințăm în folosul nostru. Dacă un tânăr, bucuros cu asupra de măsură la gândul că a fost ales să comande, vă sfătuiește să întreprindem această expediție, rezistați-i. După ce v-a uluit cu luxul hergheliei lui, tânărul acesta își dorește de acum să găsească prin exercitarea funcției cum să își acopere cheltuielile imense. Oameni de felul acesta dăunează intereselor statului. Problema este gravă și nu se cuvine ca persoane lipsite de experiență să decidă, conducând pripit.

La încheierea atacului împotriva lui Alcibiade, s-a întors către primul magistrat care supraveghea desfășurarea ședințelor și număra voturile și a sugerat o manevră cu totul neobișnuită: repetarea votului. Departe de a o ascunde, Nicias și-a transformat solicitarea în argument:

— Tu, prim magistrat, fiindcă veghezi la interesele cetății, pune la vot propunerea mea și convoacă atenienii pentru o a doua deliberare.

Dacă ți-e frică să revii asupra unui vot, spune-ți că încălcarea legii cu atâția martori în fața ta nu poate fi incriminată. Un bun magistrat aduce țării cât mai multe servicii cu putință.

După părerea mea, Nicias câștigase, iar Alcibiade pierduse. Impasibil, acesta din urmă a urcat la tribună.

— Faptele care au făcut să mi se tot rostească numele mi-or fi adus și notorietate, dar și-au și arătat folosul pentru patrie. De la triumful meu la Jocurile Olimpice, ceilalți greci chiar exagerează puterea cetății noastre, pe care mai înainte o credeau distrusă de război. Iar ceea ce am cheltuit mai apoi pentru festivități ne-a conferit forță și prestigiu în ochii străinilor.

Extravaganța de care s-a vorbit nu e doar în folosul meu, ci și în al cetății. Cât despre tinerețea mea, aceasta îmi inspiră politica a cărei impetuozitate provoacă adeziunea voastră.

Opunându-și tinerețea bătrâneții lui Nicias, Alcibiade manevra cu abilitate exact ceea ce i se reproșa, încarnând mai bine decât rivalul lui temperamentul atenian: activism, entuziasm, vioiciune, apetit material, îndrăzneală prea puțin calculată, optimism în clipe de disperare, dragostea de risc și dorința de glorie.

— Nu e o crimă ca, atunci când lumea are o părere foarte bună despre tine, să nu te consideri la același nivel cu ceilalți.

Câtă îndrăzneală! Alcibiade se considera superior, într-o societate care revendica egalitatea. În realitate, oare nu toți atenienii prezenți la adunare se identificau în taină cu el? Ambiția lui era oglinda ambiției fiecăruia.

— Nu renunțați să trimiteți flota în Sicilia sub pretextul că atacați un teritoriu întins. Acesta nu este alcătuit decât din grupuri eterogene, nici unul nu are sentimentul că ar aparține unei patrii anume, fiecare nu caută altceva decât să-și lase să-i alunece în buzunar ce a furat de la comunitate.

Adăugați la asta că oamenii de acolo nu se bucură de o adevărată infanterie grea. Fie ca lipsa de acțiune preconizată de Nicias, șicanele lui la adresa tinerilor și bătrânilor să nu vă abată de la esențial! Să mergem acolo ne va aduce prosperitate aici. Tinerețe ori bătrânețe, una nu poate nimic fără cealaltă; adevăratul secret al puterii constă în a le pune laolaltă. Rămânând la odihnă, cetatea noastră se va uza, iar cunoștințele i se vor degrada. În schimb, luptând fără încetare, își va spori experiența și își va întări în sine însăși obișnuința de a se apăra nu cu vorbe, ci cu fapte.

Discursul, care promova cu îndrăzneală tendința imperialistă ateniană, a zguduit adunarea și – era limpede prin cele spuse de oratorii care i-au urmat – a întărit avântul cetățenilor pentru acea expediție.

Cântărind impactul, Nicias a luat din nou cuvântul și a demonstrat, punct cu punct, câte dificultăți ar presupune încercarea: orașele Siciliei, puternic înarmate și deocamdată independente, s-ar fi putut uni, nu banii le lipseau și aveau și cavalerie. Dacă va fi cazul, atenienii nu s-ar putea descurca doar cu armata navală, ar fi avut nevoie să îmbarce un mare număr de infanteriști, arcași, prăștieri, pedestrași cu armuri grele și, în consecință, să organizeze proporțional și proviziile, și intendența.

Înspăimântându-i pe atenieni, Nicias urmărea să-i descurajeze. Dar a obținut exact reversul: i s-a mulțumit pentru sfaturile excelente și au fost hotărâte pe loc toate genurile de armament pe care adunarea trebuia să le voteze, o sută de nave în loc de șaizeci, arme în mari cantități, efective lărgite.

Ce ironie! Protestele lui Nicias îi permiseseră lui Alcibiade să obțină mijloacele la care visa.

*

Înarmarea s-a intensificat.

Expediția în Sicilia a canalizat dorința exaltată de a o lua din loc, o dorință atât de puternică, încât

provocase o încredere de sine exagerată. Tineri ori bătrâni, bărbații se convingeau că aveau să se întoarcă acasă întregi, sănătoși, învingători și îmbogățiți. Oricine se îndoia era taxat drept lipsit de patriotism.

Criticii au amuțit. Până și Nicias stătea deoparte, cu atât mai mult cu cât adunarea decretase că trei strategi înzestrați cu puteri depline urmau să dirijeze campania din Sicilia: Alcibiade, Lamachos și… chiar Nicias.

Un eveniment a tulburat pregătirile. Deși ar fi putut rămâne strict anecdotic, acel fapt divers avea să schimbe cursul istoriei.

Iar rolul pe care l-am avut continuă să mă lase perplex și acum, după două mii cinci sute de ani.

Mi-am petrecut noaptea la Macaria, o verișoară a lui Alcibiade. Deși înconjurată de moașe, care o asistau la domiciliu, bărbatul ei mă chemase în ajutor în timpul nașterii fiindcă urletele soției sale plăpânde, dincolo de faptul că-l înspăimântau, demonstrau intensitatea durerilor. Femeia avea bazinul îngust, împotrivindu-se parcă aducerii pe lume a unui copil; pozițiile pe care i le-am indicat au ajutat-o să sufere mai puțin, fără a o adormi. Copilul și-a făcut apariția înaintea ivirii zorilor: am tăiat cordonul ombilical, am așezat nou-născutul pe pântecul mamei și apoi am lăsat-o pe mâinile grijulii ale moașelor.

În luna Thargelion[45], cu nopțile tot mai scurte, tenebrele încă mai învăluiau orașul când am ieșit, iar luna nouă nu răspândea nici cea mai slabă licărire. Fără vreo torță, înaintam liniștit prin întuneric, cunoscând perfect labirintul de străzi, fără țipenie de om la acea oră, care duceau în cartierul meu.

Un zgomot brusc m-a surprins. Am înțepenit și-am ciulit urechile. Nimic.

Mi-am reluat drumul, dar pe loc a răsunat un același clinchet, însă din altă parte. De data aceasta m-am sprijinit de un perete și am așteptat.

Zgomotul s-a auzit din nou, atât de scurt, de rapid urmat de tăcere, încât mi-ar fi venit să cred că nu fusese decât un miraj auditiv.

Iarăși zgomotul. Mi-am ascuțit auzul pentru a-i repera originea.

Cu mii de precauții am înaintat până la o intersecție. O siluetă masivă traversa. A îngenuncheat într-un colț și a agitat ceva. Un zgomot. Silueta s-a ridicat, a făcut câțiva pași, s-a aplecat din nou și atunci am putut vedea: ridica un ciocan și lovea o bornă. Același sunet.

Discret, m-am apropiat și mai mult. Foarte concentrată asupra trebii pe care o avea, silueta nu observase că se iveau zorii. Eram la patru metri de ea, ascuns de colțul unei case, când s-a aplecat către o stelă de piatră și iarăși ciocanul de metal s-a abătut spre țintă.

Un cocoș cu glas gâtuit a cântat în depărtare. A fost ca un semnal. Silueta a întors capul și și-a dat seama că se face ziuă.

L-am recunoscut pe loc pe Derek.

Strâmbându-se către soarele care se ridica, fratele meu vitreg și-a tras gluga pe ochi și, ascunzându-și ciocanul la subsuoară, a luat-o din loc.

Când a dispărut, am examinat stela peste care revărsase loviturile de ciocan: era un Hermes. Statuile zeului umpleau Atena. Aceste blocuri de piatră cubică dreptunghiulare, alcătuind coloane de înălțime medie, aveau două funcții, una practică și una religioasă: foloseau ca repere pentru a delimita atât locuințele, cât și sanctuarele, asigurându-le protecția divină prin susținerea lui Hermes, patronul comerțului, mediator între oameni și zei. De fiecare dată, lucrarea sumară a sculptorului nu detalia realist decât partea de sus și centrală a stelei. Astfel, Hermes se prezenta ca un stâlp deasupra căruia era un cap bărbos, iar ceva mai jos, pe partea din față, având un falus în erecție.

Derek emasculase Hermesul.

Întorcându-mă, am constatat că supusese aceleiași sorți și ceilalți Hermeși din intersecție. Din partea de sus a ulicioarei a țâșnit un strigăt de surpriză, urmat de o ploaie de înjurături: brutarul, care se îndrepta către cuptorul lui, tocmai descoperise un Hermes mutilat. Refuzând să fiu amestecat în acel scandal, am fugit să mă adăpostesc acasă.

Frământat, am dormit puțin.

La sculare, am aflat de la Daphne că Atena era toată numai indignare: noaptea, fuseseră mutilaţi toți Hermeșii; fuseseră sluțiți până și cei mai emblematici, aceia care încadrau intrarea principală în agora.

Cu Socrate m-am întâlnit la el acasă, unde își adunase discipolii și prietenii.

Comentariile clocoteau. Cine să fi lipsit bornele de organele genitale? La început au fost incriminați petrecăreții beți turtă, dar ipoteza nu rezista: mutilările aveau un caracter sistematic, care nu ținea de beție, cu atât mai mult cu cât nici un vecin nu relatase că ar fi perceput în noaptea aceea nici cel mai mic ecou de zbierete, nici cel mai mic hohot de râs izbucnind de vreundeva. A fost bănuită o acțiune a corintenilor, care, aliați cu Siracuza, către care în curând ne va naviga flota, poate că aflaseră ceva despre expediția siciliană; ipoteza nu rezista nici ea: prea era cu ochi și cu sprâncene, prea ar fi sărit în ochi! Și-atunci? Cine? De unde să fi venit conjurația? Ce urmărea?

Cât timp va dura enigma, înțelegeam bine, niște nevinovați vor fi copleșiți de acuzații; mă pregăteam deci să le mărturisesc ce văzusem, când Xantipa a dat buzna în încăpere strigând:

— Nu mai căutați, eu am fost!

— Poftim?! a replicat indignat Socrate.

Și-a ridicat mândră bărbia.

— Eu le-am ras puțulica Hermeșilor. Împreună cu câteva prietene ne-am dedat unor ritualuri de inspirație dionisiacă.

Își asuma crima cu atâta autoritate, încât am rămas cu ochii ațintiți la ea, înspăimântați.

— Și de ce ai făcut tu asta, Xantipa? a murmurat Socrate.

— Ca să mai terminăm odată cu domnia falusului! Pentru ca să pun odată capăt erei voastre de bărbați atotputernici!

— Păi… păi e ceva violent!

— Zău? s-a enervat ea. Și-adică nu e ceva violent să fii considerată mai puțin decât un cetățean, nici măcar cât un sclav? Domnilor, aici, la Atena, voi nu prețuiți femeile!

— Păi, bine, Xantipa, tu…

— Ia nu te mai plânge! Până una-alta, nu ne-am luat decât de statuile voastre, nu v-am amputat chiar pe voi. Totuși, dacă nu îndreptați nedreptatea, s-ar putea să vi se-ntâmple și vouă prin somn minunea asta.

Xantipa a făcut un gest de măcelar, a fulgerat din priviri asistența și a părăsit-o majestuos – în fine, pe cât putea clătinarea nesigură a copului ei sferic.

Socrate și prietenii lui, consternați, se gândeau la ce tocmai auziseră. Am dispărut. Refugiată într-un colț al bucătăriei, Xantipa hohotea de un râs pe care a încercat totuși să și-l oprească văzându-mă.

— Nu te opri, Xantipa dragă. Adorabil numărul tău și presupun că le va da de gândit.

— Număr? Care număr?

— Nu tu ai mutilat Hermeșii.

— Nu mă crezi în stare? s-a arătat ofensată.

— Ei, ba da! Numai că eu am întrezărit vinovatul.

Dintr-odată interesată, părăsindu-și rolul de conspiratoare, s-a îndreptat legănat spre mine cu pași mici și repezi.

— Cine e?

În care clipă am realizat riscurile la care mă expunea sinceritatea. Dacă deschideam gura, Derek ar fi fost arestat și, în acel climat gata să

facă explozie, ar fi fost condamnat la moarte fără întârziere. Nu mă puteam hotărî.

Coborând privirea, am bolborosit:

— Vedeam prost din cauza luminii slabe.

După care am privit-o lung:

— În orice caz, nu tu erai. Te rog să te duci să-i explici lui Socrate că ți-ai bătut joc de el.

— Ce lume! a mormăit. Dacă nici măcar nu poți să te lauzi că tu ai făcut tot ce poate fi mai rău…

Eram îndreptățit să păstrez secretul? În săptămânile care au urmat au răsărit puzderie de ipoteze, care mai de care mai nebunească: acel act de pur vandalism a devenit o conspirație a dușmanilor cetății. Se urzea un complot împotriva Atenei! În ce mă privea, încercam să reperez locul în care s-ar fi putut ascunde Derek. Degeaba.

Misterul constituie cel mai bun combustibil pentru focul care mocnește.

Fiindcă nu se știa nimic, fiindcă se bâjbâia printre mii de presupoziții, problema a devenit obsesie, iar magistrații au oferit un premiu de o sută de *mine*, o sumă foarte mare, cui ar fi furnizat informații – altfel spus, era încurajată delațiunea.

Să te adresezi cupidității înseamnă să măgulești josnicia. Cu care prilej și-a găsit loc de exprimare tot ce era mai mizerabil în Atena. Ploua cu denunțuri.

Se trăda, se vorbea de rău, se răzbuna, se reglau conturi, se plătea răul cu rău, se pârau vecinii, părinții, fratele, sora, verii, dușmanii, cel care datora bani, cel căruia i se datorau bani. Multe delațiuni s-au concentrat asupra lui Alcibiade din motive politice – „Să ne ferim de cetățenii care s-au ridicat prea sus: pun la cale tiranii“ –, dar mai ales cu mobil psihologic. Nerespectând obiceiurile, gata oricând să provoace, Alcibiade se purta cu atâta insolență și unicitate, încât unii puneau pe seama lui toate viciile. Prea frumos, prea tânăr, prea bogat, prea liber, prea sclipitor, prea norocos,

prea seducător, prea întreprinzător, ființa aceasta favorizată de divinități devenea ținta frustraților.

Prea multul atrage prea puținul. Reușita lui fără stavilă trezea o gelozie la fel de neînfrânată, iar ratații nu-l ratau. Mai mulți indivizi au povestit cum îl văzuseră cu banda lui de prieteni, cărora le-au enumerat numele, comițând faimoasa castrare a zeului mesager. Când au fost întrebați cum de putuseră să-i distingă trăsăturile, au răspuns că luna era deosebit de luminoasă în noaptea aceea. S-a dedus că mințeau fiindcă delictul fusese comis pe întuneric profund, fiind lună nouă. Mai mult, lui Alcibiade nu i-a fost greu să dovedească faptul că se găsea în altă parte în acel timp, ceea ce i-a probat nevinovăția.

Cu toate acestea, magistrații deschiseseră cutia Pandorei, incitând la denunțarea „oricărui sacrilegiu“. Andromachos, un sclav, a descris comportamentul scandalos al unui grup care se dedase parodierii misterelor eleusine. Alcibiade în persoană participase la acea farsă, ba chiar el o pusese la punct. A doua zi, un străin, Teucros, a venit cu o mărturie concordantă, iar următoarea zi un anume Dioclidas. Nu exista nici o dovadă solidă, dar dubiul fusese semănat și alerta declarată. Persoanele numite au fugit din oraș, miliții create spontan le-au prins pe unele dintre ele.

Alcibiade a făcut față curajos. A negat totul, schimbând capetele de acuzare în calomnii. Conștient că se vorbea prea mult despre el, că spiritele se ambalau, că oratorii punea gaz pe foc, știa că democrația se temea de o cabală oligarhică ori tiranică – spaimă surdă ce reapărea la cea mai mică ocazie – și că din cauza aroganței și orgoliului său putea ușor fi desemnat drept cel care nu era prietenul democrației. În ajunul expediției cruciale, a cerut un proces imediat. Nu a acceptat să domnească dezordinea, ținând cu atât mai mult să fie declarat nevinovat cu cât trebuia să conducă

oameni și nu tolera ca autoritatea să-i fie infestată de zvonuri nedezmințite.

S-a tras de timp. A insistat. Degeaba.

Problemele acestea nu au pus totuși sub semnul întrebării plecarea flotei, mai ales că hopliții din Argos și din Mantineea, adică mai bine de o mie de soldați, declaraseră că se înrolaseră numai fiindcă Alcibiade era cel care comanda.

S-o mărturisesc? Visam să-l urmez. Cu toate acestea nu mă plictiseam la Atena, unde efervescența intelectuală, artistică și politică se dovedea fără egal, nici acasă, în viața de zi cu zi, fiindcă Daphne îmi împlinea existența. Or, fie că la rândul meu mă molipsisem de boala plecării, care punea stăpânire pe bărbații atenieni, fie că nu mă cunoșteam prea bine, dar am simțit acea subită sete de altundeva într-o după-amiază când, în curte, fiii mei împreună cu alți băieți se jucau de-a războiul. Ca toți puștii Atenei, mimau lupte pedestre, își îngroșau vocile scoțând strigăte marțiale, își bombau torsul îndreptând arme inventate către un dușman invizibil. Prima mișcare a fost să le întrerup jocul, într-atât îi găseam de ridicoli cu săbiile lor din lemn de măslin și scuturile de plută, apoi, brusc, m-am surprins împărtășindu-le pornirea războinică. Să-nmulțesc riscurile, să-mi pun la-ncercare puterea, să mă bat! Da, doream să plec. Nu să mă joc de-a războiul, ci să fac războiul.

M-am dus la Alcibiade și mi-am oferit serviciile ca medic în expediția din Sicilia.

Gura i s-a deschis într-un zâmbet larg, urmat de chicoteală. În sfârșit, m-a bătut pe umăr.

— Mai bine-ai rămâne aici.

— Lasă-mă că apreciez eu cum e mai bine, te rog.

— Daphne are nevoie de tine.

— Încă o dată: lasă-mă să apreciez eu.

— Tatăl trebuie să ajute mama.

— Tu-mi spui asta, tu care lași baltă pe-aici o grămadă de copii legitimi și ilegitimi?

A izbucnit de-a binelea în râs.

— Mă dovedesc mai util pe câmpul de bătălie decât la o masă pentru înfășat, a exclamat.

— Și eu la fel!

S-a încruntat.

— Argos, Daphne este din nou însărcinată!

Am căzut din nori. Daphne?

— N-ai observat?

Am încremenit.

— Nu te bucuri? s-a îngrijorat Alcibiade.

Am bolborosit câteva cuvinte, după care m-am întors acasă cât am putut de repede. Am dat buzna în bucătărie, unde Daphne împreună cu Xantipa pregătea prăjituri.

— Daphne, Alcibiade mi-a spus că ești gravidă.

Cele două au tresărit, iar Daphne s-a-mpurpurat la față. Dintr-o privire am observat pe trupul ei semnele care anunțau evenimentul, sânii ridicați, pielea mătăsoasă, pântecul ușor rotunjit. M-am aruncat la picioarele ei:

— Iartă-mă, vai, iartă-mă!

— De ce? a murmurat Daphne stupefiată.

— Iartă-mă că n-am văzut…

Daphne a suspinat, m-a obligat să mă ridic și m-a sărutat cu tandrețe. Mă pierdeam în parfumul ei de măghiran, păstrând amintirea unor grădini prin care te-ai plimba în zori. Amuzată, Xantipa a adăugat cu glasul ei răgușit:

— În sfârșit, e mai puțin grav să nu-l fi văzut decât să nu-l fi făcut tu!

Firește, asta schimba socotelile, așa că pornirea războinică a încetat pe loc: rămâneam la Atena, alături de Daphne.

*

Așadar, Alcibiade a luat drumul mării, cam morocănos, dar sigur că succesul viitor îi va amuți definitiv detractorii.

De ce să fi făcut Derek ce făcuse? Și-mpotriva cui?

Haosul în care de-acum se cangrena Atena purta limpede pecetea fratelui meu vitreg: lupte între facțiuni indiferente la interesul general, epidemie de denunțuri grăbite, exacerbarea pasiunilor negative, val de neîncredere sordidă, exiluri spontane, vânt al panicii, anarhie, incertitudine, teroare.

Firește, descifram ce anume, din istoria personală a lui Derek, îl incita să castreze statui: el însuși fusese emasculat de tatăl nostru. Violența a cărei victimă fusese ieșea la suprafață… Totuși, de ce acum? De ce aici? Ce eveniment să-l fi ațâțat? Acea izbucnire a resentimentelor mă deconcerta cu atât mai mult cu cât îmi păruse fericit, calmat de meseria lui de tragedian, care-i permitea să își exteriorizeze demonii și să câștige adorația mulțimii.

Cercetările pe care le întreprinsesem nu mă duseseră nicăieri. Cei care-l cunoșteau, Sofocle, Euripide, Philokles, coriștii, actorii nu știau unde stătea și nici un festival important nu se desfășura în acel moment. „Nu-ți face griji, Argos, o să-și facă apariția când va fi nevoie de el. De altfel, nimeni nu a aflat cu ce se ocupă în afara teatrului." Știam eu mai multe decât ei și mi-era din ce în ce mai greu să păstrez secretul doar pentru mine.

Eram îndreptățit să tac? Să-mi denunț fratele vitreg ar fi însemnat evitarea tuturor denunțurilor false și nefaste, crimele, asasinatele provocate de climatul de instabilitate, vecin cu răzmerița. Puteam continua să nu spun nimic?

Furtuna de zvonuri era să-l ucidă pe prietenul meu Alcibiade… Era înțelept să i-l prefer pe fratele meu vitreg, vinovat de atâtea fărădelegi?

Derek constituia dintotdeauna călcâiul lui Ahile al meu – tocmai descoperisem această expresie grecească.[46] Trecutul lui de victimă mă făcea să înclin către a-i diminua prezentul de călău. Găsindu-i motivări pentru comportament, sfârșeam prin a confunda explicația cu scuza, ba chiar cu

justificarea și iertarea. Suferința lui trezea în mine tot ce era mai bun, nu dragoste – nu simțisem niciodată așa ceva pentru Derek –, ci bunătate, o bunătate indulgentă care se extindea la infinit de câte ori era vorba despre el.

Totuși, sângele care ne curgea prin vine nu ducea până la caritate, căci tatăl nostru manifestase un egoism pervers întreaga lui existență. De unde să fi provenit acele torente de clemență?

Nici cazul Hermeșilor, nici cel al misterelor eleusine nu se rezolvau. Din false mărturii în false mărturii, enigma se-mpotmolea. Intervenția unei femei însă a schimbat dintr-odată situația.

Agariste, o văduvă în vârstă, aparținând unei mari familii aristocratice, acum în declin, a făcut un denunț pe cât de precis, pe atât de credibil. De ce atât de târziu, de ce după atâta vreme? O reținuseră scrupule de care până la urmă și-a dorit să scape. Aflase despre o parodie care se desfășurase la Charmides, un apropiat al lui Alcibiade, o parodiere a misterelor la care chiar participase Alcibiade; acesta jucase rolul hierofantului, principalul oficiant însărcinat cu inițierea finală.

Asta a convins judecătorii. S-a înaintat un act de acuzare împotriva lui Alcibiade în vederea unui proces imediat. Socrate, eu și alți câțiva am încercat să intervenim, dar din păcate Alcibiade îndepărtase de el prea multă lume. Un mesager s-a dus după el în Sicilia pentru a-i cere să compară în fața judecătorilor, el și complicii lui.

Și s-a ajuns la tot ce putea fi mai rău. Alcibiade, ocupat cu acțiunile militare, a refuzat să se întoarcă, iar soarta i s-a hotărât în lipsă: i s-a impus exilul, un exil definitiv, apoi a fost condamnat la moarte. Bunurile i-au fost confiscate, sclavii vânduți, numele gravat pe o stelă a infamiei.

Exclus, proscris, ruinat, în așteptarea execuției, Alcibiade, cel care avusese totul, pierduse totul.

Nu acceptam o asemenea prăbușire.

Într-un acces de furie, m-am dus la Agariste, femeia care-l distrusese pe Alcibiade. Am intrat în casa ei, un palat cândva, căruia îi semnalau lenta și morbida decădere golul dinăuntru, pereții coșcoviți, plantele care invadaseră totul, mobilierul plin de praf. O servitoare uitată de vreme, ușor mirată de vizita mea, m-a condus la stăpâna ei care stătea adâncită într-un fotoliu.

Uscată, ciolănoasă, părea că stă să se evapore.

Și pe ea a mirat-o vizita. Mi-a mulțumit călduros, fiindcă nimeni nu se mai gândea la ea de când bărbatul și fiul îi pieriseră în război. Și cum nu mai reușea să meargă…

— Poftim?

— Mă lasă picioarele.

— Și-atunci cum v-ați dus să depuneți mărturie?

— Să depun mărturie? Când?

— Ați folosit o lectică?

— Pentru ce?

Nici ea, nici servitoarea ei nu mimau stupefacția.

În câteva fraze, am depistat stratagema: Agariste nu-și părăsise niciodată domiciliul în care, singură de trei ani, își aștepta moartea; cu toate acestea, primise o vizită nu demult, cea a unui bărbat cu fizic ciudat, înalt și foarte slab, cu voce pițigăiată. În rest, chiar nu înțelesese rostul venirii aceluia, ba chiar avusese impresia, cât pălăvrăgiseră numai nimicuri, că mai mult se uita la ea decât o asculta.

De unde și convingerea mea că, după ce o studiase, Derek, apelând la talentul lui de actor, se folosise de ea pentru a-l distruge pe Alcibiade. Și peste cazul Hermeșilor îl provocase și pe acela al misterelor eleusine.

Înfuriat, am ieșit din palatul în ruină și m-am repezit la Socrate, hotărât de această dată să-i dezvălui totul. La dracu' cu fratele meu vitreg! Nici o ezitare!

Puteam în sfârșit să demonstrăm nevinovăția lui Alcibiade și a prietenilor lui.

Socrate m-a primit, dar, înainte să deschid gura, m-a anunțat, cu ochii către cer și tonul plângător:

— Alcibiade nu a suportat să fie alungat. În loc să se retragă pe undeva, s-a alăturat dușmanului. Tocmai s-a instalat în Sparta. S-a pus în serviciul lacedemonienilor. A trădat Atena.

Intermezzo

Noam stă în fundul sălii, în penultimul rând, aproape de o ieșire semnalizată printr-o lumină albastră. E la pândă. Gata s-o ia la fugă, obicei pe care-l avea de când stătea la Los Angeles: la început, pentru a-l evita pe Derek, finanțatorul Eternity Labs, clinica transumanistă care o tratase pe Britta; acum, fiindcă trebuie să scape de Noura.

Când, pe neașteptate, Sven și Noura apăruseră la tanti Ingrid, Noam nu ezitase o clipă: anunțând că nu dorea să-i întâlnească, se eclipsase pe ușa din spate. Pe seară, fără a da vreo explicație bătrânei – care de altfel se abținuse să i-o ceară, într-atât îi aprecia prezența –, reapăruse, se dusese înapoi în camera lui și reîncepuse să lucreze la manuscris. În profund dezacord cu Noura, care se apropiase de Derek, dorea să-i înțeleagă scopurile înainte de a o reîntâlni.

E însă posibil să o înțelegi pe Noura?

Pe scenă, în fața lui, Britta face parte dintre invitați. Măcar o dată nu ocupă poziția de vedetă, ci de participant la dezbatere. Moderatorul reușise să strângă laolaltă figurile în ascensiune ale politicii americane, tineri primari sau guvernatori care urmăreau Casa Albă. Pe Noam îl amuză ideea că acel mănunchi de pretendenți la putere discută sub privirea celebră pe plan mondial a Brittei.

Deocamdată, aceasta ascultă, cu figura crispată, înregistrând fiecare cuvânt pronunțat. Noam consideră că Britta s-a avântat din nou, prematur, în viața publică. Nervoasă, într-o zi evazivă, în alta agresivă, când combativă, când copleșită, o face

fără bucurie, doar din datorie sau obstinație, și lui Noam ea i se pare uzată, în pofida tinereții. Deseori, bruscându-și interlocutorii, merge foarte departe, prea departe, până la intoleranță sau ruptură. Noam e îngrijorat: de fiecare dată când Britta se repede către un zid pentru a-l dărâma, se teme că zidul va fi cel ce va rezista, iar Britta se va prăbuși. Până la urmă, așa avea să se întâmple. Problema care îl frământă este: când?

În consecință, veghează în felul lui asupra ei. Inexplicabil, chiar ea îi oferă această posibilitate confesându-i-se. Acum, când devine adultă și când devine conștientă de asta, autismul ei de supradotată începe să-i pună probleme.

Observă diferența față de ceilalți și își reproșează lipsa de conformitate. Este în compania nefastă a ei înseși. Aspiră să se umanizeze. Și pentru asta l-a ales pe Noam.

Politicienii își exprimă opiniile. Cel dintâi, naționalist înfocat, încearcă să favorizeze americanii, să oprească imigrația, să taxeze puternic importurile, să taie contribuțiile financiare în străinătate; chiar rămânând așezat, pare că se umflă-n pene și pornește ca un șerif la paradă, repetând neobosit *America first*.

Al doilea se concentrează asupra ordinii, securității, înăspririi legilor represive, vânării criminalilor, urmăririi delincvenților, predicând o morală ultraconservatoare. Al treilea ironizează antevorbitorii, gândirea sa reducându-se la absența vreunei propuneri. Al patrulea prezintă un program axat pe moderație atât la nivel național, cât și internațional, promițând că împreună cu el nimic nu va fluctua și totul va continua, dar mai bine. Al cincilea preconizează un proiect social, predicând o asistență sporită pentru cei în dificultate, o mai bună repartizare a bogățiilor, ceea ce dezlănțuie fluierăturile sălii, la care răspunde strigându-și pe față ura față de cei bogați pe care-i asimilează cu niște prădători.

Când moderatorul îi dă cuvântul Brittei, aceasta rămâne o vreme tăcută. Ca un curent de aer, lucrul acesta generează instantaneu o ascultare atentă. Știe oare din instinct cum să impresioneze? Chiar îi folosește stângăcia?

— Mi-e rușine că sunt la această tribună. Nu observ aici decât oameni calculați, care se adresează unor segmente de populație: xenofobilor, angoasaților, nepăsătorilor, celor care refuză orice evoluție, celor care-i acuză pe ceilalți de nenorocirile lor. Aveți fiecare o clientelă perfect definită și vă mulțumiți să vă asigurați votul acesteia. Uitându-mă la voi nu văd decât niște păpuși rusești – știți, nu-i așa, garniturile acelea în care fiecare păpușă conține una mai mică și tot așa până la ultima? La suprafață, păreți democrați; în realitate, nu sunteți decât niște demagogi, nu este vorba despre vocea poporului, ci doar despre vocea unora. Ce ascunde păpușa demagogului? Un ambițios care hrănește o nevoie indecentă: gustul puterii; nu puterea pentru a acționa, ci puterea de dragul puterii. Și în spatele păpușii ambițiosului? Un Narcis care trebuie să aibă puterea fiindcă se consideră superior. Mă găsesc aici în mijlocul unor indivizi suferind de tulburări de personalitate, care ar trebui să consulte specialiștii, nu să își asume responsabilități. Uzurpați locul unor adevărate minți politice, care țintesc sus și departe, care sunt obsedate nu de viitoarele alegeri, ci de viitorul țării și al globului. Da, domnilor cărora vi se oferă microfonul, mai bine ați transforma spiritele pentru a le incita să reflecteze mai bine și mai profund decât să le lăudați opiniile preconcepute. În loc să ridicați nivelul, îl coborâți. Și accentuați diviziunile dintre oameni, în așa fel încât nimeni să nu vă fure alegătorii. De fapt, din aceste divizări trăiți.

Cât cinism! Nu sunteți oameni de stat, ci politicieni, ba mai rău, negustori de urne, vânzători

de voturi. Denaturați democrația. Personal, plec din această sală.

Tremurând, fragilă, agitată de ticuri, Britta dispare de pe estradă. Unii spectatori aplaudă, alții huiduiesc, invitații surâd condescendenți, unul se bate cu arătătorul peste tâmplă, sugerând că suedeza și-a pierdut capul.

Noam se ridică, izbit de o imagine care iese la suprafață din trecut: Alcibiade! Britta reprezintă reversul lui Alcibiade, nici un dram de oportunism, nici o intenție de a seduce sau de a încânta, nici urmă de iscusință. Totuși, o simte în pericol. Cu toate că se teme să nu se ivească Sven sau Noura, se repede în culise și ajunge la cabina ei înaintea oricui altcuiva.

Văzându-l, fata se aruncă la pieptul lui, epuizată, și trântește ușa în urma lor.

Ezitând, conștient de prăpastia care riscă să se caște între ei, simte nevoia să o avertizeze. Noam tocmai asistase la o tragedie: fiecare își apărase punctul de vedere, fără a fi fost auzit de ceilalți. Firește, Britta avusese dreptate să sublinieze că acei oameni nu distingeau interesul general, dar nu putea reforma lumea atacând-o și acuzându-i pe cei care o conduc spre damnare.

— Britta, îi spune cu blândețe, punându-i o mână pe umăr, știu, crezi ferm în ceea ce faci. Cu toate acestea, societatea nu este la fel de simplă ca o luptă între bine și rău. Semeni cu Antigona, singură împotriva tuturor. În felul acesta însă, te condamni la o bătălie pierdută dinainte. Intransigența ta te face imposibil de auzit, inclusiv de către cei care ți-ar putea îmbrățișa cauza. Din când în când trebuie să aranjezi în așa fel lucrurile încât să poată duce la schimbare.

Nu îndrăznește să-i împărtășească imaginea care i se învârte prin minte: o Antigona izolată în fața unei armate de Creoni, o idealistă înfruntând politicieni realiști. Totuși, în tragedia lui Sofocle,

la fel ca-n viață, Creon câștigă, cel puternic triumfă, fără ca aceasta să-i dovedească valoarea.

Antigona, ponegrită de Creon, sfârșește îngropată de vie. Britta se zidește de vie în propria-i radicalitate.

Fata se îndepărtează brusc de el.

— Lasă-mă-n pace! Nu am chef de tonul ăsta călduț!

— Atenție, Britta! Te gândești doar să te opui, ori speri să revoluționezi planeta?

Clipă în care se aud bătăi în ușă. Vocea Nourei și a lui Sven răsună de pe culoar. Noam se strecoară în toaleta din spatele cabinei, ceea ce provoacă o reacție disprețuitoare din partea Brittei, care ridică din umeri și le deschide părinților ei. Aceștia se reped, o îmbrățișează, o felicită, o laudă, o elogiază; după părerea lor s-a dovedit perfectă, eficientă, decisivă, o vorbă în plus nu rostise, nici o idee de care să-i pară rău, o performanță de prim ordin. Dădeau pe-afară de mândrie. Britta îi împinge politicoasă către ușă, spunându-le că li se va alătura după ce va merge la toaletă. Odată închisă ușa, se întoarce și îl vede pe Noam.

— Numai tu ai curajul să mă critici. Părinții mei se sperie de mine.

— Fiindcă te iubesc.

— Sentimentele îi împiedică să judece. De-acum, te ascult.

PARTEA A PATRA

SCLIPIREA AMBIGUĂ A RAȚIUNII

1

Politica este oare o fugă de intimitate? Am avut deseori sentimentul că viața publică se hrănește dintr-o dificultate de a înfrunta spațiul privat și că un om locuiește în lume atunci când eșuează în a locui în propria casă.

La Atena, politicienii foarte angajați se preocupau prea puțin de casa lor; luându-și o soție și făcând copii, își îndeplineau sarcina, o obligație civică și religioasă care nu declanșa în ei nici un atașament special, în așa fel încât puteau dezerta în voie din familie. Unii dintre ei, în decursul carierei, făceau pasiuni pentru amante cu care întrețineau relații variate, deseori tumultuoase, în care descifram gustul puterii, inclusiv sexuale, mai degrabă decât înclinații reale. Astfel, Alcibiade nu se lăsa reținut de nimeni; cum viața privată nu-l constrângea cu nimic, ba chiar departe de așa ceva, întrucât își băga în pat noapte de noapte alte femei ori alți bărbați, aceasta se limita la o înlănțuire de satisfacții lipsită de incidente. Nu cumva acest dezmăț reflecta, în mic, înclinația către cuceririle imperialiste, pe care o dovedea la lumina zilei? Chiar și Pericle, care își echilibra activitatea politică și pe cea amoroasă, primea la el o Aspasie care, la fel ca el, manifesta un imens interes pentru chestiunile publice; pasiunea comună le intensificase pasiunea reciprocă și astfel alcătuiau un cuplu în trei, Pericle, Aspasia și puterea.

La rândul meu, și eu ilustram această regulă, dar mai aplecat către latura intimă: nașterea fiicei mele m-a detașat brusc de problemele ateniene.

Încă din clipa în care a venit pe lume, Euridice mi-a trezit o dragoste violentă. Deși în mâinile moașei țipa și se zbătea, imediat ce a ajuns într-ale mele s-a liniștit ca și cum, în loc să mă descopere,

mă regăsea. Să fi avut întâlnire? Să ne fi așteptat unul pe altul în toate acele luni? O undă de încântare ne-a străbătut. Lipindu-mi urechea de bustul ei minuscul și încă flexibil, atât de tandru și de delicat, i-am auzit inima, a cărei pulsație discretă mi s-a părut mai degrabă un freamăt decât o bătaie, o făgăduință mai degrabă decât o realitate. Extrema fragilitate i se îmbina cu o poftă intensă de a trăi și astfel m-a bulversat. Cu pielea lipită de pielea mea, îi percepeam nevoia de mine, abandonul total, încrederea perfectă. Inima mi s-a deschis imediat. Încă de la prima atingere, i-am dedicat întreaga mea existență.

În afară de ea, totul mi se părea fără rost, plicticos. Mă transformase în tată. Fetița aceea micuță era ca un scut ce ne ferea de veștile proaste care se revărsau din Sicilia, unde luptele făceau ravagii, de infamia lui Alcibiade care dezvăluise dușmanului spartan secretele Atenei, de atmosfera de delincvență care ne otrăvea, de luptele murdare și fără scrupule care dezbinau cetățenii și ne aruncau pe marginea războiului civil. Da, Euridice, cu părul ei ca un puf palid, cu buzele ei trandafirii, umede, durdulie, cu pielea gingașă, Euridice a mea cu irișii limpezi și iubitori respingea oroarea, trimițând-o în ultimul plan.

De la bun început, Daphne ghicise pasiunea arzătoare pe care o simțeam pentru fiica noastră și, în fața acelui spectacol, oscila între bucurie și gelozie.

Într-o zi i-am spus:

— Daphne, nu te iubesc mai puțin de când o ador pe Euridice. Din contră, te iubesc încă mai mult fiindcă mi-ai dăruit-o.

Și-a închis ochii bătând din gene, semn că vorbele mele o liniștiseră, deși un văl de tristețe dăinuia în trăsăturile ei. Se deda unei iubiri îngrijorate; încă de la întâlnirea noastră la Delphi și până acum, în ciuda obstacolelor peste care trecuserăm, a afecțiunii noastre constante, a

atracției inepuizabile a trupurilor noastre, rămânea oricând gata să cadă pradă anxietății. Convinsă că nu mă merita, că într-o zi urma s-o părăsesc, că viitorul avea să se întunece, acea ființă frământată pândea în fiecare dintre privirile și frazele mele clipa în care va primi teribila confirmare. Cât de tare contrasta bănuiala aceea cu bucuria care revenea peste câteva ceasuri și care mă fermeca atât de mult! Prin urmare o linișteam adesea, fără a fi nevoit să fac eforturi, fiindcă o iubeam, deși, din când în când, îngrijorarea ei mă cam apăsa și mă împingea până aproape de a-i reproșa acea neîncredere în ea însăși care putea sfârși prin a ne știrbi relația.

Nimic din toate astea Euridice! Fata mea nu avea nici o îndoială: îi aparțineam. Convinsă că ocupă centrul universului, în orice caz al universului meu, domnea asupra mea, încrezătoare în tandrețea noastră tot atât cât în viața însăși.

— Sunt îngrijorată, a murmurat într-o seară Xantipa uitându-se la copilul pe care tocmai îl așezasem în leagăn.

— De ce? am exclamat, alarmat dintr-odată, întorcându-mă către sora lui Daphne.

— E prea frumoasă. Unde va ajunge?

Am râs. Ochii-mi săreau de la chipul dizgrațios al Xantipei la cel orbitor de frumos al lui Euridice. Xantipa a insistat:

— Ce m-aș fi făcut dacă aș fi fost la fel de frumoasă ca ea?

— Ai fi făcut ca Elena din Troia: ai fi trecut de la Menelaos la Paris.

— Asta și zic: o calamitate aș fi fost dac-aș fi fost frumoasă, aș fi provocat un război, mii de morți, aș fi semănat nenorocire și haos în jurul meu. Uită-te la Alcibiade.

— Ce e cu Alcibiade?

— Prea frumos, prea inteligent, prea iubit. Avea totul și nu mai are nimic.

Mă tem să nu fie un blestem pentru Euridice.

— Educația va compensa… problema, Xantipa.

— Pfff… Parcă l-aș auzi pe Socrate. Exact ca tine se dădea mare în ultimii ani. Acum, ținând cont că Alcibiade a ajuns un trădător de toată frumusețea, umblă doar cu nasu-n pământ, cu urechile pleoștite, cu coada-ntre picioare.

Într-adevăr, Socrate suferea. El, pe care toată lumea-l știa ca pe un vorbăreț seducător, gata să discute și cel mai neînsemnat subiect, nu mai ieșea din casă.

Fiind dezamăgit de Alcibiade tot atât cât de sine însuși, amărăciunea îmbina paraponul de îndrăgostit și lovitura dată amorului propriu.

Alcibiade își scosese la lumină adevăratul caracter, dându-se de partea spartanilor. Nimic nu e mai cinstit decât trădarea. Dacă sinceritatea poate purta o mască dincolo de care se ascund sentimente diverse, trădarea o face să cadă și să dezgolească sufletul. Alcibiade nu se gândea decât la el. Mai degrabă oportunist decât principial, mărturisea astfel că alegerile lui politice se bazau pe considerații absolut personale și că se plasa deasupra oricărui ideal, civism, patriotism, apărare a democrației.

Într-o seară, Socrate a rupt tăcerea prea mult timp asumată și și-a descărcat sufletul:

— Alcibiade este acum prietenul intim al regelui Agis al Spartei. Existența i se rezumă la propriul arivism. Nu, nu ambițios este, ci însetat de glorie.

— Exagerezi, Socrate, i-am răspuns. Atena l-a trădat pe Alcibiade înainte ca el să o trădeze. După complotul Hermeșilor și a misterelor eleusine, intrigile adversarilor lui au orbit majoritatea cetățenilor și au dus la o sentință pe cât de crudă, pe atât de nedreaptă. Socrate, nu uita că Atena l-a exilat pe Alcibiade, l-a lipsit de toate bunurile, l-a condamnat la moarte. Ea a început, nu el!

— Democrația trebuie respectată, inclusiv atunci când se înșală. Altfel înseamnă să i te consideri superior. Știi ce-a exclamat când a aflat

de condamnarea la moarte? „Ei bine, le-arăt eu lor, cât sunt în viață!“

— Reacție de înțeles.

— De-nțeles, dar nu justificabilă.

Brusc, a schimbat tonul; trăsăturile, de obicei atât de mobile, i-au încremenit într-o grimasă rugătoare:

— Te rog, du-te!

— Poftim?

Socrate m-a prins de mâini, mi le-a strâns în palmele lui aspre și calde, apoi a repetat:

— Du-te! Du-te în Sparta. Cei de-acolo nu-ți știu chipul. Du-te, caută-l pe Alcibiade și dă-i mesajul pe care i l-am scris.

— Poftim? Adică scrii, Socrate?

M-am mirat cu adevărat, fiindcă Socrate, într-o societate în care circulau o mulțime de texte – poeme, epopei, tragedii, rechizitorii, exerciții retorice –, își făcea un titlu de glorie din a nu așterne niciodată în scris indiferent ce. Își preda învățăturile strict oral, în dialogurile lui rodnice cu elevii, în timp ce se plimbau. Gurile rele ziceau că prin această metodă asigura reînnoirea permanentă a discipolilor, întrucât nicăieri nu se puteau găsi urmele preceptelor sale. Alții, încă mai vipere, pretindeau că nu știa să scrie. În fața tribunalului istoriei, depun personal mărturie că scria perfect și că umpluse un întreg sul pentru Alcibiade.[47]

Am refuzat. Dincolo de dorința de a nu mă îndepărta sub nici o formă de Euridice, misiunea pe care mi-o încredința Socrate comporta prea multe riscuri. Cum să fi intrat vreun atenian în Sparta fără a fi tăiat în bucăți?

Socrate ținea însă atât de mult ca mesajul să-i parvină lui Alcibiade, încât a trecut la șiretlicuri. Familia lui Alcibiade avusese dintotdeauna legături cu familia lui Endios, un important magistrat din Sparta, la care se refugiase Alcibiade și care pusese la punct termenii primirii acestuia, cu garanțiile necesare. Urmând această pistă,

Socrate descoperise un văr de-al lui Endios, care m-ar fi dus la Alcibiade. Cum? M-ar fi făcut să trec drept unul dintre sclavii pe care-i cumpărase, cu condiția să mă rad pe cap.

Ezitam. Când am înțeles că Socrate nu avea să își recâștige niciodată stima de sine și nici dreptul de a participa la viața socială înainte ca Alcibiade să-i citească mesajul, am acceptat pentru el, numai pentru el – deși, o mărturisesc, în forul meu interior mă devora curiozitatea de a-l revedea pe Alcibiade.

Ascuns în mijlocul unui grup alcătuit din șase iloți care însoțeau niște care încărcate cu produse de olărie, am părăsit Attica pentru Pelopones, mergând mai multe zile, și am intrat în câmpia Laconiei, dând cu ochii de masivul Taygetos, ale cărui coaste, presărate cu dâre de zăpadă, erau tapisate cu pini negri, după care am ajuns la Sparta.

Ce contrast față de Atena! Ochilor mei nu le venea să creadă că se uitau la puternica noastră rivală: Sparta nu alcătuia un oraș propriu-zis, ci era constituită din patru sate legate între ele; nici o splendoare de artă ori de arhitectură nu se oferea privirii, nici statui, nici temple, nici coloane, nici porticuri, nimic fastuos. Cât despre spartani, aceștia semănau toți între ei.

Bronzați, bărboși, cu părul foarte lung, purtau o tunică roșie, sandale simple, nici o bijuterie. Chiar și în civil, tot soldați ai fi zis că sunt.

Vărul m-a condus la Endios. M-am târât, plecat de spate ca un sclav, până la vastul hol de primiri în care Alcibiade, anunțat de vizita mea, mă aștepta cu nerăbdare.

Ce șoc! Dacă el m-a văzut făcându-mi apariția fără fir de păr pe cap, eu m-am găsit în fața unui urs blond. Alcibiade atenianul se metamorfozase într-un Alcibiade spartan; își schimbase buclele scurte și blonde într-o coamă leonină care îi cobora până pe piept; barba, înainte bine îngrijită, își urma

drumul natural și, încâlcită, îi acoperea gâtul; cât despre broșe, brățări, inele, le lăsase cine știe unde. Revers al obișnuitei sale sofisticări, mi s-a părut aproape gol, simplu încălțat, îmbrăcat cu un exomis, tunică din lână netoarsă, care nu era prinsă decât cu o agrafă pe un umăr, lăsându-l liber pe celălalt pentru a ușura folosirea armelor. Poate că nu l-aș fi recunoscut dacă nu i-aș fi observat pe loc ochii de un albastru sclipitor.

S-a repezit la mine și m-a luat în brațe, fericit că ne revedeam. După cum mă strângea, l-am simțit cu totul sincer.

— Ah, prietene Argos! Ce bucurie!

Mi-a mângâiat capul ras.

— Nici măcar așa nu reușești să te urâțești. Și eu? Te sperii îndeajuns, căci spartanii țin să înspăimânte?

I-am mărturisit că, în pofida înfățișării care mă descumpănise, tot mândru se ținea. M-a strâns din nou în brațe.

— Desigur, copilul ți s-a născut.

M-a impresionat că își amintea acest detaliu, un element infim printre miile de griji care pesemne că-l apăsau. Delicatețea lui m-a mișcat.

— O cheamă Euridice.

— E frumoasă?

— Cea mai frumoasă de pe pământ.

— Și-ți place?

— Sunt mort după ea.

Vesel, Alcibiade a schițat câtiva pași de dans, apoi și-a revenit, conștient că noul lui personaj nu se putea comporta astfel.

Fără o vorbă, i-am întins mesajul de la Socrate. S-a-ngălbenit. Mâinile i-au tremurat luându-l. S-a tras deoparte, s-a așezat pe o bancă și l-a desfăcut încet, cu tot respectul pentru papirus ca și pentru mentorul său.

Citindu-l, ochii îi scânteiau, își mușca buzele, bolborosea cuvinte de neînțeles: reacționa de parcă Socrate ar fi fost în fața lui.

Fără îndoială, parcursesem scrisoarea în timpul călătoriei. De la un capăt la altul al misivei, Socrate, pe un ton continuu amical, îi punea întrebări lui Alcibiade, cerându-i să își justifice modul în care acționase. După cum obișnuia, nu judeca, nu oferea nici o soluție, ci îl incita pe Alcibiade să judece cu mintea lui. În consecință, frazele, lipsite de dispreț ori de critici negative, se insinuau în străfundurile inteligenței și o solicitau. Acest filozof îndrăgostit de morală nu moraliza niciodată, doar îi sugera interlocutorului să o ia alături de el pe calea rațiunii.

Alcibiade, cu ochii umezi, a dat la o parte manuscrisul odată citit și ultimul paragraf. S-a ridicat, a început să umble-n lung și-n lat prin încăpere, cu privirea rătăcind peste mobilier, înainte de a-mi striga:

— Trădător, nu? Așa-mi închipui că mi se spune prin Atena.

M-am uitat în pământ pentru a evita să-i văd trăsăturile deformate de suferință, încurcat că trebuia să-i confirm un lucru atât de evident.

— La Atena lucrurile stau rău, am încercat o eschivă.

— Cândva, treceam drept cel care iubește nebunește Atena, care își risipește averea pentru gloria și strălucirea attică, acela care se arată gata să își dea viața pentru cetate. Și uite că acum lupt împotriva ei din toate puterile, alături de dușmanii ei. Ai de gând să mă urmezi?

— Nu.

— Am fost exilat. Și spoliat. Și condamnat la moarte.

— Puteai la fel de bine să te retragi într-un oraș îndepărtat.

— Niciodată! Iubesc Atena. Or Atena pe care o iubesc nu mai există.

Vreau să o recreez și cu acest scop îmi aduc ajutorul, experiența și cunoștințele spartanilor. Cei mai mari dușmani ai Atenei nu sunt

lacedemonienii, ci anumiți atenieni, cei care au constrâns un adorator al Atenei să-i devină adversar. Îți interzic să spui că am o patrie pe care în ziua de azi o atac. Atena e moartă și vreau s-o învii. Tocmai fiindcă îmi e dragă, mă străduiesc, cu ardoare și prin toate mijloacele, să o fac să renască.

— Până la a divulga spartanilor slăbiciunile ei, până la a le spune cum să o surprindă și să o destabilizeze.

— Da!

— Până la a te alia cu o oligarhie?

— Nu mă mai simt atras de democrație după ce mi-a făcut. Într-o zi adunarea mă alege strateg, în alta mă condamnă la moarte. Aceeași adunare!… Iar eu ce rău am comis în acest timp? Nici unul. Niște mincinoși, delatori, invidioși, nulități, lași au scuipat pe mine în absența mea. Bietul meu Argos, nu-ți mai spune că democrația s-a creat împotriva tiraniei, după cum ne-au tot repetat-o învățătorii noștri încă din copilărie! În realitate, democrația este o tiranie – cea a poporului imbecil. Personal, o resping. Niște nimicuri și-au arogat dreptul ca, în ceea ce mă privește, să ducă-n rătăcire masele, și chiar au reușit, adunarea votând contra mea! Poporul!… Un câmp de giruete mișcate de vântul vorbelor. Oligarhia mi se pare de departe preferabilă democrației. Aici, în Sparta, sunt pe de o parte oamenii, pe de alta conducători ca regele Agis, care se dovedește în stare să reflecteze, să analizeze, deci să decidă, prin urmare să guverneze. Ce experiență militară are un vânzător de opaițe? Ce concepție strategică un negustor de caltaboși? Ce viziune politică un cântăreț din fluier? La nivelul poporului nu există decât o singură egalitate: cea a incompetenței. Trebuie conducători care să-l călăuzească. Să nu dăm puterea decât oamenilor care gândesc cu-adevărat. De altfel, ia adu-ți aminte: Pericle a făcut democrația viabilă fiindcă el a pus-o la punct până

la detaliu, fără ca imbecilii să își dea seama. Democrația beneficia fără s-o știe de un adevărat prinț disimulat: Pericle. Democrația ateniană, Argos, nu reprezenta pe atunci decât o iluzie; din contră, cea care i-a urmat și care m-a lovit este chiar democrația reală, pe care o urăsc tot atât de mult cât o detestă spartanii.

Mai aveam răbdare să mai ascult așa ceva? Mi se-nvârtea capul. M-am prefăcut că sunt de acord și l-am rugat pe Alcibiade să-mi ofere un loc în care să mă pot odihni puțin. S-a grăbit să-mi arate o cameră, fără ca în atitudinea lui să se arate nici cea mai mică teamă de a adăposti sub propriul acoperiș un dușman infiltrat. De parcă ar fi ajuns proprietarul acelor locuri.

— Ne vedem mai târziu, la cină, dragul meu Argos, mi-a strigat, mă duc mai întâi să mă văd cu regele Agis la palat.

M-am închis într-o încăpere luminată printr-o lucarnă îngustă și, ghemuindu-mă pe jos, m-am gândit la vorbele lui.

La toate avea Alcibiade talent, de ce nu și la trădare?

Enormitatea a ceea ce făcuse mă amețea. Nimeni nu putea oferi adversarului spartan mai multe informații confidențiale și nici face atâta rău Atenei, și uite că acum se pregătea să ia cu asalt cetatea nu pentru a o scăpa de dușman, cum făcuseră atâția generali la sfârșitul războaielor, ci pentru a o supune dușmanului. Nu s-ar fi mulțumit cu întoarcerea din exil, ci ar fi impus celor care-l alungaseră același tratament. Ar fi ocupat ținuturile pe care se străduise să le apere.

Să te răzbuni înseamnă să-ți dai multă importanță.

Să te răzbuni fără scrupule înseamnă să te plasezi deasupra moralei.

Nimic nu-l mai putea opri pe Alcibiade. Din punctul lui de vedere, se comporta cu demnitate; fără să dea atenție propriilor minciuni, propriei

duplicități, necinstei, apăra cu ardoare înalta apreciere a persoanei sale. Scopul justifica mijloacele. Ce scop? El însuși. Ce mijloace? Toate, mai ales acelea făcute să-i refacă în cel mai scurt timp cu putință reputația. Ce considera că înseamnă onoare? Nici principiile, nici calitățile, ci propriul prestigiu. În așa fel încât, orice s-ar fi întâmplat, nu s-ar fi putut nicicând dezonora, atâta vreme cât alții îl discreditau.

Ce să-i fi spus lui Socrate la întoarcere? Dar eu ce credeam?

Departe de opiniile lui Alcibiade, vedeam lucrurile limpede și îl condamnam. Numai că nu zisesem o vorbă cât fusesem împreună. Nu avusesem curaj? Mă purtasem ca un laș? În realitate, farmecul lui, darul elocvenței, perfecta și călduroasa bună-credință – chiar și când susținea tot ce putea fi mai rău – fuseseră cât pe ce să îmi obțină ralierea. În prezența lui, convingerile mele își pierdeau energia, pe când ale lui se impuneau.

Seara, când ne-am reîntâlnit, a continuat să se comporte ca un om al Peloponesului. Întorcându-se de la râu, unde se îmbăiase în apă rece, nu se dăduse cu nici un ulei, de-ai fi crezut că uitase cu totul de maseurii și parfumierii lui. Ca un adevărat cameleon, purta un fel de tălpi prinse în curele late, care le mențineau pe picior, departe de sandalele cu șnururi sofisticate și bucle decorative care, la Atena, îi purtau numele. Era imposibil să faci legătura între acest Alcibiade și acela care, în copilărie, refuzase să învețe să cânte la *aulos* sub pretextul că suflând în instrument i s-ar fi stricat armonia feței…[48]

Îi ironiza pe cei pe care-i zăream trecând pe stradă:

— Ai observat? Pletele îi fac pe cei frumoși și mai frumoși și pe cei urâți și mai urâți. Ia uită-te la ăla: un vultur în zbor. Și ălălalt: un clapon bătrân. Și-ălălalt: o hienă cu urechi mari și păroase.

Un ilot ne-a adus două boluri de lemn. Alcibiade mi-a întins o zeamă negricioasă și respingătoare, o supă neagră făcută din orz, secară și oțet.

— Argos, ăsta-i meniul meu obișnuit.

Am gustat prudent.

— Merge? m-a întrebat.

— Ceva mai rău n-ai?

— Ba da, brânză. Pute-n asemenea hal că mă întreb din ce balegă de capră or fi făcut-o spartanii.

A scos din buzunar două bășici.

— Ia te uită ce mănânc în primul rând.

— Ceapă crudă?

— Este o armă lacedemoniană imparabilă. Îți provoacă o răsuflare atât de-mpuțită, încât ajunge să sufli spre adversar că și cade din picioare.

Mi-a aruncat o ceapă și s-a apucat s-o ronțăie pe a lui, perseverând vesel:

— Am descifrat scopul bucătăriei de aici: să pui pe masă feluri de mâncare nu ca să mănânci, ci pentru a nu mai mânca. Regimul alimentar este conceput în vederea asediilor și lipsurilor. Te obișnuiește cu foametea.

— Și suporți asta?

— Accept tot ce îmi va da înapoi Atena.

Alcibiade mă descumpănea. Hotărât lucru, nu mai știam ce să cred fiindcă, dintr-odată, curajul, îndrăzneala, determinarea lui erau cele care săreau în ochi. El, cel detestat, cel suspectat de toți – și de spartani, și de atenieni –, el, renegatul ambelor tabere, lipsit pe veci de încrederea cuiva, își urma totuși drumul, înfruntând mândru dificultățile, bătându-se pentru a recuceri o poziție onorabilă. Sigur, se adora peste măsură și își dovedea sieși o stimă uriașă, totuși nu era oare aceasta o necesitate vitală când era supus atâtor afronturi, când trecea peste pericole unul după altul, când se încăpățâna să zâmbească și să râdă într-o lume violentă, agresivă, sinistră, nedreaptă, instabilă? Respira în Alcibiade un geniu tenace al vieții care mă obliga la respect. Nu puteai judeca acea ființă

extraordinară conform categoriilor obișnuite, fiindcă nu intra în veșmintele de toată ziua, fiindcă arunca în aer etichetele care i se lipeau și întorcea pe dos hainele infamiei, făcând din ele mantii de prinț. Da, o mărturisesc și-n ziua de azi, nu doar că-l stimam pe acel sperjur, pe acel mizerabil, dar chiar îi admiram aplombul.

A doua zi, înainte de a-l părăsi, l-am rugat să-mi numească cei mai teribili dușmani ai lui din Atena. Mi-a citat cu exactitate persoanele preocupate să-i facă rău. Totuși, lista nu-l cuprindea și pe fratele meu vitreg, Derek, al cărui mod incontestabil prin care urzise totul îl cunoșteam, de la scandalul Hermeșilor la falsa declarație despre parodierea misterelor eleusine, în vederea grăbirii căderii lui Alcibiade. Fără a-i dezvălui ceva, am riscat o aluzie la acel actor. Chipul i-a încremenit.

— Cine? a oftat. Despre cine vorbești?

Am insistat, amintindu-i cât de entuziasmat fusese de tragediile în care îl văzuse interpretând.

— Îmi pare rău, nu-mi aduc aminte.

Chipul lipsit de expresie al lui Alcibiade mi-a dat de înțeles că discuția era încheiată. Păstra evident tăcerea în legătură cu subiectul.

— Despre Aspasia ai vești? m-a întrebat.

— Nu. De ce?

— Ca să mi le spui.

— De ce-aș avea? Singura dată când am întâlnit-o a fost la funeraliile lui Pericle.

— A, da? Totuși, de fiecare dată când am vizitat-o, după ce s-a retras, mi-a tot pus întrebări despre tine.

De data aceasta îmi venise mie vremea să întrerup discuția și s-o iau din loc.

Sigur, așa e, eram posesorul părții mele de mister în ochii lui Alcibiade, dar felul lui de a fi îmi scăpa printre degete tot atât de mult cât trebuia să-i fi scăpat lui al meu. De ce o scălda imediat ce venea vorba despre Derek? De ce acesta din urmă

nutrea o asemenea ură răzbunătoare față de Alcibiade? Ce să se fi-ntâmplat?

Mergeam gânditor. Orice-ar fi fost între ei doi, nu provocase același efect: în timp ce Derek pusese metodic la cale represalii înfiorătoare, Alcibiade ridica din umeri pretinzând că nu-și mai amintește nimic. De altfel, dacă nu-l condamna cu prioritate pe cel care-i provocase căderea în dizgrație, asta era fără îndoială fiindcă habar nu avea că fratele meu vitreg contribuise din plin la ea.

M-am întors la Atena meditând la această enigmă. Imediat ce am ajuns între zidurile cetății, mi-am dedicat seara lui Socrate, încercând să joc rolul de avocat al lui Alcibiade și să-i exprim convingerile.

— Mulțumesc, a conchis Socrate. Mă liniștești.

— Așa? m-am mirat, căci mi se părea că făcusem apologia trădării în viziunea lui Alcibiade.

— Până la urmă nu se așază mai presus de tot și de toate, nu se vede fără Atena, ține să se întoarcă prin indiferent ce mijloace. Deocamdată, se străduiește să câștige cât mai multă putere pentru a reuși. Urăsc metoda pe care o folosește, dar cel puțin îi respect scopul. Nu a pierdut tot ce a învățat de la mine.

— Bine, Socrate, dar dezavuează democrația și laudă oligarhia!

— Deh, pălăvrăgește și el pentru urechile la pândă. Doar erați înconjurați de spioni. Nu a spus adevărul, ci le-a zis spartanilor ce le place să audă.

I-am aruncat lui Socrate o privire plină de milă: îl scuza pe Alcibiade neglijând schimbările bruște ale acestuia, trădările cu repetiție, apologia unui regim nedrept. Cum să i-o reproșez? Și el avea nevoie să se justifice, să își înăbușe suferința, să își regăsească puterea de a merge înainte.

Niciodată Euridice nu mi s-a părut adevăratul panaceu mai mult ca în acea noapte: numai vederea ei mă bucura, prezența ei făcea suportabil

restul lumii, sărutul ei ierta toate rătăcirile adulților, gânguritul ei mi se părea mai înțelept decât poezia lui Homer, odele lui Sappho, dialectica lui Socrate și cele o sută de tragedii ale lui Sofocle.

*

Impulsionat de Alcibiade, războiul dintre Atena și Sparta a reînceput.[49] Și din nou s-a împotmolit.

Informați de Alcibiade, spartanii trimiseseră hopliți în ajutorul Siracuzei și cetăților asediate de flota noastră, ceea ce a consolidat rezistența împotriva atenienilor prin unificare. Nicias, strateg șovăitor la comandă, a antrenat o serie de erori care au dus cetatea la catastrofă, la masacre printre ai noștri, la capturare de prizonieri și distrugere de triere. El însuși a fost executat.

Cruzime a sorții: după ce provocase expediția în Sicilia, Alcibiade o transformase deliberat în dezastru, iar Nicias, care i se opusese, a lăsat-o să continue.

Spartanii, călăuziți tot de Alcibiade, se desfășuraseră la sol, pentru a mobiliza astfel atenienii și a-i împiedica să trimită întăriri în Sicilia. Au pus mâna pe fortul Decelea, din Attica, pe drumul spre Beoția, la cinci ore pe jos de Atena. Produsele pământului, atelierelor și minelor nu mai ajungeau până la noi. Încă o dată Alcibiade se răzbuna pe Nicias, a cărui familie își pierdea minereul de argint…

Cu blocada terestră din cauza ocupării Deceleei, lui Alcibiade îi reușise deosebit de bine lovitura. Succesul a zguduit încrederea cetăților aliate cu Atena, care au încetat să își mai plătească tributul. Turme de vite și de cai fuseseră distruse, situația aprovizionării se complicase, douăzeci de mii de sclavi trecuseră la dușman, iar Atena și-a reașezat nivelul de apărare organizând gărzi succesive și ronduri ale cavaleriei. Acum ducea două războaie:

unul naval, departe, și unul terestru acasă. Alcibiade, marea personalitate a Atenei, devenise marea personalitate a Spartei.

A fost nevoie de un cutremur pentru a-l destabiliza.

La început de noapte, o zguduire a despicat câmpia Laconiei, pereții s-au zdruncinat, locuitorii au început să urle. De spaimă că acoperișurile ar putea să le cadă în cap, familiile s-au repezit afară din case. Astfel, regele Agis a fost cel dintâi care a țâșnit afară din palat, unde, în pofida învălmășelii, l-a zărit pe Alcibiade, doar cu o cârpă în jurul șoldurilor, ieșind în grabă din camera Timeei, regina, și fugind în speranța de a nu se face remarcat.

Cu sânge rece, Agis și-a îndeplinit fără să clipească datoria de suveran: a pus să sune trompetele, ca și cum ar fi atacat dușmanul, lucru care a strâns laolaltă poporul în centrul agorei și i-a oprit pe cei care s-ar fi întors acasă pentru a salva cutare sau cutare obiect.

Dimineața, Agis a constatat că Sparta nu fusese distrusă de cutremur, cum se întâmplase cu acela care, cu cincizeci de ani mai înainte[50], devastase casele, înghițise gimnaziul cu tot cu efebi, strivise atâția locuitori că fusese nevoie să se sape un imens mormânt colectiv. În mijlocul orașului plin de praf, cu pereți care se clătinau, regele, calm, a recomandat ceremonii în cinstea lui Poseidon, zeul adâncurilor, răspunzător de seisme, în speranța de a-i potoli mânia. În privința lui Alcibiade și a Timeei, propria sa nevastă, nu a spus o vorbă, refuzând să își facă public rolul de încornorat, dorind prea puțin să confirme un zvon care deja se răspândea. Cu toate acestea, în taină, a început să pună la punct îndepărtarea seducătorului și imprudentului său consilier, chiar dacă acesta îl ajutase cu deosebire. Astfel, atât în Sparta, cât și în

Atena, Alcibiade plătea pentru atitudinea scandaloasă și lipsa de scrupule.

Simțind că direcția vântului se schimbă, Alcibiade și-a aranjat chiar el plecarea din Sparta, printr-o capodoperă de abilitate. Grație artei lui de a convinge, a inventat o misiune și a luat drumul mării cu cinci nave, însoțit de comandantul Chalcideus, către Asia Mică. În Ionia, a adus lângă Sparta insulele aliate cu Atena: Chios, Erythrai, Klazomenai, Teos, Milet și Efes.

După care s-a metamorfozat în interlocutor amabil al lui Tissaphernes, satrapul din vecinătate, care îl reprezenta pe regele perșilor și care era interesat ca puterea Atenei să slăbească.

Regina Timea a rămas gravidă. Cu cine? Lucrul va fi discutat încă vreo câteva zeci de ani. Și în Sparta, ca și la Atena, Alcibiade ocupase mult prea mult loc și adusese servicii; îngrijora și trezea neîncredere. Regele Agis, care așteptase momentul oportun pentru a-l pedepsi după ce l-ar fi slujit îndeajuns, nu și-a mai putut înfrâna gelozia care amenința să-l sufoce – gelozie de soț, dar și de conducător, căci toate reușitele i se atribuiau lui Alcibiade. Odată stabilite bunele relații cu satrapul, Agis a trimis comandantului flotei sale ordinul de a-l ucide pe Alcibiade rapid și discret.

Doar că Timea, soția lui Agis, plătea la rândul ei bani pentru informații, așa că și-a prevenit iubitul despre intențiile soțului ei.

Alcibiade a reușit să dispară la timp.

Unde să se fi adăpostit?

Ce-i mai rămânea?

Fiindcă rupsese relațiile cu Atena, la fel și cu Sparta, s-a adresat fără să ezite celei de-a treia puteri în joc din regiune, trecând la perși.

*

Scârbit de problemele vieții publice, m-am întors lângă Daphne și copiii mei. Pentru a o putea suporta, lumea trebuia să se reducă la căminul

meu; pentru a mai crede încă în umanitate, îmi scăldam privirea în cea a lui Euridice; pentru a păstra un cât de cât respect față de mine însumi, m-am consacrat medicinei.

Spartanii ne hărțuiau, Atena se prăbușea sub sciziuni, Alcibiade își continua manevrele lipsite de credință și sub semnul nelegiuirii. De nicăieri nu se arăta vreo cale limpede, vreo vorbă credibilă, un plan promițător.

Instalat la redutabilii perși, Alcibiade a început o ofensivă a seducției în jurul satrapului Tissaphernes. Se știe, excela în acest gen de cuceriri.

Tissaphernes, prelung ca o sfoară, plat ca o frunză, cu maxilarele strânse, avea un chip întunecat, uscat, colțuros, încremenit într-o expresie dură.

Supraviețuind unei mulțimi de conspirații, expert în jocurile puterii, tot numai prudență, se ferea de ceilalți și nu aprecia decât ființele perfide și pline de răutate, după chipul și asemănarea lui. Șiret, Alcibiade nu s-a apucat să-i inspire încredere, ci să-i ia ochii: s-a prezentat sub semnul celui mai înalt rafinament, somptuos, princiar, acoperit de aur și de pietre scumpe. Mai frumos decât o statuie a lui Apollo, și-a desfășurat magnetismul, fastul, a risipit complimente fără număr, nu și-a ascuns nici maliția, nici viclenia, nici perversitățile. Mai mult, și-a arborat defectele împodobindu-le cu o sclipire de eleganță, ceea ce a încântat persul, care a avut impresia că se găsește în fața propriului portret îmbunătățit. Prodigioasa suplețe și abilitate a lui Alcibiade, recunoscute de-o lume-ntreagă de acum, au stârnit admirația satrapului lipsit de orice umbră de corectitudine. Moment din care s-a declanșat între cei doi o ploaie de amabilități și de daruri, nici unul nedorind să treacă drept barbar, rivalizând ambii în atitudini regești. Extrem de sensibil la farmecul lui, Tissaphernes încerca să-l imite pe Alcibiade,

depășindu-l. Ba chiar a mers până la a-l invita să locuiască în cea mai luxoasă dintre locuințele lui, o proprietate ornată cu fântâni, mărginită de grădini pline de flori, de boschete, de câmpuri necălcate de pas de om.

După ce fusese atenian la Atena, spartan în Sparta, Alcibiade se dovedea persan direct acasă la perși. Departe de a i-o reproșa, Tissaphernes îi admira ușurința de a se preschimba, acea versatilitate care făcea ca efebul sofisticat de pe Acropole, acel Ahile auster din Laconia, să se transforme în prinț ostentativ la curtea satrapului, în senior mândru de profilul lui întortocheat.

Alcibiade nu-și schimba natura lui schimbătoare prin definiție. Doar moravurile i se adaptau conform decorului. În fiecare împrejurare, dacă era nevoie, lua cu ușurință înfățișarea și atitudinea interlocutorilor. În fond, Tissaphernes, gustând acea plasticitate, poate că se dovedea primul om care-l iubea cu adevărat pe Alcibiade exact pentru ce era acesta…

Alcibiade a pornit o lucrare politică de echilibrist: să țină la respect două puteri, Atena și Sparta, cu ajutorul Persiei. Ca un echilibrist, menținea Atena într-o poziție de slăbiciune, împiedicând însă victoria lacedemonienilor prin convingerea satrapului de a nu le expedia nici prea mulți bani, nici prea multe arme, nici prea multe corăbii. L-a sfătuit pe regele perșilor, căruia Tissaphernes îi dădea raportul, să-i înșele pe cei doi beligeranți reducându-le puterea. Cât timp ținea războiul, Persia nu risca nimic. Din contră, dacă într-o zi Atena și Sparta s-ar fi unit, ar fi fost în pericol. Deci mai bine se folosea de situația în care grecii luptau unii împotriva altora, cu cheltuieli limitate, fără a-și pune în pericol propria securitate.

Socrate, căruia i se relataseră toate aceste manevre, le-a interpretat altfel.

Convins de loialitatea lui Alcibiade, a descifrat în respectiva tactică un calcul, o modalitate de a fragiliza Sparta.

— O să vezi, tu, Argos! În curând, Alcibiade îl va părăsi pe satrap și va permite Atenei să câștige. După care va debarca aici ca un salvator.

Deocamdată, își păstrează pentru el această tranziție.

Jenat de părtinirea pe care o dovedea acea analiză, am ridicat din umeri.

Totuși, istoria, cu prețul multiplelor surprize, manevre și combinații răsucite, avea să-i dea dreptate lui Socrate.

Odată stabilit că nici o cetate nu ajungea să o domine pe cealaltă, Alcibiade a început să se reapropie de Atena, mobilizându-și prietenii pe care și-i păstrase în armata ateniană din Samos. A anunțat că se va întoarce la Atena dacă un regim oligarhic va alunga ticăloșii, iar el, în schimb, va aduce cetății sprijinul lui Tissaphernes. Era clar că trebuia o asemenea monedă de schimb pentru ca un exilat, un condamnat la moarte, să solicite o nouă guvernare și să pretindă încheierea unui veac de democrație. Prin acea răsturnare, intenționa să scape de cei mai crunți dușmani personali din tabăra democraților și să își asigure viitoarea salvare.

Operațiunea s-a desfășurat în ciuda oricărei logici: din lovituri murdare în lovituri murdare, din intrigi în intrigi, din viclenie în perfidie, Alcibiade, care dorea o revoluție oligarhică, va răspunde la chemarea democraților. De ce?

Cum Atena era sfâșiată, oligarhia se instalase fără Alcibiade. Peisandros, un atenian nu lipsit de inteligență, obținuse un „regim mai înțelept“, în care sarcinile guvernării erau încredințate unui număr restrâns de indivizi, un consiliu de patru sute de membri recrutați prin cooptare operată de câțiva președinți. Ca multe regimuri reacționare –

am constatat-o de-a lungul vieții mele –, și acesta se impusese în numele moderației, pentru stoparea delincvenței morale. Rezultatul? Regimul sever, zis al celor Patru Sute, a suprimat orice opoziție legală, trecând la arestări arbitrare, urmate de execuții.

Democrații, ca mine și ca Socrate, nu abandonau totuși ideea răsturnării oligarhiei. Și am fost ajutați de doi oameni: Alcibiade, care, vorbind în numele lui Tissaphernes, a refuzat înțelegerea cu delegații celor Patru Sute, și regele Agis al Spartei, care, în fortul Decelea, a trimis la plimbare delegații atenieni, declinând propunerea de pace. În realitate, cei doi înțeleseseră că prezenta guvernare nu reprezenta adecvat Atena, orașul fiind pradă atât războiului propriu-zis, cât și unui război civil.

Și atunci Alcibiade a folosit forțele care existau la atenienii din Samos, ostile oligarhiei, conștient că se schițau de acum două Atene, una oligarhică la Atena, și una democratică, în exil în Samos.[51] Așa că și-a asumat rolul omului providențial, grație influenței pe care o avea asupra satrapului, și astfel proscrisul a ajuns incarnarea speranței. După câteva lupte decisive, la Atena a fost restabilită democrația.

Adunarea a votat rechemarea lui Alcibiade, care se putea întoarce imediat.

Dar, dintr-odată prudent, acesta a mai așteptat patru ani.

În ziua aceea, Daphne, Euridice, fiii mei și cu mine ne înghesuiam pe cheul de la Pireu. Pe copiii mei îi emoționa gândul că se vor întâlni cu Alcibiade, legenda care, încă de când se născuseră, alimenta discuțiile. Dacă Milon, băiatul cel mare, un tânăr voinic de douăzeci și patru de ani, mai avea ceva amintiri, pentru Sophroniscos și pentru Euridice era vorba despre o ființă fabuloasă, împodobită cu toate virtuțile sau cu toate defectele,

care juca un rol important atât în viața Atenei, cât și a părinților lor. Socrate și Xantipa ni se alăturaseră, Socrate pentru a-și reîntâlni în sfârșit discipolul iubit, Xantipa pentru a veghea ca Socrate să își țină în frâu pornirile afectuoase.

Absența lui Alcibiade ocupa tot atâta loc cât odinioară prezența sa. Numele îi alerga din gură-n gură, hrănea fantasmele sexuale și pasiunile politice, era adorat, detestat, admirat, invidiat, provocând orice, numai indiferență nu.

Poporul atenian nu putea face abstracție de el, într-un amestec constant de atracție și de repulsie.

În primăvară, poetul Euripide îi pregătise într-un fel întoarcerea, îndreptând atenția și compasiunea publicului asupra unui personaj exilat.

Recenta lui tragedie, *Fenicienele*, scrisă cu ocazia marilor sărbători dionisiace, ne tulburase profund. Spunând povestea fraților care se luptă între ei până la moarte, ne vorbise despre noi. Nu doar ne reprezenta dezbinarea, dar și demonstra logica ucigașă a fratricidului: crimele generează crime, ura se naște din ură, duelul nu se încheie doar în doi, înțelegerea se soluționează în termenii unui acord, nu ai unei bătălii. Războiul nostru civil dintre partizanii oligarhiei și apărătorii democrației, sugerat de lupta dintre cei doi fii ai lui Oedip, Eteocles și Polinice, dovedea teribilul adevăr din predicția oracolului lui Apollo: „Casa întreagă se va îneca în sânge."

Derek reapăruse în Atena pentru a o interpreta pe Iocasta lui Euripide. În această versiune a mitului, Iocasta, mama și apoi soția lui Oedip, exprimă bunul-simț atât matern, cât și politic. Fiii ei, Eteocles și Polinice, ar fi trebuit, conform jurământului pe care și-l făcuseră, să alterneze la conducerea Tebei.

Or Eteocles, fiul cel mare, care primise primul puterea, refuza să i-o cedeze celui mic, după cum conveniseră. Refugiat în Argos, Polinice ridicase o armată cu care să atace Teba și să își obțină dreptul

de a guverna, drept pe care fratele lui îl confiscase. Așa că a asediat orașul cu șapte porți.

Cum să nu îl fi văzut pe Alcibiade în figura exilatului? Polinice, nefericit departe de țara lui, găsea cuvinte care ne emoționau, își cânta nostalgia – „dor de-ntoarcere“ în grecește –, după modelul lui Ulise, trezindu-ne înduioșare.

La fel ca Alcibiade, râvnea să își recucerească cetatea, fie și cu prețul declarării unui război.

Mulți dintre prietenii mei, în frunte cu Socrate, percepuseră piesa ca fiind în apărarea lui Alcibiade, fiindcă niciodată vreun poet tragic nu-l reprezentase pe Polinice, fratele exclus, cu atâta simpatie. Personal nu recepționasem din acea tragedie același mesaj ca ei; după părerea mea, Euripide demasca șocul provocat de cei ambițioși: cei doi frați greșeau la fel de grav, și unul, și celălalt crezându-se unic deținător legitim al puterii.

Iocasta – așadar, Derek sub masca ei – își desfășura întreaga energie pentru a-și împăca fiii, salvând astfel Teba. Bătrână, îmbrăcată în negru, cu părul rar – o perucă răsfirată deasupra unei măști livide –, suferea din cauza prezentului sfâșiat. După ce a impus un armistițiu, și-a chemat fiii. Dotată cu înțelepciune și perspicacitate, nu se comporta ca un monstru, ci ca o mamă bună, ca un agent al rațiunii.

Oare din acest motiv să nu mă fi convins deloc Derek în rolul Iocastei?

Dincolo de faptul că întruchiparea unei bunici era vizibil că nu îl entuziasma – Iocasta era în același timp mama și bunica lui Eteocles și Polinice, căci îi concepuse cu fiul ei, Oedip –, a personifica moderația era ceva ce-i rămânea străin, iar să predice împăcarea nu corespundea cu caracterul lui. Fără exces, fără paroxism, fără dezlănțuire violentă, lipsit de furoare grandilocventă, devenea un actor modest, mai mult recitând decât incarnând. Când evocase „ambiția și

dorința insațiabilă de-a avea tot mai mult“, vocea îi răsunase gol, lipsită de corp, de rezonanță. Când a pronunțat melodioasele versuri: „Copilul meu, nimic nu e mai frumos decât să cinstești egalitatea care leagă prieteni de prieteni, cetăți de cetăți, aliați de aliați“, cu greu își înfrânase un căscat. De fapt, se plictisea.

La finalul spectacolului, medierea Iocastei eșua – cu atât mai mult cu cât era interpretată fără vlagă de Derek –, cei doi frați se luptau și mureau. Iocasta se sinucidea peste cadavrele lor, adăugându-și sângele sângelui celor doi, clipă în care un crâmpei de bucurie crudă însuflețea prestația lui Derek.

Imediat după țâșnisem în culise, vrând să stau de vorbă cu el, cu riscul de a-mi dezvălui identitatea, însă, mai grăbit decât oricând, conștient de mediocritatea jocului, se retrăsese. Prin urmare, am continuat să nu am habar de motivele pentru care se străduia cu înverșunare să distrugă reputația lui Alcibiade.

Pe cheul din Pireu, unde stăteam cu ochii la marea azurie care clipocea lovindu-se de un picior de stâncă, m-am întrebat dacă nu venise momentul să dezvălui ce știam, pentru ca fratele meu vitreg să fie neutralizat. Prea tergiversasem. Nu merita nici un fel de prețuire din partea mea.

Ora prânzului. Soarele își arunca sulițele de plumb ale razelor. Nici pic de umbră. Nici pic de răcoare. Ajunși la Atena, ne amestecaserăm cu sutele de oameni care așteptau, așa că nu ne puteam mișca în voie. Se anunța o zi în care viața își era suficientă sieși, o zi de freamăt pur, o zi în care se simțea că urma să aibă loc un eveniment excepțional. Alcătuiam o mulțime tumultuoasă și frivolă, mai agitată decât valurile mării din fața noastră. În ochii unora, Alcibiade, singurul răspunzător de toate acele rele ce ne ajunseseră, nu era binevenit și sigur avea să atragă noi nenorociri; cu toate acestea, cea mai mare parte întâmpina cu

bucurie copilul-minune ajuns bărbat providențial, idolul Atenei, cel care fusese condamnat în grabă, obligat pe nedrept la exil, victimă a răutății și mediocrității unor necumpătați care, mai apoi, ne prăbușiseră cetatea în haos.

Eram cu ochii ațintiți către larg, către albastrul sclipitor ale cărui nuanțe se pierdeau la orizont.

În depărtare s-au ivit niște pânze.

Navele pluteau liniștit. Valurile mângâiau chilele. Vâslele pătrundeau cu delicatețe în unde. Velele scoteau niște sunete ca de cai care ar fi strănutat la fiecare din rarele pale de vânt.

Una dintre corăbii, deschizătoare de drum, trasa pentru celelalte o cale netedă și mătăsoasă în întinderea aproape fără valuri. În urma ei, alte douăzeci erau împodobite cu scuturi și embleme ale victoriei, prinse de jur-împrejur, care străluceau în soare. La mijloc, o altă navă, nava amiral, cu o velă înaltă, purpurie: la prova, Alcibiade stătea drept, mândru. În spate erau trase galerele cu acrostolurile distruse, luate de la dușman, care, la rândul lor, transportau un număr și mai mare de embleme și stindarde ale batalioanelor învinse. Nu erau mai puțin de două sute. Chrysogonos, campion al Jocurilor Pythice, dirija cadența vâslașilor în sunet de *aulos*, puternic de pătrundea până-n măduvă, în timp ce, cu timbrul său ca de clopot din cupru și bronz, tragedianul Callippides dădea ordine. Cei doi purtau tunici drepte, brodate, colorate, podoabă obișnuită a concursurilor.

Primele nave au aruncat ancora. Mulțimea își ținea răsuflarea, încordată, nerăbdătoare.

Observam de la distanță: Alcibiade, chiar dacă își înscenase magnific triumful, se apropia cu teamă de port. Când etrava s-a lipit de debarcader, nu a coborât. Așezat în partea din față a punții, cu privirea la pândă, își căuta apropiații în masa de oameni de pe dig. Nu s-a decis să coboare decât când părinții, prietenii, Socrate, Xenofon, Critias, vărul lui Euriptolemos și cu mine, adică toți cei

care lucraseră pentru întoarcerea lui, i-am făcut semne largi, fiindcă știa că și cei care-l alungaseră așteptau la rândul lor pe chei.

Lumea, fără a da atenție celorlalți strategi, s-a repezit către el cu strigăte de bucurie, l-a aplaudat, l-a împodobit cu ghirlande. A încercat să își croiască drum spre noi, dar, ca de obicei, a fost luat pe sus de gloata care-l sărbătorea și-i împiedica înaintarea. Cei care nu puteau ajunge până la el se ridicau pe vârfuri, întindeau gâtul fără a-l scăpa din ochi, cei mai bătrâni li-l arătau cu degetul celor mai tineri, care încă nu apucaseră să-l vadă. Bucurie cu lacrimi la amintirea trecutelor drame. Se repeta după pofta inimii că expediția în Sicilia nu ar fi fost ratată dacă Alcibiade ar fi fost lăsat la conducerea treburilor politice și la comanda armatei.

Alcibiade a ajuns până la Socrate, pe care l-a strâns îndelung în brațe. Apoi a făcut același lucru cu mine, tremurând, tocmai el, cuceritorul imperturbabil.

Am remarcat că nu îmbătrânise absolut deloc. M-a privit la rândul lui la fel, observând aceeași absurditate și la mine. Anii ne ocoliseră. Mi-a murmurat complice la ureche:

— Argos, vezi bine că și tu, și eu suntem nemuritori. De când am supraviețuit ciumei, timpul ne-a uitat.

Să fi avut dreptate? Strălucitoarea lui prestanță o confirma. Vioi, s-a întors spre Daphne și a salutat-o făcându-i cu ochiul, familiaritate pe care aceasta nu a gustat-o în nici un fel, întorcându-i pe loc spatele.

— Și pe unde se ascunde mica minune? ne-a strigat.

Am înțeles că se referea la Euridice. Încă o dată, interesul lui pentru familia mea m-a emoționat. Am luat-o de mână pe Euridice, care împlinise opt ani și care se ascundea în spatele meu, și i-am arătat-o.

— Uite-o și pe Euridice.

Alcibiade a privit-o admirativ, făcând mari ochii lui albaștri.

— Tatăl tău mi-a spus adevărul, Euridice: ești frumusețea pe pământ. Mă lași să te pup?

Ca răspuns, Euridice i-a sărit în brațe și l-a sărutat pe obraz.

— Pe Apollo, nici vorbă să fie vreo sălbatică, a exclamat încântat Alcibiade.

Xantipa s-a băgat între ei și dintr-o mișcare a dat-o jos pe Euridice.

— Nu, nu e sălbatică, dar o s-o-nvățăm noi să fie. Nu poate avea chiar de la început toate calitățile.

— Vai, dragă Xantipa, ce bucurie să te revăd, ești mereu aceeași, amabilă ca un ciulin! Dar să știi că nici fizic nu te-ai schimbat.

— Normal, de la douăzeci de ani par o babă. Acum, când în sfârșit am ajuns la vârsta mutrei mele, toți mă găsesc de douăzeci de ani.

— Gata cu glumele! a mormăit Socrate. Să dăm fuga la adunare.

Caii ne așteptau pe plaja nisipoasă a Pireului. Am pornit în grabă, escortându-l pe Alcibiade, atenți să prevenim orice lovitură nefastă, fiindcă, deși ales strateg, oficial era condamnat încă la moarte.

Alcibiade a ajuns în fața adunării. După ce s-a plâns, dar cu modestie, fără să insiste cine știe ce, de ce-i făcuseră atenienii, dând nenorocirile prin care trecuse pe seama invidiei, a amintit apoi de planurile diferiților dușmani și a îndemnat poporul să redevină curajos. Atenienii i-au pus pe cap o coroană de aur, l-au declarat comandant suprem pe mare și pe uscat, i-au redat bunurile, plus o mare proprietate agricolă, i-au făcut o mulțime de daruri, apoi i-au ordonat preotului eleusin Eumolpides să retragă blestemele pe care le proferase împotriva lui.

Seara, pe când îi sărbătoream întoarcerea, acasă la frumușelul dar cam prostănacul și plinul de el Critias, Alcibiade ne-a dovedit încă o dată geniala sa capacitate de adaptare la circumstanțe. Niște cârcotași au început să-l atace, susținând că zeii nu îi apreciau cu adevărat întoarcerea: Atena nu ar fi catadicsit să ia parte la revenirea lui și nici să-i arunce vreo privire, fiindcă își petrecuse întreaga zi cu alte treburi. Presupoziția dovedea rea-credință, căci acea zi de 25 a lunii Thargelion corespundea cu sărbătoarea anuală Plynteria: se făcea curat în sanctuarul Atenei de pe Acropole, statuia zeiței era dezbrăcată de veșminte, i se luau bijuteriile și era coborâtă, înfășurată în voaluri, până la malul mării, într-o procesiune solemnă, înconjurată de băieți și fete.

— Ce mai e și cu povestea asta care te-adoarme de-a-n-picioarele? s-a enervat Alcibiade.

— Te-ai întors într-o zi nefastă, a precizat Socrate.

— Doar nu era să mă distrez cu genul ăsta de calcule?

— Alcibiade, să nu te mire consecințele nepăsării tale. Lumea se dovedește mai credincioasă decât tine. Dai dovadă de prea multă libertate față de culte.

De ce crezi că, fără să clipească, atâția te-au considerat autorul castrării Hermeșilor? Și-apoi parodierea misterelor?

— Chiar așa, a exclamat Alcibiade ridicând ochii spre cer, cât am fost exilat a fost descoperit cel care a comis acele fapte?

Am ezitat. Trebuia oare să-mi denunț fratele vitreg pentru a-i împăca pe Alcibiade și Atena? Cât timp căzusem pe gânduri, convivii deja negaseră.

— Foarte bine, a conchis Alcibiade. Lumea mă vrea pios? Voi fi mai habotnic decât cel mai bigot dintre bigoți.

Socrate s-a strâmbat. Încă de când discipolul era copil, se străduise să-i inculce un minimum de

respect față de cele sfinte, de considerație față de divinități. Or Alcibiade nu punea nimic mai presus de persoana lui. Ritualuri, rugi, libații, ceremonii, pelerinaje, toate acestea, după părerea lui, nu erau decât teatru; nu lua parte la ele decât formal, fără a se angaja sufletește, ca la un joc colectiv, fiind doar atent să pară că se integrează în comunitate și se poartă precum ceilalți. Mai degrabă cinic, Alcibiade se comporta pragmatic:

„Oamenii cred? Atunci o să pretind că și eu cred.“ Din noțiunea de pietate, nu cunoștea decât aparența.

Să fi fost ateu? La vremea aceea termenul nu avea încă nici un înțeles sau, mai degrabă, îl desemna pe acela care nu respecta aceleași ritualuri, dacă nu cumva pe cel superstițios. Grecii trăiau în proximitatea zeilor, într-un fel în care se întâlneau socialul și religiosul. Mai mult decât ateismul, era detestată impietatea. Alcibiade nu dădea dovadă nici de credință, nici de scepticism, ci se mulțumea să maimuțărească ritualurile, sau să își aproprieze convingerile dominante, dacă îi puteau fi de folos.

A doua zi, a strălucit. Atenienii obișnuiau să se îndrepte, în cadrul unei procesiuni oficiale, către Eleusis, pentru celebrarea misterelor. Din păcate, de când Decelea fusese invadată de spartani, dușmanul le putea ieși în orice clipă-n drum. Drept care fusese exclusă orice pompă, se scurtase ceremonialul și erau grăbite ritualurile, se renunțase la opriri și, pentru a ajunge până acolo, se mergea discret de-a lungul țărmului mării. Pentru a da din nou strălucire propriei imagini și pentru a șterge acuzațiile de odinioară, Alcibiade a decis să redea sărbătorii tradiționalele etape ale traseului. Urma să o protejeze. Buna desfășurare avea să fie asigurată cu armele.

A postat santinele de-a lungul drumului, a adunat soldații în jurul demnitarilor religioși și a

condus personal cortegiul, în ordine, în liniște, de pe un cal în egală măsură superb și musculos. Trezind admirația generală, gestul a impresionat profund. La Eleusis, cel ce fusese învinuit de sacrilegiu a primit cele mai înalte distincții legate de celebrarea misterelor.

La banchet s-a îmbătat atât de rău, încât o clipă am crezut că își va pierde controlul. Temându-mă că devine insolent, prea slobod la gură sau mușcător, ceea ce i-ar fi putut afecta prestigiul abia recâștigat, l-am ridicat și, ținându-l pe după umeri, l-am târât până în patul lui.

Imediat ce a ajuns în încăperea pe care o ocupa la Eleusis, a ridicat bărbia și a bolborosit:

— Culcă-te cu mine, Argos. Detest singurătatea.

— Și dacă eu am chef de singurătate?

— Nu-ți dorești să-mi face o plăcere?

— Depinde de plăcere.

A izbucnit în râs, ceea ce i-a declanșat o criză de tuse.

— Argos, atât de frică ți-e să te ating încât asta mă face să cred că de fapt mori de dorință. Chiar te-nspăimântă chestia asta?

— Nici o clipă.

— Atunci ce te reține? Ți-e frică să nu te îndrăgostești de mine după?

— Deja sunt îndrăgostit de tine. Nu e nevoie să adăugăm și detaliul ăsta…

Neașteptata declarație l-a tulburat și, cum alcoolul îi încetinise mintea, s-a întins pe pat, s-a destins mulțumit, s-a întors mângâind pliurile cearceafului.

— Rămâi cu mine, te rog. Azi m-am simțit atât de străin de tot ce se întâmpla…

— De ceremoniile religioase?

M-a aprobat, strâmbându-se dezgustat. M-am așezat în fața lui.

— Îți țin companie, i-am zis, cu condiția să îmi dezvălui unul dintre secretele tale.

— Eu să am vreun secret? Toată lumea ştie totul despre mine. Viața mea privată e publică. Păcat, de altfel, m-aş fi lipsit de episodul cu Agis al Spartei, care m-a văzut ieșind în pielea goală din dormitorul nevesti-sii…

— Ce s-a întâmplat cu actorul?

După o umbră de încordare, am ghicit că se pregătea să mă mintă în legătură cu Derek. Așteptam momentul de prea multă vreme ca să-l las să-mi scape. Prin urmare am insistat, pretextând că îl bănuiam pe acel individ că-i dorește moartea și se îndârjește să-i facă rău.

— Cine, el? Nici nu e-n stare… a exclamat scârbit.

— Spune-mi ce s-a întâmplat, sau plec.

Deși îl înnebunea gândul de a rămâne singur, a pufnit.

— Argos, ce n-aș face pentru o noapte cu tine!

Am ridicat un burduf pe care-l luasem cu mine.

— Fă-ți curaj.

A rânjit:

— Mă-mbeți ca să fii sigur că nu sar pe tine.

— Cam așa e, am recunoscut.

A tras un gât de vin, înroșindu-și limba și buzele devenindu-i sclipitoare.

M-am întins liniștit lângă el. Se uita gânditor în tavan. Nu mă grăbeam, convins că avea să vorbească. A mai sorbit de două ori din burduf.

— Promite-mi să nu spui vreodată ce am să-ți mărturisesc, a murmurat.

— Jur.

— Fiindcă trebuie să-mi dreg reputația asta a mea, atât de proastă… s-a grozăvit.

— Hai, Alcibiade, nu te mai învârti în jurul cozii. Povestește-mi.

Privirea i-a încremenit. Își scruta memoria.

— O să ți se pară bizar. Individul ăsta îți jignește simțurile, nu-i așa? Prea urât, prea prelung, cu membrele disproporționate, aproape cocoșat, cu pielea excesiv de palidă, cu ten

bolnăvicios, cu părul flasc. Ei bine, totuși pe acest remediu de amor am avut fantezia de a mi-l băga într-o seară în pat.

Mi-a aruncat o privire speriată, temându-se de cum l-aș fi judecat. Nu m-am clintit.

— De fapt, el a fost primul care a părut să mă dorească, și pofta asta a lui a sărit până-n mine. Insul ăsta respingător se uita la mine cu o asemenea înfometare, cu o asemenea lăcomie, cu o asemenea așteptare, încât am simțit nevoia… nu, nu de el, ci să i-o potolesc. Mi-am tras-o de multe ori din pură bunătate, ba chiar de milă. Mă dăruiesc.

Nu i-am comentat extravaganța, știind că era adevărul: Alcibiade se considera un dar extraordinar, cel mai frumos cadou la care ar fi putut visa oamenii. El, care se iubea atât de mult, împărțea din când în când puțin din acea venerație sub forma carității. Generozitatea lui era culmea egocentrismului.

— Așa că am jucat scena bărbatului sedus. În rest, aventura s-a petrecut interesant, mai bine decât mi-aș fi închipuit. Cu cât îi făceam mai multe avansuri, cu atât se panica mai tare. Îi era frică de ceea ce se anunța tot atât de mult pe cât și-o dorea. Chiar să-ți mărturisesc? Flacăra spaimei, pe care i-o citeam în străfundul ochilor, m-a excitat de-a binelea. Să reprezint un asemenea pericol mi-a făcut sângele să clocotească. Angoasa lui mă întărâta.

Așa că l-am adus până la mine-n pat. Și acolo…

Alcibiade a amuțit, livid, împietrit de amintire. Am insistat cu blândețe să continue.

— Și acolo?

— Și acolo am descoperit că era… și…

— Și?

S-a întors spre mine:

— Și-am izbucnit în râs. Un râs nebun, cum n-am mai râs niciodată. Nu aveam cum să mă abțin.

— De ce?

— E incomplet.

— Adică?

— N-are testicule, Argos. Nu e nici bărbat, nici femeie. E… e…

— Cum a reacționat când te-a văzut râzând?

De parcă s-ar fi trezit, Alcibiade a părăsit amintirea scenei și și-a regăsit atitudinea obișnuită.

— N-am idee. S-a cărat. N-are rost să discutăm. În plus, doar nu era să mă intereseze… chestia aia.

— Trebuie să se fi simțit umilit.

— Și eu, mi-a replicat energic Alcibiade, n-am fost umilit? Nu doar că băgasem o urâtanie la mine-n pat, dar mai era și un monstru. Doar n-o să am acum ambiția să anunț în gura mare cum au stat lucrurile.

Și, ca o mâță care se-ntinde, s-a frecat de coastele mele:

— În schimb, cu tine m-aș lăuda…

— Nici nu se pune problema.

— Ador felul în care-mi reziști.

I-am întins burduful.

— Bea și lasă-mă-n pace.

Ridicând din umeri, a mai supt un pic de vin.

— Argos, îți dai seama? Astăzi am condus procesiunea de la Eleusis, am fost numit mistagog și hierofant. Eu! Când te gândești că…

M-am aplecat dintr-odată spre el:

— Chiar tu ai parodiat misterele atunci?

— Evident! Doar conduceam jocul. E tare haios. Află că și actorul participa la farsă. Cred că s-a întâmplat cu o seară înainte de a face prostia să… Dar să nu revenim. Chiar mi-e rușine.

Peste câteva secunde a adormit. Cu siguranță conștiința-i nu suporta să clocească prea mult în imaginile acelea supărătoare.

De dimineață, Alcibiade s-a trezit proaspăt, vioi, elegant, deloc mahmur și fără umbră de oboseală. Ceva îl preocupa totuși, și până la urmă m-a întrebat printre dinți:

— Lămurește-mă, Argos dragă: astă-noapte am făcut amor noi doi?
— Nu, doar am dormit unul lângă altul.
— Ei, cu atât mai bine. Uite de ce nu-mi aminteam.
Și a zâmbit binedispus:
— Minunat: ne rămân o groază de planuri pentru viitor.
Apoi s-a dus să se spele.
La întoarcere, m-a întrebat dacă știam unde se dusese Aspasia. Dorea să-i facă o vizită acolo unde se afla și i se spusese că dispăruse de luni de zile, fără a preciza cum va putea ajunge la ea.
— Ce femeie misterioasă! a adăugat. Deși am fost lângă ea încă din copilărie, mereu mi-a scăpat printre degete. Păcat că nu ai cunoscut-o.
Am dat din cap. Hotărât lucru, de la Derek până la Noura, întregul meu trecut invada momentul pe care-l trăiam împreună cu Alcibiade…
Credincios acestuia din urmă, m-am decis în sfârșit să-i dezvălui ce știam în ceea ce-l privea: că îl surprinsesem pe Derek castrând Hermeșii; o mulțime de indicii mă făceau să cred că acela se machiase pentru a părea văduva Agariste, cea care îl acuzase că ar fi participat la parodierea misterelor eleusine.
Sceptic, Alcibiade a făcut o mutră disprețuitoare și m-a rugat sec să încetez să-i mai debitez asemenea măgării. Am priceput atunci că orgoliul lui nu înghițea faptul că un om, unul singur – în cazul dat, în opinia lui o jumătate de om –, era la originea avalanșei de nenorociri care se prăvălise peste el, ar fi trebuit cel puțin o mie de responsabili, o conspirație generalizată, dacă nu cumva universală, nu mai puțin, altfel căderea i-ar fi pierdut din valoare.
— Ferește-te de el măcar.
— Da, da, a fredonat, deja la o sută de leghe distanță de a da crezarea cea mai mică avertismentelor mele.

În iarna aceea, Alcibiade, în același timp el însuși, dar și diferit, căci devenit prudent după încercările prin care trecuse, și-a reluat conversațiile cu Socrate, mentorul lui. Îi ascultam cu pasiune, constatând că uneori i se opunea deschis filozofului.

Ambii considerau că anumite vicii distrug puterea: inconsecvența, necinstea, interesul personal, favoritismul, nepotismul; Socrate stipula că acele vicii trebuiau suprimate de fiecare, Alcibiade că era nevoie să fie ascunse de privirile celorlalți. La fel stăteau lucrurile cu virtuțile necesare celui ce guvernează: generozitate, rigoare, clemență, probitate; Socrate considera indispensabil să le deții, Alcibiade doar să te prefaci că le ai. Doctrinele le erau tot mai departe una de cealaltă: dacă Socrate căuta morala, Alcibiade se mulțumea cu aparența ei.

— Comoara, dragul meu Socrate, este reputația. Nu contează dacă se bazează pe adevăr ori pe fals, din moment ce există și strălucește. Democrația se reduce la domnia asupra opiniei publice. Cine stăpânește cum trebuie opinia publică se dovedește un democrat perfect.

— O iei prea repede, Alcibiade. E mai bine să fii temut sau iubit de popor?

— Iubit, bineînțeles.

— Tu, pe-aici, ai cunoscut totuși un al naibii de revers al afecțiunii.

— Pe la spate! S-a profitat de absența mea ca să fiu terfelit.

— Exact! Totuși, dacă ai fi fost mai degrabă temut decât iubit, ce s-ar fi întâmplat?

Alcibiade a lăsat să i se vadă stupoarea. Apoi a replicat hotărât:

— În Sparta, conducătorul este temut. La Atena, iubit. Socrate, preferi oligarhia democrației?

— Nu, dar întrevăd o slăbiciune a democrației: poporul are nevoie să iubească, conducătorul are

nevoie să fie iubit. Prea multe sentimente. Prea multă pasiune. Ce pericol!

— Și ce soluție propui?

— Respectul. Pericle nu era nici iubit, nici temut, era respectat fiindcă era corect. Triumfau în el virtutea și echitatea intelectuală.

Xantipa, care se aventura cu regularitate prin încăpere, mergând ici și colo pentru a verifica dacă servitorii își făceau treaba, nu pierdea o vorbă din conversații, cu atât mai mult cu cât, imediat ce ieșea, își lipea urechea de ușă.

Adesea, imediat ce vreun invitat se ducea la culcare, se apropia de Socrate și-i făcea cunoscute comentariile ei. Astfel, într-o seară i-a spus:

— Alcibiade iese mereu virgin din discuțiile cu tine.

— Poftim?

— Mă refer la singura virginitate care i-a mai rămas, cea de spirit. Al lui nu rămâne cu nici o urmă din învățăturile tale, Socrate, bietul de tine. Nu poate fi vorba de cunoaștere dacă nu ții minte nimic din ce ai auzit.

— Ia mai taci! Mereu l-ai subestimat.

— Ba tu îți supraestimezi influența pe care o ai asupra lui.

— Și ce mă sfătuiești? Să mă abțin să intervin? Nu-l pot lăsa să facă ori să afirme orice-i vine.

— De parc-ai da să prinzi un păstrăv într-un torent…

Xantipa, cu nasul ei fin, sesizase că opiniile celor doi prieteni nu se mai potriveau. După Socrate, puterea trebuia să fie înțeleaptă; după Alcibiade, eficientă. Unul vedea în calitățile unui conducător un ideal moral, celălalt, un ideal politic.

Daphne manifesta față de Alcibiade o anume neîncredere care ascundea gelozie. Nu mă întreba ea aspru, în fiecare noapte când mă întorceam de la întâlnirile noastre: „Ce ți-a mai spus? Despre ce-ați

mai vorbit?“ Abia de-mi asculta răspunsurile și conchidea agasată: „Te duci prea des pe la el.“

În schimb, fiii mei îl adorau. Milon și Sophroniscos mă rugau să le cumpăr echipament de hopliți, arme, cască, scut, armură, pentru a se apropia de Alcibiade și a lupta alături de el – până atunci făcusem în așa fel încât să-i țin lângă mine, pretextând că-i formam în arta medicală.

Băieții mei însă aveau dreptate: trebuia să se termine odată cu acel război.

Chiar dacă îl întâmpinase pe Alcibiade ca pe un salvator, Atena nu era încă salvată. Spartanii, susținuți de perși, ne atacau cu ferocitate.

Și atunci toți s-au întors către omul providențial.

Fervoarea populară a împins cei mai puternici cetățeni, neliniștiți de influența acestuia, să-i dea lui Alcibiade tot ce solicita pentru a lupta împotriva Spartei. Alcibiade a luat deci drumul mării cu o sută de nave.

Debarcând în insula Andros, a învins trupele locale și pe cele lacedemoniene, dar nu a reușit să cucerească orașul. Lucru care a surprins. Lumea era convinsă că nimic nu-i era imposibil, nădăjduindu-se din zi în zi că se va afla despre căderea Chiosului și a restului Ioniei. Dacă vreodată vreun individ a fost victima propriei glorii, atunci acela a fost Alcibiade. Ținând cont de renumele pe care îndrăzneala precedentelor bătălii i-o conferise, a fost bănuit de neglijență, de lipsă de implicare, fără să ia cineva în calcul forța lacedemonienilor, sub conducerea unui nou lider remarcabil, Lysandros, ajutați în plus de perșii care-i umpluseră de bani. Alcibiade, căruia îi venea greu să își plătească marinarii și soldații, cucerise Karia pentru a avea cu ce plăti soldele. În Samos, dăduse comanda flotei prietenului său credincios Antiochos, bun pilot, dar gură mare, viteaz, dar greoi și obtuz, la limita prostiei. Alcibiade îi interzisese să intre în vreo bătălie, chiar instigat de dușman. Or Antiochos cel viteaz a

luat-o spre Efes cu două trireme și, aproape ștergând prorele vaselor lacedemoniene, a înjurat și a provocat adversarul. În fața afrontului, spartanul Lysandros a îndreptat spre luptă câteva corăbii, apoi întreaga flotă, iar atenienii au dat un răspuns similar.

Lysandros i-a învins pe atenieni, l-a ucis pe Antiochos, a pus mâna pe mai multe nave și a făcut un mare număr de prizonieri.

Cât să fi durat aclamațiile care plouau peste Alcibiade? Unul dintre detractorii lui, Thrasybulos, a plecat imediat de la Samos la Atena pentru a spune poporului că, printr-un abuz odios de putere, Alcibiade îi nenorocise dând comanda marinei unui tovarăș de-al lui de dezmăț, în timp ce el, în afara oricărui pericol, se dusese să se îmbogățească prin ținuturile învecinate și se destrăbălase cu tot felul de curtezane; i-a mai reproșat și forturile ridicate în Tracia, în apropiere de Bizanț, pentru a-și asigura retragerea. Nu cumva atenienii contaseră prea mult pe Alcibiade? Încrederea s-a topit dintr-odată.

La fel de iuți în a se decide cât și în a-și schimba decizia, s-au încrezut în acele incriminări și, ca o pălălaie, l-au incendiat pe cel pe care-l tămâiaseră, trecând de la adulație la ură, destituindu-l pe Alcibiade și numind alți strategi.

S-a redactat un act oficial de acuzație. Și vânarea acelui om a reînceput…

Sfârșit de idilă.

Informat, Alcibiade s-a temut pentru viața lui. De data aceasta, a abandonat flota și a părăsit imediat tabăra ateniană, retrăgându-se într-una dintre fortărețele pe care le ridicase în Chersones.

Avea să se mai întoarcă? Sau era un exil definitiv?

O neînțelegere a distrus legătura dintre acel om și acea cetate: Atena dorise să-l aibă pe Alcibiade, pe când Alcibiade dorise să aibă Atena.

Aveam oare să-l mai revăd?

*

Și oroarea a sosit. Brutală.

Crezi că te-ai gândit la ea, chiar că te-ai pregătit s-o întâmpini, te lauzi că ești protejat de tot ce poate fi mai rău, și totuși, când catastrofa apare, stupefiază, sufocă, devastează.

În zorii unei zile de toamnă, sub un cer lăptos, pe când Atena se trezea încet, în cântecul unor cocoși răgușiți, un mesager ne-a bătut la ușă. Palid, a spus cuvintele pe care Daphne și cu mine ne-am fi dorit să nu le auzim niciodată: cei doi fii ai noștri muriseră în luptă.

Daphne, năucită, a căutat un zid de care să se sprijine, și-a întins mâinile, dar, negăsind decât golul, s-a prăbușit. M-am repezit să-i vin în ajutor și am strâns-o la piept. Gâfâia, lipită de umărul meu. Cu o mișcare a capului, i-am mulțumit mesagerului extenuat, care a plecat să își continue sinistra călătorie, umblând din prag în prag pentru a anunța părinților moartea copilului lor. Nu simțeam nimic, rămăsesem siderat. Cum de a putut viața să-mi părăsească băieții atât de însuflețiți, atât de tineri? Cum de respirația a putut pleca din aceste piepturi largi și puternice? Cum de se puteau transforma fiii mei în cadavre?

Daphne suferea atât de mult, încât mi-am lăsat baltă întrebările și m-am ocupat doar de ea. A trebuit apoi să-i dau îngrozitoarea veste și Euridicei, pe care frații ei o adorau. Cu tandrețe și mângâieri am încercat să-i îndulcesc incapacitatea de a pricepe, să-i opresc lacrimile, jalea, să iau asupra mea cât mai mult cu putință din durerea ei.

Bătălia navală de la Arginuse fusese un dezastru. Firește, Atena învinsese Sparta, dar cu un preț exorbitant. Condusă de Conon, succesorul lui Alcibiade, o parte din flora ateniană se scufundase în largul insulei Lesbos, douăzeci și cinci de trireme se duseseră la fund – și șaptezeci și cinci ale spartanilor – și, odată cu ele, vâslașii, marinarii

și hopliții care ar fi trebuit să coboare pe uscat. Vântul se intețise și izbucnise pe neașteptate o furtună care împiedicase echipajele să-i urce înapoi la bord pe cei care mai înotau prin preajmă; apoi toți fuseseră înghițiți de valurile dezlănțuite. Milon și Sophroniscos, care erau îmbarcați pe cea de-a treia triremă, nu muriseră deci în luptă, ci se înecaseră. Carnea lor hrănea peștii.

Victoria ateniană avea gust amar. La început, cetatea mobilizase mijloace excepționale în vederea expediției, adunarea mergând până la a acorda titlul de cetățean metecilor și sclavilor eliberați pentru a mări efectivul trupelor.

Ulterior, multe familii, la fel ca a mea, nu au suportat să fie lipsite de rămășițele pământești ale copiilor lor, cu atât mai mult cu cât tradiția obliga să nu fie lăsați fără mormânt cei ce piereau pentru patrie. Mult prea îndurerată, populația Atenei nu a mai avut chef să sărbătorească succesul. Mai rău, o întrebare vuia, se răspândea, a răsunat: de ce nu sărise nimeni în ajutorul naufragiaților? Răzbunarea s-a întors împotriva celor opt strategi trimiși acolo. Prin vot, adunarea a dovedit superficialitatea cu care își îndepliniseră sarcinile și li s-a ordonat întoarcerea imediată la Atena.

Doi au fugit, șase s-au întors. Au fost închiși până la proces. În prima zi a audierilor au cucerit simpatia poporului dând vina pe furtuna care împiedicase orice încercare de salvare a supraviețuitorilor, orice formă de a-i scoate din apă pe cei ce se înecaseră: dacă ar fi riscat, armata ar fi pierdut încă și mai mulți oameni. Din nefericire, hazardul calendarului a suspendat procesul, căci a doua zi începea o ceremonie, Apaturia – cuvântul înseamnă „cei ce au același tată“ –, sărbătoare a familiilor, când toți se adunau acasă, erau notate în registrele fratriilor[52] numele soțiilor legitime, ale copiilor și adolescenților care obțineau la șaisprezece ani cetățenia. Timp de trei zile, absența soldaților și a marinarilor din casele lor a fost

resimțită teribil. Când dezbaterile au fost reluate, vântul se schimbase, părinții îndoliați au venit în haine negre, cu capetele rase, strategii au fost copleșiți cu învinuiri și s-a propus condamnarea lor la moarte.

Socrate s-a opus cu îndrăzneală. Exercitând în acel an funcția de pritan, s-a ridicat împotriva condamnării colective, denunțându-i ilegalitatea: legea ateniană stipula că oamenii se judecau individual, nu în grup. Și a refuzat ca dreptul să fie călcat în picioare.

În timpul acelei interpelări dure, am observat cât de mult se schimbase Socrate. De ceva vreme, intervenea mai serios în viața publică și foarte deschis. După exemplul lui Pericle, îndrăznea să ia poziție chiar împotriva opiniei generale. El, care cândva dialoga, iată că trecuse la filipice, o atitudine cam nepotrivită cu natura lui și încă și mai puțin cu filozofia lui. După ce am analizat lucrurile, am observat că transformarea începuse în momentul în care Alcibiade îi părăsise definitiv pe atenieni în Samos, pentru a se refugia într-un mic fort din Tracia. Maestrul încetase să se mai dezvolte prin intermediul discipolului său și nu se mai baza decât pe el însuși, se angaja, acționa.

Eliberat de împovărătoarea iubire și de speranța greșit poziționată, Socrate năștea un alt Socrate.

Numai că, vai, oricât de puternic se arăta cel ce pleda pentru dreptate și legalitate, poporul, răzbunător frenetic, înfierbântat de oratorii demagogi, i-a condamnat la moarte pe cei opt strategi care duseseră bătălia victorioasă de la Arginuse. Cei șase prezenți au fost executați.

Câteva săptămâni mai târziu, Sparta, slăbită, a trimis Atenei o propunere de pace. Adunarea, încă înfierbântată, a refuzat-o. Ceea ce a condus la un ultim act al războiului, o nouă bătălie navală.

Dorind să-mi onorez fiii, m-am gândit să iau și eu parte, în pofida groazei lui Daphne, dar un

eveniment neașteptat m-a făcut să văd lucrurile într-o altă lumină.

Peste Atena căzuse zăpada. Apăsătoare. Înăbușitoare. Neaua învelise templele, statuile, monumentele, de obicei colorate, transformându-le în spectre de culoarea cretei. Zgomotele, înfundate din cauza căderii fulgilor, nu mai răsunau prin cartierele de meșteșugari, orașul învăluindu-se într-o tăcere de mormânt. Din cauza frigului și a gheții, nimeni nu se mai aventura pe străzi. Totul părea mort, încremenit pe vecie. Ca o reprezentare a celor absenți, un lințoliu ne apăsa pe toți.

Înghețam. Atena nu era obișnuită cu iernile grele, zăpada rămânând un fenomen rar, dacă nu chiar unul exotic. În ger, unii cerșetori au murit de-a lungul canalelor; atunci preoții, în taină, au aranjat lucrurile în așa fel încât să-i primească în sanctuare pe bieții oameni lipsiți de un acoperiș deasupra capului, care rătăceau fără țintă. În case, membrii familiilor, inclusiv sclavii, se strângeau într-o singură încăpere, lângă un cuptor ori o sobă.

În ziua aceea, Daphne m-a anunțat că se ducea la Xantipa fiindcă aveau amândouă de cusut. Fără vreo treabă, neavând nici un chef să mă plictisesc de unul singur, am fost totuși de acord, dorindu-mi ca Daphne să își găsească puțină liniște, fie și departe de mine.

Copleșit de nostalgie, îmi aduceam aminte clipele tandre petrecute împreună cu băieții mei, visând la gura sobei să-mi bată la ușă. Servitorii m-au anunțat că o femeie care stătea lângă o șaretă înconjurată de patru sclavi dorea să mă vadă.

Am alergat, convins că era vorba despre niște bolnavi care aveau nevoie de ajutor.

Noura mă aștepta în prag, îmbrăcată într-un mantou din lână neagră, acoperită de fulgi ce păreau diamante cusute pe țesătură.

— Noam, te rog să fii de acord să ne primești.

Lividă, trasă la față, cu buzele aproape albastre, Noura mă implora. O

Zăpadă fină, biciuitoare, aruncată de vântul de nord, ne înțepa cu săgețile ei.

Stupefiat, nu am reușit decât să repet prostește:

— Să ne primești?

A continuat pe ton scâncit:

— Pe tata, sclavii și pe mine.

Am făcut ochii mari, apoi m-am apropiat de șaretă. Culcat în mijlocul ei, un bătrân nemișcat, cu pielea verde și zbârcită, cu pleoapele coborâte, zăcea pe o targă, acoperit cu niște cergi. Tibor avea aspectul rigid, de cadavru.

— A murit? am murmurat consternat.

— Nu, dar e pe moarte. Te rog, Noam, am fost surprinși de un vârtej de zăpadă și tata, deja foarte slăbit, a alunecat într-un soi de somn profund.

— Intrați!

Ca de fiecare dată, reflexele mele de medic l-au luat pe sus pe Noam și l-au trimis în temniță. În loc să mă interesez cum de-a ajuns Noura să dea de Tibor, tatăl ei dispărut de secole, în loc să aflu unde se duceau amândoi, m-am apucat să-i încălzesc, să-l liniștesc pe fiecare, să le dau de băut. L-am învelit pe Tibor, care zăcea lângă sobă, în mai multe pături de lână.

Sclavii, imediat ce și-au revenit, s-au dus lângă servitori în bucătărie. Noura și cu mine am rămas în jurul trupului lui Tibor, care era inconștient, lângă vatra în care trosneau niște lemne. Fumul ne intra în ochi.

Noura și-a cufundat privirile într-ale mele.

— Sunt doar în trecere, Noam. Îți respect viața și n-am s-o tulbur. Soția ta e aici?

— E la Xantipa, sora ei.

— La nevasta lui Socrate?

— Da.

— Nu intenționam să te văd, traversam țara pentru… – nu contează! – când crivățul ne-a pus în pericol. În sfârșit, mai ales pe tata.

Cât de simplu îmi invada locuința ateniană lumea mea obișnuită de altădată! „Tata“… Noura

pronunțase dintotdeauna această silabă dublă cu o tandrețe răvășitoare, de parcă buzele i-ar fi schițat un sărut. Ce minune, un ecou într-un nume! „Tata“… Cuvântul, dincolo de sensul lui, exprima în cazul Nourei o imensă afecțiune, încredere și un fior de așteptare. Fără îndoială fiindcă era cel dintâi bărbat pe care se hotărâse să îl seducă. Încă din copilărie, Noura ocupa un loc de neegalat pentru tatăl ei, restul familiei – mama și frații – murind într-o alunecare de teren. Pe omul acesta îl considerasem cândva maestrul meu: vindecător fără pereche, îmi provocase pasiunea de a îngriji, de a descoperi proprietățile plantelor, de a reflecta asupra constituției și funcționării corpului. Ani și ani, înainte de a-i deveni ginere, mă învățase cu generozitate din cunoștințele lui, pentru a-i lua locul după ce avea să moară, Noura nefiind interesată de această moștenire.

Destinul întrerupsese cursul obișnuit al lucrurilor. Noura, Derek, eu fuseserăm loviți de fulger într-o peșteră în timpul potopului și ne aleseserăm cu această de neînțeles și greu de dus nemurire. Apoi, mai târziu, am descoperit că și Tibor fusese atins de fulger și fusese și el transformat pe veci; or pe el fulgerul îl ajunsese când se stingea, când era în pragul morții. Dacă noi – Noura, Derek și cu mine – supraviețuiserăm ca niște tineri de douăzeci și cinci de ani ce eram, el continua viața într-un organism bătrân, de nouăzeci de ani, chinuit de artroză, reumatism, atrofie musculară, lipsă a tonusului, dificultăți respiratorii, insuficiență cardiacă. Pe scurt, netrăind în toată puterea cuvântului, Tibor agoniza fără sfârșit. În timpul ultimei noastre întâlniri, din Egipt, din Casa Eternității, își dorea cu pasiune să se termine odată și, în spatele măștii lui de Anubis, nu viața o mai studia, ci moartea.

— Cum l-ai regăsit pe Tibor?

Noura s-a închis în ea însăși, tremurând.

— Am fost atentă la ce se spunea. Inclusiv la legende.
— Adică?
Și-a ridicat figura triunghiulară spre mine și m-a privit lung:
— Chiar vrei să știi?
— Da.
— Ești în stare să auzi așa ceva?
— Îmi voi da seama când îmi vei spune.
— Jură-mi că nu-l vei judeca pe tata.
— Nu există om pe care să-l admir mai mult decât pe el.
— Tocmai asta e: ceea ce am să-ți spun nu se potrivește deloc cu ideea pe care ți-ai făcut-o despre el.
Gravitatea neliniștită a glasului îi dovedea sinceritatea.
— Spune-mi adevărul, Noura.
Și-a frecat brațele, de parcă ar fi încercat să alunge frisoanele care o parcurgeau.
— De acord, tu ai vrut-o.
S-a ridicat, s-a apropiat de Tibor, i-a examinat chipul și a început cu acea voce limpede care mă fermeca la fel ca un izvor cu apă proaspătă:
— Îți amintești povestea Minotaurului? Orice grec știe legenda asta. La fel ca tine, o auzisem de vreo zece ori când am presimțit că m-ar fi putut duce pe urmele tatei. Minotaurul, cum știi, este o creatură pe jumătate om, pe jumătate taur. Care e legătură cu tata? La prima vedere nici una, nici o asemănare între bătrânul firav și un taur, tona aceea de mușchi, cu nările fumegânde, coarne ucigașe, ochi negri și amenințători. Minos, regele Cretei, răspunzător în parte de nașterea lui fiindcă îl jignise pe Poseidon, evita să ucidă Minotaurul de frica zeului, chiar dacă monstrul ieșise din pântecul nevestei lui. A profitat deci de prezența unui meșteșugar atenian priceput, ajuns în Creta, Dedal, pentru a ascunde Minotaurul. Lucru care mi-a atras atenția… Dedal, un inventator sublim,

pentru a reuși disimularea i-a propus regelui Minos un labirint, adică o rețea de grote și de coridoare săpate în munte, plin de ocolișuri, de surprize, în care oricine s-ar fi rătăcit nu ar mai fi știut cum să găsească ieșirea, o înșiruire de galerii nesfârșite, care se tot învârteau și se întorceau ca niște valuri ale mării în mișcarea lor de flux și reflux. Într-o zi, grație acestui detaliu, am făcut dintr-odată legătura cu tata!

Mi-am amintit că, în copilărie, îmi desena labirinturi pe niște scânduri și mă învățase să circul inteligent printre pereții lor urmărindu-le cu degetul. Când am aflat că Minotaurului i se dădeau în fiecare an tineri, nu am mai ezitat.

— Și?

— Puternicul Minos trimitea o navă la Atena. Cetatea plătea drept tribut Cretei șapte băieți și șapte fete. Odată intrați în labirint, aceștia nu mai aveau cum scăpa vreodată.

S-a oprit.

— Nu înțeleg, am șoptit perplex.

— Ingeniosul Dedal se închisese în labirint.

— Și?

— Câteodată erau descoperite scheletele sau cenușa celor sacrificați.

— Tot nu-nțeleg.

— Minotaurul îi devora.

— O legendă…

— Nu iese fum fără foc și nici legendă fără ceva real.

— Și?

— Lucrul real e tata. Nu ți-ai dat seama după întâlnirea voastră din Carpați? În jurul lui, triburile din regiune răspândeau zvonuri despre fete și băieți arși.

— Cum așa?

— Tata își reface puterile bând sângele proaspăt al unor tineri.

Am rămas tăcut. Imagini, fraze, scene îmi țâșneau în memorie, trezindu-mi din nou

sentimentul apăsător pe care-l resimțisem în timpul călătoriei mele în Carpați, când îl descoperisem pe Tibor ascuns sub numele de Zalmoxis în adâncul peșterii lui, considerată sacră de cei din preajmă. Sentiment apăsător?

Am realizat dintr-odată că încurcătura în care mă trezisem era un fel de protecție, un paravan care satisfăcea dorința profundă de a nu vedea ce se întâmpla. În acel moment, câteva elemente contradictorii, cărora totuși le rezistasem, m-ar fi putut lămuri: dușmanii lui Zalmoxis susțineau că demonul acela cerea din când în când sacrificii umane; susținătorii o dezmințeau, amintind că înțeleptul impusese anturajului un regim vegetarian și că le interzicea copiilor să se apropie de el. Era limpede că Tibor constatase puterea regeneratoare a sângelui, dar, în același timp, gândul de a lua vieți omenești îl revolta, pe el, marele vindecător care salvase atâtea. Prin urmare luptase cu el însuși, cedând uneori, reproșându-și-o mai apoi, împiedicându-se s-o facă, recidivând. De altfel, în cursul convorbirii noastre nu mă implorase să dau repede de Noura „înainte să"… înainte să ce? Fără a o preciza, m-a asigurat că în perioada în care o voi căuta se va „abține"… Se va abține de la ce?

Noura începea să respire din nou regulat, liniștită. Probabil că o liniștise împărtășirea cu mine a teribilului secret. Ochii ei întrebători îmi pândeau reacția.

— Săracul de el… am murmurat. Mi-e milă.

Chipul Nourei s-a luminat: nu doar că nu-i condamnam tatăl, dar îl mai și compătimeam.

— Suferă în permanență, m-a asigurat. Fie corpul îl tortureză, fie, dacă-l mai lasă un pic în pace după ce a băut sânge, mintea ia locul și îl chinuie din cauza crimelor comise. Tata nu are suflet de ucigaș și nici egoismul care îi împinge pe unii să ucidă fără scrupule ori remușcări.

Am aprobat-o încet din cap. Serios, altruist, Tibor avea vocația de a vindeca și își consacrase timpul și puterile îngrijirii celor din jur. Pentru el nu putea exista soartă mai crudă decât aceea de a avea nevoie să omori pentru a trăi.

Așa că am înțeles de ce se refugia în grote și pe sub pământ: își dorea să se întoarcă pe domeniul morților, al larvelor, al descompunerii și să se închidă acolo. Totuși, fiindcă niciodată moartea nu-l scăpa de această stare, ieșea din timp în timp din izolare și se deda unor crime care-l făceau s-o ducă mai departe târâș-grăpiș.

Noura mi-a explicat că, alarmată dintr-odată de legenda Minotaurului, ghicise că Tibor elaborase povestea pentru a primi o dată pe an carne proaspătă în străfundurile unui bârlog. Acolo, în Grecia, îl descoperise vara trecută într-o stare întristătoare, căci se ferise decenii de-a rândul să se mai întrețină cu sânge.

Cu glasul dintr-odată înfundat, a murmurat pătrunsă de o oboseală melancolică:

— Mă plictisesc fără tine, Noam.

— Refă-ți viața.

— Așa mă gândesc. Încerc. Totuși, nu am cum da prea curând de un Pericle.

Avea dreptate. Nici vorbă să-și calculeze vreun efect. Degetele mângâiau un medalion pe care-l purta legat de un lanț de aur, în care am recunoscut, prins într-o picătură de sticlă, o șuviță albă care împodobea cândva părul negru al lui Pericle. Când îmi imaginam eventuala noastră reîntâlnire, mă așteptam la o Noura combativă, intransigentă, dacă nu cumva chiar agresivă.

Dar ea se dovedea simplă, sinceră, resemnată, pierdută.

Am rugat-o să-mi povestească în câteva cuvinte ce se întâmplase în Lesbos după plecarea mea.

— Plecare? a replicat. Aș numi asta mai degrabă fugă. Am continuat să mă iubesc cu Sappho și am învățat să o și împart. După care a trebuit să

plecăm din Lesbos, fiindcă tiranul Myrsilos voia să-i facă rău. După ani de exil în Tracia, ne-am întors sub domnia lui Pittacos. Era deja bătrână. Am văzut-o stingându-se încet, de moarte bună.

— Mi s-a spus că s-a aruncat de pe o stâncă, din disperare de îndrăgostită.

— O legendă! Oamenii vor neapărat să fi sfârșit nenorocită, să fi plătit fiindcă a simțit atâta voluptate și fericire. Ei bine, să nu se supere spiritele posace, dar a murit liniștită în brațele mele, contemplându-mi îndrăgostită chipul neschimbat.[53]

Și-a întors capul. Am ghicit că Noura luptase cu ea însăși pentru a-mi dezvălui un moment ținut închis în străfundurile ei, într-un sanctuar sacru.

Ascunzându-și lacrimile, a încercat o diversiune, arătând spre Tibor:

— Încerc că mă ocup de tata. Vom pleca… departe.

Mi-am dat seama că a ocolit destinația în ultima clipă.

— Noura, hai să inventăm un mod de a comunica. Nici tu, nici eu nu știm ce se va întâmpla mâine. Cândva a trebuit să merg prin lumea-ntreagă, ani de zile, înainte de a te revedea.

— Pe vremea aceea erai nebun după mine, a suspinat.

— Niciodată nu încetezi să iubești.

Și-a ridicat privirea, pânditoare. Irișii verzi îi sclipeau.

— Ai dreptate, Noam. Sentimentul evoluează, dar nu dispare. Dacă nu mai iubești înseamnă că nu ai iubit niciodată.

— Eu chiar te-am iubit cu adevărat. Deci…

Îmi era imposibil să pronunț cuvintele esențiale, totuși acestea mi se repezeau în răsuflarea ca prohibită. Noura mi-a ghicit intenția tulbure și a șoptit la rândul ei:

— Te-am iubit cu adevărat. Deci…

S-a întrerupt hotărâtă. Tăcerea vibra de emoțiile și pudoarea noastră. Ce realitate impalpabilă ne lega dintotdeauna? În fața ei, mi se părea că trăiam într-un fel unic, cu o intensitate superioară.

A sfâșiat clipa suspendată:

— Statuia Atenei.

— Poftim?

— Colosala Atenă din aur și fildeș, de pe Acropole, din naos, în mijlocul Panteonului. Sub opaiț, ridici o trapă. Eu am pus să fie instalată. Poți lăsa acolo un papirus pentru mine. Sau eu pentru tine.

— Adică și asta ai… prevăzut?

— E o idee… Phidias nu-mi refuza nimic. Habar n-aveam la ce ar fi putut folosi, dar acum îmi dau seama. De acord cu această cutie pentru mesaje, Noam?

— De acord.

Mica Euridice a intrat în încăpere. Abia coborâtă din pat, încă se întindea, cu pleoapele umflate de somn, cu părul ciufulit, cu genele umede, cu gura moale. Caldă, s-a lipit de mine, a primit torcând sărutul de dimineață, fără a observa intrusa.

Când s-a desprins de mine, i-am prezentat-o pe Noura. Două pisici, la fel de frumoase și una, și alta, se contemplau, se miroseau, se cântăreau. Un freamăt electriza atmosfera. Am simțit de ambele părți un fel de gelozie neliniștită. Ghearele amenințau să țâșnească. Apoi Euridice a decis să o salute pe Noura cu multă deferență, de parcă s-ar fi înclinat în fața unei doamne foarte bătrâne. Câtă lipsă de respect în acel exces de respect! Atitudinea exagerat de ceremonioasă a puștoaicei urmărea înlăturarea musafirei, fără însă a renunța la politețe, fără a-i putea reproșa măcar o vorbă nedelicată ori vreun gest deplasat. Noura, deloc naivă, a reacționat cu o curtoazie glacială.

Conștient că tocmai evitasem un incident, am chemat servitorii și le-am cerut să o ducă la masă pe Euridice.

Odată plecată, Noura s-a limitat la un singur comentariu:

— Frumusețea pe pământ, Euridice.

Dispărându-i încruntarea, s-a ridicat și i-a luat pulsul lui Tibor.

— E mai bine. S-a încălzit.

Apropiindu-mă, i-am confirmat diagnosticul.

— În fond, a adăugat, îi e mai puțin rău în această letargie. Plecăm, Noam, și-ți mulțumim. Nu te voi deranja și mai tare.

De la sine, mâna mi s-a îndreptat către a ei pentru a o opri, apoi, după un moment de gândire, i-am dat drumul. Cu un surâs în colțul buzelor, Noura a apreciat gestul reflex, la fel și reacția care i-a urmat.

— Trăiește ce ai de trăit pe-aici, a conchis. Încheie-ți povestea cu Daphne.

Sunteți fericiți?

— Acum ne îneacă tristețea, căci ne plângem fiii morți în război, dar în vremuri normale navigăm pe apele fericirii.

— Cu-atât mai bine.

— Daphne e atât de vie, de veselă, de sinceră, de transparentă…

Noura s-a strâmbat ușor.

— Sinceră sau transparentă, uite niște termeni pe care nu i-aș folosi ca să o definesc. Iubitoare sau pasională, da. Sinceră sau transparentă, nu.

— Cine-ți dă ție voie să pretinzi așa ceva?

— Ceea ce știu. Și ce știi și tu.

M-am băgat între ea și Tibor, obligând-o să își schimbe poziția și să ridice ochii spre mine. Confuz, am întrebat cu voce șovăitoare:

— Adică Daphne mă înșală?

— Ce înseamnă „te înșală“, Noam?

— Se vede cu alt bărbat?

Noura a făcut ochii mari.

— Deci nu știi nimic? a strigat.

— Ce? Ce-ar trebui să știu?

— Tot n-ai înțeles? Doar ți-a dăruit trei copii, Noam!

— Și?

— Tu nu poți avea copii, mi-a zis apăsat, uitându-se cu severitate la mine.

Am izbucnit într-un râs răutăcios.

— Mă confunzi cu tine, Noura. Ba mai rău: ai dori să fiu și eu ca tine.

Renunțând la amabilități, mi-a răspuns pe ton usturător:

— Și chiar ești ca mine. Steril. Acum sunt sigură.

— N-ar conta că…

— Ba da! Ești nemuritor, deci ești steril. Când nu mai există moarte, nici naștere nu mai există.

— Cu Mina am avut băieți și fete, chiar dacă aceia nu au supraviețuit, apoi l-am avut pe Cham.

— Înainte de cavernă. Înainte de trăsnet. Înainte de evenimentul care ne-a transformat. Hai, Noam, fii cinstit și recunoaște că n-ai mai făcut copii de veacuri, nici cu mine, nici cu alte femei care ți-au trecut prin brațe. Natura nu vrea ca nemuritorii să se reproducă. Mai mult, îi exclude! Natura nu se perpetuează decât fabricând fără încetare ființe vii, adică muritori. Numai muritorul procreează. Viu este tot ce comportă un început și un sfârșit. Tu, eu, Derek, tata am avut un început, desigur, dar ca urmare a accidentului nu mai avem sfârșit. Nu putem transmite viață, fiindcă nu mai avem una. Nu suntem nici vii, nici morți, Noam, nu vehiculăm nici viață, nici moarte, care lucrează neapărat împreună. Dacă tata ar putea vorbi, ți-ar confirma-o. Mi-a spus că discuțiile voastre se învârteau deseori în jurul subiectului, ceea ce l-a făcut să creadă că acceptaseși această realitate. Dar se vede clar că nu e cazul!

Am rămas ca vlăguit. Forțele care protestau în mine mi s-au părut derizorii, într-atât de evidente îmi apăreau dintr-odată lucrurile. Din partea din spate a casei s-a auzit un scârțâit de ușă.

— Și-atunci ai cui îmi sunt copiii? am exclamat.

— Sigur ai lui Daphne, fiindcă doar ai asistat-o la naștere. Cu cine i-a conceput, habar n-am.

— Deci Daphne s-a culcat cu alți bărbați?

— Negreșit.

Nu mai eram în stare să gândesc. Noura și-a reînceput pregătirile de plecare și, împachetând o țesătură, a lăsat să-i scape:

— În orice caz, în privința fetei tale, întrebarea nici nu are rost, doar poartă răspunsul pe figură.

— Cum așa?

— Euridice seamănă leit cu Alcibiade. Nu e nici o îndoială.

Lovitura m-a dat gata. Undeva s-a trântit o ușă. Măcar de nu ar fi auzit Euridice dialogul. Întins pe jos, nu aveam curaj să mai mișc.

— Euridice… Alcibiade… bolboroseam.

Noura a bătut din palme pentru a-și aduna sclavii cărora le-a ordonat să-i transporte tatăl până în șaretă.

Apoi a îngenuncheat în fața mea, cu brațele atârnându-i.

— Te-ai supărat?

— Lasă-mă-n pace.

— Hai, nu te posomorî. Cere-i lui Daphne să-ți explice. Poate-ai să reușești să nu-i poți pică. Chiar și eu am….

— Mai taci odată. Cred că și-așa ai spus destule.

— Păi…

Furia care mă inundase mi-a dat energia de a sări în picioare.

— Cucuvea ce ești! Eram fericit până să intri tu aici. Ai dat buzna și uite-mă nenorocit. Mi-ai distrus fericirea.

— Ți-am distrus o iluzie, nu fericirea. Stați de vorbă tu și Daphne! Fără îndoială că…

— Pleacă!

Am smuls boccelele pe care tocmai și le aduna și le-am aruncat pe culoarul de la intrare.

— Pleacă!

S-a cutremurat.

— De ce atâta ostilitate, Noam?

— Urăsc ce-am auzit.

— Sper că nu și pe mine.

— Pleacă!

— Nu confunda mesagerul cu mesajul, te rog.

— Pleacă! Nu te-ai schimbat deloc, Noura, ai intrat aici cu intenția de a mă călca în picioare, și-n picioare m-ai și călcat. Mereu m-ai călcat.

— Eram convinsă că deja ai înțeles limitele condiției noastre.

— Ți-a reușit! M-ai pus la pământ și-acum mă târăști. Ești mulțumită că m-ai terminat?

— Și-adică de ce adevărul ar fi dăunător?

— Bucură-te.

— Păi eu…

— Pleacă!

Urlasem. Dacă mai insista, violența avea să-mi miște mâinile, o simțeam și eu, și ea.

Au început să-i curgă lacrimile. Tulburată, a încercat să își ridice lucrurile, dar tremura și nu mai vedea nimic.

Departe de a mă impresiona, plânsul ei m-a enervat și mai tare. Dacă trebuia să verse cineva lacrimi, atunci acela eram eu, nu ea! Prezența ei mă rănea profund, așa că m-am repezit cu pași mari în altă aripă a casei. În trecere, un servitor mi-a spus că Daphne se întorsese câteva clipe mai devreme, dar că plecase aproape imediat. Mi-am amintit zgomotele de ușă și am presupus că auzise frânturi din conversația mea cu Noura. Ce importanță avea? Nu mai voiam s-o știu pe-aproape pe Daphne, o femeie atât de mincinoasă, de manipulatoare, de falsă. Trădătoarea perfectă. Doream o despărțire imediată.

M-am închis la mine în cameră și m-am prăbușit în pat. Cu ochii închiși, cu palmele astupându-mi urechile, mă învârteam ba pe-o parte, ba pe alta, ba pe burtă, ba pe spate, pentru a respinge lumea, pentru a-mi găsi o poziție suportabilă. Degeaba!

Mă ardea întreg corpul: în mine nu mai era decât ură, și ura aceasta mă consuma.

Intermezzo

Venise ora explicațiilor. Locul întâlnirii îl alesese Britta. Pe înserat, nu departe de cartierul chinezesc, Library Bar oferă o atmosferă discretă, amintind de o bibliotecă din epoca victoriană. Bustul lui Shakespeare, tronând pe șemineu, întâmpină clienții; în spatele lui, fotografii înrămate alcătuiesc un album de familie în care figurează Twain, London, Hemingway, Fitzgerald, Steinbeck, Salinger; împrejur, cărți legate în piele împodobesc rafturile în nuanțe acaju. Banchete, bănci, taburete capitonate invită oamenii să se adune laolaltă pentru a sta de vorbă sorbind din cocktailuri.

Britta se așezase lângă căminul în care ard șase lumânări mari. Ambianța intimă, călduroasă este creată mai ales de numeroasele lumânări și veioze puse mai peste tot. Flăcările pâlpâitoare ale lumânărilor lasă impresia de fragilitate, disimulând caracterul artificial, contrafăcut al decorului.

Britta, Noura și Noam se așază în fotoliile din piele. Odată comandate băuturile, nu mai suflă o vorbă. Nici unul dintre ei nu îndrăznește să ia cuvântul. În sfârșit, Britta rupe tăcerea, adresându-i-se Nourei.

— De ce încerci să mă faci să cred că ești mama mea?

Noura tresare, la fel și Noam. La asta nu se așteptau. Odată depășită stupoarea, Noura își revine și exclamă:

— Stai puțin, draga mea, doar te-am purtat în pântecul meu și te-am adus pe lume.

— Ei, nu aici avem probleme, doar mi s-a povestit, tati mi-a arătat fotografiile.

Britta scoate din ghiozdan o hârtie împăturită cu grijă și o lasă pe măsuță.

— La clinica Eternity Labs am cerut să ni se compare ADN-ul. Nu avem nici o genă comună.

Noura pălește. Trăsăturile i se contractă, profilul îi încremenește, buzele îi tremură. Întorcând privirea, murmură:

— De ce?… De ce?

Britta se-mbufnează.

— Am avut eu mereu niște îndoieli, dar am făcut abstracție de ele fiindcă, aparent, toți copiii trec prin stadiul ăsta. Totuși, când mă zbăteam la clinică între viață și moarte, am dat echipei care mă îngrijea și nu îmi refuza nimic, un pahar din care băuseși. Au verificat.

Consternată, Noura se ghemuiește în fundul fotoliului. Britta îi observă descumpănirea și încearcă să manifeste puțină empatie.

— Mami, te iubesc, dar lucrul acesta îmi explică reticența.

— Reticență?

— Cu tine niciodată nu mi-am dat drumul complet trăirilor, cum o fac cu tati. Mereu am fost în gardă.

Noura se face stacojie la față de mânie.

— Bine, nu pot face copii! Dar crezi că asta nu este o suferință? Un chin atroce?! În zilele noastre însă, știința a reușit să contracareze infertilitatea. În cazul meu, a fost vorba despre o insuficiență ovariană. Și-atunci, în laborator, au fost introduși spermatozoizii lui Sven în ovocitele unei donatoare, apoi mi s-au inseminat niște embrioni. Britta, te-am purtat în mine și astfel am cunoscut cea mai mare bucurie a vieții mele. Și nașterea mi-a adus tot atâta fericire. De atunci, în fiecare zi am bucuria să-mi însoțesc fiica prin lumea aceasta!

— Nu asta îți reproșez, mami. Pur și simplu descopăr în sfârșit de ce nu am avut niciodată încredere totală în tine.

— Poftim?! strigă Noura și se ridică tremurând de iritare. Fiindcă nu avem legătură genetică?

Impasibilă, Britta îi face față:

— Fiindcă m-ai mințit încontinuu.

Noura se clatină, nările îi freamătă și se luptă cu propriul temperament care ar împinge-o fie să sară la bătaie, fie să o ia la fugă. Cu prețul unui efort imens, reușește să redevină suficient de stăpână pe sine pentru a se așeza la loc în fotoliu.

Noam nu intervine, conștient că cele două, în timpul acestei confruntări cruciale, au nevoie să își rezolve un diferend care nu-l privește.

— Să minți și să taci nu e același lucru, articulează lent Noura.

— Ah, da? răspunde ironic Britta.

— Am dorit să te protejez. Am refuzat să-ți comunic durerea mea, fiindcă nu voiam să apese și asupra ta. Te-am mințit pentru tine, gândindu-mă la tine și visând la tot ce poate fi mai bun pentru tine.

— Ah, da? repetă Britta. Și micuța cutie portocalie? Cea care după părerea ta nu exista, dar pe care a găsit-o tanti Ingrid. Și în cazul ăsta, tot multă tăcere acoperă…

Nici la asta nu s-a așteptat Noura. Coboară pleoapele, jenată și de insistența Brittei, și de prezența lui Noam. Își dă seama că, lipsită de aliați, se închisese într-un comportament care o izolează.

— Și… și… te-ai uitat ce e înăuntru?

— Bineînțeles. După părerea ta, de ce s-a deschis atât de ușor în ziua următoare, când ai recuperat-o?

Noura încremenește. Britta se întoarce spre Noam. Fără agresivitate, doar pradă unui profund interes, îl întreabă:

— Din ce familie provii? De ce vă reproduceți identic din tată-n fiu de sute și sute de ani? Cum de e posibil așa ceva?

O liniște imperceptibilă îi unește dintr-odată pe Noam și pe Noura: of, Britta nu bănuiește încă nimic, a luat-o pe un drum greșit.

— Ești sosia tatălui tău? se interesează Britta.

Noam își drege glasul.

— Sosia tatălui meu din tinerețe, da. Și a bunicului. Chestia asta a provocat mereu mirare.

O fluturare de gene dovedește că Noam se învinuiește; se blamează fiindcă o înșală pe Britta încă o dată, pe când ea pe bună dreptate cere adevărul, totuși, ce poate face?

Britta se întoarce iarăși spre Noura:

— Și tu?

— Și eu, ce?

— Tot o fatalitate genetică e și aceea care face ca femeile din familia ta să se îndrăgostească de bărbați din familia lui? Pentru că și în acest caz, portretele din generație în generație se aseamănă, nu-i așa?

Zguduită, Noura improvizează cu dificultate:

— Nu sunt îndră… Britta, trăiesc alături de Sven, îl ador, e soțul meu, tatăl fetei mele, tatăl tău. Ce tot presupui?

— Îl iubești pe tati, dar îl iubești și pe Noam totodată.

— O iei razna, Britta! Gândește-te la portrete… Am moștenit micul sipet portocaliu cu aceeași figură care trece prin secole și, cum poți să-ți închipui, când l-am văzut pe Noam am avut un șoc. Sosia bărbaților pe care femeile din familia mea i-au iubit. Ai și de ce să fii dat peste cap, nu?

— Mmm…

Britta renunță să mai judece lucrurile din acest unghi. Știe că, în lipsă de empatie, nu excelează în înțelegerea altora. Așa că preferă să lase problema în suspensie. Noura și Noam recâștigă ceva optimism. Până la urmă, ipoteza emisă de Britta pentru a-și explica generațiile de copii ce seamănă cu Noam ocolește esențialul inavuabil, imortalitatea lor.

— Fascinant cazul familiei tale… i se adresează Britta, printre dinți, lui Noam. Înseamnă că acei cromozomi nu se amestecă și că partea rezervată femeii în reproducere e nulă.

— Fără îndoială, aprobă Noam.

— Genetic, ar fi o premieră, persiflează Britta.

— Mda… da.

— Dacă nu o aberație. Nu ai încercat niciodată să înțelegi?

Noam încremenește. Îi vine greu să se închidă într-o nouă minciună. Ce să-i răspundă Brittei?

Aceasta îi zâmbește:

— Oricum, o vom descoperi noi. Fiindcă și din ADN-ul tău am încredințat un eșantion la Eternity Labs.

Noam și Noura schimbă o privire panicată: dacă utilizarea ADN-ului Nourei, spre a-l compara cu cel al Brittei, provocase această scenă, procurarea ADN-ului lui Noam pentru a-i explora particularitățile genetice îi punea pe amândoi în pericol. Nu doar că era nevoie să își protejeze natura lor ce nu respecta norma, dar la butoanele Eternity Labs se găsea cel care niciodată nu trebuia să afle nimic: Derek.

2

Să fi fost sfârșitul lumii?

Nori plini ochi de funingine, lugubri, întunecați, se îngrămădeau pe deasupra peisajului pe care-l înăbușeau cu umbra lor uriașă. Ostilitatea îngreuna atmosfera. Aerul era mușcător, un vânt rece din nord își strecura mâna înghețată pe sub veșminte, o umezeală vâscoasă otrăvea plămânii. Până și nisipul de la malul mării se retrăsese într-o atitudine agresivă, umflându-și spinarea unsuroasă și compactă. Cât despre mare, nemișcată, se reducea la un scut cenușiu, punctat de o spumă băloasă, atinsă la orizont de câteva pânze tăcute. Mă duceam la Aigos Potamos. Nimeni nu mă oprise, fiindcă nu vorbisem cu nimeni de săptămâni întregi. După vizita Nourei, Daphne dispăruse, iar eu o lăsasem pe Euridice Xantipei, fără a da vreo explicație, și mă suisem pe cal

pentru a ajunge în peninsula aspră și dezolantă unde se desfășura lupta dintre spartani și atenieni.

Dacă nu era sfârșitul lumii, atunci era sfârșitul lumii mele. Lucrurile în care crezusem – fidelitatea lui Daphne, prietenia lui Alcibiade, sângele străbunilor mei curgând prin venele copiilor mei – se năruiseră. De la Atena până la Aigos Potamos, călărind timp de mai multe zile, amintirile mi se arătau în lumina dezvăluirilor Nourei. Îngrijorarea pe care o manifesta Daphne nu era cea a unei soții lipsite de încredere în ea, după cum în naivitatea mea îmi închipuiam, ci mai degrabă aceea a unei sperjure care se temea că într-o zi putea fi demascată. Gelozia care punea stăpânire pe ea de cum petreceam mai multe ore în compania lui Alcibiade, departe de a-i fi demonstrat iubirea pentru mine, se dovedea doar spaima că acesta și-ar fi putut da drumul la gură. Când acesta cerea vești despre Euridice, o făcea pentru a se asigura că-i îndrăgeam fiica și că ea prețuia frumusețea și sănătatea tatălui ei. Și eu care-i mulțumeam! Ce naiv! Cretinul perfect, necioplit, obtuz, niciodată atins de dubiu, deși observasem că Daphne se uita într-un fel anume la Alcibiade.

Mă preocupa o ipoteză referitoare la Milon. Convins că îl concepusem la Olimpia, cu Daphne, în ziua în care câștigasem Jocurile Olimpice, pusesem constituția lui solidă, alura masivă pe seama forței de care dădusem dovadă în timpul competiției. Or, după toate aparențele, Daphne îl zămislise cu un alt atlet în decursul acelei veri. Cu care? Căutam printre amintiri luptătorul – luptător, ținând cont de corpul lui Milon – care furnizase… materia primă.

Degeaba. Cât despre Sophroniscos, încă mai puțin îi puteam repera făuritorul. Din contră, ce îmi sărea în ochi era diferența fizică dintre cei trei copii, care nu mă frapase niciodată mai înainte, fiindcă eram preocupat mai ales să regăsesc în ei trăsăturile pe care le aveau în comun cu mama lor.

Cine ar mai fi putut cunoaște aceste secrete, în afară de Daphne și de armăsarii ei? Cu siguranță nu Socrate, care, în plus, nici nu se dădea în vânt după copii. Xantipa? Acum, când stăteam să mă gândesc, schimba cursul conversației de fiecare dată când, aplecați deasupra leagănelor, discutam despre asemănările ereditare. Cu toate acestea, pe bună dreptate ori nu, o socoteam pe Xantipa corectă. După părerea mea, habar nu avea de adulterele succesive ale surorii ei, dar mirosise că era ceva ce-i scăpa. Fără îndoială analizase cu mai multă subtilitate decât mine anatomia progeniturilor mele și tulburarea lui Daphne…

Ajungând în Chersones, am străbătut încolo și-ncoace teritoriul pe unde se refugiase Alcibiade. Acesta deținea mici fortărețe care dominau locurile și trăia ca un regișor al Traciei.

De ce ocupaseră armatele acest teritoriu? După înfrângerea serioasă din bătălia de la Arginuse, strălucitul general spartan Lysandros reluase comanda flotei. O refăcuse în timp record grație prieteniei sale cu prințul persan Cirus cel Tânăr, care îi furnizase resurse financiare enorme. Din acel moment, dublase atacurile contra cetăților aliate cu Atena, din insule ori din Attica, ba chiar își împinsese navele până în împrejurimile Pireului, apoi, urmat de noi, o luase în direcția Hellespontului. Acum își adăpostise escadrele în Lampsakos, oraș pe care îl jefuise. Importurile noastre de grâne treceau prin acel punct crucial. O sută optzeci de trireme ateniene erau deci lângă celălalt mal al Hellespontului, în fața cetății Lampsakos, la cincisprezece stadii[54], pentru a-l supraveghea pe Lysandros, a sparge blocada economică și a ataca.

După ce am traversat un teren viran unde fuseseră aruncate ancore ruginite, scripeți, catarge rupte, mii de gunoaie din călătorii, am ajuns în locul unde ne amaraseră trierele. Ce absurditate! Nu acostaseră la un cheu sau un debarcader, ci se

opriseră de-a lungul unei plaje. De ce acea ciudățenie?

Am intrat în tabăra provizorie pe care o ridicaseră compatrioții mei. Câteva vetre. Corturi. Arme înfipte în nisip. Navele se întorceau. Oamenii se odihneau în voie. Unii dormeau, alții cântau, dansau, discutau, jucau zaruri, alții alergau după o minge sau se plimbau de-a lungul plajei. O aromă de caracatiță prăjită mi-a gâdilat nările. Apropiindu-mă de cortul principal, am fost recunoscut de Tydeus și de Menandros, strategii cu care avusesem ocazia să petrec la Atena.

Aceștia au acceptat propunerea mea de a le fi de folos – pentru a îngriji marinarii și a trata răniții –, prevalându-se însă de mențiunea că deocamdată nu aveau nici o nevoie de mine. Mi-au explicat care le era strategia: zilnic, flota ridica pânzele și o lua spre Lampsakos în formație de asalt; aștepta la ieșirea din port și ataca spartanii. Din nefericire, Lysandros îi refuza și își păstra vasele la ancoră, la capătul acelui port convenabil. Seara, ai noștri se întorceau pe plajă.

Deodată, o siluetă și-a făcut apariția în depărtare, stârnindu-ne curiozitatea.

Un bărbat singur, căruia crepusculul ne împiedica să-i distingem trăsăturile, călare pe un cal lac de sudoare, oprise patrupedul în vârful unei dune. Se uita spre mal. Înfășurat într-o mantie neagră, nu arbora însemnele nici unei armate.

Pocnind din limbă, și-a îndemnat calul să coboare. Acesta a înaintat liniștit spre noi, așezând fiecare pas cu pricepere pe solul nesigur.

Alcibiade și-a făcut apariția. Venind din necunoscut, părea totodată să debarce dintr-un alt timp, atât de multe se petrecuseră de când plecase. Era învăluit de o aură de singurătate. Umbla purtând cu sine exilul. Odinioară înconjurat permanent de un cortegiu pestriț sau de un grup numeros, iată că acum se smulgea din cine știe ce izolare. Și-a oprit calul, a salutat din cap strategii

fără a scoate o vorbă, conștient că densitatea tăcerii conferea momentului anvergură.

Când m-a observat în mijlocul celorlalți, ochii i-au strălucit dintr-odată și altfel; se bucura de prezența mea neașteptată; și-a revenit însă foarte repede, fiindcă ținea să rămână stăpânul acelei scene.

A sărit de pe calul pe care l-a încredințat unui hoplit și a înaintat până la noi. Iapa brun-roșcată a dat să-l urmeze, de parcă, mai mult decât pentru călărie, i-ar fi folosit și ca protectoare, ca paznic – ascendentul pe care-l exercita Alcibiade se extindea și asupra animalelor.

Cât timp a înaintat spre noi, nu l-am scăpat nici unul din ochi. Tânăr nu mai era, dar, în schimb, frumos rămăsese. Schimbase splendoarea juvenilă cu aceea, patinată, a maturității: mai puțin volum, dar trăsături mai precise, mai puțină sclipire, dar mai multă expresivitate a figurii, mai puțină suplețe, dar mai multă soliditate a corpului, mai puțină lascivitate, dar mai multă fermitate în desenul buzelor. Pentru el, și apropierea bătrâneții se anunța admirabilă.

Contemplându-l, primeam răspunsul la întrebarea pe care Alcibiade și-o punea încă din vremea ciumei: să fi primit oare nemurirea? Evident, nu.

Trecerea anilor era vizibilă. Orgolios, păstrându-și măreția, organismul i se uza. Așadar, Alcibiade nu avea să devină tovarășul meu de imortalitate. Cu atât mai bine, de altfel. Ca frate vitreg, Derek îmi ajungea cu asupra de măsură…

Era întâmpinat cu o uimire surdă. Nimeni nu se așteptase să dea buzna. Și surpriza persista.

— Nu rămâneți aici, a zis Alcibiade.

— Poftim?! a exclamat Tydeus.

— De la mine din fortăreață am observat și poziția voastră, și a lui Lysandros. Plecați cât mai repede! Foarte prost loc pentru ancorare. Nu ai nici cum să te aprovizionezi, nici cum să te adăpostești.

Aigos Potamos nu e decât un cătun în jurul unui pârâu pe malurile căruia pasc caprele. În timp ce Lysandros se poate baza pe un oraș pentru a-și hrăni flota, voi ați ajuns deja să terminați proviziile și trebuie să aduceți totul de la Sestos, de la cincisprezece stadii distanță.

S-a strâmbat disprețuitor, arătând țărmul cu o mișcare a bărbiei.

— Și aia! Aia! De care va profita Lysandros.

— De ce să profite?

— Deschideți-vă ochii. Când începe să se lase seara, marinarii se întorc la Lampsakos și o fac parcă târându-se, navighează la întâmplare, în formație dezlânată, nu mai sunt atenți, cască gura, lenevesc. Și lucrurile se agravează de cum pun piciorul pe pământ.

Alcibiade a arătat pe plaja pe care marinarii se împrăștiaseră, fiecare grup văzându-și de treburile lui.

— Se răspândesc, râd, țipă unii la alții, pierd vremea, pe când în fața lor plutește o flotă puternică, obișnuită să execute manevrele în liniște, la ordinul unui comandament unic.

Dacă, în timpul discuției, Tydeus menținuse un ton neutru, Menandros, mult mai iritabil, a intervenit:

— Ai venit să ne critici? a strigat. Cu ce drept? N-ai prea excelat tu în trecut.

— Nu am venit să vă critic, ci să vă sfătuiesc.

Roșu la față de furie, Menandros a sărit în apărarea atenienilor:

— Extraordinar! Ce jignire! Nimic nu-l oprește.

Tydeus, contaminat de indignarea colegului său, l-a întrebat sec pe Alcibiade:

— Insinuezi că suntem incompetenți?

— Sigur că nu, Tydeus. Totuși miza merită să reflectezi. Dintotdeauna, strategii discută între ei despre tactica folosită și o analizează.

— Ai priceput! Strategii discută între ei, deci lasă-ne-n pace. Nu tu ești strateg.

— Am fost. Și nu doar o dată.

— Zău? Și de câte ori ai fost destituit?

Amintirea acelui lucru l-a făcut pe Alcibiade să pălească. A reușit să se stăpânească și a răspuns hotărât:

— Sprijinul sau lipsa de sprijin din partea poporului nu asigură competența. Am experiența războiului. Vă rog, Tydeus și Menandros, îndepărtați-vă imediat de aici. Duceți-vă și lăsați ancora în fața orașului Sestos care are și radă, și o piață bine aprovizionată.

— Nu! a zis Menandros.

— Ce cred eu acum gândește și Lysandros, a insistat Alcibiade.

— Da, sigur că da! a rânjit Menandros. Se știe că poți gândi ca un spartan, din moment ce ai trădat Atena pentru Sparta. Se mai știe și că poți gândi ca un persan, din moment ce ai trădat toți grecii pentru a ademeni satrapul. De fapt, gândești atât de ușor ca dușmanul, încât nu se mai știe cine vorbește când începi tu să vorbești.

Insultat, Alcibiade a reușit să își stăpânească din nou iritarea. Părând preocupat de soarta atenienilor mai mult decât de a lui – contrar obiceiului său –, încerca să își lase deoparte propria persoană, reputație, onoare. Strategii i-au interpretat tăcerea ca pe o dovadă a autorității lor.

— Ciudat lucru, a observat Menandros, tu, care ai convins întotdeauna o lume-ntreagă, nu mai convingi acum pe nimeni…

— Nu cumva ți-ai pierdut talentul? s-a prefăcut mirat Tydeus. Sau nu se mai găsesc urechi care să-l asculte pe cel care a trădat de mai multe ori?

Alcibiade a răspuns, controlându-și tonul:

— Judecați-mă cum vi se pare mai bine, dar ascultați ce vă spun.

— N-o să ne dicteze un renegat ce să facem! s-a răstit Menandros.

Alcibiade s-a întors spre mine, implorându-mă:

— Argos, ajută-mă, te rog.

— Nu.

Răspunsul îmi țâșnise înainte de a fi apucat să mă gândesc. Alcibiade s-a arătat mirat, și-a închipuit că nu fusese bine înțeles și a repetat:

— Argos, explică-le că am dreptate, că trebuie să aibă încredere în mine.

— Nu, Alcibiade, în tine nu se poate avea încredere.

— Păi…

— Cea mai mare eroare este să aibă cineva încredere în tine. Am făcut-o și eu.

Alcibiade a încremenit. Mintea lui ageră a ghicit repede ce descoperisem.

— Argos, confunzi viața privată cu cea publică.

— Și tu! Te lăudaseși că ai șters granița dintre interesele tale și cele ale cetății.

— Și așa și este, am cheltuit averi ca să…

— Și cetatea a cheltuit sume colosale pentru tine, am răspuns. Nu există vreun zid între problemele private și cele publice, aici împărtășim același punct de vedere.

Duritatea, animozitatea mea l-au zguduit pe Alcibiade. A îngăimat:

— Nu te recunosc, Argos.

— În ce mă privește, niciodată nu te-am cunoscut cu adevărat, Alcibiade.

Hai să punem capăt acestei neînțelegeri.

Cuvintele mele l-au copleșit, după cum mi-am dat seama; și-a alungat totuși durerea, concentrându-se asupra a ceea ce considera că este misiunea lui și le-a vorbit mai departe strategilor Atenei:

— Nu sunt perfect și nici scutit de reproșuri – cum aș putea pretinde așa ceva? —, dar vă rog ca tot ce am făcut rău să nu apese asupra a ce vă spun, ca multele mele greșeli să nu vă împiedice să ascultați acum adevărul. Părăsiți locul acesta absurd de ancorare, altfel Lysandros va profita.

Menandros și-a desfăcut picioarele, și-a umflat pieptul, și-a încrucișat brațele și l-a măsurat pe

Alcibiade din cap până-n picioare.

— Ba vom continua tot așa cum am apucat-o.

— Spre pieire! a strigat Alcibiade.

— Spre victorie.

— Pe Atena, aș vrea să fiu un altul ca să mă credeți!

— Doar că, uite: tu ești tu! a conchis Menandros.

De data aceasta, Alcibiade a încasat-o cu greu. A rămas interzis. Cu o mișcare a mâinii, Tydeus i-a dat de înțeles că întrevederea luase sfârșit.

— Pleacă! Noi suntem strategii, nu tu.

Alcibiade mi-a aruncat o ultimă privire rugătoare, pe care am evitat-o.

Dezorientat, copleșit de situație, cu umerii căzuți, s-a întors pe călcâie și s-a îndreptat târându-și picioarele spre calul lui, a încălecat și s-a îndepărtat fără o vorbă, fără un gest, fără a mai saluta. Noaptea trăsese capacul cerului și întunericul se răspândea ca un curent de aer înghețat.

Tăcerea era apăsătoare, tulburată doar de scârțâitul bărcilor, până când silueta călărețului a depășit șirul de dune și a dispărut.

Apoi a urmat explozia de bucurie a atenienilor care se felicitau, mândri că reușiseră să-i reziste lui Alcibiade.

Apreciindu-le veselia mi-am dat brusc seama de posibilitatea unei neînțelegeri: îi ținuseră piept lui Alcibiade din orgoliu; vor ține oare piept însă și generalului Lysandros? Fiindcă riscase să vină până aici, să fie batjocorit, jignit, umilit, Alcibiade era probabil convins că atenienii se înșelau. Dar eu de ce nu dădusem atenție avertismentului lui? Din cauza Euridicei și a lui Daphne, mobil fără legătură cu observațiile lui. Motivațiile care puseseră la treabă mecanismul obstinației noastre arăta cât eram de dispuși să ne înșelăm.

Nu avusesem însă în fața noastră un om din alte vremuri, maestru al artei de a-și amăgi aproapele?

Prin neîncrederea noastră, Alcibiade culegea ce semănase. Prin repetatele sale schimbări puse în slujba propriei ambiții, amorului propriu, pierduse, după o viață-ntreagă, toată încrederea celorlalți…

Îl putem totuși reduce pe Alcibiade la imaginea unui mincinos? Cel ce înșală o dată, de două ori, ba chiar de mai multe ori nu înseamnă că înșală de fiecare dată… Un act de trădare nu face dintr-un individ un trădător definitiv, după cum o acțiune înțeleaptă nu face din cineva un înțelept pe viață. Mai mult, dacă a-i cunoaște bine caracterul lui Alcibiade însemna să-l crezi capabil de cele mai groaznice viclenii, ar fi fost să-i insulți inteligența dacă i-ai fi disprețuit judecățile.

A doua zi, răspunsurile au țâșnit în trombă.

După cum prevăzuse Alcibiade, în timp ce atenienii se întorceau să ancoreze, după o zi de așteptare în fața portului din Lampsakos, Lysandros a exploatat momentul de dezordine pentru a-și trimite flota pe urmele lor și a trece la un atac-surpriză. În numai câteva ceasuri, după o bătălie dură, spartanii au capturat sau au scufundat o sută șaptezeci de nave ateniene – numai nouă trireme au reușit să scape –, au omorât mulți oameni și pe alții i-au dus în prizonierat la Lampsokos. Acolo, enervați de vestea adusă de un spion, că atenienii tăiau mâna dreaptă prizonierilor lacedemonieni, i-au sugrumat pe cei trei mii de captivi.

Puțin mai târziu, au cucerit Atena, i-au dat foc flotei și au distrus Marile Ziduri. Războiul se încheiase. Atena pierduse.

Ar fi fost altfel istoria dacă l-am fi ascultat pe Alcibiade?[55]

*

Nu mă grăbeam. La Atena nu mă aștepta nimeni, poate doar Daphne cu teamă și Euridice cu

prețul unei neînțelegeri. Ce era de făcut? Nu întrezăream decât o singură soluție: să divorțez, să i-o încredințez pe Euridice mamei ei și să mă mut în alt cartier, cât mai departe de ele. În schimb, nu doream să rup legătura cu Socrate și prietenii noștri comuni. Evident, unii dintre ei ar fi aflat că Daphne mă înșelase, dar, în definitiv, infamia avea să cadă asupra ei, nu asupra mea.

Când am intrat în oraș, am fost consternat să văd soldați spartani circulând peste tot! Am luat-o pe lângă multe locuințe părăsite ori incendiate, mi-am croit drum printre grămezi de cenușă și mormane de pietre lipite de ziduri, am remarcat scândurile bătute în cadrele ușilor pentru a nu lăsa cerșetorii să ocupe casele. Ce se-ntâmpla?

Trecând peste repulsia de a fi nevoit să dau ochii cu Daphne, m-am întors acasă. Servitorii m-au întâmpinat cu bucurie, ușurați să își regăsească stăpânul după atâtea zile și săptămâni de umblat fără țintă, învârtindu-se fără vreo treabă pe coridoarele locuinței. Daphne tot nu se arătase, m-au anunțat, iar Euridice era tot la Xantipa.

M-am îndreptat spre casa lui Socrate. Trebuie s-o mărturisesc, mă temeam de reacția fetei. Dacă-mi va sări în brațe, cum voi reacționa? Vechea mea dragoste pentru ea va ieși oare la suprafață, intactă, din neantul în care o exilasem? Sau voi reuși să o resping, să-i impun distanța care avea să domnească de acum asupra relației noastre?

Din fericire, când am ajuns la Socrate, Euridice tocmai pleca împreună cu acesta. M-am ascuns în spatele unei tarabe cu fructe. Ținând cont de conversația lor, de figura veselă a filozofului, mi s-a părut că fetița îl cucerise; s-au îndepărtat, mână-n mână, spre agora.

Am bătut la ușă și am cerut să vorbesc cu Xantipa. Sclavul m-a invitat în curtea interioară.

Xantipa a alergat spre mine, cu o mină îngrijorată, cu nasul adulmecând neîncrezător, cu părul vâlvoi.

— Bună ziua, Argos! Unde e?
— Poftim?
— De ce nu s-a întors cu tine?
— Despre cine vorbești?
— Despre Daphne, desigur!

Am înghețat. În câteva cuvinte i-am explicat că nu mă mai întâlnisem cu Daphne de când i-o lăsasem pe Euridice.

— Poftim? Nu ați plecat împreună?
— În nici un caz.
— Atunci unde e? Nici eu n-am mai văzut-o.

M-am posomorât și mai tare. Mă indigna să văd atâta preocupare pentru o persoană atât de falsă ca Daphne!

— În infern să se ducă și-acolo să putrezească!

Xantipa a rămas năucită. Înăbușindu-se, cu mâna apăsându-și inima, a căutat un scaun pe care s-a prăbușit.

— Tu zici asta, tu? Tu, Argos, bărbatul pe care ea îl adoră?
— Am descoperit că m-a înșelat de mai multe ori. Copiii noștri nu sunt ai mei.

Spre marea mea surpriză, Xantipa a ridicat ochii spre cer și a oftat ușurată.

Era evident că era la curent cu secretul surorii ei.

— Cum așa? Xantipa, știai?
— Da. Fiindcă mi-a povestit totul. Iar eu am consolat-o.
— Ai consolat-o?

O lua razna încă o dată! Adică să consolezi trădătoarea, nu pe cel trădat?!

Dacă furia și curiozitatea de a afla mai multe nu ar fi pus stăpânire pe mine, aș fi șters-o pe loc.

— E timpul să-ți spun ce știu, a reluat Xantipa. Nevasta ta a făcut asta pentru tine. Da, te-a înșelat, te-a mințit, dar a făcut-o din dragoste.

Lacrimile i-au încețoșat privirea. Și le-a șters cu dosul mânecii și a murmurat:

— S-a întâmplat demult!… Un bărbat a siluit-o cât erați la Olimpia. Ți-a ascuns-o atunci fiindcă nu dorea să te abată de la scopul tău, pentatlonul. Și, mai ales, îi era rușine. Asta, Argos, a fost cel mai oribil, îi era rușine… Și totuși de ce? Un necioplit, o grămadă de mușchi a pus-o jos. Nu Daphne l-a provocat, el a agresat-o. A strigat ea din toate puterile după ajutor, dar i-a înăbușit țipetele cu palma cât o lopată. S-a revoltat ea, dar a amenințat-o cu un cuțit. Cu lama acestuia la gât, redusă la o grămadă de carne, a fost siluită.

Și a suferit mult. Și atunci, și după, fiindcă se copleșea cu reproșuri, își aducea aminte de seara aceea atroce, se învinovățea că o luase pe aleea aia în loc să rămână lângă tine, care erai la pat, încercând să te vindeci, în sfârșit, prostii…

Când v-ați întors de la Olimpia mi-a povestit totul și asta a mai ușurat-o un pic, apoi a hotărât să uite. Dar primele vărsături i-au indicat că era gravidă. A înnebunit. Era prima sarcină. Al cui să fi fost copilul? Al tău, sau al violatorului? Timp de nouă luni a încercat să se liniștească amintindu-și de extraordinara voastră noapte de dragoste de după victoria ta. Când o compara cu actul grăbit de violență cu care o chinuise colosul, se convingea că zeii i-ar fi dăruit un copil de la tine. Dar, vai, la nașterea lui Milon ne-am convins și ea, și eu, după forma umerilor și a spinării, după felul voinic în care era construit, că era odrasla violatorului.

Cu gura uscată, Xantipa a luat un urcior și și-a turnat niște apă.

Ascultându-i mărturisirea, eram încă și mai stupefiat.

— A făcut efortul de a-l iubi pe Milon. Și eu la fel. Am încercat să nu vedem în acel mic nevinovat fructul unei crime. Doar nu făcuse nimic rău, sărăcuțul… Îți mărturisesc că și tu ne-ai ajutat, Argos, căci l-ai întâmpinat cu atâta afecțiune. Ne era rușine de tandrețea ta, rușine de a nu-l putea

iubi cu tot atâta ușurință ca tine, rușine să te ducem de nas.

— Dar după? Sophroniscos?

— S-au mai scurs câțiva ani și Daphne a înțeles.

— Ce a înțeles?

— Și-a dat seama că, deși tot făceați dragoste, tu… în sfârșit… ea nu rămânea niciodată gravidă. Ce crud contrast cu luptătorul de la Olimpia, care o lăsase grea din prima! Și-atunci ți-a bănuit… slăbiciunea. Sunt lucruri care se întâmplă, Argos, nu te simți vinovat.[56]

Am lăsat fruntea în pământ. Cele două femei descoperiseră înainte mea una dintre trăsăturile mele esențiale.

— Daphne voia să te mulțumească, a adăugat Xantipa. Visai să ai o familie și ea… ea a făcut ce trebuia făcut.

— Cu cine?

— Ce importanță are?

— Te rog, Xantipa, sunt dispus să ascult tot adevărul.

— Pe Sophroniscos l-a făcut cu unul dintre sclavii mei. Nu a fost nevoie decât de două, trei ședințe și… sămânța a prins. Daphne e tare fertilă. O călărire e de-ajuns.

— Cu unul dintre sclavii tăi?

— Un iepuroi înfierbântat. Nu-i plăcea deloc lui Daphne, acesta a fost motivul pentru care l-a ales. În mintea ei, așa te înșela mai puțin, dacă nu cumva chiar îți rămânea credincioasă dacă și-o trăgea cu un bărbat pe care nu-l dorea.

Mă distrugea să-mi imaginez scena. Fără știrea mea, Daphne organizase totul pentru a-mi camufla sterilitatea, iar demersul îi era motivat de curaj și devotament. Xantipa și-a adăugat miere în pahar și a înghițit amestecul mormăind:

— Totuși, continuai să îți dorești o fată. I-o cereai insistent. O fată. O „micuță Daphne“…

— Și atunci s-a dus la Alcibiade…

— A, știai? Cu atât mai bine.

— Ce legătură era între sclavul care nu-i plăcea și Alcibiade care-i plăcea?

— Poftim?! a exclamat Xantipa.

— Cu Alcibiade nu s-a forțat s-o facă, am urlat fără să mă mai controlez.

Nu a închis ochii, nu a strâns din dinți, ci s-a deschis de drag! De când o știu, se topește în fața lui.

— La fel ca tine! Ca Socrate! Ca mine! Ca toată lumea din Atena!

— Daphne s-a culcat cu un bărbat care o atrăgea.

Stacojie la față, Xantipa s-a repezit la mine cu mâna ridicată, gata să mă plesnească.

— Cretinule! Cum îndrăznești să-i reproșezi ceva lui Daphne? Visez oare?

Doar tu ești cel steril! Cel sterp! Cel căpos! Și-apoi, ai vrea ca după un viol și-o gimnastică dezgustătoare s-o fi apucat greața și-o a treia oară? I-ai fi refuzat dreptul de a nu crăpa de silă doar pentru a-ți mai dărui un copil? Altfel, erai mort după micuța Euridice. Ce nerecunoscător! Păcat că nu am un par zdravăn la-ndemână, altfel te-aș omorî, te-aș strivi, praf te-aș face.

Am măsurat dintr-odată nedreptatea scandalului pe care-l făceam.

— Iartă-mă, Xantipa, retrag tot ce-am spus.

— Daphne și Alcibiade au făcut asta pentru tine. Amândoi! Da, ți-au făcut un serviciu. De acord, a fost plăcut, dar Daphne te-a preferat întotdeauna frumosului Alcibiade, imbecilule! Alcibiade nu e decât un miraj, o fantasmă, nu-ți construiești viața pe o iluzie, cât de scânteietoare-ar fi. Bun, acum ajută-mă să dau de ea. Unde să se fi refugiat?

Am amuțit amândoi. Fiecare căuta un început de răspuns, în timp ce o viespe se îneca în paharul cu miere pe fund; se zbătea, încerca să se ridice agățându-se de pereți, se prăbușea din nou, o lua de la capăt cu bâzâitul ei zadarnic. Pândind un indiciu, treceam în revistă anii cu amintiri comune,

copleșit de proaspetele dezvăluiri: Daphne nu încetase nici un moment să mă iubească. Din contră, se forțase să facă exact ce-i displăcea, dar se resemnase pentru a mă simți eu împlinit.

Socrate și Euridice și-au făcut apariția, terminându-și plimbarea. Fetița a rămas încremenită în pragul curții interioare, roșie la față de emoție.

— Tati!

Și a luat-o la fugă pentru a mi se arunca în brațe. Plângea de bucurie și gemea cu glas pierdut:

— Credeam… Credeam c-ai murit, ca Milon și Sophroniscos.

Am susurat câteva cuvinte pentru a o liniști.

— Și mami? a îngăimat printre lacrimi.

Xantipa s-a apropiat și a mormăit:

— Mami se va întoarce și ea curând. Deocamdată, îl ai pe tati. Nu-i așa, Argos? Recunoști că-l are pe tati?

Socrate, care rămăsese în urmă pentru a nu tulbura întâlnirea, și-a strâns buzele, pe când ochii i se rostogoleau ba la dreapta, ba la stânga: ce-o apucase pe Xantipa?

Am prins în palme fețișoara lui Euridice și i-am mângâiat buclele blonde.

Apoi am sărutat-o pe frunte.

— Da, draga mea, tati e-aici.

*

Parcurgeam zilnic Atena în căutarea lui Daphne, multiplicând pistele. Întrun astfel de caz, cel mai logic ar fi fost să se închidă în casa surorii ei, însă anxietatea tot mai mare a Xantipei înlătura ipoteza. La cine să se fi ascuns? La ceva prieteni pe care nu-i cunoșteam? La vreun amant? Amanți? Soția mea îmi ajunsese o străină.

În schimb, legătura mea cu Euridice devenea tot mai profundă. Înțelesesem că dacă te trezești într-o zi tată, atunci tată rămâi pentru totdeauna. Originea Euridicei nu-mi schimba nici

comportamentul, nici atașamentul. Ba chiar sentimentul mi se purificase: o iubeam pe Euridice pentru ea însăși, nu fiindcă avea ceva din mine; o iubeam fără a cere nimic în schimb, fără narcisismul părintelui; nu mă priveam pe mine prin ea, o iubeam fiindcă împreună creasem o intimitate care ne făcea pe amândoi să înflorim, o iubeam în seninătatea evidentă a iubirii. De când mă eliberasem de legăturile noastre biologice, îmi reînnoisem statutul de tată: paternitatea îmi consta în grijă, atenție constantă, în ceasurile în care stăteam la taclale sau ne jucam.

Atena trecea prin cel mai groaznic moment al istoriei ei.

Lacedemonienii exercitaseră o presiune teribilă și aici, și în celelalte cetăți învinse, pentru a desființa democrația și a instaura oligarhia. La noi, unii cetățeni îi sprijiniseră sugerând „revenirea la constituția străbunilor“, o noțiune cu totul vagă. Am observat în acest caz o procedură identică cu aceea a Consiliului celor Patru Sute, de dinainte cu șapte ani: promițând regenerarea prin întoarcerea la trecut, fusese instalat un regim autoritar. După predarea Atenei în fața unei duble amenințări – distrugerea orașului și exterminarea în masă a locuitorilor –, Theramenes negociase cu Lysandros o oligarhie coordonată de treizeci de magistrați. Bineînțeles că adunarea se opusese, dar cei Treizeci, cu sprijinul garnizoanei spartane campate între zidurile Atenei, o impuseseră.

Între cei Treizeci, doi indivizi contau mai mult decât ceilalți: Theramenes și Critias. Mulțumită lui Socrate, îi frecventam de mult. Dacă aceștia doi, proveniți din familii bogate, primiseră o educație excelentă și erau și vizitați de muze, scriind, totuși erau diferiți: Theramenes era flexibil, Critias, rigid.

De obicei, dacă sunt puși în balanță stejarul și trestia, este vizibilă superioritatea trestiei. Pe furtună, planta flexibilă rezistă mai bine decât cea

dură. Trestia se pleacă, stejarul cade. În cazul nostru s-a întâmplat invers, căci stejarul și-a dat pe față perversitatea.

Cei Treizeci au persecutat mai întâi atenienii atașați de fostul regim al libertății: cine nu dovedea că este cu ei era un conspirator împotriva lor. Au avut loc exiluri, plecări în nopțile cu lună nouă, execuții fără judecată. Socrate a intervenit: în fața adunării cetățenilor, care se mărginea la prietenii celor Treizeci, a apărat legea și a criticat cu asprime condamnările fără proces. A fost lăsat să își scuipe necazul în mijlocul acelui for obligat la obediență. Și aici, și în agora, fiecare dintre cei Treizeci se deplasa cu vreo zece gărzi de corp, niște bădărani care își agitau bicele și ascundeau pumnale sub mantii.

Domnea groaza. De ce nu-l eliminau cei Treizeci pe Socrate? Din fidelitate și desconsiderare: mulți îi urmaseră învățăturile, dar toți erau convinși că puterea era deasupra cuvintelor.

Într-o seară eram la o petrecere la Critias, cândva prieten al lui Alcibiade.

Tot festinul m-am amuzat comparând fizicul celor doi. Primul se considera asemenea celuilalt sub pretextul că beneficia de un fizic demn de laudă. Și, într-adevăr, Critias era recunoscut drept un bărbat frumos; totuși, comparându-le însușirile fermecătoare, puteai distinge ușor frumusețea autentică, apanaj al lui Alcibiade. Trăsăturile regulate nu înseamnă că sunt și armonioase. Sigur, bărbia lui Critias era bine formată, virilă și hotărâtă, dar tocmai asta era, ieșea în evidență în loc să se topească într-un tot al figurii.

Buzele de un purpuriu somptuos schițau o gură elegantă, totuși adevărata eleganță nu sare-n ochi – în fața lui Alcibiade, nu te gândeai la linia buzelor, ci îți doreai să-l săruți. Irișii îi ofereau o minunată țesătură de linii aurii, totuși nu atrăgeau decât curiozitatea, îi priveai atent la fel cum, fără

participare afectivă, ai examina o piatră prețioasă, nu dispăreau în spatele unei lumini a sufletului: la ochii lui Critias te uitai, pe când ai lui Alcibiade ne priveau ei pe noi. Amândoi aveau gene lungi, totuși ale lui Critias umbreau ochii, pe când ale lui Alcibiade îi ascundeau într-un sipet. În privința corpului, Critias și-l antrena, și asta se vedea: mușchi un pic prea bine definiți, piele prea bronzată, poziții studiate. Nici o legătură cu senzualul Alcibiade, care părea mereu proaspăt dat jos din pat și gata să se întoarcă acolo. În sfârșit, în privința veșmintelor și accesoriilor, Critias confunda îngrijirea cu artificialul: tunicile îi subliniau anatomia la limita indecenței, culorile se îmbinau prea țipător, amintind de o creastă stacojie de cocoș, de mărgelele violet ale bibilicilor, de penele albastru-verzi ale fazanilor; bijuteriile îi erau mai sclipitoare decât inteligența, i-ar fi stat mai bine cu o brățară mai puțin, la fel și cu un smarald mai discret; pe scurt, Critias dădea dovadă de o excesivă preocupare față de propria persoană. Îi lipsea acea tușă de neglijență din care se naște grația autentică.

În seara aceea, deși invitat, Theramenes l-a atacat pe Critias:

— Săptămâna asta am depășit limita admisibilului. De ce a fost ucis Kylon?

Și Cecrops? Ce le era reproșat?

— Au fost aleși la întâmplare, a răspuns Critias.

— La întâmplare?

— Arbitrarul întărește spaima inspirată de putere și o transformă în teroare. Mă felicit că tăiam la întâmplare capetele care ies în evidență. Tot ce duce la încrederea în putere o sporește.

— Aflu că îl inciți pe fiecare dintre cei Treizeci să aleagă un bogat, a continuat Theramenes, pentru a-l executa și a-i lua bunurile!

— Firește, ne trebuie bani pentru a menține sistemul. Nu a fost de ajuns să suprimăm indemnizațiile cetățenilor săraci.

— Moartea lui Pyrrhias a produs panică printre negustori.

Și astfel, în plină altercație, am aflat de asasinarea lui Pyrrhias, omul de treabă, dolofan și volubil care, odinioară, observându-mi calitățile fizice, mi-a finanțat pregătirea de atlet. Prin aceasta, mi-a dăruit cetățenia ateniană și deci pe Daphne. Îi datoram mult. Chiar dacă nu-l mai frecventasem deloc după ce alunecase într-un soi de decrepitudine, după ciumă, mă simțeam vinovat.

— Atenție, devenim nedrepți, a tunat Theramenes. O putere nedreaptă distruge încrederea în putere.

— Deloc, a răspuns Critias. Puterea își rămâne proprie justificare, alta nu există. Și, pentru a dura, se mulțumește să își afirme forța.

Am plecat cât mai repede cu putință pentru a mă adăposti la Socrate.

Simțeam nevoia să-mi amintesc împreună cu el de bunul Pyrrhias. Filozoful nu mai accepta nici o solicitare a celor Treizeci de când Critias interzisese prin edict predarea retoricii.

— Mă mir, am strigat, cum Critias, unul dintre elevii tăi, format de cei mai buni sofiști, alungă retorica.

— De fapt, îi aduce cel mai binevenit omagiu: a observat pericolul pe care aceasta îl constituie și s-a îngrozit. A ataca retorica înseamnă a ataca democrația, artă prin excelență a conversației și a punerii de acord. Critias nu vrea cetățeni care să gândească și care să dezbată, ci subiecți care să fie ascultători.

— Cum de un om inteligent, cultivat poate denigra cunoașterea? Mă așteptam la asta mai degrabă de la o brută.

— Critias posedă o inteligență pe cât de sclipitoare, pe atât de sterilă.

Rațiunea nu îi folosește pentru a gândi, ci doar pentru a arăta că gândește.

Sigur, gândește, dar nu gândește nimic. Doar vânt! E abil, dar e găunos. Mai bine să fii deplin, chiar lipsit de talent, decât găunos și talentat. În realitate, virtuozitatea intelectuală a lui Critias ne ascunde temperamentul lui sângeros.

Acum se bucură de putere.

Socrate a fluturat un papirus.

— Ai văzut *Sisif*, tragedia lui?

— Nu.

— Ascultă ce a ajuns să scrie: „Într-o zi, un om deștept și bine intenționat a inventat frica de zei. Astfel, a găsit o pedeapsă pentru cei răi de care lumea să se teamă, chiar dacă aceștia reușeau să își ascundă faptele, cuvintele, gândurile. Iată deci de ce acel înțelept a construit noțiunea de divinitate: o putere superioară, care se bucura de viață veșnică, înțelegea și supraveghea lucrurile; aceasta auzea ce spuneau muritorii și vedea tot ce făceau. Dacă te gândești la ceva rău fără a-și da cineva seama, asta nu va scăpa zeilor.“ Critias descrie zeii ca pe o invenție a oamenilor, o poliție supranaturală care locuiește în nori. Critias nu respectă zeii! Unde va duce Atena? Fără a crede că există ceva superior lui, nimic nu-l va mai opri.

Dintr-odată, am fost surprins de o imagine.

— Socrate! Știu unde s-a ascuns Daphne.

*

Realizasem corect cum stăteau lucrurile, dar era prea târziu.

Când am ajuns la Delphi, am sărit de pe cal în dreptul sanctuarului, am urcat cu pași mari Parnasul până la fostul meu ascunziș, am țâșnit spre intrarea în grotă și m-am repezit înăuntru: în fundul peșterii, Daphne zăcea moartă, în același culcuș în care făcusem dragoste pentru întâia oară.

Înainte de durere, m-a cuprins un acces de furie. De ce nu înțelesesem la timp? De ce nu cerusem imediat iertare? De ce nu pricepusem pe loc că aici se ascundea Daphne?

Îngenunchind lângă ea, am constatat că își tăiase venele. Băltoaca de sânge se răspândise de jur-împrejur formând o crustă negricioasă, pe când pielea căpătase o paloare vineție. Am prins-o de braț. O răceală străină m-a făcut să dau înapoi. Se sinucisese de o zi sau două. Pe când plecam din Atena către Delphi. Deci aș fi putut sosi la timp dacă…

Am lovit cu pumnii în pereții grotei. Se strânsese prea multă violență în mine. Încercam să o dau afară cu lovituri puternice. Degeaba! M-am umplut de sânge. Cu cât izbeam mai mult în piatră, cu atât îmi răneam mai tare mâinile, cu atât mă durea mai tare sufletul, cu atât toate mi se sfâșiau. Îmi imaginam foarte bine ce se petrecuse. Cum vrusese să dispară, Daphne se omorâse pe loc. Sau așteptase. Ce? Să alerg spre ea… Adăpostindu-se în încăperea iubirii noastre, îmi dăduse acolo întâlnire. Fără îndoială, își dedicase ultimele zile și ultimele nopți scrutând prin deschiderea îngustă a grotei și, dincolo de ea, către linia orizontului, în speranța, clipă de clipă, că aveam să mă ivesc. Dacă mi-aș fi făcut apariția, i-aș fi dovedit că eram legați pe veci, că o doream, că o iertam. Săptămâni de-a rândul inima îi bătuse cu această speranță.

O dezamăgisem.

Inima aceea pe care adoram să o ascult pe când ne odihneam, apăsându-mi tâmpla pe sânul ei rotund și alb, inima aceea suferise până la tortură și apoi se oprise din vina mea. Eu eram cauza morții lui Daphne!

Venisem până aici purtat de iubirea pentru ea și din acel elan nu mă alesesem decât cu aversiunea față de mine însumi. În fața acelei scene funebre, mi-am spus că nu mă voi ierta niciodată, că nu mă voi mai suporta, că voi aluneca într-o definitivă detestare de sine.

Mai jos, pe drumul procesiunilor, a răsunat un cântec liniștit, recules, un soi de lamentație melodioasă. Îndepărtata melopee mi-a modificat

instantaneu starea de spirit. Când voi înceta să reduc totul la persoana mea?

Să nu mă gândesc, lângă cadavrul lui Daphne, decât la propria-mi nenorocire, la greșelile și la durerea mea? Mă voi gândi până la urmă și la ea?

O stare de spirit rece m-a învăluit. Uitându-mă la rămășițele pământești ale lui Daphne, m-am hotărât să mă ocup de ea, numai de ea. Mai întâi să o spăl, apoi să o veghez și la sfârșit să-i găsesc un mormânt.

Nu am cum descrie vreodată ce am simțit trecând la toaletarea funerară a soției mele. Sub pânza umedă de care m-am ajutat pentru a o spăla, era și nu mai era ea. Era ea, căci îi regăseam formele. Nu mai era ea, întrucât carnea își pierduse acea caldă consistență. Cadavrul nu mai păstra nici o amintire a ei.

Plângeam gândindu-mă la existența ei scurtată, la ultimele ei luni de angoasă, de durere ascuțită care o făcuseră, disperată, să își pună capăt zilelor.

Am înţeles ce importanţă avusesem în viața ei; fusesem rațiunea ei de a respira și nu mă dovedisem la înălțimea situației.

Mi-am petrecut noaptea aceea lângă ea, dar nu lipit de ea, ci la câteva degete distanță. Mă rugam – nu știu cui, nu știu cum, ca întotdeauna –, imploram ca, dacă intra într-o altă lume, să fie fericită acolo. Din ce în ce mai mult meditam la ceea ce percepusem când fusesem închis în piramidă, la clipa de mai multe secole în care plutisem liniștit pe deasupra cadavrului meu uscat; amintindu-mi că nimic nu dispare cu totul, îmi plimbam privirea de jur-împrejur, convins că o parte invizibilă din Daphne plutea pe undeva, prin aer; i-am zâmbit; i-am trimis săruturi.

De dimineață, mirosul de putrefacție s-a accentuat, o duhoare pe care o disociam fără greutate de aroma de măghiran a iubitei mele: duhnea organismul ei în descompunere, nu ea. M-

am decis să nu o duc până la Atena, fiindcă după o asemenea călătorie lungă starea ei le-ar fi putut șoca pe Xantipa și pe Euridice. Prin urmare am coborât la templu, am negociat cu preoții, am plătit și, în aceeași după-amiază, cadavrul i-a fost ars.

I-am strâns cenușa într-un *lékythos*, un urcior din lut ars, cu gâtul îngust, cel mai frumos din câte expuneau olarii din Delphi. Meșteșugarul o desenase pe vas pe nimfa Daphne pe cale de a se transforma în dafin pentru a scăpa de Apollo. Ceea ce aveau să facă la rândul lor și rămășițele lui Daphne a mea, peste puțin timp, îngrășând humusul în așa fel încât din el să răsară un copac și viața să continue. Am mângâiat îndelung urna, apoi, înainte de a porni la drum, am strecurat înăuntru resturile buchetului adus cândva din Lesbos.

Abia de-am mai avut timp să văd pentru o ultimă oară violetele uscate, cenușii, în care mai persistau câteva reflexe mov; imediat ce degetele mele le-au atins, s-au spulberat.

Trei zile mai târziu, ajungeam la Atena.

Reacția Xantipei m-a surprins. Când i-am comunicat vestea groaznică, nu s-a înfuriat pe mine, după cum anticipasem – și cum de altfel mi s-ar fi părut normal –, ci a pălit, s-a sprijinit cu o mână de mine, s-a așezat, și-a șters lacrimile și a murmurat:

— Eram convinsă… Plâng de când ai plecat.

— Ai presimțit ceva?

— Golul. Am simțit un gol. Ca niciodată. Și apoi m-am învinovățit.

— De ce?

— Pentru că nu am ghicit mai repede decât tine unde se ascunsese.

M-am apropiat de ea și mi-am deschis sufletul:

— Xantipa, nici nu știi cât mă detest! N-am să-mi iert niciodată purtarea.

— Suntem cu toții vinovați. Totuși, trebuie să alungăm cât mai departe, în noi, această greșeală și de acum să avem grijă de Euridice. Nu-i mai rămân acestei micuțe decât un tată și o mătușă îmbătrânită… Să mai jelim o dată pentru totdeauna, Argos, fiindcă în fața ei nu mai vreau nici o lacrimă. Numai bucurie, viață, vioiciune! Nu avem de ales.

Ultimul omagiu pe care i l-am adus lui Daphne s-a dovedit pur, blând, de o simplitate țărănească – așa cum fusese și ea. Ne-am dus ca într-o procesiune până la marginea orașului și am răspândit cenușa în jurul unui tufiș de dafini, unde-i plăcea să se ascundă în copilărie. Socrate a spus câteva cuvinte, Euridice a cântat cântecul ei preferat, am recitat niște versuri ale lui Sofocle, poetul ei îndrăgit, iar Xantipa a desfăcut pe iarbă o pânză, a scos ceva de-ale gurii și am mâncat împrăștiind firimiturile pe care niște pițigoi au venit să le ciugulească. Bâzâind în lumina clară a cerului și prin aromele de pin, niște muște și niște viespi pândeau partea lor din festin.

Clipe plăcute, de o asemenea grație, încât mi se părea că Daphne dansa, se amuza și se învârtea pe deasupra noastră.

*

Atena se zbătea între sânge, urlete și teroare. Nimeni nu mai avea cum se apăra, fiindcă populația fusese dezarmată. Pentru a-și salva pielea, imigranții talentați, ca oratorul Lysias, s-au grăbit să fugă din oraș, ceea ce nu a reușit să facă și bietul lui frate, filozoful Polemarchos, care a fost ucis. Era mai bine să fugi, chiar părăsindu-ți toate bunurile, dacă doreai să îți păstrezi esențialul: viața. Poporul regreta războiul. Regimul celor Treizeci evoluase până la a ajunge o tiranie de o cruzime exacerbată. Extremistul Critias câștigase în fața moderatului Theramenes. Fără cel mai mic scrupul, cel dintâi pregătea minuțios căderea celui

de-al doilea: aranjase câteva legi nedrepte relative la trecut, care i-au permis să îl condamne pe Theramenes. Socrate, tremurând de mânie, a fost singurul care a îndrăznit să protesteze: „Atenieni, nu vedeți că la fel de ușor se va șterge și numele vostru dintre cei vii ca al lui Theramenes?“ Adunarea nu a făcut nici un comentariu și Theramenes, întors pe loc în temniță, a fost nevoit să înghită otrava.

În seara aceea, Ephoros, un partizan discret al democrației, a strâns la el câțiva dintre apărătorii acesteia, printre care și Socrate și cu mine. Ne-a cerut să păstrăm în cel mai mare secret ceea ce dorea să ne dezvăluie. După ce am jurat, ne-a comunicat că democrații exilați în Teba refăcuseră o armată sub ordinele lui Thrasybulos și aveau de gând să o ia spre Atena pentru a reinstaura democrația, fie și cu prețul unei lupte crâncene. Am ridicat paharele pentru reușita planului și, după o a doua libație, mulțumiți că se întrezărea o soluție favorabilă, am adus fiecare contribuția lui financiară pentru reușita complotului contra tiraniei.

Dar, vai, în aceeași seară ni s-a anunțat moartea lui Alcibiade.

Abia sosit, un negustor ambulant de pietre prețioase, prieten al gazdei noastre, ne-a relatat ce auzise în Bizanț.

După înfrângerea atenienilor, Alcibiade și-a luat zborul, fugind din două motive: pe de o parte, pentru a scăpa de cercetările spartanilor învingători, care țineau să treacă în zona lor de influență regișorii din Tracia, printre care se număra și el; pe de altă parte, se îndepărta de cei Treizeci ai Atenei, care vedeau în el un posibil instrument ar refacerii democrației. Cel urmărit ajunsese deci în niște ținuturi necunoscute ale Asiei și ceruse azil la satrapul Pharnabazus.

Pentru cei Treizeci, Alcibiade viu reprezenta speranța democraților în zile mai bune. În

consecință, îi presau pe Lysandros și pe lacedemonieni să incite satrapul să-l elimine pe proscris. Numai că acesta avea rezerve în a-și ucide prietenul, pe Alcibiade, cu care făcuse un legământ solemn. Alcibiade, care mirosise că vântul bătea într-o direcție nefastă, îi înlăturase din nefericire reticența fugind și de acolo. Umbla zvonul cum că avea de gând să contacteze suveranul persan, pe regele regilor, cu scopul de a pune astfel la punct direct o strategie anume. Pentru Pharnabazus nu a fost nimic mai simplu decât să trimită niște asasini care s-au repezit în târgușorul din Frigia unde Alcibiade se ascunsese provizoriu. Noaptea, aceștia au dat foc casei. Trezit de incendiu, Alcibiade încercase să înăbușe flăcările aruncând peste ele cuverturi, haine, covoare, apoi ieșise din foc aproape gol, teribil, magnific, cu sabia ridicată.

Rămași mai la o parte, barbarii îl masacraseră cu săgeți și sulițe.

Există decese care zguduie mai mult decât altele, cele ale ființelor care simbolizează cu intensitate viața. Alcibiade aparținea acestei elite. Alături de el nu mai credeai în moarte. Nu se considera oare el însuși nemuritor?

Asasinii îi aduseseră capul într-un coș lui Pharnabazus.

Nenorocirea l-a tulburat teribil pe Socrate. Chiar dezamăgit de mai multe ori de Alcibiade, se aștepta mereu ca discipolul lui preferat să se îndrepte și să devină mai bun. Alcibiade sintetiza credința lui în progres, știință, inteligență.

Și uite că Alcibiade își găsise sfârșitul la o margine de drum, ucis ca un animal de niște lași.

Am luat-o spre casă în tăcere.

În pragul locuinței lui, când să ne despărțim, m-am întors spre Socrate:

— Cine a fost Alcibiade?

— Tu cum l-ai defini, dragul meu Argos?

După cum îi era obiceiul, răspundea la o întrebare cu o alta. Știind că nu avea să formuleze nimic înainte de a mă auzi vorbind, am oftat:

— Geniul vieții.

M-a aprobat, cu lacrimile curgându-i. Trăsăturile i se agitau fără nici un control.

— Și pentru tine, Socrate?

— Incarna libertatea, libertatea absolută, cea a dorinței și cea a acțiunii.

Libertatea lui își bătea joc de obstacole, era mai presus de bine și de rău, până la a-și afirma independența față de morală. Când mă opuneam ideilor lui, mă simțeam bătrân. Alcibiade personifica tinerețea Atenei.

*

Fericirea se întorsese, dar lumina produce întotdeauna umbră.

Trecusem în sfârșit de la tenebrele tiraniei la soarele democrației. Sub această iluminare cucerită cu prețul unei lupte îndârjite, nu mai toleram zonele întunecate, porțiunile de nedreptate, inegalitate sau insecuritate care aminteau prea mult de teroarea celor Treizeci.

Tot așa stăteau lucrurile și în viața mea personală: mă dedicam cu bucurie lui Euridice, totuși nostalgia întuneca unele clipe. Pe chipul agreabil al fetiței îi vedeam ivindu-se pe rând pe Daphne și pe Alcibiade, două ființe iubite care dispăruseră. Fetița îmi surâdea cu deplina ei nevinovăție, lăsând la vedere buzele mamei sale, părul des și auriu al tatălui ei; avea obrajii rotunzi ai celei dintâi, tenul strălucitor al celuilalt. Și din comportamentul ei ieșeau la iveală lucruri care-mi alimentau melancolia: afișând aceeași hotărâre ca a lui Alcibiade, Euridice nu se temea de nimeni și de nimic, dovedind în același timp sentimentalitatea lui Daphne, atât de afectuoasă, atât de tandră încât o poreclisem „Caracatița“, într-atât brațele și

picioarele ei găseau modalități de neînțeles de a mă învălui.

Un detaliu totuși mă întrista: Xantipa și cu mine descoperisem aplecarea fetiței către lene, rezultând dintr-o imensă încredere în sine și în propriile calități, ceea ce o făcea deseori pe mătușa ei să-i strige:

— Învață! Muncește! Altfel n-ai să ajungi decât o aulistă.[57]

Grație lui Thrasybulos, democrații îi îndepărtaseră pe cei Treizeci, iar garnizoana spartană fusese evacuată din Atena. Și la lacedemonieni avusese loc o schimbare: Lysandros fusese înlăturat, iar noul rege, Pausanias, partizan al împăcării, negociase pacea sub semnul reconcilierii. Moderația câștiga. Pe de o parte, a fost anulat decretul lui Thrasybulos, care acorda cetățenia anumitor luptători, printre care și câțiva sclavi; pe de alta, a fost respinsă propunerea lui Phormion care urmărea retragerea cetățeniei țăranilor fără pământ. Cu excepția principalilor conducători, nici un susținător al oligarhiei nu putea fi urmărit din cauza atitudinii lui din timpul războiului civil. Nici un atenian nu putea reproșa vreunuia dintre concetățeni că sprijinise regimul celor Treizeci. Dincolo de rupturi, trădări, represalii, era făcută posibilă viața laolaltă.

Cât despre mine, nu eram prea sigur ce atitudine să manifest. Trebuia să-i mărturisesc totul lui Euridice? Trebuia să-i dezvălui adevărata ei origine? Era cazul să-i destăinui că un bărbat fără nici o legătură de sânge cu ea era cel ce o creștea?

Într-o zi, mult prea frământat, m-am dus după Socrate în agora ca să stăm de vorbă.

— De ce-mi pui întrebarea asta, Argos?

— Socrate, te rog, încetează să-mi răspunzi la întrebări tot cu întrebări!

— Vreau să spun că știi prea bine convingerea mea în legătură cu acest subiect: partizan al

adevărului, te-am sfătuit întotdeauna să-l dai pe față.

— Chiar dacă ar răni-o? O s-o întristez pe Euridice, care se va considera singură, trădată, orfană. Va mai ține oare la fel de mult la mine?

— Mmm, ți-e tot atâta frică pentru tine, cât pentru ea.

— Mi-e frică pentru relația noastră. Am construit-o împreună. Este sprijinul, pilonul nostru de susținere. Dacă este zguduit, clădirea riscă să se prăbușească. Nu sunt împotriva adevărului, dar i-l voi spune lui Euridice atunci când îl va putea înțelege.

— Deocamdată, nu poate?

— Nu.

— Și dacă nu va putea niciodată?

— Atunci am să tac. Echilibrul și fericirea lui Euridice fac mai mult decât adevărul.

— Îți respect punctul de vedere, dar nu ți-l împărtășesc. Să ascunzi adevărul nu înseamnă tot să minți?

După cum îi era obiceiul, cu câteva întrebări bine formulate, Socrate mi-a permis să văd limpede în mine. În schimb, relația lui cu adevărul mi se părea lipsită de nuanță.

— Adevărul tău, Socrate, se reduce la o formulă lipsită de carne și de sentimente, un adevăr pentru matematicieni.

În clipa în care i-am spus asta, părăsisem agora și o luasem pe una dintre străzile principale ale Atenei. Tulburat, Socrate s-a oprit, a reflectat, înțepenind parcă, cu chipul agitat de meandrele pe care i le lua spiritul. L-am lăsat așa, sprijinit de fațada unui magazin, știind că nu-mi mai percepea prezența și avea să rămână eventual ca înghețat timp de mai multe ceasuri.

În momentul în care am trecut pragul casei, am descoperit un adolescent costeliv, cu părul negru ca tăciunele, care aștepta.

— Tu ești Argos? a exclamat sărind grăbit în picioare.

Am confirmat.

— Eu sunt Nepos. M-a trimis Alcibiade. Ți-am adus un mesaj de la el.

L-am invitat imediat în casă și ne-am izolat în fundul curții. Cum mi se părea mort de foame, am chemat servitorii să-i dea ceva de mâncare. Îl priveam în timp ce înghițea salata de mazăre și feta: Nepos părea mai degrabă desenat decât pictat. Ochii rotunzi, sprâncenele unite, buzele tivite erau rezultatul unei singure trasări de penel, caricaturală aproape: gura roșie contrasta cu pielea brun-închis; sprâncenele alcătuiau o bandă orizontală deasupra orbitelor; irișii întunecați nu se distingeau de pupile, conferindu-i chipului o bizară lipsă de echilibru. Peste acestea creștea o coamă deasă, iar mâinile și picioarele erau disproporționate – crescuseră înaintea restului corpului –, în așa fel încât te uitai la el ca la o marionetă uriașă, greu de luat în serios.

Odată înghițită și ultima bucată de brânză, și-a șters bărbia, mi-a mulțumit și mi-a explicat de ce a venit.

— Am umblat luni de zile. Vin din Bizanț. Alcibiade, stăpânul meu, mi-a dat un mesaj înainte de a-l părăsi pe satrapul Pharnabazus, un mesaj pe care să ți-l înmânez dacă ar fi să moară.

— Îți mulțumesc că ți-ai îndeplinit misiunea.

Am întins mâna pentru a primi papirusul. O clipă și-a coborât pleoapele, ezitând, apoi mi-a spus cu glas răgușit:

— Pot mai întâi să-ți solicit o favoare?

— Fie. Ce favoare?

— Să mă eliberezi.

M-am uitat la figura lui grosolană. Cum să-l fi refuzat după ce mersese atâta cale? Merita aceeași soartă ca a servitorilor mei, și ei cândva sclavi.

Dintre ei, rămăseseră angajați la mine doar cei care asta doriseră.[58]

— Nepos, îți jur că te voi elibera imediat ce-mi dai scrisoarea de la Alcibiade.

Tulburat de încrederea pe care i-o acordam de la bun început, băiatul s-a înclinat cu respect și mi-a sărutat mâinile. Pe când se lăsa pradă efuziunii, mă chinuia o îndoială: din moment ce trupul nu-i era acoperit decât de o tunică scurtă și sărăcăcioasă, unde să fi ascuns misiva de la Alcibiade?

— Mi-aduci un mesaj oral?

— Nici vorbă.

I-am măturat pe loc corpul din priviri: nici urmă de bandaj fals peste vreo așa-zisă rană, care să permită camuflarea unor hârtii scrise, nici de cercei în care să fi putut fi disimulate lamele de plumb răsucite. Ce procedeu de ascundere să fi folosit? Am întins din nou mâna spre el.

— Dă-mi-l.

Băiatul s-a înclinat și și-a arătat tâmpla cu degetul.

— Totul e aici.

— Poftim?

Arătătorul i-a insistat, arătându-mi de data aceasta vârful capului. Mi-am pierdut răbdarea:

— Nepos, îți bați joc de mine? Pe de o parte afirmi că Alcibiade nu ți-a vorbit, pe de alta pretinzi că păstrezi mesajul în cap.

Mi-a zâmbit.

— Nu în cap. Pe cap.

Am rămas cu gura căscată la o asemenea obrăznicie. A adăugat.

— Rade-mă pe cap și-ai să înțelegi.

Într-adevăr, îndată ce i-am tuns cu grijă, la zero, incredibilul lui ciuf, am văzut apărându-i pe pielea fină a capului, albicioasă ca miezul de salată, un mesaj tatuat: „Fortul din Beroia, la nord de Sestos. În spatele lui Hermes, răvaș, dar, problemă."

De dincolo de mormânt, Alcibiade continua să mă surprindă și să mă intrige.

Puțin mai târziu, o sărutam pe Euridice, o anunțam pe Xantipa că lăsam la ea fetița cât mă

duceam până în Tracia și ordonam servitorilor mei să-l țină pe Nepos la ei cât aveam să lipsesc.

De data aceasta m-am hotărât să trec în Asia Mică pe mare mai degrabă decât pe pământ, căci dacă vânturile dinspre nord-est sau dinspre nord nu aveau să ne stea împotrivă, aveam să ajung rapid. Sigur Alcibiade avea locul lui în inima mea, ca să ajung să mă sui pe o corabie! Am mai spus-o încă de la episodul potopului, pe apă mă simt în pericol, sunt greu de convins să-mi încredințez viața câtorva scânduri roase de cari.

Era ușor, la Pireu, portul cel mai frecventat din lume, să găsești o navă pentru orice direcție ai fi dorit. Căpitanul Karythenes ducea amfore cu ulei în Tracia. Cum am zis „Sestos“, mi-a garantat că orașul îi era în drum, am stabilit prețul și m-am alăturat celor vreo zece călători care-și duseseră sacii și coșurile pe punte, printre lăzile cu găini, care puțeau teribil.

Am petrecut trei zile și trei nopți atroce. Am plecat sub un cer de albastrul închis al ardeziei, dar vremea s-a schimbat repede. Norii s-au îngrămădit, împinși de un vând aspru, care gemea pălmuindu-ne obrajii. La început, ruliul încăpățânat al valurilor m-a enervat, apoi zgomotul care nu se mai termina m-a obosit, stupefiindu-mă când, dintr-odată, totul a devenit violent.

Optimismul nu mi-a supraviețuit tangajului. Înjurând mareea, voma, planctonul urât mirositor, uram puntea udă unde stăteam pe vine ziua, întinși noaptea, clipă de clipă fiindu-ne frică să nu ne trezim aruncați în valuri. În cea de-a treia noapte s-a dezlănțuit o furtună înspăimântătoare, coca trosnea și fiecare pasager se gândea că va muri; până și imperturbabilul Karythenes și marinarii lui cei mai căliți, lipsiți de reperele celeste, dădeau semne de panică.

A doua zi totul s-a liniștit, o tăcere egală și limpede s-a impus ca o ușurare.

S-a ridicat o auroră cu reflectări trandafirii, ca bobocul unei flori care s-ar fi deschis în acea lumină sidefie, iar în orele care au urmat, hipnotizat de înaintarea fluidă a carenei ce spinteca spuma, căutam din ochi, în van, pământul promis de căpitan, urmărind curba indigo trasată la orizont de ape sub cupola pală a azurului.

Coasta a prins a se contura. În timp ce ne apropiam, peisajul mi-a amintit de îngrozitoarea bătălie de la Aigos Potamos, pe cât de ucigașă, pe atât de fatală pentru Atena, masacru la care asistasem neputincios de pe înălțimea dunelor.

Am debarcat la Sestos, port liniștit care părea, invers decât în cazul meu, să fi uitat totul și despre acele lupte, și despre asalturile furtunii.

„Fortul din Beroia, la nord de Sestos. În spatele lui Hermes, răvaș, dar, problemă.“

După câteva ceasuri de odihnă la Isocrate, un negustor pe care-l cunoșteam de la Atena, am pornit de cum s-a crăpat de ziuă către micul fort în care Alcibiade îmi dăduse insolita întâlnire. De la fermieri și țărani am strâns cu ușurință informațiile pentru a rămâne pe direcția bună. Înaintam printre heliotropi și boschete de mastic ori arbutus; pe măsură ce urcam colinele, terenul era mai tot stâncos, piatra înlocuind tot mai des humusul pe margini de cărare ori în mijlocul câmpurilor.

În depărtare am zărit un mic fort, pe când în fața mea înainta liniștită o turmă de oi. Ciobanii, care duceau în brațe mielușei care nu puteau ține pasul, păreau și ei îmblăniți așa, cu saricile lor mițoase, cu părul des, buclat, care le venea până la umeri. Mi-au confirmat că aveam să ajung în curând la fortul din Beroia.

În clipa aceea cerul s-a acoperit și, când am ajuns în vârf, o ceață ușoară m-a învăluit ca o baie de aburi.

Bărbați înarmați au țâșnit, dușmănoși, îndreptându-și armele spre mine.

Odată verificând că nu țineau de lacedemonieni, că fuseseră stabiliți aici chiar de Alcibiade, le-am explicat că înainte de a muri, acesta, prieten cu mine, mi-a cerut să vin în acest fort. Imediat ce au aflat că le cunoșteam angajatorul, mi-au cerut să le plătesc solda, căci își făcuseră pe mai departe datoria luni de zile fără a o fi primit. Mi-am scos una dintre pungi, ascunzându-le cu grijă pe celelalte.

— Luați-vă banii și lăsați-mă să intru.

În timp ce își împărțeau banii, am trecut prin poarta largă, întărită cu piroane, cu boltă de piatră, și am intrat în incinta din calcar.

„În spatele lui Hermes, răvaș, dar, problemă.“

Nu mi-a venit greu să localizez statuia lui Hermes. Odată traversat parterul ocupat de santinele, am urcat la etajul pe care Alcibiade și-l amenajase, dând o nuanță de rafinament atenian clădirii militare în care legea o făcea funcționalul, și asta în pofida mirosului dominant de salpetru. În încăperea largă, cu pereți străpunși de lucarne, fixase basoreliefuri. M-am lăsat pe vine în fața celui care-l închipuia pe zeul mesajelor și al secretelor, pe cale de a-i face curte nimfei Calypso. Am fost atent la modul în care era prins de perete, am reperat cârligele, apoi, înarmat cu un vătrai, am început să desfac placa de zid.

Desprinzându-se, aceasta a lăsat la vedere o cavitate în care erau așezate două cutiuțe și trei tăblițe subțiri din plumb. Le-am luat pe cele din urmă, m-am apropiat de o ferestruică și am descifrat literele în lumina portocalie a soarelui care se ducea la culcare.

Alcibiade lui Argos, salut!

Mă bucur să-ți scriu și mă rog ca scrisoare să te găsească sănătos. La noi, se începe des misiva cu formula: „Dacă ție ți-e bine și mie mi-e bine.“ O transform:

„Dacă ai ajuns aici înseamnă că ție ți-e bine, iar eu sunt mort.“

Într-adevăr, când vei citi acest mesaj, eu nu voi mai aparține acestei lumi. Am de ceva timp această premoniție. Neliniște care nu ține de o evaluare rațională – am trecut deseori pe lângă tot atâtea pericole ca în ziua de azi, dacă nu chiar prin mai multe, și întotdeauna le-am învins –, ci mi-a fost provocată de vise. Unul dintre ele se repetă. Mă văd în veșminte femeiești, cele ale tovarășei mele actuale, Timandra, o curtezană pe care ți-o recomand cu căldură. Bruneta aceasta toată numai foc, cu ochii de persană, mă ține în brațe și îmi machiază chipul de parcă aș fi dispus să joc o regină licențioasă, în cursul unei orgii. Deodată, apar niște bărbați, ne întrerup, îmi taie capul și-mi ard corpul. Asist la scenă fără să reacționez. Din fericire, visul îmi permite să evit moartea ieșind din coșmar, dar mă tem că într-o zi nu mă mai voi putea trezi.

Îți vei da singur seama dacă delirez transcriind acest vis sau dacă zeii au avut strania bunătate de a mă alerta.

Am înțeles mai multe lucruri de la întâlnirea noastră de la Aigos Potamos, din ajunul dezastrului pe care de altfel l-am vestit, de data aceea în urma propriilor observații, nu a unor imagini care-mi tulburau nopțile.

În primul rând, mi-am dat seama că bănuiai cum a venit Euridice pe lume. Ești supărat pe mine? Și pe Daphne? Argos, scapă de ură, de ura față de soția ta, de ura față de prietenul tău sau de tine însuți. Nu ne reproșa nouă sterilitatea ta, dar nu ți-o reproșa nici ție. Liniștește-te și acceptă realitatea. Am făcut dragoste gândindu-ne la tine. Argos, pentru tine am făcut dragoste. Daphne s-a oferit gândindu-se, în adâncul ei, la tine; și eu am făcut-o tot dorindu-te pe tine, frumosule indiferent care mi-ai disprețuit avansurile. Pe scurt, pe

fermecătoarea Euridice am conceput-o toți trei, fiindcă tu erai acolo, cu noi. Ai grijă de ea, te rog.

În curând va reprezenta tot ce va mai rămâne din noi.

În al doilea rând, mi-am dat seama, întâlnindu-te pe plaja aceea sinistră, că nu suntem sculptați din aceeași marmură. Mă lăudam până atunci că mă pot feri de vârstă. După care te-am văzut intact, fără cea mai mică zbârcitură, fără cea mai mică alterare, nici păr căzut, nici tâmple albite; ba din contră, invers, privirea vioaie, același de acum douăzeci și cinci de ani, de la Olimpia… Să te văd a dat o lovitură himerei mele. În zilele care au urmat m-am examinat și am conchis că îmbătrâneam de-a binelea, pe când tu nu o făceai. Brusca revelație nu mi-a îmbunătățit starea. De câteva luni, timpul prinde din urmă timpul; cel pe care reușisem să-l resping se răzbună, ca un taur pe care-l legi și care, odată eliberat, devastează totul în trecere; dezlănțuindu-se, mă pedepsește aducându-mi tot ce ținuse departe, ridurile se adâncesc, pielea se lasă, diger greu, am încasat treizeci de ani dintr-odată. Părăsindu-mi iluziile, mi-am pierdut sentimentul de invulnerabilitate. Alcibiade pe la care veneai a dispărut deja de o vreme în momentul în care scrie misiva asta.

În al treilea rând, m-am ocupat de actor. După ce am stat și m-am gândit, mi-am dat seama că aveai dreptate, că individul îmi grăbise căderea mutilând statuile lui Hermes și acuzându-mă de impietate în chestiunea misterelor eleusine… Or, imediat ce am dat de el, m-am confruntat cu același fenomen ca în cazul tău: orice s-ar întâmpla, această… creatură nu îmbătrânește și își revine după cele mai crunte lovituri, calitate de care și tu beneficiezi, dacă îmi amintesc spectaculoasa ta refacere ca atlet. Mă întreb ce abisuri de mister vă leagă pe tine și pe el; bănuiesc chiar că ai fost un obișnuit al acestui

actor acum foarte multă vreme, deși monstrul, când l-am interogat în privința ta, părea să-ți ignore existența. Am convingerea că blajinul, superbul și agreabilul meu prieten Argos mi-a ascuns multe lucruri de când ne cunoaștem – de când deloc nu ne cunoaștem, ar fi trebuit să scriu mai degrabă.

Mărturisesc că eram hotărât să-l omor pe acel actor, totuși nu știu ce mi-a oprit pumnalul. Poate ceea ce împarte cu tine? Această bizară capacitate de a persista, care pe tine te menține frumos, iar pe el îl menține urât…

Într-o cutie am strâns niște daruri pentru Euridice: nu i le vei da ca venind din partea tatălui ei, ci a vechiului ei admirator Alcibiade. Cealaltă conține bani care îți vor permite să plătești soldații care vor păzi fortul cât vei decide tu.

Fără îndoială acum ți-ai dori să spun ceva înțelept, grav, unul dintre gândurile acelea sublime care împodobesc pentru totdeauna memoria oamenilor, un cuvânt de adio din cele pe care le inventează poeții pentru eroii care părăsesc scena? Vai, nu un mort îți vorbește însă, ci un om viu, un Alcibiade care nu a făcut niciodată altceva decât să se poarte ca Alcibiade și care profită de acest ultim schimb pentru a te săruta pe gură, ca-n prima seară. Limba ta avea un gust delicios și m-a înfuriat faptul că mai apoi mi-ai refuzat-o. Prin urmare, mi-am împrumutat-o pe a mea întregului pământ… Dacă acesta este ultimul meu cuvânt, fii convins că m-am distrat bine și că nu regret nimic.

S-o duci bine.

Am citit de mai multe ori epistola. Fiecare lectură producea o altă savoare, când insolența, când farmecul, când luciditatea, când perspicacitatea, când înțelepciunea lui Alcibiade. Tot murmurându-i frazele, îi regăseam vocea,

intonațiile, ba chiar și ușorul lui defect de pronunție.

Mă golise de ranchiună, dacă mi-o mai fi rămas ceva și, spre deosebire de Socrate, îmi dăduse un sfat viabil pentru modul în care să mă port cu Euridice: să nu-i dezvălui niciodată numele tatălui ei adevărat, să o păstrez pentru totdeauna ca fiică a mea, fiica noastră, a tuturor celor trei, fiindcă, într-un mod unic, amintea de prezența mea între Daphne și el atunci când fuseseră un singur trup…

Mai mult decât să mă întristeze, scrisoarea m-a liniștit. Faptul că nu avea îndoieli că avea să moară curând îmi mai potolea durerea legată de modul în care își suportase sfârșitul. Mă relaxa și faptul că intuise secretul meu și al lui Derek, fără a manifesta mai mult decât o anume curiozitate. Poate că, lângă el m-aș fi destăinuit în loc să-mi fac tăcerile tot mai grele…

Am rupt pecetea de ceară și am deschis primul sipet: erau îngrămădite înăuntru bijuterii somptuoase, coliere din boabe de chihlimbar, inele cu pecete din cornalină, inele din aur cu matostat incastrat, cu lapislazuli care ajuta la luarea deciziilor, cu agat care are virtuți protectoare, cu mărgean care alungă deochiul, cu cuarț care purifică. Mai mult decât casetă cu podoabe, era o farmacie.

Al doilea sipet conținea monede de argint, suficiente cât să poată fi întreținută o armată. De ce mi le-o fi lăsat Alcibiade? Ce interes avea să păstreze personal gărzi într-un mic fort unde nu avea să se mai întoarcă niciodată? Mai bine ar fi lăsat construcția în grija vânturilor, a păsărilor, a rozătoarelor, a lupilor, dacă nu chiar a ciobanilor care și-ar fi adus acolo vara turmele.

„În spatele lui Hermes, răvaș, dar, problemă.“

De fapt, avea o problemă. Care? Înțelegeam greu, deci îmi era imposibil să o rezolv.

Se lăsase noaptea. M-am dus în sala în care servitorii pregătiseră masa pentru trupă. Înghițind

o zeamă de legume, îi ascultam pe neciopliții aceia care purtau o conversație insipidă, învârtindu-se în jurul vremii, nevoilor corpului, pântecului și, chiar dacă-i intimidam, sexului.

Unul dintre ei a luat un vas, niște pâine, le-a pus într-un coș și-a zis:

— Bun, mă duc să-i dau de mâncare.

Și a luat-o pe niște trepte pe care până atunci nu le observasem, care duceau la subsol.

De ce să se fi aflat unul dintre ei acolo? După toate aparențele, ca măsură disciplinară. Construită pentru a face să domnească disciplina, orice structură militară are și un celular.

Am pus mâna pe un opaiț și l-am urmat.

Destinația soldatului nu era pivnița, de altfel normală, plină cu amfore și diferite provizii, ci o grotă săpată în stâncă, închisă cu grilaj și care cobora mai jos decât fundația.

— Ține! a strigat militarul, descuind o ferestruică dintre gratii.

Prins cu o sfoară, coșul aluneca de-a lungul puțului.

M-am aplecat și am privit în jos, într-o penumbră neplăcută, prizonierul care se ridicase pentru a-și primi rația zilnică.

Derek!

M-am tras pe loc înapoi.

Nu apucase să mă zărească. A luat hrana și s-a dus într-un colț al grotei.

Am plecat iute de lângă grotă. Luându-mi o mină indiferentă, am stat să reflectez la lumina jăraticului.

„Problemă“? Chiar așa! Alcibiade îl prinsese pe Derek și vrusese să-l execute; dar, intrigat, nu se hotărâse s-o facă și, prin urmare, îl ținuse aici în detenție.

Și-mi pasase mie dilema!

Ce era de făcut? Cu siguranță nu să-i dau drumul lui Derek, fiindcă s-ar fi dovedit cu adevărat periculos, mult mai periculos decât

presupusese Alcibiade, și în stare, în acea perioadă tulbure, să ia partea indiferent cărei cauze doar pentru a da frâu liber cruzimii lui. Să-l ucid pe Derek nici atât, căci până la urmă tot s-ar fi întors la viață și și-ar fi descoperit imortalitatea. Deocamdată, dacă înțelesese că scăpase de îmbătrânire, avea grijă, tremurând de frică, să nu își asume vreodată riscuri fizice; în schimb, imediat ce avea să afle că trupul i se regenera după orice lovituri cauzatoare de moarte, lipsa lui de măsură nu avea să mai cunoască nici o limită, nimic nu-l va mai putea opri.

În fond, netranșând problema, Alcibiade optase pentru cea mai bună soluție. Voi face și eu ca el. Mă voi înțelege cu soldații ca aceștia să continue să-l țină închis pe prizonier. Cel puțin așa voi ști unde se găsește Derek.

Încarcerarea lui ne-ar fi protejat, pe Noura și pe mine, de pulsiunile lui vindicative.

A doua zi, am reînnoit contractele personalului. Le-am dat adresa lui Isocrate, cunoștința mea de la Sestos, de la care urmau să își primească lunar solda, după care m-am îndepărtat de Beroia fără a-l mai revedea pe Derek, în același timp satisfăcut și apăsat de faptul că-l lăsam să putrezească în grota de sub mica fortăreață.

*

Am sărbătorit aniversarea de cincisprezece ani a lui Euridice.

Dacă eu nu mă schimbasem, fata mea nu încetase s-o facă, trecând de la o formă la alta, deseori imperceptibil, uneori spectaculos. Iar dragostea mea îi însoțise toate metamorfozele: adorasem mai întâi un bebeluș care gângurea, apoi un copil echilibrat, iar de acum îndrăgeam o tânără volubilă și sclipitoare.

Legătura care ne ținea unul lângă altul încă de la nașterea ei se consolidase continuu.

Socrate îmbătrânea frumos, Xantipa și mai și. Invers decât frumusețea, urâțenia nu este victimă a timpului. Departe de a fi alterată, este atenuată, dacă nu chiar transformată în bine. Socrate și Xantipa căpătau puțin câte puțin o înfățișare care se potrivea cu sufletul lor, de parcă spiritul le-ar fi învins cu încăpățânare materia. Trăsăturile lui Socrate se armonizaseră; anatomia lui nepotrivită, care pe vremuri amintea la fel de bine de om și de animal, de mascul și de femelă, de tânăr și de bunic, devenise cea a unui înțelept decan de vârstă. Cât despre Xantipa, lăsarea pielii îi îndulcise liniile feței, albirea părului o împodobise cu o aureolă de bunătate, obezitatea se transformase în rotunjimi bonome ce atrăgeau simpatia, suavitatea parfumului ei de salvie trecând înaintea nuanțelor camforate; din dragon înspăimântător trecuse pe postul de bunică drăgălașă – doar modul ei deschis de a vorbi rămânând mușcător. Pe scurt, câștigaseră amândoi în coerență: Socrate semăna în sfârșit cu Socrate și Xantipa cu Xantipa.

În ziua aceea, după ce am cântat cât ne-a ținut gura, Socrate, Xantipa, Lamprocles, Euridice și cu mine ne-am oprit la umbra din patio. Socrate trecuse la o partidă de *petteia* cu Euridice. Inspirat din știința militară, acest joc de strategie consta în degajarea sau blocarea pieselor pe o tablă – o combinație între jocul de dame și șah. Unchiului și nepoatei le plăcea să se înfrunte, bătrânul regăsind în parteneră discernământul viu, combativ al lui Alcibiade. Partidele o ajutaseră pe Euridice să își tempereze natura explozivă; dacă la cele dintâi înfrângeri, o apucau crize teribile de furie, care o făceau să arunce cât colo tabla de joc, ulterior se mai civilizase, mulțumindu-se să trișeze; de acum, orgolioasă, își canaliza agresivitatea prin a juca perfect, respectând cu scrupulozitate regulile. Xantipa, Lamprocles, fiul ei – dovadă că inteligența, deși înnăscută, nu este ereditară –, și cu mine ne limitam cu modestie la arșice,

aruncând osișoarele și pariind pe modul în care aveau să aterizeze.

Un mesager s-a prezentat la Socrate, întrerupând scena fericirii casnice.

Trimis de arhontele-rege, un important magistrat ales, ne-a informat că Meletos, un cetățean oarecare, se prezentase la sediul regal pentru a-l acuza pe Socrate că nu recunoștea zeii tradiționali ai cetății, că introdusese noi divinități și corupea tineretul. Socrate a ridicat din umeri, convins că o asemenea plângere fusese respinsă; emisarul ne-a dezvăluit însă că arhontele-rege decisese să i se dea curs. Procesul urma să se desfășoare peste câteva luni.

Odată plecat mesagerul, ne-a încercat un sentiment de mirare mai degrabă decât de spaimă. Apoi, pentru a destinde atmosfera, am glumit pe seama veștii, ținând cont că Socrate fusese întotdeauna reverențios față de zeii cetății și dăduse dovadă de pietate în timpul procesiunilor sau ceremoniilor. Nu-i putea fi imputat nici un sacrilegiu și nici nu putea fi vorba despre vreo declarație cu iz de blasfemie. Mai mult, în timpul războiului din Pelopones, Atena considerase un lucru bun să fie primite noi divinități, precum Bendis, zeița venită din Tracia, care era cinstită de un cult din Pireu, sau Asclepios, care dispunea de puțină vreme de un sanctuar la poalele Acropolei. Nu doar că primele două capete de acuzare – nerespectarea zeilor atenieni și introducerea de divinități din afară – veneau de nicăieri, dar se și hazardau pe un teren deloc propice.

Pe Xantipa, demonstrația mea a enervat-o.

— Argos, primele două critici nu au altă funcție decât să o înveșmânteze pe a treia: coruperea tineretului.

— N-am corupt niciodată nici un tineret! a exclamat Socrate.

— Mda, a admis Xantipa, din moment ce nici tinerețea mea n-ai știut cum s-o corupi. Gata cu

gluma… Nu i-ar păsa nimănui de credința sau de necredința ta dacă nu ți-ai expune învățăturile. Corupție, aici, nu face trimitere la cine știe ce porcării sau la sex, ci desemnează legătura exclusivă pe care tinerii o întrețin cu tine. Tații crapă de gelozie.

— Ei, hai!…

— Uită-te la Aristodemos, care te imită până și mergând în picioarele goale, ca tine.

— O copilărie…

— Sau la micul Platon, care nu mai vorbește cu familia lui.

Socrate, care admira calitățile intelectuale ale băiatului, și-a ridicat ochii-n tavan și a oftat:

— Păi dacă ai lui nu înțeleg nimic din ce le spune?…

— A apărut și un verb pentru asta în Atena: a socratiza. Se șoptește peste tot că tineretul socratizează. Știai?

— Mărturisesc că asta îmi provoacă o oarecare mândrie.

— Ce înseamnă a socratiza? a continuat Xantipa. A critica totul, a pune sub semnul întrebării fiecare opinie, a nu aproba nimic de la bun început.

Închipuie-ți groaza taților… De cum le ordonă ceva copiilor, aceștia încep să facă pe șmecherii: „Da' de ce? Pentru ce? Cine-ți permite să afirmi chestia asta?" În care poveste tații nu descoperă înțelepciune, ci obrăznicie, nu reflexivitate, ci impertinență.

— Să își dezvolte calitățile de educatori dacă vor locul meu!

— Tu te-ai băgat peste al lor, Socrate. Imediat ce fiii lor ți se alătură, văd limitele autorității pe care atotputernicii tătici o au asupra lor și se îndepărtează de ei. Li-i furi.

— Nu le iau nimic, ci doar adaug ceva progeniturii lor! s-a indignat Socrate. Chiar au acești tați pretenția că își pot lumina copiii în toate

domeniile? În cazul unui proces, un avocat se dovedește mult mai util fiului decât tatăl său. Nu-i așa, Argos? Deci un maestru are vocația de a instrui fiii.

— O să se termine prost! Tații se simt disprețuiți. Le subminezi influența.

— Competența nu decurge din paternitate. Singura autoritate care se susține e cea care emană din cunoaștere. Ah, trăiască procesul care purifică spiritele!

După care Socrate a interzis să i se mai vorbească despre subiect până la audiere.

Îngrijorat de spusele Xantipei, chiar dacă și mie totul mi se părea o farsă, am încercat să mă informez cine era Meletos, inițiatorul plângerii. Am descoperit că, de fapt, mai erau doi bărbați, Anytos și Lycon, care i se alăturaseră pentru a-l incrimina pe Socrate. Conform dreptului atenian, împărțeau toți trei intervenția în instanță, dar și amenda în cazul în care pierdeau.

Meletos, care trăia din viile sale, nu făcuse niciodată nimic remarcabil. Cu un an mai-nainte, unul dintre fiii săi, care dorise să se bucure de învățăturile socratice, fusese refuzat de maestru. Într-adevăr, Socrate se lăuda că își alege elevii, căci spre deosebire de sofiști, nu solicita vreo plată. „Nu sunt dintre cei care vorbesc când sunt plătiți și nu vorbesc când nu sunt plătiți.“ Deținând pământuri care-i aduceau o rentă, se considera liber să își accepte sau nu învățăceii. Avusesem ocazia să-l zăresc pe fiul refuzat al lui Meletos și bănuiam că fizicul de sperietoare al acestuia nu-l inspirase pe Socrate, care prefera să se înconjoare de frumuseți, masculine sau feminine, precum Euridice, căreia îi consacra o parte din timpul lui. Nu cumva fiul cel urât, jignit că fusese respins, își bătuse la cap tatăl pentru a-și astâmpăra setea de răzbunare?

Pe Anytos, poet sărac în talent, dar bogat proprietar al unei tăbăcării, mi-l aminteam ca pe

un efeb care, cu douăzeci de ani mai înainte, alergase după Alcibiade. Ofensat de o ironie a celui din urmă legată de damful atroce de tanin și de fum, tânărul s-a comportat ca un amant părăsit. Ceea ce nu l-a împiedicat să evolueze remarcabil, din moment ce fusese ales strateg; deși cei Treizeci îl alungaseră, se întorsese alături de Thrasybulos și contribuise la restabilirea democrației, căpătând o largă popularitate. Care era legătura cu Socrate? Conform zvonurilor, filozoful ar fi spus o frază care l-ar fi ofuscat pe tăbăcarul susceptibil: Socrate și-a afirmat surpriza în fața excepționalelor aptitudini mentale ale fiului acestuia – stupefacție care deja constituia o insultă pentru supărăciosul Anytos – și-l sfătuise să-i facă rost de un profesor bun, pentru a putea – nu se știe niciodată –, să scape de soarta înjositoare de a munci în tăbăcăria familială.

Or nu puteai cere moartea cuiva pentru motive pe cât de lipsite de seriozitate, pe atât de personale. Sau cel puțin, dacă era cazul, nu obțineai acordul arhontelui…

Cât despre Lycon, unul dintre oamenii oprimați de cei Treizeci, nimic nu îl lega de Socrate. Nu avea nimic demn de reținut, dacă nu cumva aspectul efeminat care te lăsa să crezi că la întâlnire i-a venit sora în locul lui.

Cu trei zile înainte de proces, discipolii lui Socrate l-au obligat să examineze împreună cu ei ce risca să se mai întâmple. La solicitarea lor, Lysias, oratorul plin de talent al momentului, a cărui proză dovedea o claritate și un farmec fără egal, a adus o pledoarie scrisă pentru Socrate. La Atena, în mod obișnuit, acuzatul și acuzatorul angajau un profesionist care să le redacteze discursurile după toate regulile artei, pe care le citeau în fața juraților. Toată lumea și-l disputa pe Lysias, care primea sume aiuritoare, dar Socrate,

căruia i-ar fi oferit gratuit textul de apărare, a spus după ce l-a citit:

— Foarte frumos. Magnific. Un text excelent, împodobit cu formule minunate, cu termeni aleși și inteligent ordonați. Nu-l voi folosi.

— Poftim?

— O să mă exprim în felul meu.

— Bineînțeles… Ți-ai pregătit apărarea?

— De asta m-am ocupat toată viața.

— Cum așa?

— Trăind fără să comit nici o nedreptate.

— Vorbeam despre pledoarie. Dacă dorești, o mai citesc o dată.

— Voi improviza.

— Poftim?

— Lysias, îți mulțumesc. Atenția ta mă măgulește. Totuși, nu aparțin grupării retorilor ca tine, care ești un maestru al acestei arte, și îți voi explica de ce: tu cauți victoria, eu, adevărul. Cuvintele îți folosesc la a convinge, mie, la a reflecta. Tu ești eficient, eu tatonez.

— Socrate, jurații trebuie emoționați, tulburați! Trebuie patetizat!

Achitarea ta nu ține decât de intensitatea patetică a apărării. Trebui să-i faci să plângă. Or eu mă laud că i-am făcut să verse lacrimi și pe cei mai aspri.

— Când ești abil, n-ai nevoie să fii cinstit. Dar, când ești cinstit, nu e nevoie să fii abil.

Decis să ignore jignirea, Lysias a insistat:

— Nu te împiedica în naivități, Socrate. Este vorba despre un proces, nu despre o conversație filozofică. Meletos a cerut condamnarea la moarte!

— De ce nu exilul pe Lună, din moment ce aceasta există? Ce absurditate!

Mă voi descurca eu la fața locului. Străin am fost de limbajul care se utilizează la tribunal, străin voi rămâne.

Lysias, gustând prea puțin aroganța cu care Socrate îi privea meseria, s-a făcut nevăzut, iar

discipolii au trebuit să lupte pentru ca Socrate să accepte să împartă, cel puțin cu ei, timpul care i se va acorda pentru a se adresa tribunalului. Până la urmă a fost de acord ca Platon și Creon să-i dea o mână de ajutor și să se adreseze după el juraților.

A început procesul.

În dimineața aceea, peste Acropole domnea un aer atât de plăcut, încât m-am dus să mă plimb pe dealurile din jur, îmbrăcate în culori delicate și mângâietoare. Cerul de un albastru translucid, bătând în alb, părea lipsit de griji și această destindere limpede, fără vânt, prevestea o zi lipsită de dificultăți.

Nu aveam dreptul să fac parte dintre jurați, dar puteam rămâne în picioare, deoparte, în spatele unei bariere. Heliaia, acel tribunal al poporului, își avea sediul mai jos de templul lui Hefaistos, în aer liber, după cum o arată și numele lui cu trimitere la Helios, la Soare. Membrii, aleși anual prin tragere la sorți – din păcate, hazardul nu mă trecuse și pe mine printre ei –, primeau câte trei oboli drept compensare pentru fiecare zi pierdută astfel. În ziua aceea, cei cinci sute unu jurați – număr impar pentru a putea garanta formarea unei majorități – se instalaseră pe băncile de marmură extrem de lungi, dispuse în gradene.

Magistratul a urcat pe o estradă, a anunțat deschiderea procesului, a enumerat capetele de acuzare, a prezentat părțile și a dat cuvântul celui care depusese plângerea. După care nu a mai intervenit. Participarea înaltei administrații sau a instanțelor politice se oprea acolo. Nimeni nu incarna cetatea. Era vorba doar de a face confruntarea dintre două persoane publice – un acuzator, un acuzat –, față de care jurații nu aveau nevoie decât de urechile și de inteligența lor, căci nu era cerut nici un soi de cunoaștere ori competență în domeniul dreptului.

A început Meletos. A citit cu mediocritate textul logografului care i-l pregătise. De frică să nu plictisească, a plictisit: deși fusese sfătuit că apese pe cuvintele importante, pentru a evita monotonia, căzuse în excesul invers, accentuând viguros fiecare silabă, ceea ce a dus la aceeași sastiseală la care s-ar fi ajuns cu un debit verbal plat. Pe fond, nu a susținut cu adevărat capetele de acuzare, cu excepția celui din urmă. A denunțat astfel forma de învățare a lui Socrate ca pe o practică ducând la sporovăială, lene, arguție, subversiune a tineretului și distrugere a valorilor familiale. Filozoful punea în pericol părinții. Această poziție mi-a amintit de criticile pe care i le adresase Aristofan lui Socrate în comediile sale, mai ales în *Norii*: un țăran prost, necinstit și îndatorat își trimite fiul la Socrate, în speranța că învățăturile acestuia îi vor permite să găsească soluții pentru a scăpa de ruină; din păcate, maestrul nu îl învață decât cum să ajungă un pierde-vară, să își bată joc de toți și de toate și, mai ales, să nu aibă încredere în autoritate, până la a-și lua la bătaie propriul tată. Pe scurt, discursul lui Meletos se dovedea la fel de superficial ca piesa lui Aristofan, dar mult mai puțin hazliu.

Nivelul s-a schimbat odată cu intervenția lui Anytos, a cărui agresivitate îi conferea un fel de talent. Formulările biciuitoare urmau unele după altele, rechizitoriul se derula ca un covor de jăratic încins. La un moment dat, împotriva oricărei așteptări, mai mulți jurați s-au ridicat de pe bănci și au plecat. Deconcertat, oratorul a continuat. La finalul diatribei, jumătate din adunare lipsea, așa că magistratul a dispus o pauză. Un transport de pește proaspăt tocmai sosise în vecinătate, în piața cea mare a orașului, și mulți dintre cei de față nu voiau să rateze chilipirul.

Răgazul m-a liniștit. Tribunalul nu dădea prea mare importanță acuzațiilor delirante, se putea conta pe bunul-simț atenian.

Procesul s-a reluat. Ultimul dintre cei trei acuzatori, Lycon, și-a ținut discursul. Prea puțin obișnuit să ia cuvântul, și-a forțat atât de tare vocea, încât a ajuns să behăie. Cei cinci sute unu cetățeni îl ascultau fără să-i dea atenție, unii chiar s-au apucat să converseze. Socrate s-a ridicat pe neașteptate, apostrofându-i:

— Tăceți din gură! Libertatea de a vorbi nu înseamnă nimic dacă nu există și libertatea de a fi ascultat.

Jurații au coborât privirea rușinați, iar Lycon și-a behăit concluzia rechizitoriului.

A venit rândul lui Socrate. Liniștea a cuprins Heliaia. Celebritate a Atenei, personalitate controversată, lăudată de unii și criticată de alții, Socrate avea o aură ce cristaliza atenția.

Rupând-o cu tradiția, nu s-a arătat nici autoritar, nici emfatic, nici grandilocvent, ci s-a exprimat în felul lui obișnuit, insolit și captivant, înaintând, întrerupându-se, căzând pe gânduri, dând înapoi, scărpinându-se-n cap, atacând auditoriul, punându-i întrebări, dând replica răspunsurilor pe care se prefăcea că le primise.

Socrate a abordat fondul acuzațiilor:

— Am respectat dintotdeauna zeii Atenei, despre care am cea mai înălțătoare părere, atât de înălțătoare, încât îi cred incoruptibili. Nu pot fi cumpărați cu daruri. De ce s-ar coborî pentru ele din Olimp, unde locuiesc?

Ca să schimbe o vindecare pe niște fum? O victorie pe o statuetă? Care le-ar fi profitul? Să fim serioși, doar n-or să se apuce să neguțeze cu noi. Rămân pe cât de departe, pe atât de netulburați.

Aici, după părerea mea, Socrate greșea. În loc să lase să se înțeleagă că modul lui de a gândi se aseamănă cu acela al concetățenilor, își cultiva singularitatea și ataca dur credința comună. Câtă neîndemânare!

— Ideea că aş importa divinități străine nu se bazează pe nimic. Unii se miră că am recurs uneori

la „daimonul“ meu, dar prin el înțeleg divinitatea în general. Pur și simplu, cu pietate, consult zeii pentru a vedea mai limpede.

Pfiuu! o luase din nou pe drumul cel bun. M-am destins.

— Cât despre acuzația conform căreia aș corupe tineretul, chiar mă bucur să răspund la ea. Natura nu rezolvă totul. Și ce nu face natura compensează educația care repară, dezvoltă. Nimic nu este mai important decât educația și pentru ea mi-am pus la bătaie toate puterile. Spre deosebire de sofiști, am lucrat benevol, nu am fost niciodată retribuit și cel mai adesea am refuzat darurile. Mi-am oferit pe larg cunoștințele; știința nu se convertește în bani și nici adevărul; astfel se transmite o comoară care nu are preț. Am dus o viață dezinteresată, dedicată binefacerii. Luând o hotărâre, gândiți-vă la acest lucru evident, care mi-a călăuzit fiecare dintre fapte, și nu la ființa imaginară pe care au conturat-o acuzatorii mei. Așa dreptatea pe care o veți face nu va fi interesată decât de afirmarea adevărului.

Socrate s-a întors la locul lui în cea mai deplină liniște.

Tânărul Platon i-a urmat la tribună, pledând cauza profesorului său.

Expozeul i-a fost atât de profund, încât spiritele greoaie s-au înecat în el. Din exces de inteligență, presupunând că și ceilalți erau la fel de subtili ca el, a expus, vai, o imagine pe cât de elevată, pe atât de deplorabilă a învățăturilor socratice, cu atât mai mult cu cât, la încheierea discursului, maestrul l-a felicitat călduros, ceea ce i-a făcut pe cei ce rămăseseră perplecși să se simtă de-a dreptul cretini.

În schimb, Creon, din fericire nu tot atât de sclipitor, a invitat marele public să se regăsească în frazele lui terne, în considerații cu picioarele pe pământ. Și a redresat vizibil ştacheta coborând nivelul.

Odată ascultate argumentele celor două părți, magistratul a cerut să se treacă la vot. Cei cinci sute unu jurați s-au succedat prin fața urnei în care au aruncat jetonul pe care scriseseră „vinovat“ sau „nevinovat“. Magistratul a desfăcut-o.

Blândețea vremii, luminozitatea zilei, atitudinea de copii cuminți a votanților care, în plus, goliseră băncile la sosirea peștelui, totul mă făcea să aștept încheierea scrutinului cu încredere.

Magistratul a anunțat rezultatul: două sute optzeci de voturi din cele cinci sute unu, adică majoritatea, îl declarau pe Socrate vinovat.

Am pălit. Cum de era cu putință? Ce legătura putea fi între acuzația nefondată și acea decizie?

Vecinul meu nu și-a putut opri un pufnet de râs și a exclamat:

— În sfârșit! Totul până la urmă se plătește…

Am reacționat pe loc:

— Și ce plătește Socrate?

— Pe unde umbla! Pe la Alcibiade, Critias, Charmides, cei care…

Și-a dat seama că o luase razna.

— Nu, n-am spus nimic…

Și a luat-o scurt la fugă, dispărând din ochii mei.

Lașul acela tocmai îmi dezvăluise mascarada care era de fapt procesul: era reprobată apropierea lui Socrate de cei care, precum Alcibiade, puseseră democrația sub semnul întrebării sau, precum Critias ori Charmides, o distruseseră pentru a instaura tirania. Totuși, acest motiv nu era scos în față datorită legii amnistiei. „Va fi pedepsit cu moartea oricine se va crede îndreptățit să reproșeze evenimente anterioare conducerii celor Treizeci și foștilor guvernatori de la Pireu, după ce aceștia vor fi fost trași la răspundere.“

Imediat ce fusese promulgată, fusese riguros aplicată. Încă din prima lună, fusese condamnat și executat pe loc un olar cu temperament mai pus pe gâlceavă, care își bodogănise un coleg ce profitase de regimul celor Treizeci.

După ce fusese dat acel exemplu menit să descurajeze, nimeni nu mai abordase subiectul.

Cum să provoace amnistia amnezie? De fapt, faliile subzistau, la fel suferințele, ura nestinsă, setea de răzbunare. Sub motivații falacioase, conturile se reglau mai departe. Și așa, iată-l pe Socrate complice al celor Treizeci! Era împovărat de faptul că rămăsese la Atena, chiar dacă eu știam că o făcuse pentru a apăra principiile civice într-o perioadă a terorii. Fiecare era evaluat după cei pe care-i frecventase, iar Socrate luase masa cu multe persoane compromise. În sfârșit, Socrate îl educase pe Alcibiade, cel care se dăduse de partea oligarhiei, la fel și pe Critias și Charmides, doi dintre cei treizeci de tirani, doi monștri pe cât de seducători pe atât de cruzi, care fuseseră uciși în timpul războiului civil.

De fapt, procesul intentat lui Socrate pentru impietate ascundea un proces politic pe care legea amnistiei făcea imposibil. În consecință, Socrate nu se putea apăra de ceea ce era acuzat cu adevărat.

Chiar se opunea Socrate democrației? După câte știu, o critica, dar nu o punea în cauză și nu urmărea suprimarea ei. Perfectibilă ca o ființă omenească, era susceptibilă de ameliorare, iar Socrate vorbea întotdeauna ca un educator. Denunța democrația așa cum aceasta funcționa, în numele unei alte modalități de a o realiza. Arta sa, cea a interogației, dovedea chiar ea democrație. Pe când Alcibiade o numise „regimul ignoranților“, Socrate, dorind să o reformeze, descria astfel decizia majoritară: „Pentru ca o alegere să fie corectă, trebuie să te bazezi pe știință, nu pe număr.“ Din aceleași motive, dezaproba tragerea la sorți: „Oare alege hazardul conducătorul potrivit?“

Spera să fie aleși indivizi competenți, educați și informați.

Magistratul a cerut să se facă liniște. Primul vot confirmase vinovăția lui Socrate, al doilea avea să

precizeze pedeapsa. Reclamantul își comunica sancțiunea pe care o dorea, apoi pârâtul își exprima și el preferința.

Acum se juca totul. Socrate putea negocia ceva acceptabil pentru a scăpa din momentul nefast.

Meletos a urcat la tribună și, nedezmințindu-și agresivitatea obtuză, a cerut condamnarea la moarte.

Socrate nici nu a clipit. În jurul lui, Platon și Creon îl încurajau să urce la tribună și să propună o altă pedeapsă. Evident, era suficientă o amendă.

Socrate ar fi avut cu ce o plăti și, chiar dacă nu ar fi dispus de sumă, mai mulți dintre noi am fi fost încântați să-l împrumutăm.

Împins la tribună, Socrate a amuțit.

Adunarea a început să bombăne. Jurații își pierdeau răbdarea.

A intervenit magistratul:

— Socrate, ce pedeapsă soliciți?

Socrate s-a întors spre el:

— Să cer o pedeapsă înseamnă să recunosc că m-am purtat urât. Or eu sunt nevinovat.

În bănci, nemulțumirea s-a amplificat. Chestiunea fusese supusă judecății, fără posibilitatea de apel. Cum de-ndrăznea Socrate?

— Socrate, ce pedeapsă soliciți?

Cel întrebat a oftat. Mi se părea că nu sesizează că viața îi e-n joc. Scuturat de ticuri, și-a frecat fruntea, ceea ce a părut să-i smulgă un zâmbet.

— Pentru cunoașterea pe care am răspândit-o, sacrificându-mi interesele în vederea educării concetățenilor mei, sunt unul dintre binefăcătorii acestei cetăți. Ca pedeapsă, doresc deci să fiu adăpostit și hrănit la pritaneu, acolo unde orașul își primește oaspeții de marcă.

Cuvintele au produs stupoare. Tremuram. Socrate împinsese prea departe sinceritatea, fără a cântări insolența declarației sale.

Răspunsul nu a întârziat: condamnarea la moarte a obținut trei sute șaizeci de voturi, cu optzeci mai

multe, așadar optzeci de cetățeni care anterior îl consideraseră nevinovat hotărâseră acum să îl termine.

Socrate șocase întreaga Atenă…

*

— Vei fugi! Rapid!

Xantipa, cu ajutorul meu și al Euridicei, luase situația în mână. Pregăteam evadarea lui Socrate.

Circumstanțele ne erau favorabile. Otrăvirea cu cucută fusese amânată din cauza sărbătorii religioase în cinstea lui Apollo și a lui Artemis, perioadă în care erau interzise execuțiile. Socrate mucezea într-o mică închisoare din apropierea agorei: nu i se anulase pedeapsa, ci era în așteptarea executării sentinței.

Adunasem un grup de zece bărbați căliți, pe care-i plătisem zdravăn.

Zilnic, aceștia o luau spre închisoare și unul dintre ei, protejat de ceilalți, se strecura în spate pentru a pili barele celulei lui Socrate. Echipa îndeplinea cu încăpățânare această muncă lentă și minuțioasă.

La rândul ei, Xantipa strânsese bani pentru închirierea unui vas cu care aveam să fugim, și stabilise legături în insula Thera[59], unde urma să ne refugiem.

Cât despre Euridice, sfidând pericolele, ținuse să contribuie și ea la salvarea unchiului: în seara evadării, urma să se ducă la închisoare și să dea de băut gardienilor un vin soporific, folosindu-se de farmecul ei. De altfel, era chiar autoarea planului: zilnic, îmbrăcată pudic, dar seducător, după ce-l vizita pe Socrate, mai întârzia la intrarea în temniță, pretextând că îi plăcea să stea la taclale cu cei patru neciopliți care interziceau accesul înăuntru. Unduind din șolduri, vrăjindu-i cu zâmbetul și glasul, le turna dintr-un excelent muscat de Naxos, în așa fel încât indivizii, pătrunși

de bună dispoziție, nu se mai uitau suspicioși nici la ea, nici la ce le aducea; așa că, la timpul potrivit, urmau să bea fără să clipească somniferul.

Unul dintre mercenarii noștri ne-a informat că zăbrelele se mișcau și că, legat cu o funie și tras cu o mișcare bruscă, grilajul putea fi smuls, eliberând accesul.

Vestea a sosit la timp. A doua zi se încheia sărbătoarea Thargelia, ceea ce făcea în orice moment posibilă executarea lui Socrate.

Xantipa și cu mine am alergat la închisoare. După obicei, Socrate, înlănțuit, primea vizite încă din zori, în celula ajunsă loc la modă, cea mai șic dintre școli, în care se îngrămădea tineretul sclipitor al Atenei. Phaidon, Kritobulos, Simmias, Cebes, Hermogenes, Epigenes, Ctesippos se strângeau în jurul lui discutând pe rupte și, în mijlocul acelor tineri minunați, cel mai volubil, cel mai vesel era Socrate, senin și binedispus.

I-am șoptit că aveam un mesaj capital să-i transmit. A dat din cap, mi-a zâmbit, și totuși nu și-a întrerupt flecăreala.

Xantipa mi-a mormăit la ureche:

— Lasă-mă pe mine.

Și imediat a început să urle la Socrate că poate avea altceva mai bun de făcut decât să organizeze întâlniri galante în celulă, că se săturase până peste cap să stea la rând după cel mai neînsemnat copilaș care-și arată coapsele drăgălașe, că i-a promis să-i acorde o clipă pentru a analiza viitorul fiului și casei lor, pe Zeus, și că dacă nu o va face imediat, îi va arunca oala de noapte-n mutră cu toate excrementele din ea, sau în nasul vreunuia dintre puștii ăștia, că tot avea o țintă foarte proastă.

— Și-or s-o termine ca muște de căcat!

Înspăimântați ca de premisele unei furtuni, efebii l-au salutat pe Socrate și i-au dat întâlnire pe a doua zi.

Odată plecați, Xantipa și-a regăsit zâmbetul.

— Până la urmă, în ciuda vârstei, tot sunt credibilă ca scorpie și-asta-mi place.

— Zău? a oftat Socrate.

I-am explicat desfășurătorul evadării: seara Euridice va adormi paznicii, oamenii noștri îl vor scoate prin gaura dintre gratiile deja smulse, apoi, fără nici o clipă de așteptare, vor veni după noi la Pireu, unde, la primele licăriri ale zorilor, vom lua drumul mării.

— Unde vom acosta? a întrebat Socrate.

— În Thera, a precizat Xantipa.

Grimasa lui Socrate m-a făcut să intervin:

— Nu te teme de exil. Oriunde ți-ai face apariția vei fi bine primit.

Și-a mângâiat barba și, ca de obicei, ne-a răspuns sub formă de întrebare:

— Știți în afara Atenei vreun loc inaccesibil morții?

— Ia mai lasă ironia! s-a răstit Xantipa. Ne mutăm în Thera. Punct! Deja am organizat totul.

Socrate s-a uitat afectuos la noi, cu ochii umezi de lacrimi.

— Nu știu cum să vă mulțumesc pentru osteneala pe care v-ați dat-o.

— Osteneală pentru bine, am exclamat. Nu ne gândim decât să te salvăm.

— Atunci, lăsați-mă aici.

Am crezut că n-am auzit bine. Xantipa la fel.

— Lăsați-mă aici, a insistat el. Nici nu mai e prea mult, mâine fără îndoială mi se dă otrava.

Xantipa s-a sprijinit de perete, amețită, cu fața stacojie. Se străduia să respire înainte de a geme, rugătoare, îngrozită:

— Cum, Socrate, vrei să mori?

El a învăluit-o într-o privire tandră.

— Ar fi ridicol la vârsta mea să mă revolt fiindcă urmează să mor.

— Ridicol? Țțț… Oricine se revoltă, ba chiar și cei mai bătrâni decât tine!

Xantipa umbla încolo și-ncoace prin încăpere, zguduită de emoție, rostogolindu-și ochii înfricoșați.

— Adevărul este că vrei să mori, Socrate! Dacă la proces ai fi propus să nu fi condamnat decât la exil, ți-ai fi salvat viața. Ai fi putut la fel ce bine să negociezi o amendă de optzeci de mine și ți-ai fi salvat viața! Ții neapărat să mori. Nu mă duci tu pe mine: ai pus Atena la zid și ai obligat-o să-ți întindă cupa cu cucută.

— Ba nu, Xantipa, pur și simplu am rămas credincios principiilor mele.

Fiindcă nu am greșit, nu puteam fi pedepsit.

Xantipa s-a repezit și, îngenunchind lipită de el, cu o neobișnuită tandrețe i-a prins mâinile și i le-a mângâiat:

— Socrate, dacă-ți închipui că ți-ai trăit traiul te-nșeli. În ciuda celor șaptezeci de ani, ești în putere, vioi, sănătos și la trup, și la minte. Nu te descuraja. Vom trăi clipe fericite în Thera.

Acoperind palmele soției cu ale lui, Socrate îi oprea mângâierile de parcă și-ar fi dorit să le păstreze pentru totdeauna.

— Nu-mi doresc să mor, draga mea Xantipa, dar năzuiesc să trăiesc în deplină coerență, chiar cu riscul de a muri. Mă țin de principiile pe care le-am profesat. Înainte de orice, respect cetatea.

— În cadrul procesului tău, cetatea s-a înșelat.

— Nu contează. Sunt de acord cu judecata ei dacă se înscrie în limitele legii.

— Dar condamnarea e nedreaptă.

— Nedreptății nu i se răspunde prin nedreptate și nici răului prin rău.

Mulțimea a decis să mă suprime, desigur, dar eu nu de mulțime ascult, ci de lege. N-am să merg împotriva ei. Cetatea m-a adoptat, m-a hrănit, m-a educat. Dacă nu mi-ar fi plăcut, nu aș fi rămas în orașul ăsta mai dedicat decât oricare atenian, până acolo încât nu am plecat niciodată la vreo sărbătoare, cu excepția Jocurilor Istmice ori a celor

Olimpice. Dacă nu punem la socoteală expedițiile militare, nu am călătorit niciodată; aici m-am dezvoltat, urmând maximele noastre; aici mi-am cunoscut nevasta, am făcut copilul, mi-am întâlnit prietenii, ucenicii. Și acum, fără să-mi roșească obrazul, să distrug toate astea, să fug disprețuind lucrurile pe care le-am respectat pentru a mă purta ca un bun cetățean? La vârsta mea, când timpul mi s-a subțiat, să dovedesc o dorință neînduplecată de a supraviețui cu orice preț și în pofida legilor? Nu. Nimeni nu a fost vreodată mai legat decât mine de Atena și de legile ei. M-aș considera mai vinovat decât oricine altcineva încălcându-mi legămintele de-o viață-ntreagă, m-aș expune ridicolului și disprețului peste tot pe unde aș merge. Înțelept am încercat să trăiesc, înțelept voi încerca să mor. Dezonoarea mă sperie mai mult decât mormântul.

Socrate se opunea iarăși. Un zid de nezdruncinat.

— Viața are o valoare a ei, nu țin să am viața cu orice preț.

Și-a frecat gleznele, încheieturile înroșite de cătușe ale mâinilor, apoi a ridicat ochii spre mine.

— Adio, Argos, tu, unul dintre cei mai buni oameni pe care i-am cunoscut.

A întins mâinile ca să mă îmbrățișeze. Spre marea mea mirare, nu simțeam deloc milă pentru el, într-atât era de radios, de în acord cu propria-i decizie.

Nu descifram în el nici vitejie, nici exces de bravură, ci doar o infinită liniște.

— Trebuia să îți propunem soluția asta, Socrate. Acum, tu alegi.

— Mulțumesc. Nu mai ascult decât o singură voce, aceea a rațiunii mele.

Glasul țipător, gâtuit, al Xantipei a sfâșiat atmosfera celulei:

— Pe Zeus! Adică vocea mea nu e aceea a rațiunii?

Socrate a surâs și a murmurat:

— Este aceea a iubirii.

Cuvinte la care Xantipa a explodat de furie. Clătinându-și bustul, a îndreptat degetele tremurânde spre Socrate.

— Eu să te iubesc? Ba te urăsc. Te detest. Mă faci să vărs. Criticile care ți se aduc nu ajung la înălțimea înfumurării tale, Socrate, ești îndopat cu aroganță, umflat de propria ta persoană, reputație, glorie. În timpul procesului, pe când cetățenii te judecau, îi judecai și tu. Știi ce zace-n tine?

Un viciu întristător: orgoliul. Orgoliul de a sfida tribunalul cerând să fii cazat la pritaneu. Orgoliul de a face nazuri în fața unei evadări care ți se pune pe tavă. Încă de la început nu ai făcut ceva decât din orgoliu! Orgoliu de a locui în cel mai frumos oraș din lume. Orgoliul de a-ți preda gratuit învățăturile, pentru a nu fi confundat cu sofiștii. Orgoliul de a pretinde că știința ta face de o mie de ori mai mult decât ce ți s-ar putea plăti. Orgoliul de a-ți selecta elevii. Orgoliul de a-i fascina și de a-i fura de la familiile lor. Orgoliul de a trece prin agora escortat de niște efebi superbi. Sunt convinsă că numești Atena spațiul tău de gândire în primul rând urmărind să treci țanțoș prin oraș.

Orgoliul de a refuza avansurile lui Alcibiade, lui Critias, lui Charmides, pe care nici o persoană normală nu i-ar respinge. Până și pe mine, de nevastă m-ai luat tot din orgoliu! Fiindcă sunt cea mai bună? Nu, cea mai rea… Mi s-a spus mie cum te lauzi, te dai mare că ai ales cea mai imposibilă femeie din ziua de azi, de ieri și de mâine, afirmând că dacă reușești să suporți pe cineva ca mine, același lucru îl poți face și cu întreaga omenire. Nenorocitule!

Înghite-ți mâine cucuta, înghite-o toată. O să fie apoteoza ta. În ultima și sublima ta poziție, mulțumită talentelor tale de tragedian, vei scăpa de blesteme și-ți vei șterge de praf statuia. Om de nimic ce ești! Dar nevastă-ta?

Dar fiu-tău? Ăștia pentru tine nu contează? Nu merită să rămâi cu ei? Ce să-i mai faci?! Ești credincios Atenei, ție însuți, dar soției tale nici vorbă! Ce vulgar ar fi! Domnul lucrează la legenda lui, domnul speră că se vor vărsa râuri de lacrimi în amintirea sacrificiului lui eroic și patetic. Nerecunoscătorule!

Jigodie împuţită!

Socrate i-a pus mâna pe umăr și i-a spus tandru:

— Ai dreptate: și eu te iubesc.

Și s-au aruncat unul în brațele celuilalt.

A doua zi ne-am adunat acasă la Xantipa, împreună cu Euridice și Lamprocles. Ni se confirmase iminența execuției lui Socrate, iar Xantipa refuza să se mai întoarcă pentru o ultimă oară acolo. Doar ne luaserăm rămas-bun. Nu avea rost să-l mai supunem la un chin suplimentar. Și noi ce-am fi simțit văzându-l agonizând ca efect al otrăvii? Prefera să ne țină departe de scena aceea.

Ziua parcă nu mai trecea. Goală. Lungă. Ca o picătură suspendată, care nu mai vrea să cadă odată.

Criton, un vechi prieten, un bătrân generos și lipsit de maliție, care se purta cu filozoful de parcă ar fi fost fratele lui mai mic, a dat buzna, palid, cu chipul lipsit de vreo expresie de cât plânsese pe drum.

— Socrate nu a așteptat sfârșitul zilei așa cum ar fi avut dreptul. Imediat ce temnicerul i-a adus cupa, a dus-o la buze. „Ce rost are să amân? Aș fi de râs în propriii mei ochi dacă m-aș agăța de viață din moment ce nici nu o mai am.“ Și a băut cupa cu un gest calm și liniștit. S-a întins, s-a jucat cu degetele prin părul băieților din jurul lui ironizându-i, glumind pe seama necesității de a și-l tăia peste puțin în semn de doliu. Cel ce murea îi consola pe cei ce aveau să trăiască. Otrava începuse să își facă efectul, paralizându-l dinspre picioare spre cap, dar Socrate era atât de puțin tulburat de apropierea morții, încât mi-a amintit să

plătesc o datorie legată de un cocoș. Apoi a pornit spre lumea cealaltă plin de încredere și de speranță.

Criton s-a prăbușit, epuizat de relatare. Ghemuit ca un cățel, Lamprocles gemea, îndurerat de pierderea unui tată de la care știuse să primească măcar afecțiunea, dacă nu și cunoștințele. Euridice, care până atunci își putuse stăpâni lacrimile, a fugit hohotind în camera ei. Mărturisesc că personal nu soarta crudă a lui Socrate o deplângeam, ci pe a mea, gândindu-mă la prietenul de care de acum aveam să fiu lipsit. Cât despre Xantipa, care până în acel moment nu lăsase să-i scape o lacrimă, a început să țipe, iar jalea ei, ieșind din curtea interioară, sfâșia inimile tuturor vecinilor.

Câteva zile mai târziu, plecam din Atena spre Thera, îmbarcându-ne pe vasul pe care-l pregătisem în vederea evadării. De ce fugeam? Cu siguranță de nenorocire. De străzile împroșcate cu sânge ale Atenei. Poate chiar de democrație, care, după ce mă entuziasmase, nu-mi mai trezea decât îngrijorare și neîncredere; da, acea democrație directă, în care și justiția era făcută de popor, se dovedea la rândul ei un regim asasin; la fel ca un tiran, ucisese ființe excepționale, precum Alcibiade sau Socrate, dar și strategi și magistrați de mare valoare.

Și iată cum, așa, devenind tot mai mic la orizont, pe măsură ce vasul înainta pe mare, orașul făcea să se nască în mine o nesfârșită ușurare.

*

Mușcase atâta ură din noi, încât trebuia să ne oblojim rănile.

În insula Thera, lumina avea ceva ascuțit, făcând contururile scânteietoare și tăind umbrele. M-am îndrăgostit pe loc de roșul falezelor care se potrivea perfect cu albastrul valurilor; savuram

contrastul dintre ferma albă și iarba verde a imașurilor pe care caprele păreau o constelație de aștri țâșnind din locuința noastră.

Fugisem din oraș, lăsasem în urmă satele și alesesem izolarea. Doream să ne adăpostim în sânul naturii, să intrăm în ritmul ei ciclic, sezonier, îndepărtându-se hotărât de timpul oamenilor, dezordonat, discontinuu, arbitrar, feroce.

Xantipei îi plăcea viața aceea liniștită. Și mie. Lamprocles, după cum îi era obiceiul, nu emitea vreo părere ci, pasiv, se conforma comportamentului nostru. În schimb, nu a trecut mult până când Euridice a ajuns să deteste acea singurătate.

Își luase obiceiul să ne părăsească și să se aventureze în zonele populate ale Therei, mai întâi sub pretextul de a culege pietre ponce, care pluteau ca niște șobolani de apă pe valuri, apoi fără nici un motiv. Xantipa și cu mine o priveam oftând cum pleacă, conștienți de pornirile care o metamorfozau într-o tânără femeie. După vreun an, ajunsese să și doarmă frecvent cine știe pe unde. La întoarcerea din acele hoinăreli, mă mulțumeam să mă interesez de sănătatea ei, deși aș fi putut să renunț la întrebări, într-atât ochii scânteietori, surâsul triumfător, corpul energic și plin de sevă indicau că se iniția în tainele plăcerii.

Xantipa îmi reproșa uneori indulgența.

— O să ajungă o curtezană, ca mătușa mea, Lampito! Confundă libertatea cu desfrânarea.

— După ce le-o confunda îndeajuns, o să știe să le deosebească.

— De ce-i dai voie să se poarte cum o taie capul?

— Ar face-o oricum, dar pe la spatele meu, fără să-mi spună, chiar și când va apărea vreo problemă. E mai bine să nu se ascundă de mine și să-mi ceară sfatul la nevoie.

— Deci n-ai de gând s-o faci să te asculte?

— Nu uita că prin vinele ei curge sângele lui Alcibiade.

Nu mi-ar fi venit nici mie să cred câtă dreptate aveam. Într-o zi, Euridice ne-a pus în fața faptului împlinit: se muta cu un bărbat pe care-l iubea, un anume Ameinias. Cum nu frecventam insularii, Xantipa, Lamprocles și cu mine nu auziserăm niciodată vorbindu-se despre fericitul ales.

— Ce meserie are?

— Pirat.

Cuvântul nu avea pe vremea aceea nici o nuanță negativă. Nimic nu era mai natural decât prada de război. Eroii lui Homer, Menelaos ori Ulise, trăiseră din asta. Jaful, tâlhărirea nu erau obiceiul armatelor victorioase? Era imposibil să faci diferența dintre piraterie și războiul maritim. Glorie celui ce câștiga, rușine celui ce eșua! Corsarul avea curajul și faima celui ce îndrăznește să intre-n luptă.

— Ce fel de pirat? am insistat.

— Ameinias se folosește de o barcă ușoară, rapidă, în care se suie împreună cu vreo zece băieți foarte pricepuți. Atacă navele mari, comerciale.

— Și unde se ascunde după expediții?

— Nicăieri! Și bogații, și săracii de pe Thera profită de ce le aduce.

Xantipa a intervenit:

— Deci te muți la el și-l aștepți să se întoarcă din fiecare raid?

— Asta nu, mătușă! Iau și eu parte la asalturi. Mor după asta: navigăm de-a lungul coastelor, ne pitim prin ungherele arhipelagului, reperăm vasul, evaluăm forțele și hop, când a venit momentul, dăm năvală!

Xantipa era cât pe ce să se înăbușe.

— Adică… te bați? a scâncit.

— Evident! Nu am sabie, laț, pumnal ca să mă dau drăgălașă.

Xantipa m-a țintuit cu privirea. În ochii ei sclipea același gând ca al meu: Alcibiade! Euridice

se însuflețise, roșie-n obraji.

— Aruncăm punțile, ne repezim la dușman, îi omorâm pe cei care se împotrivesc și-i luăm prizonieri pe cei care capitulează.

— Și-apoi?

— Îi ducem la piața de sclavi.

— Euridice, am bombănit, deci transformi niște oameni liberi în sclavi!

— Li se-ntâmplă cum mi s-ar putea întâmpla și mie. Asta ne e soarta: ori pirat, ori victimă.

— Le răpești libertatea.

— Ascultă, tati, ori le răpesc viața, ori le răpesc libertatea. Ce preferi? Să-i ucid pe toți?

Ajunsesem în acel moment cu care orice părinte se confruntă, clipa în care nu se mai găsește în fața copilului lui, ci a unui străin. Deși o educasem pe Euridice, îi transmisesem anumite valori, reguli, coduri, ea gândea și acționa în felul ei, în funcție de temperamentul ei.

— Tati, s-a arătat indignată, ca medic mi-ai tot repetat că viața trebuie respectată. Deci îi luăm prizonieri și-i vindem ca sclavi.

Satisfăcută de replică, s-a dus să-și ia cele câteva lucruri pe care le lăsase la noi. Îmi amintesc foarte clar ziua aceea în care, dacă nu pe Euridice, atunci cel puțin pe fiica mea o pierdeam. Cât despre Xantipa, aceasta a tot repetat vreme de un ceas:

— O s-o sfârșească… o s-o sfârșească… o s-o sfârșească…

Ea, care toată viața le spusese oamenilor cum aveau s-o sfârșească, nu descoperea cuvântul potrivit pentru a caracteriza destinul lui Euridice.

Și anii treceau.

Xantipa devenea tot mai blândă. Duceam o viață fără hopuri, armonioasă, dovedindu-ne unul altuia o afecțiune sinceră.

— Argos, încearcă și tu să îmbătrânești un pic! îmi cerea din când în când.

Când am debarcat aici lumea te lua drept fiul meu. Și uite că acum te ia drept nepot.

Lamprocles a murit căzând de pe un pinten de stâncă nu neapărat periculos. Lamprocles nu avusese niciodată nevoie de un pericol pentru a fi în pericol…

La înmormântare, nici eu, nici Xantipa nu prea știam ce să zicem în fața acelui trup plăpând, care adăpostise un suflet simplu, nu prea iubitor, care nu ne adusese niciodată nici bucurie, nici mulțumire. Întreaga lui existență ne derutase, făcusem tot ce se putea ca să-i fim pe plac, fără ca la rândul lui să fi făcut la fel, într-atât ne considera atențiile ca de la sine înțelese, fără a avea mai multă inteligență decât o găină. Ce făcuse în trecerea lui pe pământ? De ce trecuse prin timp? În vreme ce flăcările rugului îi consumau trupul, cred că am plâns moartea, nu defunctul.

După-amiaza, melancolică, Xantipa mi-a povestit de ce nu vrusese să treacă pe la închisoare când soțul ei băuse cucută.

— Socrate era bigam.

— Poftim?

— Socrate mai avea o nevastă, Myrto, care i-a dăruit doi băieți, Sophroniscos și Menexenes, mai tineri decât Lamprocles. Eu nu nășteam decât copii morți. Se îndrăgostise de ea pe vremea când bigamia era autorizată la Atena, ba chiar încurajată, în așa fel încât cetățenii să se înmulțească și să ofere cetății mai mulți soldați. Era o văduvă săracă. Socrate a scos-o din sărăcie. O femeie de treabă, după părerea mea.

— Ai acceptat-o?

— Ba chiar am trăit la un loc câteva luni, Myrto, Socrate și cu mine. Ne-am ciondănit noi două, bineînțeles, la început, dar repede ne-am unit contra lui. Și-atunci, Socrate i-a găsit o locuință… Iată de ce am preferat să rămânem acasă în ziua execuției. Le-am lăsat lui Myrto și băieților ei

posibilitatea să își ia adio de la Socrate. Noi o făcuserăm în ajun.

— Asta nu mă face decât să te admir și mai mult, Xantipa.

— Ei, lasă… Of, chiar l-am iubit pe frumosul meu Socrate…

— Frumos, așa să fi fost? am zis zâmbind cu tandrețe.

— Sigur că da! Ca broscoi, era drăgălaș… Dacă-l luai ca bărbat, era urât, dar ca broscoi era tare drăgălaș.

Un alt deces a zguduit Thera: cel al piratului Ameinias. Logodnicul lui Euridice fusese ucis în luptă. Funeraliile fuseseră un spectacol măreț. Timp de două zile, un cortegiu i-a transportat corpul pe o năsălie, de-a lungul potecilor care șerpuiau pe faleză, însoțit de muzicieni și coriști, în timp ce uleiuri parfumate înmiresmau aerul și niște fete aruncau petale în urma celor ce duceau trupul piratului. Mai frumoasă decât oricând, Euridice pășea după ei, fără a vărsa o lacrimă. Ochii îi aruncau flăcări de mânie. Golită de orice altă emoție, neîmblânzita tânără nu mai avea în ea decât furie.

Continuarea ține de legenda Cicladelor. Euridice i-a luat locul lui Ameinias, s-a impus la conducerea luptătorilor și a ajuns o pirată celebră. În același timp violentă și dreaptă, ataca fără frică nave imense, după care împărțea echitabil câștigurile între pirați, dând chiar și acelora care rămăseseră pe uscat, inclusiv apropiaților celor ce muriseră. La fel ca Alcibiade, nu ținea cine știe ce la legi, cu excepția celor pe care ea le promulga. Faptul că o femeie dovedea calități de bărbat genera comentarii fără sfârșit. Șoca, intriga, fascina.

Era comparată cu Artemisia, regina din Halicarnas, care se luptase cu perșii cu o sută de ani înainte, în bătălia de la Salamina.

Mărturisesc că acea cotitură din viața fiicei mele mă deruta tot atât cât mă înspăimânta, dar nu puteam să nu-i admir fenomenala vitejie. La Atena mă șocase rolul subaltern al femeilor. Mă stupefia acum gândul că una dintre ele sfida convențiile, conducea o bandă de ucigași care, fără vreo ezitare, îi juraseră credință, și rivaliza în îndrăzneală și cruzime cu cei mai teribili pirați ai vremii.

Ghiceam, de altfel, că Xantipa, deși preocupată la fel ca mine și rugându-se la Zeus în fiecare zi să-i apere nepoata, admira în taină ceea ce aceasta ajunsese. În mintea ei, Euridice ducea mai departe flacăra luptei pentru ca femeile să ajungă în sfârșit în locul cuvenit, umăr la umăr cu bărbații, considerate egalele acestora.

Puterile Xantipei slăbeau. Nu se plângea niciodată de declin, căutând în continuare să mă uimească, să mă amuze. Rareori avusesem o companie mai agreabilă și mai relaxată.

Când Xantipa dormea – întrucât ceda tot mai mult somnului –, mă repezeam prin câmpiile cu măslini bătrâni, ale căror trunchiuri scorburoase serveau drept adăpost albinelor. La început eram interesat doar de mierea lor, dar, dintr-una-ntr-alta, a ajuns să mă captiveze activitatea lor și detaliile organizării.

Din când în când apărea și Euridice, aducându-i mătușii ei obiecte de preț, acoperind-o de sărutări, după care se uita lung la mine și exclama:

— Ești adorabil. Hotărât lucru, tu nu-mbătrânești.

Protestam din principiu. Mă întrerupea.

— În sfârșit, din fericire ești tata, altfel m-aș fi aruncat pe tine.

— Din fericire sunt tatăl tău…

Xantipa ridica ochii-n tavan. Cu vremea, Alcibiade cucerise cu totul trupul și mintea fetei lui, orice asemănare cu Daphne ștergându-se în mod bizar.

Într-o dimineață, Xantipa s-a stins în brațele mele.

— Cine ești? m-a întrebat abia mai respirând.

Să-i fi spus adevărul? În definitiv, avea dreptul. Acolo unde se ducea, nu risca să mă trădeze.

Mi-am început deci confesiunea cu nașterea de pe malul lacului, trecând la iluziile legate de tata, la perversitatea lui, la fratele meu vitreg, Derek, la unchiul meu Barak, la potop… Mă asculta privindu-mă fermecată, de parcă i-aș fi spus cea mai frumoasă poveste. Am vorbit apoi despre fulgerul care mă atinsese, despre Babel, Țara Apelor Blânde, regina Kubaba. Simțeam că povestea mea o ținea în viață. Nimrod și Abram i-au captat atenția. Când i-am descris-o pe Noura, farmecul, iubirea, tertipurile, capriciile acesteia, am simțit că era pe punctul de a comenta. În sfârșit, i-am relatat sosirea mea pe malul Nilului, descoperirea Egiptului, a faraonului și…

Și-a dat ultima suflare.

I-am închis pleoapele și am meditat timp de mai multe ore, fără să mă mișc. Când trupul i s-a răcit cât să mi se pară străin, am așezat-o cu grijă în pat.

Apoi m-am rugat.

Imploram habar nu aveam pe cine, mulțumindu-i că-mi permisese să o cunosc pe Xantipa, rugându-mă să fie bine primită în lumea cealaltă, unde urâțenia ei nu ar fi oripilat pe nimeni, nu i-ar mai fi ascuns frumusețea sufletească și nu ar mai fi făcut-o niciodată să sufere.

*

Mi-am dedicat zilele albinelor.

Euridice mă vizita tot mai rar. Chiar dacă și-ar fi dorit să petreacă mai mult timp cu mine, nu mai avea posibilitatea de când primise sub comandă o flotă serioasă, iar echipajul ei se transformase în armată. Ba chiar înființase și un sat în Iliria, unde în viitor putea să își adăpostească oamenii și comoara.

— Când nu ai decât o biată corabie, ți se spune pirat. Când ai o sută de corăbii ți se spune cuceritor. Tati, hai cu mine în Iliria.

— Lasă, rămân cu albinele mele.

Viața mea era tot mai simplă. Aveam din plin cer. Vânt. Stupi. Admiram acele muncitoare neobosite care aduceau viață răspândind polen, care înfrumusețau lumea umplând-o de flori și împodobindu-ne insula cu mii de culori. Să stai cu albinele este un pariu riscant, fiindcă oamenii nu le pot domestici, însă cel mult le pot exploata. Învățasem să le fiu alături fără a le alarma.

Într-o seară am fost anunțat că vasul lui Euridice – care nu-și mai făcuse apariția prin Thera de ani de zile – naufragiase în timpul unei acțiuni de represalii dusă de Atena. Nimeni din echipaj nu supraviețuise.

Dacă vestea m-a afectat, m-a și îndreptățit ca, puțin câte puțin, să-mi revizitez amintirile legate de Euridice, ba chiar să o regăsesc pe Euridice aceea din copilărie, pierdută de multă vreme, dar mai apropiată de Daphne decât de Alcibiade, cea care-mi era complice și nu era încă preocupată de reușită, dominație, glorie. Moartea ne restituie tinerețea celor dispăruți.

M-am întors la albinele mele.

Care mi-au fost ani și ani unice tovarășe, dovedindu-mă și eu de altfel aproape la fel de cast ca ele. Pentru a-mi înșela nevoia de femei, mă luam după sexualitatea ciobanilor: în loc să arunc vin pe jos, mă dedam din timp în timp libațiilor cu sămânță, fără a face rău ierbii sau a-mi compromite sănătatea.[60]

În fiecare dimineață, de cum mi se întredeschideau pleoapele, țâșneam în mijlocul peisajului splendid dintre scânteietoarea Mare Egee și negrul de antracit al lavei, după care mă duceam la stupi. Mă scufundam în universul albinelor fiindcă acestea, cel puțin, nu părăsiseră paradisul terestru. Pentru ele, de mii de ani nimic

nu se schimbase. Timpul nu avea nici o putere asupra lor.

Pentru ochii lor alcătuiți din multiple fațete, secolele nu durau mai mult decât zilele. Societatea lor, impermeabilă la revolte, răsturnări, revoluții, supraviețuia ca atare, organizată, ierarhizată, stabilă. Nici o albină nu căuta nici libertatea, nici profitul. Nici o albină nu manifesta ambiție ori ciudă.

Alături de aceste ființe fără istorie, evoluând într-o societate fără istorie, mă vindecam de oameni, de state, de regimuri, de guverne… și de nemăsuratele lor orgolii. Cu cât cunoșteam mai profund oamenii, cu atât iubeam mai mult insectele. Cu cât descopeream istoria, cu atât preferam natura. În fond, zeii ne făcuseră un dar straniu acordându-ne libertatea. Ce șansă să fii programat!

Constrângerea instinctului este mai bună decât aventura nesigură. După deceniile mele ateniene, observând acele albine docile, ajungeam să-mi spun că libertatea nu duce decât la despotism.

*

Mergem înainte la întâmplare?

Îmi puneam această întrebare coborând în portul Pireu, convins că nu eram decât într-o scurtă trecere, necesară cumpărării unor scule, după care aveam să plec imediat înapoi în insula mea. În rest – îmi aminteam croindu-mi drum printre cohortele de gură-cască –, nu spusese odinioară Pythia din Delphi: „O parte din tine va muri la Atena?“ În acest oraș, iubirea mea exclusivă pentru Noura efectiv dispăruse și, fără ea, fusesem fericit. Da, împotriva oricărei așteptări, Atena îmi adusese fericirea perfectă. După care îmi luase totul.

Daphne, Alcibiade, Socrate, Xantipa, Euridice, după ce îmi aduseseră atât de multe, mă lăsaseră îndoliat, amețit, lipsit de vlagă, fără a-mi mai dori noi cunoștințe. Numai uimirea în fața naturii,

numai frumusețea lumii mă mai susțineau zi de zi, când mă închideam la mine în insulă: să adulmec aurora limpede, să întâlnesc focul cosmosului, să-mi rotesc chipul către lumina prânzului, să mă îndop cu soare, apă, pământ, să înot, să alerg, să mă rostogolesc prin iarbă, să-mi contemplu albinele, să le degust mierea, să ronțăi fructe coapte.

Totuși, abia debarcat, un sentiment de familiaritate mi-a împuns inima. Să percep murmurul cetății prin intermediul activității constante a portului, să captez acea energie care împingea navigatorii, hamalii, negustorii să își desfășoare activitatea, să aud accentul lichid, cu consoanele picante ale elinei, să miros aerul în care se amestecau mii de arome, cele ale algelor, ale sării de mare, ale laptelui brânzit, ale pepenilor stricați, ale unsorii de barcă, ale fumului grătarelor, toate acestea mă încântau atât de tare, încât mă miram cum de mă putusem lipsi de ele.

Îmi plăcea să bat în sus și-n jos străzile Atenei, atât de calde și de uscate că ajungeau să pută. Am cumpărat sculele de care aveam nevoie, dar nu m-am întors imediat în port. Ba mai surprinzător, am intrat ca un somnambul întrun han ca să-mi rezerv o cameră, convins că urma să mă îmbarc a doua zi. Să umblu prin acea clădire cu aspect ce lăsa de dorit, ai cărei pereți coșcoviți, din scânduri subțiri acoperite cu lut, lăsau orice hoț să își strecoare mâna pusă pe șterpelit, m-a umplut de nostalgie, amintindu-mi de sosirea mea și a lui Daphne aici, după ce ne îndrăgostiserăm fulgerător la Delphi.

Am avut revelația faptului că mă vindecasem, căci reușeam să mă gândesc fără tristețe la cei dragi care dispăruseră. Ba chiar cu bucurie. În loc să le jelesc pierderea, mă bucuram că-i cunoscusem. Să fi încheiat oare sinistra perioadă a doliului? Percepeam realitatea ca pe o țesătură scumpă, care propunea în același timp prezentul pe o față, trecutul pe cealaltă, fiecare clipă adunând

momente ce se evaporaseră, cărora memoria le reda consistența.

M-am repezit pe străzi și am înaintat printr-o lume a cărei urzeală era alcătuită din amintirile mele. Și dintr-odată m-a cuprins dorința de a rămâne acolo. Insula, care până atunci mi se părea un refugiu, mi-a apărut dintr-odată ca o închisoare. Fără să-mi fi dat seama, urcându-mă la bordul unui vas pentru Atena sub un pretext lipsit de importanță, de fapt evadasem.

De ce îmi doream iarăși asta?

Nu e cazul să îți justifici dorința, din moment ce ea e cea care justifică totul.

Dar ce-mi doream?

Străzile se goliseră puțin câte puțin la ora siestei. Casele serveau drept adăposturi răcoroase și umbroase în rarele momente în care atenienii nu trăiau pe-afară. Din când în când întâlneam totuși tineri și tinere cu pas aristocratic, îmbrăcați simplu, cu un rafinament discret, fără exagerări. După câteva alei acoperite de un strat subțire de praf, pe unde se aliniau boschete pipernicite, am început să urc colina Lycabettos. Nici o construcție nu bloca poteca aceea care trecea printr-o mică pădure de pini. Mulțumită mirosului de rășină și umbrei răcoroase, căldura nu mă copleșea, iar eu pășeam grăbit, ca atras de vârf. Cicadele improvizau un concert asurzitor, asemenea unui fierăstrău printre trunchiurile copacilor sau ca un arcuș care-ar fi încercat o coardă.

Odată ajuns în vârf, am descoperit panorama. Acropole se înălța în fața mea și, de jur-împrejur, se înmulțiseră cartierele. La acea altitudine, aerul regăsea efluviile marine. Acropole, reperul absolut care se vedea din toate colțurile orașului, ca un vulcan în mijlocul unei insule, strălucea, mai puțin impresionantă decât atunci când mă plimbam la poalele sale, dar mai liniștită, mai dăruită, mai binevoitoare, plină de măreție. Lumina domina, veghea și sintetiza prin ea însăși întreaga cetate.

Chiar dacă templele se conturau clar pe platou, nu se deosebeau de stânca pe care erau așezate. Prezența lor părea naturală, de parcă acolo ar fi fost dintotdeauna. Partenonul, sobru, grandios, de o inexorabilă autoritate, adăuga acea nuanță de fast necesară dimensiunii sacre. Un ideal de echilibru se incrusta în piatră, un vis de armonie se desena în azur.

Înțelegeam mai bine că mă atrăsese și continua să mă atragă aici. Civilizația aceasta refuza declinul căruia toate lucrurile îi sunt sortite, voind să perpetueze frumusețea tot atât cât clipa. Cânta splendoarea efemeră și o prindea pentru a o face minerală. Era ca o beție a eternității. Pe cât de înțeleaptă, pe atât de nebună, Atena era, într-un cuvânt, umană. Când îmi aținteam privirile către Acropole, simțeam acel elan interior care te face să savurezi și în același timp să îți pui întrebări. Tragedia, filozofia, democrația își puneau întrebări despre condiția noastră, celebrând-o în același timp, arătând ce e nobil în îndoială, ambiguu în orice faptă, discutabil în fiece decizie. Orașul era un concentrat de viață și de invenție. La imboldul lui, îmi doream să mă realătur istoriei. Realizam retrospectiv că în insula Thera mă plictisisem, trăisem plictisul unei existențe provinciale, starea aceea de langoare ce se învăluie într-o sastiseală agreabilă și posomorâtă.

Dintr-odată, un glas a strigat în mine că între pereții Acropolei era ceva ce mă aștepta.

Îi auzeam chemarea.

Iată de ce mă întorsesem aici…

Totuși, nu mă mișcam, conștient că nu puteam coborî Lycabettosul și urca până la Propilee la vreme.

Când soarele a apus, orașul a devenit violet și, în aerul dezmierdător, care-ți tulbura profund sufletul, gândul m-a dus la Sappho. Aici era și ea, la Atena, și am priceput de ce cuvântul „violet“ în greacă înseamnă frumos.

Am rămas multă vreme așa, extrăgându-mi puterile din ce degajau marile coloane tăcute sub lună.

Mâine mă voi duce la întâlnire.

În zori, am țâșnit din han și am alergat spre Acropole. Nu am mai stat să admir sculpturile pe care le iubeam, acele trupuri goale date cu ceară și căpătând astfel o patină mătăsoasă, care făcea să dispară calcarul, dând iluzia pielii reale, am traversat rapid agora cu vacarmul ei, cu sporovăiala, râsetele, înjurăturile înverșunare, piața în care legume verzi, fructe aurii, ciorchini de struguri albi ori purpurii, mere îngrămădite în piramide momeau clienții, și am urcat pe Acropole, acel loc perfect cu marmura fără pată.

Cândva, înainte de a fugi de acolo, lăsasem o scrisoare în templu. În misiva scrisă la puțin timp după moartea lui Socrate, o anunțam pe Noura că intenționam să mă refugiez pentru mai mulți ani în insula Thera. O fi citit-o?

Dacă da, reacționase în vreun fel?

Umblând prin fața statuii Atenei, am pândit momentul în care templul să fie complet gol, am împins opaițul și am deblocat trapa. Un papirus era pe fundul ascunzătorii noastre.

Mesaj primit. Când vei locui din nou în Atena, anunță-mă.

Mesajul era ca Noura: voia să știe totul despre mine fără ca eu să aflu ceva despre ea. Am închis locașul și m-am întors în cartierul în care s-ar fi putut găsi cele necesare pentru scris. Două ore mai târziu, îngenuncheam la picioarele Atenei pentru a-mi strecura răspunsul în ascunzătoare.

Iată-mă întors. Intru la Academia lui Platon. Unde ești?

Ezitasem mult până să pun întrebarea. Mi se părea că-i întindeam prea direct mâna. Nu cumva Noura o va interpreta ca pe o dorință clară de a o revedea? Sau dorința de a reface legătura noastră? Mă temeam că m-aș fi compromis. Totuși, pentru cine altcineva dacă nu pentru Noura aș mai fi putut nutri sentimente pe acest pământ? Doar că de data aceasta, spre deosebire de retragerea mea la Delphi, nu ea fusese cauza episodului de mizantropie, ci durerea de a fi fost lipsit de ființe de neînlocuit. Nu căutam alinarea – depășisem nevoia de consolare –, ci doream să aflu ce mai făcea femeia pe care o iubisem dintotdeauna, de când existam.

Coborând de pe Acropole, eram atât de absorbit, încât nu am observat pericolul.

Un sculptor restaura statuile porticului, afectate de o furtună care desprinsese câteva de la locul lor. În timp ce coboram treptele, o statuie a cedat sub loviturile dălții și a căzut. Cum ajunsesem exact dedesubt, mi-a spart capul.

Îmi aduc aminte de trezirea de după șoc. Eram întins pe un rug, iar un bărbat înarmat cu o feștilă aprindea vreascurile de dedesubt. Eram incinerat.

Fără îndoială mă crezuseră mort, sau chiar fusesem?

Am urlat.

Angajații au țipat la rândul lor, îngroziți.

Neputând face nici cel mai mic gest, le-am strigat:

— Scoateți-mă de-aici!

Rămăseseră însă încremeniți. Cel mai tânăr dintre ei a priceput ce se întâmpla și a aruncat o găleată de apă peste flăcările pe cale să se întindă. Un altul a luat o pătură. Colegii lor au alergat să le dea o mână de ajutor. În sfârșit, au reușit să stăpânească și apoi să stingă focul. Ce s-au mai bucurat băieții aceia de treabă! Râdeau și dansau în jurul meu. Tocmai ei, salariații morții, salvaseră o

viață! Până la sfârșitul zilelor lor aveau să spună povestea aceea…

M-au dus pe o targă la han. Ca prin miracol, bagajele nu-mi fuseseră ușurate de spărgători, așa că am putut dărui câteva monede de argint binefăcătorilor mei. Înainte de a mă părăsi, aceștia au chemat niște doctori la căpătâiul meu, care, după cum le era obiceiul, au alternat lucrurile de bun-simț cu cele prostești.

Am avut nevoie de trei luni ca să mă refac: craniul își revenea la forma normală, părul creștea la loc, cicatricile de pe față începeau să dispară.

În sfârșit m-am prezentat la Academie.

Platon, sau mai degrabă bătrânul care înainta spre mine revendicându-și acest nume, m-a recunoscut imediat.

— Argos! Ești descendentul lui Argos. Imposibil să nu fii! Ce mai face tatăl tău? S-a retras în Thera, nu-i așa?

I-am povesti moartea tatălui meu – deci a mea –, brodând detaliile fără rușine. Era să mă supăr când a amintit-o pe „oribila Xantipa“, totuși mi-am reprimat iritarea, căci Platon nu spunea despre ea decât ce i se tot repetase, fără a se fi interesat mai departe.

— Tatăl tău a fost de față la moartea lui Socrate?

— Nu, după câte știu.

— O să citești ce am scriu eu despre asta.[61]

În orele care au urmat am descoperit cât de mult Socrate, departe de a fi fost uitat, câștigase în prezență. Nu doar că statuia lui trona lângă agora, dar și numele lui circula din gură-n gură. Mai mare mort decât viu, întruchipa filozofia. Sfârșitul îl deosebise de sofiști: nici un profesor de retorică sau de orice altceva nu și-ar fi sfidat acuzatorii, toți ar fi încercat să își salveze pielea cu atât mai mult cu cât se considerau deținătorii tehnicii de a cunoaște mai degrabă decât ai cunoașterii. Socrate

devenise martirul adevărului, conferise noblețe intelectualității.

— Hai să te alături viitorilor tăi colegi!

Am fost salutat de vreo douăzeci de studenți. În fața unuia dintre ei, Platon mi-a șoptit la ureche:

— E cel mai bun. L-am poreclit „Creierul".

I-am strâns mâna individului scurt și îndesat, cu picioarele ciudat de subțiri, acoperit de bijuterii, ai cărui ochi înfundați în orbite păreau tare mici.

Venea din Halkidiki și se numea Aristotel.

— În sfârșit, cel mai mic și ultimul înscris, sosit acum o lună, Nicomah.

Moment în care s-a întâmplat ceva neașteptat. Parcurs de frisoane, am simțit sudoarea udându-mi spatele, în timp ce o căldură subită mi-a cuprins partea de jos a pântecului: vederea acelui băiat mi-a aprins dorința. M-a atras pe loc, ca un magnet. Simțeam că mă voi grăbi să-l cunosc, să-l frecventez, să-l ating, să-l…

Nicomah mi-a zâmbit. Strălucirea chipului său m-a lăsat fără cuvinte. În chip misterios, totul încremenise în jurul nostru. Mi-a spus câteva vorbe pe care nu le-am înțeles. Le-a repetat. Am scuturat din cap. Toată lumea a pufnit în râs.

Luat pe nepregătite, nu mi-am ascuns emoția care nu scăpase nimănui.

Studenții glumeau de acum, fără însă a-și bate joc, fiindcă mulți dintre ei erau îndrăgostiți de bărbați.

Ziua a continuat, obligându-mă la o dedublare dificilă: pe de o parte cursul lui Platon mă captiva și spiritul îmi vibra, pe de alta corpul îmi vibra și el imediat ce mă întorceam spre Nicomah.

Ce să fi avut băiatul acela în plus față de colegii lui? În plus, nimic.

Diferite, multe. Fin, agil, fragil nu semăna nici cu un atlet, nici cu un luptător. Dacă aș fi fost obligat să îi atribui calități fizice, atunci le-aș fi ales pe cele ale unui acrobat sau ale unui dansator. În pofida brățărilor din piele, subțirimea

articulațiilor gleznelor și mâinilor mă fascina. Ai fi zis că de-abia ce a intrat în adolescență, dacă un colier de barbă bine îngrijită, tunsă ascuțit în dreptul bărbiei, nu i-ar fi acoperit fața. Deși tuns scurt, părul său brun acaju tot făcea bucle. Toate acestea încadrau ochii verzi cu reflexe aurii care mă înflăcărau când se îndreptau spre mine. Cât despre piele, era de culoarea lutului ars, atât de uniformă, încât ai fi zis că Nicomah fusese învârtit lent la frigare. Încercam să ghicesc ce era sub tunica lui și cea mai mică bucățică de piele pe care o întrezăream mă făcea să visez, da, un petic de carne dezvelit, nu mai lat de-un deget, mă ducea până în străfundurile orizontului și mă arunca în beția largului nesfârșit.

O noapte zdravănă de somn m-a eliberat de acea dorință nerușinată.

Dar, vai, a doua zi după prima noastră întâlnire, impetuozitatea atracției m-a chinuit și mai tare.

M-am decis să elimin dorința exagerată recurgând la prostituate. Nu cumva anii de cvasicastitate duseseră la o retenție a fluidelor, dacă nu chiar la o perturbare a echilibrului lor? Cu siguranță asta ar fi indicat Hipocrate: exces de sânge, deci de căldură, prin pierdere de bilă neagră, de bilă galbenă și de limfă. Echilibrul armonios al umorilor mele fusese alterat. Degeaba mă debarasam de sevă, în ziua următoare, apariția lui Nicomah mă sufoca tot atât de mult. Mai rău, mirosul, căldura, textura pielii, energia care-i traversa corpul proaspăt, totul mă atrăgea la el.

Schimbând metoda, m-am apucat să practic o dată pe zi lăsarea de sânge, pentru a evacua cantitatea excesivă de sânge – de sânge roșu, nu alb, nu sperma. Degeaba!

Situația nu doar că mă dezorienta: îmi displăcea. Nu resimțisem niciodată dorință senzuală pentru vreun individ de același sex cu mine. Faptul că puteam să admir entuziasmat frumusețea unui

bărbat, precum Alcibiade, dacă-mi îmbrățișam călduros prietenii, nu era același cu elanul care mă împingea să iau în brațe femeile, să le mângâi carnația, sânii, șoldurile, să încerc să le ofer plăcere găsindu-mi-o și pe a mea.

Atracția aceasta devenea maladivă. În unele momente, paralizat de timiditate, căutam compania lui Nicomah, în altele mă depărtam de el, ba chiar îl repezeam răutăcios. Observând încurcătura în care mă aflam, Aristotel mi-a vorbit cu franchețea lui obișnuită:

— De ce să nu fii iubitul lui Nicomah?

— Păi…

— Te porți cu el după cum ți-e cheful: o zi îl întâmpini tandru, o zi te răstești la el. Temperează-ți comportamentul. Alege calea de mijloc. Fii pentru o vreme iubitul lui.

— Nu obișnuiesc să…

— Să ce?

— Mă consider un bărbat căruia-i plac doar femeile, nu doar băieții.

— Ce prostie! Nimeni nu se definește așa. Nimănui nu-i plac „doar femeile“ sau „doar băieții“. Fiecare se dedă plăcerii fie cu bărbați, fie cu femei, uneori și cu bărbați, și cu femei. Nu devii cal dacă te sui pe cal și nici măgar dacă te sui pe măgar.

Nimic din jur nu-mi interzicea legătura cu Nicomah, ci mai degrabă ceva din mine, ceva confuz, o zonă obscură, intuiția vagă că aș lua-o pe un drum greșit, că aș comite o eroare.

Într-o dimineață, înainte de a mă duce la Academie, am urcat pe Acropole pentru a-mi verifica ascunzătoarea. Papirusul precedent dispăruse, ceea ce îmi dovedea că Noura nu părăsise Grecia. După o ezitare, am băgat sub trapă mesajul pe care îl pregătisem:

Vino repede la Atena, te rog. Am nevoie să-ți cer sfatul.

Aveam oroare să o implor pe Noura, să mă arăt în poziția de solicitant!

Situația mă umilea. Totuși, confuzia în care ajunsesem excludea rușinea.

Treceam zilnic pe la templu. În ziua a patra scrisoarea lipsea, lucru care m-a liniștit: Noura o luase ori trimisese să fie luată, deci cu siguranță urma să își facă apariția.

Tot așteptând, dezechilibrul mi s-a accentuat. În aceeași zi, mintea mi se bucura de o înaltă luciditate ascultându-l pe Platon și mi se-mpotmolea în mâlul jilav al dorinței pentru Nicomah. Tot atingându-mă de el, observându-l, stând de vorbă, primindu-i zâmbetele și fiind scrutat de ochii lui de jad, mi se strângea gâtul de parcă aș fi murit de sete.

Din fericire, efervescența intelectuală de la Academie îmi oferea remedii.

Analizam, de pildă, în ce măsură figura lui Socrate schimbase lumea. Moartea lui afectase entuziasmul filozofilor pentru democrație.

Pe vremuri se considera – Socrate însuși credea asta – că filozofia și democrația erau surori gemene, născute în același timp din geniul uman, și că se ajutaseră reciproc să crească. Nu împărțeau oare recursul la limbaj, la arta deliberării, la necesitatea de a argumenta, la grija de a examina opiniile și apoi de a ajunge la decizia corectă? Or filozofia, care însoțise procesul democratic, se izbise de el în timpul procesului lui Socrate. Acesta fusese ucis nu pentru ce făcuse, ci pentru ce gândea. Murise în numele ideilor lui, într-o societate care susținea că acordă cetățeanului libertatea cuvântului. Personifica de acum intelectualul victimă ispășitoare a politicului.

A doua zi după execuție, Platon, zguduit, rupsese legăturile cu democrația.

Refuza radical instituțiile sub care evoluase, pe care le considera responsabile pentru instabilitate.

Se temea de poporul asemănător focului, prea arzător uneori pentru a mai fi stins, prea liniștit deseori, atunci când este amenințat.

În deceniile care au urmat s-a consacrat imaginării unui sistem care să-l înlocuiască pe acela care-i asasinase maestrul. Prin cărțile pe care le-a scris, în care se exprima sub masca lui Socrate, schița un regim ideal, fiindcă natural, urmând ceea ce le era esențial oamenilor, unii născuți să comande, alții să servească, alții să se roage, alții să lupte, alții să muncească pământul. În general, Platon, la fel ca mine pe insula Thera, suferise de ispita albinelor.

Fiecare albină își avea locul ei, regina oua, trântorii fecundau, muncitoarele lucrau și, conform vârstei, făceau curat, hrăneau, aranjau, construiau, aeriseau, supravegheau sau culegeau.

Platon, ca diferiți alți conducători de școală filozofică, se despărțea de majoritate teoretizând în acest mod, întrucât cruzimea dementă a celor Treizeci îi făcuse democrați pe toți atenienii.

Într-o după-amiază, Nicomah a îndrăznit să-l contrazică pe Platon.

Personal, am roșit prostește auzindu-i timbrul mătăsos și lasciv al glasului.

Mă străduiam totuși să mă concentrez pentru a-i aprecia pertinența obiecțiilor.

— Ordinea, rigoarea, stabilitatea stupului țin de albine. Cu toate acestea, Platon, cum de poți compara oamenii cu albinele? Albinele nu sunt libere. Nu sunt libere să presupună una sau alta. Nu sunt libere să prefere cutare rol ori funcție. Nu sunt libere să aspire la putere, să se opună ori să fugă. Platon, vrei să reformezi societatea, dar visezi mai ales să transformi omenirea. Speri să devenim altfel.

— Îmi doresc să se evite dezordinea. Elaborez o societate fără crize.

— O societate fără indivizi! Nu există societate scutită de crize. Și nu se reduce politica pur și

simplu la arta de a administra crizele?

Platon moștenise de la Socrate plăcerea de a da atenție opiniilor care i le puneau pe ale sale sub semnul întrebării; ca atare a intrat cu lăcomie în controversa cu Nicomah. Îi ascultam cu greutate, căci atunci când Nicomah își agita brațele, îi întrezăream subsuorile și pielea care-i învelea coastele, imagine care mă orbea.

Între lecții, lui Aristotel și lui Nicomah le plăcea să stea de vorbă, ceea ce mă umplea de gelozie. Nicomah mă atrăgea și mai tare imediat ce intra în luptă, cu fruntea netedă, cu bărbia agresivă, cu privirea înflăcărată. Aristotel bănuia și el că Platon se înșela: omul, spre deosebire de celelalte viețăți, era un animal politic, dotat cu vorbire tocmai pentru a rezolva conflictele. Nicomah afirma că Platon, în loc să denunțe veșnic criza din democrația ateniană, ar trebui mai degrabă să considere democrația ca pe un efort perpetuu de coordonare a tensiunilor. S-o termini cu criza având obsesia liniștii și nemișcării ducea la alunecarea în tiranie și oligarhie.[62]

Nicomah pusese stăpânire pe existența mea. Dacă în timpul zilei, chiar dacă ținându-mă peste tot după el, reușeam să mă abțin să-i mărturisesc pasiunea mea, evadarea în vis înlătura reținerile și mă trezeam deseori din scene voluptuoase în egală măsură fericit și șocat, încântat de îmbrățișările imaginate, care mi se păruseră reale, dar iritat să constat în ce măsură mă obseda acel tânăr.

În ajunul sărbătorii Thesmophoria, am urcat pe Acropole pentru a verifica ascunzătoarea pentru mesaje. De data aceasta conținea un papirus. Cu inima bătându-mi puternic, m-am convins imediat că Noura urma să debarce și să mă lămurească asupra a ceea ce se petrecea, știind cum să mă îndepărteze de Nicomah.

Numai că mesajul se rezuma la o propoziție laconică.

Imposibil să vin curând.

Năucit, nu am găsit nimic altceva mai bun de făcut decât să cobor la Academie. Nu reușeam să gândesc. Pe cât găseau în mine o inteligență vioaie problemele abstracte și generale, pe atât mă dovedeam de incapabil să-mi înăbuș înclinațiile, emoțiile, sentimentele.

În ziua aceea, Nicomah, conștient de magnetismul pe care-l exercita asupra mea, s-a arătat deosebit de seducător, alternând ocheadele languroase, pozele sugestive și obrăzniciile de puști. Nimic mai banal în Grecia decât legătura dintre un bărbat și un efeb. Ținea de educație. Și-atunci de ce rezistam? O maximă a lui Alcibiade mi-a revenit în minte: „Dacă nu faci tot ce vrei, este pentru că nu îndrăznești tot ce poți."

Spre seară, imediat ce studenții s-au împrăștiat, m-am proțăpit în fața lui Nicomah, cu brațele încrucișate.

— Nicomah, mor dacă nu-ți spun ceva.

— Ce?

— Te doresc!

A surâs, ridicând ochii spre cer.

— În sfârșit!

Și a izbucnit în râs. M-am destins pe loc.

— Am crezut că n-o să mi-o spui niciodată, a șoptit.

— Ți se părea… imaginabil?

— În orice caz, mi-am imaginat-o de o mie de ori, mi-a răspuns riscând o privire pe jumătate complice, pe jumătate provocatoare.

Totul se simplifica dintr-odată.

— Vrei să iei cina mâine cu mine? am strigat. Pe urmă mergem… la mine.

— E bine la tine? E frumos, luxos, confortabil?

— Adică…

— Trebuie să fie un loc frumos. Altfel, nu vin.

Cum de-ndrăznea ticălosul? Era mai impertinent decât o femeie. Eram cucerit. Insolența lui mă

electriza.

Totuși, observația lui era corectă. Camera mea de la han ar fi propus un cadru prea sordid pentru îmbrățișările noastre. Trebuia să descopăr un decor care să fie la înălțimea cuvenită.

A doua zi, am intrat în posesia unei vile superbe, care avea mai multe încăperi în jurul unui patio, plus o sală de baie unde se putea coborî într-un bazin din marmură plin cu apă. Proprietarul, în schimbul unei sume rotunjoare, mi-a furnizat și personalul care încălzea baia, făcea paturile și prepara feluri de mâncare afrodiziace.

Mai aveam doar un pic până să mă asemui cu acei atenieni libidinoși, de o anumită vârstă, excitați până-n vârful unghiilor când primeau câte un tânăr gata să fie întreținut, numai că era prea târziu, trecusem și de ultima barieră a rușinii, dorința mea tot mai mare mă împiedica să mai dau înapoi. Ce beție să-ți simți tot mai rapide bătăile inimii așteptând întâlnirea de dragoste!

La asfințit, m-am dus să îl aștept pe Nicomah la ieșirea de la Academie.

Vederea mea părea să-l liniștească. Faptul că lipsisem întreaga zi îl făcuse să presupună că renunțasem la întâlnire. Vocea îi trăda tulburarea, se înfiora și, pentru a-și justifica tremurul, a pretextat că era din cauza răcorii de la căderea nopții.

Ajungând în vilă, odată închisă ușa, nu am mai putut trage de timp: m-am apropiat de el și, cerându-i fără cuvinte permisiunea, i-am dat de înțeles că doream să-l sărut. Și-a lipit el singur buzele de ale mele.

Era orbitor. O delicioasă torpoare mă învăluia. Adevărul este că nu mi se părea nici straniu, nici deplasat, doar că nu eram obișnuit să sărut buze înconjurate de barbă.

S-a desprins din îmbrățișare și m-a rugat să-l duc în dormitor. Mi-a făcut semn spre pat.

— Aici va fi să fie?

Am încuviințat. Întinzându-mă pe pat, i-am făcut semn să vină lângă mine.

— Lasă-mă să mă duc până la baie.

— Bineînțeles. E și una cu apă caldă dacă te tentează.

— Ai răbdare. Nu te mișca.

Și a dispărut în baie.

Ce chef aveam să țâșnesc după el! De parcă ar fi ghicit, îmi striga din timp în timp:

— Nu, nu, așteaptă!

Ascultam tandrul clipocit al apei. Nu dădea semne de grabă. Autoritatea cochetă pe care o manifesta nu mă exaspera. Mă bucuram să mi se amâne motivul nerăbdării, să i se înfrâneze ardoarea, căci abia așa devenea tot mai puternică.

Vocea lui mi-a zis:

— Acum te rog să te bagi în așternuturi. Și să-ți acoperi ochii. Nu trebuie să vezi nimic.

Detaliul picant m-a amuzat. Voia să ne explorăm trupurile pe întuneric?

Ascultându-l, ghemuit în obscuritatea cearşafurilor de in, cu palmele apăsându-mi pleoapele, i-am auzit pasul rapid și l-am simțit alunecând în culcuș.

Degetele mi-au apucat încheieturile mâinilor, buzele i s-au lipit de ale mele, limba i-a pătruns în gura mea. Beat de voluptate, i-am prins fața în palme:

— Păi…

Degetele mele tocmai observaseră că-i dispăruse barba.

Înlăturând cu mână grăbită cearşaful, în fața ochilor mi-a apărut Noura, surâzătoare, ironică, veselă.

— Bună seara, Noam. Mă bucur să te regăsesc.

[1] Prefigurarea Canalului de Suez a purtat succesiv numele suveranilor care l-au realizat, consolidat sau extins. Necho II nu și-a dus la bun sfârșit canalul, deși lucrările erau foarte avansate, pentru că un oracol îi prezisese că o asemenea cale maritimă ar fi fost de folos deopotrivă egiptenilor, dar și dușmanilor Egiptului, ceea ce a înfrânat elanul acestui rege războinic. Astfel, atunci când lucrările au fost reluate sub dominația persană, canalul lui Necho a devenit canalul lui Darius. Apoi, de-a lungul restaurărilor și extinderilor, a luat numele lui Ptolemeu și al lui Traian.

Din păcate, în secolul al XV-lea, din cauza modificărilor climatice, brațul estic al Nilului, unde ajungea canalul, s-a deplasat spre vest și lacurile interioare au secat rând pe rând, făcând canalul să iasă din uz; a fost lăsat în părăsire, acoperit de nisip. Începând din acel moment, vapoarele au înconjurat întreaga Africă, ocolind Capul Bunei Speranțe pentru a ajunge în Asia.

În mod straniu, ideea de a reface un canal care să lege cele două mări avea să devină de-a lungul secolelor următoare o obsesie pentru francezi, în special pentru miniștrii lui Henric IV și ai lui Ludovic XIV, care aveau în vedere atât traficul comercial, cât și prestigiul generat de reluarea lucrărilor marilor faraoni. Napoleon Bonaparte a reluat această chestiune în timpul campaniei din Egipt și, într-un final, sub domnia nepotului său Napoleon III, Ferdinand de Lesseps a tăiat un canal fără ecluze între Port-Said în Mediterana și Suez la Marea Roșie, inaugurat în 1869. La începutul secolului XXI, guvernul egiptean l-a dublat ca mărime și l-a adâncit, ceea ce a permis renunțarea la circulația alternativă.

[2] Meltemi sau etesian, vânt de vară, care bate dinspre nord în Mediterana orientală. (N. Tr.)

[3] Sappho nu s-ar fi prezentat niciodată drept lesbiană sau, dacă da, atunci pentru a informa că se născuse în Lesbos. Căci conceptele de homosexualitate, heterosexualitate, bisexualitate, născocite în secolul al XIX-lea – primele două de către ungurul Karl-Maria Kertbeny, al treilea de către austriacul Sigmund Freud – nu ar fi avut nici un sens în Grecia de-atunci. La acea vreme, sexualitatea nu constituia baza identității unei persoane. Se puteau întreține relații cu unul sau celălalt dintre sexe, chiar și cu ambele, fără a fi categorisit în vreun fel, ba încă mai puțin redus la esență, dar mai ales persoana nu era catalogată drept heterosexuală, homosexuală sau bisexuală. Țin să subliniez tocmai pentru a mă apleca asupra modului contemporan în care sunt văzute lucrurile.

Pentru greci, iubirea dovedea o intervenție a zeilor, percepând sexualitatea ca pe o fatalitate. În mod paradoxal, această fatalitate inducea un soi de flexibilitate, o mare lejeritate existențială. Totul avea importanță, însă nimic nu era nici rigid, nici apăsător. Persoana îndrăgostită nu trebuia să-și justifice înclinațiile. Dorința și senzualitatea nu erau împotriva legii.

Astăzi suntem confruntați cu probleme care nu existau pe-atunci, căci spiritualitatea care susținea lumea greacă nu considera problematice anumite comportamente. Dacă zeii, ale căror povești pline de aventuri ghidau tinerele spirite, făceau dovada unei mari nestatornicii, aceasta se întâmpla pentru că ei înșiși erau mânați de dorință. Zeus, regele zeilor și garant al ordinii, soțul Herei și amator de muritoare, îl fermecase pe tânărul Ganymede. Poseidon, zeul mărilor, în ciuda iubirii sale pentru Amfitrita, soția lui, avusese o legătură cu Pelops. Apollo se arăta avid deopotrivă de femei și de bărbați tineri, mai ales de Hyacinthus și Cyparis. Și ar fi fost judecați foarte sever de către Dumnezeul celor trei monoteisme, care în curând avea să se impună. Fără a mai vorbi despre preoți și ceilalți reprezentanți ai unuia sau altuia dintre aceste ordine religioase…

Mă refer aici la bărbați, căci femeile, din păcate, nu aveau aproape deloc, în principiu, o sexualitate alta decât cea procreativă, și atunci când o aveau o făceau în serviciul bărbatului, prin curtizanat sau prostituție. Sappho a fost excepția care confirmă regula.

[4] Violetul, culoarea asociată cu scumpa mea Sappho, a devenit nuanța emblematică a lesbianismului, astfel că în secolul XXI denumim literatura exprimând dorința dintre femei „literatură violet“ sau „literatură cu cerneală violet“. Drumul care a condus la această asociere s-a dovedit a fi, în ciuda tuturor lucrurilor, foarte accidentat. Sappho, cu părul împodobit cu violete și arborând un surâs mieros, a rămas în patrimoniul grec ca o autoare esențială. Cei mai mari filozofi, precum Platon și Aristotel, o citau, iar discipolii acestora îi recitau versurile. Totuși, creștinismul i-a fost fatal. Amorul multiplu și plăcerile pe care le cânta în versurile sale au fost ascunse odată cu ea, și, voit sau din neglijență, poemele i-au dispărut în timpul Evului Mediu.

Un poet a scos-o din nou la lumină, fără a-i putea însă recompune opera din cenușă: Dante.

Apoi, Sappho și-a reluat locul servind două cauze, cea a femeilor și cea a lesbienelor. Sappho a fost, întâi de toate, o figură feministă, scoasă în față de scriitoare precum Madeleine de Scudéry în secolul al XVII-lea sau Germaine de Staël în secolul al XIX-lea, care au considerat-o predecesoare. În sfârșit, Sappho a devenit o icoană lesbiană în pragul secolulului XX, grație a două poete, Renée Vivien și Natalie Barney, care au transformat-o în model de scriitură dedicată dorinței feminine, într-atât încât grațioasa și diafana Renée Vivien a fost supranumită „Sappho 1900“. Cât despre mine, la acea vreme mă amuzam copios să văd contrastul dintre Renée Vivien, înaltă, delicată, palidă ca un crin, silfidă până în pragul leșinului, și Sappho a mea, țărancă sănătoasă, voinică, bronzată, cu forme generoase. Sappho 1900 nu avea nici o legătură cu Sappho 600…

Cu toate acestea, violetul asociat cu Sappho a ocupat un loc dominant, la un asemenea nivel încât militantele feministe radicale lesbiene de la New York, în 1970, au fondat mișcarea Lavender Menace („Amenințarea Lavandă“) pentru a lupta împotriva unei concepții a societății care le excludea. Mai e nevoie s-o spun? Sunt foarte mândru că am cunoscut-o, iubit-o și admirat-o pe Sappho, și mai ales foarte emoționat să constat că a traversat secolele – chiar dacă nici că i-ar fi păsat de subiect, într-atât era de dedicată prezentului și vrăjii clipei. Sappho a făcut de neuitat câteva lucruri despre care civilizațiile ulterioare au preferat să nu mai vorbească. Totuși, chiar dacă a devenit invizibilă și de neauzit, s-a întors! A știut să iasă din tiparele literaturii, ale societății și să strălucească din nou, puternică, invincibilă, asemenea unui soare nemuritor.

[5] Sunetele se șterg, vai, odată cu lumile. Pentru mine, Grecia acelei vremi păstrează sunetul clar, vibrant și subtil melancolic al *aulos*-ului, instrumentul care însoțea toate evenimentele vieții: dansuri, banchete, procesiuni, ceremonii, funeralii, întreceri sportive, reprezentații teatrale și plecări la luptă. Adesea, acest instrument de suflat se compunea din două tuburi fără legătură între ele, pe care cântărețul le ducea deodată la gură și, la muștiucul prin care se suflă, avea o ancie batantă simplă – precum clarinetul –, sau dublă – ca oboiul. Cu excepția registrului grav, unde manifesta o profunzime solemnă, timbrul accentuat era mai degrabă asemenea unui țârâit de îndată ce prindea volum, evocând verdele crud al papurii, rățoiul care trece alene prin stufăriș, coarnele puternice ale

țapilor care se ridică la sosirea păstorilor, și-apoi întinderea nesfârșită a cerului și a câmpurilor spre care notele se revarsă.

Dintr-odată strident, *aulos*-ul reușește apoi să se liniștească și chiar să ajungă să se învăluie într-o catifelare mângâietoare. Făcut, de obicei, din trestie sau din merișor, la Atena se confecționa din os de măgar, iar cele ale virtuozilor instrumentului erau din fildeș. Nu avea nici o legătură cu flautul, plat și firav ca sonoritate în comparație cu el. În familiile de un anumit rang se învăța să se cânte la el, la fel ca și la liră, căci în Grecia a avea o bună educație muzicală era pecetea oricărui om liber. Să nu știi să cânți la un instrument și nici cu vocea însemna să ai o lacună care dădea de bănuit. Arta de a cânta la *aulos* era predată de profesioniștii care în primul rând dădeau concerte în funcție de angajamentele pe care le aveau.

Acest instrument a dispărut în secolul al V-lea după Christos, din cauza a două lucruri: scăderea nivelului de instrucție după căderea Imperiului Roman; ura pe care avea să i-o poarte creștinismul dominant, asociindu-l cultelor păgâne. Câtă emoție m-a cuprins, atunci când, la secole distanță după ce această voce a Antichității avea să se stingă, l-am auzit din nou vibrând în Armenia! Dudukul din Caucaz, cu sunet molcom, grav și nazal, este fratele *aulos*-ului. Când geamătul tremurător s-a ridicat după asfințitul auriu pe malul lacului Sevan înconjurat de munții înalți, timpul parcă a dispărut, anulând necontenitele distrugeri ale omenirii, și m-a purtat, pe cât de plăcut, pe atât de nemilos, în urmă…

[6] Termenul grecesc „democrație“ (*δημοκρατία*) combină două cuvinte: popor (*δῆμος/demos*) și putere (*κράτος/ kratos*). Definea deci o formă de guvernământ în care poporul își exercita suveranitatea.

[7] Daphne înseamnă „laur“ în greacă.

[8] Nu se purtau pălării decât în timpul vreunei călătorii – bonete cu boruri largi – căci zvonurile ziceau că umezeala care se forma sub pălărie albea părul.

[9] Mi-e teamă că cetățeanul secolului XXI nu înțelege prin „democrație“ același lucru cu atenienii secolului al V-lea î. Chr. Democrația ateniană nu visa la egalitatea de drepturi precum cea actuală și n-a incarnat în nici un caz egalitatea între oameni, ci desemna ceea ce un grup de bărbați albi construise reunindu-se, adunându-se de prin târgușoare și hotărând să se descurce fără rege.

De-a lungul secolului care a precedat sosirea mea, puterea fusese smulsă din mâinile tiranilor. Legiuitorii Solon și Clistene au lărgit noțiunea de cetățenie. Drept urmare, Clistene a sprijinit sistemul instituțional pe o împărțire a spațiului în Attica, desemnând zece triburi și o sută de deme, trei spații diferite – unul pe coastă, unul în interiorul spațiului continental și unul în oraș –, cu scopul de a distruge veleitățile de autoritate locală și pentru a permite puterii să circule. Atacându-i pe greci, perşii au contribuit, în mod paradoxal, foarte mult la democrația ateniană, pe care totuși o urau: faptul că pierduseră războiul era dovada că această democrație funcționa, chiar dacă nu trebuia subestimat aportul Spartei.

Privind astăzi retrospectiv, Atenei i se reproșează faptul de a nu fi fost o democrație exemplară. Deoarece corpul electoral, distinct de populație, nu includea nici femeile, nici metecii, nici sclavii, făcând din cetățeni o minoritate, cu siguranță puternică, însă inferioară ca număr de locuitori. Chiar dacă nu exista în nici un alt oraș un corp civic la fel de important ca la Atena, acesta rămânea totuși minim prin comparație cu democrațiile contemporane.

Nici o filozofie privitoare la egalitatea inițială sau la drepturile persoanei nu guverna acest sistem. Astăzi, se pleacă de la o populație și se pune întrebarea cum să o organizezi pentru tot atâția cetățeni; la Atena, din contră, nici nu se punea problema; pentru a fi cetățean cu drepturi depline, trebuia să fii cetățean din tată-n fiu, și, în condiții excepționale, se ajungea să se acorde cetățenia cuiva care nu corespundea acestor exigențe. Atenienii râvneau ca societatea să fie cât mai bine organizată, nu să recunoască cerințele fiecărui individ. Drepturile constituiau o favoare, un cadou. Acestea nu erau în nici un fel ceva care să fi preexistat și care ar fi trebuit să fie respectat. Din contră, exista mereu temerea de a nu fi fost acordate în exces.

Universalismul nu guverna această concepție a democrației. Din acest punct de vedere, Atena și lumea de astăzi se situează la antipozi: contemporanii merg de la universalitate spre o instituție anume, în timp ce atenienii plecau de la instituție.

[10] Aristofan, autorul de piese de teatru care avea să-i distreze pe greci deceniile următoare, s-a inspirat din ideea lui Daphne în comedia sa *Lysistrata*. Într-o Atenă înfometată și epuizată de războiul din Pelopones, frumoasa Lysistrata, enervată, adună pe loc femeile din Atena, Sparta, Beoția și din alte regiuni. Toate sunt exasperate de prostia și inconsecvența bărbaților, care, în ciuda

încercărilor de a se ajunge la un armistițiu și la înțelegeri, continuau să se lupte. Lysistrata le încurajează așadar pe femei să pună de-o grevă a sexului cu scopul de a-i constrânge pe bărbați să facă pace. „Pentru a opri războiul, nu vă mai dăruiți bărbaților voștri. Noi, femeile, suportăm războiul de două ori mai mult. Mai întâi ca mame ale soldaților trimiși pe front, […] și-apoi ca femei. La vremea la care ar trebui să profităm de tinerețea noastră și de plăceri, dormim singure din cauza expedițiilor lor! Pentru noi, mai treacă-meargă, dar pentru tinerele fete care îmbătrânesc în dormitoare este tare trist. O femeie, dacă pierde ocazia, nimeni nu mai vrea s-o ia de nevastă; n-are decât să rămână cum e și să consulte oracolele." Foarte repede, spartanii, atenienii și alți greci ajung să se găsească într-o situație critică. Unul dintre ei exclamă: „Bietul meu mădular, o să mori de foame." Se încheie pacea și piesa se termină cu un banchet și cântece.

Deși piesa a fost scrisă în contextul precis din Attica și din Pelopones, a continuat să inspire femeile până în secolul XXI. Greve ale sexului au avut efectiv loc, de exemplu în Liberia, sub imboldul Mișcării pentru Pace a lui Leymah Gbowee (2002), în Kenya (2008) și în Sudanul de Sud (2014), deopotrivă pentru pace, dar și, în Columbia, pentru obținerea unui drum, în satul Santa María del Puerto de Toledo de las Barbacoas (2012).

Într-o altă comedie, *Adunarea femeilor*, Aristofan le arată pe ateniene substituindu-se bărbaților în chestiunea afacerilor politice. Făcând exact invers decât ei, provoacă la rândul lor catastrofe. Aristofan, spre deosebire de Daphne sau de Xantipa, nu scria pentru a susține cauza femeilor, nici pentru a ridica în slăvi egalitatea între sexe, ci doar pentru a-i îndemna pe bărbați să-și îndeplinească mai bine sarcinile.

[11] „Cine vrea să ia cuvântul?" Cu această întrebare se deschideau ședințele adunării ateniene, heraldul întrebându-i pe cetățeni care dintre ei dorea să se adreseze celorlalți. Democrația nu viza să stabilească domnia egalității, nici a libertății, cum va încerca să facă mai târziu, ci instituia mai degrabă domnia cuvântului. A vorbi însemna a respinge violența și legea celui mai tare. A guverna însemna a vorbi. A judeca însemna a asculta. Deciziile importante luate de adunarea cetățenilor, votarea hotărârilor, verdictele judecătorilor, date de tribunal după audierea celor două părți, discursurile conducătorilor în fața soldaților cetățeni, cuvântările funebre de la cimitirul Kerameikos în onoarea luptătorilor căzuți, în

toate aceste momente-cheie intervenea arta oratoriei și influența spiritele. Doi termeni definesc această civilizație a cuvântului: *isegoria* și *parrhesia*. Primul se referă la dreptul egal la cuvântul public pentru cetățeni – așadar descătușarea în comparație cu tiranii; al doilea, libertatea de a spune orice.

[12] Această tradiție a reflecției în mișcare l-a făcut pe filozoful Aristotel, aproape un secol mai târziu, să-și numească „peripatetică“ școala, adjectivul însemnând în greacă „cel care merge discutând“. Parcurgând galeriile Lykeionului său, aleile grădinii și învârtindu-se în jurul arenei unde discipolii săi practicau luptele, Aristotel îi învăța filozofie, retorică, matematică. A avut numeroși elevi, pe care îi numea peripateticieni. Oare de aceea, veacuri mai târziu, un învățăcel malițios a făcut o glumă de puștan, numindu-le pe cele care bat trotuarul, prostituatele, drept „peripateticiene“?

[13] Un stadion avea între 165 de metri – în Corint – și 192 de metri – la Olympia.

[14] Jocurile Olimpice s-au desfășurat timp de douăsprezece secole, o longevitate excepțională în istoria umanității. În anul 394 d. Chr., împăratul creștin Teodosie le-a interzis, folosindu-se de un șiretlic și dând un decret prin care viza să elimine celebrările legate de cultele păgâne.

Creștinarea, adesea ostilă trupului și cărnii, a pus punct acestei tradiții sportive milenare. A trebuit așteptată o scădere a influenței creștine pentru ca, în 1896, francezul Pierre de Coubertin să restabilească Jocurile Olimpice la Atena.

La acea vreme, s-a vehiculat ideea de a se reinstaura disciplinele antice, dar cele două tipuri de sărituri în lungime prioritare prezentau puține similitudini cu cele pe care le practicasem la Olympia. Primul constă într-o luare de elan pe o pistă de 40 de metri, cu un picior de sprijin pe pragul de bătaie, un salt, aterizarea în groapa cu nisip. Cât despre a doua, numită triplu salt și inițiată de irlandezi, presupune începerea tot cu o alergare, pe o distanță de 29 de metri, urmată de trei sărituri pe câte un picior. Niciodată triplul nostru salt de la origini, cu picioarele împreunate și cu haltere, n-a fost reintrodus ca disciplină a Jocurilor.

[15] Între 14 și 15 metri.

[16] Adolescent homosexual în cuplu cu un adult denumit *erastis*. (N. Tr.)

[17] Nuditatea nu avea nimic sexual. Când un bărbat umbla dezbrăcat, desigur că își expunea corpul privirii, însă fără ca sexul să aibă un statut special. Astfel că arăta un ansamblu ale cărui organe genitale nu erau decât unul dintre elemente, uneori atât de minuscul, încât astăzi privitorii se miră în fața statuilor antice prevăzute cu un micropenis. Surpriza provine din faptul că omul contemporan nu concepe virilitatea la fel ca grecul de-atunci.

Virilitatea nu se focaliza pe organul genital. Mult mai difuză, făcea parte mai degrabă dintr-o anatomie armonioasă, cu musculatură dezvoltată și o anumită atitudine morală. Departe de a se manifesta printr-un sex impozant, era mai degrabă asociat cu suplețea, forța și stăpânirea de sine.

Când un sculptor grec reprezenta un faun sau un satir în erecție, cu un falus gros ca o mână, nu propunea un model de bărbat, ci un antimodel, o ființă om-animal lipsită de controlul de sine, un individ nu numai ridicol, dar și de disprețuit. Erecția nu definea virilitatea, nici nu constituia triumful acesteia. S-ar putea spune, privind un sex în repaus, care astăzi ar fi categorisit drept „moale“, că la vremea aceea ar fi fost numit „fraged“, „tandru“, și chiar „mătăsos“. De altfel, însăși expresia „sex în repaus“ arată un model de activitate, de hiperactivitate, de performanță, asimilare a masculinității cu puterea erectilă care nu ținea nicidecum de epoca greacă, în care virilitatea nu stătea în câțiva centimetri de piele.

[18] Obligativitatea citirii drepturilor celui reținut, instituită în 1966 în SUA, în urma cazului Miranda *versus* Arizona. (N. Tr.)

[19] Higeea și Panaceea sunt cele două fiice ale lui Asclepios, eroul vindecător. Higeea era zeița sănătății și a curățeniei: numele ei a dat lumii termenul „igienă“. Cât despre Panaceea, era zeița vindecării, mare cunoscătoare a plantelor: numele ei, care înseamnă „remediu universal“, se folosește, cu acest sens, și astăzi.

[20] Jurământul lui Hipocrate, text fondator al deontologiei medicale, a ajuns până la noi doar în esență, fiind în mod constant remodelat de diversele epoci, chiar dacă rămâne lipsit de valoare juridică. De-a lungul secolelor, compasiunea și empatia au mai temperat rigoarea inițială a jurământului. Totuși, monoteismul iudeo-creștin, predicând viața cu orice preț, s-a pus în acord cu valorile lui Hipocrate, interzicând avortul, infanticidul și sinuciderea. Avortul a continuat astfel să fie interzis, cu excepțiile legate de sănătatea mamei.

La origine, jurământul avea două părți, una privitoare la îndatoririle față de maestru și cealaltă față de bolnavi, dar a evoluat, adăugând încă una. Jurământul lui Assaf, conceput de evreul Assaf Harofeh în secolul al VI-lea d. Chr. În Palestina, propunea un pact între discipol, maestru și Dumnezeu, subliniind că vindecătorul nu este decât un instrument în mâinile Domnului. În lumea musulmană, această tripartită a continuat să existe, Hipocrate fiind considerat ca un model până în secolul al XVIII-lea, iar musulmanii au adoptat jurământul, eliminând referințele la zeii păgâni și cele vizând căutarea gloriei.

Anglia elisabetană a adoptat de asemenea jurământul, adăugându-i o dimensiune socială, mai exact obligația de a-i îngriji gratuit pe cei mai săraci. Ca urmare, Jurământul lui Hipocrate a devenit un ritual în universități, deși apăruseră noi termeni precum „etică“ și „deontologie“.

În secolul al XIX-lea, revizuiri majore l-au modernizat pentru a-l pune de acord cu progresele medicale. În secolul XX, anumite elemente, precum angajamentul de a nu practica avortul, au făcut obiectul unor dezbateri și unor interpretări diferite.

Pe măsură ce lumea profesională și academică a progresat, Jurământul lui Hipocrate s-a redus la un simbol ritualic, deși de prestigiu. Astăzi, numeroși medici depun un jurământ adus la zi, angajându-se să presteze o medicină de calitate, făcând din sănătatea și bunăstarea pacienților o prioritate, să informeze în mod corect, să respecte autonomia și demnitatea bolnavului și să respecte în cel mai înalt grad viața oamenilor. Jurământul conține, de asemenea, aspecte legate de respectarea drepturilor pacienților, de autonomia medicală și de utilizarea responsabilă a mijloacelor puse la dispoziție de societate. Medicii se mai angajează și să aibă grijă de propria sănătate și bunăstare, să se formeze continuu și să nu-și folosească cunoștințele medicale împotriva drepturilor omului și libertăților civile, nici chiar sub constrângere. Aceste promisiuni sunt făcute în mod solemn și liber consimțit, sub cuvânt de onoare.

[21] Un traseu de 230 de kilometri.

[22] În Grecia antică, jocurile sportive puteau fi *chrematite*, de la *chrémata* = bunuri, bogăție, care aduceau premii în bani, și *stephanite*, a căror recompensă era o coroană, *stéphanos*, în general din frunze, și erau cele mai prestigioase. (N. Tr.)

[23] Anul 432 î. Chr.

[24] Tehnică de sculptură apărută în Grecia antică, în care plăci de fildeş reprezentau părţile goale ale trupului şi aurul, îmbrăcămintea şi bijuteriile. (N. Tr.)

[25] Pătrunderea neaşteptată a lui Daphne pe teren a dus la o schimbare în regulamentul olimpic. După vicleşugul ei, s-a impus antrenorilor să se prezinte dezbrăcaţi şi aşa să rămână, pentru ca un astfel de inconvenient să nu mai poată avea loc.

[26] Socrate este perceput mai mult ca filozof decât ca sofist. Această distincţie are o importanţă deosebită.

Încă de la început, sofiştii au fost actori importanţi ai derutei intelectuale, politice şi sociale din Atena secolului al V-lea. Pe post de maeştri itineranţi, adesea originari din alte oraşe, instruiau tineretul din marile familii. Cum oraşul nu dispunea de o educaţie de masă, contrar a ceea ce se petrecea în Sparta, instrucţia se sprijinea pe lecţii particulare plătite de părinţi, acoperind domenii precum scrierea, aritmetica, muzica, sportul. Aşa cum o atestă prietenia dintre sofistul Protagoras şi conducătorul Pericle, sofiştii au fost strâns legaţi de dezvoltarea democratică.

Lovitura de geniu ateniană a constat în a disocia oraşul de forţa brută, de natură. Politica devenise o chestiune de discurs (*λόγος/ logos*) şi de convenţii (*ὁμολογία/ homologia*). Astfel, Constituţia şi legile decurgeau din dezbateri, din acorduri voluntare între indivizi. Societatea nu era nici un spaţiu imuabil precum stupul, nici spaţiu divin, ci unul artificial, creat în întregime de oameni. Ordinea socială era gândită fără fundament de ordin fizic sau metafizic, de unde şi utilitatea limbajului şi a necesităţii de a fi învăţată arta argumentaţiei, de a dezbate, de a convinge. Discursul genera realitatea: guvernare, instituţii, câmp politic. A spune însemna a face.

Maeştri ai Greciei, în toate sensurile termenului, sofiştii şi-au răspândit învăţătura şi au contribuit la dezvoltarea oraşelor democratice. Datorită lor, s-a propagat o nouă cultură, adăugându-se celei a miturilor împărtăşite de aezi, rapsozi, poeţi.

Istoria nu i-a mai luat în seamă pe sofişti, preferând tabăra filozofilor. Totuşi, la început, diferenţa părea minimă, şi Socrate, în Atena pe care am cunoscut-o mai întâi, trecea drept un sofist printre alţii. Etimologic, „sofist" înseamnă „cel care ştie", în timp ce „filozof" înseamnă „cel care iubeşte înţelepciunea". Sofistul, mândru de ştiinţa sa, o transmitea mai departe; filozoful continua

să-și pună întrebări. În termenii secolului XXI, sofistul încarnează expertul, filozoful, cercetătorul.

În timp ce Socrate tot repeta: „Știu că nu știu nimic“, nu susținea, evident, că nu știa nimic, ci că era gata să-și reevalueze neîncetat știința, s-o pună mereu sub semnul întrebării, să găsească în ea ceea ce ținea de opinie personală, de un anume *a priori*, și chiar de iluzie. Spiritul său își punea mereu întrebări înainte de a afirma un lucru. În consecință, filozofia, „iubirea de înțelepciune“, se definea ca o dorință, o tensiune, un obiectiv – și mai ales nu ca o stare! Filozoful nu este niciodată înțelept, ci încearcă să se apropie de înțelepciune. Ceea ce îl caracterizează este o absență totală a pretenției. Dar și a satisfacției…

Deoarece Socrate a lăsat o urmă strălucitoare, deoarece discipolul lui, Platon, a zugrăvit filozoful în opoziție cu sofistul, deoarece tradiția intelectuală a ținut la această descriere timp de câteva milenii, Istoria n-a reținut decât o imagine negativă a sofiștilor. Cu atât mai mult cu cât a doua generație de sofiști, cea a lui Critias și Antiphon, denunța relativismul oricărei legi în care vedea o mască a puterii – o întrebare care merită să fie în continuare pusă. Ce anume se disprețuiește atunci când se disprețuiesc sofiștii? Puterea de convingere a cuvintelor și puterea de prescripție a convențiilor. Cred că aici se greșește. Istoria, fie și referindu-ne numai la democrația ateniană, dimpotrivă, le-a demonstrat puterea. Recent, de pildă, în 1995, arhiepiscopul anglican Desmond Tutu, după apartheidul care îi opusese pe negrii și pe albii din Africa de Sud, a demonstrat că limbajul putea crea o nouă realitate. Instaurând, împreună cu Nelson Mandela, Comisia pentru Adevăr și Reconciliere, a permis victimelor să se confeseze, după care a obținut o amnistie deplină și completă a crimelor contra unei mărturisiri publice a autorilor. „Libertatea în schimbul adevărului.“ Era vorba totodată de dezvăluirea întregului adevăr asupra ororilor trecutului și de a făuri un posibil viitor comun. Noul popor al Africii de Sud a fost astfel inventat într-o țesătură de discursuri care se împleteau.

Puterea cuvintelor și a înțelegerilor… O moștenire de la sofiști.

[27] „Amor“ – *éros* în grecește, așadar zeul Eros este zeul Amor (N. Tr.).

[28] Socrate ne-a povestit ceea ce avea să se întâmple din nou, un secol mai târziu, cu Batalionul sacru din Teba, un reputat corp de elită. O sută cincizeci de cupluri de bărbați constituiau acest

batalion și consider că arta tacticii de luptă le datorează multe, căci ei vor fi cei care vor instaura binomul de luptă. Acești soldați erau devotați unul altuia printr-un legământ sacru, făcut la altarul lui Iolaos, amantul lui Heracle. De-a lungul mai multor decenii, Batalionul sacru a contribuit la numeroase victorii, dar a fost spulberat în bătălia de la Cheroneea din anul 338 î. Chr., învins de Filip II al Macedoniei. Două milenii mai târziu, în 1880, s-a descoperit la Cheroneea, sub un cap de leu sculptat, un mormânt colectiv în care se găseau 254 de bărbați înhumați pe șapte rânduri. Tăieturi, fisuri, fracturi descoperite pe oasele acestora arătau că fusese vorba despre lovituri de lance sau de spadă și unele dintre schelete prezentau urmele unei morți violente. 254 de bărbați și nu 300? Unii se îndoiesc de faptul că era vorba despre Batalionul sacru din Teba. 254? Cei 46 de supraviețuitori au făcut toate eforturile necesare pentru a le oferi un mormânt vrednic de eroismul lor: nu numai că i-au pus aliniați într-o falangă de infanterie în formație de luptă, dar au și făcut în așa fel încât unii dintre ei să rămână legați în îmbrățișare, în poziția iubiților care se țin în brațe unul pe altul pentru eternitate.

[29] Câteva decenii mai târziu, Platon avea să relateze acea seară într-unul dintre cele mai frumoase texte ale sale, *Banchetul*. Îmi permit totuși să semnalez că a zugrăvit realitatea într-o manieră artistică, așadar luându-și toată libertatea. Desigur, a făcut dintru început precizarea că seara i-a fost povestită de un anumit Apollodor, el însuși auzind-o de la un bărbat numit Aristodem din Kidathineon. Așadar, Platon ne prezintă povestea povestirii unei povești, cerându-și iertare pentru eventualele inexactități. Astfel, pot s-o afirm răspicat: poetul comic care a relatat istoria cu oamenii tăiați în două era Hermippe Chiorul, și nu Aristofan, încă foarte tânăr la acea vreme. De ce? Mă gândesc că Platon a optat pentru eficiență și a vrut să se adreseze publicului timpului său: cum mai nimeni nu știa, în momentul în care scria *Banchetul*, cine era acest Hermippe Chiorul, a ales să îi atribuie acest discurs poetic și amuzant celebrului său adversar și succesor, Aristofan, cel care îl eclipsase pe scenele grecești și care tocmai se stinsese.

[30] Tradiția „patului gol“ a dispărut timp de două milenii, reapărând în vremea în care s-au regrupat armatele de cetățeni. În 1920, ca urmare a Primului Război Mondial, care a făcut nenumărate victime – 10 milioane de soldați și 8 milioane de civili –, mai multe țări au ridicat un mormânt al Soldatului Necunoscut.

Acolo a fost depus un cadavru ales dintre cele ale soldaților căzuți pe câmpul de bătălie ale căror trupuri nu au putut fi identificate. Aceste morminte au fost amplasate în locuri prestigioase precum Arcul de Triumf de la Paris sau de la Bruxelles, Monumentul Comemorativ din Ottawa, Cimitirul Național Arlington de la Washington, Poarta Indiei de la New Delhi și în multe alte locuri. Ele servesc drept cadrul ceremoniilor comemorative, simbolizând respectul și recunoștința pentru cei care și-au sacrificat viața pentru țară.

Totuși, observ o diferență între cele două civilizații. Anonimatul soldatului modern exprimă un alt lucru: în fața armelor devastatoare, micimea derizorie a indivizilor, considerați drept carne de tun. De-acum înainte, corpul omenesc este sfărâmat de puterea de foc actuală, cea a mitralierelor, obuzelor, gazului, bombelor. Nu se mai crede în eroism. Dacă războinicul era un mândru erou în Antichitate, astăzi a devenit o victimă demnă de respect.

[31] Această noțiune de „orfan de război“ a fost uitată timp de secole, perioadă în care orfanii au devenit niște vagabonzi, fără adăpost sau au fost primiți în orfelinate dezastruoase pentru ei.

Această grijă avea să revină abia după războiul mondial din 1914–1918, sub noțiunea de „copii ai Națiunii“. Ca și la Atena, era legată de statutul de cetățean-soldat, însă s-a arătat mai puțin generoasă decât sistemul pus în operă de Pericle…

[32] Astăzi, când scriu aceste rânduri, cred că pot să afirm, prin prisma epidemiilor de dată recentă, că fusese vorba despre un virus, și nu despre o bacterie, ca în cazul tifosului sau ciumei.

Mă gândesc că era vorba despre virusul Ebola. Nu ajunsese oare în portul Pireu prin intermediul vaselor care transportau sclavii veniți din Etiopia, nume prin care era denumită Africa subsahariană?

[33] În anul 451 î. Chr.

[34] Tucidide, acest individ rece, agasa pe toată lumea cu mania lui de a lua notițe, de a interoga mai mulți martori pe un același subiect, de a cerceta continuu cifrele privitoare la cheltuieli, componența armatei, morții, proviziile etc. Era văzut ca un spirit pasionat după exactitate, amator de complexitate, serios, prea serios pentru a se dovedi o companie agreabilă, și nu era primul la care te-ai fi gândit să-l inviți acasă. Totuși, inteligența sclipitoare i-a adus

voturi, astfel că, la puțin timp, a fost ales strateg. Deciziile luate nu aveau să se bucure de prea mare succes în fața acelora ale spartanului Brasidas; a fost chiar bănuit de trădare, atât de neîndemânatic s-a dovedit, și a fost izgonit prin procedura ostracizării. După un exil de douăzeci de ani, a revenit să moară la Atena. Mare mi-a fost mirarea să descopăr mai târziu că, de-a lungul existenței, compusese o operă gigantică, *Războiul Peloponesiac*, într-un stil dens și uneori obscur!

Ca urmare, istoricii l-au considerat a fi primul dintre ei, pentru că acesta întrebuința o metodă, spre deosebire de Herodot, care l-a precedat și care se lăsa dus de plăcerea de a scrie, menționând tot ceea ce i se povestea. Tucidide, fără nici o intenție de ordin religios, fără pasaje poetice menite să încânte cititorul și fără prea multe păreri preconcepute, descria fapte, analiza discursurile și se abstrăgea textului, dezvoltându-l într-o cronică a ceea ce se întâmplase cu exactitate. După el și grație lui, s-a ajuns la scrupulozitate în privința autenticității evenimentelor, la o asemenea vigilență, încât până la urmă s-a născut știința numită istorie. „Vor fi de crezut mai puțin poeții care au celebrat faptele înfrumusețându-le și dându-le grandoare, sau prozatorii care le-au relatat căutând desfătarea auditoriului, decât adevărul.“ (I, 21) Cu toate acestea eu, care am cunoscut acea perioadă tot atât de bine ca el, îi observ prejudecățile, de exemplu împotriva lui Cleon, și nu mă pot împiedica să nu găsesc în textul său un element ce marca epoca și despre care voi vorbi peste puțin: gustul tragicului.

[35] În 1730, la Londra, după o reuniune masonică, am întâlnit un francez în compania căruia am petrecut o seară antrenantă, agrementată cu vin de Bordeaux, din care acesta adusese câteva butoaie pentru prietenii englezi. Sub efectul băuturii, mi-am dat drumul la limbă mai mult decât de obicei. Chipul osos și inteligent al acelui aristocrat, cu pomeți înalți și nas lung, luminat de o privire binevoitoare, mi-a inspirat încredere. Una dintre frazele spuse de acesta mi-a stârnit interesul: „Sunt om în primul rând, fiind francez doar din întâmplare.“ Aceste cuvinte, ajutate de vin, mi-au stârnit cheful de sporovăit. Fără rețineri sau vreo ordine, m-am pus să-i împărtășesc miile de observații culese de-a lungul veacurilor. E știut faptul, am început eu, că topografia condiționează sistemele de apărare, dar influențează în egală măsură dezvoltarea economică, pentru că e nevoie de apă și de drumuri comerciale pentru a spori bogățiile, cum o arată Persia cu ale sale canale, Egiptul, acest dar al

Nilului, sau Atena, care, grație portului Pireu, are acces la mare. În plus, configurația unui anume loc își pune amprenta asupra guvernărilor. O comunitate politică se reduce la un spațiu de împărțit; dimensiunea și specificitatea acestui teritoriu comun se dovedesc determinante. Într-un sat sau într-un orășel, se pot strânge laolaltă toți cetățenii și se poate instaura, la fel ca la Atena sau în cantoanele elvețiene, o democrație directă, participativă.

În schimb, în cazul zonelor vaste, democrația este constrânsă să devină una reprezentativă, cetățenii alegându-și deputații care să decidă în numele lor. Cât privește teritoriile imense, e nevoie fără îndoială de o mână de fier, ca în cazul Persiei, Chinei, Rusiei. I-am vorbit despre emoția pe care am încercat-o descoperind Þingvellir, „câmpiile parlamentului“, în Islanda, unde, în anul 930, conducătorii triburilor răspândite pe întreg teritoriul, adesea de origini și culturi diferite, pentru că, de un secol, veneau din Norvegia, Scoția și din Irlanda, s-au reunit pe o falie stâncoasă ale cărei reliefuri din lavă pietrificată amplificau în mod natural vocile care se repercutau – acolo s-a putut forma unul dintre cele mai vechi parlamente din lume. Cum eram în vervă în acea seară și cum frazele mele, credeam eu, nu urmau să aibă nici un fel de consecință, chiar i-am mărturisit că vedeam o influență a climatului asupra caracterului uman. Constatasem, de pildă, că locuitorii din zonele temperate dezvoltă o personalitate mai echilibrată, propice vieții în societate, în timp ce aceia din ținuturile foarte calde sau reci afișează un comportament necumpătat. În climatele moderate, indivizii aspiră la democrație, pe când în climatele extreme se observă frecvent instaurarea unor forme de guvernământ monarhice sau despotice. Băusem atâta, că nu-mi mai amintesc cum s-a terminat seara. Totuși, aveam să aflu că trăncăneala mea nu fusese chiar în zadar. Optsprezece ani mai târziu, am descoperit că baronul de Montesquieu, gazda mea, îmi tratase cu seriozitate și la modul profund divagațiile, preluându-le într-o carte asupra căreia de la apariție s-a tot reflectat, *Spiritul legilor*.

[36] *Dramă* înseamnă „acțiune“ în grecește.

[37] Cât de supărat pot fi pe biata mea memorie! De ce nu am reținut pe de rost acele texte extraordinare? Îmi voi reproșa mereu harababura din mintea mea, mai ales că piesele sunt în cea mai mare parte a lor pierdute în ziua de azi. Euripide a scris 92 de piese, din care s-au păstrat numai 19, Sofocle, 123, dar nu mai avem decât

7. Cât despre genialul Philokles, a compus 100, dar nici una nu a mai ajuns până la noi.

Habar nu aveam pe atunci – nimeni n-o știa – că luam parte la vârsta de aur a tragediei grecești. Cu privirile fermecate, trăiam copilăria acelei arte; nu e specific copilului să creadă că tot ce percepe în jur va rămâne așa pentru totdeauna? Unii autori vor continua totuși să creeze în această manieră în secolele următoare, dar nu cu o aceeași intensitate. Poate că nu există nici o aceeași energie a construcției și nici o aceeași ardoare intelectuală la cei care inventează un gen și la emulii lor, care se mulțumesc doar să le urmeze calea. De altfel, încă de la sfârșitul secolului al V-lea î. Chr., au început să fie din nou jucate capodoperele poeților dramatici dispăruți, mai ales ale celor considerați drept cei trei uriași: Eschil, Sofocle și Euripide. Puțin mai târziu, omul politic atenian Licurg a decis să se stabilească textul oficial al acestor opere, spre a împiedica orice modificări prin care actorii le-ar fi putut denatura.

Și, mai târziu, evul creștin a respins teatrul și a contribuit la distrugerea repertoriului antic.

Tot astfel cum fuseseră arse scrierile creștine în secolul al III-lea, au fost arse, ca reacție, operele păgâne când creștinismul a ajuns dominant. După care marile invazii, o prăbușire culturală, absența unei elite atașate de trecut au lipsit Europa de acest patrimoniu. În schimb, Imperiul Bizantin a știut să păstreze biblioteci imense până la căderea Constantinopolului, în 1453; de data aceasta a fost rândul islamului să aprindă noi ruguri.

Intoleranței religioase i s-a adăugat o problemă materială: suportul s-a schimbat prin veacul al IV-lea. Un papirus rezista în medie patru sute de ani și dacă nu era recopiat se transforma în praf, cu tot cu opera înscrisă pe el. S-a trecut de la papirusul de origine vegetală la pergamentul de origine animală și de la *volumen* – rulou – la *codex* – caiet cu paginile cusute. Cu alte cuvinte, inventarea cărții a fost fatală pentru o parte din literatură. Cât despre tragedie, aceasta a renăscut cu forța de odinioară în Anglia elisabetană, în Franța Renașterii și a clasicismului, în Germania romantică. Prin Shakespeare, Garnier, Corneille, Racine, Goethe, Schiller și-a regăsit rațiunile profunde de a exista și a redevenit vehiculul potrivit pentru problematica omenească.

[38] Decembrie.

[39] Drama simplifică, tragedia oferă complexitate. În dramă coexistă personaje bune și personaje rele, subînțelegându-se

noțiunile clare, ferme, de nediscutat ale binelui și răului. În tragedie, personajul acționează și bine, și rău în același timp, întrucât mai multe concepții asupra binelui și răului se confruntă în el și în afara lui. Drama pictează în alb și negru, tragedia în culori.

Când eroul dramei înfruntă obstacole, fie le depășește, fie se sfărâmă sub greutatea lor. Merge înainte sau moare. Optimismul și pesimismul irigă filozofia dramei: în versiunea optimistă, eroul învață să depășească dificultățile și totul se termină cu bine; în versiunea pesimistă, eroul este strivit de dificultăți și totul se sfârșește prost. Or, în tragedie, nimic nu se sfârșește… La încheierea spectacolului, problema rămâne deschisă, gata de extindere, sângerândă ca o rană deschisă. Când Antigona i se opune lui Creon, o face pentru a-și îngropa fratele conform ritualurilor la care orice om are dreptul, pe când Creon ține să-l pedepsească, lăsându-l să putrezească în soare pe acel om de nimic care încălcase legile cetății. Antigona apără legea inimii, Creon, legea statului. Fiecare are dreptate după părerea lui și greșește după părerea celuilalt.

Două valori care se confruntă iremediabil și tocmai asta reprezintă tragicul: existența a două legitimități contradictorii. Dacă piesa de teatru are un sfârșit – Antigona este îngropată de vie –, conflictul nu își găsește soluție. Creon se mulțumește să își folosească puterea, dar acest mod de a acționa nu îi dă neapărat și dreptate. Drama este genul de conflict reductibil, tragedia este genul de conflict ireductibil. Subtilitatea tragediei, în epoca în care am descoperit-o, oferea unul dintre cele mai utile învățăminte: realul este alcătuit din conflicte. Inteligența noastră morală și politică trebuie să constea în a recunoaște aceste conflicte, în a încerca găsirea echilibrului, fără a suprima tensiunea și încă și mai puțin unul dintre polii respectivei tensiuni. Împotriva acestui ascuțit simț al echilibrului apar, în toate epocile, vânzători de drame, care pretind să ofere o soluție simplă unei probleme complexe. Sunt hingherii realului. Care proliferează în politică. Astfel, în secolul XXI, unii factori responsabili declară că ridică ziduri pentru a o termina cu migranții, climatoscepticii neagă încălzirea globală, integriștii ar vrea ca unul din cele două state, Palestina sau Israelul, să-l distrugă pe celălalt. Iată ce înseamnă demagog: cel ce refuză complexitatea, fluturând o soluție unică, cel ce refuză să privească în față tragedia și care-i substituie viziunea binară a dramei.

Chiar dacă nu ne place sau ne sperie, trebuie să ne obișnuim cu tragicul. Să-l recunoaștem, să-l măsurăm, respingând în același timp mincinoșii care-l fac uitat. Firește, nu e confortabil să fii lucid, dar confortul nu constituie o soluție. Oroarea noastră de tragedii însângerează lumea mai mult decât tragediile înseși. Trebuie să ne cultivăm simțul tragediei. Uneori, înțelepciunea constă în a recunoaște că există probleme fără soluție.

[40] Derek în fața lui Socrate era Nietzsche în fața lui Socrate. Mai bine de două milenii mai târziu, această înrudire mi s-a impus pe când luam masa la Basel, în 1877. Gazda la care stăteam făcuse o pasiune pentru un tânăr filolog, profesor la universitate, amator de Wagner, care surprindea și șoca prin modalitatea de a interpreta lumea și de a reciti istoria intelectuală a omenirii. Mi-am însoțit gazda la una dintre conferințele lui Friedrich Nietzsche, de mai multe ori amânată fiindcă profesorul avea o sănătate foarte șubredă. Omul avea o mustață ridicolă, care îmi părea o botniță: nu doar că volumul extravagant îi augmenta fața prognată până la a-i adăuga un bot, dar imediat ce începea să vorbească părea că mușcă cuvintele, apăsând pe fiecare dintre ele, scuipând consoanele cu glasul încordat de o forță războinică. Pe deasupra, pe măsură ce discursul înainta, făcea tot ce putea pentru a mutila „idolii eterni“ și a defăima ideile cunoscute.

După părerea lui, Socrate fusese viermele odios care săpase în fructul Occidentului și, sub aparența inteligenței, inițiase un proces fatal al decadenței, continuat de creștinism. Socrate întreba fiecare individ: „De ce?“ Dar în cea mai mare parte a timpului la această întrebare nu se poate răspunde, întrucât instinctul este cel care dirijează. Socrate însă insista: „De ce?“, cu scopul de a-și aduce interlocutorul în câmpul rațiunii și de a-l constrânge să răspundă. Lucru lipsit de noblețe, pentru Nietzsche! Ca și cum existența s-ar reduce doar la rațional! În asta consta eroarea lui Socrate: ochiul lui de ciclop nu percepea decât un plan al realității, cantonând omenirea doar la dimensiunea rațională. Or lumea nu este nici făcută pentru noi, nici făcută de noi. Odată cu Socrate, conform lui Nietzsche, a început decăderea civilizației noastre, fiindcă a neglijat instinctul, dorința, forța vitală și le-a opus raționalitatea: oricărei acțiuni trebuia să i se găsească explicații. Raționalistă și moralistă, metoda socratică a întrebării și căutării adevărului dusese la neglijarea pulsiunilor creatoare și la suprimarea elementului tragic. Reprezentând spiritul greoi, contrar spiritului dansului care domnea

mai înainte, Socrate transformase rațiunea într-un tiran care oprimă instinctele cu a sa *moralină*, cu gustul excesiv pentru morală. „A nimici pasiunile și poftele doar pentru a preveni prostia lor și urmările neplăcute ale prostiei nu ni se pare astăzi a fi în sine decât o formă acută de prostie. Nu-i mai admirăm pe dentiștii care ne scot dinții pentru ca să nu mai doară.“ [V. *Amurgul idolilor*, Morala ca antinatură, 1, traducere de Alexandru Al. Șahighian, Humanitas, București, 2012 (N. Tr.)] Apoi, într-un mod care nu-i făcea cinste, Nietzsche a ironizat fizicul lui Socrate, care „avea nasul turtit, buzele groase și ochii ieșiți din orbite“. Întrucât chipul, urât, dezorganizat, reflecta haosul, un adevărat război civil al instinctelor, rațiunea îi oferea modalitatea de a ține haosul la distanță. Intelectualismul îi ascundea langoarea, sfârșeala, prăbușirea trupului. Metoda lui dialectică, armă a unui debil urmărind supunerea celor puternici, îi exprima răutatea de rahitic, resentimentul, disperarea, neputința propriei răzbunări.

Filozofia raționalistă și morală se dovedea o sinteză a firavilor, bolnăvicioșilor, degeneraților.

De ce ne deranja o asemenea declarație? Tânărul profesor nu avea nici el cine știe ce fizic și, era de notorietate, suferea de mai multe probleme de sănătate. Deci respectivele argumente nu ar fi putut fi întoarse împotriva lui și nu s-ar fi putut vedea în cultul forței, al pulsiunilor, al instinctelor, revanșa unei ființe rănite? Clipă în care asemănarea lui cu Derek mi s-a părut flagrantă. Mai ales când a adăugat: „Castrarea și eradicarea sunt utilizate în lupta împotriva dorinței de cei a căror voință e prea slabă, prea degenerați pentru a-şi putea impune o măsură în aceasta.“ [*Ibidem*, 2 (N. Tr.)] Adevărații oameni puternici nu exercită cultul forței. Expresia dorinței nu revine oare la a semnifica lipsa acesteia?

[41] Menționând această purificare, recunosc influența teoriilor dezvoltate de Hipocrate, care concepea ființa umană ca pe un sistem de fluide. În caz de suferință, medicul evacua umorile nesănătoase și excesive, căutând să le restabilească echilibrul. Câteva decenii mai târziu, în eseul lui *Poetica*, Aristotel a reluat noțiunea de purificare și a integrat-o în domeniul experienței teatrale. „Tragedia este o imitare executată de personaje în acțiune, nu cu ajutorul unei narațiuni, și care, suscitând mila sau teama, operează purificarea specifică unor asemenea emoții.“ Termenul „catharsis“, care descrie procesul ce constă în descărcarea umorilor *pecante**, mi se pare a avea un dublu sens. O semnificație fiziologică: ne bucurăm să

scăpăm de anumite umori al căror exces ne tulbură – în acest caz, mila, emoție caldă, compensează frica, emoție rece, redând un amestec umoral care liniștește corpul. O semnificație metaforică: văzând reprezentate pasiuni insuportabile sub o formă epurată, spectatorul, de la distanță, savurează faptul că scapă de ele, reflectând în același timp asupra lor. Și încearcă astfel fericirea produsă de mimesis: „Ne bucurăm astfel să contemplăm imaginile cele mai exacte, pe care le-am privi cu mare dificultate în realitate, precum animalele cele mai monstruoase sau cadavrele.“ Forța tragediei vine din aceea că simulează dezastrul și-l estetizează. Chiar reprezentându-mi teroarea și mila, simt o emoție uriașă și înțeleg. Spectacolul îmi face inteligibile și admirabile zgomotul și furia lumii. Oferindu-mi inteligibilitatea și frumusețea, îmi dă ocazia să sublimez, să domin condiția umană, și deci să instaurez ori să reinstaurez un echilibru psihic. Aristotel adăuga că există mai mult adevăr în tragedie decât în istorie. Fiindcă istoria povestește ce a avut loc, închizând faptele în singularitate și accidental, pe când tragedia semnalează ordinea generalității și a necesității. Mai mult, teatrul are calitatea de a fi accesibil tuturor, nu doar celor educați. Tragedia creează o înțelegere emoțională a unor probleme pregnant intelectuale.

* În teoria medicală, pornind de la Hipocrate, umori nesănătoase sau supraabundente, care provocau boli. (N. Tr.)

[42] Ceea ce s-a și întâmplat în anul 412 î. Chr.

[43] *Ostrakon* – la plural *ostraka* – înseamnă „cochilie“ sau „ciob“. Pentru a putea nota votul erau folosite cioburi de ulcioare sparte sau de alte recipiente din argilă. Numele era înscris cu ajutorul unui cuțit sau unui cui. Obiceiul s-a pierdut, însă termenul „ostracizare“ îi păstrează amintirea.

[44] Este vorba despre Jocurile Olimpice din anul 416 î. Chr.

[45] Mai-iunie.

[46] Expresia „călcâiul lui Ahile“ mă interesează mai mult datorită lui Thetis decât lui Ahile.

Să ne amintim legenda: Thetis, mama lui Ahile, își scufundase fiul în Styx, fluviu care avea reputația de a te face invulnerabil; totuși, cum în timpul acesta l-a ținut de călcâi, i-a lăsat acea parte a corpului vulnerabilă. În consecință, în timpul războiului Troiei, eroicul și puternicul Ahile a fost ucis de o săgeată care i-a atins călcâiul, trasă de troianul Paris, ghidat de zeul Apollo. Ce concluzie

putem trage? Mai întâi, că și cea mai mare dragoste nu poate proteja de tot și de toate: mama, care dă viață, dă în același timp și moarte, țesătura existenței are și față – viața, și verso – moartea, una neputând fi disociată de cealaltă. Apoi, că o dragoste excesivă poate deforma: mult prea iubit, prea protejat, Ahile a fost orbit, insuficient conștient de potențialele sale slăbiciuni.

Dacă ar fi fost mai lucid în legătură cu limitele sale, poate că și-ar fi protejat călcâiul. Pe scurt, dragostea nu apără de moarte. Și, uneori, excesul de iubire ucide.

[47] Dacă vrei să fii la originea cărților, cel mai bine e să nu scrii nici una. Socrate, Buddha, Isus au inspirat o multitudine de volume. Nu ne-au lăsat nici o inscripție, nu au avut decât martori, niciodată cititori. Totuși, se pare că știau să scrie. În *Menon* al lui Platon, Socrate desenează cu un băț un pătrat în nisip pentru a deștepta ideile înnăscute ale unui tânăr sclav și a ne demonstra că a cunoaște constă în a ne aminti. Cât despre Isus, în Evanghelia după Ioan, acesta scrie, lăsat pe vine, cu degetul în nisip, fără a se ști vreodată ce, înainte de a ridica fruntea pentru a salva femeia adulteră pe care bărbații voiau să o lapideze. Buddha, la rândul lui, a oferit numai învățături orale.

Evident, omenirea se transformă mai degrabă prin cuvinte decât prin scrieri. Deși sunt mai puțin tangibile, cuvintele sunt rezistente. Oare din cauza fragilității, amprentei lor de neverificat?

De parcă imprecizia oralității i-ar conferi o anume durabilitate… Cuvintele, apropriabile, reformulabile, deformabile în voie aparțin mai mult celui care le reia decât celui care le-a emis.

Poți face cu ele ce vrei. Desigur, supraviețuiesc, dar sub diferite forme…

Socrate, Buddha, Isus au devenit centre de la care oamenii au dezvoltat perspective. Când centrul e pierdut, nu mai rămân decât perspective. Nimic mai fecund decât un centru de negăsit, căci obligă la căutarea lui. O întrebare persistă dincolo de răspunsuri.

Astfel, Socrate a devenit, după moarte, referința tuturor filozofilor greci, oricât de diferiți au fost să fie. Idealismul lui Platon, a cărui ambiție era să dezgroape adevărul, i se pretindea dator tot atât cât scepticismul, care nega accesul la adevăr – fiindcă, într-adevăr, Arcesilaus, Carneades și alții au reluat acel „Știu că nu știu“, ca și tradiția de a nu scrie nimic pentru a nu lăsa urme dogmatice.

Ne este cea mai frumoasă dintre vieți aceea care inspiră mereu? Sau cea mai frumoasă dintre nemuriri?

[48] Alcibiade nu greșea. Ca să ajungi un artist care, cântând la *aulos* cu suplețe și eleganță, își sublinia melodia cu un dans al sprâncenelor, câți cântăreți la *aulos* nu se trezeau desfigurați de efort, cu obrajii căzuți, cu fața congestionată, cu ochii pe cât de ficși, pe atât de ieșiți din orbite, cu fruntea leoarcă de sudoare? De altfel, un mare număr de instrumentiști purtau un fel de botniță, pentru a-și putea stăpâni fizionomia. *Phorbeiá* consta într-o bandă din piele cu două găuri, care se punea pe gură și care strângea pomeții muzicianului, prinsă la ceafă și pe vârful capului. Împiedicând buzele să vibreze, relaxa încordarea obrajilor și contribuia la controlul fluxului de aer, permițând astfel ajustarea volumului sonor și generarea unei palete de nuanțe.

Totuși, în același timp, folosea la evitarea deformării complete a figurii, sau la a ascunde deformările, dacă acestea deja apăruseră.

[49] Dar încetase vreodată cu adevărat? Am descoperit mai târziu, citind opera lui Tucidide, *Războiul Peloponesiac*, că acesta considera că războiul nu fusese niciodată întrerupt, ci se întinsese pe douăzeci și șapte de ani, din 431 până în 404 î. Chr.

[50] În 464 î. Chr.

[51] Am avut sentimentul că regăsesc aceeași situație în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, între 1939 și 1945. Exista un guvern al Franței care colabora cu nazismul și cu legile sale antievreiești, condus de mareșalul Pétain la Vichy, și un guvern al Franței care rezista nazismului, la Londra, sub conducerea generalului De Gaulle.

[52] Subdiviziune a triburilor grecești. (N. Tr.)

[53] Sute de ani mai târziu, poetul latin Ovidiu a perpetuat legenda. În al cincisprezecelea poem din *Eroine*, a recreat magnific lirismul lui Sappho în propria lui limbă. Îndrăgostită de un anume Phaon, zdrobită de pierderea lui, Sappho se lamentează, apoi își pune capăt zilelor aruncându-se din înaltul unei faleze din Leucadia. Motivația legendei provine fără îndoială din identificarea lui Ovidiu cu Sappho, poetă, îndrăgostită și exilată, trei situații în care și el se găsea.

[54] Trei kilometri.

[55] Hotărât lucru, există locuri care cer vărsare de sânge… Acolo unde s-a desfășurat bătălia de la Aigos Potamos, valurile mării ar

trebui să fie roșii și malurile grena, căci o altă confruntare celebră a avut loc în această peninsulă: campania Dardanelelor, cunoscută și sub numele de bătălia de la Gallipoli, din timpul Primului Război Mondial. Între 1915 și 1916, otomanii, proaspăt intrați în conflict, s-au luptat cu forțele aliate alcătuite în primul rând din trupe britanice, australiene, neozeelandeze și franceze. Obiectivul principal al Aliaților era capturarea Constantinopolului – actualul Istanbul – și deschiderea unui coridor maritim către Marea Neagră. Totuși, forțele otomane, sub conducerea comandantului militar Mustafa Kemal, viitorul Atatürk, au reușit să respingă atacurile aliate. Pierderile umane s-au dovedit considerabile de ambele părți. Eșecul major al Aliaților a avut consecințe importante, favorizând ascensiunea lui Mustafa Kemal în Turcia, unde a devenit unul dintre principalii actori ai războiului de independență și apoi primul președinte al țării.

[56] În ziua de azi se știe că infertilitatea poate fi ori a bărbatului, ori a femeii. Nu aceasta era și opinia grecilor, care ierarhizau rolurile masculin și feminin. Puterea absolută o atribuiau masculului, iar femelei îi lăsau o funcție minoră. Pentru ei, reproducătorul se dovedea activ, iar reproducătoarea, pasivă. Sperma conținea toate elementele necesare, pentru care uterul nu era decât un receptacul. De unde acea convingere? Produs al unei societăți caracterizate prin dominație virilă, rezulta și dintr-o metaforă fondatoare venită din experiența cotidiană: grăuntele era scufundat în pământ. Grăuntele purta în el principiul vieții, pe când pământul îl primea, îl încălzea, îl hrănea. Astfel, femeia era percepută ca un simplu vas, cuptor, un recipient fără conținut, vegetând în serviciul eclozării. Într-o piesă a lui Eschil, *Eumenidele*, Apollo spunea: „Nu mama zămislește ceea ce va numi fiul ei; nu e decât cea care hrănește noul germene. Acesta acționează, zămislește. Mama primește germenele și îl îngrijește, dacă așa vor zeii.“ Și dovada era că Zeus o scosese pe Atena din capul lui, fără a recurge la vreo femeie – uitând că mai întâi se culcase cu zeița Metis, înainte de a o înghiți.

Din această perspectivă, calitatea spermei determina sexul copilului: o spermă bună rezulta un băiat, una mediocră dădea naștere unei fete. O sută de ani mai târziu, Aristotel a fost cel dintâi care a semnalat acest dezechilibru, stabilind o legătură între spermă și menstruație și acordând în sfârșit femeii partea ei de contribuție la procreare. Cu toate acestea, schema machistă, care atribuie femeii

pasivitate atât pe plan sexual, cât și biologic, psihic și social a persistat, orientând sute de ani gândirea științifică. Până și în secolul XXI, unii savanți perenizează acest model patriarhal, descriind spermatozoidul ca pe un atlet care participă la o cursă alături de alți spermatozoizi, în direcția ovulului; doar gametul victorios ar intra în ovul, pe când acesta din urmă, inert, ar aștepta leneș să fie penetrat de cel mai bun dintre ei. Viziune care ignoră realitatea: spermatozoizii rătăcesc la întâmplare, iar ovulul efectuează o selecție.

[57] Aulista, cântăreața din *aulos*, ducea o existență precară, depinzând de ceilalți pentru a supraviețui, când nu putea ajunge la statutul de vedetă grație anumitor concursuri. De exemplu, aulistele angajate pentru ceremoniile sacrificiale erau remunerate cu bucăți de carne din animalele sacrificate. Dând dovadă de o mare nedreptate, orice societate se străduie să stigmatizeze câte o profesie, desemnând-o drept degradantă, situând-o în partea de jos a scării sociale: gladiatorul în Imperiul Roman, jonglerul în Evul Mediu, actorul și actrița în secolul al XIX-lea, cantonierul în secolul XX, măturătorul în secolul XXI. În aceste cazuri, eșecul este asociat cu o lipsă de calități.

La Atena, se mergea până la a susține că, atunci când aulista cânta, mintea ei își lua zborul odată cu răsuflarea.

[58] În lumea veche, sclavia ținea de o realitate întâmplătoare, nu esențială. Amenințarea cu sclavajul se dovedea universală, îi privea pe toți și constituia fundalul conflictelor dintre cetăți. Pe timp de război, cel mai mult te temeai în primul rând de moarte, apoi de răni și în final de sclavia rezultată din capturare. Rămâneai liber sau cădeai în sclavie în funcție de desfășurarea evenimentelor. Fiecare avea în minte ideea conform căreia nu erai sclav de la natură, ținea de ghinionul care, într-o zi, reducea individul la servitute. Gândul acesta nu ducea la contestarea sclaviei, doar la teama că s-ar fi putut întâmpla.

La Atena, spre exemplu, nimeni nu teoretiza prezența cu miile a sclavilor. Conducerea sclavagistă nu avea nevoie să se legitimeze fie sprijinindu-se pe zei, fie invocând natura. Își arăta însă forța prin numărul sclavilor și considera fără a avea vreo îndoială că violența stă la baza sclaviei.

Aristotel și-a pus, în schimb, întrebări legate de legitimitatea acesteia. Avea scrupule în a considera că forța este suficientă pentru a face legea. Perplexitatea, simțul lui critic și analizele l-au condus

la elaborarea unei teorii monstruoase, care va servi drept matrice tuturor sistemelor sclavagiste, de-a lungul veacurilor, inclusiv pentru invadarea Americilor și comerțul cu sclavi africani. Aristotel a refuzat arbitrarul forței și, pentru a fundamenta sclavia, pe care se bazau economia și puterea ateniene, a găsit o justificare naturală. Unele bipede sunt lipsite de orice capacitate de deliberare, deci făcute pentru a asculta, pe când altele, mai inteligente, sunt făcute pentru a comanda. Există ființe superioare și ființe inferioare. Există o ierarhie între oameni, dar nu una creată de ei ori de istorie, ci o ierarhie creată de natură. Societatea sclavagistă respecta fără probleme scara biologică a ființelor. „De la natură, unii sunt oameni liberi, alții sclavi. Deci condiția sclaviei este avantajoasă și justă!" De aici, dacă ești născut pentru a face sluj, ce fericire și ce avantaj să fii supus!

Cum să fi justificat într-un asemenea cadru eliberarea? Cum să fi explicat extensia sau reducerea corpului electoral al Atenei? Aristotel nu și-a pus întrebarea.

Cu grija lucrului bine făcut, Aristotel a depolitizat sclavagismul și l-a extras din istorie, naturalizându-l. Din păcate, după el această paradigmă esențialistă a persistat milenii… Iată la ce pot duce uneori scrupulele unui filozof: la tot ce e mai rău!

[59] Santorini.

[60] Pe vremea aceea, masturbarea nu provoca nici condamnare religioasă, nici reprobare medicală, cum avea să se întâmple mai târziu. Era doar deplâns cel care o făcea, deoarece trebuia să se mulțumească cu atât de puțin și considerat ca având un statut inferior, sub ceea ce ar fi trebuit să fie viața unui cetățean. I se ura să nu rămână singur toată viața.

[61] Peste câțiva ani, Socrate își învinsese acuzatorii: statuia lui turnată în bronz întâmpina vizitatorii cartierului Kerameikos din Atena, iar dialogul socratic ajunsese un gen independent în întreaga zonă mediteraneeană, nu doar ilustrat de Platon, care și-a alcătuit toate eseurile filozofice dându-i cuvântul lui Socrate, dar și mulțumită altor zeci de alți scriitori ai vremii, încât numărăm mai bine de trei sute de texte care îl aduc în scenă.

De ce sfârșitul lui Socrate a marcat în asemenea măsură veacul lui și generațiile care au urmat?

Mai întâi fiindcă, resemnându-se să își primească pedeapsa, Socrate se deosebea de toți sofiștii, acei vânzători de elocvență care nu urmăreau eroismul ca valoare, ci așezau viața individuală pe

primul plan. Apoi, fiindcă moartea lui Socrate a consemnat actul oficial de naștere al filozofiei: Socrate acceptase să fie victima unei morți înainte de vreme, în numele unei concepții adânc gândite, prețul vieții ținând de valorile pe care le vehiculează. În sfârșit, s-a preschimbat în arhetip al intelectualului victimă a politicului. Fără îndoială nu și-ar fi dorit-o, tocmai el, care punea mereu votul cetății mai presus de propriile sale dorințe sau chiar decât însuși adevărul, dar acesta a fost efectul. Platon și filozofii care i-au urmat s-au ferit de teritoriul politicului, unii de democrație, alții de orice fel de putere.

Cât despre moartea lui Socrate, a ajuns un topos literar, într-atât încât mă întreb dacă singura condiție *sine qua non* de a o reprezenta nu este aceea de a nu fi fost de față în ziua respectivă… Ca în cazul lui Xenofon și Platon, unul plecat din Atena, celălalt bolnav, care au lăsat totuși primele mari mărturii ca discipoli. Apoi, de-a lungul veacurilor, figura lui Socrate a mers mai departe, el, care nu scrisese nimic, inspirând și generând comentarii cu nemiluita.

Avem un Socrate creștin, care ilustrează practica primilor creștini, martirul voluntar care, la fel ca Isus, se bătea cu o religie îmbătrânită și falsă, cu o putere nedreaptă. S-a mers chiar până la a-l considera un exemplu de „creștinism natural“, creștinismul de dinainte de Isus, cel care ar fi marcat păgâni virtuoși care, din neșansă, se născuseră înainte de revelație.

Avem un Socrate umanist al Renașterii, pornit din recuperarea creștină. Marsilio Ficino, Erasmus și Montaigne vedeau în el un înțelept, un educator, un filozof natural, un cetățean, deci un obiect de reflecție.

Avem un Socrate al Luminilor, al secolului al XVIII-lea, care reprezenta omul critic, individul care gândește el însuși, eliberat de toate superstițiile. Incarna rațiunea contra fanatismului, iar moartea lui părea, potrivit lui Condorcet, „prima crimă născută de războiul dintre filozofie și superstiție“. Pe scurt, s-a metamorfozat în Christosul intelectualilor atei, cel de imitat. Stindard al libertății de expresie într-o lume care cenzura, i-a împins pe Voltaire și Diderot să pretindă, fiecare la rândul lui, că erau Socratele francez, pe când în Germania Kant și Moses Mendelssohn erau percepuți ca replici ale sale.

În secolul XXI, Socrate nu mai este un model, dar încă mai pune întrebări. Greșise? Avusese dreptate? Legalitatea nu naște dreptate, după cum credea. Nu este mai bine să te ridici împotriva unei puteri

abuzive sau care rătăcește drumul? Nu este lipsa de ascultare o datorie? Figurii care acceptă a lui Socrate i se opun figurile rebele ale rezistenților în fața nazismului din Germania, regimului de la Vichy din Franța, celor ce se opun frontierelor prestabilite, nepăsării ecologice.

[62] Cred că teoriile politice reprezintă diferite modalități de a reacționa în fața uneia și aceleiași realități: criza. Termenul *stásis* din greacă (στάσις) înglobează noțiunile de criză, conflict și dezordine. În fața unei crize care inevitabil preocupă, apar două atitudini: eliminarea sau recunoașterea caracterului ei structural.

Platon resimțea o profundă angoasă în fața crizelor la care fusese martor. Adunarea îl alesese pe Alcibiade strateg, apoi îl exilase, îl condamnase la moarte și până la urmă îl realesese strateg.

Generali victorioși fuseseră uciși conform hotărârii Adunării, după bătălia navală de la Arginuse.

Cei Treizeci incitaseră săracii să-i asasineze pe cei bogați, iar tribunalul ordonase executarea lui Socrate. Deși Platon nutrea aversiune față de tiranie, propria experiență îl făcea să considere că democrația genera mai multe crize decât regimurile de tip oligarhic. Visa la o cetate care să transceandă crizele, schițând în scrierile sale o „republică“ în care fiecare să ocupe locul lui natural și să își exercite rolul definit biologic. De aici, inspirându-se din modelul stupului, filozofia sa instaura un totalitarism care încremenea viața socială și suprima orice antagonism.

După alți gânditori, viața socială poartă în ea însăși un conflict structural, pur și simplu prin existența noastră în societate. Caz în care politica devine arta de a administra conflictele mai degrabă decât de a le suprima. Conflictele nu sunt evacuate, ci mai degrabă integrate. Criza nu este considerată doar ca salutară, ci ținând de agonistică, de arta luptei, deci de prezervat.

Pentru cei dintâi, pentru platonicieni, diviziunile duc la separare, pentru ceilalți, conflictualitatea unește. Pe când democrația își asumă riscul unei permanente puneri în cauză, fără a căuta să transforme omul și nici să-l înșele, cei care, după exemplul lui Platon, încearcă depășirea conflictualității se prăbușesc în totalitarism. Este de preferat gestionarea răului decât eradicarea utopică sau violentă a răului. Există forme de pace la care e periculos să se viseze…

Table of Contents

Table of Contents